

**วารสารวิชาการ
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์**

**ปีที่ 5 ฉบับที่ 2
กรกฎาคม - ธันวาคม 2561**

วารสารวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ เป็นวารสารราย 6 เดือน (ปีละ 2 ฉบับ ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน และฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม) ตีพิมพ์บทความวิชาการ บทความวิจัย และบทปริทัศน์หนังสือ ที่มีเนื้อหาในกลุ่มมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ได้แก่ สาขาภาษาและภาษาศาสตร์ วรรณคดี ประวัติศาสตร์ นิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ มานุษยวิทยา สังคมวิทยา ศาสนาและปรัชญา ดนตรี นาฏศิลป์ ศิลปกรรม ศึกษาศาสตร์ และสาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

เจ้าของ : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

ที่ปรึกษา : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. บัญญัติ ชำนาญกิจ

อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภิญโญ ภูเทศ

คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

บรรณาธิการ : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชนิกา พรหมมาศ

กองบรรณาธิการ

ศาสตราจารย์ ดร. ณรงค์ชัย ปิฎกธวัชต์

มหาวิทยาลัยมหิดล

ศาสตราจารย์ ดร. บรรเจิด สิงคะเนติ

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ศาสตราจารย์ ดร. โกวิทย์ พวงงาม

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ศาสตราจารย์ชวน เพชรแก้ว

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

รองศาสตราจารย์ ดร. อุทัยวรรณ ภูเทศ

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

อาจารย์ ดร. อาทิตย์ ดรุษย์ธร

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

ภาพปกและออกแบบรูปเล่ม : ว่าที่ ร.ต. อนุ คุ่มเพชร

พิมพ์ที่ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด รีมปิงการพิมพ์

11/13-15 ถนนนครสวรรค์-พิษณุโลก ตำบลวัดไทรย์

อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์

บทบรรณาธิการ

วารสารวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2561 เล่มนี้ ประกอบด้วยบทความทั้งหมด 17 เรื่อง แบ่งเป็นบทความวิจัย จำนวน 12 เรื่อง และบทความวิชาการ จำนวน 5 เรื่อง ซึ่งเป็นผลงานของผู้นิพนธ์จากสถาบันการศึกษาต่าง ๆ กว่า 10 สถาบัน ทั้งที่เป็นอาจารย์ นักวิชาการ และนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา โดยมีขอบเขตเนื้อหาที่หลากหลายภายใต้กรอบของความเป็นมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ดังนี้

บทความด้านรัฐศาสตร์และพัฒนาชุมชน จำนวน 5 เรื่อง ได้แก่ บทความวิจัยเรื่อง ยุทธศาสตร์การพัฒนาการมีส่วนร่วมภาคประชาชนด้านการเมืองในเขตเทศบาลนครของไทย ของ ภาคิน โชติเวศย์ศิลป์บทความวิจัยเรื่อง กลไกการมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต : กรณีศึกษาชุมชนบ้านลาว อำเภอลำโพง จังหวัดอ่างทอง ของ ปฐมบุตร แก้วสมนึก บทความวิจัยเรื่อง ผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม อันเนื่องมาจากการเคลื่อนย้ายแรงงานต่างด้าวชาวพม่า จากการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในเขตชุมชน ท้องถิ่น ตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ ของ พัชรี ดินฟ้า บทความวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาผู้นำออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน ของ พัชรี ย่าเที่ยง และบทความวิจัยเรื่อง กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาหมู่บ้านเนินกลาง ตำบลเนินศาลา อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์ ของ อุทัยวรรณ ภูเทศ

บทความด้านประวัติศาสตร์ จำนวน 2 เรื่อง ได้แก่ บทความวิจัย เรื่อง ระบบคมนาคมทางบกกับพัฒนาการทางเศรษฐกิจในภาคเหนือของไทย พ.ศ. 2475-2559 ของ พิมพ์อุมา ธีญธนกุล และบทความวิชาการเรื่อง ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมการบริโภคนมในสังคมไทยก่อนทศวรรษ 2500 ของ ผกาพรรณ น้อยตะริ

บทความด้านวรรณกรรม จำนวน 3 เรื่อง ได้แก่ บทความวิจัย เรื่อง การเมืองเรื่องการสถาปนาอำนาจชนชั้นปกครองในวรรณคดีลาว ของ รังสรรค์ นัยพรม และปฐม หงษ์สุวรรณ บทความวิชาการเรื่อง พิภก สอนเบญกาย : วรรณกรรมคำสอนสตรีที่ได้รับอิทธิพลจากรามเกียรติ์ ของ อาทิตย์ ตรีนัยธร และ ชชนีย์ วินิจชัยนันท์ และบทความวิชาการเรื่อง ว่าด้วยการพูดในประชุมโคลงนิติ ของ นิตยา ธีญญพาณิชย์

บทความด้านดนตรีและศิลปะการแสดง จำนวน 3 เรื่อง ได้แก่ บทความวิจัยเรื่อง ศึกษารูปแบบและสถานภาพพิธีกรรมดนตรีและการแสดง “หวนเขี้ยว” กลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ บ้านเพชรดำ ตำบลเขาค้อ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ ของ กมล บุญเขต บทความวิจัยเรื่อง การศึกษากระบวนการสืบทอดการแสดงหุ่นกระบอก คณะแม่ชะเวง นครสวรรค์ ของ สุดาพิมพ์ เยี่ยงยงค์ และปลฉัตร กลิ่นบางพูด และ บทความวิชาการเรื่อง การเรียบเรียงเพลงไทยเดิมในลักษณะสวิงแจ๊ส ของ วรวิทย์ เกื้อนสุข

นอกจากนั้นยังมีบทความที่เกี่ยวข้องในลักษณะอื่น ๆ อีก 4 บทความ คือ ด้านการบริหารธุรกิจ ได้แก่ บทความวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบ การบริหารเครือข่ายธุรกิจผู้ให้บริการโลจิสติกส์ระหว่างประเทศ ของ อารยา คงสุนทร สักรินทร์ อยู่ผ่อง และอัคครัตน์ พูลกระจำง ด้านนิเทศศาสตร์ ได้แก่ บทความวิจัยเรื่อง มาตรการในการป้องกันการใช้อำนาจโดยมิชอบในการ

สืบสวนคดีอาญา ของ อมรเทพ เมืองแสน ด้านออกแบบผลิตภัณฑ์ชุมชน
ได้แก่ บทความวิจัยเรื่อง สภาพปัจจุบันและปัญหาของการออกแบบ
ผลิตภัณฑ์จากผ้าไหม กลุ่มทอผ้าบ้านหนองหญ้าปล้อง ตำบลโพนเพ็ก
อำเภอแม่จางาตรี จังหวัดขอนแก่น ของ รัตติกร ศิริพันธ์ บุตรลา และ
ด้านการพัฒนาตนเอง ได้แก่ บทความวิชาการเรื่อง การพัฒนาบุคลิกภาพ
เพื่อประสิทธิภาพในการทำงาน ของ ปรีดี ทুমเมฆ

สุดท้ายนี้ กองบรรณาธิการขอเชิญคณาจารย์ นักวิชาการ นักศึกษา
ตลอดจนผู้สนใจ ส่งผลงานในรูปแบบบทความวิจัยและบทความวิชาการ
มาตีพิมพ์ในวารสารวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ เพื่อร่วมเป็นก้าวต่อ ๆ ไปของพวกเรา

สารบัญ

ยุทธศาสตร์การพัฒนาการมีส่วนร่วมภาคประชาชนด้านการเมืองในเขตเทศบาลนครของไทย.....	1
ภาคิน โขติเวศย์ศิลป์	
กลไกการมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต : กรณีศึกษาชุมชนบ้านลาว อำเภอลำโพง จังหวัดอ่างทอง.....	31
ปฐมบุตร แก้วสมนึก	
การพัฒนาบุคลากร เพื่อประสิทธิภาพในการทำงาน.....	67
ปรีดี ทูมเมฆ	
ผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม อันเนื่องมาจากการเคลื่อนย้ายแรงงานต่างด้าวชาวพม่า จากการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ในเขตชุมชนท้องถิ่น ตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์.....	97
พัชรี ดินฟ้า	
ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมการบริโภคนมในสังคมไทย ก่อนทศวรรษ 2500.....	131
ผกาพรรณ น้อยตะริ	
รูปแบบการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการ ของชุมชน.....	167
พัชรี ย่าเที่ยง	

สภาพปัจจุบันและปัญหาของการออกแบบผลิตภัณฑ์จากผ้าไหม กลุ่มทอผ้าบ้านหนองหญ้าปล้อง ต.โพนเพ็ก อ.มัญจาคีรี จ.ขอนแก่น.....	207
รัตติกร ศิริจันทร์ บุตรลา	
กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนากลุ่มอาชีพบ้านเนินกลาง ตำบลเนินศาลา อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์.....	231
อุทัยวรรณ ภูเทศ	
ระบบคมนาคมทางบกกับพัฒนาการทางเศรษฐกิจในภาคเหนือของไทย พ.ศ. 2475-2559.....	249
พิมพ์อุมา ธัญชนกุล	
การพัฒนารูปแบบการบริหารเครือข่ายธุรกิจผู้ให้บริการโลจิสติกส์ ระหว่างประเทศ.....	269
อารยา คงสุนทร	
สักรินทร์ อยู่ผ่อง	
อัศครัตน์ พูลกระจ่าง	
การเมืองเรื่องการสถาปนาอำนาจชนชั้นผู้ปกครองในวรรณคดีลาว..	311
รังสรรค์ นัยพรม	
ปฐม หงษ์สุวรรณ	
พิภกสอนเบญกาย : วรรณกรรมคำสอนสตรีที่ได้รับอิทธิพล จากรามเกียรติ์.....	349
อาทิตย์ ดรุษย์ธร	
ชัชฌีย์ วินิจชัยนันท์	
ศึกษารูปแบบและสถานภาพพิธีกรรมดนตรีและการแสดง “หโว่เขีเยะ” กลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทย-ภูเขากล้าซือ บ้านเพชรดำ ตำบลเขาค้อ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์.....	369
กมล บุญเขต	

มาตรการในการป้องกันการใช้อำนาจโดยมิชอบ	
ในการสืบสวนคดีอาญา.....	411
อมรเทพ เมืองแสน	
ว่าด้วยการพูดในประชุมโคลงโลกนิติ.....	439
นิตยา รัญญาพาณิชย์	
การศึกษากระบวนการสืบพินัยกรรมแสดงหุ่นกระบอก	
คณะแม่ชะเวง นครสวรรค์.....	465
สุดาพิมพ์ เชียงยงค์	
ปลฉัตร กลิ่นบางพูน	
การเรียบเรียงเพลงไทยเดิมในลักษณะสวิงแจ๊ส.....	495
วรวิทย์ เกื้อนสุข	

บทความหรือข้อเขียนในวารสารฉบับนี้ ลิขสิทธิ์เป็นของผู้เขียน
 ความคิดเห็นใด ๆ ที่ปรากฏนี้เป็นความคิดเห็นส่วนตัว และอยู่ในความ
 รับผิดชอบของผู้เขียน กองบรรณาธิการไม่จำเป็นต้องเห็นพ้องหรือรับผิดชอบ
 ต่อความคิดเห็นดังกล่าว

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความประจำฉบับ
วารสารวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2561)

ศาสตราจารย์ชวน เพชรแก้ว	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
รองศาสตราจารย์ ดร. จรินทร์ บุญญานุกาฬ	มหาวิทยาลัยนครสวรรค์
รองศาสตราจารย์ ดร. เฉลิมศักดิ์ พิกุลศรี	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
รองศาสตราจารย์ ดร. ปิยพันธ์ แสนทวีสุข	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
รองศาสตราจารย์ ดร. ไพฑูรย์ ทองทรัพย์	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
รองศาสตราจารย์ ดร. อติสร คักดีสูง	มหาวิทยาลัยทักษิณ
รองศาสตราจารย์ ดร. อุทัยวรรณ ภูเทษ	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภญ. ดร. โอนทัย งามวิชัยกิจ	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กฤติญา สุขเพิ่ม	มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชนาธิป ชินะนาวิน	ผู้พิพากษาศาลชั้นต้นประจำองผู้ช่วย ผู้พิพากษาศาลฎีกา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชนิกา พรหมมาศ	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ดวงกมล สนวนทอง	สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตเพชรบูรณ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ทศนีย์ ปัทมสนธิ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปฏิพันธ์ อุทยานุกุล	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประยูร ลิมสุข	มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พรรณภัทร ใจเอื้อ	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภิญโญ ภูเทษ	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วรางคณา นิพัทธ์สุขกิจ	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุวรรณมา คุณดิลกณัฐวสา	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อรทัย อินตะไชยวงศ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์เปรมลลิตี ขวนไชยสิทธิ์	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์เยาวลักษณ์ ใจวิสุทธิहरธธา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์รพีพัฒน์ มั่นพรหม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุชาติ พงษ์พานิช
ผู้ช่วยศาสตราจารย์อานนท์ เมธีวรฉัตร

ดร. คุณากร กรสิงห์

ดร. ธรรมนูญรินทร์ เนียมประดิษฐ์

ดร. นฤมล อินทรวิเชียร

ดร. วรภพ วงศ์รอด

ดร. สุรรัตน์ จินพงษ์

ดร. อาทิตย์ ดรุษย์ธร

มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ

ราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์

มหาวิทยาลัยบูรพา

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

ยุทธศาสตร์การพัฒนาการมีส่วนร่วมภาคประชาชน
ด้านการเมืองในเขตเทศบาลนครของไทย

Political Development of People's Participation in
Politics in the City Municipality of Thailand

ภาคิน โชติเวศย์ศิลป์ *

Pakhin Chotiweysin

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ
พระนครศรีอยุธยา อีเมล : pakin_ch@hotmail.com

Assistant Professor Dr. at Faculty of Humanities and Social Sciences,
Phranakhon Si Ayutthya Rajabhat University. Email : pakin_ch@hotmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษายุทธศาสตร์การพัฒนาการมีส่วนร่วมภาคประชาชนด้านการเมืองในเขตเทศบาลนครของไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาบริบทและสภาพแวดล้อมการพัฒนาการมีส่วนร่วมภาคประชาชนด้านการเมืองในเขตเทศบาลนครของไทย 2) เพื่อศึกษายุทธศาสตร์การพัฒนาการมีส่วนร่วมภาคประชาชนด้านการเมืองในเขตเทศบาลนครของไทย และ 3) เพื่อประเมินความเหมาะสมยุทธศาสตร์การพัฒนาการมีส่วนร่วมภาคประชาชนด้านการเมืองในเขตเทศบาลนครของไทย พื้นที่ที่ศึกษา ได้แก่ เทศบาลนครในประเทศไทย ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน คือ การวิจัยเชิงคุณภาพ ทำการสัมภาษณ์และเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อรับฟังความคิดเห็น และคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อดำเนินการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของยุทธศาสตร์การพัฒนาการมีส่วนร่วมภาคประชาชนด้านการเมืองในเขตเทศบาลนครของไทย

ผลการวิจัยพบว่า

1. ผลการศึกษาบริบทและสภาพแวดล้อมการพัฒนาการมีส่วนร่วมภาคประชาชนด้านการเมืองในเขตเทศบาลนครของไทย พบว่า สภาพแวดล้อมในการบริหารเทศบาลนคร มีการปลุกกระตุ้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารงาน ประชาชนมีทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ วัฒนธรรมที่เชื่อมโยงสู่การบริหารงานด้านการเมือง ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในระบบการเมืองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีการรณรงค์ ประชาสัมพันธ์และสร้างการรับรู้ผ่านช่องทางการสื่อสารทางการเมือง

2. ผลการศึกษายุทธศาสตร์การพัฒนาร่วมภาคประชาชนด้านการเมืองในเขตเทศบาลนครของไทย พบว่า มีประเด็นยุทธศาสตร์ที่สามารถนำมาปรับประยุกต์ใช้ได้ทั้ง 12 ประเด็นยุทธศาสตร์

3. ผลการประเมินความเหมาะสมยุทธศาสตร์การพัฒนาร่วมภาคประชาชนด้านการเมืองในเขตเทศบาลนครของไทย พบว่า มีความเหมาะสมและมีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ : ยุทธศาสตร์ด้านการเมือง, การพัฒนาร่วมภาคประชาชน

Abstract

This study aims to 1) study the context and development an environment of political participation in the Thai metropolis 2) study strategies for political participation development in Thai municipality and 3) evaluate the appropriateness of the strategic development of public participation in politics in the municipality of Thailand. The studied areas were in the Municipality in Thailand. The researcher used a hybrid research methodology which was qualitative research. The data were collected by using the structured interview and organizing a workshop to obtain opinions. The experts were selected to evaluate an appropriate assessment and the possibility of a strategy to develop public participation in politics in the municipality of Thailand.

The research found that:

1. The results of contextual study and developmental environment of people's political participation in the metropolitan area of Thailand showed that the environment in the municipal administration. There is an incentive for people to participate in the administration. People have attitudes, values, beliefs, cultures that are linked to political administration. The participants have knowledge and understanding of the political system in the democratic system with the monarchy, the public relations campaign and recognition of political communication channels.

2. The results of the study on the development strategy of public participation in politics in the municipality of Thailand found that there are strategic issues that can be applied to all 12 strategic issues.

3. The results of the evaluation of the appropriateness of the strategy for the development of public participation in the political area of the Thai city municipality were appropriate and feasible at a high level.

Keywords : Political strategy, development, public participation

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การมีส่วนร่วมของประชาชนถือเป็นรากฐานสำคัญของหลักของการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีความสำคัญอย่างมาก เพราะประชาชนได้มีส่วนร่วมด้านการเมืองทำให้ประชาชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของท้องถิ่นอันเป็นที่อยู่ของตนเอง เกิดความหวงแหนและความรับผิดชอบต่อชุมชนท้องถิ่น เป็นผลให้ประชาชนมีความรู้สึกที่ดีต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย การมีส่วนร่วมด้านการเมืองในระดับท้องถิ่นของไทยมีความเกี่ยวพันกับการเมืองการปกครองในระดับชาติเป็นอย่างมากเพราะกิจกรรมด้านการเมืองการปกครองระดับชาติส่วนใหญ่พัฒนามาจากระดับท้องถิ่น (พงค์กวี คนไว, 2556 : 3) การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นจึงเป็นพื้นฐานในการพัฒนาการเมืองในระบอบประชาธิปไตยให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2558 : 1) การมีส่วนร่วมของประชาชนถือเป็นหลักการสากลที่ได้รับการยอมรับว่ามีความสำคัญและจำเป็นในสังคมประชาธิปไตย ซึ่งแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบราชการได้กำหนดเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนไว้เช่นกัน (สถาบันพระปกเกล้า, 2552 : 3) ปัจจุบันการมีส่วนร่วมด้านการเมืองของประชาชนยังพบปัญหา คือ ประชาชนยังคงเพิกเฉยต่อหน้าที่และสิทธิของตนเองในระบอบประชาธิปไตย สภาพปัญหาเกี่ยวกับการเลือกตั้งที่ผ่านมา มีการซื้อสิทธิ์ขายเสียง การวางตัวไม่เป็นกลางของเจ้าหน้าที่ของรัฐ การทุจริตการเลือกตั้งในรูปแบบต่าง ๆ อันเป็นปัญหารุนแรงส่งผลกระทบต่อระบบการเมืองการปกครอง ดังนั้นการมีส่วนร่วมจึงเป็นสาระสำคัญตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ เพื่อให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของการเลือกตั้ง และยังพบว่า การมีส่วนร่วมด้านการเมืองของประชาชนอยู่ในระดับต่ำอีกด้วย (สมเชาว์ ภูพลผัน, 2560 : 1325) นอกจากนี้ยังมีปัญหาการมีส่วนร่วมด้านการเมืองของประชาชนในการพัฒนา

ยุทธศาสตร์ด้านการเมือง คือ จากการยึดอำนาจจากระบบทหารในการกำหนดงบประมาณเพื่อการพัฒนาประเทศที่ไม่มีการตรวจสอบด้านการเมืองภายใต้หลักธรรมาภิบาล โดยการตรวจสอบและการถ่วงดุลด้านการเมืองนั้น ถูกควบคุมโดยกฎหมายคณะปฏิวัติ และมีการปกครองอำนาจแทนฝ่ายตุลาการและนิติบัญญัติในรูปแบบสภาเดียว และที่สำคัญองค์กรอิสระที่ไม่มีอำนาจการสืบพยาน หลักฐานในการดำเนินคดีต่าง ๆ ของฝ่ายการเมืองและฝ่ายบริหารที่สร้างกลไกด้านการเมืองที่นำไปสู่ผลประโยชน์ด้านการเมืองนั้น ระดับความเสี่ยงของการกำหนดและการตั้งงบประมาณที่สะท้อนถึงผลประโยชน์ด้านการเมืองและการคอร์รัปชันเชิงนโยบายภายใต้ระบบอุปถัมภ์ในระบบทหาร ที่นำไปสู่การทุจริตเชิงงบประมาณได้ในระยะยาว โดยเฉพาะการนำงบประมาณมาใช้ในโครงการที่สามารถให้ส่วนแบ่งในรูปแบบของ Commission ที่มีระดับค่าเฉลี่ยสูงกว่าสถานะปกติของรัฐบาลที่มาจากกาเลือกตั้ง ที่นำไปสู่ความล้มเหลวของการดำเนินนโยบายสาธารณะที่ก่อหนี้สาธารณะอย่างรุนแรงและนำไปสู่ปัญหาความขัดแย้งในรูปแบบผลประโยชน์ในระยะยาว ส่งผลให้ประชาชนไม่กล้าเข้าไปยุ่งเกี่ยวในระบบการเมือง ประชาชนขาดการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนายุทธศาสตร์ด้านการเมือง และขาดความยั่งยืนด้านการเมือง (อรรถกฤต ปัจฉิมนันท์, 2558 : 197-198 อ้างถึงใน ธรรมนูญ เอกนราจินดาวัตน์, 2556 : 14) ประชาชนขาดการมีส่วนร่วมในการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์เพราะขาดการประชาสัมพันธ์ ข้อมูลข่าวสารการจัดทำแผน ให้ความรู้ความเข้าใจ สร้างจิตสำนึกการรักท้องถิ่น ความสามัคคีในชุมชน ให้เห็นความสำคัญของการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ เพื่อสร้างแรงจูงใจให้มาร่วมตัดสินใจในแผนต่าง ๆ ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนหรือชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน ซึ่งประกอบด้วย การกำหนดระเบียบหรือหลักเกณฑ์การปฏิบัติที่ชัดเจนไว้ถือปฏิบัติ หรือการที่จะดำเนินงาน

ในเรื่องใดนั้นต้องให้ประชาชนหรือชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมด้วยกระบวนการ
ประชาคม ประชาพิจารณ์ หรือประชามติ เพื่อให้การวางแผนมีความสอดคล้อง
และเหมาะสมกับปัญหาความต้องการของประชาชน ปัญหาประชาชน
ในพื้นที่ที่มีการแบ่งข้างกัน มีความคิดเห็นไม่ตรงกัน ไม่เหมือนกันจึงไม่ให้ความ
ร่วมมือในการทำกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ (พระกิตติชัย ปณฺญาโรดม,
2557 : 2) การสร้างแนวทางการพัฒนายุทธศาสตร์เพื่อเสริมสร้างความยั่งยืน
ของประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียนนั้น ต้องมีบทบาทในการสร้าง
วิสัยทัศน์ พันธกิจ จุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์เฉพาะเพื่อต่อสู้กับภัยคุกคาม
ที่จะเกิดขึ้นทุกรูปแบบ และต้องสามารถนำยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติจริงได้
อย่างมีประสิทธิภาพ (ธนภัทร ฌิยกุล และ กมลพร กัลยาณมิตร, 2560 : 22)
ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการเมืองและนโยบายเศรษฐกิจมีความสำคัญ
อย่างยิ่งสำหรับประเทศไทยในการแก้ไขปัญหาวิกฤตด้านการเมืองและ
การปกครองที่นำไปสู่ระบบการเมืองและการปกครองที่ล้มเหลว โดยการสร้าง
ระบอบการปกครองและระบบสถาบันที่เข้มแข็งและมีประสิทธิภาพ เพื่อการ
พัฒนาด้านการเมืองและนโยบายเศรษฐกิจสำหรับประเทศไทยในระยะยาว
ต่อไป (ณัฐณภรณ์ เอกนราจินดาวัฒน์, 2556 : 2) ยุทธศาสตร์การพัฒนา
ด้านการเมืองและนโยบายเศรษฐกิจจะประสบความสำเร็จได้นั้นต้องการมี
ส่วนร่วมของประชาชน ซึ่ง โคเฮนและอัฟฟอร์ด (Cohen and Uphoff, 1980)
กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นแบบขั้นบันได (Participation
leader) มี 8 ขั้น คือ 1) ขั้นถูกจัดกระทำ (Manipulation) 2) ขั้นบำบัดรักษา
(Therapy) 3) ขั้นรับฟังข่าวสาร (Information) 4) ขั้นปรึกษา (Consultation)
5) ขั้นปลอบใจ (Placation) 6) ขั้นเป็นหุ้นส่วน (Partnership) 7) ขั้นใช้อำนาจผ่านตัวแทน
(Delegated power) 8) ขั้นควบคุมโดยประชาชน (Citizen control) เดลเบช และแอนดริว (Delbecq and Andrew, 1971

: 466) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน 5 รูปแบบ คือ 1) การรวบรวมข้อมูลรายละเอียด 2) การวิเคราะห์หรือสรุปปัญหา 3) การจัดลำดับความสำคัญของปัญหา 4) ดำเนินการแก้ไขปัญหา 5) ติดตาม และประเมินผลความสำเร็จ และ สุนีย์ มัลลิกะมาลย์ (2545) กล่าวถึงระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนมี 6 ระดับ คือ ระดับที่ 1 ร่วมรับรู้ระดับที่ 2 ร่วมคิด ร่วมแสดงความคิดเห็น ระดับที่ 3 ร่วมพิจารณา ร่วมตัดสินใจ ระดับที่ 4 ร่วมดำเนินการ ระดับที่ 5 ร่วมติดตาม ตรวจสอบและประเมินผล ระดับที่ 6 ร่วมรับผล

นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2552) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ ระดับที่ 1 การให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน (To Inform) ระดับที่ 2 การรับฟังความคิดเห็น (To Consult) ระดับที่ 3 การให้ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องในการวางแผนและตัดสินใจ (To Involve) ระดับที่ 4 การให้ประชาชนเข้ามาร่วมกิจกรรม (To Collaborate) และ ระดับที่ 5 การกระจายอำนาจให้แก่ประชาชน (To Empower) นอกจากนี้การมีส่วนร่วมภาคประชาชนยังต้องมียุทธศาสตร์การพัฒนาประชาธิปไตยโดยภาคประชาสังคม ภายใต้กระบวนการทัศน์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (พระปลัดเกษม มหาปญโญ (ผาทอง), 2559 : 261) ซึ่งผู้วิจัยทำการสังเคราะห์ทฤษฎีเพื่อนำมากำหนดตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยและเป็นกรอบในการวิจัย โดยทำการสังเคราะห์ ได้ตัวแปร 12 ด้าน คือ 1) ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 2) ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน 3) ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ 4) ด้านร่วมกันปรึกษา 5) ด้านควบคุมโดยประชาชน 6) ด้านการรวบรวมข้อมูลรายละเอียด 7) ด้านการวิเคราะห์หรือสรุปปัญหาและแก้ปัญหา 8) ด้านร่วมรับรู้ร่วมกัน 9) ด้านร่วมคิด ร่วมแสดงความคิดเห็น 10) ด้านการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน 11) ด้านการกระจายอำนาจให้แก่ประชาชน และ 12) ด้านร่วมติดตาม ตรวจสอบและประเมินผล

จากความเป็นมาและปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษายุทธศาสตร์การพัฒนามีส่วนร่วมภาคประชาชนด้านการเมืองในเขตเทศบาลนครของไทยเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนามีส่วนร่วมภาคประชาชนให้มีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทและสภาพแวดล้อมการพัฒนามีส่วนร่วมภาคประชาชนด้านการเมืองในเขตเทศบาลนครของไทย
2. เพื่อศึกษายุทธศาสตร์การพัฒนามีส่วนร่วมภาคประชาชนด้านการเมืองในเขตเทศบาลนครของไทย
3. เพื่อประเมินความเหมาะสมการพัฒนามีส่วนร่วมภาคประชาชนด้านการเมืองในเขตเทศบาลนครของไทย

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหาที่นำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ยุทธศาสตร์การพัฒนามีส่วนร่วมภาคประชาชนด้านการเมืองในเขตเทศบาลนครของไทย โดยทำการสังเคราะห์ได้ตัวแปร 12 ด้าน คือ 1) ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 2) ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน 3) ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ 4) ด้านร่วมกันปรึกษา 5) ด้านควบคุมโดยประชาชน 6) ด้านการรวบรวมข้อมูลรายละเอียด 7) ด้านการวิเคราะห์หรือสรุปปัญหาและแก้ปัญหา 8) ด้านร่วมรับรู้ร่วมกัน 9) ด้านร่วมคิด ร่วมแสดงความคิดเห็น 10) ด้านการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน 11) ด้านการกระจายอำนาจให้แก่ประชาชน และ 12) ด้านร่วมติดตาม ตรวจสอบและประเมินผล

ขอบเขตด้านพื้นที่ที่ศึกษา

พื้นที่ที่ศึกษา ได้แก่ เทศบาลนครที่ได้รับรางวัลและประสบความสำเร็จ จำนวน 3 แห่ง ได้แก่

1. เทศบาลนครนนทบุรี ได้รางวัลการให้บริการของศูนย์ราชการสะดวก (GECC) ประจำปี พ.ศ. 2560
2. เทศบาลนครยะลา ได้รับรางวัลที่ 1 โครงการชุมชนเข้มแข็งและศาสนาสัมพันธ์ ที่ทำให้ประชาชนที่มีความหลากหลายอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และมุ่งหวังให้เกิดความสงบ
3. เทศบาลนครขอนแก่น ได้รับโล่รางวัลการบริหารจัดการที่ดีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประเภทโดดเด่น ประจำปี 2560

ขอบเขตด้านบุคคลที่ศึกษา

1. สัมภาษณ์และเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยมีผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง แห่งละ 2 คน คือ ตัวแทนผู้บริหารในเทศบาลนคร จำนวน 3 คน 2) ตัวแทนผู้ปฏิบัติงานในเทศบาลนคร จำนวน 3 คน รวมกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก 6 คน คือ 1) นายกเทศมนตรีนครขอนแก่น 2) หัวหน้าฝ่ายทะเบียนราษฎรและบัตรประจำตัวประชาชนเทศบาลนครขอนแก่น 3) รองนายกเทศมนตรีนครนนทบุรี 4) นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ รักษาการในตำแหน่งหัวหน้าฝ่ายบริการและเผยแพร่วิชาการ เทศบาลนครนนทบุรี 5) หัวหน้าสำนักปลัดเทศบาล เทศบาลนครยะลา และ 6) นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ เทศบาลนครยะลา
2. เลือกผู้เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการโดยการเลือกแบบเจาะจง คือ ตัวแทนผู้บริหารในเทศบาลนคร คือ จำนวน 5 คน 2) ตัวแทนผู้ปฏิบัติงานในเทศบาลนคร จำนวน 5 คน และตัวแทนภาคประชาชน จำนวน 5 คน รวมกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก 15 คน

3. ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อดำเนินการประเมินความเหมาะสม และความ เป็นไปได้ของยุทธศาสตร์การพัฒนามีส่วนร่วมภาคประชาชนด้าน การเมืองในเขตเทศบาลนครของไทย โดยใช้เลือกแบบเจาะจง จำนวน 5 คน โดยผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 5 คน ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมายเดียวกันกับกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ คือ มีคุณวุฒิขั้นต่ำปริญญาตรีหรือมีประสบการณ์ในการทำงานเกี่ยวกับ เทศบาลนคร ไม่น้อยกว่า 5 ปี หรือทำงานด้านผู้บริหารด้านเทศบาลนคร โดย การส่งเอกสารการพัฒนามีส่วนร่วมภาคประชาชนด้านการเมือง เพื่อให้ ผู้ทรงคุณวุฒิให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม รายละเอียดผู้ทรงคุณวุฒิ ดังนี้ 1) ผู้บริหารเทศบาลนคร จำนวน 1 คน 2) ผู้ทรงคุณวุฒิจากมหาวิทยาลัย ราชภัฏพระนครศรีอยุธยา จำนวน 2 คน 3) ผู้ทรงคุณวุฒิจากเทศบาลนคร ที่ประสบความสำเร็จ จำนวน 2 คน รวม 5 คน

ประโยชน์ที่จะได้รับการวิจัย

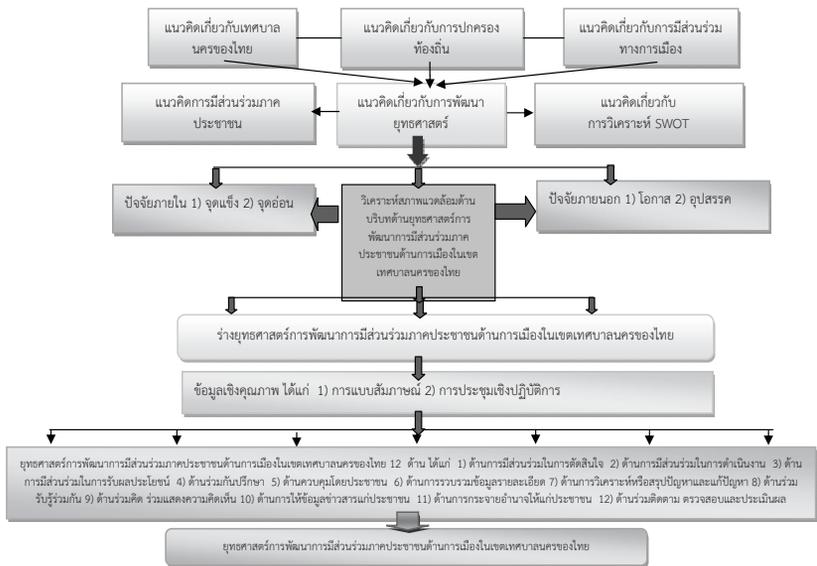
1. ทราบบริบทและสภาพแวดล้อมการพัฒนามีส่วนร่วมภาค ประชาชนด้านการเมืองในเขตเทศบาลนครของไทย
2. ได้ร่างยุทธศาสตร์การพัฒนามีส่วนร่วมภาคประชาชนด้าน การเมืองในเขตเทศบาลนครของไทย
3. สามารถนำยุทธศาสตร์การพัฒนามีส่วนร่วมภาคประชาชน ด้านการเมืองในเขตเทศบาลนครของไทยไปใช้พัฒนามีส่วนร่วมภาค ประชาชน

นิยามปฏิบัติการ

1. ยุทธศาสตร์ หมายถึง แผนการปฏิบัติการหรือมาตรการซึ่งวาง เพื่อให้บรรลุเป้าประสงค์ในการพัฒนามีส่วนร่วมภาคประชาชนด้าน

การเมืองในเขตเทศบาลนครของไทย 12 ด้าน คือ 1) ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 2) ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน 3) ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ 4) ด้านร่วมกันปรึกษา 5) ด้านควบคุมโดยประชาชน 6) ด้านการรวบรวมข้อมูลรายละเอียด 7) ด้านการวิเคราะห์หรือสรุปปัญหาและแก้ปัญหา 8) ด้านร่วมรับรู้ร่วมกัน 9) ด้านร่วมคิด ร่วมแสดงความคิดเห็น 10) ด้านการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน 11) ด้านการกระจายอำนาจให้แก่ประชาชน และ 12) ด้านร่วมติดตาม ตรวจสอบและประเมิน

กรอบแนวคิดการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาบริบทและสภาพแวดล้อมยุทธศาสตร์การพัฒนากองการมีส่วนร่วมภาคประชาชนด้านการเมืองในเขตเทศบาลนครของไทย

การศึกษาบริบทและสภาพแวดล้อมยุทธศาสตร์การพัฒนากองการมีส่วนร่วมภาคประชาชนด้านการเมืองในเขตเทศบาลนครของไทย โดยศึกษาเทศบาลนครที่ได้รับรางวัลและประสบความสำเร็จจำนวน 3 แห่ง ได้แก่ 1) เทศบาลนครนนทบุรี ได้รางวัลการให้บริการของศูนย์ราชการสะดวก (GECC) ประจำปี พ.ศ. 2560 2) เทศบาลนครยะลา ได้รับรางวัลที่ 1 โครงการชุมชนเข้มแข็งและศาสนาสัมพันธ์ ที่ทำให้ประชาชนที่มีความหลากหลายอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และมุ่งหวังให้เกิดความสงบ 3) เทศบาลนครขอนแก่น ได้รับโล่รางวัลการบริหารจัดการที่ดีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประเภทโดดเด่น ประจำปี 2560 โดยทำการสัมภาษณ์และเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยมีผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจงแห่งละ 2 คน คือ ตัวแทนผู้บริหารในเทศบาลนคร จำนวน 3 คน 2) ตัวแทนผู้ปฏิบัติงานในเทศบาลนคร จำนวน 3 คน รวมกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก 6 คน คือ 1) นายกเทศมนตรีนครขอนแก่น 2) หัวหน้าฝ่ายทะเบียนราษฎรและบัตรประจำตัวประชาชนเทศบาลนครขอนแก่น 3) รองนายกเทศมนตรีนครนนทบุรี 4) นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ รักษาการในตำแหน่งหัวหน้าฝ่ายบริการและเผยแพร่วิชาการ เทศบาลนครนนทบุรี 5) หัวหน้าสำนักปลัดเทศบาล เทศบาลนครยะลา และ 6) นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ เทศบาลนครยะลา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ซึ่งมีขั้นตอนการสร้างเครื่องมือและการหาคุณภาพเครื่องมือ ดังนี้ 1) ศึกษาเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนามีส่วนร่วมภาคประชาชนด้านการเมืองในเขตเทศบาลนครของไทย 2) สร้างแบบสัมภาษณ์สภาพแวดล้อมบริบทและสภาพแวดล้อมการพัฒนามีส่วนร่วมภาคประชาชนด้านการเมืองในเขตเทศบาลนครของไทย 3) นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างเสร็จไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ตรวจสอบความถูกต้องของภาษาและความเหมาะสม 4) นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างเสร็จแล้วเสนอผู้เชี่ยวชาญซึ่งเป็นชุดเดิมเพื่อพิจารณาให้คำแนะนำในส่วนที่ยังบกพร่อง 5) แก้ไขแบบสัมภาษณ์มาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ แล้วจัดพิมพ์เป็นเครื่องมือฉบับสมบูรณ์ต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) ผู้วิจัยทำหนังสือขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลไปยังกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย 2) ผู้วิจัยทำหนังสือขอความร่วมมือในการตอบแบบสัมภาษณ์ไปยังกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย 3) ตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์เพื่อเตรียมส่งเคราะห์ข้อมูลต่อไป 4) ศึกษาวิเคราะห์บริบทและสภาพแวดล้อมการพัฒนามีส่วนร่วมภาคประชาชนด้านการเมืองในเขตเทศบาลนครของไทย ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาวิเคราะห์สภาพแวดล้อม โดยใช้วิธีการ SWOT Analysis ด้วยตนเอง เป็นการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันเกี่ยวกับบริบทและสภาพแวดล้อม 12 ด้าน 5) วิเคราะห์จากเอกสารการทบทวนวรรณกรรม (Survey Literature) ที่เกี่ยวข้องกับตัวแปร

ระยะที่ 2 จัดทำร่างยุทธศาสตร์การพัฒนาร่วมภาคประชาชนด้านการเมืองในเขตเทศบาลนครของไทย

1. ศึกษายุทธศาสตร์การพัฒนาร่วมภาคประชาชนด้านการเมืองในเขตเทศบาลนครของไทย

1.1 กำหนดขอบข่ายเนื้อหาสำหรับการพัฒนาร่วมภาคประชาชนด้านการเมืองในเขตเทศบาลนครของไทย ตามตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย 12 ด้าน จากหนังสือ บทความ เอกสาร งานวิจัย แผนงานด้านการพัฒนาร่วมภาคประชาชนด้านการเมืองในเขตเทศบาลนครของไทย แผนยุทธศาสตร์การพัฒนา แผนพัฒนาสามปีของจังหวัด รายงานประจำปีและสื่อออนไลน์ต่าง ๆ วิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหา เศรษฐกิจ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาร่วมภาคประชาชนด้านการเมืองในเขตเทศบาลนครของไทย โดยวิเคราะห์ใน 4 ด้าน คือ Strengths - จุดแข็ง Weaknesses – จุดอ่อน Opportunities – โอกาส และ Threats - อุปสรรค

1.2 สังเคราะห์ข้อมูลที่ค้นพบจากการสัมภาษณ์มาเขียนประกอบในการจัดทำร่างยุทธศาสตร์การพัฒนาร่วมภาคประชาชนด้านการเมืองในเขตเทศบาลนครของไทย สรุปผลการวิจัยที่ได้และเขียนบรรยายข้อค้นพบ

1.3 เขียนร่างยุทธศาสตร์การพัฒนาร่วมภาคประชาชนด้านการเมืองในเขตเทศบาลนครของไทย

2. การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อรับฟังความคิดเห็น

2.1 นำร่างยุทธศาสตร์การพัฒนาร่วมภาคประชาชนด้านการเมืองในเขตเทศบาลนครของไทย ที่ได้จากการดำเนินการวิจัยมาจัดทำเป็นรูปเล่มแล้วนำเสนอผู้เชี่ยวชาญเพื่อขออนุญาตในการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ และเลือกผู้เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการโดยการเลือกแบบ

เจาะจง คือ ตัวแทนผู้บริหารในเทศบาลนคร คือ จำนวน 5 คน 2) ตัวแทนผู้ปฏิบัติงานในเทศบาลนคร จำนวน 5 คน และตัวแทนภาคประชาชน จำนวน 5 คน รวมกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก 15 คน

2.2 จัดทำเอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการ และจัดทำกำหนดการในการประชุมปฏิบัติการ จัดเตรียมพาเวอร์พอยท์นำเสนอร่างการพัฒนาการมีส่วนร่วมภาคประชาชนด้านการเมืองในเขตเทศบาลนครของไทย

2.3 สรุปรูปข้อค้นพบที่ได้จากข้อเสนอแนะเพิ่มเติมจากการประชุมเชิงปฏิบัติการ รับฟังความคิดเห็นเปิดโอกาสให้กลุ่มได้พิจารณาร่างการพัฒนาการมีส่วนร่วมภาคประชาชนด้านการเมืองในเขตเทศบาลนครของไทย โดยยึดเกณฑ์ดังนี้ 1) ความเป็นไปได้ 2) ได้การยอมรับเพียงใด 3) สามารถที่จะเข้าถึงได้ และ 4) สามารถอธิบายได้ เพื่อให้เกิดความชัดเจนได้เพียงใดและอย่างไร

2.4 ดำเนินการประชุมปฏิบัติการตามแผนดำเนินการที่กำหนดไว้

ระยะที่ 3 การประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของยุทธศาสตร์

1. การคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิ

ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อดำเนินการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของยุทธศาสตร์การพัฒนาการมีส่วนร่วมภาคประชาชนด้านการเมืองในเขตเทศบาลนครของไทย โดยใช้เลือกแบบเจาะจง จำนวน 5 คน โดยผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 5 คน ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมายเดียวกันกับกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ คือ มีคุณวุฒิขั้นต่ำปริญญาตรีหรือมีประสบการณ์ในการทำงานเกี่ยวกับเทศบาลนคร ไม่น้อยกว่า 10 ปี หรือทำงานเป็นผู้บริหารเทศบาลนครจังหวัด

โดยการส่งเอกสารยุทธศาสตร์การพัฒนาการมีส่วนร่วมภาคประชาชน ด้านการเมืองในเขตเทศบาลนครของไทยเพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาความเหมาะสมและให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม รายละเอียดผู้ทรงคุณวุฒิ ดังนี้ 1) อดีตผู้ตรวจราชการกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย 2) หัวหน้าภาควิชาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา 3) อาจารย์ประจำสาขาพัฒนาชุมชนและสังคม มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา 4) ผู้อำนวยการกองวิชาการและแผนงาน เทศบาลนครนนทบุรี 5) ผู้อำนวยการกองวิชาการและแผนงาน เทศบาลนครขอนแก่น

2. การประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของยุทธศาสตร์

2.1 นำร่างยุทธศาสตร์การพัฒนาการมีส่วนร่วมภาคประชาชน ด้านการเมืองในเขตเทศบาลนครของไทยที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เพื่อขอความอนุเคราะห์ประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของยุทธศาสตร์ เป็นแบบแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม เป็นลักษณะคำถามปลายเปิด

2.2 นำแบบประเมินที่สร้างขึ้นเสนอผู้เชี่ยวชาญเพื่อขอคำแนะนำ จากนั้นจึงนำมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะและนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2.3 ส่งแบบประเมินกับยุทธศาสตร์การพัฒนาการมีส่วนร่วมภาคประชาชนด้านการเมืองในเขตเทศบาลนครของไทย (ฉบับร่าง) ไปยังผู้ทรงคุณวุฒิ

2.4 นำข้อมูลที่ได้จากความคิดเห็น ข้อเสนอแนะจากร่างยุทธศาสตร์การพัฒนาการมีส่วนร่วมภาคประชาชนด้านการเมืองในเขตเทศบาลนครของไทย มาสังเคราะห์ข้อมูล สรุปสาระสำคัญและสังเคราะห์ประเด็นสำคัญ

2.5 ประมวลผลสรุปการวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของยุทธศาสตร์การพัฒนาการมีส่วนร่วมภาคประชาชนด้านการเมืองในเขตเทศบาลนครของไทย

2.6 นำผลจากการสรุปข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และการวิพากษ์ของผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้จากการวิพากษ์เพื่อประเมินความเหมาะสม และความเป็นไปได้ของยุทธศาสตร์การพัฒนาการมีส่วนร่วมภาคประชาชนด้านการเมืองในเขตเทศบาลนครของไทย มาปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาให้ได้ยุทธศาสตร์การพัฒนาการมีส่วนร่วมภาคประชาชนด้านการเมืองในเขตเทศบาลนครของไทยใน 12 ด้าน

2.7 นำยุทธศาสตร์การพัฒนาการมีส่วนร่วมภาคประชาชนด้านการเมืองในเขตเทศบาลนครของไทยใน 12 ด้าน ที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วนำเสนอผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและให้ข้อเสนอแนะ จากนั้นดำเนินการแก้ไข ปรับปรุงและพัฒนาตามข้อเสนอแนะ

2.8 นำเสนอยุทธศาสตร์การพัฒนาการมีส่วนร่วมภาคประชาชนด้านการเมืองในเขตเทศบาลนครของไทยฉบับสมบูรณ์

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาบริบทและสภาพแวดล้อมการพัฒนาการมีส่วนร่วมภาคประชาชนด้านการเมืองในเขตเทศบาลนครของไทย พบว่า สภาพแวดล้อมในการบริหารเทศบาลนคร มีการปลุกกระตุ้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารงาน ประชาชนมีทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ วัฒนธรรมที่เชื่อมโยงสู่การบริหารงานด้านการเมือง ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในระบบการเมืองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีการรณรงค์ ประชาสัมพันธ์และสร้างการรับรู้ผ่านช่องทางการสื่อสาร

ทางการเมือง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเทศบาลนครอาจมีการวางแผนการกำหนดนโยบายให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมด้านการเมือง มีกิจกรรมการสร้างค่านิยม ความเชื่อ วัฒนธรรมที่เชื่อมโยงสู่การบริหารงานด้านการเมืองจริง ซึ่งถือเป็นการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมผ่านชุมชนเทศบาลนคร โดยการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ในกระบวนการกำหนดนโยบายและแผนการทำงาน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ฤวิลาตี บุรีกุล (2559 : 64) ได้ศึกษาการเสริมพลังของผู้หญิงในการมีส่วนร่วมด้านการเมืองของประเทศไทย พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนโดยมุ่งเน้นที่การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมด้านการเมือง นอกเหนือจากการเลือกตั้ง การเป็นผู้นำและการมีส่วนร่วมด้านการเมือง ระดมความคิดเห็นโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วม มีการจัดทำยุทธศาสตร์เพื่อเสริมพลังให้กับผู้หญิงไทยในการเข้ามามีส่วนร่วมด้านการเมือง โดยในการศึกษานี้ได้นำเสนอแผนยุทธศาสตร์และรูปแบบการฝึกอบรมเพื่อเสริมพลังให้กับผู้หญิงในการเข้ามามีส่วนร่วมด้านการเมือง โดยมีทั้งหมด 3 ยุทธศาสตร์ ประกอบด้วย ยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพและการสร้างภาวะผู้นำ ยุทธศาสตร์การสร้างกลไกเสริมบทบาทของผู้หญิงและการขับเคลื่อนกลไก และยุทธศาสตร์การสื่อสารความสำเร็จและการสร้างเครือข่าย

2. ผลการศึกษายุทธศาสตร์การพัฒนาการมีส่วนร่วมภาคประชาชนด้านการเมืองในเขตเทศบาลนครของไทย พบว่า มีประเด็นยุทธศาสตร์ที่สามารถนำมาปรับประยุกต์ใช้ได้ทั้ง 12 ประเด็นยุทธศาสตร์ คือ

2.1 ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

กลยุทธ์ที่ 1.1 การพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมการกำหนดนโยบาย วางแผน และจัดทำยุทธศาสตร์ของเทศบาลนคร

กลยุทธ์ที่ 1.2 พัฒนาโครงการ/กิจกรรมที่สอดคล้องกับ
แผนยุทธศาสตร์เทศบาลนคร

2.2 ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2 ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

กลยุทธ์ที่ 2.1 พัฒนากิจกรรมที่เกิดจากกระบวนการ
มีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกิจกรรมของเทศบาลนคร

2.3 ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 ด้านการมีส่วนร่วมในการรับ
ผลประโยชน์

กลยุทธ์ที่ 3.1 พัฒนาระบบการมีส่วนร่วมชุมชนด้าน
การเมืองด้วยความสมัครใจ และได้รับผลประโยชน์ที่เกิดร่วมกัน

2.4 ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 4 ด้านร่วมกันศึกษา

กลยุทธ์ที่ 4.1 พัฒนาระบบการช่วยเหลือชุมชนด้าน
การเมืองและพัฒนาผู้นำในการให้คำปรึกษา

กลยุทธ์ที่ 4.2 จัดตั้งศูนย์ที่ศึกษาด้านการเมือง

2.5 ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 5 ด้านควบคุมโดยประชาชน

กลยุทธ์ที่ 5.1 พัฒนาการมีส่วนร่วมในการควบคุม
การบริหารจัดการด้านการเมืองตามหลักธรรมาภิบาล และการบริการที่มี
ประสิทธิภาพโดยประชาชน

กลยุทธ์ที่ 5.2 พัฒนาระบบการดำเนินการควบคุม
ภายในด้านงบประมาณด้านการเมืองโดยประชาชน

2.6 ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 6 ด้านการรวบรวมข้อมูลรายละเอียด

กลยุทธ์ที่ 6.1 พัฒนาระบบการจัดเก็บเอกสารด้าน
การเมืองในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์

กลยุทธ์ที่ 6.2 รวบรวมข้อมูลด้านการเมืองโดยการศึกษา
สำรวจ และวิจัย

2.7 ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 7 ด้านการวิเคราะห์หรือสรุปปัญหา และแก้ปัญหา

กลยุทธ์ที่ 7.1 สร้างภาวะผู้นำในการวิเคราะห์หรือสรุปปัญหาและแก้ปัญหาด้านการเมืองร่วมกับชุมชน

2.8 ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 8 ด้านร่วมรับรู้ร่วมกัน

กลยุทธ์ที่ 8.1 พัฒนาช่องทางการรับรู้ข้อมูลข่าวสารด้านการเมืองของเทศบาลนคร

2.9 ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 9 ด้านร่วมคิด ร่วมแสดงความคิดเห็น

กลยุทธ์ที่ 9.1 พัฒนาระบบการมีส่วนร่วมโดยให้ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้ตระหนัก และมีโอกาสเข้ามาแสดงบทบาททัศนคติ และความคิดเห็นที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานด้านการเมือง

2.10 ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 10 ด้านการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน

กลยุทธ์ที่ 10.1 พัฒนาช่องทางการสื่อสาร การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารกิจกรรมที่เกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกิจกรรมของเทศบาลนคร

กลยุทธ์ที่ 10.2 พัฒนาเทคโนโลยีระบบสารสนเทศ

2.11 ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 11 ด้านการกระจายอำนาจให้แก่ประชาชน

กลยุทธ์ที่ 11.1 การกระจายอำนาจด้านการเมืองให้กับประชาชนให้ประชาชนได้พัฒนาถิ่นฐานตนเอง

2.12 ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 12 ด้านร่วมติดตาม ตรวจสอบและประเมินผล

กลยุทธ์ที่ 12.1 ให้มีคณะกรรมการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลงานของเทศบาลนคร

ทั้งนี้อาจเป็นเพราะยุทธศาสตร์ดังกล่าวมาจากการแสดงความคิดเห็นที่แสดงถึงความต้องการของผู้เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการที่ต้องการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมอย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบัน ประชาชนและเทศบาลนครมีการเรียนรู้เพื่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองร่วมกัน ส่งเสริมผู้ที่สนับสนุนพรรคการเมืองให้ได้ประโยชน์จากการเข้ามามีส่วนร่วมด้านการเมืองกับพรรคการเมือง มีการบริหารจัดการด้านการเมืองที่ดี มีการพัฒนาด้านนโยบายด้านการเมือง มีการพัฒนาบุคลากรให้เกิดประสิทธิภาพในด้านของผู้นำพรรคการเมืองอยู่ตลอดเวลา ซึ่งส่งผลต่อระบบการเมืองที่ดีให้กับประชาชน เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงของประชาชนและองค์กรที่เกี่ยวข้องและความเชื่อมั่นต่อสายตาของประชาชน ซึ่งเทศบาลนครทุกแห่งสามารถกระทำได้ตามร่างยุทธศาสตร์ที่เสนอ มีการจัดทำวิสัยทัศน์ เป้าประสงค์ พันธกิจ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ประกอบการจัดทำร่างยุทธศาสตร์ ซึ่ง เสรี พงศ์พิศ (2547 : 30) กล่าวว่า ยุทธศาสตร์ยังเป็นแผนการดำเนินงานที่สร้างขึ้นอย่างเป็นระบบ โดยมีองค์ประกอบต่าง ๆ สอดคล้องกัน เป็นแผนที่มิวิสัยทัศน์ (Vision) และเป้าประสงค์ (Purpose) อันแสดงถึงการรวมพลังของทุกฝ่ายเพื่อกระทำพันธกิจ (Mission) เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ (Objectives) เพื่อให้เกิดผลกระทบ (Outcome) และผลลัพธ์ (Output) ที่พึงประสงค์ และสอดคล้องกับวาระ คำสิงห์นอก (2553 : 85) ได้ศึกษายุทธศาสตร์การพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อสร้างพรรคการเมืองอย่างยั่งยืน ผลการศึกษาพบว่า ยุทธศาสตร์การพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อสร้างพรรคการเมืองอย่างยั่งยืน ยุทธศาสตร์ที่ 1) การเรียนรู้เพื่อการมีส่วนร่วม 1.1 ส่งเสริมผู้ที่สนับสนุนพรรคการเมือง ให้ได้

ประโยชน์จากการเข้ามามีส่วนร่วมด้านการเมืองกับพรรคการเมือง 1.2 สนับสนุนให้มีการเรียนรู้ระบบพรรคการเมืองว่ามีความเป็นมาอย่างไรเพื่อก่อให้เกิดอุดมการณ์ร่วมกัน 1.3 ส่งเสริมการพัฒนาการมีส่วนร่วม เป็นการส่งเสริมเพื่อให้เกิดการพัฒนาการในการมีส่วนร่วมกับพรรคการเมืองตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงด้านการเมือง ยุทธศาสตร์ที่ 2) การบริหารจัดการ 2.1 การบริหารภายในองค์กร คือการที่พรรคการเมืองต้องจัดการระบบพรรคให้เกิดความสลับซับซ้อนภายในองค์กรไม่ว่าจะเป็นการกระจายสาขาพรรคการเมืองให้เกิดความทั่วถึงแก่ประชาชนทั่วประเทศและเป็นการเปิดช่องให้เกิดการมีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้น 2.2 ให้มีการพัฒนาด้านนโยบาย พรรคการเมืองจำเป็นต้องศึกษาสถานการณ์บ้านเมืองในปัจจุบัน ทั้งในด้าน เศรษฐกิจ สังคม การเมือง ก่อนการกำหนดนโยบาย และนโยบายนั้นมองแล้วเป็นรูปธรรมที่สามารถจับต้องได้และเป็นการถูกใจประชาชนมากที่สุด 2.3 ให้มีการพัฒนาบุคลากร พรรคการเมืองจะต้องมีการพัฒนาบุคลากรให้เกิดประสิทธิภาพในด้านของผู้นำพรรคการเมืองอยู่ตลอดเวลา เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงภายในองค์กรและความเชื่อมั่นต่อสายตาของประชาชน 2.4 พรรคการเมืองต้องแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม อันเกิดจากการบริหารประเทศที่ผิดพลาด ในด้านนโยบาย อันก่อให้เกิดความเสียหายต่อประเทศ

3. ผลการประเมินความเหมาะสมยุทธศาสตร์การพัฒนาการมีส่วนร่วมภาคประชาชนด้านการเมืองในเขตเทศบาลนครของไทย พบว่า มีความเหมาะสมและมีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า ยุทธศาสตร์การพัฒนาการมีส่วนร่วมภาคประชาชนด้านการเมืองในเขตเทศบาลนครของไทย มีความเหมาะสมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ เทศบาลนครอาจมีการปฏิบัติจริงยึดหลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม สร้างความเข้มแข็งและยั่งยืนด้านการเมืองให้กับชุมชน นทรินทร์ บินไทยสงค์ (2557 : 8) ได้

ศึกษาการเมืองของการพัฒนาที่ยั่งยืน ศึกษากรณีอำเภอเชียงของจังหวัด เชียงราย ผลการศึกษาพบว่า มีการพัฒนาการเมืองที่ยั่งยืน และส่งผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในพื้นที่หลายด้าน โดยมีบทบาทของภาคประชาสังคม คือ ผลักดันแนวคิดให้เป็นประเด็นรับรู้ในพื้นที่สาธารณะ ผ่านวิธีการ

- 1) การจัดเวทีเสวนาให้ประชาชนมีส่วนร่วม
- 2) สร้างองค์ความรู้ในท้องถิ่น
- 3) จัดกิจกรรมฟื้นฟูวัฒนธรรม
- 4) เคลื่อนไหวผ่านสื่อมวลชน จนสามารถทำวาทกรรมการพัฒนาที่ยั่งยืนมีความเด่นชัดนำไปสู่การกำหนดยุทธศาสตร์ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 เทศบาลนครควรเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์ในการแก้ไขปัญหาการบริหารจัดการด้านการเมือง

1.2 ควรจัดตั้งคณะกรรมการที่มีประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการติดตาม ประเมิน ตรวจสอบผลการทุจริต คอร์รัปชันด้านการเมือง

1.3 ควรพัฒนาเทคโนโลยีที่ให้บริการด้านการเมืองให้ชุมชนได้รับทราบ เช่น การติดตั้งอินเทอร์เน็ตเพื่อให้บริการด้านการเมืองในหมู่บ้าน

1.4 ควรสร้างองค์ความรู้หรือการจัดการเรียนรู้ด้านการเมืองให้กับประชาชนและให้ความรู้ด้านกระบวนการมีส่วนร่วมด้านการเมือง รวมถึงผลประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับจากการบริการด้านการเมือง

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษายุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมด้านการเมืองของประชาชน โดยใช้ตัวแปรและจังหวัดอื่น ๆ

2.2 ควรศึกษาปัจจัยด้านการเมืองที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเทศบาลนคร

2.3 ควรศึกษาพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมด้านการเมืองและคุณภาพการบริหารงานของเทศบาลนคร

2.4 ควรศึกษาการส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมด้านการเมืองของเทศบาลนคร

บรรณานุกรม

- ณัฐณภรณ์ เอกนราจินดาวัฒน์. (2556). ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการเมือง และนโยบายเศรษฐกิจ สำหรับประเทศไทย. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- นทรินทร์ บินไทยสงค์. (2557). การเมืองของการพัฒนาที่ยั่งยืน ศึกษากรณี อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- ถวิลวดี บุรีกุล. (2559). “การเสริมพลังของผู้หญิงในการมีส่วนร่วมด้านการเมืองของประเทศไทย,” วารสารสถาบันพระปกเกล้า. 5(10), 64.
- ธนภัทร ณิชกุล และ กมลพร กัลยาณมิตร. (2560). “แนวทางการพัฒนา ยุทธศาสตร์การป้องกันประเทศของกระทรวงกลาโหมเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน,” วารสารสถาบันวิชาการป้องกันประเทศ. 8(2), 22.
- พงศ์กวี คนไฉ. (2556). การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนจังหวัด มุกดาหาร. วิทยานิพนธ์ รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิต วิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
- พระกิตติชัย ปณญาธโร. (2557) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา แผนยุทธศาสตร์ขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก. วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย.

- พระปลัดเกษภา มหาปัญญา (ผาทอง). (2559). “จากระบบ
สมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย.
วารสารธรรมทรรค์. 16, 255.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. (2552). เอกสารการสอนชุดวิชา
ประวัติศาสตร์สังคมและการเมืองไทย. นนทบุรี : มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมมาธิราช.
- วรกร คำสิงห์นอก. (2553). ยุทธศาสตร์การพัฒนาการมีส่วนร่วมของ
ประชาชนเพื่อสร้างพรรคการเมืองอย่างยั่งยืน. วิทยานิพนธ์
รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
ราชภัฏสวนดุสิต.
- สถาบันพระปกเกล้า. (2552). รายงานการประเมินองค์ประกอบส่วน
ท้องถิ่นที่มีความเป็นเลิศ เพื่อรับรางวัลพระปกเกล้า ประจำปี
2552. กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า.
- สมเชาว์ ภูพลผัน. (2560) การมีส่วนร่วมด้านการเมืองของประชาชนในเขต
เทศบาลตำบลโนนสูง อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์.
วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2558). การมีส่วนร่วมด้านการเมือง.
กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร
- สุนีย์ มัลลิกะมาลย์. (2545). รัฐธรรมนูญกับการมีส่วนร่วมของประชาชน.
กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เสรี พงศ์พิศ. (2547). แผนชีวิตเศรษฐกิจชุมชน. กรุงเทพฯ : ภูมิปัญญาไทย.

อรรถกฤต ปัจฉิมนันท์. (2558). **ยุทธศาสตร์การพัฒนาทางการเมืองและเศรษฐกิจสำหรับการจัดการนโยบายสาธารณะในประเทศไทย.** ปทุมธานี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Cohen and Uphoff, (1980). *Essential of Psychological Testing.* (3rd ed.). New York : Harperand Row.

Delbecq, A.L. & Andrew, H.V. (1971). "A Group Process Model for Problem Identification and Program Planning," *Applied Behavioral Sciences*, 7(10), 466.

กลไกการมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมการเรียนรู้
ตลอดชีวิต : กรณีศึกษาชุมชนบ้านลาว อำเภอไชโย
จังหวัดอ่างทอง

The Mechanisms for Community Participation
Promoting for Lifelong Learning: Case Study
Banlao Community, Thailand

ปฐมบุตร แก้วสมนึก *

Phathombut Keawsomnuk

- * อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา อีเมล : policyphd@gmail.com
Lecturer in Public Administration, Faculty of Humanities and Social Sciences, Phra Nakhon Si Ayutthaya Rajabhat University.
Email : policyphd@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาตัวแสดงที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนบ้านลาว อำเภอไชโย จังหวัดอ่างทอง และเพื่อจัดทำผังกลไกการมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนบ้านลาว อำเภอไชโย จังหวัดอ่างทอง โดยเป็นการวิจัยแบบผสมผสานกลุ่มตัวอย่างของการวิจัยเชิงคุณภาพประกอบไปด้วย ผู้นำชุมชน สมาชิกชุมชนจำนวน 8 คน กลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิจัยเชิงปริมาณจำนวน 220 คน โดยศึกษาจาก 5 ปัจจัยหลัก ประกอบไปด้วยตัวแปรที่ศึกษาจำนวน 15 ตัวแปร ผลการวิจัยพบว่า 1) ตัวแสดงที่เกี่ยวข้องในพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนบ้านลาวประกอบไปด้วย ประชาชนชาวบ้าน อาจารย์ นักวิชาการ เจ้าหน้าที่สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) นักพัฒนาชุมชน ผู้นำชุมชน 2) โมเดลสมการโครงสร้างการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนบ้านลาวมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์โดยมีค่าสถิติความสอดคล้องคือ $\text{Chi-Square} = 109.718$, $\text{Chi-Square/df} = 1.205$, $\text{df} = 91$, $\text{p-value} = 0.088$, $\text{RMSEA} = 0.032$, $\text{CFI} = 0.994$, $\text{TLI} = 0.991$, $\text{SRMR} = 0.044$ ผลการวิเคราะห์ค่าอิทธิพลของโมเดลสมการโครงสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนบ้านลาว พบว่าตัวแปร Access and participation และ ตัวแปร Strategies and system development ส่งอิทธิพลเชิงบวกไปยังตัวแปร Health, family & work มีค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.57

คำสำคัญ : การมีส่วนร่วม, การเรียนรู้ตลอดชีวิต, กลไกการเรียนรู้ตลอดชีวิต, ชุมชนบ้านลาว

Abstract

This research aims to study actors of lifelong learning in Banlao communities, Chaiyo district, Ang Thong province and to develop a community plan to promote for lifelong learning. This research was mixed method. There were 220 quantitative samples and 8 qualitative samples. The research shows that the actors of lifelong learning in Banlao communities were experts of communities, instructors, educators of non-formal education, community developer, and community leaders. Structural equation modeling of community participation promoting for lifelong learning was consistent with the empirical data ($X^2 = 109.718$, p-value = 0.088) and index of consistency (RMSEA = 0.032, CFI = 0.994, TLI = 0.991, SRMR = 0.044). The factors that positively influenced to health family work were the access of lifelong learning with the participation of communities, and the strategies and system development of lifelong learning.

Keywords : Participation, Lifelong learning, The mechanisms of lifelong learning, Banlao community.

1. บทนำ

รัฐได้กำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560–2564) ในส่วนที่ 4 ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศยุทธศาสตร์ที่ 1 การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ในประเด็นของการยกระดับคุณภาพการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนจัดทำสื่อการเรียนรู้ที่เป็นสื่ออิเล็กทรอนิกส์และสามารถใช้งานผ่านระบบอุปกรณ์สื่อสารเคลื่อนที่ให้คนทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงได้ง่าย สะดวก ทัวถึง ไม่จำกัดเวลาและสถานที่และปรับปรุงแหล่งเรียนรู้ในชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์และมีชีวิตอาทิ พิพิธภัณฑ์ ห้องสมุด โบราณสถาน อุทยานประวัติศาสตร์ โรงเรียนผู้สูงอายุ รวมทั้งส่งเสริมให้มีระบบการจัดการความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2560 : 65) เห็นได้ว่ารัฐบาลได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของทรัพยากรมนุษย์โดยที่แผนการพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560–2564) ยังระบุถึงการส่งเสริมสถาบันการศึกษาให้เป็นแหล่งบริการความรู้ทางวิชาการที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ มีการเผยแพร่งานวิจัยสู่สาธารณะ รวมทั้งสนับสนุนให้มีการทำวิจัยร่วมกับชุมชนในการแก้ปัญหาและตอบโจทย์การพัฒนาในพื้นที่ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2560 : 210) สำหรับยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศยุทธศาสตร์ที่ 2 การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม โดยส่งเสริมให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ด้วยกระบวนการวิจัย และการถ่ายทอดองค์ความรู้ในชุมชนเพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาในพื้นที่และการต่อยอดองค์ความรู้ไปสู่เชิงพาณิชย์ รวมทั้งส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการสร้างการจัดการความรู้ในชุมชน

ชุมชนบ้านลาว อำเภอไชโย จังหวัดอ่างทอง เป็นชุมชนเล็กๆ ในจังหวัดอ่างทองที่ยังดำเนินชีวิตในรูปแบบของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวเวียง ซึ่งได้อพยพถิ่นฐานมาจากประเทศลาวในสมัยก่อน โดยที่สภาพบริบทของชุมชนบ้านลาวนั้น เป็นชุมชนเล็กๆ ที่มีวิถีชีวิตที่คงอัตลักษณ์ความเป็นชาวลาวเวียงโดยมีวัฒนธรรมประเพณีอันเก่าแก่ที่ได้รับการถ่ายทอดสืบเนื่องกันมา เช่น พิธีพาดหมาก ซึ่งเป็นพิธีการทำขนมแบบโบราณซึ่งในปัจจุบันหาได้ยากยิ่ง ซึ่งจัดขึ้นในช่วงเดือนหกของทุกปี และยังมีกิจกรรมที่จัดทำขึ้นคือการทำตุรูกิจชุมชนจักสานถือได้ว่าเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งในการสืบทอดศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวเวียง การที่องค์ความรู้พิธีกรรมต่าง ๆ ของประเพณีชาวลาวเวียงได้สืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่องจึงทำให้การส่งต่อภูมิปัญญาของชุมชนเริ่มเลือนหายไปจากปัจจุบันเนื่องจากการที่เด็กหนุ่มสาวในชุมชนบ้านลาวได้ย้ายถิ่นฐานออกจากชุมชนไปสู่เมืองจึงทำให้การถ่ายทอดภูมิปัญญาทางชุมชนขาดความต่อเนื่องในการเรียนรู้

ผู้วิจัยได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการวิจัยโดยใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อตอบสนองต่อนโยบายแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560–2564) จึงได้มุ่งเน้นศึกษาวิจัยในประเด็นของการมีส่วนร่วมของชุมชนกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong learning participation) ซึ่งเป็นการวิจัยแบบบูรณาการแนวความคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตจากกลุ่มสหภาพยุโรป (European commission, 2002 : 9-65) ได้จัดทำมาตรฐานตัวชี้วัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตประกอบไปด้วย 15 ตัวบ่งชี้แบ่งได้เป็น 4 กลุ่มใหญ่ๆ ที่สำคัญได้แก่ 1) ทักษะศักยภาพและทัศนคติ (Skills, competencies and attitudes) 2) การเข้าถึงและการมีส่วนร่วม (Access and participation) 3) ทรัพยากรสำหรับการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Resources for lifelong learning) และ 4) แผนกลยุทธ์และการพัฒนาระบบ (Strategies and system development) ซึ่ง

กรอบแนวคิดมาตรฐานการเรียนรู้ตลอดชีวิตของสหภาพยุโรปเป็นมาตรฐานในการทดสอบและยังเป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศในสหภาพในยุโรป จากกรอบแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของสหภาพยุโรปผู้วิจัยจึงมีแนวคิดที่จะศึกษากลไกการมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยใช้แนวคิดของสหภาพยุโรปร่วมกับการศึกษาตัวแสดงที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนบ้านลาวเพื่อนำข้อมูลที่ได้มาประกอบการเสนอแนะข้อเสนอเชิงนโยบายการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนบ้านลาว

2. วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษาตัวแสดงที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนบ้านลาว อำเภอไชโย จังหวัดอ่างทอง
- 2) เพื่อจัดทำผังกลไกการมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนบ้านลาว อำเภอไชโย จังหวัดอ่างทอง

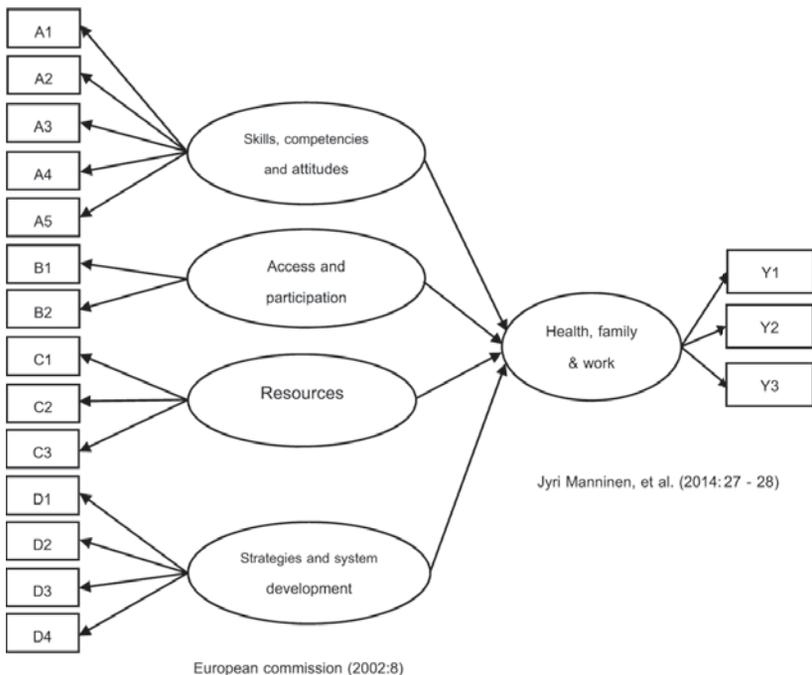
3. ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed method) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดยใช้หลักการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory factor analysis: CFA) และการวิเคราะห์สมการโครงสร้าง (Structural equation modeling: SEM) โดยมีจำนวนกลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิจัยเชิงปริมาณจำนวน 220 คน และจำนวนกลุ่มตัวอย่างการวิจัยเชิงคุณภาพจำนวน 8 คน ซึ่งการวิจัยนี้มีพื้นที่เก็บข้อมูลอยู่ในชุมชนบ้านลาว อำเภอไชโย จังหวัดอ่างทอง

4. ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

- 1) ได้ทราบถึงตัวแสดงที่เกี่ยวข้องกับการผลักดันนโยบายการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนบ้านลาว อำเภอไชโย จังหวัดอ่างทอง
- 2) ได้ตัวแบบกลไกการมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนบ้านลาว อำเภอไชโย จังหวัดอ่างทอง
- 3) ได้แนวทางการกำหนดนโยบายการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนบ้านลาว อำเภอไชโย จังหวัดอ่างทอง

5. กรอบแนวคิดการวิจัย

Jyri Manninen, et al. (2014: 27 - 28)

สัญลักษณ์แทนความหมาย

- A1 = ทักษะการรู้หนังสือ (Literacy)
- A2 = ทักษะการคิดคำนวณ (Numeracy)
- A3 = ทักษะใหม่ในการเรียนรู้สังคม (New Skills in the Learning Society)
- A4 = ทักษะการเรียนรู้เพื่อการเรียนรู้ (Learning-to-Learn Skills)
- A5 = ทักษะวัฒนธรรมการเป็นพลเมืองและทักษะทางสังคม (Active Citizenship Cultural and Social Skills)
- B1 = การเข้าถึงการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Access to Lifelong Learning)
- B2 = การมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Participation in Lifelong Learning)
- C1 = การลงทุนในการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Investment in Lifelong Learning)
- C2 = นักการศึกษาและการฝึกอบรม (Educators and Training)
- C3 = ระบบเทคโนโลยีในการเรียนรู้ (ICT in Learning)
- D1 = กลยุทธ์การเรียนรู้ตลอดชีวิต (Strategies of Lifelong Learning)
- D2 = ความเชื่อมโยงของการเรียนรู้ (Coherence of Supply)
- D3 = การให้คำปรึกษาและคำแนะนำ (Counselling and Guidance)
- D4 = การรับรอง (Accreditation and Certification)
- Y1 = สุขภาพจิต (Mental Well-being)
- Y2 = อาชีพการงาน (Work)
- Y3 = ครอบครัว (Family)
- X1 = Skills, competencies and attitudes
- X2 = Access and participation

X3 = Resources

X4 = Strategies and system development

Y = Health, family & work

6. การทบทวนวรรณกรรม

6.1 แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

Longworth (2003:10-11) อธิบายถึงความหมายของ (lifelong) คือ การเริ่มต้นตั้งแต่เกิดจนถึงวาระสุดท้ายของชีวิตไม่ใช่ส่วนใดส่วนหนึ่งของช่วงอายุ และการเรียนรู้ (learning) คือ การทำอะไรที่ต่างออกไปจากปกติ โดยอ้างอิงจากความต้องการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยการให้เครื่องมือหรือเทคนิควิธีการเรียนรู้ ซึ่งการเรียนรู้จะขึ้นอยู่กับลักษณะของแต่ละบุคคลหรือขึ้นอยู่กับความต้องการของบุคคลในการเรียนรู้

Sutherland and Crowther (2006:4) อธิบายว่าจินตนาการการเรียนรู้ตลอดชีวิต (lifelong learning imagination) คือ กระบวนการที่ทำให้คนเข้าใจถึงสถานการณ์ส่วนบุคคล นิสัย ความรู้และทักษะ เพื่อให้เป็นประโยชน์ จะต้องเป็นกระบวนการต่อเนื่องซึ่งเป็นกิจกรรมตลอดชีวิตที่ผู้คนมีส่วนร่วม และมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องเพื่อพัฒนาความเข้าใจและพัฒนาความรู้และทักษะใหม่ๆ

Jarvis (2007:1) กล่าวว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิตคือ การผสมผสานของกระบวนการตลอดชีวิตของมนุษย์ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ รวมถึงการรับรู้จากประสบการณ์ทางสังคมที่จะเปลี่ยนการเรียนรู้ อารมณ์ และการปฏิบัติ ซึ่งจะบูรณาการมาสู่ตัวบุคคล ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นคือความเปลี่ยนแปลงที่ต่อเนื่องของบุคคล

Boeren (2016:9-10) ระบุว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิตหมายถึงการเรียนรู้ตั้งแต่เกิด จนถึงช่วงสุดท้ายของชีวิต โดยที่การเรียนรู้สามารถเกิดขึ้นได้ทั้งภายในและภายนอกกระบวนการศึกษา

ผู้วิจัยสรุปนิยามความหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้คือ การเรียนรู้ตลอดชีวิตคือการเรียนรู้ของมนุษย์ในทุกช่วงอายุซึ่งเป็นการเรียนรู้ในระบบและนอกระบบ หรือเป็นทางการและไม่เป็นทางการ

6.2 มาตรฐานตัวชี้วัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคณะกรรมการการศึกษา ยุโรป (European report on quality indicators of lifelong learning)

คณะกรรมการการยุโรป ได้จัดทำตัวชี้วัดด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่สำคัญของสหภาพยุโรปที่เมือง Brussels ประเทศเบลเยียม ซึ่งประกอบไปด้วย 15 ตัวชี้วัดและแบ่งออกเป็น 4 หมวด (European commission, 2002: 9-68) ดังนี้

Area A: Skills, Competencies and Attitudes

(1) Literacy คือ การทำให้มั่นใจว่าพลเมืองทุกคนมีระดับการรู้หนังสือและการคำนวณเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นในการบรรลุถึงคุณภาพในการเรียนรู้ตลอดชีวิต

(2) Numeracy คือ การอ่านออกเขียนได้เป็นส่วนสำคัญของความสามารถในการดูซึมข้อมูลที่เป็นลายลักษณ์อักษรความสามารถในการจัดการกับข้อมูลเชิงตัวเลขมีความสำคัญเทียบเท่าในชีวิตประจำวันและในสภาพแวดล้อมในสังคม

(3) New Skills in the Learning Society คือ สังคมการเรียนรู้ในวันนี้ต้องการให้ประชาชนมีทักษะและความสามารถที่มีความสำคัญอยู่เสมอและได้รับความสำคัญเป็นพิเศษในโลกปัจจุบันด้วยความท้าทายที่หลากหลายและโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพิ่มมากขึ้น

(4) Learning-to-Learn Skills คือ ทักษะการเรียนรู้เพื่อใช้ในการเรียนรู้ความรู้ใหม่ ๆ ทางสังคมหรือการใช้ชีวิตประจำวัน หรือการเรียนรู้การปรับตัวให้เข้ากับความท้าทายและสถานการณ์ใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมที่มีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

(5) Active Citizenship Cultural and Social Skills คือ การส่งเสริมการเป็นพลเมืองเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งให้ความสำคัญกับการที่ประชาชนมีส่วนร่วมในทุกด้านของชีวิตทางสังคมและเศรษฐกิจ คือ 1) สถาบันประชาธิปไตยและพลเมือง 2) อัตลักษณ์ประจำชาติความสัมพันธ์ระหว่างภูมิภาคและระหว่างประเทศ และ 3) ความสามัคคีและความหลากหลายทางสังคม

Area B: Access and Participation

(6) Access to Lifelong Learning คือ ผู้เรียนทุกคนต้องสามารถเข้าถึงระบบการศึกษาอย่างเป็นทางการได้รู้ทุกแบบ

(7) Participation in Lifelong Learning คือ ปัจจัยหลายอย่างเป็นตัวกำหนดการตัดสินใจของบุคคลว่าจะเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้หรือไม่ จากมุมมองของนโยบายจะต้องเป็นเป้าหมายหลักเพื่อเพิ่มระดับการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นจริงในการเรียนรู้ตลอดชีวิต การสร้างระดับการมีส่วนร่วมสูงจะส่งผลทำให้การเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสูงขึ้นตามด้วย

Area C: Resources for Lifelong Learning

(8) Investment in Lifelong Learning คือ การลงทุนประเภทต่างๆ ควรพิจารณาอย่างน้อย 3 ประเภทด้วยกัน คือ 1) การลงทุนภาครัฐ 2) การลงทุนของบริษัท และ 3) การลงทุนภาคเอกชน

(9) Educators and Training คือ “นักการศึกษา” ในบริบทการเรียนรู้ตลอดชีวิตถือเป็นงานที่มีความหลากหลาย โดยเน้นวิธีการเรียนการสอนแบบใหม่

(10) ICT in Learning คือ การใช้ ICT ที่มีการพัฒนาภายในสังคม หมายถึงการพัฒนาที่โรงเรียน สถาบันฝึกอบรมและศูนย์การเรียนรู้อื่น ๆ โดยที่ระบบ ICT มีความสำคัญมากขึ้นในสภาพแวดล้อมการเรียนรู้แบบเปิด และในการสอนแบบเสมือนจริง การเรียนรู้ที่ใกล้บ้านจะช่วยเพิ่มโอกาสการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่ผู้เรียน

Area D: Strategies and System Development

(11) Strategies of Lifelong Learning คือ กลยุทธ์ทางการเมืองในระดับภูมิภาคและระดับชาติเพื่อให้มั่นใจว่าประสิทธิภาพของการเรียนรู้ตลอดชีวิตจะเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความสำเร็จอย่างยั่งยืนในด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิต กลยุทธ์ต้องมุ่งเน้นที่จะพัฒนาระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิต

(12) Coherence of Supply คือ การพิจารณากลยุทธ์เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตกับการเชื่อมโยงกันของความต้องการที่จะเรียนรู้ หรือความพร้อมของโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิต (ทางการ/ไม่เป็นทางการ/นอกระบบ) การเชื่อมโยงกันของการเรียนรู้ตลอดชีวิตควรพิจารณา คือ (1) การเชื่อมโยงกันของความต้องการที่เกี่ยวข้องกับเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ตามทุกระดับอย่างชัดเจนแผนระดับชาติ/ระดับภูมิภาค (2) ความสอดคล้องของความต้องการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผู้ให้บริการ (ระดับชาติ/ระดับภูมิภาค) และ (3) การเชื่อมโยงกันของความต้องการที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต

(13) Counselling and Guidance คือ การใช้กระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ใช้ระยะเวลายาวนานจำเป็นต้องมีการให้คำปรึกษาและคำแนะนำอย่างเป็นทางการสำหรับพลเมืองทุกเพศทุกวัย ผู้เรียนที่มีศักยภาพจะต้องได้รับทราบถึง “สิ่งใด” และ “วิธีการ” เช่น การให้คำปรึกษาแก่ผู้เรียน

(14) Accreditation and Certification คือ โครงสร้างที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งของการเรียนรู้ตลอดชีวิตคือเรื่องของการรับรองความรู้จากการอบรมหรือโครงการต่าง ๆ

(15) Quality Assurance คือ การประกันคุณภาพของการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นส่วนสำคัญของระบบการศึกษาและการฝึกอบรมที่มีประสิทธิภาพ

6.3 ประโยชน์ที่ได้รับจากการเรียนรู้ตลอดชีวิต

จากรายงานการวิจัยเรื่อง Benefits of Lifelong Learning in Europe: Main Results of the BeLL-Project ได้อธิบายถึงผลประโยชน์ของการเรียนรู้ตลอดชีวิตไว้หลายประเด็น ซึ่งสามารถสรุปได้ (Jyri Maninen, et al., 2014 : 10-11) ดังนี้

1) พฤติกรรมสุขภาพร่างกายและสุขภาพจิต (Health behavior and mental well-being) ผลดีของการศึกษาด้านสุขภาพโดยไม่คำนึงถึงฐานะทางเศรษฐกิจนั้นการเข้าร่วมอย่างน้อยหนึ่งหลักสูตรในการออกกำลังกายในช่วงอายุระหว่าง 33 ถึง 42 ปีช่วยเพิ่มระดับการออกกำลังกายของผู้คนให้สัมพันธ์กับความเป็นไปได้ที่จะเลิกสูบบุหรี่และเพิ่มความพึงพอใจในชีวิต การเรียนรู้ที่จะรักษาสุขภาพร่างกายและจิตใจของมนุษย์จะช่วยให้มนุษย์มีความสุขทางร่างกายและจิตใจสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างสมบูรณ์มากขึ้น

2) ผลทางสังคม: การมีส่วนร่วมของพลเมืองและการเป็นสังคมพลเมืองที่ตื่นตัว (Social outcomes : Civic and social engagement, including active citizenship) การเรียนรู้เป็นกิจกรรมร่วมกัน สามารถเพิ่มความอดทนและกระตุ้นการมีส่วนร่วมทางสังคมและการเมืองโดยการกำหนดสิ่งที่ผู้คนรู้จักโดยการพัฒนาสมรรถนะที่จะช่วยให้ผู้คนนำมาประยุกต์ใช้

ร่วมกันและพัฒนาความรู้ และปลูกฝังทัศนคติทัศนคติความเชื่อและแรงจูงใจให้เกิดขึ้นในสังคม

3) การศึกษาของผู้ใหญ่และผลกระทบรวมทั้งการเรียนรู้ของครอบครัว (Adult education and intergenerational effects, including family learning) การศึกษาของผู้ใหญ่มีผลอย่างมากต่อการเรียนรู้ของคนในครอบครัวหากสมาชิกในครอบครัวมีการเรียนรู้ตลอดเวลาจะนำความรู้ที่ได้ไปสอนคนในครอบครัวของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเด็กในครอบครัวนั้นก็จะมีประสิทธิภาพการเรียนรู้เพิ่มมากขึ้นด้วย

4) การเรียนรู้และการจ้างงานสำหรับผู้ใหญ่ (ผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกับงาน) (Adult learning and employability (work-related benefits) การศึกษาของผู้ใหญ่และการฝึกอบรมเกี่ยวกับการทำงานส่งผลที่ดีต่อการจ้างงานและผลทางเศรษฐกิจ ทำให้ผู้ที่เรียนรู้ตลอดเวลาสามารถทำงานได้มีประสิทธิภาพและหลากหลายมากขึ้น การเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับการทำงานจึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างมากต่อการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจของประเทศ

7. ระเบียบวิธีการวิจัย

7.1 ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้ใช้การวิจัยผสมผสานแบบคู่ขนาน (Convergent parallel mixed method) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่ง จะทำการเก็บข้อมูลพร้อมกันแต่จะวิเคราะห์แยกส่วนกันโดยผลลัพธ์ของข้อมูลจะนำมารวมกัน (Merge) เพื่อให้เกิดข้อมูลรูปแบบของตารางหรือกราฟ แสดงผล (Joint display of data) (Creswell, 2014 : 219-223) งานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งระเบียบวิธีการวิจัยตามลำดับดังนี้

ลำดับที่ 1 การวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อศึกษาตัวแสดงที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนบ้านลาว อำเภอไชโย จังหวัดอ่างทอง ผู้วิจัยใช้การสำรวจข้อมูลจากเอกสารเบื้องต้นที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วมและผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตในพื้นที่เพื่อหาความเชื่อมโยงของแนวคิดทฤษฎีกับข้อเท็จจริงที่ปรากฏขึ้นจริงในพื้นที่เพื่อใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์ในพื้นที่ในประเด็นของตัวแสดงที่เกี่ยวข้องในการผลักดันนโยบายการเรียนรู้ตลอดชีวิต และใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกสำหรับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก 3 ท่าน และการสนทนากลุ่มกับกลุ่มตัวแทนชาวบ้านจำนวน 3-5 ท่านในพื้นที่ชุมชนบ้านลาวเพื่อเก็บข้อมูลใช้ในการศึกษาตัวแสดงที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนบ้านลาว

ลำดับที่ 2 การวิจัยเชิงปริมาณเพื่อจัดทำผังกลไกการมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนบ้านลาว อำเภอไชโย จังหวัดอ่างทอง ใช้การวิจัยเชิงปริมาณเพื่อตรวจสอบโมเดลที่ผู้วิจัยปรับมาจากแนวคิดของคณะกรรมการการยุโรปเรื่องของตัวชี้วัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ประสบผลสำเร็จมาวิเคราะห์เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

7.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้ใช้การวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ผู้วิจัยจึงใช้การกำหนดกลุ่มตัวอย่างดังต่อไปนี้

การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้การคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) สำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) เนื่องจากพื้นที่เป้าหมายมีขนาดเล็กจึงจำเป็นต้องใช้แนวทางการเจาะจงผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง ซึ่งประกอบไปด้วยผู้ให้ข้อมูลหลักในพื้นที่ชุมชน 3 ท่าน ได้แก่ 1) ผู้นำชุมชน (กำนัน หรือผู้ใหญ่บ้าน) 2) ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดเยื้องคงคาราม

และ 3) ตัวแทนชุมชน (ลูกบ้าน) ต้องมีอายุ 20 ปีขึ้นไปและอาศัยอยู่ในชุมชนบ้านลาวมากกว่า 1 ปีขึ้นไป สำหรับการสนทนากลุ่ม (Group discussion) ผู้วิจัยใช้ประชากรที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านลาว ซึ่งการคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลมีเกณฑ์ คือ ต้องอายุมากกว่า 20 ปีขึ้นไปและอาศัยอยู่ในชุมชนบ้านลาวมากกว่า 1 ปีขึ้นไป จำนวน 3-5 ท่าน

การวิจัยเชิงปริมาณ ขนาดกลุ่มตัวอย่างทั่วไปในการศึกษาสมการโครงสร้าง (SEM) ขนาดกลุ่มตัวอย่างอย่างน้อยที่สุดจะอยู่ประมาณ 200 ตัวอย่าง โดยขึ้นอยู่กับการทบทวนวรรณกรรม และในพื้นที่การวิจัยที่แตกต่างกัน การวิจัยนี้มีตัวแปรสังเกตได้จำนวน 17 ตัวแปรและมีตัวแปรแฝงจำนวน 5 ตัวแปรแฝง รวมตัวแปรสังเกตได้และตัวแปรแฝงจำนวน 22 ตัวแปร เมื่อพิจารณาจากสูตรการคำนวณกลุ่มตัวอย่างในการวิเคราะห์สมการโครงสร้างจำนวนตัวแปรคุณด้วย 10 เท่า (Kline, 2016 : 16) แทนค่าสูตรจะได้ 22×10 เท่ากับ 220 ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้จะใช้กลุ่มประชากรจำนวน 220 คนโดยมีเกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างมีดังนี้

เกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง

- 1) กลุ่มตัวอย่างต้องเป็นผู้ที่มีอายุ 20 ปีขึ้นไป
- 2) กลุ่มตัวอย่างต้องมีสัญชาติไทย
- 3) กลุ่มตัวอย่างต้องอาศัยอยู่ในชุมชนบ้านลาว อำเภอไชโย จังหวัดอ่างทองอย่างน้อย 1 ปี

อย่างทองอย่างน้อย 1 ปี

เกณฑ์การคัดออกผู้เข้าร่วมการวิจัย

เกณฑ์การคัดออกผู้เข้าร่วมการวิจัยสำหรับงานวิจัยในครั้งนี้ คือ หากผู้เข้าร่วมไม่สะดวกในการตอบแบบสอบถามโดยไม่สามารถอ่านหนังสือได้ ผู้วิจัยจะไม่ฝืนใจและยินยอมให้ผู้เข้าร่วมการวิจัยถอนตัวได้ตลอดเวลา และหลังจากนั้นผู้วิจัยจะทำการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างใหม่เพื่อทดแทน

7.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์แบบ Content analysis เพื่อหาแก่นประเด็นของข้อมูลและนำไปใช้ในการอธิบายความเชื่อมโยงระหว่างตัวแสดงที่สามารถผลักดันนโยบายการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนบ้านลาวได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงการนำข้อมูลเชิงคุณภาพไปใช้ในการสนับสนุนข้อมูลเชิงปริมาณเพื่อความสมบูรณ์ของมิติการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนบ้านลาว

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา อธิบายค่าร้อยละ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory factor analysis : CFA) เพื่อหาปัจจัยองค์ประกอบเชิงยืนยันสำหรับการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านลาว และการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนบ้านลาว (Structural equation modeling : SEM)

8. ผลการวิจัย

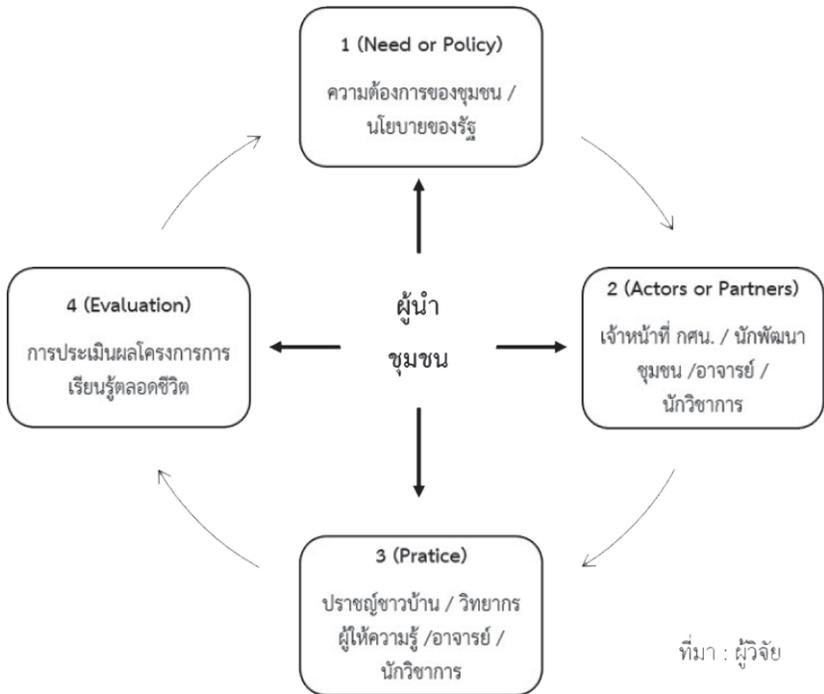
ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยซึ่งประกอบไปด้วย 2 ประการที่สำคัญดังนี้

8.1 ตัวแสดงที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนบ้านลาว อำเภอไชโย จังหวัดอ่างทอง ตัวแสดงที่เกี่ยวข้องกับการผลักดันนโยบายการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนบ้านลาว พบว่า ตัวแสดงที่เกี่ยวข้องในการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนบ้านลาวประกอบไปด้วยหลายภาคส่วนงานที่จะผลักดันกลไกการขับเคลื่อนการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนบ้านลาว ประกอบไปด้วยคือ ปราชญ์ชาวบ้าน อาจารย์ นักวิชาการ เจ้าหน้าที่สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) นักพัฒนา

ชุมชน ผู้นำชุมชน โดยที่บทบาทของเจ้าหน้าที่ กศน. และนักพัฒนาชุมชน อาจารย์ นักวิชาการจะเป็นผู้ที่มีบทบาทในการผลักดันนโยบายหรือโครงการที่มาจากนโยบายของรัฐเพื่อเข้าไปพัฒนาชุมชนด้วยการจัดหาวิทยากรผู้ให้ความรู้หรือปราชญ์ชาวบ้าน รวมถึงอาจารย์มหาวิทยาลัยมาเป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้แก่ชุมชนโดยที่อาจารย์กับนักวิชาการจะเป็นทั้งผู้ผลักดันนโยบายและผู้ถ่ายทอดความรู้แก่ชุมชน และผู้นำชุมชนจะเป็นผู้ประสานงานระหว่างชุมชนกับหน่วยงานของรัฐ รวมถึงการติดต่อประสานงานต่าง ๆ และท้ายที่สุดจะมีการประเมินผลโครงการเพื่อตรวจสอบความสำเร็จของโครงการซึ่งมีแผนผังบทบาทของตัวแสดงเพื่อเป็นกลไกการมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนบ้านลาว อำเภอไชโย จังหวัดอ่างทอง

บทบาทของตัวแสดงในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนบ้านลาวจะเป็นตัวแสดงในการขับเคลื่อนความต้องการของชุมชนและต่อยอดไปสู่กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนโดยอาศัยปราชญ์ชาวบ้านรวมถึงนักวิชาการในพื้นที่ เช่น นักวิชาการจากมหาวิทยาลัย กลุ่มจิตอาสาต่าง ๆ ในพื้นที่และนอกพื้นที่เพื่อช่วยกันดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในเรื่องของการสืบสานต่อยอดวัฒนธรรมประเพณีที่สำคัญ ๆ ของชุมชนบ้านลาวให้สืบทอดต่อไป

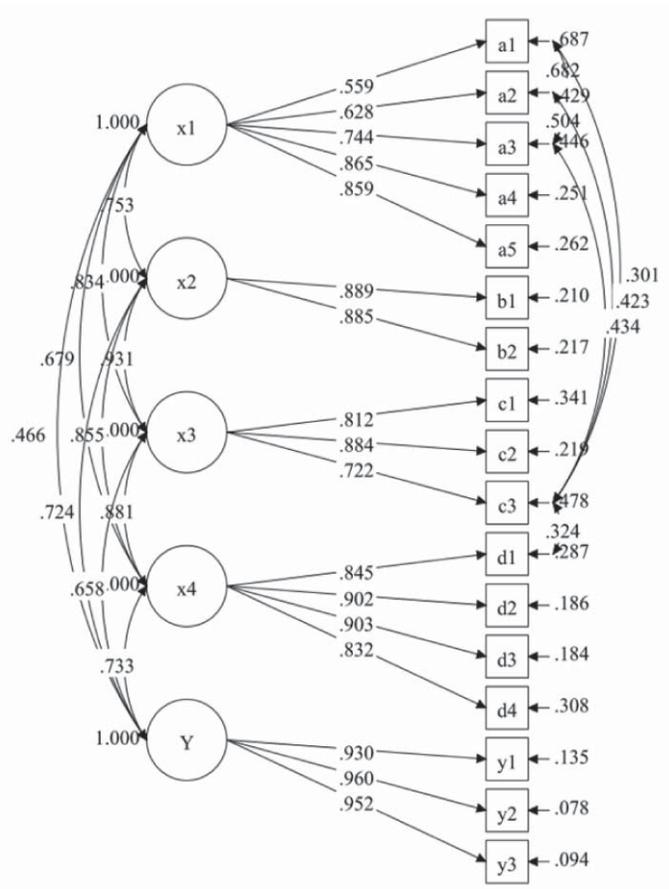
รูปภาพที่ 1 ผังบทบาทของตัวแสดงเพื่อเป็นกลไกการมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนบ้านลาว อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง

8.2 **ฟังก์ชันการมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนบ้านลาว อำเภอไชโย จังหวัดอ่างทอง** ผลการวิจัยเชิงปริมาณแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบการวิเคราะห์ คือ 1) การวิเคราะห์โมเดลองค์ประกอบเชิงยืนยันการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนบ้านลาว และ 2) การวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนบ้านลาว โดยมีผลการวิจัยดังนี้

(1) การวิเคราะห์โมเดลองค์ประกอบเชิงยืนยันการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนบ้านลาว พบว่า ตัวแปร Skills, competencies and attitudes (X1) มีระดับค่าน้ำหนักอยู่ระหว่าง 0.73 -0.85 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ระดับมากแสดงว่าองค์ประกอบสามารถใช้วัดเรื่อง Skills, competencies and attitudes ได้ ตัวแปร Access and participation (X2) มีระดับค่าน้ำหนักเท่ากับคือ 0.88 ตัวแปร Resources (X3) มีระดับค่าน้ำหนักอยู่ระหว่าง 0.76 – 0.86 ตัวแปร Strategies and system development (X4) มีระดับค่าน้ำหนักอยู่ระหว่าง 0.83 -0.90 ตัวแปร Health, family & work (Y) มีระดับค่าน้ำหนักอยู่ระหว่าง 0.93 – 0.95 ซึ่งโมเดลองค์ประกอบเชิงยืนยันการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนบ้านลาวมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์เป็นอย่างดีโดยมีค่าดัชนีความสอดคล้อง Chi-Square = 123.092, Chi-Square/df = 1.206, df =102, p-value = 0.076, RMSEA = 0.031, CFI = 0.994, TLI = 0.991, SRMR = 0.031 สรุปโดยรวมทุกตัวแปรสามารถเป็นองค์ประกอบในการวัดได้ โดยมีแผนภาพแสดงโมเดลองค์ประกอบเชิงยืนยัน และตารางแสดงค่าน้ำหนักองค์ประกอบ ดังนี้

แผนภาพที่ 2 โมเดลองค์ประกอบเชิงยืนยันการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต
ของชุมชนบ้านลาวหลังปรับโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์

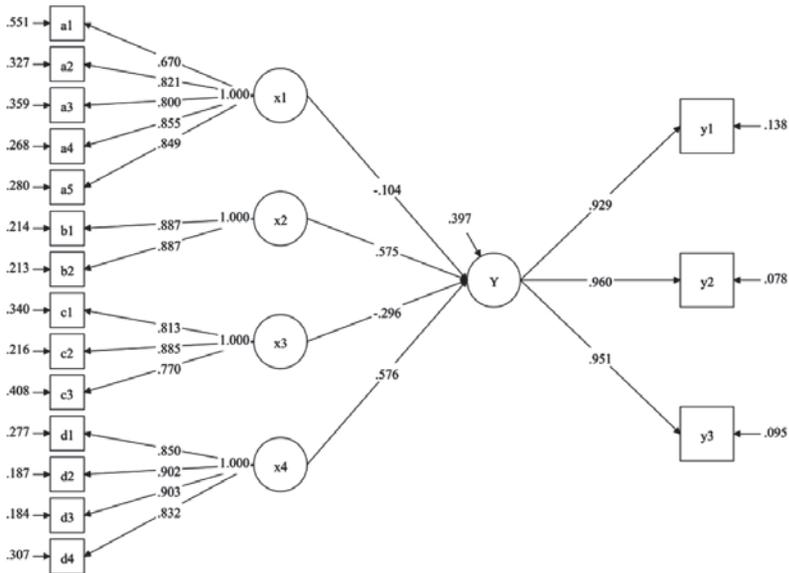
Chi-Square = 123.092, Chi-Square/df = 1.206, df = 102, p-value = 0.076,
RMSEA = 0.031, CFI = 0.994, TLI = 0.991, SRMR = 0.031

ตารางที่ 1 แสดงค่าน้ำหนักองค์ประกอบของโมเดลองค์ประกอบเชิงยืนยัน การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนบ้านลาว

Indicator	Factor loading	SE	t	R ²
X1				
A1	0.73	-	-	0.54
A2	0.80	0.08	11.66	0.64
A3	0.85	0.09	11.92	0.72
A4	0.81	0.07	10.61	0.67
A5	0.75	0.08	9.66	0.57
X2				
B1	0.88	-	-	0.78
B2	0.88	0.05	17.72	0.78
X3				
C1	0.78	-	-	0.61
C2	0.86	0.07	14.00	0.72
C3	0.76	0.11	11.39	0.81
X4				
D1	0.85	-	-	0.72
D2	0.90	0.05	17.35	0.81
D3	.090	0.05	17.43	0.81
D4	0.83	0.05	15.01	0.69
Y				
Y1	0.93	-	-	0.86
Y2	0.96	0.03	27.63	0.92
Y3	0.95	0.03	26.73	0.90

(2) การวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนบ้านลาว พบว่า โมเดลสมการโครงสร้างการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนบ้านลาวมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์เป็นอย่างดีโดยมีค่าสถิติความสอดคล้อง $\text{Chi-Square} = 109.718$, $\text{Chi-Square/df} = 1.205$, $\text{df} = 91$, $\text{p-value} = 0.088$, $\text{RMSEA} = 0.032$, $\text{CFI} = 0.994$, $\text{TLI} = 0.991$, $\text{SRMR} = 0.044$ และมีผลการวิเคราะห์ค่าอิทธิพลของโมเดลสมการโครงสร้างการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนบ้านลาว พบว่า ตัวแปร Access and participation (X2) และ ตัวแปร Strategies and system development (X4) ส่งอิทธิพลเชิงบวกไปยังตัวแปร Health, family & work (Y) มีค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.57 สำหรับตัวแปร Skills, competencies and attitudes (X1) และตัวแปร Resource (X3) ส่งอิทธิพลเชิงลบไปยังตัวแปร Health, family & work (Y) มีค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ -0.10 และ -0.29 ตามลำดับโดยมีแผนภาพโมเดลสมการโครงสร้างและตารางค่าอิทธิพลดังนี้

แผนภาพที่ 3 แสดงผลการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างการสร้างการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนบ้านลาวหลังปรับโมเดล

Chi-Square = 109.718, Chi-Square/df = 1.205, df = 91, p-value = 0.088,
RMSEA = 0.032, CFI = 0.994, TLI = 0.991, SRMR = 0.044

ตารางที่ 2 แสดงผลค่าอิทธิพลของโมเดลสมการโครงสร้างการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนบ้านลาว

ตัวแปรตาม	Health, family & work (Y)
ตัวแปรส่งอิทธิพล	
Skills, competencies and attitudes (X1)	-0.10
Access and participation (X2)	0.57
Resource (X3)	-0.29
Strategies and system development (X4)	0.57

9. การอภิปรายผล

ผู้วิจัยทำการอภิปรายผลตามข้อวัตถุประสงค์การวิจัยโดยมีสาระสำคัญดังนี้

9.1 ตัวแสดงที่เกี่ยวข้องในการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนบ้านลาว
ประกอบไปด้วยหลายภาคส่วนงานที่จะผลักดันกลไกการขับเคลื่อนการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนบ้านลาวประกอบไปด้วยคือ ประชาชนชาวบ้าน อาจารย์ นักวิชาการ เจ้าหน้าที่สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) นักพัฒนาชุมชน ผู้นำชุมชน โดยที่บทบาทของเจ้าหน้าที่ กศน. และนักพัฒนาชุมชน อาจารย์ นักวิชาการจะเป็นผู้ที่มีบทบาทในการผลักดันนโยบายหรือโครงการเพื่อเข้าไปพัฒนาชุมชนด้วยการจัดหาวิทยากร ผู้ให้ความรู้หรือประชาชนชาวบ้าน รวมถึงอาจารย์มหาวิทยาลัยมาเป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้แก่ชุมชนโดยที่อาจารย์กับนักวิชาการจะเป็นทั้งผู้ผลักดันนโยบายและผู้ถ่ายทอดความรู้แก่ชุมชน และผู้นำชุมชนจะเป็นผู้ประสานงานระหว่างชุมชนกับหน่วยงานของรัฐ รวมถึงการติดต่อประสานงานต่าง ๆ และทำยี่ที่สุด

จะมีการประเมินผลโครงการเพื่อตรวจสอบความสำเร็จของโครงการ สอดคล้องกับรายงานของ Ministry of Education of Czech Republic (2007 : 60-61) ได้เผยแพร่รายงานเรื่อง The Strategy of Lifelong Learning in the Czech Republic ระบุว่าปัจจัยหลักของการจัดทำการศึกษาเรียนรู้ตลอดชีวิตของสาธารณรัฐเช็ก คือ หุ้นส่วนทางสังคม (Social partnership) โดยคณะกรรมการเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Councils for human resources development) ซึ่งควรเป็นเครื่องมือสำหรับการประสานงาน และการสร้างความเป็นเอกฉันท์เกี่ยวกับลำดับความสำคัญของนโยบายที่เฉพาะเจาะจงในการเรียนรู้ตลอดชีวิต จำเป็นต้องมีหลายส่วนงานมาเกี่ยวข้องอันประกอบไปด้วยองค์กรนายจ้างกับลูกจ้าง องค์กรการศึกษา สถาบัน เทศบาล สมาคม ซึ่งหน่วยงานเหล่านี้เป็นหน่วยงานที่สำคัญในระดับภูมิภาค และที่สำคัญคือการสนับสนุนโดยตรงของโรงเรียนและสถานประกอบการ และความเป็นหุ้นส่วนของโรงเรียนและองค์กรพัฒนาเอกชน และเอ็นจีโอ (NGO) การเชื่อมต่อโครงข่ายของสถาบันอุดมศึกษากับการวิจัยและพัฒนา ในทางเศรษฐกิจจะมีความสำคัญขั้นพื้นฐานและถือว่าเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญที่สุดในการส่งเสริมนวัตกรรมและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของเศรษฐกิจเพื่อตอบสนองต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการพัฒนาระบบเศรษฐกิจของประเทศ โดยที่การออกแบบหลักสูตรเพื่อใช้ในการเรียนรู้ตลอดชีวิตจำเป็นต้องมีหุ้นส่วน (Partner) เพื่อร่วมกันจัดทำการศึกษาการสอนให้แก่สังคมหรือชุมชนสอดคล้องกับงานวิจัยของ Cannell (2016 : 8) ได้ตีพิมพ์งานวิจัยเกี่ยวกับประเด็นของ Lifelong learning and partnerships: rethinking the boundaries of the university in the digital age ระบุว่า การสร้างกรอบการเรียนการสอนสำหรับรายบุคคล จะต้องร่วมกันระหว่างมหาวิทยาลัยกับหุ้นส่วน ด้วยการออกแบบจากผู้เชี่ยวชาญที่ทำงานให้กับ

องค์กรผู้ดูแลนักเรียน และสำหรับสมาชิกที่เกี่ยวข้องขององค์กรพันธมิตร เช่น สภภาพแรงงาน องค์กรหน่วยงานที่สาม (Third-sector) บริษัท และ ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษา เพื่อการออกแบบเนื้อหาใหม่หรือเนื้อหาที่สามารถ สะท้อนถึงบริบทของสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ไม่มีครูที่เป็นทางการ จะเห็น ได้ว่าการเรียนรู้ตลอดชีวิตในยุคปัจจุบันเน้นถึงการนำหุ้นส่วนทางสังคมเช่น องค์กร หน่วยงาน หรือบุคลากรในด้านต่าง ๆ เข้ามาช่วยกันพัฒนาการเรียน การสอนสำหรับใช้ในการเรียนรู้ตลอดชีวิตของสังคมมากขึ้น ในขณะที่ Cox-Petersen (2011 : 5) กล่าวว่าหุ้นส่วน (Partnership) คือ ข้อตกลงที่มีบุคคล หรือสองคน หรือกลุ่มที่ทำงานร่วมกันเพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกัน การเป็น หุ้นส่วนอาจเป็นทางการ หรือไม่เป็นทางการก็ได้ ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่เห็น ว่าการเป็นหุ้นส่วนจะต้องเป็น ประโยชน์ต่อทั้งสองฝ่ายเพื่อให้เกิด ประสิทธิภาพอย่างแท้จริง

สรุปได้ว่าตัวแสดงที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิต ในชุมชนบ้านลาวมีหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคประชาชนซึ่งกล่าวโดย รวมได้ว่าตัวแสดงที่เกี่ยวข้องอาจเรียกว่าเป็นกลุ่มหุ้นส่วนทางการศึกษา (Educational partnership) สำหรับการขับเคลื่อนหรือผลักดันการเรียนรู้ ตลอดชีวิตในชุมชนบ้านลาว

9.2 ผังกลไกการมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมการเรียนรู้ ตลอดชีวิตของชุมชนบ้านลาว ผู้วิจัยจะทำการอภิปรายผลโดยอิงจาก ผลการวิจัยในเชิงปริมาณคือการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันและ การวิเคราะห์หิมเดลสมการโครงสร้าง สำหรับผังกลไกการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนบ้านลาว ผู้วิจัยจะนำผลการวิจัย เชิงปริมาณบูรณาการกับผลการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของ การวิจัยในข้อนี้ โดยมีผลการอภิปรายดังนี้

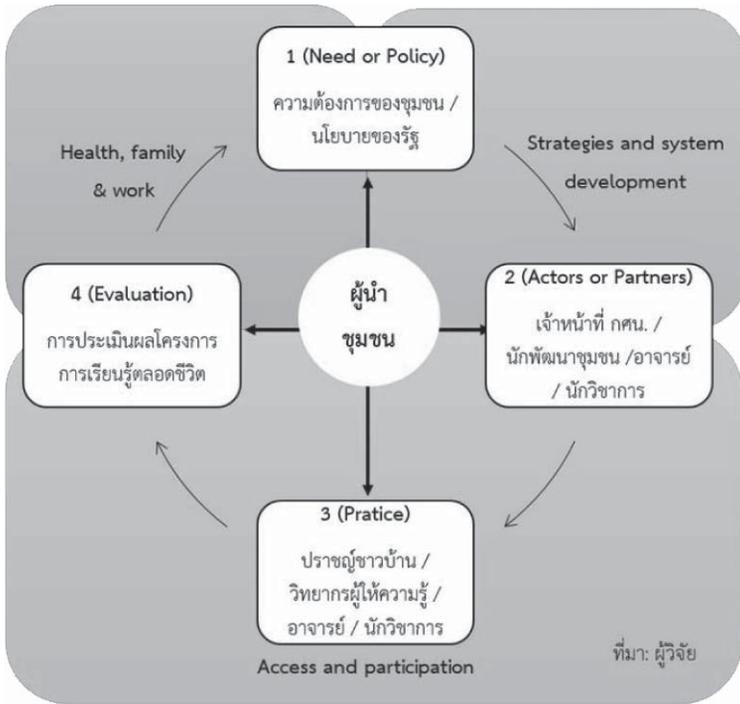
การอภิปรายผลในการวิจัยเชิงปริมาณ พบว่า ปัจจัยการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนบ้านลาว ประกอบไปด้วยปัจจัยที่เกี่ยวข้องคือ ทักษะสมรรถนะและทัศนคติ (Skills, Competencies and Attitudes) การเข้าถึงและการมีส่วนร่วม (Access and Participation) ทรัพยากรสำหรับการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Resources for Lifelong Learning) กลยุทธ์และการพัฒนาระบบ (Strategies and System Development) และคุณภาพชีวิตครอบครัว และการทำงาน (Health family and work) ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางบางประการของ UNESCO (2015:15-16) ที่ระบุในรายงานเรื่อง Community-Based Lifelong Learning and Adult Education: Adult Skills and Competencies for Lifelong Learning ระบุว่าสมรรถนะที่เป็นรากฐานเสาหลักแห่งการเรียนรู้ประกอบไปด้วย 1) climate change adaptation and mitigation, 2) civic literacy, 3) global citizenship, 4) digital literacy, and 5) work and livelihood และในปี 2016 ได้เพิ่มอีก 2 ประเด็นที่สำคัญคือ 1) health and well-being and 2) culture and identity เมื่อพิจารณาโมเดลสมการโครงสร้างการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนบ้านลาวพบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตครอบครัว และการทำงานของชุมชนบ้านลาวพบว่ามี 2 ปัจจัยที่มีน้ำหนักค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเชิงบวกที่อยู่ในระดับสูงคือปัจจัยการเข้าถึงและการมีส่วนร่วม (Access and participation) และปัจจัยการวางแผนกลยุทธ์และการพัฒนาระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Strategies and system development)

การบูรณาการผลการวิจัยเชิงคุณภาพและผลการวิจัยเชิงปริมาณสามารถคาดเป็นฝั่งกลไกการมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนบ้านลาว อำเภอไชโย จังหวัดอ่างทอง สามารถอภิปราย

ได้ว่าตัวแสดงที่สำคัญต่อการพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนบ้านลาว ประกอบไปด้วยปราชญ์ชาวบ้าน อาจารย์ นักวิชาการ เจ้าหน้าที่สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) นักพัฒนาชุมชน ผู้นำชุมชน ซึ่งตัวแสดงเหล่านี้จะเข้าไปขับเคลื่อนกระบวนการสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนบ้านลาว ซึ่งผู้นำชุมชนจะเป็นแกนหลักสำคัญในการเป็นแกนประสานระหว่างหน่วยงานภาครัฐและชุมชน ซึ่งแนวคิดบทบาทของผู้นำชุมชนที่มีต่อการพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิตยังสอดคล้องกับแนวคิดของ UNESCO (2016 : 10) จากรายงานเรื่อง Community-Based Lifelong Learning and Adult Education: Role of Community Learning Centres as Facilitators of Lifelong Learning ได้อธิบายว่าศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่ยั่งยืน (Sustainable Community Learning Centre: CLC) สำหรับการเรียนรู้ตลอดชีวิตในประเทศไทยจะประกอบไปด้วยผู้นำท้องถิ่นที่ได้รับการคัดเลือกมาจากสมาชิกในชุมชน (Local leaders nominated by community members) องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น (Local Administration Organization) หน่วยงานราชการส่วนท้องถิ่นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงหน่วยภาคเอกชน (Private sector) และอาจารย์หรือครูผู้ให้ความรู้ (Teachers)

ในขณะที่ขั้นตอนการสร้างการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนบ้านลาว จากผลการวิจัยเชิงคุณภาพพบว่ามี 4 ขั้นตอนที่สำคัญ คือ 1) ความต้องการของชุมชนหรือนโยบายของรัฐ ซึ่งจะเป็นการวางแผนกลยุทธ์และพัฒนากระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชน 2) อาจารย์ นักวิชาการ เจ้าหน้าที่สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) นักพัฒนาชุมชน ตัวแสดงที่กล่าวมาจะเป็นผู้ผลักดันแผนกลยุทธ์ รวมถึงการนำระบบมาปรับใช้ในการพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชน

บ้านลาว 3) ประชาชนชาวบ้าน อาจารย์ นักวิชาการ วิทยากรผู้ให้ความรู้มีบทบาทในการถ่ายทอดองค์ความรู้ รวมถึงการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนบ้านลาว และ 4) การประเมินผลโครงการเรียนรู้ตลอดชีวิตด้วยการพิจารณาคุณภาพชีวิตของชุมชนบ้านลาว และความเป็นอยู่ของชุมชน ซึ่งผลการวิจัยเชิงปริมาณชี้ชัดว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิต ครอบครัว และการทำงานของชุมชนบ้านลาวพบว่ามี 2 ปัจจัยที่มีน้ำหนักค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเชิงบวกที่อยู่ในระดับสูงคือปัจจัยการเข้าถึงและการมีส่วนร่วม (Access and participation) และปัจจัยการวางแผนกลยุทธ์ และการพัฒนาระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Strategies and system development) ซึ่งสอดคล้องกับบทบาทและหน้าที่ของตัวแสดงที่เกี่ยวข้องกับการเรียนตลอดชีวิตของชุมชนบ้านลาว โดยฟังก์ชันการมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนบ้านลาว อำเภอไชโย จังหวัดอ่างทอง สามารถอธิบายได้ดังแผนภาพดังนี้

รูปภาพที่ 4 แสดงผังกลไกการมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนบ้านลาว อำเภอไชโย จังหวัด อ่างทอง

บทสรุปการวิจัยนี้สามารถนำองค์ความรู้ที่ได้นำไปสู่การต่อยอดพัฒนา กลไกการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนบ้านลาวได้ด้วยคือ การใช้กลไกตัวแสดงที่เกี่ยวข้องกับชุมชนไปประยุกต์กับการดำเนินงานในพื้นที่เกี่ยวกับการสืบทอดด้านวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนบ้านลาวให้มีระบบแบบแผนมากขึ้น โดยใช้ปัจจัยที่ค้นพบ คือ ปัจจัยการเข้าถึงและการมีส่วนร่วมกับปัจจัยการวางแผนกลยุทธ์และการพัฒนาระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตนำมาปรับใช้ให้เกิดประสิทธิภาพกับหน่วยงานของรัฐในการให้

บริการแก่ชุมชนบ้านลาว ในเรื่องของการสนับสนุนสื่อการเข้าถึงองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ในชุมชน เช่น สื่อเผยแพร่ข้อมูลทางออนไลน์ เพื่อช่วยในการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนบ้านลาวสู่สายตาชาวโลก รวมถึงการวางแผนกลยุทธ์ในการพัฒนาระบบการเรียนรู้ของชุมชนให้เป็นระบบโดยอาศัยตัวแสดงหลักของชุมชนในการขับเคลื่อนการทำงานในชุมชนให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้มากขึ้นซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ตลอดชีวิต

10. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายผู้วิจัยได้นำเสนอมาจากผลการวิจัยในเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณโดยมีความสำคัญใน 2 ประเด็นดังนี้

1) นโยบายการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ (Strategies and system development policy) ตลอดชีวิตของชุมชนบ้านลาว แบ่งออกเป็น 4 ยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการดำเนินนโยบายประกอบไปด้วยดังนี้

- ยุทธศาสตร์ด้านแผนกลยุทธ์การเรียนรู้ตลอดชีวิต ภาครัฐควรมีการสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่กลุ่มผู้พิการในชุมชน และภาครัฐกับภาคเอกชนควรร่วมมือกันเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนในฐานะหุ้นส่วนทางการศึกษา (Educational partnership)

- ยุทธศาสตร์ด้านความเชื่อมโยงของการเรียนรู้ ภาครัฐควรสนับสนุนส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้มีความสอดคล้องกับความต้องการของสมาชิกในชุมชน และสอดคล้องกับบริบทของสังคม วัฒนธรรม ประเพณีของชุมชน

- ยุทธศาสตร์ด้านการให้คำปรึกษาและคำแนะนำ ภาครัฐควรสนับสนุนการทำงานของเจ้าหน้าที่รัฐหรือผู้สอนโดยการให้คำแนะนำ

เกี่ยวกับข้อมูลผลประโยชน์ที่สมาชิกในชุมชนจะได้รับจากการเรียนรู้ เช่น ข้อมูลด้านรายได้ ข้อมูลด้านการตลาดเพื่อนำสินค้าไปขายเพื่อสร้างกำไร ให้แก่ชุมชนหรือครอบครัว

- ยุทธศาสตร์ด้านการรับรองคุณวุฒิหรือใบรับรองผ่านการฝึกอบรม รัฐควรมีใบรับรองการเรียนรู้หรือใบรับรองการจบหลักสูตรในชุมชนเพื่อการันตีความรู้ ความสามารถของผู้เรียนหรือผู้เข้ารับการอบรม ซึ่งใบรับรองการเรียนรู้หรือใบรับรองการจบหลักสูตรต้องสามารถใช้ในการยื่นประกอบการสมัครงานได้

2) นโยบายการเข้าถึงการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Access to Lifelong Learning) ภาครัฐควรกระจายศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน ศูนย์พัฒนาอาชีพในชุมชน ศูนย์ให้ข้อมูลข่าวสารแก่ชุมชนให้ครอบคลุมทั่วประเทศ

11. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรเพิ่มพื้นที่เป้าหมายการวิจัยในสัดส่วนที่กว้างมากขึ้น เช่น ควรขยายสัดส่วนการวิจัยไประดับภูมิภาคเพื่อตรวจสอบโมเดลการเรียนรู้ตลอดชีวิตว่ามีความเที่ยงตรงหรือแปรเปลี่ยนหรือไม่

2) ควรวิเคราะห์โมเดลการเรียนรู้ตลอดชีวิตในพหุกลุ่ม (Multiple group) เพื่อตรวจสอบโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในกลุ่มเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายกับกลุ่มเจ้าหน้าที่ปฏิบัติการเพื่อตรวจสอบความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตว่าโมเดลมีความเที่ยงตรงหรือแปรเปลี่ยนหรือไม่ ในกลุ่มตัวอย่างที่แตกต่างกันในหน้าปฏิบัติงาน

บรรณานุกรม

- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564)**. ค้นเมื่อ 19 พฤศจิกายน 2560, จาก http://www.nesdb.go.th/ewt_news.php?nid=6420.
- Boeren, E. (2016). **Lifelong learning participation in a changing policy context : an interdisciplinary theory**. Houndmills, Basingstoke, Hampshire ; New York, NY : Palgrave Macmillan.
- Cannell, P. (2016). **Lifelong learning and partnerships:rethinking the boundaries of the university in the digital age**. Widening Participation and Lifelong Learning, Volume 18, Number 1 Special Edition, February 2016. Retrieved Jun 22, 2018 from <http://oro.open.ac.uk/45549/1/lifelonglearningand%20partnerships.pdf>
- Cox-Petersen, A. (2011). **Educational partnerships : connecting schools, families, and the community**. Los Angeles : SAGE.
- Creswell, J. W. (2014). **Research design : qualitative, quantitative, and mixed methods approaches (4th ed.)**. Thousand Oaks : SAGE Publications.
- European commission. (2002). **European report on quality indicators of lifelong learning**. European commission, directorate-general for education and culture, brussels.

- Jarvis, P. (2007). **Globalisation, lifelong learning and the learning society : sociological perspectives**. London ; New York : Routledge.
- Jyri Manninen, et al. (2014). **Benefits of Lifelong Learning in Europe:Main Results of the BeLL-Project Research Report**. Retrieved from <http://www.bell-project.eu/cms/wp-content/uploads/2014/06/BeLL-Research-Report.pdf>
- Kline, R. B. (2016). **Principles and practice of structural equation modeling (Fourth edition. ed.)**. New York: The Guilford Press.
- Longworth, N. (2003). **Lifelong learning in action : transforming education in the 21st century**. London ; Sterling, VA: Kogan Page.
- Ministry of Education of Czech Republic. (2007). **The Strategy of Lifelong Learning in the Czech Republic**. Ministry of Education, Youth and Sports, Prague. Retrieved Jun 22, 2018, From http://www.msmt.cz/uploads/Zalezitosti_EU/strategie_2007_EN_web_jednostrany.pdf
- Sutherland, P., & Crowther, J. (2006). **Lifelong learning : concepts and contexts**. London New York : Routledge.
- UNESCO. (2015). **Community-Based Lifelong Learning and Adult Education: Adult Skills and Competencies for Lifelong Learning**. the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 7, place de Fontenoy, 75352 Paris 07 SP, France.

UNESCO. (2016). **Community-Based Lifelong Learning and Adult Education: Role of Community Learning Centres as Facilitators of Lifelong Learning**. the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 7, place de Fontenoy, 75352 Paris 07 SP, France.

การพัฒนาบุคลิกภาพ เพื่อประสิทธิภาพในการทำงาน
The Personality Development for Effectiveness at Work

ปรีดี ทুমเมฆ *

Preedee Thummake

- * อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี อีเมล : preedee.2525@hotmail.com
Lecturer at Public Administration Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Ubon Ratchathani Rajabhat University.
Email : preedee.2525@hotmail.com

บทคัดย่อ

บุคลิกภาพ เป็นลักษณะการแสดงออกเฉพาะตัวของแต่ละบุคคล เป็นความประทับใจแรกพบที่บุคคลทั่วไปใช้ในการพิจารณา และบุคลิกภาพสามารถบ่งบอกถึงพฤติกรรม เจตคติของคนเหล่านั้น ซึ่งบุคลิกภาพมี 2 ประเภท คือ บุคลิกภาพภายในร่างกาย เช่น ความกระตือรือร้น ความซื่อสัตย์ ความสุภาพ ความจริงใจ และบุคลิกภาพภายนอกร่างกาย เช่น รูปร่างหน้าตา ความสะอาด การยิ้ม การแต่งกาย ซึ่งบุคลิกภาพทั้ง 2 ประเภทจะส่งผลซึ่งกันและกัน บุคลิกภาพเป็นลักษณะโดยรวมของบุคคลทั้งรูปลักษณ์ทางกาย อารมณ์สังคม สติปัญญาและพฤติกรรม ซึ่งทำให้มีลักษณะแตกต่างกันในแต่ละบุคคล บุคลิกภาพบางอย่างก็ติดตัวมาแต่กำเนิดและบางอย่าง ก็ได้รับผลจากการติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในสภาพแวดล้อมหรือในสังคมที่ใกล้ชิด ซึ่งแต่ละคนมีการพัฒนา และประสบการณ์ที่ไม่เหมือนกัน

คำสำคัญ : การพัฒนาบุคลิกภาพ, ประสิทธิภาพในการทำงาน

Abstract

Personality is the combination of characteristics or qualities that form an individual's distinctive character. It is the impression when you meet a person. It also can state the person's behavior and their attitudes. There are two types of personalities which are internal personalities, such as enthusiasm, honesty, politeness, and sincerity, and external personalities; i.e. person's physical appearances, cleanliness, smiling, and dressing. These two factors have an influence on each other. Personality is the overall characteristics of the physical appearance, emotion, society, intelligence, and behaviors, causing individual differences. Some personalities are innate. Some are the result of the interpersonal relationship with the environment and the society.

Keywords : The Development of the Personality, The efficient in an occupation

บทนำ

บุคลิกภาพ เป็นลักษณะโดยรวมของบุคคลทั้งรูปลักษณ์ทางกาย อารมณ์สังคม สติปัญญาและพฤติกรรม ซึ่งทำให้มีลักษณะแตกต่างกันในแต่ละบุคคล บุคลิกภาพบางอย่างก็ติดตัวมาแต่กำเนิดและบางอย่างก็ได้รับผลจากการติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในสภาพแวดล้อมหรือในสังคมที่ใกล้ชิด ซึ่งแต่ละคนมีการพัฒนา และประสบการณ์ที่ไม่เหมือนกัน บุคลิกภาพจึงมีลักษณะเป็นของเฉพาะตัว บุคลิกภาพของแต่ละบุคคล อย่างน้อยจะแสดงออกให้ปรากฏ 3 ด้าน คือ 1) แสดงบุคลิกภาพด้านรูปร่างหน้าตา สีมุม สีผิว เพศ อายุ และจากอิทธิพลของต่อมในร่างกาย 2) แสดงบุคลิกภาพในด้านจิตใจ สติปัญญา อารมณ์และความรู้สึก 3) แสดงทางด้านสังคม อุปนิสัยใจคอ ความนิยมชมชอบ ระเบียบแบบแผนและประเพณี การเรียนรู้ทำให้บุคลิกภาพของคนเปลี่ยนแปลงไปที่ละน้อย และความคับข้องใจที่เกิดจากการสนองความต้องการไม่ได้จะมีผลต่อพัฒนาการของบุคลิกภาพ การปรับตัวจึงมีส่วนสัมพันธ์กับพัฒนาการทางบุคลิกภาพของบุคคลเป็นอย่างมาก บุคลิกภาพคือสิ่งที่ทำให้แต่ละบุคคลมีเอกลักษณ์โดดเด่นเฉพาะตัว บุคลิกภาพจะมีลักษณะแตกต่างกันออกไปตามพันธุกรรม สิ่งแวดล้อม และความพยายามที่จะปรับปรุงบุคลิกภาพของแต่ละบุคคล ผู้ที่มีบุคลิกภาพที่ดี ย่อมได้เปรียบ เป็นที่ต้องตาต้องใจแก่ผู้พบเห็น ตลอดจนมักจะประสบผลสำเร็จในการสมัครเข้าทำงานและการประกอบอาชีพ บุคลิกภาพเป็นเรื่องของภาพรวมที่ตัวเราแสดงออกไป ทั้งที่รู้ตัวและไม่รู้ตัวโดยมีบุคคลอื่นมองอยู่หรือรู้สึกกับสิ่งที่เราแสดงออกจริงต้องมีการระมัดระวังและตกแต่งเสริมเติมให้บุคลิกภาพของเราให้น่ามองและเป็นที่น่าสนใจของคนรอบตัวดังนั้นการที่บุคคลจะได้รับการยอมรับนับถือการสนับสนุนความไว้วางใจและความประทับใจจากผู้อื่นควรแสดงบุคลิกภาพที่ดีและเหมาะสมให้ผู้อื่นเห็น ซึ่งประกอบไปด้วยรอยยิ้มที่อบอุ่น จิตวิทยาที่ดี อารมณ์คงที่ คำพูดที่จิตใจ

การยืน การเดิน การนั่ง การวางทางที่ให้ เป็นธรรมชาติเพราะบุคลิกมีอิทธิพลต่อความรู้สึกของผู้ที่พบเห็นเป็นอย่างยิ่ง (Tilakul, 2012)

บุคลิกภาพ เป็นคุณลักษณะของบุคคลแต่ละคนที่แสดงพฤติกรรมทั้งด้านร่างกายที่มองเห็นได้ชัดเจนจากภายนอกและด้านจิตใจที่ซ่อนอยู่ภายในไม่อาจมองเห็น หรือหยั่งรู้ได้ทำให้บุคคลมีความแตกต่างกัน บุคลิกภาพมีความสำคัญ เพราะส่งผลต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม ซึ่งจะเป็นสังคม ที่น่าอยู่ เป็นสุข หรือเป็นสังคมที่น่าอยู่ไม่เป็นสุข และยังส่งผลให้เกิดความสำเร็จ หรือความล้มเหลวของบุคคลได้อีกด้วยความเป็นมนุษย์นั้น จะมีสิ่งที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกันอยู่หลายประการแต่ในความเหมือนหรือความคล้ายคลึงกันนั้นจะปรากฏความแตกต่างกันอยู่หลายประเภทเช่นกัน โดยอาจพิจารณาจากเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ วัฒนธรรม เป็นกลุ่มวิธีการดำเนินชีวิตซึ่งสิ่งเหล่านี้สามารถแยกความแตกต่างของมนุษย์ออกไปเป็นกลุ่ม ๆ นอกเหนือจากนี้ ยังมีอีกสิ่งหนึ่งที่แยกความแตกต่างของมนุษย์ออกไปเป็นรายบุคคล สามารถแสดงคุณลักษณะได้อย่างชัดเจน คือ “บุคลิกภาพ” บุคลิกภาพ มักมีส่วนสำคัญในการเลือกอาชีพ เมื่อเรารู้และเข้าใจในรูปแบบใด หรือ อุบนิสัยส่วนตัวต่าง ๆ เราก็จะสามารถเข้าใจได้มากขึ้น ว่าอาชีพที่เราต้องการจะเป็นที่เหมาะสมกับความเป็นตัวเรานั้นคืออะไร สามารถเลือกประกอบอาชีพต่าง ๆ เหล่านั้นได้ดี แต่ทั้งนี้ก็มิได้หมายความว่า บุคคลในกลุ่มต่าง ๆ จะต้องประกอบอาชีพดังที่กำหนดไว้เสมอไป ต้องดูองค์ประกอบแวดล้อม คนที่มีบุคลิกภาพในแต่ละประเภท อาจจะสามารถประกอบอาชีพอื่น ๆ นอกเหนือจากที่กล่าวไว้ ซึ่งอาจมีความคล้ายคลึง หรือแตกต่างกับกลุ่มอาชีพนั้น ๆ ขึ้นอยู่กับความพอใจ ความฝัน ความต้องการ และความจำเป็นในด้านต่าง ๆ บุคลิกภาพ เป็นลักษณะจำเพาะของแต่ละบุคคลที่แสดงออกโดยพฤติกรรมของบุคคลนั้นต่อสิ่งแวดล้อมที่ตนกำลังเผชิญอยู่ และเป็นพฤติกรรมที่มีความคงเส้นคงวา บุคลิกภาพมีความสำคัญมีผลอย่างยิ่งต่อความสำเร็จ หรือความล้มเหลวของ

บุคคล ทั้งส่วนตน ครอบครัว การงาน การเข้าสังคม มีอิทธิพลต่อความรู้สึก และอารมณ์ของผู้พบเห็น ซึ่งส่งผลต่อการยอมรับนับถือ การให้ความร่วมมือ การสนับสนุน ความไว้วางใจจากผู้อื่น แม้ว่าบุคลิกภาพเป็นพฤติกรรมที่มีความคงเส้นคงวา แต่สามารถปรับเปลี่ยน แก้ไข ปรับปรุง และพัฒนาได้ โดยการจัดบุคลิกภาพที่ไม่พึงประสงค์ ให้เป็นผู้มีคุณภาพและคุณสมบัติของบุคคลที่สูงขึ้น จนเป็นที่ยอมรับนับถือเลื่อมใสของบุคคลที่เราสัมผัสด้วยส่งผลให้ประสบความสำเร็จ ความเจริญก้าวหน้า ทั้งด้านส่วนตัว ครอบครัว องค์กร อาชีพการงาน อันเป็นความสำเร็จสูงสุดของชีวิตบุคคลได้ (Aphinantho, 2013)

ดังนั้น ลักษณะบุคลิกภาพผู้นำที่ดีและเข้มแข็งนั้นจะมองเพียงในด้านกายภาพ บุคลิกภาพ ความรู้ความสามารถ ความมั่งคั่งและบารมีเท่านั้นแต่สำหรับในปัจจุบันที่เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านสภาพแวดล้อมอยู่ตลอดเวลา ผู้นำที่ดีและเข้มแข็งยังต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลมีการติดต่อสื่อสารในองค์กรที่ดี เพื่อที่จะนำองค์กรไปสู่ความสำเร็จตามที่เป้าหมายได้ตั้งไว้ขณะเดียวกันก็ต้องทำให้สมาชิกในองค์กรเกิดความพึงพอใจในงานที่เขา ทำด้วยการพัฒนาบุคลิกภาพเป็นคุณค่าต่อชีวิตที่มีคุณภาพของมนุษย์ ไม่ว่าจะมองในแง่ความสุขในการมีชีวิตครอบครัว ชีวิตในสังคม และในการทำงาน หรือในแง่ของความสำเร็จในชีวิตอันเป็นที่พึงปรารถนาของมนุษย์

ความหมายของบุคลิกภาพ

บุคลิกภาพตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Personality” มีรากศัพท์มาจากภาษากรีกว่า “Persona” ซึ่งมีความหมายว่า “Mask” แปลว่า “หน้ากาก” สำหรับตัวละครใช้สวมหน้า เวลาออกแสดง เวลาออกโรงเพื่อแสดงบทบาทที่ถูกกำหนดให้ เช่น ผู้สวมหน้ากากเป็นผู้ร้ายแสดงให้สมกับ

ตัวผู้รายนักจิตวิทยาได้ให้ความหมายเกี่ยวกับบุคลิกภาพไว้หลายทัศนะ เช่น บุคลิกภาพ คือ ผลรวมของพันธุกรรมและประสบการณ์ทั้งหมดของบุคคล บุคลิกภาพ คือ ลักษณะรวมของบุคคลและวิธีการแสดงออกทางพฤติกรรม ซึ่งกำหนดการปรับตัวตามแบบฉบับของแต่ละบุคคลต่อสิ่งแวดล้อม บุคลิกภาพ คือ คุณสมบัติและคุณลักษณะเด่นประจำตัวของแต่ละบุคคล รวมทั้งการปรับตัวของบุคคลต่อสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ บุคลิกภาพ คือ กระบวนการสร้างหรือรวมคุณลักษณะทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ของบุคคล นิสัย กิริยาท่าทางของแต่ละบุคคลโดยเฉพาะ บุคลิกภาพ คือ ความเด่นประจำตัวของแต่ละบุคคล ซึ่งอาจจะบอกถึงความแตกต่างจาก บุคคลอื่นในด้านปริมาณและคุณภาพของลักษณะเด่นนั้น ๆ พจนานุกรมฉบับ ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ให้ความหมายของ บุคลิกภาพ ว่าหมายถึง สภาพนิสัยจำเพาะคน บุคลิกภาพเป็นองค์ประกอบที่สำคัญภายในตัวบุคคล ซึ่งเป็นตัวกำหนดการแสดงอุปนิสัยและความนึกคิดของบุคคลนั้น ๆ ในการ ที่จะปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมรอบตัว แต่ในบทความนี้ขอให้ความหมายของบุคลิกภาพว่า หมายถึงลักษณะส่วนรวมของบุคคลทั้งด้าน รูปร่างหน้าตา ท่าทางถ้อยทีวาจ อู่นิสัยใจคอ อารมณ์ และการแสดงออก ที่ปรากฏแก่สายตาของบุคคลอื่น ซึ่งมีความสำคัญต่อบุคคลนั้น ทั้งในด้าน ชีวิตส่วนตัว หน้าที่การงาน และในสังคมทั่วไป นอกจากนี้ ริชาร์ด ซี.บูทซิน และคณะ (Bootzin and others, 1991) ให้ความหมายว่า บุคลิกภาพ เป็น ลักษณะนิสัยและรูปแบบของความคิด ความรู้สึก และการประพฤติปฏิบัติ ของบุคคลแต่ละคน Suwannasang (2010) กล่าวว่า บุคลิกภาพ หมายถึง การรับรู้พฤติกรรมรวมทั้งหมด ของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ทั้งในสิ่งที่มองเห็น เช่น พฤติกรรม และสิ่งที่มองไม่เห็น เช่น ความคิด ความสนใจ ซึ่งจะทำได้ คนอื่นสามารถที่จะเข้าใจและแยกแยะความแตกต่างของบุคคลนั้นจาก

คนทั่วไปได้ Jan-aim (2010) กล่าวว่า บุคลิกภาพ หมายถึง หมวดหมู่ของ ลักษณะต่าง ๆ ที่รวมกัน และแสดงลักษณะที่เป็นเฉพาะตัวของแต่ละบุคคล Auswanon (2001) กล่าวว่า บุคลิกภาพ หมายถึง หน้ากากที่ตัวละครใช้สวม เวลาออกแสดงเพื่อแสดงบทบาทตามที่ถูกกำหนด ตามโครงสร้างของ บุคลิกภาพนั้น (Personality Structure) ซึ่งเป็นผลมาจากพันธุกรรม (Heredity) อย่างหนึ่งและสิ่งแวดล้อม (Environment) อันเป็นประสบการณ์ อีกอย่างหนึ่ง Hillgard (1976) กล่าวว่า บุคลิกภาพ หมายถึง แบบแห่ง ลักษณะของบุคคล รวมถึงวิธีการแสดงออก ซึ่งกำหนดการปรับตัวตามแบบ ฉบับของแต่ละบุคคล McConnell (1974) กล่าวว่า บุคลิกภาพ หมายถึง ลักษณะนิสัยที่บุคคลคิดและ แสดงพฤติกรรมออกมาอย่างมีแบบแผน เพื่อใช้ในการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม ลักษณะนิสัยนี้ยังรวมถึง ค่านิยม แรงจูงใจ ทักษะคิด อารมณ์ ความสามารถต่าง ๆ การมองเห็น ภาพลักษณ์ของตนเอง และสติปัญญาด้วย Luthans (1992) กล่าวว่า บุคลิกภาพ หมายถึง การที่บุคคลแสดงออกต่อสิ่งต่าง ๆ อย่างไร มีความเข้าใจและมองเห็นตนเอง อย่างไร ซึ่งเป็นคุณลักษณะทั้งภายใน และภายนอก เป็นการปฏิสัมพันธ์กัน ระหว่างบุคคลกับสถานการณ์

สรุป บุคลิกภาพ หมายถึง ลักษณะโดยรวมของแต่ละบุคคล เป็น ลักษณะเฉพาะที่บ่งบอกความแตกต่างระหว่างบุคคล ทั้งลักษณะภายในและ ภายนอก โดยมีองค์ประกอบลักษณะทางกาย ใจ อุนิสัย อารมณ์ การสมาคม และปัจจัยต่าง ๆ อันมีอิทธิพลต่อความรู้สึกของผู้พบเห็น

นอกจากนี้ความสำคัญของการมีบุคลิกภาพที่ดี มีนักวิชาการเสนอไว้ดังนี้

Nitthayayon (2007) กล่าวว่า บุคลิกภาพมีความสำคัญต่อบุคคล และการมี บุคลิกภาพที่ดี ซึ่งประกอบด้วยคุณลักษณะ ดังนี้ 1) ความสามารถ

ในการรับรู้และเข้าใจสภาพความเป็นจริงอย่างถูกต้อง โดยไม่บิดเบือนความจริง 2) การแสดงอารมณ์ในลักษณะและขอบเขตที่เหมาะสม การมีอารมณ์ที่ไม่ดีเยี่ยมเป็นผลร้ายต่อตนเองและบุคคลรอบข้าง 3) ความสามารถในการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม เพราะตลอดชีวิตของคนเราต้องมีความสัมพันธ์กับผู้อื่น เพื่อสวัสดิภาพอันดีของมวลมนุษยชาติ 4) ความสามารถในการทำงานที่อำนวยความสะดวก ทั้งนี้เพื่อให้ได้มาซึ่งการยกย่องนับถือจากผู้อื่น จะทำให้เรารู้สึกว่าตนเองมีประโยชน์ต่อสังคมหรือช่วยเหลือสังคมได้ 5) ความสามารถในการพัฒนาคน สามารถปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้ในทุกสถานการณ์ และ Suwannasang (1990) กล่าวว่า บุคลิกภาพมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของ บุคคลในสังคม เป็นอย่างมาก โดยพิจารณาในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้ 1) ความมั่นใจ ผู้มีบุคลิกภาพดีจะมีความมั่นใจในการแสดงออกมากขึ้น ทำให้กล้าแสดงออกเพราะคนอื่น ๆ ที่พบเห็นจะให้ความสนใจและเชื่อมั่น 2) การคาดหมายพฤติกรรม ถ้ารู้ว่าบุคคลนั้นมีพฤติกรรมอย่างไร จะทำนายได้ว่าในสถานการณ์จะแสดงพฤติกรรมอย่างไร 3) การยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล สามารถบอกได้ว่าบุคคลหนึ่งแตกต่างจาก อีกบุคคลหนึ่งได้โดยอาศัยการสังเกตดูพฤติกรรมที่เกิดขึ้นเป็นประจำสม่ำเสมอแก่ตัวบุคคลนั้น ๆ บุคลิกภาพช่วยให้สามารถจำ รู้จัก เข้าใจ บุคคลแต่ละคนได้ ตลอดจนรู้วิธีที่จะปรับตัวให้เข้ากับคน เหล่านั้นได้ ทำให้เกิดความสัมพันธ์อันดีต่อกันในสังคม 4) การตระหนักในเอกลักษณ์ของบุคคล บุคลิกภาพจะทำให้คนมีลักษณะเฉพาะตัวเป็นของตนเองเป็นแบบอย่างแก่เยาวชน 5) การปรับตัวให้เข้ากับคนอื่น ๆ การที่รู้บุคลิกภาพของบุคคลอื่น ทำให้ปรับตัวกับเขาได้ ง่ายขึ้น เอาชนะศัตรูได้ แก้ปัญหาได้ 6) ความสำเร็จ คนที่มีบุคลิกภาพดี เป็นพื้นฐานแห่งการศรัทธาเชื่อถือแก่ผู้พบเห็น ได้รับการช่วยเหลือและการติดต่อด้วยดี ได้รับความสะดวกสบายในการปฏิบัติหน้าที่การงาน

7) การยอมรับของกลุ่มคนที่มีบุคลิกภาพดีย่อมเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป ใคร ๆ ก็เรียกร้อง ต้องการ ชอบที่จะให้อยู่ในกลุ่ม ทำให้เกิดความมั่นคงทางจิตใจ จะเห็นได้ว่าบุคลิกภาพนั้นมีความสำคัญและเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไปว่าเป็นส่วนหนึ่ง ทำให้บุคคลมีความสำเร็จในอาชีพและเป็นที่รัก ศรัทธาของบุคคลรอบข้าง สามารถแก้ปัญหาได้ถูกต้อง เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้พบเห็น การที่คนเรามีบุคลิกภาพที่ดีย่อมหมายถึง บุคลิกภาพที่น่าประทับใจเริ่มตั้งแต่มองยังไม่เห็นตัวกัน เมื่อเจอหน้ากันภายใน 5 วินาทีแรกเราก็จะถูกประเมินแล้วว่า เป็นคนเช่นไรจากบุคลิกภาพภายนอก ซึ่งจะเป็นสิ่งที่สร้างความประทับใจตั้งแต่แรกเห็น ไม่ว่าจะเป็นสุขภาพร่างกาย หน้าตา ทรงผม เสื้อผ้า แต่งตัวเหมาะสมกับกาลเทศะ แลดูสะอาดเรียบร้อย เครื่องประดับ ลีลาท่าทางต่าง ๆ เช่น การยืน เดิน นั่ง การพูดจา น้ำเสียงนุ่มนวลชวนฟัง ไม่พูดกระโชก หรือ ขวานผ่าซาก รู้จักพูด รู้จักเลือกใช้ถ้อยคำให้เหมาะสมกับคนฟังและกาลเทศะ กิริยาท่าทางคล่องแคล่วมีความมั่นใจ

สรุป คือ การมีบุคลิกภาพที่ดีจะช่วยให้บุคคลมีความสำเร็จในอาชีพ และเป็นที่รัก ศรัทธาของบุคคลรอบข้างสามารถปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้ในทุกโอกาส ทุกสถานการณ์ พร้อมทำงานให้สำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบุคลิกภาพ

1. ทฤษฎีบุคลิกภาพ

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับบุคลิกภาพ (Personality Theories) มีมากมายหลายทฤษฎี แต่ในที่นี้จะขอนำมากล่าวพอเป็นสังเขปเพียงบางทฤษฎีที่สำคัญ ดังนี้

1.1 ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของฟรอยด์ (Freud's Psychoanalytic Theory)

ซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) เป็นบิดาของกลุ่มทฤษฎีจิตวิเคราะห์ และเป็นผู้ตั้งทฤษฎีที่เกี่ยวกับบุคลิกภาพเรียกว่า “ทฤษฎีจิตวิเคราะห์เกี่ยวกับบุคลิกภาพ” (psychoanalytic theory of personality) ขึ้น ซึ่งนับว่ามีอิทธิพลสำคัญอย่างยิ่งต่อการทำความเข้าใจพฤติกรรมของมนุษย์ ฟรอยด์ได้ให้ข้อคิดเกี่ยวกับบุคลิกภาพของมนุษย์ว่าเป็นผลเกิดมาจากความดิ้นรนพยายาม ระหว่างแรงขับอันเกิดจากภายในร่างกาย (Inner physiological drivers) ที่เกิดขึ้นตลอดเวลา เช่น ความหิว อารมณ์เพศ และความก้าวร้าว เป็นต้น กับความกดดันทางสังคม (social pressure) ที่เป็นตัวคอยขัดขวาง เพื่อให้บุคคลประพฤติปฏิบัติเป็นไปตามกฎหมายระเบียบข้อบังคับ และศีลธรรมจรรยาที่ติงาม (Mowen and Minor, 1998)

ฟรอยด์ ได้อธิบายว่ามนุษย์มีจิต 3 ระดับ คือ (1) จิตสำนึก (Conscious mind) (2) จิตก่อนสำนึกหรือจิตใต้สำนึก (Preconscious or Subconscious mind) และ (3) จิตไร้สำนึก (Unconscious mind) เป็นตัวคอยควบคุมกำกับพฤติกรรมของมนุษย์ให้แสดงพฤติกรรมออกมาต่าง ๆ นานา ฟรอยด์กล่าวว่า พลังผลักดันที่เป็นแรงขับให้มนุษย์แสดงพฤติกรรมส่วนใหญ่แล้วมาจากจิตไร้สำนึก จึงไม่ได้ผ่านการพิจารณาอย่างละเอียดรอบคอบ จากความคิดที่ว่าบุคคลเกิดการรับรู้เพียงส่วนน้อยที่เกี่ยวกับแรงผลักดันภายในที่จูงใจให้เกิดการกระทำ จึงเป็นจุดเปลี่ยนความคิดที่สำคัญอย่างยิ่งใหญ่ต่อการเข้าใจบุคลิกภาพของมนุษย์

โครงสร้างของบุคลิกภาพ (Structure of personality)

ตามทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของฟรอยด์ เพื่อการอธิบายทำความเข้าใจงานเข้า ฟรอยด์ ได้บัญญัติศัพท์เฉพาะขึ้นมาเพื่ออธิบายโครงสร้างบุคลิกภาพว่า ประกอบด้วยองค์ประกอบที่เป็นระบบ 3 อย่าง คือ อิด (id) อีโก (ego) และซูปเปอร์อีโก (superego) ระบบทั้ง 3 อย่างนี้จะรวมกันเข้าเป็นโครงสร้าง

ของบุคลิกภาพขึ้น แต่จะต้องเข้าใจว่าโออัยแท้จริงแล้ว ระบบทั้ง 3 อย่างนี้ ไม่อาจแยกเป็นส่วน ๆ ได้เป็นเพียงองค์ประกอบโครงสร้างของจิตตาม สมมติฐานเท่านั้นไม่ใช่ตามสภาพทางสรีระของมนุษย์ ระบบของจิตทั้ง 3 อย่าง ดังกล่าวอธิบายได้ ดังนี้

1. อิด (Id หรือ libido) หมายถึง แรงขับทางร่างกายที่กำกับบุคคล ให้กระทำการต่าง ๆ ซึ่งติดตัวมาตั้งแต่เกิด และเป็นตัวกระตุ้นที่ค่อนข้าง รุนแรง อันเกิดจากภาวะของจิตไร้สำนึกเปรียบได้กับกิเลส ตัณหา หรือโลก ที่ยังไม่ได้รับการตอบสนอง อิดจึงเป็นแรงกระตุ้นดินรนชวนขวายที่จะ ประพฤติปฏิบัติ ไปตามหลักที่เรียกว่า “หลักแห่งความพอใจ” (pleasure principle) นั่นคือเพื่อหลีกเลี่ยงความเครียด (avoid tension) และแสวงหา ความพึงใจในทันที เพื่อว่าความรู้สึกและอารมณ์ที่จะได้รับเป็นไปในทางบวก แต่อย่างไรก็ตาม ภาวะของจิตที่คิดไปนั้น อยู่ระดับจิตไร้สำนึกหรือไม่รู้สึกรู้ตัว ซึ่งในโลกแห่งความเป็นจริงแล้ว ไม่อาจจะกระทำได้อย่างเต็มที่ จะเห็นได้ว่า ความคิดของจิตที่เกิดขึ้นในบัดดลฉับพลันหลาย ๆ อย่าง ไม่อาจจะรับหรือ ปฏิบัติได้ในสังคมที่เจริญ ที่มีระเบียบแบบแผน ตัวอย่างเช่น เมื่อบุคคลเกิด ความรู้สึกร้อนและกระหายน้ำ จิตของบุคคลนั้นก็กระตุ้นให้บุคคลนั้น ไปหยิบหรือฉกฉวยอะไรบางอย่างที่เย็นๆมาดื่ม โดยจะไม่คำนึงถึงว่าจำเป็น จะต้องซื้อ หรือใครเป็นเจ้าของหรือไม่ (Loudon and Della Bitta, 1993)

2. อีโก (Ego) หมายถึง จิตที่รู้สำนึกที่ก่อตัวและพัฒนาขึ้นมาเมื่อ เด็กเจริญเติบโต เป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ และความรู้สึกนึกคิด จาก การเรียนรู้และประสบการณ์ที่สั่งสม จึงทำให้อีโก ได้รับการพัฒนาจนทำให้ บุคคลมีความสามารถ ในการคิดที่อยู่ในวิสัยแห่งความเป็นจริง (Realistic thinking) รวมทั้งมีความสามารถเผชิญกับสิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม รู้ว่า อะไรควรหรือไม่ควรกระทำ จึงทำหน้าที่เสมือนหนึ่งเป็นนักบริหารหรือเป็น

ผู้จัดการของอิด (a manager for the id) โดยอีโกจะเป็นผู้เลือกกลยุทธ์ที่เหมาะสม เพื่อสนองความต้องการตามสัญชาตญาณให้เกิดความพอใจ โดยยึดถือความเป็นจริงมาเป็นเกณฑ์ในการพิจารณา เนื่องจากจิตได้กำหนดความต้องการขึ้นมาจนเกินไป อีโกจึงจัดลำดับความสำคัญให้อยู่ในวิสัยที่สามารถจัดการได้ โดยยึดถือความสำคัญของความต้องการแต่ละอย่างเป็นหลัก รวมทั้งคอยขัดขวางยับยั้งควบคุมให้อิดแสดงออกที่เหมาะสม ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า การปฏิบัติการของอีโก จึงเป็นการปฏิบัติตามหลักที่เรียกว่า “หลักแห่งความเป็นจริง” (Reality principle) นั่นคือ ความสามารถที่จะเลื่อนเวลาปลดปล่อยความเครียดออกไปได้ จนกว่าจะถึงเวลาที่เหมาะสม จากตัวอย่างข้างต้น แม้ว่าบุคคลจะเกิดความหิว ซึ่งอิดอาจจะกระตุ้นให้แย่งชิงอาหารจากเพื่อน แต่อีโกก็จะห้ามปรามเอาไว้โดยให้เหตุผลว่า เป็นสิ่งไม่ควรปฏิบัติเพราะน่าเกลียดแสดงให้เห็นถึงความทะเลาะและปาเถื่อน จึงควรหักห้ามใจเอาไว้รอเวลาอีกหน่อยอาจจะได้รับอาหารมากกว่านี้ เป็นต้น

3. ซุปเปอร์อีโก (Superego) หมายถึง องค์ประกอบส่วนที่สามของบุคลิกภาพเป็นส่วนของจิตที่เปรียบเสมือนเป็นตัวแทนของศีลธรรม จรรยา และระเบียบประเพณีของสังคม หรือเป็นมโนธรรมที่อยู่ในจิตของแต่ละบุคคล อันเกิดจากการเลี้ยงดูอบรมของครอบครัวและสังคม สามารถแยกออกได้ว่าอะไรคือ ความถูกต้องและเป็นสิ่งดีงาม อะไรควรหรือไม่กระทำ จึงทำหน้าที่ตรวจสอบและควบคุมทั้งอิดและอีโก เพื่อให้อีโกประพฤติปฏิบัติให้อยู่ในทำนองคลองธรรม เป็นที่ยอมรับของสังคม ไม่ปฏิบัติตามที่จิตเรียกร้องทุกอย่าง ความสัมพันธ์กันระหว่างพลังจิตทั้ง 3 ส่วนนี้ นักจิตวิทยาบางคนได้เปรียบเทียบไว้ว่า อิดเปรียบเสมือนส่วนประกอบพื้นฐานของบุคลิกภาพทางด้านชีววิทยา ส่วน อีโก เปรียบเสมือนส่วนประกอบของบุคลิกภาพทางด้านจิตใจ และ ซุปเปอร์อีโก เปรียบได้กับส่วนประกอบของ

บุคลิกภาพทางด้านสังคม (Nitthayayon, 2007) บุคลิกภาพของคนจะมีลักษณะเช่นใดนั้น จึงขึ้นอยู่กับพลังใดมีอำนาจถ้าอึดมีอำนาจสูง บุคคลนั้นก็จะมีบุคลิกภาพแบบเด็ก เอาแต่ใจตนเอง ถ้าอีโกมีอำนาจสูง บุคคลนั้นก็จะมีบุคลิกภาพแบบผู้ใหญ่มีเหตุผล ถ้าซุเปอร์อีโกมีอำนาจสูง คนนั้นก็จะเป็นคนมีอุดมคติเป็นนักทฤษฎี (Wihoktho, 2009) ความสัมพันธ์ของพลังจิตทั้ง 3 ส่วน จึงสรุปได้ว่า อีโก เป็นหน่วยปฏิบัติการ เป็นตัวกลางในการแสดงออกซึ่งบุคลิกภาพและจะปฏิบัติตามแรงผลักดันของอิด โดยมีซุเปอร์อีโกเป็นผู้ควบคุม

กลไกป้องกันตัว (Defense mechanism) จากที่กล่าวมาแล้ว อีโกพยายามที่จะสนองความต้องการของจิต แต่มีบางอย่างที่อีโกไม่สามารถตอบสนองได้ เนื่องจากขัดกับมโนธรรมสำนึกในซุเปอร์อีโก จนนำไปสู่การขัดแย้งจนไม่สามารถหาทางแก้ได้ จึงทำให้บุคคลตกอยู่ใน “ภาวะความเครียด” (tension) กลไกการป้องกันตัวจึงเข้ามามีบทบาทเพื่อหลีกเลี่ยงหรือหลีกเลี่ยงภาวะความเครียดที่รุนแรง อันเกิดจากความขัดแย้งขององค์ประกอบของบุคลิกภาพดังกล่าว กลไกป้องกันตัว หรือการปรับตัวมีมากมายหลายวิธี แต่จะขอนำมากล่าวเพียงบางวิธีที่สำคัญดังนี้ (Loudon and Della Bitta, 1993) 1) การเก็บกด (Repression) เป็นวิธีพื้นฐานเพื่อปกปิดความขัดแย้งเอาไว้ เพื่อไม่ให้แสดงออกมา เพราะหากแสดงพฤติกรรมออกมาจะถูกสังคมตำหนิได้ ตัวอย่างเช่น ผู้ใหญ่ที่นังคูกีฬาท่ี่ต้นเต้น ซึ่งโดยจิตใจที่แท้จริงแล้วอยากที่จะแสดงอาการเชียร์อย่างเต็มที่ แต่เกรงจะถูกตำหนิว่าทำตัวไม่เหมาะสมกับฐานะที่เป็นผู้ใหญ่ที่ไม่สำรวม จึงเพียงแต่นังคูกีฬาดูเฉย ๆ 2) การป้ายความผิดให้กับผู้อื่น (Projection) เป็นการบิดเบือนความรู้สึกอันเกิดจากความต้องการของตนเองที่ไม่ดีไปให้บุคคลอื่น ตัวอย่างเช่น คนที่มีความรู้สึกว่่าตนเองเป็นคนเห็นแก่ตัวมักจะตำหนิคนอื่นว่่าเป็นคนเห็น

แก้ตัว เพื่อตนเองจะได้รู้สึกสบายใจ ที่มีคนอื่นเห็นแก้ตัวเหมือนกับตน 3) การยึดถือผู้อื่นเป็นแบบอย่าง (Identification) เป็นการเลียนแบบพฤติกรรมของผู้อื่นที่ตนเชื่อว่า เขามีความสามารถที่จะจัดการกับความขัดแย้ง เช่นเดียวกับความขัดแย้งที่ตนเผชิญอยู่ได้ประสบผลสำเร็จ เช่น การเลียนแบบพ่อหรือแม่ เป็นต้น 4) นักแสดงพฤติกรรมตรงกันข้ามกับความรู้สึก (Reaction formation) เป็นการแสดงพฤติกรรมตรงกันข้ามกับความรู้สึกที่ตนมีในใจ ตัวอย่างเช่น ผู้ชายหลงรักผู้หญิง แต่ไม่ได้รับความสนใจจากผู้หญิง จึงแสดงพฤติกรรมทำเป็นไม่สนใจด้วย ซึ่งตรงกันข้ามกับความรู้สึก เป็นการหลอกตนเองเพื่อป้องกันศักดิ์ศรี

2. ทฤษฎีพรอยด์ยุคใหม่ (Neo-Freudian theory)

จากทฤษฎีของพรอยด์ ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ในระยะต่อมาปรากฏว่าผู้ร่วมงานและลูกศิษย์ของพรอยด์บางคน ไม่เห็นด้วยกับแนวความคิดของพรอยด์บางประการ โดยเฉพาะความคิดที่ว่าบุคลิกภาพของคนซึ่งพรอยด์เน้นว่าเกิดจากสัญชาตญาณความต้องการทางเพศ (sexual instincts) กลุ่มคนเหล่านี้ซึ่งต่อมาเรียกกันว่า “กลุ่มทฤษฎีพรอยด์ยุคใหม่” (Neo-Freudians) มีแนวความคิดที่แตกต่างออกไปใน 2 ประเด็น ที่สำคัญคือ (1) พวกเขาเชื่อว่าปัจจัยตัวแปรทางด้านสังคมและวัฒนธรรม (social and cultural variables) มีอิทธิพลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของคนมากกว่าแรงขับทางด้านชีววิทยา (biological drives) เสียอีก (2) การศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับบุคลิกภาพของพรอยด์ส่วนใหญ่มุ่งเน้นการสังเกตจากคนในขณะที่ได้รับการรบกวนทางอารมณ์เป็นพื้นฐาน ซึ่งพวกเขาเชื่อว่าการหยั่งรู้การพัฒนาบุคลิกภาพของคนอย่างแท้จริง ควรจะใช้วิธีการสังเกตคนในขณะที่เขาอยู่ในสภาพแวดล้อมทางสังคมตามปกติของเขาควบคู่ไปด้วย (Assael, 1998) ตามแนวความคิดของคนกลุ่มนี้ทำให้เกิดทฤษฎีใหม่เรียกว่า “ทฤษฎีสังคมและ

วัฒนธรรม” (social/cultural theories) ขึ้นบุคคลกลุ่มนี้มีวิธีจำแนกบุคลิกภาพคน โดยอาศัยปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมไว้แตกต่างกัน แต่ที่ได้รับการยอมรับค่อนข้างมาก ขอนำมากล่าวเพียง 3 ท่าน คือ คาร์ลจุง (Carl Jung) คาเรน ฮอร์นีย์ (Kare Horney) และเดวิด ไรส์แมน (David Riesman) คาร์ลจุง มีความเชื่อในเรื่องแรงจูงใจทางเพศน้อยกว่าฟรอยด์ เขาเชื่อว่าคนเราสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ “กลุ่มเก็บตัว” (introverts) ได้แก่ พวกที่ชอบเก็บตัวเองเงียบ ๆ อยู่ในโลกรส่วนตัวของตัวเองลักษณะของพวกเก็บตัวจะมีนิสัยขี้อาย ชอบอยู่คนเดียว และรู้สึกอึดอัดกระวนกระวายใจเมื่ออยู่กับผู้อื่น ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งในทางตรงกันข้าม คือ “กลุ่มเปิดเผย” (extroverts) หรือไม่เก็บตัว ได้แก่ พวกที่ชอบคบหาสมาคมกับผู้อื่น ก้าวออกสู่โลกภายนอกและชอบออกสังคม (Hoyer and MacInnis, 1997) แต่อย่างไรก็ตาม นักวิชาการบางท่านเห็นว่าโดยแท้จริงแล้วจะมีคนอีกกลุ่มหนึ่งอยู่ระหว่างกลาง ระหว่างพวกไม่เก็บตัวกับเก็บตัว เรียกว่า “กลุ่มเป็นกลาง” (ambiverts) ซึ่งเป็นคนกลุ่มใหญ่ในสังคมทั่วไป คาเรน ฮอร์นีย์ (Kare Horney) ฮอร์นีย์ เป็นนักทฤษฎีสังคมอีกผู้หนึ่ง เธอมีความเชื่อว่าบุคลิกภาพได้รับการพัฒนาตั้งแต่เมื่อเด็กเกิดการเรียนรู้ที่จะเอาชนะความกังวลใจต่าง ๆ อันเกิดจากเด็กได้มีความสัมพันธ์กับพ่อแม่ ตามแนวความคิดของฮอร์นีย์ การจัดประเภทของคนแบ่งตามลักษณะ สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 แบบ (Onkvisit and Shaw, 1994) คือ 1) พวกอ่อนน้อมถ่อมตน (Compliant persons) เป็นพวกนิยมคล้อยตามผู้อื่น ไม่ชอบขัดใจใคร ชอบเข้าหาผู้อื่นเพื่อขอคำแนะนำขอความช่วยเหลือ ลักษณะสำคัญของกลุ่มนี้ คือ ความดี ความเห็นอกเห็นใจกัน ความรัก ความเสียสละ ไม่เห็นแก่ตัว และความนอบน้อมถ่อมตน พวกนี้จะไม่ชอบบุคคลที่แสดงออก เห็นแก่ตัว ก้าวร้าว ระรานและแสวงหาอำนาจ 2) พวกก้าวร้าว (Aggressive persons) ปกติจะ

เป็นพวกต่อต้านผู้อื่น ต้องการอำนาจโดยไม่ต้องขอความช่วยเหลือจากใคร มีความเชื่อมั่นในตนเองสูง (self - confident) และมีจิตใจที่แข็งแกร่ง อดทน (tough - minded) (Hoyer and MacInnis, 1997) 3) พวกถือสันโดษ (Detached persons) กลุ่มนี้ชอบหลีกเลี่ยงจากผู้คนไม่ชอบเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับใคร ชอบเป็นตัวของตัวเอง ชอบมีอิสรภาพและไม่อยากที่จะแสดงความสามารถของตนอวดผู้อื่น แม้ว่าตนเองเชื่อว่าตนมีความสามารถก็ตาม เดวิด ไรส์แมน (David Riesman) ไรส์แมน ได้ใช้ลักษณะทางสังคมและค่านิยม มาใช้เป็นเกณฑ์ในการแบ่งบุคลิกภาพของคน โดยแบ่งคนออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้คือ (Onkvisit and Shaw, 1994) 1) พวกยึดถือขนบธรรมเนียมดั้งเดิม (Tradition - directed persons) ได้แก่ พวกที่ชอบประพฤติปฏิบัติไปตามแบบอย่างที่เคยปฏิบัติกันมา กลุ่มคนพวกนี้จะขอคำแนะนำจากผู้ใหญ่ ผู้สูงอายุมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติ และโดยทั่วไปจะขัดขืนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการซื้อ จะยึดถือนิสัยความเคยชินเป็นหลัก และจะไม่นำผู้นำทางแฟชั่น (fashion leader) 2) พวกยึดถือตัวเองเป็นหลัก (Inner - directed persons) ได้แก่ พวกที่มีระบบค่านิยมของตนเอง มาใช้เป็นแนวทางในการกำหนดพฤติกรรมต่าง ๆ ปฏิบัติกิจกรรมตามคำบัญชาของตนเองอย่างเหนียวแน่น มีความเป็นอิสระและผู้อื่นจะไม่มีอิทธิพลจูงใจได้ยาก มีความเป็นตัวของตัวเองสูง 3) พวกยึดถือผู้อื่นเป็นแบบอย่าง (Other - directed persons) ได้แก่ พวกชอบทำตามผู้อื่นทั้งนี้อาจเป็นเพราะเขาต้องการความคุ้มครอง ความปลอดภัย และความรักจากกลุ่มอิทธิพลต่าง ๆ ที่มีต่อเขา บุคคลพวกนี้จึงมีแนวโน้มที่จะเป็นผู้ตามแฟชั่น (fashion followers) จึงนิยมซื้อผลิตภัณฑ์ตามอย่างกลุ่ม

3. ทฤษฎีบุคลิกภาพ แบบมนุษยนิยม (Humanist Personal-ity Theory)

ทฤษฎีบุคลิกภาพแบบมนุษยนิยม แนะนำเรื่องคุณค่าของการให้ความเคารพโดยปราศจากเงื่อนไขต่อคนอื่น ซึ่งในความเป็นจริงนำไปสู่การปรับเปลี่ยนบุคลิกภาพที่ดีกว่า ยึดถือแนวทางอิสระของ 2 นักทฤษฎีจิตวิทยา ประกอบด้วย อับราฮัม มาสโลว์ (Abraham Maslow) มาสโลว์มีทฤษฎีที่เหมือนกับพรอยด์ มีความเชื่อ เกี่ยวกับการจูงใจมนุษย์ แต่ทฤษฎีของมาสโลว์มีเหตุผลที่มีความแตกต่างจากทฤษฎีของพรอยด์ที่มีความเชื่อในพลังอำนาจ สิ่งที่บุคคลมีมาตั้งแต่แรกเกิด ล้วนแต่เป็นการจูงใจในทางลบ แต่มาสโลว์มีความเห็นว่า จุดอ่อนในสิ่งที่บุคคลมีมาตั้งแต่แรกเกิด ควรจะจัดให้เป็นแนวทางบวก ควรจะได้รับการสนับสนุนให้เกิดการจูงใจ เพื่อให้มนุษย์สามารถมีชีวิตอยู่รอดได้ จัดเป็นพลังอำนาจที่ดีที่สุด และเป็นการจูงใจที่จะต้องกระทำในทันที มาสโลว์มีความเห็นว่า ถ้าตราบใดที่มนุษย์ยังมีความอดอยากหิวโหยอยู่ สิ่งที่มีความสำคัญที่สุดสำหรับเขาก็คืออาหารนั่นเอง ลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย ได้มีการเสนอแนะว่า เมื่อมนุษย์ได้รับความต้องการขั้นพื้นฐานจนเป็นที่พึงพอใจแล้ว มนุษย์ก็จะมีความต้องการในลำดับขั้นที่สูงต่อไปให้ปรากฏเห็นอยู่เสมอ มาสโลว์มีความเชื่อว่า ความต้องการตามลำดับขั้นทั้งหมดเป็นความต้องการของมนุษย์ที่มีมาตั้งแต่แรกเกิด แต่มนุษย์ที่มีความต้องการตามลำดับขั้นในขั้นที่สูงขึ้น มนุษย์จึงต้องการ การชี้แนะในการกระทำ เมื่อมนุษย์ได้รับความพึงพอใจในลำดับขั้นความต้องการขั้นพื้นฐานคือ ได้รับอาหารเพียงพอแล้ว และมีความปลอดภัยในชีวิตแล้ว ก็เป็นสิ่งที่เชื่อแน่ว่า มนุษย์ก็จะถูกจูงใจให้มีความต้องการทางสังคม หรือมีความต้องการการยอมรับ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและจะได้รับการยอมรับนับถือเป็นอย่างสูง เขาก็จะเป็นผู้ที่รู้จักและมีความเข้าใจโลกของเขา หรือจัดเป็นการสร้างสุนทรียภาพแห่งความพอใจที่บริสุทธิ์ มนุษย์สามารถจะประสบผลสำเร็จได้ตามเป้าหมาย เขาจะกลายเป็น

บุคคลที่มีความสามารถมากที่สุดตลอดไปและมีความสามารถหลายอย่าง หรือเป็นบุคคลที่ประสบความสำเร็จชีวิต ดังนั้นแต่ละบุคคลจะมีความสามารถ ในการพัฒนาตนเองได้เป็นอย่างดีที่สุด คาร์ล โรเจอร์ส (Carl Rogers) มีความเห็นว่า ธรรมชาติของมนุษย์เป็นสิ่งที่ดีและมีความสำคัญมาก โดยมีความพยายามที่จะพัฒนาร่างกายให้มีความเจริญเติบโตอย่างมีศักยภาพสูงสุด โรเจอร์ส ตั้งทฤษฎีขึ้นมาจากการศึกษาปัญหาพฤติกรรมของคนไข้จากคลินิก การรักษาคอนไซ้ของเขา และได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับบุคลิกภาพที่เกิดจาก สุขภาพเป็นอย่างมาก ทฤษฎีของโรเจอร์เน้นถึงเกียรติของบุคคล ซึ่งบุคคลมีความสามารถที่จะทำการปรับปรุงชีวิตของตนเองเมื่อมีโอกาสเข้ามามีใจจะเป็น เพียงแต่เหยื่อในขณะที่มีประสบการณ์ในสมัยที่เป็นเด็ก หรือจากแรงขับของ จิตใต้สำนึก แต่ละบุคคลจะรู้จักการสังเกตสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวเรา โดยมี แนวทางเฉพาะของบุคคล กล่าวได้ว่า เป็นการรับรู้สภาพสิ่งแวดล้อมซึ่งมีความสำคัญมาก โรเจอร์ เชื่อว่า มนุษย์ทุกคนมีตัวตน 3 แบบ คือ 1) ตนที่ตนมองเห็น (Self Concept) ภาพที่ตนเห็นเองว่าตนเป็นอย่างไร มีความรู้ ความสามารถ ลักษณะเพราะตนอย่างไร เช่น สวย รวย เก่ง ต่ำต้อย ขี้อาย ฯลฯ การมองเห็นอาจจะไม่ตรงกับข้อเท็จจริงหรือภาพที่คนอื่นเห็น 2) ตนตามที่เป็นจริง (Real Self) ตัวตนตามข้อเท็จจริง แต่บ่อยครั้งที่ตนมองไม่เห็น ข้อเท็จจริงเพราะอาจเป็นสิ่งที่ทำให้รู้สึกเสียใจ ไม่เท่าเทียมกับบุคคลอื่น เป็นต้น 3) ตนตามอุดมคติ (Ideal Self) ตัวตนที่อยากมีอยากเป็น แต่ยังไม่มี ไม่เป็นในสภาวะปัจจุบัน เช่น ชอบเก็บตัว แต่อยากเก่งเข้าสังคม เป็นต้น ถ้า ตัวตนทั้ง 3 ลักษณะ ค่อนข้างตรงกันมาก จะทำให้มีบุคลิกภาพมั่นคง แต่ถ้า แตกต่างกันสูง จะมีความสับสนและอ่อนแอด้านบุคลิกภาพ ทฤษฎีของโรเจอร์ กล่าวไว้ว่า “ตนเอง” (Self) คือ การรวมกันของรูปแบบค่านิยม เจตคติการรับรู้ และความรู้สึก ซึ่งแต่ละบุคคลมีอยู่และเชื่อว่าเป็นลักษณะเฉพาะของเขาเอง

ตนเองหมายถึงฉันและตัวฉัน เป็นศูนย์กลางที่รวมประสบการณ์ทั้งหมดของแต่ละบุคคล ภาพพจน์นี้เกิดจากการที่แต่ละบุคคลมีการเรียนรู้ตั้งแต่วัยเริ่มแรกชีวิต ภาพพจน์นั่นเองสำหรับบุคคลที่มีการปรับตัวดีก็จะมี การเปลี่ยนแปลงอย่างคงที่และมีการปรับตัวตามประสบการณ์ที่แต่ละคนมีอยู่ การสังเกตและการรับรู้เป็นเรื่องของตนเองที่ปรับให้เข้ากับสภาพสิ่งแวดล้อมในการทำงาน ตัวอย่าง เช่น พนักงานบางคนมีการตอบสนองอย่างมีประสิทธิภาพต่อสภาพสิ่งแวดล้อมในการทำงานและการเป็นผู้นำ

สรุป บุคลิกภาพแต่ละลักษณะเป็นผลจากการปะทะสัมพันธ์ระหว่าง วัฒนธรรมต่าง ๆ กับแรงผลักดันส่วนบุคคล ซึ่งประกอบด้วย ศักดิ์ตระกูล บิตามารดา ระดับชั้นทางสังคม พันธุกรรม และ สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ประสบการณ์เหล่านี้ จะก่อให้เกิด ความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบ และ ความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบนี้ จะกลายเป็น ความสนใจ และจาก ความสนใจ จะนำไปสู่ ความสามารถเฉพาะ ท้ายที่สุด ความสนใจ และ ความสามารถเฉพาะ จะ กำหนดให้บุคคลคิด รับรู้ และแสดงเอกลักษณ์ของตน

แนวทางการพัฒนาบุคลิกภาพ

สำหรับแนวทางการพัฒนาบุคลิกภาพ มีนักวิชาการเสนอไว้ดังนี้

Thinnathup (2012) การที่คนเราจะมีบุคลิกภาพดีนั้น มิใช่การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเพียง ภายนอกด้วยการแต่งกาย หรือพฤติกรรมที่แสดงออกเท่านั้น หากจำเป็นต้องมี การปรับปรุงหรือพัฒนาบุคลิกภาพภายในเสียก่อนเป็นเบื้องต้น จึงจะทำให้ การพัฒนาบุคลิกภาพภายนอกประสบความสำเร็จได้ ในที่นี้จึงจะชี้ให้เห็นสาระสำคัญที่จะนำไปสู่ความสมบูรณ์ในการพัฒนาบุคลิกภาพ โดยแยกลักษณะของการพัฒนาบุคลิกภาพ ออกเป็น 2 ลักษณะที่สำคัญ ดังนี้ 1) การพัฒนาบุคลิกภาพภายใน (Internal

Personality) เป็นความจำเป็นที่คนเรา จะต้องพัฒนาบุคลิกภาพภายในเสียก่อนเพื่อนำไปสู่การมีบุคลิกภาพภายนอกหรือการมีประพฤติปฏิบัติในด้านต่าง ๆ อย่างถูกต้อง เหมาะสมกับสถานภาพของตนเองสภาวะอารมณ์ แวดล้อม

สาระสำคัญของบุคลิกภาพภายใน (Internal Personality) ที่เราจะต้องพัฒนามี ดังนี้ การสร้างความเชื่อมั่นในตนเอง ความกระตือรือร้น ความรอบรู้ ความคิดริเริ่ม ความจริงใจ ความรู้กาลเทศะ ปฏิภาณไหวพริบ ความรับผิดชอบ ความจำ อารมณ์ขัน และความมีคุณธรรม 2) การพัฒนาบุคลิกภาพภายนอก (External Personality) เมื่อมีการพัฒนาบุคลิกภาพภายในดีแล้ว จะทำให้พฤติกรรม ท่าที การแสดงออกในด้านต่าง ๆ ของคนเรางดงาม เหมาะสม ทำให้ได้รับความชื่นชม การยอมรับ และศรัทธาจากบุคคลอื่นได้เป็นอย่างดี สำหรับบุคลิกภาพภายนอกที่จำเป็นต้องพัฒนา มีดังนี้ รูปร่างหน้าตา การแต่งกาย การปรากฏตัว กริยาท่าทาง การสบสายตา การใช้น้ำเสียง การใช้ถ้อยคำภาษา มีศิลปะการพูด ผู้ที่ประสงค์จะพัฒนาบุคลิกภาพของตนให้เพิ่มสิ่งที่ดีงามให้กับตนเอง การสั่งสมเช่นนี้จำเป็นต้องอดทนและแน่วแน่ในความพยายามอย่างมุ่งมั่น บุคคลจึงจะประสบความสำเร็จในการพัฒนาบุคลิกภาพได้ ในที่สุด

1. การพัฒนาบุคลิกภาพภายใน

Siriwong (2012) บุคลิกภาพภายใน (Internal Personality) หมายถึง สิ่งที่อยู่ภายในใจ หรืออุปนิสัย ที่มองไม่เห็น สัมผัสได้ยาก เป็นเรื่องที่ต้องอาศัยการสังเกตอย่างใกล้ชิด ใช้เวลานาน และเป็นลักษณะเฉพาะบุคคล ซึ่งมีความแตกต่างกัน เช่น ความคิด จิตใจ ความรู้สึก สติปัญญา ความถนัด ปฏิภาณไหวพริบ อารมณ์ขัน เป็นต้น บางคนอาจแสดงว่าเป็นคนที่มีจิตใจดี

แต่แท้ที่จริงแล้วอาจเป็นคนใจร้าย ใจดำก็ได้ ดังกล่าวที่ว่า “จิตมนุษย์นี้ไซร์
ยากแท้หยั่งถึง”

การจะทราบถึงบุคลิกภาพภายในของบุคคลที่เราได้รู้จักนั้นจะต้อง
ใช้เวลาในการคบหากันพอสมควร จึงจะสามารถหยั่งรู้ได้ บุคลิกภาพภายใน
เป็นเรื่องที่ยุ้งยากมาก ไม่อาจกำหนดเวลาได้ว่าต้องใช้เวลาเท่าใด จึงจะ
สามารถทราบถึงบุคลิกภาพภายในของบุคคลที่เราคบด้วยจนหมด ดังมี
โคลงบทหนึ่งได้กล่าวไว้ว่า

มหาสมุทรสุดลึกล้ำ	คณนา
สายดิ่งทิ้งทอดมา	หยั่งได้
เขาสูงอาจวัดวา	กำหนด
จิตมนุษย์นี้ไซร์	ยากแท้ หยั่งถึง

หมายถึง ไม่ว่าจะป็นมหาสมุทรที่มีความลึกแค่ไหน หรือภูเขาที่มีความ
สูงเท่าใด เราก็สามารถที่จะวัดจนทราบถึงความลึกหรือความสูงนั้นได้
ผิดกับการหยั่งรู้ถึงจิตใจของมนุษย์ที่นับว่าเป็นสิ่งที่กระทำได้ยาก ยกตัวอย่าง
บางคนทีแสดงออกว่าเป็นคนดี มีน้ำใจ พุดจาไพเราะ แต่แท้ที่จริงแล้ว
อาจเป็นคนใจร้าย มีความอิจฉาริษยา หรือบางคนมองดูหน้าตาไม่ยิ้มแย้ม
ดูเหมือนเป็นคนไม่มีมนุษยสัมพันธ์ แต่แท้ที่จริงแล้วเป็นคนมีน้ำใจ ยินดี
ที่จะช่วยเหลือผู้ที่เดือดร้อนเสมอ เป็นต้น การพัฒนาบุคลิกภาพภายในมีความ
สำคัญต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคมปัจจุบันเป็นอย่างมาก เพราะ
สิ่งที่อยู่ภายในใจ มักมีผลต่อพฤติกรรมที่แสดงออก ดังนั้น ถ้าบุคคลมีการ
พัฒนาบุคลิกภาพภายในมักจะส่งผลให้เกิดสิ่งต่อไปนี้ 1) การยอมรับ
ความแตกต่างระหว่างบุคคล การพัฒนาบุคลิกภาพภายในช่วยให้เราสามารถ
จดจำและเข้าใจบุคคลแต่ละคนได้เป็นอย่างดี ตลอดจนรู้วิธีที่จะปรับตัวให้เข้า
กับคนเหล่านั้นได้ ทำให้เกิดความสัมพันธ์อันดีต่อกัน 2) การตระหนักใน

เอกลักษณ์ของบุคคล และเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับบุคคล เพราะบุคลิกภาพเป็นลักษณะเฉพาะของบุคคลที่ทำให้แต่ละคนมีความแตกต่างกัน และเป็นต้นแบบบุคลิกภาพที่ดีให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาและเลียนแบบเอกลักษณ์ดังกล่าว เช่น บุคลิกภาพของความซื่อสัตย์ ประหยัด อุตุน มีวินัย 3) การคาดหมายพฤติกรรม บุคลิกภาพจะช่วยให้เรามีความคิดรวบยอดเกี่ยวกับบุคคลนั้นๆ ทำให้เราสามารถทำนายได้ว่า หากมีสถานการณ์บางอย่างเกิดขึ้น เขาน่าจะมีการตอบสนองในลักษณะใด 4) มีความมั่นใจ กล่าวคือ ผู้ที่มีบุคลิกภาพดีจะทำให้บุคคลนั้นเกิดความมั่นใจในการแสดงออกได้มากขึ้น กล่าวที่จะแสดงออกและรู้แนวทางในการปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับสถานการณ์ 5) การยอมรับของกลุ่ม คนที่มีบุคลิกภาพที่ดีจะเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป โอกาสในการติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่นมีมากขึ้น ทำให้ได้รับความสะดวกในการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้ประสบความสำเร็จ 6) เกิดความสำเร็จในการทำงานและการดำเนินชีวิต คนที่มีบุคลิกภาพดีจะได้เปรียบคนอื่น ๆ เสมอ เพราะการมีบุคลิกภาพดีจะทำให้ได้รับความเชื่อมั่นศรัทธาจากผู้พบเห็นและคนที่มีปฏิสัมพันธ์ด้วย ดังนั้นการทำงานหรือประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ย่อมได้รับความร่วมมือจากคนส่วนใหญ่มากกว่าคนที่มีบุคลิกภาพไม่ดี และสามารถปรับตัวอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

นักจิตวิทยาหลายท่านได้มีการศึกษาเกี่ยวกับบุคลิกภาพภายในของบุคคล แต่ละทฤษฎีได้ข้อสรุปเกี่ยวกับองค์ประกอบของทฤษฎีที่คล้ายกันว่า องค์ประกอบของทฤษฎีมักประกอบด้วยส่วนสำคัญ 3 ส่วน ได้แก่ 1) โครงสร้าง (Structure) หมายถึง รูปแบบที่เกี่ยวกับปัจจัย หรือตัวแปรที่ปรากฏให้เห็น ซึ่งเป็นสาเหตุของความสัมพันธ์ในลักษณะต่าง ๆ 2) กระบวนการ (Process) หมายถึง วิธีการที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่แตกต่างกัน 3) เนื้อหา (Content) หมายถึง เป็นเรื่องเกี่ยวกับรายละเอียดหรือสาระที่จะต้องศึกษาให้ลึกซึ้ง

ทั้งจากแนวความคิด ทศนคติ วัฒนธรรม ภาษา และสิ่งที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ (Phumisak, 2016)

ดังนั้นแนวทางการพัฒนาบุคลิกภาพเพื่อประสิทธิภาพในการทำงาน ควรดำเนินการดังนี้

บุคลิกของผู้ที่มีความสามารถในการปรับพฤติกรรมของตนเองในสิ่งแวดล้อมต่างๆ ผู้ที่มีดีกรีสูงจะสามารถนำองค์กรไปสู่ความสำเร็จก้าวหน้าได้ในทุก สถานการณ์ ผู้ที่มีความสามารถในการปรับตัวสูงจะเหมาะที่อยู่ในตำแหน่งของผู้นำใน สถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาอย่างเช่นในปัจจุบัน (Boontongkham, 2016)

1. การพัฒนาบุคลิกภาพภายใน

องค์ประกอบของการพัฒนาบุคลิกภาพภายใน แบ่งออกเป็น 2 ด้าน ได้แก่

1.1 การพัฒนาด้านสติปัญญา หมายถึง ความฉลาดที่วัดด้วยแบบทดสอบ เป็นเรื่องเกี่ยวกับเชาว์ ไหวพริบ ความสามารถทางการคิด วิเคราะห์ IQ เป็นศักยภาพทางสมองที่ติดตัวมาแต่กำเนิด เปลี่ยนแปลงแก้ไขได้ยาก สามารถวัดออกมาเป็นค่าสัดส่วนตัวเลขที่แน่นอนได้เทียบกับอายุคน โดยธรรมชาติแล้วมนุษย์ทุกคนจะมีความฉลาดหลายด้าน ดังนี้ 1) ความฉลาดด้านภาษา คือ ความสามารถด้านภาษา การพูดจา โน้มน้าวผู้อื่น ความสามารถด้านการเขียน ความสามารถด้านบทกวี 2) ความฉลาดด้านการคำนวณ คือ ความสามารถในการใช้เหตุผล การคำนวณ ความสามารถด้านจำนวนตัวเลข ความสามารถในการแก้โจทย์ปัญหา 3) ความฉลาดด้านมิติสัมพันธ์ คือ ความสามารถในการสร้างภาพในสมอง ความสามารถในการสร้างจินตนาการสร้างภาพต่าง ๆ ที่ไม่เคยมีมาก่อน 4) ความฉลาดด้านกายภาพหรือร่างกาย คือ ความสามารถในการใช้สรีระร่างกาย ความ

สามารถในการเล่นกีฬาที่ใช้สรีระร่างกายได้อย่างคล่องแคล่ว ความสามารถในการเต้นรำ การแสดง และรวมถึงความสามารถในด้านหัตถกรรม และการใช้เครื่องมือต่าง ๆ การเคลื่อนไหว การสัมผัส และใช้ภาษาท่าทาง

5) ความฉลาดด้านทักษะสังคม คือ ความสามารถในการเข้าสังคม การเป็นมิตรกับคนอื่นได้ง่าย ความสามารถเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น ความสามารถในการสื่อสารการจัดการและความเป็นผู้นำ 6) ความฉลาดด้านบุคคล คือ ความสามารถของบุคคลในการเข้าใจตนเอง มีความมั่นใจในตนเอง เข้าใจถึงศักยภาพของตนเอง สามารถตั้งเป้าหมายในชีวิตได้อย่างเหมาะสม

แนวทางในการพัฒนาบุคลิกภาพด้านสติปัญญา คือ ต้องฝึกให้มีความเชื่อมั่นในตนเอง กระตือรือร้น รอบรู้ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ หลักธรรมที่ช่วยเสริมสร้างให้การพัฒนาด้าน IQ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ สุ จี ปุ ลิ (สุ) คือ สุตมยปัญญา ปัญญาจากการฟัง ฟังสื่อที่ได้รับให้ชัดเจน (จี) คือ จินตมยปัญญา ปัญญาจากการคิด คือ การคิด ไตร่ตรอง และสร้างสรรค์งานให้เกิดขึ้น (ปุ) คือ ปุจฉา แปลว่าถาม ต้องหาคำตอบเพิ่มเติม ด้วยวิธีการต่าง ๆ ให้มีปัญญาเพิ่มขึ้น (ลิ) คือ ลิขิต จดบันทึก การทำฐานข้อมูล ซึ่งสามารถนำไปรวบรวม ศึกษา วิเคราะห์ หรือสังเคราะห์เป็นผลงานที่มีประโยชน์

1.2 การพัฒนาด้านความฉลาดทางอารมณ์ หมายถึง ความสามารถในการรับรู้และเข้าใจอารมณ์ของตนเองและผู้อื่น และสามารถปรับหรือควบคุมได้อย่างเหมาะสม สามารถควบคุมตนเองไม่ให้ก้าวร้าว จะช่วยให้การดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างราบรื่นและมีความสุข

แนวทางในการพัฒนาบุคลิกภาพด้านความฉลาดทางอารมณ์ คือ ต้องควบคุมอารมณ์ตนเองให้สงบให้หนึ่ง มีทัศนคติในแง่บวกต่อปัญหา โดยให้คิดว่าปัญหานั้นคือโอกาสที่จะทำให้ได้เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ และทุกปัญหา

สามารถแก้ไขได้ ถ้าหากผู้แก้ปัญหา มีความอดทน ใส่ใจ และจริงจัง ที่สำคัญ ต้องมีจิตใจที่เข้มแข็ง มีความกล้าหาญ ไม่หวาดหวั่นต่อความยากลำบาก ไม่หวาดกลัวบุคคลอื่น รู้จักช่วยเหลือตนเอง ความรู้จักกาลเทศะ การควบคุมอารมณ์ การมีมนุษยสัมพันธ์ และการมีสมาธิ หลักธรรมที่จะช่วยเสริมสร้างการพัฒนา EQ ได้เป็นอย่างดี คือ พรหมวิหาร 4 ได้แก่ 1) เมตตา คือ ความปรารถนาให้ผู้อื่นได้รับสุข 2) กรุณา คือ ความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ 3) มุทิตา คือ ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี 4) อุเบกขา คือ การรู้จักวางเฉย

2. การพัฒนาบุคลิกภาพภายนอก

2.1 ขั้นตอนการพัฒนาบุคลิกภาพ แม้ว่าบุคลิกภาพบางอย่างจะถูกหล่อหลอมมาตั้งแต่เกิด แต่ถ้าคนเรามีความมั่นใจที่จะปรับปรุงและพัฒนา ก็สามารถทำได้ โดยเฉพาะบุคลิกภาพภายนอกสามารถปรับปรุงได้ ดังนี้ 1) ตระหนักในความสำคัญของบุคลิกภาพ บุคลิกภาพนับเป็นสิ่งที่จำเป็นและสำคัญต่ออาชีพและอนาคต จึงมีการให้ความสำคัญและตื่นตัวในการพัฒนาบุคลิกภาพกันมากขึ้น และหาแนวทางพัฒนาตนเองด้วยการศึกษาค้นคว้าความรู้และนำมาปฏิบัติ 2) ประเมินบุคลิกภาพของตนทั้งด้านดีและด้านที่บกพร่อง ควรทำการประเมินบุคลิกภาพของตนเองก่อน แต่การประเมินตนเองเป็นเรื่องค่อนข้างยาก เพราะบางครั้งคนเราไม่ค่อยยอมรับความบกพร่องส่วนมากมักจะคิดว่าตัวเองถูก ตัวเองดี ตัวเองเพียงพร้อมด้วยคุณสมบัติทุกประการ ฉะนั้นจึงถือเป็นเรื่องยาก วิธีการควรรับฟังคำวิจารณ์จากผู้ใกล้ชิด เช่น บิดามารดา ญาติพี่น้อง เพื่อน โดยเก็บข้อดีไว้ และนำข้อบกพร่องมาปรับปรุงและพัฒนา 3) มุ่งมั่นที่จะปรับปรุงและพัฒนาบุคลิกภาพของตนอย่างจริงจังและถูกวิธี เมื่อได้ตระหนักถึงความสำคัญของบุคลิกภาพและได้คำแนะนำจากผู้ใกล้ชิด จะต้องศึกษาวิธีการปรับปรุงข้อบกพร่องอย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยความมุ่งมั่นจริงจัง และมีความสม่ำเสมอ

ในเรื่องต่อไปนี้เป็น 1) การปรับปรุงท่วงท่า 2) การเสริมสร้างความเชื่อมั่นในตนเอง 3) การปรับปรุงมนุษยสัมพันธ์ 4) การเสริมสร้างความคิดอย่างมีเหตุผล บุคลิกภาพเป็นสมบัติเฉพาะตัวยังไม่มีใครมีบุคลิกภาพเหมือนกันทุกประการ บุคลิกภาพที่ดีที่สุุดไม่มี มีแต่ว่าจะปรับปรุงให้บุคลิกภาพดีขึ้นได้อย่างไร

2.2 การปรับปรุงบุคลิกภาพภายนอก หมายถึงสิ่งที่สังเกตเห็นได้ชัดหรือสัมผัสได้ การปรับปรุง แก้ไขสามารถทำได้ง่าย ใช้เวลาน้อยและวัดผลได้ทันที ประกอบด้วย 1) การปรับปรุงรูปร่างหน้าตา โดยการดูแลบำรุงรักษาให้สะอาดเรียบร้อยปราศจาก สิ่งน่ารังเกียจ หากรูปร่างมีข้อบกพร่อง อาจใช้วิธีการแต่งกายที่เหมาะสม ช่วยในการอำพราง หรือเสริมแต่งให้ดูดีขึ้นเหมาะสมกับวัย ฐานะ และกาลเทศะ 2) การรักษาสุขภาพ ด้วยการทำให้ร่างกายแข็งแรงอยู่เสมอ เพราะผู้ที่มีสุขภาพไม่แข็งแรงมักมีอาการหงุดหงิดง่าย จึงควรบำรุงดูแลร่างกายด้วยอาหารที่มีประโยชน์ การพักผ่อนนอนหลับที่เพียงพอ ออกกำลังกายสม่ำเสมอเพื่อให้อารมณ์ดีอยู่เสมอ 3) การปรับปรุงกิริยาท่าทาง ควรปรับปรุงกิริยาท่าทางให้สุภาพ อ่อนโยน เหมาะสม เช่น การไหว้เพื่อแสดงความเคารพ หรือแสดงการทักทายตามวัฒนธรรมไทย ควรเดินและนั่งอย่างรักษาภิรียมารยาทที่ดี ไม่มองคนด้วยหางตา ฝึกรมืองให้เป็นไปในทางที่ดี เป็นต้น 4) การปรับปรุงการแต่งกาย การแต่งกายเป็นองค์ประกอบเบื้องต้นที่เสริมบุคลิกภาพของบุคคลจึงควรแต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่สะอาดสวยงามเหมาะสมแก่โอกาส เพื่อเป็นการสร้างเสน่ห์แก่ผู้พบเห็น 5) การปรับปรุงการพูด สิ่งที่สำคัญที่สุดในการสร้างมิตรภาพกับบุคคลคือการพูดเนื่องจากเป็นการถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดความเชื่อค่านิยมทัศนคติที่มีต่อตนเองและผู้อื่น เราจึงควรฝึกพูดให้มีความไพเราะเลือกใช้ถ้อยคำและน้ำเสียงที่แสดงความจริงใจ รวมถึงฝึกการฟังผู้อื่น ทำให้ผู้อื่นรู้สึกว่าคุณมีความสำคัญส่งผลต่อบุคลิกภาพที่ดีของตนเอง

บทสรุป

บุคลิกภาพเป็นลักษณะโดยรวมของบุคคลทั้งรูปลักษณ์ทางกาย อารมณ์สังคม สติปัญญาและพฤติกรรม ซึ่งทำให้มีลักษณะแตกต่างกันในแต่ละบุคคล บุคลิกภาพบางอย่างก็ติดตัวมาแต่กำเนิดและบางอย่างก็ได้รับผลจากการติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในสภาพแวดล้อมหรือในสังคมที่ใกล้ชิด ซึ่งแต่ละคนมีการพัฒนา และประสบการณ์ที่ไม่เหมือนกัน บุคลิกภาพจึงมีลักษณะเป็นของเฉพาะตัวเมื่อเราแสดงพฤติกรรมออกมา ก็ทำให้คนอื่นมองเราว่า สิ่งนั้นคือบุคลิกภาพของเรา การพัฒนาบุคลิกภาพที่เหมาะสมกับการมีภาวะผู้นำ จะต้องพัฒนาทั้งบุคลิกภาพภายในและบุคลิกภาพภายนอก ภายในคือ สิ่งที่บุคคลอื่นไม่สามารถรับรู้ได้ด้วยการมอง เพียงอย่างเดียวเช่น ความรู้ความจำ ความรู้สึก คุณธรรม การตัดสินใจ ในฐานะที่เป็นผู้นำ จะต้องมีเหตุผลและยึดหลักประชาธิปไตยเป็นแนวคิดหลัก สำคัญมาช่วยในการตัดสินใจ ส่วนบุคลิกภาพภายนอกก็คือ สิ่งที่ทุกคนสามารถมองเห็นได้ด้วยตา เช่น รูปร่าง ผิวพรรณ ท่าเดิน ทรงผม ความสะอาดของร่างกาย การแต่งกาย จะต้องเหมาะสมกับสถานการณ์และเหมาะสมกับตนเองจึงจะทำให้เกิดภาวะผู้นำที่น่าเชื่อถือ คุณลักษณะสำคัญของการเป็นผู้นำที่จะสามารถส่งผลให้ผู้นำทำงานอย่างมีประสิทธิภาพคือมีความเฉลียวฉลาดหมายถึงความสามารถและทักษะในการติดต่อสื่อสารที่จะนำไปใช้ประโยชน์ในการจูงใจเพื่อที่จะก่อให้เกิดหรือทำให้ได้รับความร่วมมือจากผู้ร่วมงานหรือผู้อยู่ในบังคับบัญชาความเจริญวัยความเป็นผู้ใหญ่ทั้งด้านอารมณ์การควบคุมอารมณ์ได้มีความเชื่อมั่นในตนเองมีความเคารพในตนเองและมีความสนใจในขอบเขตที่กว้างแรงจูงใจภายในเป็นความปรารถนาที่จัดให้บุคคลประสบความสำเร็จเป็นการตอบสนองความต้องการระดับสูงของมนุษย์ทุกคนบุคคลที่เป็นผู้ที่ยอมรับว่าการร่วมมือระหว่างกันเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นในการทำงานให้เกิดประสิทธิภาพนั่นเอง

บรรณานุกรม

- Phumisak, A. (2016). **Personality Development**. (Retrieved December 19, 2017. From <http://personalitydevelopment111.blogspot.com/p/2.html>)
- Thinnathup, A. (2012). **The signs in data analysis**. (Retrieved August 17, 2559. From <https://www.gotoknow.org/posts/213450>)
- Assael, H. (1998). **Consumer behavior and marketing action**. Ohio : South-Western.
- Bootzin, R., Bower, G., Crocker, J. & Hall, E. (1991). **Psychology today: An introduction**. New York: McGraw-Hill.
- Auswanon, C. (2001). **The Personality Development**. Bangkok : Academic centre.
- Tilakul, C. (2012). **The study of personalities of the officers of Y-generation group affecting to the needs of the task, cast study of a private company**. research of Business Faculty of The University of the Thai Chamber Commerce, Bangkok.
- David L. Loudon and Albert J. Della Bitta. (1993). **Consumer Behavior: Concepts and**. New York : McGraw - Hill International, Inc.
- Hilgard, E.R. (1976). **Introduction of Psychology**. New York : Harcourt Brace and World Inc.
- Hoyer, W. D., & Macinnis, D. J. (1997). **Consumer Behavior**. Boston : Houghton Mifflin.

- Suwannasang, K. (2010). **the development and the adjustment of the personality**. Bangkok : Bumrungsas press.
- Luthans, Fred. (1992). **Organizational Behavior**. (6th ed).
New York : McGraw-Hill.
- McConnell, J. V. (1974). **Understanding Human Behavior**.
New York : Holt, Rinchart and Winston, Inc.
- Aphinantho, A. (2013). **Sekeeyawat personality development**.
M.A. in Buddhism. Mahachulalongkornrajavidyalaya
University. Ayutthaya province.
- Mowen, J. C. & Minor, M. (1998). **Consumer Behavior**. (5th ed.).
New Jersey : Prentice-Hall
- Boontongkham, N. (2016). Adaptation of new personnel under
State University. **Journal of MCU Peace Studies**. 4, 91-106.
- Nitthayayon, N. (2007). **The personality and the Adjustment**.
Bangkok : Odient Store press.
- Onkvisit, S., & Shaw, J. J. (1994). **International Marketing: Analysis
and Strategy**. (3rd ed). New Jersey : Prentice-Hall.
- Wihoktho, P. (2009). Phychology and the youth behaviors. in
Preecha Kumpakorn (the editor). **The documents of
youth behaviors (Unit 1-8)**. Nonthaburi : Sukhothai
Thammathirat Open University.
- Jan-aim,S. (2010). **Fundamental Psychology**. (6th ed.). Bangkok :
Thaiwattanapanich.
- Siriwong, T. (2012). **The organizational behaviours**. (Third ed.).
Bangkok : Jamjuri Production Limited.

ผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม อันเนื่องมาจากการเคลื่อนย้ายแรงงานต่างด้าวชาวพม่า จากการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ในเขตชุมชนท้องถิ่น ตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์

The Impact of Changes in the Environment. Economy and Society Due to the Movement of Migrants from Burma to ASEAN Economic Community in The Local Community in Paknampho Subdistrict, Muang District, Nakhon Sawan Province

พัชรี ดินฟ้า *

Patcharee Dinfa

* อาจารย์ประจำสาขาวิชาภูมิศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์. อีเมล : patchareedinfa@hotmail.com
Lecturer at Department of Geography, Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Sawan Rajabhat University.
Email : patchareedinfa@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านสิ่งแวดล้อม,ด้านเศรษฐกิจและด้านสังคม อันเนื่องมาจากการเคลื่อนย้ายแรงงานต่างด้าวชาวพม่า จากการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ในเขตชุมชนท้องถิ่นตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ การวิจัยเรื่องนี้ เป็นการวิจัยที่ใช้รูปแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาและวิเคราะห์จากการใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเชิงลึกและสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ระยะเวลาดำเนินการวิจัย เริ่มตั้งแต่ 1 ตุลาคม 2559 ถึง 30 กันยายน 2560 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนท้องถิ่น หน่วยงานราชการและเอกชน และสถานประกอบการที่จ้างแรงงานต่างด้าวชาวพม่าทำงานในตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ ใช้สถิติพื้นฐานเชิงพรรณนา หาค่าร้อยละ การแจกแจงความถี่, การวัดแนวโน้มเข้าสู่ส่วนกลาง,การวัดการกระจาย

ผลการศึกษาวิจัย พบว่า ผลกระทบทางด้านบวกที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ สุขลักษณะของที่อยู่อาศัยของแรงงานต่างด้าวชาวพม่า ที่เข้ามาทำงานโดยจดทะเบียนและมีใบอนุญาตทำงานอย่างถูกต้องกฎหมายกับสำนักงานสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน จังหวัดนครสวรรค์ ส่วนมากพักอาศัยอยู่ที่บ้านพักคนงานที่นายจ้างมีไว้ในลักษณะที่ดี ไม่แออัด ไม่เกิดปัญหามลพิษทางน้ำ ไม่เกิดปัญหาทางด้านมลพิษทางอากาศและเสียง ผลกระทบทางด้านลบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ที่อยู่อาศัยแรงงานต่างด้าวชาวพม่าที่เช่าหอพักหรือบ้านเช่ามีลักษณะที่ไม่ดี แออัด เกิดให้เกิดปัญหาสภาพแวดล้อมสกปรก เกิดปัญหามลพิษทางน้ำ เกิดปัญหาทางด้านมลพิษทางเสียง ผลกระทบทางด้านบวกที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ แรงงานต่างด้าวชาวพม่าที่เข้ามาทำงานโดยจดทะเบียนและมีใบอนุญาตทำงานอย่างถูกต้องกฎหมาย

คุณภาพของแรงงานต่างด้าวชาวพม่า อยู่ในระดับดี มีความขยัน อดทน ตั้งใจทำงาน มีระเบียบ ผลกระทบทางด้านลบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ เกิดการแย่งงานหรืออาชีพที่ห้ามคนต่างด้าวทำตามพระราชกฤษฎีกา ได้แก่ งานกรรมกร งานขายของหน้าร้าน งานเร่ขายสินค้า โดยแรงงานต่างด้าวชาวพม่าประกอบอาชีพค้าขายเอง ตั้งร้านขายยา, ขายหมึกย่าง, ขายลูกชิ้นต้มหรือลูกชิ้นปิ้ง และขายผลไม้ ผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม พบว่า เกิดผลกระทบต่อรายจ่ายทางด้านสาธารณสุขหรืองบประมาณ ที่รัฐต้องเสียไปในการดูแลและการป้องกันโรค ได้แก่ บุคลากรทางการแพทย์ อุปกรณ์เวชภัณฑ์

แนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากผลกระทบของแรงงานต่างด้าวชาวพม่า ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐในจังหวัดนครสวรรค์ ควรมีการเชิญชวนและติดตามให้นายจ้างนำแรงงานต่างด้าวชาวพม่า เข้าพิสูจน์สัญชาติ และทำทะเบียนประวัติ ณ ศูนย์บริการเบ็ดเสร็จจังหวัดนครสวรรค์, ควรจัดอบรมให้ความรู้ในเรื่องหน้าที่ที่แรงงานต่างด้าว ควรปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการทำงานของคนต่างด้าว เช่น ขออนุญาตทำงานให้ถูกต้องตามกฎหมาย, ทำงานให้ตรงกับประเภทหรือลักษณะงานและนายจ้าง รวมทั้งห้องที่หรือสถานที่ตามที่ระบุไว้ในใบอนุญาตทำงาน และควรอบรมข้อควรปฏิบัติให้เป็นไปตามระเบียบและข้อบังคับของกฎหมายต่างๆ ของชุมชนท้องถิ่นและประเทศชาติ, สำนักงานแรงงานจังหวัดนครสวรรค์, เจ้าหน้าที่ตำรวจภูธรจังหวัดนครสวรรค์และเจ้าหน้าที่รักษาความมั่นคงภายในจังหวัดนครสวรรค์ ควรลงพื้นที่ตรวจสอบเข้าจับกุมแรงงานต่างด้าวชาวพม่าและสัญชาติอื่นๆ ที่หลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย

คำสำคัญ : ผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจและสังคม, แรงงานต่างด้าวชาวพม่า, ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน, ชุมชนท้องถิ่นตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์

Abstract

This paper aims to study the impact of environmental, economic and social changes due to the relocation of Burmese migrant workers entering the ASEAN Economic Community in Pak Nam Pho Subdistrict, Muang District, Nakhon Sawan Province. This research was a combination of quantitative research and qualitative research. The study was conducted by using in-depth interview and purposive sampling. The research period starting from October 1, 2016 to September 30, 2017. Population and sample were local people government and private sectors, the establishments that hired Burmese migrant workers in Pak Nam Pho Sub-district, Muang District, Nakhon Sawan Province. Basic descriptive statistics, percentage distribution, central trend measurement, distribution measurement were used to measure the results.

The study found that positive impacts caused by environmental changes, due to the relocation of Burmese migrant workers entering the ASEAN Economic Community in the local area of Pak Nam Pho, Muang District, Nakhon Sawan. The hygienic habitation of Burmese migrant workers working in a registered and licensed workplace with Labor Protection and Welfare Office Nakhon Sawan Province live in a workers' home where the employer were in a good and uncluttered manner.

Air, water and noise pollution were not found. The life quality of Burmese migrant workers was good with diligence and patience to work with regulatory. The negative side effects caused by changes in the economy were a job or career competition that an alien is prohibited by the ordinance, for example laborers, shopkeepers, and selling grilled squid, meatballs, and fruit. Effects of the changes in society that affect the expenditure side of public health or the budget that the state must pay to care for, such as disease prevention, health care professionals and equipment supplies.

Solutions to the problems caused by the impact of Burmese migrant workers, for example government agencies in the province should follow up their employees and lead Burmese migrant workers. To prove citizenship and comprehensive records, the province center should provide training to educate workers on duty, according to the law, such as a permission to work legally, matching the type or nature of work to the employees, as well as the locality or place as stated in the work permit. Guidelines and training should be in accordance with the rules and regulations of the laws. The local community and the nation, the Labor Office in Nakhon Sawan, Nakhon Sawan Provincial Police officers and security guards in the province should check and arrest Burmese migrant workers and other nationalities who escape from the city illegally.

Keywords : The impact of changes in the environment. Economy and Society, migrants from Burma, ASEAN Economic Community, The local community in Paknamphodistrict, Muang, Nakhonsawan.

บทนำ

ประเทศไทยเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community หรือ AEC) ในปี 2558 จะเป็นช่วงเวลาที่มีการเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศในอาเซียน ซึ่งรวมทั้งเปิดเสรีทางด้านแรงงานด้วย ในช่วงนี้คาดว่าจะมีแรงงานจากประเทศต่างๆ ในอาเซียนเข้ามาในตลาดแรงงานของประเทศไทยเพิ่มขึ้น ทั้งแรงงานที่ไม่มีฝีมือและแรงงานต่างด้าวที่มีทักษะที่เข้ามาอย่างถูกต้องตามกฎหมายและอาจเป็นแรงกระตุ้นให้แรงงานต่างด้าว (ทั้งที่ไม่มีฝีมือและมีทักษะ) ต้องการที่จะเข้ามาทำงานในประเทศไทย (อย่างถูกต้องตามกฎหมาย) มีปริมาณเพิ่มมากขึ้น (วีระศักดิ์ นาทะสิริ, 2560) ซึ่งจะมีผลกระทบต่อการประกอบอาชีพและการมีงานทำของคนไทย จังหวัดนครสวรรค์ เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจทางด้านการค้าขายและแหล่งผลิตข้าวและแปรรูป สินค้าของชุมชนท้องถิ่น ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน นครสวรรค์จึงมียุทธศาสตร์การพัฒนาของจังหวัดนครสวรรค์ คือการพัฒนาคนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีคุณธรรม นำความรู้และเกิดความผาสุกโดยการส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อการทำงานและการประกอบอาชีพอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน (สำนักงานจังหวัดนครสวรรค์, 2560)

จังหวัดนครสวรรค์ ได้จัดตั้งศูนย์บริการจดทะเบียนแรงงานต่างด้าวแบบเบ็ดเสร็จ (One Stop Service) จังหวัดนครสวรรค์ ขึ้น ณ ศูนย์บริการการทะเบียนภาค 6 สาขาจังหวัดนครสวรรค์ตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อ วันที่ 3 มีนาคม 2558 เห็นชอบแนวทางจัดระบบแรงงานต่างด้าวสัญชาติพม่า ลาว และกัมพูชา หลังวันที่ 31 มีนาคม 2558 โดยเฉพาะกลุ่มแรงงานต่างด้าวที่ถือใบอนุญาตทำงานที่ออกให้ ณ ศูนย์บริการจดทะเบียนแรงงานต่างด้าวแบบเบ็ดเสร็จ (One Stop Service) ที่ยังไม่ได้เข้าตรวจสัญชาติ ภายใน

วันที่ 31 มีนาคม 2558 และขอรับใบอนุญาตทำงานซึ่งแรงงานต่างด้าวดังกล่าวจะได้รับการผ่อนผันให้อยู่ในราชอาณาจักรเป็นการชั่วคราว เป็นเวลา 1 ปีและได้รับอนุญาตให้ทำงานได้ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน 2558 จนถึงวันที่ 31 มีนาคม 2559 เพื่อเข้าสู่กระบวนการตรวจสุขภาพให้แล้วเสร็จ โดยกำหนดเวลาเปิดดำเนินการของศูนย์บริการจดทะเบียนแรงงานต่างด้าวแบบเบ็ดเสร็จ (One Stop Service) ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน 2558 และสิ้นสุดการดำเนินการได้ตามความเหมาะสม ทั้งนี้ต้องไม่เกินวันที่ 30 มิถุนายน 2558 (กลุ่มงานข้อมูลสารสนเทศและการสื่อสาร, 2560)

ผลการดำเนินการรับรายงานตัว เพื่อขอรับบัตรประจำตัวแรงงานต่างด้าวใหม่ สัญชาติพม่า ลาว และกัมพูชา ณ ศูนย์บริการจดทะเบียนแรงงานต่างด้าวแบบเบ็ดเสร็จ (One Stop Service) จังหวัดนครสวรรค์ ระหว่างวันที่ 1 - 28 เมษายน 2558 แยกได้ดังนี้

1. สัญชาติเมียนมา จำนวน 1,807 ราย
2. สัญชาติลาว จำนวน 200 ราย
3. สัญชาติกัมพูชา จำนวน 503 ราย
4. ผู้ติดตาม จำนวน 71 ราย

รวมทั้งสิ้น จำนวน 2,581 ราย

จากข้อมูลของกลุ่มงานข้อมูลสารสนเทศและการสื่อสารและแรงงานจังหวัดนครสวรรค์ พบว่า จำนวนแรงงานต่างด้าวชาวพม่าในเขตชุมชนท้องถิ่นตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ มากกว่าแรงงานต่างด้าวสัญชาติลาวและกัมพูชา ซึ่งในอนาคตอาจก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนเกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม เพิ่มภาระด้านงบประมาณการลงทุนด้านสุขภาพและอื่น ๆ เพิ่มขึ้น (แรงงานจังหวัดนครสวรรค์, 2560)

ดังนั้น ผู้ศึกษาค้นคว้าวิจัย ได้เล็งเห็นความสำคัญที่จะศึกษาผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจและสังคม อันเนื่องมาจากการเคลื่อนย้ายแรงงานต่างด้าวชาวพม่า จากการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ในเขตชุมชนท้องถิ่นตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อศึกษาผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจและสังคม อันเนื่องมาจากการเคลื่อนย้ายแรงงานต่างด้าวชาวพม่า จากการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ในเขตชุมชนท้องถิ่นตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจและสังคมอันเนื่องมาจากการเคลื่อนย้ายแรงงานต่างด้าวชาวพม่า จากการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ในเขตชุมชนท้องถิ่นตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์

2. สามารถนำผลข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิจัย ไปใช้ในการป้องกันและแก้ปัญหาผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจและสังคม อันเนื่องมาจากการเคลื่อนย้ายแรงงานต่างด้าวชาวพม่า จากการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ในเขตชุมชนท้องถิ่น ตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ได้

การทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาครั้งนี้ได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจและสังคม อันเนื่องมาจากการเคลื่อนย้ายแรงงานต่างด้าวชาวพม่า จากการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ในเขตชุมชนท้องถิ่นตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ ในบทความวิจัยฉบับนี้ผู้วิจัยได้ยกเนื้อหาบางส่วนเท่านั้น ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับสาเหตุของปัญหาการเปลี่ยนแปลงทางด้านสิ่งแวดล้อม ทฤษฎีการเคลื่อนย้ายแรงงานระหว่างประเทศ และประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม (2545) ได้เสนอไว้ว่า สาเหตุของปัญหาการเปลี่ยนแปลงทางด้านสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันนับวัน ยิ่งทรุดโทรมลง ในหลายชุมชน ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่วิกฤตก่อให้เกิดความเสียหายต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนเป็นอย่างมาก ซึ่งสาเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อมมีมากมาย ทั้งในระดับกว้างและระดับแคบ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมกล่าวถึงสาเหตุหลักของปัญหาสิ่งแวดล้อม 2 ประการคือ 1) การเพิ่มของประชากร เนื่องจากมีความต้องการบริโภคทรัพยากรเพิ่มมากขึ้นไม่ว่าจะเป็นเรื่องอาหารที่อยู่อาศัย พลังงาน ฯลฯ 2) การขยายตัวทางเศรษฐกิจและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี สรุปคือ มนุษย์ เป็นตัวการสำคัญที่สุดในการทำลายธรรมชาติและสภาวะสิ่งแวดล้อม โดยมีเทคโนโลยีเป็นตัวเร่ง ซึ่งจากสาเหตุดังกล่าวก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมหลายประการ คือ ทรัพยากรธรรมชาติร่อยหรอเนื่องจากการใช้ทรัพยากรอย่างไม่ประหยัด การเกิดปัญหามลพิษต่าง ๆ เช่น มลพิษในน้ำ ในอากาศและมลพิษทางเสียง

ทฤษฎีการเคลื่อนย้ายแรงงานระหว่างประเทศ สาเหตุสำคัญประการหนึ่งของการเคลื่อนย้ายแรงงานระหว่างประเทศ ประกอบด้วย ปัจจัยผลักดัน (Push factor) จากประเทศที่แรงงานย้ายออก เนื่องจากอัตราการว่างงาน

ในประเทศ, ระดับค่าจ้างที่ต่ำกว่า เมื่อเทียบกับต่างประเทศและอาชีพที่มีลักษณะเดียวกัน, การขาดสิ่งจูงใจสำหรับความก้าวหน้าในอาชีพแรงงานที่มีความรู้ความชำนาญสูงแต่ไม่สามารถมีโอกาสก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่ของตน ย่อมเกิดความรู้สึกอยากเคลื่อนย้ายไปทำงานในต่างประเทศ และปัจจัยดึงดูด (Pull Factor) จากประเทศที่แรงงานเคลื่อนย้ายเข้า กล่าวคือ ระดับค่าจ้างและเงินเดือนสูงกว่า ในประเทศบ้านเกิดของแรงงาน, การขาดแคลนกำลังคนในบางสาขา ถ้าหากมีการเผยแพร่ ข่าวสารความรู้เกี่ยวกับตลาดแรงงาน ทำให้แรงงานในต่างประเทศที่อยู่ในประเภทเดียวกันมีโอกาสได้รับทราบถึงประเภทแรงงานที่ขาดแคลนเหล่านี้เป็นอย่างดี ก็อาจถูกดึงดูดใจให้เคลื่อนย้ายเข้ามาได้ ถ้าระบบค่าจ้างและเงินเดือนดีพอและมีโอกาสสำหรับความก้าวหน้าในอาชีพ เป็นต้น (สิริรัฐ สุกันธา, 2553)

จากวิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี (2560) ได้อธิบาย ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (อังกฤษ : ASEAN Economic Community : AEC) คือ การร่วมกันทางเศรษฐกิจของประเทศในเขตอาเซียน เพื่อผลประโยชน์ในอำนาจการต่อรองทางเศรษฐกิจ การส่งออกและการนำเข้าของสินค้าจะเริ่มใช้ใน พ.ศ.2558 ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ดำเนินการควบคู่ไปกับ ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political-Security Community : APSC) และประชาคมสังคม-วัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community : ASCC) ซึ่งเป็นสามส่วนหลักของประชาคมอาเซียน ผลผูกพันต่อประเทศไทยในการรวมตัวเป็น AEC

1) การเปิดเสรีการค้าสินค้าภายใต้ความตกลงการค้าสินค้าอาเซียน (ASEAN Trade in Goods Agreement : ATIGA) มาตรการด้านภาษี อาเซียน มีเป้าหมายที่จะต้องดำเนินการยกเลิกภาษีสินค้าสำหรับกลุ่มอาเซียน 6 ภายในปี 2553 (ค.ศ. 2010) และสมาชิกใหม่ 4 ประเทศ (CLMV) ภายใน

ปี 2558 (ค.ศ. 2015) ซึ่งไทยได้ดำเนินการเสร็จสิ้นไปแล้ว ตั้งแต่ปี 2553 ดังนั้นสามารถกล่าวได้การรวมตัวกันเป็น AEC จึงไม่ทำให้ไทยต้องลดภาษีสินค้าใดๆ เพิ่มเติมอีกโดยเฉพาะในกลุ่มสินค้าอุตสาหกรรมในปี 2558 มาตรการกีดกันทางการค้าที่มีใช้ภาษี (NTBs) อาเซียนได้กำหนดให้ประเทศสมาชิกมีการลดมาตรการ NTMs โดยได้ไทยได้ผูกพันการยกเลิกมาตรการ NTMs ซึ่งส่วนใหญ่เป็นมาตรการโควต้าภาษีของสินค้าเกษตร 3 ชุด โดยต้องยกเลิกมาตรการโควต้าในปี 2551, 2552 และ 2553 ในขณะที่ประเทศไทยได้ดำเนินการเรียบร้อยแล้วเกือบทั้งหมด ยังขาดเพียงแต่ ข้าว ที่กำลังอยู่ระหว่างการหารือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการหาแนวทางและมาตรการป้องกันปัญหาต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นเมื่อมีการยกเลิกมาตรการดังกล่าว

2) การเปิดเสรีการค้าบริการ โดยเพิ่มสัดส่วนการถือหุ้นของนักลงทุนอาเซียนไม่น้อยกว่าร้อยละ 70 ภายในปี 2553 ในสาขาบริการสำคัญ (Priority Integration Sector) ได้แก่ สาขาเทคโนโลยีสารสนเทศ สาขาสุขภาพ และสาขาการท่องเที่ยว ภายในปี 2556 ในสาขาโลจิสติกส์ และภายในปี 2558 ในสาขาบริการอื่น ๆ ทุกสาขา ทั้งนี้ สามารถยกเว้นสาขาที่อ่อนไหวได้

3) การเปิดเสรีการลงทุน ในสาขาอุตสาหกรรมที่ตกลงกันและการให้การปฏิบัติต่อคนต่างชาติเช่นเดียวกับคนในชาติของตน

4) การเปิดเสรีด้านเงินทุนเคลื่อนย้าย จะเปิดเสรียิ่งขึ้นอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยให้สมาชิกมีมาตรการปกป้องที่เพียงพอเพื่อรองรับผลกระทบ

5) การเคลื่อนย้ายแรงงานฝีมืออย่างเสรี โดยให้สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ของแต่ละประเทศ

6) การดำเนินการตามความร่วมมือรายสาขาอื่น ๆ เช่น ความร่วมมือด้านเหมืองแร่ ความร่วมมือด้าน SMEs การพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐาน (คมนาคม เทคโนโลยีสารสนเทศ พลังงาน) เป็นต้น

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ เป็นการวิจัยที่ใช้รูปแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) การดำเนินการวิจัยตลอดโครงการ ใช้ระยะเวลา 1 ปี เริ่มตั้งแต่ 1 ตุลาคม 2559 ถึง 30 กันยายน 2560 โดยกำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ดังนี้

1. การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 100 คน โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) (Cooper and Schindler, 2001) และ สุ่มตัวอย่าง*แบบเจาะจง (Purposive Selection) (ชาย โพธิสิตา, 2549) เพื่อให้สามารถเข้าถึงข้อมูลเชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ได้อย่างแท้จริง และรวบรวมข้อมูลที่มีรายละเอียดและเนื้อหาสาระตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย จากสถานประกอบการที่จ้างแรงงานต่างด้าว ชาวพม่าทำงาน ประชาชนท้องถิ่น, หน่วยงานราชการและเอกชนในตำบล ปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ ที่มีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิดและปลายปิด โดยให้กลุ่มตัวอย่างที่ถูกถาม ตอบคำถาม ส่วนมากเกี่ยวกับข้อเท็จจริง ความคิดเห็น หรือความรู้สึกนึกคิด ค่านิยมและทัศนคติของผู้ตอบด้วยการกรอกข้อมูลด้วยตนเอง

การทดสอบคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เพื่อให้แบบสอบถามในการวิจัยครั้งนี้มีคุณภาพ ผู้ศึกษาค้นคว้าวิจัยได้ทำการทดสอบคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยดำเนินการสร้างมาตรวัดโดยคำนึงถึงความถูกต้องด้านเนื้อหา (content validity) ความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง (construct validity) ความเชื่อถือได้ (reliability) และความใช้ได้กับประชากรเป้าหมาย (practicality) ดังนี้

1) ความถูกต้องด้านเนื้อหา (content validity)

ความถูกต้องด้านเนื้อหาหรือความตรงตามเนื้อหาเป็นความตรงที่เกี่ยวกับการวิเคราะห์ตรวจสอบเนื้อหาของเครื่องมือว่าข้อความวัดได้ตรงตามเนื้อหาของเรื่องที่ต้องการวัดหรือไม่ โดยในการตรวจสอบความถูกต้องด้านเนื้อหาผู้วิจัยให้การทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับตัวแปรที่ศึกษา

2) ความเชื่อถือได้ (reliability)

ผู้วิจัยใช้วิธีการวัดความสอดคล้องภายใน (internal consistency method) แบบ ครอนบาค อัลฟา (Cronbach Alpha) ซึ่งเป็นวิธีที่นิยมใช้กันมากหาค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อถือได้ของรายการ แต่ละรายการและแต่ละมาตรวัดโดยค่าอัลฟาที่อยู่ระหว่าง .50 - .69 เป็นค่าที่เชื่อถือได้ในระดับปานกลาง และมีค่าตั้งแต่ .70 ขึ้นไปมีความเชื่อถือได้ค่อนข้างสูง แต่หากค่าอัลฟาต่ำกว่าระดับ .50 ถือได้ว่ามีความเชื่อถือได้น้อย (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2550 : 51)

ผู้วิจัยนำเครื่องที่สร้างขึ้นทั้งหมดไปทดลองใช้ (try out) กับประชากรกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 50 คน จากนั้นผู้วิจัยนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อศึกษาคุณภาพรายข้อและศึกษาคุณภาพโดยรวมโดยพิจารณาคุณภาพราย ข้อที่ Item-Total Correlation(r) และพิจารณาคุณภาพโดยรวมพิจารณาที่ Alpha ซึ่งควรมีค่าไม่ต่ำกว่า 0.70 (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2550

: 57) และปรากฏว่าแบบสอบถามที่ใช้สำหรับการเก็บข้อมูลการวิจัยนี้ มีค่า Alpha = .871...ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นค่อนข้างสูงสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ได้

3) การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยจะตรวจสอบความถูกต้องของการตอบแบบสอบถาม หลังจากนั้นก็จะดำเนินการบันทึกข้อมูลลงในไฟล์ข้อมูลเพื่อเตรียมข้อมูลสำหรับวิเคราะห์และประมวลผลด้วยโปรแกรม Microsoft Excel (Windows Version 10) สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลนั้นมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

(1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จะใช้สถิติเชิงพรรณนา ตามแนวทางของหลักสถิติศาสตร์ ทำการวิเคราะห์คุณลักษณะส่วนบุคคลโดยใช้ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage)

(2) วิเคราะห์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านสิ่งแวดล้อม, เศรษฐกิจและสังคม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

(3) สำหรับการวิเคราะห์จากการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก สถานประกอบการที่จ้างแรงงานต่างด้าวชาวพม่าทำงาน ประชาชนท้องถิ่น หน่วยงานราชการและเอกชนในตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ จะทำการจัดเป็นหมวดหมู่และจัดเรียงลำดับความถี่จากมากไปหาน้อย

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

ผู้วิจัยได้กำหนดรูปแบบการดำเนินการวิจัย โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพเป็นแนวทางหลัก เพื่อให้สามารถเข้าถึงข้อมูลเชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ได้อย่างแท้จริง เพื่อรวบรวมข้อมูลที่มีรายละเอียดและ

เนื้อหาสาระตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย (Cooper and Schindler, 2001) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) และสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Selection) (ชาย โปธิสิตา, 2549) จากสถานประกอบการที่จ้างแรงงานต่างด้าวชาวพม่าทำงาน ประชาชนท้องถิ่น, หน่วยงานราชการ และเอกชนในตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ ดังต่อไปนี้

2.1 ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ ประกอบด้วย

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ได้แก่ สถานประกอบการที่จ้างแรงงานต่างด้าวชาวพม่าทำงาน ประชาชนท้องถิ่น หน่วยงานราชการ และเอกชนในตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์

2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-Depth Interview) ใช้แบบสัมภาษณ์ที่ไม่มีโครงสร้าง เป็นแบบสัมภาษณ์ที่มีประเด็นคำถามกำหนดขึ้นไว้ในการสนทนาอย่างกว้างๆ เพียงประเด็นหลักๆ ส่วนประเด็นอื่นๆ มักจะมีเพิ่มเติมขึ้นระหว่างการสนทนา โดยไม่มีการเรียงลำดับคำถามไว้แน่นอนตายตัวจะปิดการสัมภาษณ์เมื่อไรก็ได้ ตามที่ผู้สัมภาษณ์เห็นว่าได้ข้อมูลเป็นที่เพียงพอแล้ว เพื่อทราบผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจและสังคม อันเนื่องมาจากการเคลื่อนย้ายแรงงานต่างด้าวชาวพม่า จากการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ในเขตชุมชนท้องถิ่นตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ เป็นต้น

2.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพในเชิงเนื้อหา (Content analysis) โดยเปรียบเทียบในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจและสังคม อันเนื่องมาจากการเคลื่อนย้ายแรงงานต่างด้าวชาวพม่า จากการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

ในสถานประกอบการที่จ้างแรงงานต่างด้าวชาวพม่าทำงาน ประชาชน
ท้องถิ่น หน่วยงานราชการและเอกชนในตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัด
นครสวรรค์ ในช่วงเวลา ปี พ.ศ. 2558 และ ปี พ.ศ. 2560

วิธีการดำเนินการวิจัยและสถานที่ทำการทดลอง/เก็บข้อมูล

1. จัดอบรมเชิงปฏิบัติการกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่อง
ผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจและ
สังคม อันเนื่องมาจากการเคลื่อนย้ายแรงงานต่างด้าวชาวพม่า จากการเข้าสู่
ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ในเขตชุมชนท้องถิ่นตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง
จังหวัดนครสวรรค์ ให้แก่ ประชาชนท้องถิ่น หน่วยงานราชการและเอกชน
ร้านค้า ร้านอาหาร ในตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์และ
นักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ

2. ลงพื้นที่เก็บข้อมูลและการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก สถานประกอบการ
ที่จ้างแรงงานต่างด้าวชาวพม่าทำงาน ประชาชนท้องถิ่น หน่วยงาน
ราชการและเอกชนในตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์

3. ศึกษาและวิเคราะห์จากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์แบบ
เชิงลึก สถานประกอบการที่จ้างแรงงานต่างด้าวชาวพม่าทำงาน ประชาชน
ท้องถิ่น หน่วยงานราชการและเอกชนในตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัด
นครสวรรค์

ผลการศึกษา

ผู้วิจัยได้เสนอผลการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลในรูปของตารางและ
แปลผลด้วยการบรรยายตามลำดับ โดยเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ
และเชิงคุณภาพแบบพรรณนา โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถามมีโครงสร้าง

ส่วนที่ 2 เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพแบบพรรณนาจากแบบสัมภาษณ์

ผลการศึกษาข้อมูลส่วนที่ 1 เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถามมีโครงสร้าง ผลการศึกษาวិเคราะห์ข้อมูล สามารถสรุปได้ดังนี้

1. **ผลการศึกษาข้อมูลทั่วไป** เป็นสถานภาพส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 64 คน คิดเป็นร้อยละ 64 เพศหญิง จำนวน 36 คน คิดเป็นร้อยละ 36 ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุ 31-35 ปี มีจำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 25 รองลงมามีอายุ 36-40 ปี จำนวน 23 คน มีสถานภาพสมรส จำนวน 62 คน คิดเป็นร้อยละ 62 มีสถานภาพโสด จำนวน 33 คน คิดเป็นร้อยละ 33 และมีสถานภาพหย่าร้าง จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 5 มีระดับการศึกษาปริญญาตรี มีจำนวน 52 คน คิดเป็นร้อยละ 52 ระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี มีจำนวน 45 คน คิดเป็นร้อยละ 45 ประกอบอาชีพค้าขาย/อาชีพอิสระ มีจำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 32 ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว มีจำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 19 ประกอบอาชีพเป็นพนักงาน/ลูกจ้างของรัฐ มีจำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 15

2. **ผลการศึกษาผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านสิ่งแวดล้อม** อันเนื่องมาจากการเคลื่อนย้ายแรงงานต่างด้าวชาวพม่าจากการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ในเขตชุมชนท้องถิ่นตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์

ตารางที่ 1 : ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านสิ่งแวดล้อม อันเนื่องมาจากการเคลื่อนย้ายแรงงานต่างด้าวชาวพม่า จากการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ในเขตชุมชนท้องถิ่นตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์

ประเด็นความคิดเห็น	ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$)	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	ระดับความคิดเห็น
1. มลพิษทางอากาศ	2.80	0.97	น้อย
2. มลพิษทางน้ำ เช่น น้ำเสีย น้ำเน่า	2.69	0.85	น้อย
3. มลพิษทางเสียง	3.15	0.66	ปานกลาง
4. การก่อให้เกิดปัญหาสภาพแวดล้อมสกปรก/ขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล	2.70	0.85	น้อย
5. สุขลักษณะของที่อยู่อาศัย	3.54	0.89	มาก
เฉลี่ยรวม	2.85	48.60	น้อย

จากตารางที่ 1 พบว่า ผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านสิ่งแวดล้อม อันเนื่องมาจากการเคลื่อนย้ายแรงงานต่างด้าวชาวพม่า จากการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในเขตชุมชนท้องถิ่น ตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ ในกรณีแรงงานต่างด้าวชาวพม่าที่เช่าหอพักหรือบ้านเช่าเอง สุขลักษณะของที่อยู่อาศัย อยู่ในระดับ “มีผลกระทบมาก” เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยคะแนนเท่ากับ 3.54 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.89 หมายความว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน รองลงมาคือด้านมลพิษทางเสียงของแรงงานต่างด้าวชาวพม่า อยู่ในระดับ “มีผลกระทบปานกลาง” เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยคะแนนเท่ากับ 3.15 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.66 หมายความว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน เพราะแรงงานต่างด้าวชาวพม่า ที่เข้ามาทำงานโดยจดทะเบียนและมีใบอนุญาตทำงานอย่างถูกกฎหมายกับสำนักงานสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน จังหวัดนครสวรรค์ ส่วนมากจะพักอาศัยอยู่ที่บ้านพักคนงาน ที่นายจ้างมีไว้ให้ จึงมีลักษณะด้านสิ่งแวดล้อมที่ดี

3. ผลการศึกษาผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ อันเนื่องมาจากการเคลื่อนย้ายแรงงานต่างด้าวชาวพม่า จากการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ในเขตชุมชนท้องถิ่นตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์

ตารางที่ 2 : ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ อันเนื่องมาจากการเคลื่อนย้ายแรงงานต่างด้าวชาวพม่า จากการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ในเขตชุมชนท้องถิ่นตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์

ประเด็นความคิดเห็น	ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$)	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	ระดับความคิดเห็น
1. ค่าใช้จ่ายในการนำแรงงานพม่าเข้ามาทำงาน	3.41	1.03	ปานกลาง
2. อัตราค่าจ้างแรงงานพม่า	3.85	0.93	มาก
3. คุณภาพของแรงงานพม่า	3.33	0.94	ปานกลาง
4. การคุ้มครองแรงงานพม่า	3.97	0.90	มาก
5. การแย่งงาน/แย่งอาชีพของแรงงานพม่า	4.40	0.70	มากที่สุด
6. การละทิ้งงานของแรงงานต่างด้าว	2.51	0.85	น้อย
7. เงินรั่วไหลออกจากเขตชุมชนท้องถิ่น	4.40	0.92	มากที่สุด
เฉลี่ยรวม	3.70	0.90	มาก

จากตารางที่ 2 พบว่า ผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ อันเนื่องมาจากการเคลื่อนย้ายแรงงานต่างด้าวชาวพม่า จากการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ในเขตชุมชนท้องถิ่นตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ ที่อยู่ในระดับ “มีผลกระทบมากที่สุด” ได้แก่ การแย่งงาน/แย่งอาชีพของแรงงานพม่า เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยคะแนนเท่ากับ 4.40 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.70 และประเด็นเงินรั่วไหลออกจากเขตชุมชนท้องถิ่น “มีผลกระทบมากที่สุด” ค่าเฉลี่ยคะแนนเท่ากับ 4.40 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.92 หมายความว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็น

ไม่แตกต่างกัน รองลงมาคือด้านการคุ้มครองแรงงานพม่าอยู่ในระดับ “มีผลกระทบมาก” เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยคะแนนเท่ากับ 3.97 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.90 และอัตราค่าจ้างแรงงานพม่า “มีผลกระทบมาก” เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยคะแนนเท่ากับ 3.85 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.93 หมายความว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

4. ผลการศึกษาผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม อันเนื่องมาจากการเคลื่อนย้ายแรงงานต่างด้าวชาวพม่า จากการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ในเขตชุมชนท้องถิ่นตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์

ตารางที่ 3 : ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม อันเนื่องมาจากการเคลื่อนย้ายแรงงานต่างด้าวชาวพม่า จากการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ในเขตชุมชนท้องถิ่นตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์

ประเด็นความคิดเห็น	ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$)	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	ระดับความคิดเห็น
1. การก่อปัญหาอาชญากรรมในเขตชุมชนท้องถิ่น	3.62	0.81	มาก
2. ปัญหายาเสพติดในเขตชุมชนท้องถิ่น	3.42	0.74	ปานกลาง
3. ปัญหาด้านภาษาการสื่อสาร	3.23	0.75	ปานกลาง
4. ปัญหาด้านสุขภาพอนามัย/การก่อให้เกิดพาหะนำโรค	3.50	0.81	ปานกลาง
5. ปัญหาที่รัฐบาลต้องแบกรับค่าใช้จ่ายในการรักษาแรงงานพม่า	4.47	0.66	มากที่สุด
6. การดูแลไม่ทั่วถึงของรัฐบาล/หน่วยงานราชการ	3.46	1.13	ปานกลาง
7. การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตในเขตชุมชนท้องถิ่น	3.49	0.73	ปานกลาง
8. การเปลี่ยนแปลงด้านความเชื่อ/ศาสนาในเขตชุมชนท้องถิ่น	2.92	0.93	น้อย
เฉลี่ยรวม	3.51	0.82	มาก

จากตารางที่ 3 พบว่า ผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม อันเนื่องมาจากการเคลื่อนย้ายแรงงานต่างด้าวชาวพม่า จากการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ในเขตชุมชนท้องถิ่นตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ ที่อยู่ในระดับ “มีผลกระทบมากที่สุด” ได้แก่ ปัญหาที่รัฐบาลต้องแบกรับค่าใช้จ่ายในการรักษาแรงงานพม่า เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยคะแนนเท่ากับ 4.47 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.66 หมายความว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน และด้านการก่อปัญหาอาชญากรรมในเขตชุมชนท้องถิ่นของแรงงานต่างด้าวชาวพม่า อยู่ในระดับ “มีผลกระทบมาก” ในเขตชุมชนท้องถิ่นตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยคะแนนเท่ากับ 3.62 ส่วนค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.81 หมายความว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

ผลการศึกษาส่วนที่ 2 เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากแบบสัมภาษณ์แบบเชิงลึก ผลการศึกษาวเคราะห์ข้อมูล สามารถสรุปได้ ดังนี้

ประเด็นคำถาม ข้อที่ 1 ผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านสิ่งแวดล้อม อันเนื่องมาจากการเคลื่อนย้ายแรงงานต่างด้าวชาวพม่า จากการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ในเขตชุมชนท้องถิ่นตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ มีผลกระทบอย่างไรบ้าง

จากการสัมภาษณ์ สถานประกอบการที่จ้างแรงงานต่างด้าวชาวพม่าทำงาน ประชาชนท้องถิ่นหน่วยงานราชการและเอกชนในตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ ผลการศึกษพบว่า ผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านสิ่งแวดล้อม อันเนื่องมาจากการเคลื่อนย้ายแรงงานต่างด้าวชาวพม่า จากการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ในเขตชุมชน

ท้องถิ่นตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ มีผลกระทบทั้งทางด้านบวกและด้านลบ มีดังนี้

1. ผลกระทบทางด้านบวกที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ สุขลักษณะของที่อยู่อาศัยของแรงงานต่างด้าวชาวพม่าที่เข้ามาทำงานโดยจดทะเบียนและมีใบอนุญาตทำงานอย่างถูกต้องกฎหมายกับสำนักงานสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน จังหวัดนครสวรรค์ ส่วนมากจะพักอาศัยอยู่ที่บ้านพักคนงาน ที่นายจ้างมีไว้ให้ ในเขตชุมชนท้องถิ่นตำบลปากน้ำโพ จึงอยู่ในลักษณะที่ดี ไม่แออัด ไม่เกิดปัญหาสภาพแวดล้อมสกปรก/ขยะมูลฝอย และสิ่งปฏิกูล ไม่เกิดปัญหามลพิษทางน้ำ เช่น น้ำเสีย น้ำเน่า ไม่เกิดปัญหาทางด้านมลพิษทางอากาศและเสียง เพราะขึ้นอยู่กับการปกครองดูแลโดยตรงจากนายจ้าง

2. ผลกระทบทางด้านลบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ สุขลักษณะของที่อยู่อาศัยของแรงงานต่างด้าวชาวพม่าที่เช่าหอพักหรือบ้านเช่าเอง ในเขตชุมชนท้องถิ่นตำบลปากน้ำโพ อยู่ในลักษณะที่ไม่ดี แออัด ทำให้เกิดปัญหาสภาพแวดล้อมสกปรก, ขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล เกิดปัญหามลพิษทางน้ำ เช่น น้ำเสีย น้ำเน่าจากน้ำทิ้งและน้ำโสโครกเกิดปัญหาทางด้านมลพิษทางเสียง เพราะแรงงานต่างด้าวชาวพม่าที่มาเช่าหอพักหรือบ้านเช่า มีจำนวน 5-6 คน ต่อหอพักหรือบ้านเช่า ซึ่งเป็นแรงงานต่างด้าวชาวพม่าที่ทำงานอิสระ รับจ้างทั่วไป ไม่ได้ทำงานในสถานประกอบการที่มีนายจ้างดูแลและหน่วยงานของรัฐบาลหรือเทศบาลมาดูแลไม่ทั่วถึง ทำให้เกิดผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดีในบางพื้นที่ในเขตชุมชนท้องถิ่นตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์

ประเด็นคำถาม ข้อที่ 2 ผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ อันเนื่องมาจากการเคลื่อนย้ายแรงงานต่างด้าวชาวพม่า จากการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในเขตชุมชนท้องถิ่นตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ มีผลกระทบอย่างไรบ้าง

จากการสัมภาษณ์ สถานประกอบการที่จ้างแรงงานต่างด้าวชาวพม่าทำงาน ประชาชนท้องถิ่นหน่วยงานราชการและเอกชนในตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ ผลการศึกษาพบว่า ผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ อันเนื่องมาจากการเคลื่อนย้ายแรงงานต่างด้าวชาวพม่า จากการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ในเขตชุมชนท้องถิ่นตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ มีผลกระทบทั้งทางด้านบวกและด้านลบ มีดังนี้

1. ผลกระทบทางด้านบวกที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ แรงงานต่างด้าวชาวพม่า ที่เข้ามาทำงานโดยจดทะเบียนและมีใบอนุญาตทำงานอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ส่วนมากจะทำงานประจำในสถานประกอบการ เช่น ร้านอาหาร,ร้านขายของ,ร้านขายเสื้อผ้า คุณภาพของแรงงานต่างด้าวชาวพม่า จะอยู่ในระดับดี คุ่มค่ากับค่าจ้าง เพราะแรงงานต่างด้าวชาวพม่ากลุ่มนี้ มีความขยัน อดทน ตั้งใจทำงาน มีระเบียบวินัย สามารถทำงานหนักและสกปรกได้ และไม่เป็นการกระทบกับนายจ้างที่ต้องออกค่าใช้จ่ายในการนำแรงงานพม่าเข้ามาทำงาน ในสถานประกอบการ เนื่องจากแรงงานต่างด้าวชาวพม่ามาสมัครงานโดยตรง ไม่ต้องผ่านบริษัทจัดหางานเอกชนที่ต้องเสียค่าใช้จ่ายค่านายหน้าการจัดหาคนงานมาทำงานในสถานประกอบการ ดังกล่าว

2. ผลกระทบทางด้านลบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ ได้แก่

2.1 ปัญหาการแย่งงานแย่งอาชีพของแรงงานต่างด้าวชาวพม่าที่ไม่ทำงานประจำในสถานประกอบการ โดยประกอบอาชีพอิสระ ซึ่งเป็นอาชีพที่ห้ามคนต่างด้าวทำตามพระราชกฤษฎีกา ได้แก่ งานกรรมกรงานขายของหน้าร้าน งานเร่ขายสินค้า เพราะนายจ้างจะเลือกจ้างแรงงานต่างด้าวชาวพม่า เนื่องจากราคาค่าจ้างถูก ควบคุมง่าย หรือแรงงานต่างด้าวชาวพม่าประกอบอาชีพค้าขายเอง ที่พบมากในเขตชุมชนท้องถิ่นตำบลปากน้ำโพ คือ ตั้งร้านขายยา, ขายหมึกย่าง, ขายลูกชิ้นต้มหรือลูกชิ้นปิ้ง และขายผลไม้ ทำให้แรงงานท้องถิ่นเกิดการว่างงานมากขึ้น

2.2 ปัญหาการละทิ้งงานของแรงงานต่างด้าวชาวพม่าในบริษัทรับเหมาก่อสร้างหรือโรงงานน้ำแข็ง ซึ่งเป็นสถานประกอบการที่ไม่ต้องใช้แรงงานฝีมือ ราคาค่าจ้างไม่แพง ทำให้เกิดปัญหาการละทิ้งงาน, การย้ายงานหรือหางานใหม่ทำ ถ้าญาติหรือคนใกล้ชิดคิดแนะนำสถานประกอบการใหม่ที่ให้อัตราค่าจ้างแรงงานมากกว่าโรงงานเก่าให้ ทำให้เกิดปัญหางานไม่เสร็จตามสัญญาว่าจ้าง เพราะการละทิ้งงานของแรงงานต่างด้าวชาวพม่า

2.3 ปัญหาเงินรั่วไหลออกจากเขตชุมชนท้องถิ่น แรงงานต่างด้าวชาวพม่าในเขตชุมชนท้องถิ่นตำบลปากน้ำโพ จะทำงานเก็บเงินไว้กับตัวเอง หรือแบบฝากเงินไว้กับนายจ้าง เมื่อเก็บเงินได้พอประมาณ เช่น 5,000-10,000 บาท จะส่งเงินกลับไปให้พ่อแม่ที่ประเทศพม่า หรือ นำเงินกลับบ้านในเทศกาลสำคัญๆ เช่น เทศกาลปีใหม่, เทศกาลสงกรานต์ ทำให้เกิดปัญหาเงินรั่วไหลออกจากเขตชุมชนท้องถิ่นในตำบลปากน้ำโพ

ประเด็นคำถาม ข้อที่ 3 ผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม อันเนื่องมาจากการเคลื่อนย้ายแรงงานต่างด้าวชาวพม่า จากการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ในเขตชุมชนท้องถิ่นตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ มีผลกระทบอย่างไรบ้าง

จากการสัมภาษณ์ สถานประกอบการที่จ้างแรงงานต่างด้าวชาวพม่า ประชาชนท้องถิ่น หน่วยงานราชการและเอกชนในเขตชุมชนท้องถิ่นตำบลปากน้ำโพ ผลการศึกษาพบว่า หลังจากที่ประเทศไทยเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในปลายปี พ.ศ. 2558 ทำให้การเคลื่อนย้ายแรงงานต่างด้าวชาวพม่าเข้ามาทำงานในเขตชุมชนท้องถิ่นตำบลปากน้ำโพมากขึ้น ทำให้เกิดปัญหาที่รัฐบาลต้องแบกรับภาระค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลแรงงานพม่า เพราะแรงงานต่างด้าวชาวพม่าที่เข้ามาทำงานในเขตชุมชนท้องถิ่นตำบลปากน้ำโพ ส่วนมากจะจดทะเบียนและมีใบอนุญาตทำงานอย่างถูกกฎหมาย และแรงงานต่างด้าวชาวพม่าจะถูกหักเงินเพื่อเข้าประกันสุขภาพไว้ใช้ในการรักษาพยาบาลด้วย ถึงแม้แรงงานต่างด้าวชาวพม่าส่วนมากจะต้องถูกหักเงินเพื่อเข้าประกันสุขภาพไว้ใช้ในการรักษาพยาบาลหรือว่าคลอดบุตร แต่โรงพยาบาลประจำจังหวัดยังจะต้องรับภาระค่ารักษาพยาบาล เพราะมีการตรวจพบโรคต่างๆ ได้แก่ มาเลเรีย ไข้ซัง โรคทางเดินหายใจ อหิวาตกโรค ไข้เลือดออก และไข้กาฬหลังแอ่น และเกิดผลกระทบต่อรายจ่ายทางด้านสาธารณสุขหรืองบประมาณที่รัฐต้องเสียไปในการดูแลและการป้องกันโรค ได้แก่ บุคลากรทางการแพทย์ อุปกรณ์เวชภัณฑ์

การดูแลไม่ทั่วถึงของรัฐบาล/หน่วยงานราชการ ในตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ เนื่องแรงงานต่างด้าวชาวพม่าเข้ามาทำงานในเขตชุมชนท้องถิ่นตำบลปากน้ำโพมากขึ้น ซึ่งเข้ามาทั้งถูกกฎหมายและผิดกฎหมาย ทำให้เกิดผลกระทบด้านความมั่นคงของชุมชนท้องถิ่นและประเทศไทย กรณีแรงงานต่างด้าวชาวพม่าที่เข้ามาทำงานโดยขึ้นทะเบียน ถูกกฎหมายกับสำนักงานสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน จังหวัดนครสวรรค์ รัฐบาล/หน่วยงานราชการ ในตำบลปากน้ำโพ จะสามารถตรวจสอบติดตามได้ แต่ถ้าแรงงานต่างด้าวชาวพม่าที่เข้ามาทำงานโดยไม่จดทะเบียนให้ถูกกฎหมาย

จะเกิดการเคลื่อนย้าย ไม่มีที่อยู่ที่แน่นอน ทำให้เกิดปัญหาและผลกระทบทางสังคม ได้แก่ ปัญหาอาชญากรรมในเขตชุมชนท้องถิ่น การทะเลาะวิวาทกันเองของแรงงานต่างด้าวชาวพม่า และการทะเลาะวิวาทกับประชาชนในเขตชุมชนท้องถิ่น ตลอดจนเกิดปัญหายาเสพติดในเขตชุมชนท้องถิ่นตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์

อภิปรายผล

การอภิปรายผลการศึกษาค้นคว้าวิจัยเรื่อง ผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจและสังคม อันเนื่องมาจากการเคลื่อนย้ายแรงงานต่างด้าวชาวพม่า จากการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ในเขตชุมชนท้องถิ่นตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ มีประเด็นสำคัญที่ผู้ศึกษาค้นคว้าวิจัยเห็นว่า ควรนำมาอภิปราย ดังนี้

1. จากการศึกษาผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านสิ่งแวดล้อม อันเนื่องมาจากการเคลื่อนย้ายแรงงานต่างด้าวชาวพม่า จากการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ในเขตชุมชนท้องถิ่นตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า ผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดี ได้แก่ แรงงานต่างด้าวชาวพม่าที่เช่าหอพักหรือบ้านเช่าและทำงานอิสระ รับจ้างทั่วไป มีความแออัด มีขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลที่เกิดจากน้ำทิ้งและน้ำโสโครก ควันและฝุ่นละอองจากการเผาขยะของแรงงานต่างด้าวชาวพม่า สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ วรภา คำทา (2556) ได้ศึกษาเกี่ยวกับแรงงานต่างด้าวพม่าที่เข้ามาทำงานในประเทศไทย ผลการศึกษาพบว่า แรงงานต่างด้าวพม่าที่เข้ามาทำงานในประเทศไทยในปัจจุบัน ได้สร้างผลกระทบให้เกิดขึ้นในสังคมไทย ได้แก่ ผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อม อาทิ มีขยะมาก ชุมชนสกปรกขึ้นเพราะความไม่มีระเบียบของแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมาย

2. จากการศึกษาผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ อันเนื่องมาจากการเคลื่อนย้ายแรงงานต่างด้าวชาวพม่า จากการศึกษาเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ในเขตชุมชนท้องถิ่นตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า ผลกระทบทางด้านบวกที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ คุณภาพของแรงงานต่างด้าวชาวพม่า จะอยู่ในระดับดี คุ่มค่ากับค่าจ้าง เพราะแรงงานต่างด้าวชาวพม่ามีความขยันอดทน ตั้งใจทำงาน มีระเบียบวินัย สามารถทำงานหนักและสกปรกได้ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของจิรพล ภูมิภักดี (2546) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความต้องการแรงงานต่างด้าวของผู้ประกอบการในจังหวัดกาญจนบุรี จากการศึกษาพบว่าผู้ประกอบการในจังหวัดกาญจนบุรี มีการจ้างแรงงานต่างด้าว ตั้งแต่ 1 คนขึ้นไป เพราะแรงงานต่างด้าวจะมีค่าแรงที่ถูกกว่าเมื่อเทียบกับค่าแรงงานของคนไทย และสอดคล้องกับผลการศึกษาของพิรพงษ์ คุสินธุ์ (2543) ซึ่งได้ศึกษาถึงสาเหตุของการจ้างแรงงานต่างด้าวสัญชาติพม่า ในจังหวัดราชบุรี ในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2541 - 2542 ผลการศึกษาพบว่า แรงงานพม่ามีความขยันอดทน และยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของ เพ็ญฟ้า ปัญญา (2547) ได้ศึกษาเรื่องการจ้างแรงงานต่างด้าวในกิจการประมงทะเล และกิจการต่อเนื่องในจังหวัดสมุทรสาคร ผลการศึกษาพบว่า นายจ้างมีความจำเป็นที่ ต้องจ้างแรงงานต่างด้าว เนื่องจากประสบปัญหาการขาดแคลนแรงงาน ประกอบกับคุณลักษณะที่ดีของแรงงานต่างด้าวชาวพม่ามีความขยันอดทน ไม่เกียจงาน พร้อมทั้งจะทำงานหนัก

จากการศึกษาผลกระทบทางด้านลบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ ในเขตชุมชนท้องถิ่นตำบลปากน้ำโพ พบว่า แรงงานต่างด้าวชาวพม่าแย่งอาชีพที่ห้ามคนต่างด้าวทำตามพระราชกฤษฎีกา ได้แก่ งานกรรมกร งานขายของหน้าร้าน งานเร่ขายสินค้า โดยแรงงานต่างด้าวชาวพม่า

ประกอบอาชีพค้าขายเอง ตั้งร้านขายยา, ขายหมึกย่าง, ขายลูกชิ้นต้มหรือลูกชิ้นปิ้ง และขายผลไม้ โดยเฉพาะงานบ้าน (แม่บ้าน) งานกรรมกร งานขายของหน้าร้าน ทำให้แรงงานท้องถิ่นเกิดการว่างงานมากขึ้น เพราะนายจ้างสามารถเลือกคนงานได้ และเกิดผลกระทบทางด้านปัญหาเงินรั่วไหลออกจากเขตชุมชนท้องถิ่นในตำบลปากน้ำโพ เพราะแรงงานต่างด้าวชาวพม่า เมื่อทำงานเก็บเงินได้แล้ว จะส่งเงินกลับไปให้พ่อแม่ที่ประเทศพม่า สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ สมาน เหล่าดำรงชัย (2556) ได้ศึกษาค้นคว้าวิจัยเรื่องผลกระทบแรงงานต่างด้าวต่อเศรษฐกิจและสังคมในประเทศไทย ผลการศึกษา ค้นคว้าวิจัย พบว่า ปัญหาหรือสาเหตุสำคัญของการเข้ามาของแรงงานต่างด้าวในไทย ปัจจัยหลักคือ ปัญหาด้านเศรษฐกิจ การว่างงาน การเปลี่ยนแปลงของอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราระหว่างประเทศของประเทศเพื่อนบ้านตามสภาวะทางเศรษฐกิจ นายจ้างจะเลือกจ้างคนต่างด้าวเพราะราคาถูก ควบคุมง่าย อีกทั้งไม่เป็นภาระต่อนายจ้าง

3. จากการศึกษาผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม อันเนื่องมาจากการเคลื่อนย้ายแรงงานต่างด้าวชาวพม่า จากการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ในเขตชุมชนท้องถิ่นตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมืองจังหวัดนครสวรรค์ พบว่า หลังจากที่ประเทศไทยเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในปลายปี พ.ศ.2558 ทำให้การเคลื่อนย้ายแรงงานต่างด้าวชาวพม่าเข้ามาทำงานในเขตชุมชนท้องถิ่นตำบลปากน้ำโพมากขึ้น มีการตรวจพบโรคต่างๆ ได้แก่ มาเลเรีย ไข้ซังงา โรคทางเดินหายใจ อหิวาตกโรค ไข้เลือดออก และไข้กาฬหลังแอ่น ทำให้เกิดผลกระทบต่อรายจ่ายทางด้านสาธารณสุขหรืองบประมาณที่รัฐต้องเสียไปในการดูแลและการป้องกันโรค ได้แก่บุคลากรทางการแพทย์ อุปกรณ์เวชภัณฑ์ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ สุภาวงศ์ จันทวานิช (2540) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษานโยบายเรื่องการเคลื่อนย้าย

ประชากร และผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศไทย พบว่า คนต่างชาติดำเนินทางเข้ามายังประเทศไทยมีทั้งที่เข้ามาโดยถูกต้องตามกฎหมาย และที่เข้ามาโดยผิดกฎหมายทำให้เกิดการคุกคามความมั่นคงทางสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม และความมั่นคงทางการเมืองการทหารและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เกิดปัญหาและผลกระทบทางสังคมของชุมชนท้องถิ่นในตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ ได้แก่ การก่อปัญหาอาชญากรรมในเขตชุมชนท้องถิ่น การทะเลาะวิวาทกันเองของแรงงานต่างด้าวชาวพม่า และการทะเลาะวิวาทกับประชาชนในเขตชุมชนท้องถิ่น ตลอดจนเกิดปัญหา ยาเสพติดในเขตชุมชนท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของอดิศร เกิดมงคล (2546) ที่ได้ศึกษาปรากฏการณ์จากภาวะทุนนิยมในยุคโลกาภิวัตน์ แรงงานข้ามชาติ ผลการศึกษา พบว่า ปรากฏการณ์จากภาวะทุนนิยมในยุคโลกาภิวัตน์แรงงานข้ามชาติ ทำให้ก่อเกิดปมปัญหาการเมืองและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (กรณีของฟิลิปปินส์) การแพร่ระบาดของโรคเอดส์ การขยายตัวของแก๊งใต้ดินข้ามชาติที่ทำธุรกิจผิดกฎหมาย เช่น ที่มีกรลักลอบขนคนเข้าเมือง การลักลอบค้าประเวณีและยาเสพติดในบางกรณี เป็นต้น

บทสรุป

ผู้วิจัยขอสรุปผลการวิจัยในรูปแบบตารางเปรียบเทียบผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจและสังคม อันเนื่องมาจากการเคลื่อนย้ายแรงงานต่างด้าวชาวพม่า จากการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ในเขตชุมชนท้องถิ่นตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ ในช่วงเวลา ปี พ.ศ. 2558 และ ปี พ.ศ. 2560 ดังนี้

ตารางที่ 4 : เปรียบเทียบผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจและสังคม		
	ก่อนเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน พ.ศ. 2558	หลังเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน พ.ศ. 2560
1.จำนวนแรงงานต่างด้าวชาวพม่า	1,807 คน	2,642 คน
2.ด้านสิ่งแวดล้อม -แรงงานต่างด้าวชาวพม่าที่อาศัยอยู่บ้านพักคนงานที่นายจ้างมิได้ให้ -แรงงานต่างด้าวชาวพม่าที่เข้าบ้านหรือหอพักเอง	-สิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับดี -เกิดปัญหาสภาพแวดล้อมในระดับปานกลาง	-ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับปานกลาง -เกิดผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมมากขึ้น -เกิดปัญหาสภาพแวดล้อมไม่ดีขึ้น มีขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลที่เกิดจากน้ำทิ้งและน้ำโสโครก ควันและฝุ่นละอองจากการเผาขยะมูลฝอย
3.ด้านเศรษฐกิจ	-ยังเลือกอาชีพไม่ได้มาก ส่วนมากจะทำงานเป็นลูกจ้างในโรงงานหรือร้านค้าขายและรับจ้างทั่วไป	-เกิดผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจอยู่ในระดับมากขึ้น -เกิดการแย่งอาชีพที่ห้ามคนต่างด้าวทำตามพระราชกฤษฎีกา ได้แก่ งานกรรมกร, งานบ้าน (แม่บ้าน), งานขายของหน้าร้าน งานรับขายสินค้า -นายจ้างจะเลือกจ้างแรงงานต่างด้าวชาวพม่ามากขึ้น เนื่องจากราคาค่าจ้างถูกกว่าแรงงานไทย เกิดผลกระทบคือแรงงานท้องถิ่นเกิดการว่างงานมากขึ้น -เกิดปัญหาเงินรั่วไหลออกจากเขตชุมชนท้องถิ่น
3.ด้านสังคม	-ผลกระทบทางด้านสังคมยังอยู่ในระดับน้อย	-เกิดผลกระทบทางด้านสังคมในระดับมากขึ้น -เกิดปัญหาอาชญากรรมในเขตชุมชนท้องถิ่น -เกิดปัญหาหยาดยาสเสพติด -โรงพยาบาลประจำจังหวัดหรือสาธารณสุขชุมชนต้องรับภาระรายจ่ายมากขึ้นในด้านการดูแลรักษาพยาบาลและการป้องกันโรคติดต่อ

ข้อเสนอแนะจากผลการศึกษาวิจัยเพื่อนำไปใช้แก้ไขปัญหาที่เกิดจากผลกระทบของแรงงานต่างด้าวชาวพม่าและสัญชาติอื่นๆ มีดังต่อไปนี้

1. หน่วยงานภาครัฐในจังหวัดนครสวรรค์ ควรมีการเชิญชวนและติดตามให้นายจ้างนำแรงงานต่างด้าวชาวพม่าและสัญชาติอื่นๆ เข้าพิสูจน์สัญชาติ และทำทะเบียนประวัติ ณ ศูนย์บริการเบ็ดเสร็จจังหวัดนครสวรรค์

2. หน่วยงานภาครัฐและเอกชนในจังหวัดนครสวรรค์ ควรจัดอบรมให้ความรู้ในเรื่องหน้าที่ที่แรงงานต่างด้าว ควรปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการทำงานของคนต่างด้าว เช่น ขออนุญาตทำงานให้ถูกต้องตามกฎหมาย, ทำงานให้ตรงกับประเภทหรือลักษณะงานและนายจ้าง รวมทั้งท้องที่หรือสถานที่ตามที่ระบุไว้ในใบอนุญาตทำงาน และควรอบรมข้อควรปฏิบัติให้เป็นไปตามระเบียบและข้อบังคับของกฎหมายต่างๆ ของชุมชนท้องถิ่นและประเทศชาติ

3. หน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานแรงงานจังหวัดนครสวรรค์, เจ้าหน้าที่ตำรวจภูธรจังหวัดนครสวรรค์ และเจ้าหน้าที่รักษาความมั่นคงภายในจังหวัดนครสวรรค์ ควรลงพื้นที่ตรวจสอบเข้าจับกุมแรงงานต่างด้าวชาวพม่าและสัญชาติอื่นๆ ที่หลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย

บรรณานุกรม

- กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. (2545). **ปัญหาสิ่งแวดล้อม**. กรุงเทพฯ : กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- กลุ่มงานข้อมูลสารสนเทศและการสื่อสาร. (2560). **ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดนครสวรรค์**. นครสวรรค์ : สำนักงานจังหวัดนครสวรรค์.
- จิรพล ภูมิภักดี. (2546). **ความต้องการแรงงานต่างด้าวของผู้ประกอบการในจังหวัดกาญจนบุรี**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.
- ชาย โพธิสิตา. (2549). **ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ**. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง.
- พีรพงษ์ คุสินธุ์. (2543). **สาเหตุของการจ้างแรงงานต่างด้าวสัญชาติพม่าในจังหวัดราชบุรี**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม.
- เฟื่องฟ้า ปัญญา. (2547). **การจ้างแรงงานต่างด้าวในกิจการประมงทะเลและกิจการต่อเนื่องในจังหวัดสมุทรสาคร**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- แรงงานจังหวัดนครสวรรค์. (2560). **รายงานสถานการณ์ด้านแรงงานจังหวัดนครสวรรค์**. ค้นเมื่อ 10 มีนาคม 2560, จาก <http://nakhonsawan.mol.go.th/node/33674>.
- วรภา คำทา. (2556). **ปัญหาแรงงานต่างด้าวชาวพม่าในประเทศไทย**. พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (2560). **ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน**. ค้นเมื่อ 15 สิงหาคม 2560, จาก <https://th.wikipedia.org/wik>.
- วีระศักดิ์ นาทะสิริ. (2560). **แผ่นดินของไทย ปัญหาของคนไทย (5) : เรื่องแรงงานต่างด้าวในประเทศไทย**. ค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2560, จาก <http://www.manager.co.th/daily/viewnews.aspx?NewsID=9570000086862>.

- สมาน เหล่าดำรงชัย. (2556). **ผลกระทบแรงงานต่างด้าวต่อเศรษฐกิจและสังคมในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ : สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สิริรัฐ สุกันธา. (2553). **ทฤษฎีการเคลื่อนย้ายแรงงานระหว่างประเทศ**. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- สุภาวงศ์ จันทวานิช. (2540). **การศึกษานโยบายเรื่องการเคลื่อนย้ายประชากรและผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศไทย**. กรุงเทพฯ : ศูนย์การย้ายถิ่นแห่งเอเชีย สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานจังหวัดนครสวรรค์. (2560). **ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดนครสวรรค์**. นครสวรรค์ : สำนักงานจังหวัดนครสวรรค์.
- อดิสร เกิดมงคล. (2546). **ศึกษาปรากฏการณ์จากภาวะทุนนิยมในยุคโลกาภิวัตน์แรงงานข้ามชาติ**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมการบริโภคนมในสังคมไทยก่อน
ทศวรรษ 2500*

A Cultural History of Milk Consumption in Thailand
Prior to 1900

ผกาพรรณ น้อยตะริ **

Phagaphan Noitari

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมการบริโภคนม
ในสังคมไทย ทศวรรษ 2500 ถึงทศวรรษ 2530.

** นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ อีเมล : phagaphan00myrd@gmail.com
Master student of Arts Program in History, Thammasat University.
Email : phagaphan00myrd@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายวัฒนธรรมการบริโภคนมของคนในสังคมไทย ก่อน พ.ศ. 2500 ว่าความหมายของนมและการบริโภคนมเป็นอย่างไร และปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมการบริโภคนม การศึกษา พบว่า ความหมายของนมและการบริโภคนมแบ่งเป็น 3 ช่วงกว้างๆ ช่วงแรก คือ ความรับรู้เกี่ยวกับนมในฐานะอาหารชนิดหนึ่งที่มีอยู่ในสังคม แต่คนไม่ได้นิยมบริโภคนมเป็นอาหาร ปรากฏในหลักฐานร่วมสมัยและบันทึกความทรงจำของคนที่เข้ามามีปฏิสัมพันธ์กับสังคมในขณะนั้น ช่วงต่อมา การบริโภคนมเปลี่ยนแปลงไปจากการรับวัฒนธรรมการบริโภคนมของต่างชาติผ่านกลุ่มพ่อค้า คือ การบริโภคผลิตภัณฑ์นมเริ่มได้รับความนิยมในคนบางกลุ่ม อย่างคนมีฐานะหรือคนที่ติดต่อกับต่างชาติ ซึ่งความหมายของนมอยู่ในฐานะอาหารมีระดับจากต่างชาติและการบริโภคนมเป็นวิถีของชนชั้นนำ และท้ายสุด คือ การบริโภคนมตามความคิดโภชนาการสมัยใหม่ โดยมีรัฐไทยเป็นกำลังสำคัญในการส่งเสริมการผลิตและบริโภค เป็นผลให้กระแสการกินนมเพื่อสุขภาพเกิดขึ้น

คำสำคัญ : ประวัติศาสตร์วัฒนธรรม, วัฒนธรรมการบริโภค, การบริโภคนม, นม, ผลิตภัณฑ์นม

Abstract

The purposes of this article were to present the culture of milk consumption in Thai society prior to 1957, including the meaning of milk and milk consumption and to study the factors contributed to a change in the culture of milk consumption? The study reveals that before 1957, the culture of milk consumption in Thai society was divided into three parts. The first part is that people didn't consume milk as a part of their meal. This could be based on contemporary evidences and memoirs of people interacting in the society at that time. The next part is that the milk consumption was changed due to the influence from foreign culture through the merchants. Milk products were gaining popularity among rich people or those who communicated with foreigners. However, drinking milk was considered as foreign food and represented the way of the elite. Finally, the milk consumption in modern nutritional concept was made by Thai government supporting the development of milk production and milk consumption. As a results, there was the emergence of milk consumption for health.

Keywords : Cultural History, Consumer Culture, Milk Consumption, Milk, Dairy Milk

1. บทนำ

วัฒนธรรมการบริโภคคนมที่แพร่หลายอยู่ในสังคมไทยปัจจุบัน เป็นหนึ่งในความเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมการบริโภคที่น่าสนใจ เนื่องด้วย เป็นวัฒนธรรมใหม่ที่เพิ่งเกิดขึ้นหลังจากที่อุตสาหกรรมนมไทยก่อตัวใน ทศวรรษ 2500 เห็นได้จากการสำรวจเมื่อปี พ.ศ. 2508 ที่พบว่า แหล่งรวม ความเจริญแทบทุกด้านอย่างกรุงเทพมหานคร มีประชากรที่ดื่มนมเพียง ร้อยละ 3.82 (ศรีอรุณ เรตานนท์ และคณะ, 2508 : 5-8) ผลสำรวจนี้เป็น ตัวอย่างภาพแทนที่สะท้อนว่า การบริโภคคนมในสังคมยังไม่เป็นที่นิยมกันนัก ในต้นทศวรรษ 2500 ดังนั้น บทความนี้จะเป็นการสำรวจย้อนกลับไปที่ ก่อน ที่การบริโภคคนมจะเป็นวิธีการบริโภคคนมที่แพร่หลายนั้น แต่เดิม (ก่อน ทศวรรษ 2500) การบริโภคคนมในสังคมไทยเป็นอย่างไร และปัจจัยหรือ สถานการณ์ใดบ้างที่ส่งผลต่อการบริโภคคนมของคนในสังคม

เนื้อหาแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ส่วนแรก อธิบายสถานะและความรับรู้ เกี่ยวกับนมและการบริโภคคนมของผู้คนในสังคมไทยสมัยก่อน โดยพิจารณา จากหลักฐานร่วมสมัยและบันทึกความทรงจำของผู้คนที่เข้ามาปฏิบัติสัมพันธ์ กับสังคมในขณะนั้น ส่วนที่สอง อธิบายความเปลี่ยนแปลงของการบริโภคคนม ของผู้คนในสังคมสยามที่เกิดขึ้นจากการรับวัฒนธรรมการบริโภคคนมของ ต่างชาติ โดยจะพิจารณาความหมายของผลิตภัณฑ์นมและการบริโภคคนม ที่ถูกสร้างขึ้นจากการโฆษณาส่งเสริมการขายของกลุ่มผู้ค้านม และส่วน สุดท้าย อธิบายบทบาทของรัฐไทยในการส่งเสริมอาหารตามความคิด โภชนาการสมัยใหม่ โดยจะพิจารณาการดำเนินงานของรัฐที่มีต่อการส่งเสริม การพัฒนาการผลิตและการบริโภคคนม รวมทั้งอภิปรายถึงผลกระทบที่มีต่อ ความเปลี่ยนแปลงในวิธีการบริโภคคนมของผู้คนสังคมไทย

2. การบริโภคคนในความรู้รับรู้ของคนในสังคมแต่เดิม

ความรู้เกี่ยวกับ “นม” ปรากฏในประวัติศาสตร์ไทยมาอย่างยาวนาน ตั้งแต่สมัยอยุธยา นมเป็นอาหารชนิดหนึ่งที่มีอยู่ในสังคม ดังในบันทึกของชาวต่างชาติที่เข้ามาสัมผัสกับสังคมอยุธยา เช่น “จดหมายเหตุลาลูแบร์” ของซิมง เดอ ลาลูแบร์¹ ที่พรรณนาถึงกรุงศรีอยุธยา เนื้อหาส่วนหนึ่งกล่าวถึง “น้ำนมที่กรุงสยาม” ว่า

“ชาวสยามมีน้ำนมนางกระป๋อ มีครีมมากกว่าน้ำนมโคของเรา (ฝรั่ง)... แต่ชาวสยามไม่ได้ทำเนยแข็งสักอย่างใดอย่างหนึ่ง แลเนยเหลวก็ไม่ใคร่มี ด้วยเนยเหลวยากจะทำได้ เพราะเหตุที่อากาศร้อนจัด แลเนยเหลวที่เอามาจากเมืองสุรัตแลเมืองเบ็งกะหล่าแล้ว ถูกอากาศร้อนจัดเข้าไม่ดีเลย เกือบจะคืนตัวในเวลาที่ตั้งกรุงสยาม”

(ชิมมอน เดอ ลาลูแบร์, 2510 : 125)

แต่กระนั้นวิถีการบริโภคนมก็ยังไม่ชัดเจนนัก สอดคล้องกับบันทึกในช่วงเวลาใกล้เคียงกันของนิโกลาส์ แซร์แวส เรื่อง “ประวัติศาสตร์ธรรมชาติและการเมืองแห่งราชอาณาจักรสยาม”² เนื้อหาส่วนหนึ่งกล่าวถึงวัฒนธรรมการบริโภคของคนอยุธยาว่า

“ไม่มีชนชาติใดที่จะบริโภคอาหารดอ่อมเท่าคนสยาม สามัญชนดื่มแต่น้ำเท่านั้น แล้วก็กินข้าวหุง ผลไม้ ปลาแห้งบ้างเล็กน้อย แล้วยังกินไม่ค่อยจะอิ่มท้องเสียด้วย ชนชั้นสูงก็ได้บริโภคดีไปกว่านี้ ทั่วๆ ที่สามารถจะซื้อหาบริโภคได้ตามปรารถนา ด้วยว่าในประเทศนี้ก็มีสัตว์ให้เลือกมาก ล่าได้ทุก

¹ซิมง เดอ ลาลูแบร์ เป็นอัครราชทูตของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 แห่งฝรั่งเศส ที่เข้ามาทูลพระราชาสัณ ณ ราชอาณาจักรสยามในช่วงปลายรัชกาลของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช.

²นิโกลาส์ แซร์แวส (Nicolas Gervaise) เป็นนักเดินทางชาวฝรั่งเศสที่ติดตาม คณะเผยแผ่ศาสนาเข้ามาในสยาม เมื่อปี พ.ศ.2224-2229 ซึ่งตรงกับรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช.

เวลาและทุกสถานที่ ที่ห้ามก็เฉพาะภายในบริเวณกำแพงเมืองกับบริเวณวัดวา
อารามเท่านั้น...”

(นิโกลาส แชร์แวนส, 2506 : 95)

บันทึกดังกล่าว แม้จะมุมมองของชาวต่างชาติที่มีต่อสังคมอยุธยา
แต่ก็สะท้อนถึงวัฒนธรรมการบริโภคของคนอยุธยา ซึ่งการบริโภคคนนั้นยัง
ปรากฏไม่ชัดเจนนัก พออนุมานได้ว่า “นมไม่ใช่อาหารที่คนบริโภคกันอย่าง
แพร่หลายนัก” ดังนั้นทีของซิมง เดอ ลา ลูแบร์ ที่อธิบายว่า คนในสังคม
อยุธยารู้จักนมจากสัตว์ทั้งนมจากกระบือและโค ไม่ได้อธิบายถึงวัฒนธรรม
การบริโภคนมของคนในสังคม ประกอบกับบันทึกของนิโกลาส์ แชร์แวนส ที่
อธิบายถึงวัฒนธรรมการบริโภคของชาวสยามแต่เพียงว่า ชาวสยามทั่วไปดื่ม
แต่น้ำ ไม่ได้กล่าวถึงการดื่มนมแต่อย่างใด

เมื่อเข้าสู่ช่วงต้นรัตนโกสินทร์ วัฒนธรรมการบริโภคนมของชาวสยาม
ปรากฏชัดขึ้น ดังที่เมือง บาติสต์ ปาลแก้ว³ ได้บันทึกสภาพสังคมและ
ความเป็นอยู่ของสยามไว้ใน “เล่าเรื่องกรุงสยาม” และเนื้อหาบางส่วนอธิบาย
เกี่ยวเนื่องกับการบริโภคนมว่า “ครอบครัวของพวกเขาที่ทำงานอยู่กับคหบดี
มักสละบุตรของตนที่อายุน้อยอยู่ด้วยความเต็มใจ โดยเฉพาะเด็กที่ยังกินนม
อยู่ ข้าพเจ้ารู้จักหญิงคริสตังหลายคนที่รับเอาเด็กประเภทรุ่นมาเลี้ยงดูโดย
ไม่ต้องเสียอะไรเลย” (ฌอง แบปติสต์ ปาลเลอกัวซ์, 2520 : 827) เนื้อหา
ดังกล่าว แม้จะไม่ได้กล่าวถึงการบริโภคนมโดยตรง แต่ก็สะท้อนวิถีการบริโภค
นมของคนในสังคมที่ว่า “การกินนมเป็นวิถีของทารก” ซึ่งสอดคล้องกับวิถี
ธรรมชาติของมนุษย์ที่เป็นสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม ซึ่งในทางหนึ่งการเลี้ยงลูกด้วย

---

³เมือง บาติสต์ ปาลแก้ว หรือที่รู้จักในนามพระสังฆราชปัลเลอกัวซ์ บาทหลวงสังกัดคณะมิสซังต่างประเทศ
แห่งกรุงปารีส ฝรั่งเศส ได้เข้ามาปฏิบัติหน้าที่มิชชันนารีในสยามช่วงรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระ
พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

นมแม่นั้น ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิต ดังกระทบต่อชีวิตของทาสผู้หญิงที่ต้องทำงาน และการที่แม่ผู้เป็นทาสต้องให้นมบุตร อาจเป็นภาระและเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ครอบครัวทาสเลือกสละลูกของตนให้แก่หญิงคริสตังเลี้ยง

การบริโภคนม (แม่) ของเด็ก (ทารก) ปรากฏอยู่ในวิถีของการเลี้ยงเด็ก ซึ่งในกรณีที่แม่ไม่มีน้ำนมหรือน้ำนมไม่ดี ทางแก้หนึ่ง คือ การสรรหาหญิงแม่ลูกอ่อนและเคยมีลูกมาแล้วให้น้ำนมเหลือมาให้ให้น้ำนมแก่บุตรของตน ซึ่งหญิงเหล่านี้เรียกว่า “แม่นม” จะออกเดินเร่ขายน้ำนมตามท้องตลาด เป็นอีกอาชีพในสังคม (เฉลิมศักดิ์ รามโกมุท, 2537 : 21) นอกจากนั้น แม่นมยังมีหน้าที่แบ่งเบาภาระในการดูแลและเลี้ยงดูเด็ก ซึ่งพ่อแม่ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจมักจะสรรหาแม่นมมาดูแลบุตรของตน เห็นได้จากผลงานของพระยาศรีราชอักษร เรื่องลัทธิธรรมนิยมต่างๆ ภาคที่ 2 ที่อธิบายว่า “ตามธรรมเนียมมา ที่บิดามารดาบริบูรณ์ก็จัดหาแม่นมเลี้ยงดูรักษาสุบุตรตามสมควรที่บิดามารดาซัดสนยากจนก็อุปถัมภ์เลี้ยงดูบุตรไปตามกำลัง...” (พระยาศรีราชอักษร, 2462 : 5) และยังสอดคล้องกับกรมดำรงราชานุภาพที่บอกเล่าประสบการณ์การเลี้ยงลูกว่า “เมื่อเป็นผู้ใหญ่ผู้มีลูกเข้าเป็นเด็ก ก็มอบธุระให้พี่เลี้ยงแม่นมเขาดูแล หาได้เลี้ยงเองไม่” (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2561) ด้วยเหตุนี้ทำให้ “นม” ที่มีการบริโภคในสังคมแต่เดิม คือ “นมแม่” ไม่ใช่ “นมจากสัตว์ชนิดอื่น”

เมื่อเด็กเติบโตขึ้นจนถึงช่วงวัยหนึ่งก็ต้องหย่านมจากนั้นวิถีการดื่มนมของคนในวัยอื่นก็ดูจะไม่เป็นที่นิยมกันนัก ดังปรากฏในหนังสือพิมพ์ The aegis & intelligencer ฉบับประจำวันที่ 18 มีนาคม ค.ศ.1903 (พ.ศ. 2446) พาดหัวข่าว “นมในสังคมสยาม”(Milk in Siam) อธิบายเกี่ยวกับวัฒนธรรมการบริโภคของชาวสยามที่ไม่ได้มีวิถีการบริโภคนมเป็นอาหารว่า “The milk of cows is not considered good for food by the

Siamese. The milk in the cocoanut, however, is much used. Cattle are raised for beef.” สอดคล้องกับรายงานของซิมเมอร์แมน⁴ ที่อธิบายสภาพสังคมไทยช่วงทศวรรษ 2470 พอจะสรุปใจความได้ว่า “คนไทยไม่คั้นน้ำนมหรือกาแฟ และโดยมากไม่คั้นน้ำชา” (คาร์ล ซี ซิมเมอร์แมน, 2477 : 258) สะท้อนวัฒนธรรมการบริโภคของชาวสยามแต่เดิมว่านมไม่ได้เป็นอาหารที่ชาวสยามนิยมบริโภคกัน

ทั้งนี้ เหตุผลหนึ่งที่ทำให้คนไม่นิยมบริโภคนมเป็นอาหาร น่าจะเกี่ยวเนื่องกับสัญญาะ/ความหมายที่ว่า “การกินนมเป็นวิถีของความเป็นเด็ก” ดังสำนวนโบราณที่ว่า “ปากไม่สิ้นกลิ่นน้ำนม” หมายถึง ยังเป็นเด็ก คือโตพ้นระยะกินนมมาแล้วก็จริง แต่ยังไม่มีความรู้ความชำนาญ จัดเจนเหมือนผู้ใหญ่ จึงเรียกว่ากลิ่นน้ำนมยังมีอยู่ สำนวนนี้ปรากฏในกาพย์กุมารบรรพครั้งกรุงเก่า เป็นคำที่พระเวสสันดรพูดกับชูชก (ขุนวิจิตรมาตรา, 2522 : 337) ว่า “ก็ตามที่ที่ท่านจะพาสองพี่น้องไป แต่เราเห็นไม่เป็นที่ใช้ ฌ ทชิตัวทั้งสองครีดยังอ่อนอบกลิ่นน้ำนมยังไม่หายเห็นฉะนี้...” และยังปรากฏในเสภาขุนช้างขุนแผน (ขุนวิจิตรมาตรา, 2522 : 337) ว่า

“ถึงมีฤทธิ์เรียวแรงแข็งเป็นหลัก   มันก็เด็กเล็กลูกกะทำไส
มันจะรู้สึกซึ่งถึงเพียงใด   ปากไวยังไม่สิ้นกลิ่นน้ำนม”

ความรู้เกี่ยวกับ “นม” อยู่ในฐานะอาหารประเภทหนึ่งที่ปรากฏในสังคมสยามมาอย่างต่อเนื่อง โดยนมที่มีอยู่ในสังคม มีทั้งนมจากสัตว์อย่างกระบือและโค รวมไปถึงนมมนุษย์(นมแม่) แต่คนในสังคมไม่ได้มีวัฒนธรรม

---

⁴ดร.คาร์ล ซี. ซิมเมอร์แมน ศาสตราจารย์ทางด้านสังคมวิทยา มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด สหรัฐอเมริกา เมื่อ พ.ศ. 2473 รัฐไทย ได้เชิญท่านเข้ามาทำการสำรวจสภาพเศรษฐกิจของชนบทสยาม ผลการสำรวจจัดทำเป็นรายงานชื่อ “การสำรวจเศรษฐกิจในชนบทแห่งสยาม” (Siam, Royal Economic Survey)

ในการบริโภคนมเป็นอาหาร คงด้วยความหมายของนมที่เป็นอาหารของทารก ทำให้การดื่มนมเกี่ยวข้องกับความหมายเชิงสัญลักษณ์ของความเป็เด็ก การบริโภคนมเป็นอาหารจึงเป็นวิถีของทารก ขณะที่คนช่วงวัยอื่นไม่นิยมบริโภคนมเป็นอาหาร ทั้งนี้ วัฒนธรรมการบริโภคนมเป็นอาหารไม่ใช่วิถีการบริโภคของชาวสยามมาแต่เดิม แต่เป็นวัฒนธรรมที่ชาวสยามรับมาจากต่างชาติ

3. การเข้ามาของวัฒนธรรมการบริโภคนมจากต่างชาติ

การที่สยามติดต่อสัมพันธ์กับต่างชาติ ทำให้เกิดการรับและแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมจากต่างชาติเข้ามา ซึ่ง “วิถีการบริโภคนมเป็นอาหาร” เป็นหนึ่งในวัฒนธรรมจากต่างชาติที่เข้ามาสู่สังคมสยาม ผ่านกลุ่มพ่อค้านักธุรกิจชาวต่างชาติที่เข้ามาลงทุนค้าขายผลิตภัณฑ์นม สามารถแบ่งเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ

กลุ่มแรก คือ ชาวอินเดีย ที่กล่าวได้ว่า การเริ่มต้นของการเลี้ยงโคนมเพื่อรีดนมเกิดขึ้นจากกลุ่มนี้ในราวรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ปรากฏในบทละคร “ระเด่นลันได”⁵ ว่า

“เมื่อนั้น	ท้าวประตู่สุริวงศ์ทรงกระฎึก
เที่ยวเลี้ยงวัวเลือนเหน้อยนัก	เข้าหยุดยั้งนั่งพักในศาลา
วันเมื่อมเหสีจะมีเหตุ	ให้กระตูกนัยเนตรทั้งซ้ายขวา
ตุ๊กแกตกลงตรงภักตรา	คลานไปคลานมากลืนใจ
แม่โคขึ้นลัดผลัดโคตัวผู้	พิเคราะห์ดูหลากจิตคิดสงสัย
ครั้นถึงขอบร่ำวิมหัวป้อม	พระวิงอ้อมเลี้ยงลัดสกดหน้า
ไล่เข้าคอกพลันมิทันช้า	เอาชี้หญ้าสุ่มควนกันรื้อยุ้ง”

⁵บทละครเรื่องระเด่นลันได แต่งในรัชสมัยของสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ เป็นเรื่องราวของแขกชาวอินเดียชื่อลันได ที่อพยพมาอาศัยอยู่ที่ใกล้โบสถ์พราหมณ์ในกรุงเทพฯ.

บทละครที่กล่าวในข้างต้น สะท้อนว่า สังคมสยามขณะนั้นมีกลุ่มแขกอินเดียที่เลี้ยงโคนมอาศัยอยู่ ดังที่ขุนวิจิตรมาตรา⁶ (2545 : 230) อธิบายว่า “ที่เรียก “หัวป้อม” เพราะคงอยู่แถวสะพานผ่านพิภพลีลา นั้นเอง คือป้อมเก่าสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรีมีหาราช เพราะสมัยกรุงธนบุรีมีกำแพงและป้อมมาตลอดคลองตลาดและคลองหลอด ท้าวประตูที่เป็นราชาหัวคองจะเป็นแขกฮินดู สมัยนั้นคนไทยยังกินนมวัวไม่เป็น”

วัฒนธรรมการบริโภคนมของแขกอินเดียที่เข้ามาอยู่ในสังคมสยามทำให้ชาวสยามรู้จักกับการบริโภคนมในฐานะที่เป็นวัฒนธรรมจากต่างชาติ ซึ่งในเวลานั้น เป็นวิถีการบริโภคที่จำกัดอยู่ในกลุ่มชาวต่างชาติ โดยเฉพาะกลุ่มแขกอินเดีย ที่นิยมเลี้ยงสัตว์เพื่อรีดนมกินกันเองภายในกลุ่มหรือภายในครอบครัว มีการค้าบ้างแต่เป็นไปในลักษณะของการค้าขนาดย่อม ซึ่งค่านมแก่ชาวต่างชาติด้วยกัน และไม่ได้เป็นกิจการค้าที่จริงจัง (หม่อมราชวงศ์ชวนิศนดากร วรวรรณ, 2520 : 11) และชาวสยามก็ไม่นิยมกินนม ทั้งนี้เหตุผลหนึ่งไม่เต็มใจที่จะกินเพราะเห็นว่านมของชาวอินเดียนั้นไม่สะอาด (หม่อมราชวงศ์ชวนิศนดากร วรวรรณ, 2520 : 8) และอีกเหตุผลหนึ่งคือความไม่คุ้นชินกับรสชาติของนม เพราะแม้แต่ชนชั้นสูง(กลุ่มคนที่เป็นหน้าด่านในการรับวัฒนธรรมจากต่างชาติ)ก็ไม่ได้คุ้นชินกับการบริโภคนมเป็นอาหาร ดังคำบอกเล่าประสบการณ์เกี่ยวกับการกินนมของหม่อมศรีพรหมากฤดากร ณ อยุธยา ว่า

---

⁶ขุนวิจิตรมาตรา หรือสง่า กาญจนาคพันธุ์ มีชีวิตอยู่ในช่วงปี 2440 – 2523 เป็นนักคิด นักค้นคว้า และนักเขียน โดยมีผลงานหลายด้าน ทั้งผู้กำกับภาพยนตร์ไทย ผู้ประพันธ์เพลง และเป็นผู้แต่งหนังสือหลายเรื่อง เช่น หลักไทย ภูมิศาสตร์สุนทรภู่

“ชีวิตประจำวันระหว่างอยู่รัสเซีย การกินอยู่ของผู้เขียนพิสดารมาก มีกฎต่างๆหลายอย่าง คือ

๑. ต้องกินข้าวโอ๊ต ๑ ชามกับนมน้ำตาล

๒. ต้องกินน้ำมันตับปลาอันเหม็นคาว น่าอ้วก

๓. ห้ามกินน้ำตลอดกาล

๔. ต้องกินนมสดแทนน้ำตลอดกาล

ล้วนเป็นกฎที่สุดแสนจะทนได้ง่ายๆ ขอบรรยายความสุดจะทนดังนี้...

...ส่วนน้ำมันพอสู นาน ๆ เข้าชินไปเอง ไม่ค่อยกระหายน้ำ แต่กรรมไม่สิ้นโดนเจ้านมเปรี้ยว (โยเกิร์ต) เข้าอีก เหม็นร้ายเหมือนกัน เปรี้ยวเปรี้ยว ๆ ที่สุด ต้องประเด้นน้ำตาลเกือบครึ่งตัว คุณแม่คุมเองโดยมีตำรา กินเข้าไปๆ คุณแม่กินด้วย คุมอยู่ในห้องนอนเสียด้วย ไม่มีที่เททิ้ง ถ้าเป็นห้องผู้เขียน มีอ่างล้างมือ เผลอๆลงท่อไปครึ่งหนึ่งก็ยั้งดี ประหลาดอยู่อย่าง ไม่ยกขโมย น้ำก็อก ซึ่งเอาง่ายๆอาจจะเห็นเป็นน้ำบัวรดปากล้างมือ ไม่กล้ากิน กินนมดูจะดีกว่า”

(หม่อมศรีพรหมา กฤดากร ณ อยุธยา, 2558 : 106-107)

กลุ่มที่สอง คือ กลุ่มพ่อค้าจากตะวันตกที่เข้ามาประกอบกิจการการค้าผลิตภัณฑ์นมในสังคมสยาม ซึ่งเป็นลักษณะของธุรกิจการค้าอย่างจริงจัง โดยบริษัทแรกๆที่เข้ามา คือ บริษัท เนสเลย์ ประเทศไทย จำกัด บริษัทจากประเทศสวีตเซอร์แลนด์ที่เข้ามาจัดจำหน่ายนมข้นหวาน “ตราหม่อมทูนหัว” ปรากฏหลักฐานเป็นภาพโฆษณาลงในหนังสือพิมพ์บางกอกใหม่ ฉบับประจำวันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ. 2436 (ประวัติของเนสเลย์, 2560) ประกอบกับบริษัทต่างชาติอื่น ๆ ที่ทยอยเข้ามาประกอบธุรกิจค้าผลิตภัณฑ์

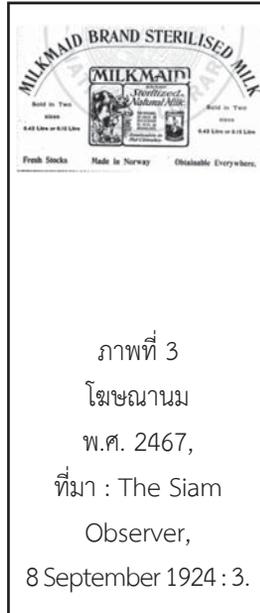
นมองอย่างต่อเนื่อง ดังจะพบโฆษณาสินค้าประเภทผลิตภัณฑ์นมหลายชนิด ไม่ว่าจะเป็นนมข้นหวาน (ภาพที่1) เนย (ภาพที่2) และน้ำนม (ภาพที่3)

ภาพที่ 1
โฆษณา นมข้นหวาน
พ.ศ. 2460,
ที่มา : The Siam
Observer,
1 October 1917 : 4

ภาพที่ 2
โฆษณา ผลิตภัณฑ์เนย
พ.ศ. 2465,
ที่มา : The Siam
Observer,
1 March 1922 : 5.

ภาพที่ 3
โฆษณา นม
พ.ศ. 2467,
ที่มา : The Siam
Observer,
8 September 1924 : 3.

การเข้ามาของกิจการเหล่านี้ได้ใช้โฆษณาเป็นเครื่องมือในการโน้มน้าวให้เกิดการบริโภค ซึ่งทำให้ความรับรู้เกี่ยวกับการบริโภคนมในความหมายที่เปลี่ยนไป จากเดิมที่ความรับรู้เกี่ยวกับนมจะอยู่ในฐานะที่เป็นอาหารสำหรับทารก กลายเป็นอาหารต่างชาติที่คนในช่วงวันอื่น ๆ สามารถบริโภคได้ ทั้งนี้ ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเกิดคนกับคนบางกลุ่มในสังคม คือ คนที่มีความสามารถเข้าถึงสื่อโฆษณาเหล่านี้ได้ เช่น กลุ่มคนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจ มีการศึกษา หรือได้ติดต่อกับต่างชาติ ด้วยเหตุนี้วัฒนธรรมการบริโภคนมจึงจำกัดอยู่เฉพาะกลุ่มคนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจ โดยการโฆษณามุ่งไปที่ผู้บริโภค 2 กลุ่มตามช่วงวัย

เป้าหมายแรก คือ เด็ก สำหรับธุรกิจการค้านมของโลกตะวันตก เด็กถูกเชื่อมโยงจนกลายเป็นสัญลักษณ์หนึ่งของการโฆษณาผลิตภัณฑ์นม ซึ่งการโฆษณาจะใช้นำเสนอภาพเด็กในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน คือ ภาพเด็กผู้ชาย ถือถ้วยรางวัล (Richie Nimmo, 2010 : 65) ซึ่งมีสัญลักษณ์/ความหมายของความอุดมสมบูรณ์และความสำเร็จ และโฆษณาลักษณะนี้ก็ปรากฏในสังคมสยาม เช่น โฆษณานมสำหรับเด็กที่สามารถดื่มได้ทั้งเด็กเล็ก ที่ดื่มแล้วก็จะมีร่างกายอุดมสมบูรณ์ (ใช้ภาพเด็กสวมมงกุฎและมีคำโฆษณาที่ว่า “เด็กฝาแฝดสี่คนที่เกิดในประเทศอังกฤษได้รับประทานแป้งนมนี้จึงรอด” (ภาพที่ 4) รวมไปถึงเด็กโตที่สามารถดื่มนมได้ทุกวัน (ภาพที่ 5)

Smiler
fed on Cow's Gate

AND CROWNED WITH HEALTH & HAPPINESS

เลี้ยง ด้วย แป้ง นม
เควี่ แอน เกต
จะ ได้นม อย่างนี้

เด็กฝาแฝดสี่คนที่เกิดในอังกฤษ
ได้รับประทานแป้งนมนี้ จึงรอด

ภาพที่ 4 โฆษณานมเด็ก ตราเควี่แอนเกต
พ.ศ. 2479, ที่มา : เอนก, นาวิกมูล.
โฆษณาไทย เล่ม 1 : 162.

A HAPPY BABY MAKES A HAPPY MOTHER

Your Children
need this safe Milk
from British-bred Cows

Let your Children drink
Glaxo
every day

—and make their milk puddings, bread-
and-milk, porridge, etc., with Glaxo!

If your Chemist or Dealer cannot supply please
write his name and address to The Anglo-Siam
Corporation, Ltd. Bangkok.

ภาพที่ 5 โฆษณานมเด็ก
พ.ศ. 2464, ที่มา : The Siam
Observer, 1 July 1921 : 6.

เป้าหมายถัดมา คือ คนในช่วงวัยอื่น โดยเฉพาะกลุ่มคนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจ เช่น เจ้านาย ข้าราชการ พ่อค่านักธุรกิจ และกลุ่มคนที่ติดต่อกับต่างชาติ ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้ถือเป็นหน้าด่านในการรับวัฒนธรรมจากต่างชาติเข้ามาสู่สังคม ทั้งนี้ ด้วยอำนาจทางเศรษฐกิจที่มีทำให้คนกลุ่มนี้มีความสามารถในการซื้อ จึงเป็นกลุ่มลูกค้าที่บริษัทต่างชาติให้ความสนใจ และดูเหมือนว่า การจำหน่ายจะมุ่งไปที่ผลิตภัณฑ์นมข้นหวานเป็นสำคัญ เพราะรสนิยมในการบริโภคอาหารของชาวสยามจะถูกกับนมข้นหวานมากกว่าผลิตภัณฑ์นมชนิดอื่น ดังปรากฏในหนังสือพิมพ์ต่างชาติ เมื่อวันที่ 28 ธันวาคม พ.ศ.2452 ที่เขียนถึงการบริโภคนมในสังคมสยามว่า *“Most of the milk used in Siam is imported in condensed form, few of the natives keeping cows or goats or using their milk.”* (The Richmond palladium and sun-telegram, 1909)

การโฆษณาผลิตภัณฑ์นมของบริษัทต่างชาติ พยายามสร้างความหมายให้กับผลิตภัณฑ์นมในฐานะของการเป็นอาหารมีระดับจากต่างประเทศ และนมไม่ใช่อาหารสำหรับเด็กอีกต่อไป แต่เป็นอาหารสำหรับคนทุกวัย เช่น โฆษณานมข้นหวานตราเด็ก ที่ใช้คำโฆษณาว่า *“นมตราเด็กเป็นดีกว่าอื่น เพราะทำมาจากสวิสแท้ เหมาะสำหรับเด็กและผู้ใหญ่”* (ภาพที่ 6) หรือ *“ปรุงในประเทศสวิตเซอร์แลนด์”* (ภาพที่ 7)

ภาพที่ 6 โฆษณานมชั้นหวาน
ตราเด็ก พ.ศ. 2473,
ที่มา : เอนก นาวิกมูล.
โฆษณาไทย เล่ม 2 : 17.

ภาพที่ 7 โฆษณานมชั้นหวานตราเด็ก
พ.ศ. 2473,
ที่มา : เอนก นาวิกมูล.
โฆษณาคลาสสิก : 50.

นอกจากนี้ บริษัทต่างชาติที่เข้ามาจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์นมยังพยายามเชื่อมโยงให้คนสนใจและบริโภคผลิตภัณฑ์นมชนิดอื่น ๆ ซึ่งการโฆษณาจะนำเสนอผลิตภัณฑ์ว่าในฐานะสินค้ามีระดับจากต่างประเทศ เช่นเดียวกัน เช่น โฆษณานอยตราเนก ที่ว่า “เนยตราเนกเป็นเนยบริสุทธิ์ที่แท้จริง เพราะอยู่ในความควบคุมของรัฐบาลออสเตรเลีย” (ภาพที่ 8) และการโฆษณายังแฝงด้วยนัยยะของการสร้างความหมายให้กับสินค้าว่าเป็นผลิตภัณฑ์อาหารที่ชั้นสูงในต่างประเทศนิยมบริโภคกัน เช่น นำนมสดกระป๋อง ตราหม่อมทูนหัว ที่โฆษณาว่า “สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินประเทศอังกฤษ ซึ่งเป็นแอมเปอเรอประเทศอินเดียก็เสวยน้ำนมชนิดนี้” (ภาพที่ 9)

ผลจากการรับวัฒนธรรมการบริโภคนมจากต่างชาติเข้ามา ทำให้การบริโภคนมเป็นอาหารเปลี่ยนไป ความหมายของนมไม่ได้จำกัดอยู่ในฐานะที่เป็นอาหารทารกอีกต่อไป นมกลายเป็นอาหารที่คนในช่วงวัยอื่นให้ความสนใจ และบริโภคกันมากขึ้นในสังคมสยาม แม้แต่วิธีการบริโภคนมของทารก ที่ผลิตภัณฑ์นมได้เข้ามามีส่วนในการตัดสินใจของพ่อแม่ ผู้ปกครอง และเกิดวิธีการเลี้ยงลูกแบบสมัยใหม่ที่ให้ทารกหย่านมเร็วขึ้น และหันมากินนมจากสัตว์(ผลิตภัณฑ์นม)แทน ดังปรากฏในความทรงจำของสรศัลย์แพ่งสภา บุคคลที่มีชีวิตอยู่ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า “แม่เลี้ยงลูกอย่างสมัยใหม่จะให้เจ้าแดงหย่านมตอนอายุ ๕ เดือน” (สรศัลย์ แพ่งสภา, 2545 : 14)

การเกิดขึ้นของการเลี้ยงลูกแบบสมัยใหม่สัมพันธ์อยู่กับความเปลี่ยนแปลงของสังคมที่ “บริโภคนิยม” (Consumerism)⁷ จากตะวันตก ก้าวเข้ามามีบทบาทในวิถีการดำรงชีวิตของคนในสังคมสยาม ดังการบริโภค

---

⁷การปรากฏขึ้นของ “บริโภคนิยม” (Consumerism) ในสังคมโลกตะวันตกเป็นที่มาของการเกิดขึ้นของบริโภคนิยมในสังคมโลก โดยปรากฏขึ้นจากความเปลี่ยนแปลงของการบริโภคที่ขยายวงกว้างออกไป แต่เดิมการบริโภคแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ คนร่ำรวย และคนสามัญทั่วไป ซึ่งมีรสนิยมและรูปแบบของการบริโภคที่แตกต่างกัน การบริโภคของคนทั่วไปเกิดขึ้นกับสิ่งของจำเป็นจำพวกเครื่องอุปโภคบริโภค โดยมีจุดประสงค์ของการบริโภคเพื่อเอาตัวรอดในการดำรงชีวิต ในขณะที่คนรวย ส่วนหนึ่งบริโภคเพื่อดำรงชีวิต แต่อีกส่วนของการบริโภคเป็นเรื่องของสิ่งฟุ่มเฟือย ซึ่งสะท้อนค่านิยมของกลุ่มคนร่ำรวยที่แสดงออกมาผ่านพฤติกรรมกรรมการบริโภค เสมือนเครื่องยืนยันความเป็นตัวตนของบุคคล และแสดงถึงความหรูหรา ที่ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของการบริโภคที่ได้รับความนิยม ต่อมา การเติบโตของการบริโภคที่มากขึ้นของคนร่ำรวยได้ขยายออกไปสู่คนสามัญทั่วไป และทำให้ “บริโภคนิยม” เกิดขึ้นในสังคมโลกต่อมา อ่านเพิ่มเติมได้, Peter N. Stearns. (2001). Consumerism in World History: The global transformation of desire. London : Routledge, pp1-11.

ของผู้หญิงเพื่อยืนยันตัวตนของความเป็นผู้หญิงสมัยใหม่^๑ เช่น การเลี้ยงลูกแบบใหม่ ใช้ผลิตภัณฑ์นมที่มีสัญลักษณ์ของความทันสมัยในการเลี้ยงลูกแทนการใช้นมแม่ ซึ่งทำให้วิถีการเลี้ยงลูกเปลี่ยนไป คือ ทารกหย่านมแม่เร็วขึ้น เพราะ “บางคนก็เสียดายความสาว ต่างรีบหันไปเลี้ยงทารกด้วยนมผสม” (หลวงวาทวิทย์วัฒน์, 2509 : 43-45)

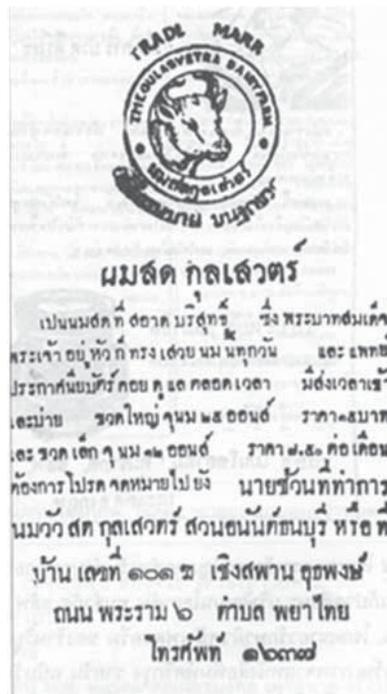
ชาวสยามเริ่มให้ความสนใจกับวัฒนธรรมการบริโภคนมจากตะวันตกมากขึ้น ทำให้คนในสังคมส่วนหนึ่งเริ่มหันมาเป็นผู้ประกอบการค้านม ซึ่งการโฆษณาผลิตภัณฑ์นมของกลุ่มผู้ค้าในสังคมสยามจะมีจุดเน้นหนึ่งที่ต่างไปจากการโฆษณาของบริษัทต่างชาติ คือ การเน้นนำเสนอความสะอาดและปลอดภัย ทั้งนี้ คงเนื่องด้วยคุณสมบัติของนมที่บูดและเสียง่าย ประกอบกับการที่สินค้าไม่ได้นำเข้าจากต่างประเทศ การนำเสนอคุณภาพในการผลิตจึงเป็นสิ่งทีกลุ่มผู้ค้าให้ความสำคัญ เช่น โฆษณาโรงรีดนมกรุงเทพ ที่นำเสนอว่า “นมสดที่บริสุทธิ์และปราศจากเชื้อโรคทั้งปวง”(ภาพที่ 10) อีกทั้งยังมีการเลียนแบบแนวทางการโฆษณาของต่างชาติ เพื่อโน้มน้าวการตัดสินใจของผู้ซื้อด้วยเช่นกัน อย่างโฆษณานมกุลเสวตร์ ที่การโฆษณาใช้คำนำเสนอว่า “เปนนมสดที่สะอาดบริสุทธิ์ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงเสวยนมนี้ทุกวัน”(ภาพที่ 11) นับว่าเป็นการตอกย้ำถึงความรับรู้เกี่ยวกับนมที่ว่า “นมไม่ใช่อาหารทั่วไป แต่เป็นอาหารมีระดับที่อยู่ในวิถีการบริโภคของชนชั้นนำ”

^๑“บริโภคนิยม” กับ “ตัวตนของคนในสังคมสมัยใหม่” เกิดขึ้นจากการเติบโตของจำนวนประชากรโลกที่เพิ่มขึ้น ประกอบกับการติดต่อสื่อสารและแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม ทำให้คนต่างพากันพยายามสร้างความเป็นตัวตนของตัวเองขึ้นมาผ่านการบริโภค เพื่อให้มีตัวตน/สถานะและเป็นที่ยอมรับในสังคม โดยเฉพาะการบริโภควัฒนธรรมตะวันตกเพื่อสร้างตัวตนทางวัฒนธรรม เพราะวัฒนธรรมสมัยใหม่ที่ได้รับการยอมรับ, อ้างถึงใน Chie Ikeya. (2012). Refiguring women, colonialism, and modernity in Burma. Chiang Mai : Silkworm, pp 97-98.

โรงเรียนกรุงเทพ
BANGKOK DAIRY FARM
ถนนพิจัย
Bijaya Road
Telephone No. 555
โทรศัพท์ เลขที่ ๕๕๕
รับส่งนมสดที่มรสุมหรือรถประจำ
จากเขตรોકคักคอกทั้งปวง ส่งถึง
บ้าน เข้าเส้น ราคา -
• ขวดใหญ่ ๕๐ สตางค์
• ขวดกลาง ๒๕ สตางค์
• ขวดเล็ก ๑๕ สตางค์
๑.๖.๖๑.๑ มี,

ภาพที่ 10 โฆษณาโรงเรียนนม
กรุงเทพฯ พ.ศ. 2471
ที่มา : เอนก, นาวิกมูล.
โฆษณาไทย เล่ม 2 : 44.

TRADE MARK
THEONLAVETRA BANTAN
บริษัท นมสด
นมสด กุลเสวตร
เป็นนมสดที่สะอาดบริสุทธิ์ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงเสวยนม นมทุกวัน และเสวย
โปรดเกล้าฯ รับด้วย คุณตลอดเวลา มีส่งเวลาเช้า
เย็นมา ขวดใหญ่ ๑ ลิตร ๒๕ สตางค์ ราคา ๑ บาท
และ ขวดเล็ก ๑ ลิตร ๒๕ สตางค์ ราคา ๑.๕๐ คือเกือบ
ครึ่งราคา โปรดจกหมายไปยัง นายชวนนท์ทำกา
รนมวัว สด กุลเสวตร ส่วนชนชั้นกันบูร์ หรือที่
บ้าน เลขที่ ๑๐๑ ซ. เจริญพาน สุขพงษ์
ถนน พระราม ๖ ตำบล พญาไทย
โทรศัพท์ ๑๖๓๗๗

ภาพที่ 11 โฆษณานมสดกุลเสวตร
พ.ศ. 2473
ที่มา : เอนก, นาวิกมูล.
โฆษณาไทย เล่ม 2 : 63.

นอกจากนั้น ชาวสยามบางกลุ่มก็เริ่มให้ความสนใจกับการผลิตนมเพื่อบริโภคมากขึ้น เช่น การเลี้ยงแพะของข้าราชการทหาร ซึ่งปรากฏในความทรงจำของสรศัลย์ แผงสภา เมื่อครั้งเป็นเด็กได้เดินทางไปที่โคกกระเทียมจังหวัดลพบุรี และจำความได้ว่า “ชีวิตที่นั่นสนุกดี นมสดได้จากฝูงแพะที่นายทหารร่วมกันเลี้ยงไว้...” (สรศัลย์ แผงสภา, 2545 : 83)

ต่อมาในปี พ.ศ. 2463 หม่อมเจ้าสิทธิพร กฤษดากร ก็ได้ทำฟาร์ม เลี้ยงโคนมในตำบลบางเปิด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (ชมรมนมสร้างชาติ, 2560) นับเป็นชาวสยามกลุ่มแรกๆที่หันมารีดนมเพื่อบริโภค และช่วงหลัง สงครามโลกครั้งที่ 2 ก็มีเจ้านายหลายพระองค์ รวมถึงคนไทยชั้นสูงจำนวน หนึ่งหันมาเลี้ยงแพะเพื่อเอานมขายบ้าง เลี้ยงเพื่อสนุกบ้าง

การเข้ามาของวัฒนธรรมการบริโภคนมจากต่างชาติ ทำให้คนใน สังคมมีความรู้เกี่ยวกับนมในความหมายที่เปลี่ยนไป “การดื่มนมเป็นอาหาร ไม่ใช่นิสัยของคนไทย แต่เป็นการทำตามอย่างการบริโภคแบบตะวันตก” (หม่อมราชวงศ์ชวนิศนดากร วรวรรณ, 2520 : 7) นมกลายเป็นอาหารที่มี นัยยะของความเป็นสินค้าสมัยใหม่จากโลกตะวันตก การบริโภคนมจึงเป็น วิถีใหม่จากต่างประเทศ และดูเหมือนว่า วัฒนธรรมการบริโภคนมจะเป็น วิถีการบริโภคที่จำกัดอยู่เฉพาะกลุ่มเจ้านาย ข้าราชการ พ่อค่านักธุรกิจ และ กลุ่มคนที่ติดต่อกับต่างชาติเท่านั้น ดังที่ปรากฏในความรู้ของหม่อมหลวง เนื่อง นิรัตน์ (2558 : 131) ที่ว่า “ในสมัยก่อน นมสดเป็นเครื่องดื่มที่ยัง ไม่ได้ได้รับความนิยมในกลุ่มคนไทยทั่วไป แต่ได้รับความนิยมในคนบางกลุ่มเช่น ชาวต่างชาติและชนชั้นสูง เช่น ความนิยมดื่มนมสดกระป๋องจากต่างประเทศ ของเจ้านายในวัง”

จะเห็นว่า ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม การบริโภคนมของคนในสังคมสยามช่วงเวลานี้ คือ ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ด้าน การค้าที่กลุ่มพ่อค่านักธุรกิจได้เข้ามาประกอบกิจการค้านมในสังคม และมี บทบาทอย่างสำคัญต่อการทำให้วัฒนธรรมต่างชาติที่มีการบริโภคนมเป็น อาหารได้เข้ามามีอิทธิพลต่อวิถีการบริโภคของคนมากขึ้น โดยเฉพาะบทบาท ของการโฆษณาสินค้าที่ทำให้ความหมายของนมกลายเป็นอาหารสำหรับ คนทุกช่วงวัยทั้งเด็กและผู้ใหญ่ และมีความหมายในฐานะอาหารมีระดับจาก

ต่างประเทศ ส่งให้เกิดการบริโภคนมที่มีนัยยะ/ความหมายของการเป็นวิถีบริโภคแบบตะวันตก และเป็นตัวแทนของการบริโภคสัญลักษณ์ของความทันสมัยร่วมด้วย

4. การบริโภคนมตามความคิดโกชนาการ พ.ศ. 2475 – 2500

การเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อพ.ศ. 2475 ได้ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับพลเมืองเปลี่ยนไป คือ จากความสัมพันธ์ระหว่างกษัตริย์ที่มีอำนาจเหนือชีวิตของอาณาประชาราษฎร์ในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เปลี่ยนเป็นความสัมพันธ์ในรูปแบบใหม่ ที่อำนาจอภิปัตย์ในรัฐมีฐานจากประชาชนในชาติ ซึ่งให้สิทธิอำนาจแก่ประชาชนพลเมือง โดยหลักการในการควบคุมเปลี่ยนแปลงนโยบายและผลประโยชน์แห่งรัฐเป็นไปเพื่อสอดคล้องต้องกันกับผลประโยชน์ของประชาชาติ การเปลี่ยนแปลงในระบบความสัมพันธ์เช่นนี้ ทำให้ความสัมพันธ์ในความเอื้อเพื่อเปลี่ยนแปลงไป คือ จากความเอื้อเพื่อที่กษัตริย์ทรงมีต่ออาณาประชาราษฎร์ได้ร่วมโผติสมภารของพระองค์ เปลี่ยนเป็นความเอื้อเพื่อที่ประชาชนพลเมืองมีต่อสมาชิกคนอื่น ๆ ในชุมชน และเกิดความคิดที่ว่า รัฐประชาชาติเป็นองค์รวมของสมาชิกทุกคน รัฐต้องมีหน้าที่ให้ความเอื้อเพื่อต่อสมาชิกทุกคนในรัฐอย่างเท่าเทียมกันและทั่วถึง หลักการนี้เองเป็นพื้นฐานสำคัญที่ทำให้รัฐไทยดำเนินกิจการด้านต่าง ๆ เพื่อประโยชน์แก่พลเมือง ซึ่งรวมถึงเรื่องสุขภาพของพลเมือง ที่นำมาซึ่งการส่งเสริมอาหารตามความคิดโกชนาการแบบใหม่จากตะวันตก (ทวีศักดิ์ เผือกสม, 2550 : 233-234)

ความคิดเรื่องการส่งเสริมอาหารตามหลักบริโภคนศาสตร์⁹ ได้รับความสนใจและดำเนินการเป็นวาระแห่งชาตินับตั้งแต่สยามเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ที่ผู้ปกครองกลุ่มใหม่อย่างคณะราษฎรได้เข้ามาเป็นรัฐบาลบริหารประเทศ และให้ความสนใจกับการสร้างคุณภาพของประชากรเพื่อความเจริญของประเทศ ส่งให้งานด้านสาธารณสุขและการแพทย์สมัยใหม่เข้ามามีบทบาทอย่างต่อเนื่องต่อการพัฒนาคุณภาพประชากร เกิดการสร้างวัฒนธรรมการกินอาหารให้ถูกต้องตามหลักวิทยาศาสตร์ โดยมีการแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้น เพื่อศึกษาและนำเสนอโครงการแผนงาน ดังการจัดตั้ง “โครงการอาหารของชาติ” ในปี พ.ศ. 2477 นับแต่นั้นมาการแพทย์และการสาธารณสุขก็กลายเป็นสถาบันทางสังคม ที่ทำหน้าที่ผลิตความรู้เกี่ยวกับสุขภาพและเข้ามามีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของคนไทยเรื่อยมา (ชาติชาย มุกสง, 2556 : 62)

งานส่งเสริมอาหารเป็นความพยายามเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการกินอาหารของประชากร โดยมีเป้าหมายที่จะแก้ปัญหาลักษณะของประชาชนด้วยการปฏิบัติสุลักษณะของคนให้อยู่ดีกินดีขึ้น ดังปรากฏใน

---

⁹ การส่งเสริมอาหาร ตามหลักบริโภคนศาสตร์ เกิดขึ้นจากการเข้ามาของความคิดและความรู้เกี่ยวกับโภชนาการสมัยใหม่ ซึ่งเกิดขึ้นพร้อม ๆ กับกระบวนการปรับปรุงการแพทย์ของสังคมไทยที่หันไปรับรูปแบบของตะวันตก ทั้งองค์ความรู้และวิธีการจัดการปัญหาสุขภาพอนามัยของคนในสังคมมาตั้งแต่การสร้างโรงพยาบาลศิริราชในปี พ.ศ. 2431 ทั้งนี้ ทศวรรษ 2480 การดำเนินงานด้านอาหารจะใช้คำว่า “บริโภคนศาสตร์” ยังไม่ปรากฏคำว่า “โภชนาการ” เนื่องด้วยคำว่า “โภชนาการ” ที่ถูกใช้ในความหมายของวิทยาศาสตร์ของการกินอาหาร ปรากฏในเอกสารชิ้นต้นครั้งแรกในการตั้งคณะกรรมการโภชนาการแห่งชาติชุดแรกขึ้นเมื่อปีพ.ศ. 2494 แต่ก่อนหน้านั้น 1 ปีในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ. 2493 ปรากฏคำว่า “โภช, โภชย์, น. ของการบริโภค. (ป.โภช; ส.โภช.) โภชน [โพตชนะ] น. อาหาร, การกิน, การกินข้าว (ป.; ส.)” ซึ่งน่าจะเป็นที่มาของการเปลี่ยนมาใช้คำว่า “โภชนาการ” แทน “บริโภคนศาสตร์” ที่ใช้มาก่อนหน้านั้น ดังนั้น ทศวรรษ 2490 จึงเริ่มใช้คำว่า “โภชนาการ”, (ชาติชาย มุกสง, 2556 : 58–66)

“คำปรารภ” ถึงเหตุผลเมื่อแรกตั้งกองส่งเสริมอาหาร (หจข, (2) สร. 0221.27/10 เรื่อง โครงการส่งเสริมอาหารของชาติ (5 กรกฎาคม 2481) ว่า “เนื่องจากความอ่อนแอของพลเมือง และความไม่เติบโตสูงใหญ่ให้สมส่วนของพลเมืองหนุ่ม ก็มีกรบกพร่องธาตุสำคัญแห่งอาหารเป็นสาเหตุ ฉะนั้น กิจการแพทย์และการสาธารณสุขแผนปัจจุบันจึงต้องอาศัยวิชาอาหารการบริโภคเป็นรากเป็นฐาน” ต่อมา ในสมัยสร้างชาติของรัฐไทยจอมพล ป.พิบูลสงคราม การส่งเสริมอาหารได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นทางการ โดยมี นายแพทย์ยงค์ ชูติมา เป็นกำลังสำคัญในการทำหน้าเผยแพร่ความรู้ด้านอาหารการกินที่ถูกหลักโภชนาศาสตร์ เพื่อชักชวนให้ประชาชนมีความตระหนักถึงความสำคัญของอาหารและการบริโภคอาหาร ท่านได้แสดงความเห็น “วัตถุประสงค์แห่งการสร้างชาติก็เพื่อประชากรของชาติมีร่างกายกำยำล่ำสันสูงใหญ่ อนามัยดี ไม่เจ็บป่วยออดๆ แอดๆ และให้มีน้ำใจเข้มแข็ง ประกอบไปด้วย” พร้อมทั้งยังเสนอ “ไทยเราต้องการลัทธิใหม่ คือ ลัทธิโปรตีนนิสม์ (Proteinism) เพื่อการสร้างชาติ...”¹⁰

ด้วยแนวทางตามลัทธิโปรตีนนิสม์ ทำให้อาหารที่รัฐไทยส่งเสริมมุ่งเน้นไปที่อาหารโปรตีน ซึ่งอาหารประเภทหนึ่งนั้น คือ “ถั่วเหลือง” เพราะหาง่าย ราคาถูก และไม่ขัดต่อความเชื่อทางศาสนา ดังที่ท่านให้ความเห็นว่า “สยามเมืองทองของเรามี “ถั่วทอง” แล้ว คือ ถั่วเหลืองนั่นเองซึ่งเคยกล่าวไว้มากมาแล้วว่าคล้ายคลึงกับเนื้อสัตว์เป็นอาหารดีเลิศทั้งราคาถูกมากด้วย” (ยงค์ ชูติมา, 2510 : 25) อีกทั้ง “ถั่วเหลืองพืชมหัศจรรย์ซึ่งเหมาะสำหรับเป็นแก่นแห่งลัทธิโปรตีนนิสม์ ไม่เป็นการขัดกับพระพุทธศาสนา เพราะถั่วเหลืองเป็นพฤษภชาติแต่มีคุณภาพคล้ายเนื้อสัตว์” (ยงค์ ชูติมา, 2510 : 25)

¹⁰บทความชิ้นแรกแห่งการสร้างชาติ ปรากฏในหนังสือพิมพ์สหกรณ์ ปีที่ 2 เล่มที่ 3 กันยายน-ตุลาคม 2483 (ยงค์ ชูติมา, 2510 : 52-54)

และนมถั่วเหลืองก็เป็นหนึ่งในอาหารที่ได้รับการส่งเสริมด้วย แต่นอกเหนือจากถั่วเหลืองแล้ว ทางกรยังมีการส่งเสริมให้กินอาหารโปรตีนประเภทเนื้อ นม และไข่ แต่จะเน้นเนื้อกับไข่มาก่อน ส่วนนมนั้น แม้ว่าจะมีความสำคัญ แต่ก็ไม่ได้มุ่งเน้นส่งเสริม เพราะเป็นสินค้าหายาก ราคาสูง และต้องนำเข้าเป็นส่วนใหญ่ (ยงค์ ชูติมา, 2499 อ้างถึงใน ก้องสกุล กวินรวีกุล, 2545 : 94)

ทั้งนี้ รัฐไทยก็มีความพยายามเผยแพร่วัฒนธรรมการกินนมให้แก่ประชาชนอยู่บ้าง ดังปรากฏในการบรรยายทางวิทยุกระจายเสียงเมื่อเดือน มิถุนายน พ.ศ. 2485 ในหัวข้อ “กินนมกินไข่” (ยงค์ ชูติมา, 2510 : 104-108) การบรรยายได้อธิบายถึงวิธีการบริโภคนมเป็นอาหารของคนไทยแต่เดิมที่ “จะกินนมต่อเมื่อนำมาผสมกาแฟแล้ว” คงหมายถึงการกินนมข้นหวาน ที่ได้รับความนิยมในสังคมไทยมาแต่เดิม ดังในคำบอกเล่าของคนในยุคนี้ว่า “การดื่มนมมีน้อย คู่กันเคยกับนมข้นหวานมากกว่า” (รติวัลย์ วัฒนสิน, 2559 : 54) โดยการบรรยายยังชี้แจงว่า “แท้จริงของนมข้นหวานเป็นเสตนผสม น้ำตาลเท่านั้น ฉะนั้นหากไม่จำเป็นแล้วก็ควรจะใช้นมสดจากสัตว์ที่รีดใหม่จะ ดีกว่ามาก” และ “ขอแนะนำให้ใช้เป็นเครื่องชูรส สำหรับผสมกาแฟน้ำอ้อย ได้เข้าใจว่าเป็นอาหารอนามัยเหมือนน้ำนมสดที่รีดใหม่” ทั้งนี้ เนื้อหา ยังอธิบายถึงประโยชน์ในการกินนมชนิดต่างๆ ทั้งนมแม่ นมแพะ นมวัว นมควาย และนมถั่วเหลือง สะท้อนว่า สังคมไทยในขณะนั้นรู้จัก “นม” จากสัตว์แทบทุกชนิด ไม่ได้ส่งเสริมให้กินนมจากสัตว์ชนิดใดชนิดหนึ่งเป็นพิเศษ พร้อมทั้งได้เน้นย้ำถึงความหมายของนมในฐานะที่เป็นอาหารสำหรับเด็กว่า “น้ำนมสดเป็นอาหารสำคัญในการบริหารทารกและเลี้ยงเด็ก” และท้ายที่สุด การบรรยายนี้ยังเชิญ “พวกเราชาวไทยทั้งหลายควนจะตื่นตัวสนใจผลิต น้ำนมสดกันให้ทั่วประเทศเพื่อใช้เลี้ยงครอบครัวของเรา”

ความคิดเรื่องอาหารการกินตามหลักโภชนศาสตร์ ทำให้ความหมายของนมเปลี่ยนแปลงไป ประเทศไทยให้ความสนใจกับเรื่องคุณประโยชน์ของอาหารมากกว่าที่จะปล่อยให้หมกมุ่นในความหมายที่เป็นสินค้านำเข้าจากต่างประเทศเพียงอย่างเดียว เพราะสำหรับประเทศไทย ความหมายของนมอยู่ในฐานะที่เป็นอาหารโปรตีนที่มีประโยชน์ต่อร่างกาย ดังปรากฏการออกพระราชบัญญัติควบคุมคุณภาพ พ.ศ. 2484 กำหนดให้อาหารต่าง ๆ รวมถึงอาหารประเภท “นมโค” ที่มีการนำเข้ามาจากต่างประเทศต้องมีธาตุอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการตามมาตรฐานที่กำหนด (พระราชบัญญัติ ควบคุมคุณภาพอาหาร พุทธศักราช 2484 ว่าด้วยน้ำนมโค) และต่อมาในปี พ.ศ. 2493 มีการเพิ่มเติมส่วนของน้ำนมโคที่ทำหรือขาย หรือนำเข้ามาในราชอาณาจักร ต้องมีฉลากแสดงประเภท ชนิด เครื่องหมายสินค้าสำหรับน้ำนมชนิดนั้น ชื่อผู้ทำ และตำบลที่ตั้งของโรงงานเป็นอย่างน้อยปิดไว้ที่ที่ใส่น้ำมนั้น และหางน้ำนมต้องมีเขียนติดไว้ขนาดไม่น้อยกว่า 7 มิลลิเมตรว่า “หางน้ำนม อย่าใช้เลี้ยงทารก” (กฎกระทรวง ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2493) ออกตามความพระราชบัญญัติควบคุมคุณภาพอาหาร พ.ศ. 2484) สะท้อนว่า รัฐให้ความสำคัญกับการควบคุมคุณภาพของอาหาร และนมเป็นอาหารที่รัฐบาลใส่ใจและควบคุม เพื่อให้พลเมืองได้บริโภคอาหารที่มีประโยชน์จะได้เป็นกำลังในการสร้างชาติต่อไป

เมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลงในเดือนสิงหาคมพ.ศ. 2488 ด้วยความพ่ายแพ้ของฝ่ายอักษะ รัฐบาลใหม่ที่มี ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมชเป็นนายกรัฐมนตรีพยายามเจรจาสันติภาพกับฝ่ายสัมพันธมิตร ในการนี้ไทยได้รับความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกา ในการเป็นผู้ประสานข้อตกลงสมบูรณัระหว่างไทยกับอังกฤษ เพื่อรับรองสถานะของไทยไม่ให้เป็นผู้แพ้สงคราม ประกอบกับสนับสนุนการเข้าเป็นสมาชิกขององค์การสหประชาชาติของไทย

ที่สำเร็จลงเมื่อวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ.2489 (ทัศนิตา เดชโชติ, 2549 : 18) กระทั่งเกิดความขัดแย้งระหว่างโลกเสรีตะวันตกที่มีสหรัฐอเมริกาเป็นผู้นำ กับคอมมิวนิสต์ที่มีสหภาพโซเวียตเป็นผู้นำ รัฐบาลไทยจึงเลือกที่จะอยู่ฝ่ายโลกเสรีอย่างรวดเร็ว¹¹ ซึ่งทำให้สหรัฐอเมริกาตอบสนองความช่วยเหลือให้แก่ไทยในด้านต่างๆ อย่างมหาศาล เห็นได้ชัดจากการลงนามความตกลงระหว่างไทยและสหรัฐอเมริกา 3 ฉบับในปี พ.ศ. 2493 คือ 1). ความตกลงว่าด้วยความร่วมมือทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยี 2). ความตกลงแลกเปลี่ยนทางการศึกษาและวัฒนธรรม และ 3). ความตกลงช่วยเหลือทางด้าน การป้องกันประเทศ (ทัศนิตา เดชโชติ, 2549 : 19) นับแต่นั้น ความช่วยเหลือจากต่างประเทศก็หลั่งไหลเข้าสู่ไทยอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะจากสหรัฐอเมริกา ดังที่นักวิชาการหลายท่านเรียกว่า “ยุคสมัยอเมริกันในไทย” (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2544 : 466)

การลงนามในข้อตกลงระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกาว่าด้วยความร่วมมือทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยีในเดือนกันยายน พ.ศ. 2493 ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงด้านการเกษตร ด้านการศึกษา และด้านสาธารณสุข ซึ่งจะเกี่ยวข้องกันนโยบายด้านอาหารและโภชนาการของรัฐบาลไทยเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะบทบาทขององค์การบริหารวิเทศกิจแห่งสหรัฐอเมริกา (United States Operations Mission หรือ USOM) ที่ให้ความช่วยเหลือทางด้านวัสดุอุปกรณ์ วัสดุเคมีเพื่อการวิจัย เวชภัณฑ์เพื่อบำบัดโรคขาดสารอาหาร เครื่องจักรสำหรับการผลิต ยานพาหนะเพื่อใช้ในราชการ การสร้าง

---

¹¹การแสดงออกของไทยในการเลือกฝ่ายโลกเสรีตะวันตก เห็นได้จากปฏิริยาของไทยเมื่อเกิดสงครามในประเทศเกาหลีในปี พ.ศ. 2493 ไทยซึ่งเป็นสมาชิกองค์การสหประชาชาติ และปรับนโยบายเอาใจตะวันตกก็ได้ส่งทหารเข้าไปรบในสงครามเกาหลี ส่งให้สหรัฐอเมริกาตอบสนองความช่วยเหลือให้แก่ไทยทางด้านต่าง ๆ ต่อมา

โรงงาน การให้ทุนไปศึกษาวิชาการด้านอาหารที่สหรัฐอเมริกา รวมถึงให้เงินสมทบทุนในการสร้างตึกโภชนาการ ซึ่งเป็นที่ทำงานสำหรับเจ้าหน้าที่กองส่งเสริมอาหาร (ยงค์ ชุตินา, 2510 : 5) นับว่าสหรัฐอเมริกาได้ให้ความช่วยเหลือในเรื่องเกี่ยวกับการพัฒนาด้านอาหารแก่รัฐไทยเป็นอย่างดี

ความก้าวหน้าของการส่งเสริมอาหารของรัฐไทยภายใต้ความช่วยเหลือจากต่างประเทศ นำมาซึ่งการตั้ง “คณะกรรมการโภชนาการแห่งชาติ” ในปี พ.ศ. 2494 เพื่อทำหน้าที่ดูแลงานด้านอาหารและโภชนาการโดยตรง ประกอบกับรับคำแนะนำทางวิชาการและความช่วยเหลือของผู้เชี่ยวชาญจากสหรัฐอเมริกาและองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ(FAO) อย่างใกล้ชิด ทำให้ตั้งแต่กลางทศวรรษ 2490 คณะกรรมการโภชนาการแห่งชาติ (ชุดแรก พ.ศ.2494-2503) ได้กลายเป็นองค์กรหลักของรัฐในการดำเนินนโยบายและโครงการต่าง ๆ ทางด้านโภชนาการ โดยเฉพาะการขับเคลื่อนแนวคิดโภชนาการใหม่ให้เผยแพร่สู่สังคม ทั้งการสงเคราะห์แม่และเด็ก การอนามัยท้องถิ่น การดำเนินงานส่งให้คนในสังคมไทยมีความรู้เกี่ยวกับโภชนาการสมัยใหม่ทั่วถึงมากขึ้น (หจข, (2) สธ, 2.1/1 ประวัติคณะกรรมการโภชนาการแห่งชาติ. (14 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2494).

การส่งเสริมอาหารของรัฐไทยมีบทบาทต่อวัฒนธรรมการบริโภคคนมที่ปรากฏเป็นรูปธรรม คือ โครงการส่งเสริมการผลิตน้ำนมถั่วเหลือง ซึ่งถือว่าเป็นการสานต่องานของนายแพทย์ยงค์ ชุตินาที่ส่งเสริมและแนะนำมาตั้งแต่เมื่อครั้งยังปฏิบัติราชการอยู่กับกรมประชาสงเคราะห์ การผลิตน้ำนมถั่วเหลืองได้รับการฟื้นฟูอีกครั้งด้วยความร่วมมือจากองค์การบริหารวิเทศกิจแห่งสหรัฐอเมริกา ซึ่งกองส่งเสริมอาหารได้จัดหน่วยผลิตน้ำนมถั่วเหลืองเพื่อเผยแพร่แก่ประชาชนและเลี้ยงเด็กนักเรียนในหลายพื้นที่ ทั้งในกรุงเทพฯ ตามหน่วยงานราชการต่าง ๆ และต่างจังหวัด ได้แก่ ชลบุรี ฉะเชิงเทรา เชียงใหม่

และอุปถราชธานี ต่อมาได้รับการตอบรับเป็นอย่างดี มีการชักชวนและสอนให้แม่บ้านทำนมถั่วเหลืองเพื่อเลี้ยงเด็กและสมาชิกในบ้าน ดังจะเห็นได้จากการที่มีน้ำนมถั่วเหลืองผลิตและจำหน่ายอยู่ทั่วไปในท้องตลาด อีกทั้งยังมีการนำกากถั่วเหลืองมาทำคุกกี้หรือบิสกิตได้โดยเติมแป้งสาลี และมีการศึกษาเกี่ยวกับการทำอาหารจากถั่วเหลืองเพื่อเผยแพร่แก่ประชาชนด้วย (วิณะวิธร ไรทยะ และคณะ, 2545 : 65)

นอกจากการส่งเสริมการบริโภคนมถั่วเหลืองแล้ว ประเทศไทยยังได้รับความช่วยเหลือจากต่างชาติในการแจกจ่ายนมให้แก่ประชาชนในพื้นที่ต่าง ๆ เช่น ในปี พ.ศ. 2493 องค์การกองทุนสงเคราะห์เด็กกยามฉุกเฉินแห่งสหประชาชาติหรือยูนิเซฟเริ่มให้การช่วยเหลือในการปรับปรุงภาวะโภชนาการของแม่และเด็ก ด้วยการจัดส่งหางนมผงจำนวน 1,750 ตันมาแจกจ่ายแก่หญิงมีครรภ์ แม่ลูกอ่อน และเด็กนักเรียนทั่วประเทศ มีการจัดตั้งหน่วยแจกจ่ายหลายจุดทั้งโรงเรียน สถานือนามัย สำนักงานผดุงครรภ์ และสถานสงเคราะห์ โดยดัดแปลงน้ำนมเป็นขนม ด้วยลักษณะความช่วยเหลือจากต่างชาติที่ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมอาหารในพื้นที่ตามชนบท ทำให้คนในสังคมไทยรู้จักและมีโอกาสได้บริโภคผลิตภัณฑ์จากนมอย่างทั่วถึงมากขึ้น

สถานะและความหมายของ “นม” ที่เกิดขึ้นจากบทบาทของประเทศไทยในการส่งเสริมอาหารภายใต้ความช่วยเหลือของต่างชาติ ยังคงความหมายของนมในฐานะอาหารโปรตีนที่มีประโยชน์ต่อร่างกาย ซึ่งการเติบโตของงานส่งเสริมอาหารยังทำให้ความรับรู้เกี่ยวกับนมขยายวงกว้างไปสู่คนในท้องถิ่นต่าง ๆ ได้ทั่วถึงมากขึ้น นมที่ปรากฏอยู่ในสังคมเป็นที่รับรู้กันว่ามีหลากหลายชนิด โดยเฉพาะนมถั่วเหลืองที่มีโครงการส่งเสริมและกระจายไปในหลายพื้นที่ ในขณะที่การส่งเสริมการบริโภคนมจากสัตว์ยังปรากฏให้เห็นไม่ชัดเจน

นัก รัฐบาลจึงพยายามในการบุกเบิกการเลี้ยงโคนมให้เกิดขึ้น เพื่อจะได้พัฒนาไปสู่การผลิตนมต่อไป

รัฐบาลพยายามส่งเสริมการเลี้ยงโคนม ด้วยการริเริ่มโครงการบำรุงและส่งเสริมการเลี้ยงวัวนมเป็นการทดลองเพื่อบำรุงพันธุ์โค วิธีใช้อาหาร และทราบถึงข้อดีและอุปสรรคของการผลิต รวมถึงโครงการจัดตั้งโรงงานอุตสาหกรรมอาหารประเภทนม ที่จะร่วมมือกับทางการทหารทดลองทำโรงงานนมกระป๋องขึ้น โดยจะตั้งแผนกนมขึ้นมาเป็นสาขาหนึ่งของสัตว์บาลเพื่อผลิตผู้เชี่ยวชาญมารับผิดชอบและฝึกหัดคนไทย แต่ด้วยเหตุที่รัฐตระหนักดีว่า จะต้องใช้เงินลงทุนและเวลาในการทดลองนานกว่าจะได้โคที่เหมาะสม การเลี้ยงโคในชนบทที่ไม่มีตลาดสำหรับจำหน่าย ถึงแม้จะชักชวนให้เอกชนต่างประเทศมาร่วมลงทุนแต่ก็ยังไม่คืบหน้า ทำให้โครงการไม่ได้รับการอนุมัติให้ลงมือปฏิบัติการ จนกระทั่งปี พ.ศ. 2485 รัฐบาลถึงอนุมัติโครงการเลี้ยงโคนมและโคเนื้อก่อน ส่วนโคนมให้เลี้ยงเพื่อการศึกษาและจะได้หาทางพัฒนาการเลี้ยงโคนมอย่างจริงจังต่อไป (หจข. (2) สร 0201.22.2.10/1 โครงการบำรุงอุตสาหกรรมทำนมหรือจัดตั้งบริษัทค่าน้ำนมและโครงการเลี้ยงโคนม (21 ตุลาคม 2478 – 24 มีนาคม 2486).

จุดเปลี่ยนที่สำคัญของการเลี้ยงโคนมแนวใหม่เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2495 เมื่อมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เริ่มทำการศึกษา ค้นคว้า และทดลองเลี้ยงโคนมสายพันธุ์ต่าง ๆ จากต่างประเทศ โดยมีหม่อมราชวงศ์ชวนิศนดากร วรวรรณ เป็นกำลังสำคัญในการดำเนินงาน ต่อมา ได้ร่วมมือกับกรมปศุสัตว์ในการขยายงานการเลี้ยงโคนมไปที่กรมปศุสัตว์สถานีต่าง ๆ เช่น สถานีทับกวาง สถานีศรีราชา และสถานีกำแพงแสน พร้อมกันนั้นยังได้ดำเนินการส่งเสริมให้เกษตรกรและประชาชนได้รู้จักวิธีการเลี้ยงโคนม คุณประโยชน์ และการบริโภคนม อีกทั้งยังออกไปช่วยแนะนำการเลี้ยงโคนม ในเขตกรุงเทพฯ

ธนบุรี ออยุธยา และพื้นที่ใกล้เคียง ยิ่งไปกว่านั้น ท่านยังพยายามส่งเสริม การบริโภคนมให้เกิดขึ้นด้วยการเปิดร้านจำหน่ายนมในมหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์ มีร้านใหญ่ชื่อ “เดรี่ควีน” และร้านย่อยชื่อ “เดรี่ฮัท” ซึ่ง ร้านนมดังกล่าวนี้มีส่วนอย่างมากต่อการส่งเสริมการบริโภคนมให้กับนิสิต นับเป็นจุดเริ่มต้นหนึ่งที่ช่วยให้คนในสังคมรู้จักและหันมาสนใจกับการกินนม มากขึ้น

ถึงกระนั้น การเลี้ยงโคนมในทศวรรษ 2490 ก็ยังอยู่ระยะของ การบุกเบิกและทดลอง เนื่องด้วยการเลี้ยงโคนมยังมีอุปสรรคและข้อจำกัด หลายประการ เช่น 1) การเลี้ยงโคนมเป็นการค้าไม่อาจทำได้ทั่วทุกแห่ง ในเมืองไทย เพราะคนไทยยังไม่ใช้นมเป็นอาหารประจำกันทั่วไป 2) การเลี้ยง โคนมและการผลิตนมของไทยใช้ทุนสูง คือ ราคาต้นทุนผลิตสูงกว่าทุกประเทศ ในยุโรป อเมริกา และประเทศอื่น ๆ มาก ฉะนั้น นมจึงมีราคาแพง คนไทย ทั่วไปไม่สามารถซื้ออาหารนมเพื่อใช้บริโภคได้ 3) ประเทศไทยยังขาดสัตว์ ให้นมที่ดี รวมทั้งขาดผู้รู้งานหรือผู้เชี่ยวชาญทางการผลิตนมยังมีไม่พอ ผู้เลี้ยง โคนมยังมีประสบการณ์ไม่มากพอ ขาดการค้นคว้าวิจัยเพื่อแก้ปัญหาการผลิต นม และ 4) ระบบการเลี้ยงโคนมในประเทศยังไม่คงที่ เพราะยังไม่สามารถ ที่จะตัดสินใจได้เด็ดขาดว่าการเลี้ยงแบบใดดีที่สุด

การพัฒนาการเลี้ยงโคนมและผลักดันการผลิตนมโคของประเทศไทยก่อน พ.ศ. 2500 เป็นไปตามวัฒนธรรมการบริโภคนมจากตะวันตกที่นิยมบริโภคนมโคเป็นอาหาร แนวทางของรัฐจึงมุ่งไปที่ “นมโค” ผ่านการพัฒนาการเลี้ยง โคนม โดยมีองค์กรอย่างกรมปศุสัตว์และมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เป็นกำลัง สำคัญ ทั้งนี้ การดำเนินงานเป็นไปในขั้นตอนของการทดลองและวิจัย ตามหน่วยงานราชการต่าง ๆ เพราะยังต้องเผชิญกับอุปสรรคนานาประการ การเลี้ยงโคนมแนวใหม่นี้จึงไม่ได้โครงการที่จะเผยแพร่สู่สังคมไทยอย่างเป็น รูปธรรม

แม้ว่างานส่งเสริมการเลี้ยงโคนมเพื่อพัฒนาการผลิตนมจะยังไม่เสถียรนัก การผลิตนมในประเทศจึงไม่ได้เกิดขึ้นอย่างจริงจัง ทำให้สถานะนมยังคงเป็นสินค้านำเข้าเป็นส่วนใหญ่ การบริโภคจึงจำกัดอยู่เฉพาะกลุ่ม แต่กระนั้น ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่า ในส่วนของงานส่งเสริมอาหารตามแนวคิดโภชนาการของประเทศไทย มีผลต่อความเปลี่ยนแปลงวิถีการบริโภคนม ดังบริษัทผู้ค้าผลิตภัณฑ์นม(นำเข้า) เริ่มให้ความสำคัญกับคุณประโยชน์ของนม ซึ่งได้ปรับแนวทางในการโฆษณาสินค้า โดยในช่วงทศวรรษ 2490 มีการเพิ่มเติมข้อมูลสารอาหารของผลิตภัณฑ์ อย่างโฆษณานมผงตราแลคโตเจน จากบริษัทเนสต์เลย์ จำกัด เมื่อปี พ.ศ. 2499 ที่ใช้คำโฆษณาว่า “มีส่วนผสมของวิตามินเอ ดี และธาตุเหล็ก ที่ทำให้เหมาะสมสำหรับการบำรุงเลี้ยงทารกอย่างยิ่ง” (ภาพที่ 12) การโฆษณาในลักษณะเช่นนี้เป็นตัวอย่างภาพแทนที่สะท้อนว่าความคิดโภชนาการเรื่องการกินอาหารเพื่อสุขภาพเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อ/บริโภคอาหารของคนในสังคม

ภาพที่ 12 ตัวอย่างโฆษณานม ที่นำเสนอคุณประโยชน์และสารอาหารที่อยู่ในผลิตภัณฑ์ในปี พ.ศ. 2499

ที่มา : เอนก นาวิกมูล. เมืองไทย 2495-2519 : 154.

5. บทสรุป

วัฒนธรรมการบริโภคของคนในสังคมไทยก่อนทศวรรษ 2500 มีความหมายของนมและการบริโภคนมอยู่ 3 ช่วงระยะกว้างๆ ซึ่งแต่ละช่วงเป็นผลจากปัจจัยหรือสถานการณ์ที่แตกต่างกัน

ช่วงแรก คือ วัฒนธรรมการบริโภคนมของคนในสังคมไทยแต่เดิม ชาวสยามรู้จักนมในฐานะอาหารมาตลอด แต่ชาวสยามไม่ได้นิยมบริโภคนมเป็นอาหาร เพราะมีความรับรู้ที่ นมเป็นอาหารทารกและการบริโภคนมเป็นวิธีของความเป็นเด็ก ซึ่งความหมายของนมและการบริโภคนมที่เกิดจาก 2 ปัจจัยสำคัญ คือ ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ในเรื่องของการผลิตที่ยังเป็นปัญหา เพราะสังคมสยามเป็นเมืองร้อน และปัจจัยทางวัฒนธรรม คือ มีความรู้ร่วมกันแต่เดิมว่านมเป็นอาหารของเด็ก และความหมายของการบริโภคนมมีสัญลักษณ์ของความเป็นเด็ก ทำให้ชาวสยามไม่นิยมกินนมเป็นอาหาร วิธี การบริโภคนมเป็นอาหารจึงจำกัดอยู่ในกลุ่มชาวต่างชาติในสังคมสยาม

ช่วงต่อมา คือ การรับวัฒนธรรมการบริโภคนมจากต่างชาติ ผ่านกลุ่มพ่อค้านักธุรกิจที่เข้ามาประกอบกิจการค้านม ทำให้ความหมายของนมและการบริโภคนมเปลี่ยนแปลงไป คือ นมกลายเป็นอาหารสำหรับคนทุกช่วงวัยและอยู่ในฐานะของอาหารนำเข้าที่มีระดับจากต่างชาติ ทำให้ชาวสยามบางกลุ่มเริ่มสนใจกับการบริโภคนม เช่น กลุ่มเจ้านาย ข้าราชการ พ่อค้านักธุรกิจ และกลุ่มคนที่ติดต่อกับต่างชาติ

ช่วงที่สาม คือ หลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 รัฐไทยเกิดความพยายามในการพัฒนาคุณภาพประชากร ผ่านกิจการด้านสุขภาพ ด้วยการดำเนินงานในด้านต่างๆ ด้วยการรับความคิดเรื่องโภชนาการสมัยใหม่เข้ามา เกิดเป็นงานด้านการส่งเสริมอาหาร ซึ่งรัฐมีความตั้งใจที่จะปฏิวัติวัฒนธรรมการกินอาหารของพลเมืองให้กินตามหลักวิทยาศาสตร์ และอาหาร

ประเภทนมก็เป็นหนึ่งในอาหารที่รัฐส่งเสริมด้วยการพัฒนาการผลิตให้เกิดขึ้น และการให้ความรู้เกี่ยวกับการกินอาหาร ทำให้เกิดความรับรู้เกี่ยวกับความหมายของนมในฐานะอาหารโปรตีนที่มีประโยชน์ต่อร่างกาย และการบริโภคเป็นไปเพื่อสุขภาพที่ดี

บรรณานุกรม

เอกสารที่ยังไม่ตีพิมพ์

หจข, (2) สร.0221.27/10 เรื่อง โครงการส่งเสริมอาหารของชาติ (5 กรกฎาคม 2481).

หจข, (2) สธ, 2.1/1 ประวัติคณะกรรมการโภชนาการแห่งชาติ. (14 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2494).

หจข. (2) สร 0201.22.2.10/1 โครงการบำรุงอุตสาหกรรมทำนมหรือจัดตั้งบริษัททำน้ำนมและโครงการเลี้ยงโคนม (21 ตุลาคม 2478 – 24 มีนาคม 2486).

เอกสารที่ตีพิมพ์แล้ว

ก้องสกุล กวินรวีกุล. (2545). การสร้างร่างกายพลเมืองในสมัยจอมพล **ป.พิบูลสงคราม พ.ศ. 2481–2487**. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล ภาควิชา มานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
คาร์ล ซี ซิมเมอร์แมน. (2477). การสำรวจเศรษฐกิจในชนบทแห่งสยาม.
พระนคร : โรงพิมพ์ศรีหงส์.

เฉลิมศักดิ์ รามโกมุท. (2537). เกิดกลางกรุง. กรุงเทพฯ : แพรว.

ชมรมนมสร้างชาติ. (2560). **พระบิดาแห่งกิจการโคนมไทย**. ค้นเมื่อ 12 กรกฎาคม 2560, จาก www.milkforthai.org/product/print_index.html
ชวนิศนदार वरवरण, หม่อมราชวงศ์. (2520). **การเลี้ยงโคนม**. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.

ชวนิศนदार वरवरण, หม่อมราชวงศ์ และคณะ. (2504). **การศึกษาการให้นมของโคพันธุ์เจอร์ซี**. กรุงเทพฯ : กองสัตวบาล มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน.

- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2544). **ประวัติศาสตร์การเมืองไทย พ.ศ. 2475-2500.** พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ชาติชาย มุกสง. (2556). **รัฐ โภชนาการใหม่กับการเปลี่ยนแปลงวิถีการกินในสังคมไทย พ.ศ. 2482-2517.** วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์ดุสิต บัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- แซร์แวนส, นิโกลาส. (2506). **ประวัติศาสตร์ธรรมชาติและเมืองแห่งราชอาณาจักรสยาม.** แปลโดย สันต์ เทวรักษ์ โกมลบุตร. พระนคร : ก้าวหน้า.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมเธอ กรมพระยา. (2561). **นิทานเรื่องเลี้ยงเด็ก.** ค้นเมื่อ 5 มกราคม 2561, จาก <http://164.115.27.97/digital/items/show/9305#?c=0&m=0&s=0&cv=0>
- ทวีศักดิ์ เผือกสม. (2550). **เชื้อโรค ร่างกาย และรัฐเวชกรรม : ประวัติศาสตร์การแพทย์สมัยใหม่ในสังคมไทย.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทัศนิตา เดชโชติ. (2549). **ความช่วยเหลือทางวิชาการของสหรัฐอเมริกาต่อประเทศไทย พ.ศ. 2493-2516.** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ประวัติของเนสเลย์.** ค้นเมื่อ 14 มกราคม 2560, จาก <https://www.nestle.co.th/th/aboutus/history>
- पालเลอกัวซ์, ฌอง แบปติสต์. (2520). **เล่าเรื่องกรุงสยาม.** แปลโดย สันต์ เทวรักษ์ โกมลบุตร. กรุงเทพฯ : ก้าวหน้า.
- ยงค์ ชูติมา. (2510). **ประมวลบทความของนายแพทย์ยงค์ ชูติมา.** พิมพ์เป็นที่ระลึกวันเปิดตึก “นิมมานเหมินท์-ชูติมา” โรงพยาบาลนครเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม พ.ศ. 2510.

รติวัลย์ วัฒนสิน. (2559). **วัฒนธรรมอาหารไทย การบริโภคอาหารของคนไทยภาคกลางก่อนปี พ.ศ. 2498**. รายงานวิจัย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย มหาวิทยาลัยสวนดุสิต.

ลาลูแบร์, ซิมมอน เดอ. (2510). **จดหมายเหตุลาลูแบร์ ราชอาณาจักรสยาม**. แปลโดย สันต์ เทวรักษ์ โกมลบุตร. พระนคร : ก้าวหน้า.

วาจิวิทยาวัฒน์, หลวง. (2509). **โรคขาดอาหารและปากสกปรกในเด็ก**. ใน, อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพศาสตราจารย์ พันเอก หลวงวาจิวิทยาวัฒน์ ม.ว.ม., ป.ช..

วิจิตรมาตรา, ขุน. (2545). **กรุงเทพฯ เมื่อวานนี้**. กรุงเทพฯ : สารคดี.

วิจิตรมาตรา, ขุน. (2522). **สำนวนไทย**. กรุงเทพฯ: บำรุงสาส์น,

วิณะ วีระไวทยะ และคณะ. (2545). **วิวัฒนาการงานโภชนาการ**. นนทบุรี: กองโภชนาการ กระทรวงสาธารณสุข.

ศรีพรหมา กฤตากร ณ อยุธยา, หม่อม. (2558). **ชีวิตในวังสมัย พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว**. กรุงเทพฯ: มูนิธิจิมทอมป์สัน.

ศรีราชอักษร, พระยา. (2462). **ลัทธิธรรมนิยมต่าง ๆ ภาคที่ 2**. ใน อนุสรณ์งานสถาปนากิจศพนางเล็ก กาญจนาคคม, พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร.

ศรีอรุณ เรตานนท์ และคณะ. (2508). **การสำรวจการบริโภคนม ภาวการณ์ผลิต และการตลาดของนม ในจังหวัดพระนคร พ.ศ. 2508**. กรุงเทพฯ : คณะเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สรศัลย์ แพ่งสภา. (2545). **บ้านย่าไผ่**. กรุงเทพฯ : สารคดี.

Nimmo, Richie. (2010). **Milk, Modernity and the Making of the Human: Purifying the Social**. New York : Taylor & Francis e-Library.

Stearns, Peter N. (2001). **Consumerism in World History : The global transformation of desire**. London : Routledge.

รูปแบบการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการ ของชุมชน

An Exercise Leadership Development Model According
to the Need of the Community

พัชรี ย่ำเที่ยง *

Patcharee Yumthiang

- * อาจารย์ประจำสถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตเพชรบูรณ์
อีเมล : ipepb54@hotmail.co.th
Lecturer at Institute of Physical Education Petchabun.
Email : ipepb54@hotmail.co.th

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1)สำรวจข้อมูลพื้นฐานและแนวทางการสร้างรูปแบบเพื่อพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน 2)สร้างรูปแบบการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน 3) ทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน 4) ประเมินผลและปรับปรุงรูปแบบการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชนวิธีดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 4 ระยะ คือ ระยะที่ 1 เป็นการศึกษาข้อมูลพื้นฐานและแนวทางการสร้างรูปแบบการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ กลุ่มตัวอย่างเป็นประชาชนในเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์จังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน 400 คน เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานร่วมกับข้อสรุปจากการประชุมสนทนากลุ่มของผู้เชี่ยวชาญ ระยะที่ 2 การสร้างรูปแบบการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน ใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำไปใช้จริงของรูปแบบ ระยะที่ 3 การทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชนที่พัฒนาขึ้นเป็นการวิจัยเชิงทดลอง กลุ่มทดลองได้แก่ อาสาสมัครผู้นำการออกกำลังกายที่สมัครใจเข้าร่วมโครงการ จำนวน 30 คน วิเคราะห์เปรียบเทียบผลด้วยสถิติทดสอบที (Dependent Sample t-test) และระยะที่ 4 การประเมินและปรับปรุงรูปแบบการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชนเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ การบันทึกการสนทนากลุ่มผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนา

ผลการวิจัย ระยะที่ 1 ผลการสำรวจข้อมูลพื้นฐาน พบว่า ความคิดเห็นของประชาชนในชุมชนร่วมกับผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อแนวทางการสร้างหลักสูตรเพื่อพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน เห็นด้วยในการพัฒนาทั้ง 5 ด้าน คือ ด้านบทบาทของผู้นำการออกกำลังกาย ($\bar{X} = 4.25$) ด้านการเสริมสร้างสมรรถภาพทางกาย ($\bar{X} = 4.19$) ด้านการทดสอบสมรรถภาพทางกาย ($\bar{X} = 4.3$) ด้านหลักการทางวิทยาศาสตร์การเคลื่อนไหว ($\bar{X} = 3.93$) และ ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศทางด้านวิทยาศาสตร์การกีฬา ($\bar{X} = 3.92$) ระยะที่ 2 ผลการสร้างรูปแบบการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.93$) และมีความเป็นไปได้ในการนำไปใช้จริงอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.91$) ระยะที่ 3 ผลการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชนที่พัฒนาขึ้น พบว่า ความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมของผู้เข้าอบรมหลังการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ระยะที่ 4 ผลการประเมินและปรับปรุงรูปแบบการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน พบว่า รูปแบบการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน มี 5 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นตอนเตรียมการโดยการค้นหาปัญหาและความต้องการของชุมชนร่วมกับแนวทางการสร้างรูปแบบ 2) การประเมินด้านความรู้ เจตคติและพฤติกรรมของผู้นำการออกกำลังกายก่อนการพัฒนา 3) การพัฒนาตามหลักสูตร 4) การประเมินผลหลังการพัฒนา และ 5) การติดตามผลการพัฒนาและการนำไปใช้ผลการประเมินอยู่ในเกณฑ์ดี สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชนได้จริง

คำสำคัญ : รูปแบบการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกาย, ผู้นำการออกกำลังกาย, ความต้องการของชุมชน

Abstract

The purposes of the research were to : 1) explore basic information and modeling approaches to develop exercise leaders based on community needs; 2) develop a leadership model for exercise based on the needs of the community; 3) experiment the exercise leaders development model (ELDM); and 4) evaluate and improve the model of exercise leader development. The research method was divided into four stages; Stage 1 was to study of basic information and guidelines for developing a curriculum to develop an exercise leader according to the needs of the community; Stage 2 was to form a leadership development model for community-based exercise; Stage 3 was to develop leadership model for exercise; and Stage 4 was to evaluate and improve the development model for exercise leader according to the need of the community.

The results were found that five aspects needed to be developed were the role of the exercise leaders ($\bar{X} = 4.25$), physical fitness strengthening ($\bar{X} = 4.19$), the physical fitness test ($\bar{X} = 4.30$), kinesiology ($\bar{X} = 3.93$), and information technology in sports science ($\bar{X} = 3.92$).

ELMD was found to be appropriate at high level. ($\bar{X} = 3.93$) and feasible at the high level ($\bar{X} = 3.91$).

The knowledge, attitudes and behaviors of the participants of the course of the ELDM after training statistically increased at .05 level of significance.

The evaluation and improvement of the ELDM was found to be satisfactory and applicable for the community.

Keywords : Leadership Development Model, Exercise Leader, Community Needs

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงโลกในยุคศตวรรษที่ 21 ทำให้นานาประเทศต้องมีการพัฒนาในทุก ๆ ด้าน เพื่อให้เกิดความสมดุลและยั่งยืน ทรัพยากรที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง คือ การพัฒนาคุณภาพของคนหรือทุนมนุษย์ ให้มีความเข้มแข็ง

การพัฒนาคุณภาพของคนในประเทศไทยนั้น แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) นั้น ได้ยึดคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา มุ่งสร้างคุณภาพชีวิต และสุขภาวะที่ดีสำหรับคนไทย พัฒนาการให้มีความเป็นคนที่สมบูรณ์ พัฒนาการทุกช่วงวัย และเตรียมพร้อมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างมีคุณภาพ แต่ยังมีประเด็นปัญหาหนึ่งที่สำคัญ และเป็นข้อจำกัดต่อการพัฒนาทุนมนุษย์ของไทย คือ การที่คนไทยส่วนใหญ่ยังมีพฤติกรรมและปัจจัยแวดล้อมที่เสี่ยงต่อการทำลายสุขภาพ จนทำให้ประชากรเจ็บป่วยด้วยโรคไม่เรื้อรังเพิ่มมากขึ้น และเสียชีวิตก่อนวัยอันควรจากโรคไม่ติดต่อ เนื่องจากมีพฤติกรรมการบริโภคที่ไม่เหมาะสม และขาดการออกกำลังกายอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560 : 11-12) สอดคล้องกับแผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาสุขภาพ ยุทธศาสตร์ที่ 1 คือ เพื่อสร้างความเข้มแข็งของบุคคล ชุมชน ประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคีเครือข่าย ภาคประชาชนและภาคประชาสังคมด้านสุขภาพ ให้มีศักยภาพ มีความรู้ มีพฤติกรรมสุขภาพ มีการเรียนรู้ มีพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพลดลง สามารถช่วยเหลือ ดูแลตนเองและชุมชน ตลอดจนมีส่วนร่วมในการสร้างและจัดการระบบสุขภาพ (กระทรวงสาธารณสุข, 2559)

นอกจากยุทธศาสตร์ของแผนพัฒนาของหน่วยงานภาครัฐ ที่ให้ความสำคัญในการส่งเสริมให้ประชาชนได้ตระหนักถึงความสำคัญในการ

รักษาสุขภาพแล้ว ประชาชนยังได้รับข้อมูลข่าวสารจากแหล่งต่าง ๆ ให้ตระหนักถึงประโยชน์ของการออกกำลังกาย แต่การเริ่มต้นการจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับตนเอง และฝึกปฏิบัติจนเกิดผลดีต่อสุขภาพ อาจเป็นเรื่องที่ประสบความสำเร็จได้ยาก เพราะการฝึกเพื่อเสริมสร้างสมรรถภาพทางกายที่ถูกต้อง เหมาะสมเป็นหนทางที่นำไปสู่การพัฒนาและเสริมสร้างให้มีสมรรถภาพทางกายที่ดี ไม่มีทางลัดใดๆที่จะทำให้ประสบความสำเร็จในการเสริมสร้างสมรรถภาพทางกายได้เป็นอย่างดีเท่าการฝึกที่ดี มีระบบและถูกหลัก ดังนั้นควรจะต้องได้รับการฝึกที่เหมาะสม พอดีกับความสามารถของผู้ฝึกอย่างเป็นระบบ และต่อเนื่องสม่ำเสมอ จึงจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาความสามารถของร่างกาย ในการที่จะปฏิบัติหน้าที่ประจำวันในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ (เจริญ กระบวนรัตน์, 2544 : 65-66)

กิจกรรมการออกกำลังกาย อาจเลือกที่จะออกกำลังกายด้วยกิจกรรมที่สามารถทำได้ตามลำพัง หรือทำเป็นกลุ่มที่มีความชอบที่ใกล้เคียงกัน การออกกำลังกายกับผู้อื่นในลักษณะเป็นกลุ่มสัมพันธ์มีข้อดี คือ เป็นกิจกรรมที่ทำให้กลุ่มได้เรียนรู้ถึงพฤติกรรม ทักษะ และ การเข้าใจคน ที่ให้กลุ่มรู้วิธีแก้ไขปัญหา ยอมรับพัฒนาตนเอง และรับรู้ตนเอง เรียนรู้ปฏิกริยาภายในกลุ่ม กระตุ้นให้บุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลงเพื่อการอยู่ในสังคม การมีหน่วยงานของรัฐเข้ามาให้การสนับสนุน เช่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล เทศบาล หรือองค์การบริหารส่วนตำบล มีการจัดโครงการส่งเสริมสุขภาพประชาชน โดยการจัดอบรมสัมมนาเป็นระยะเวลาสั้น ๆ ให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของการออกกำลังกาย แต่มีข้อจำกัดคือ เมื่อสิ้นสุดระยะเวลาในการอบรมแล้ว ประชาชนก็ใช้ชีวิตไปตามปกติ ไม่เกิดความยั่งยืนในการเสริมสร้างสุขภาพของประชาชนในชุมชน

วิธีการแก้ปัญหาหนทางหนึ่ง คือ การสร้างแกนนำสุขภาพในชุมชน เพื่อเป็นการกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยจัดกิจกรรมการออกกำลังกายภายในชุมชน ที่มีลักษณะของการรวมกลุ่ม นอกจากนี้การจัดกิจกรรมให้ประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ ยังต้องการผู้นำการออกกำลังกายที่มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ มีความรู้ความสามารถที่จะดำเนินกิจกรรมให้มีความต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ ในการเสริมสร้างสมรรถภาพให้กับประชาชนทั่วไป และฟื้นฟูสมรรถภาพทางกายให้กับผู้ที่มีปัญหาทางด้านสุขภาพ

ผู้นำการออกกำลังกายที่มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่ชุมชนคาดหวัง ควรมีความรู้ความสามารถ ความเข้าใจ รักและสนใจในเรื่องการออกกำลังกาย สามารถวิเคราะห์ วางแผนการดำเนินการ การสอน การสาธิต อธิบาย การฝึกปฏิบัติ การประเมินผล และนำไปปรับปรุงแก้ไขได้ ซึ่งผู้นำการออกกำลังกายย่อมต้องผ่านการฝึกฝนอบรม ซึ่งต้องอาศัยทั้งศาสตร์และศิลป์ในการพัฒนา ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะสร้างรูปแบบการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกาย เพื่อพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายให้เป็นผู้คุณลักษณะที่ตอบสนองความต้องการของชุมชน อีกทั้งการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน ยังเป็นการตอบสนองต่อนโยบายการพัฒนาประเทศ ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ในยุทธศาสตร์ที่ 1 คือ การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ ซึ่งมีแนวทางการพัฒนาโดยผลักดันให้สถาบันทางสังคมมีส่วนร่วมพัฒนาประเทศอย่างเข้มแข็งส่งเสริมสถาบันการศึกษาให้เป็นแหล่งบริการความรู้ทางวิชาการที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ มีการเผยแพร่งานวิจัยสู่สาธารณะ รวมทั้งสนับสนุนให้มีการทำวิจัยร่วมกับชุมชน ในการแก้ปัญหาและตอบโจทย์การพัฒนาในพื้นที่ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559

: 71) ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ในการดำเนินการวิจัย เป็นชุมชนในเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งมีลักษณะกึ่งเมือง มีประชาชนที่สนใจร่วมกิจกรรมที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลเมือง และที่อาศัยอยู่องค์การบริหารส่วนตำบลสะเดียง สามารถร่วมกันจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อเสริมสร้างสุขภาพให้ประชาชนได้มากขึ้น

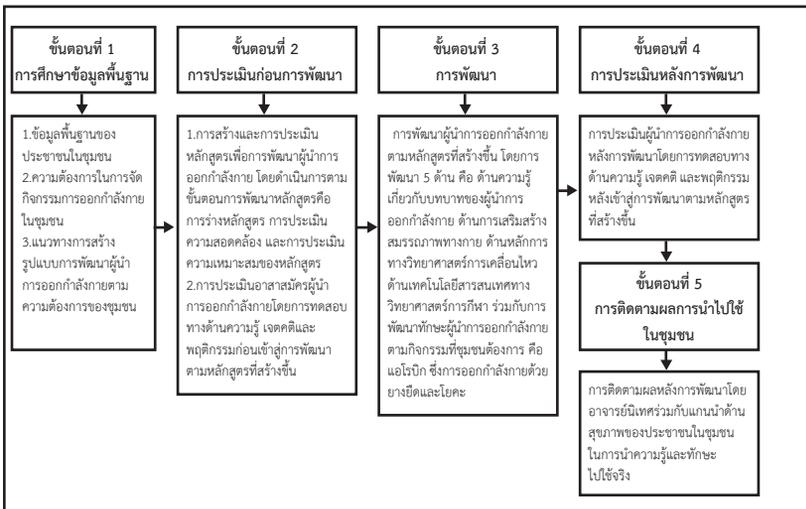
วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อสำรวจข้อมูลพื้นฐานและแนวทางการสร้างรูปแบบการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน
2. เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน
3. เพื่อทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน
4. เพื่อประเมินผลและปรับปรุงรูปแบบการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษารูปแบบการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ ดังนี้คือ ขอบเขตเนื้อหาประกอบด้วย 1) รูปแบบการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน มีกระบวนการพัฒนาโดยใช้หลักสูตรการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน ประกอบด้วย การจัดหลักสูตรอบรมเชิงปฏิบัติการ การฝึกทักษะผู้นำการออกกำลังกายในชุมชน การนิเทศกำกับติดตามประเมินผลการดำเนินงาน 2) ขอบเขตด้านระเบียบ

วิธีวิจัย ใช้ระเบียบวิธีวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ซึ่งมี 4 ระยะเวลา คือ ระยะเวลาที่ 1 เป็นการสำรวจข้อมูลพื้นฐานและแนวทางการสร้างรูปแบบการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน ระยะเวลาที่ 2 เป็นการสร้างรูปแบบการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน จากข้อมูลการศึกษาในระยะแรก และตรวจสอบรูปแบบโดยผู้เชี่ยวชาญ ระยะเวลาที่ 3 เป็นการนำรูปแบบพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชนที่พัฒนาขึ้น และผ่านการตรวจสอบความเหมาะสมจากผู้เชี่ยวชาญแล้วไปทดลองใช้ในการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกาย และระยะเวลาที่ 4 เป็นการประเมินและปรับปรุงรูปแบบการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน ในการดำเนินการวิจัย มีกระบวนการดังนี้

ภาพที่ 1 โครงสร้างรูปแบบการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชนเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน ครั้งนี้ใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนา (Research and Development : R&D) ดำเนินการวิจัยแบบผสมผสาน (Mix Methodology) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Approach) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Approach) การดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 4 ระยะ ได้แก่

ระยะที่ 1 เป็นการสำรวจข้อมูลพื้นฐานและแนวทางการสร้างรูปแบบการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างแบ่งเป็น 2 กลุ่ม ประกอบด้วย

กลุ่มที่ 1 กลุ่มตัวอย่างได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน 22,233 คน มีวิธีการกำหนดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตรคำนวณของยามานะ (พิสนุ พงศ์ศรี, 2553 : 112) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 คน

กลุ่มที่ 2 เป็นกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านวิทยาศาสตร์การกีฬาและพลศึกษา เป็นผู้ให้ข้อมูลในการสนทนากลุ่ม เกี่ยวกับแนวคิดสำหรับนำไปใช้ในการพัฒนารูปแบบการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน เป็นอาจารย์คณะวิทยาศาสตร์การกีฬาและสุขภาพ หรือคณะศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาพลศึกษา ที่จบการศึกษาไม่ต่ำกว่าระดับปริญญาโท ทางด้านวิทยาศาสตร์การกีฬา วิทยาศาสตร์สุขภาพ หรือพลศึกษา มีประสบการณ์การสอนในระดับอุดมศึกษาไม่น้อยกว่า 5 ปี จำนวน 5 คน และผู้เชี่ยวชาญด้านการฝึกประสบการณ์วิชาชีพทางด้านวิทยาศาสตร์การกีฬาและการออกกำลังกาย เป็นอาจารย์นิเทศการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษาคณะวิทยาศาสตร์การกีฬา หรือพลศึกษามาไม่น้อยกว่า 5 ปี จำนวน 2 คน รวม 7 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสอบถามข้อมูลพื้นฐานและแนวทางการสร้างรูปแบบการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน แบบสำรวจนี้แบ่งเป็น 4 ตอนตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) ตอนที่ 2 ความต้องการในการจัดกิจกรรมการออกกำลังกายในชุมชน เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ ตอนที่ 3 ความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับแนวทางการสร้างรูปแบบการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะต่อแนวทางการสร้างหลักสูตรเพื่อพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน เป็นแบบปลายเปิด

2. หัวข้อสนทนากลุ่ม ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญทางด้านวิทยาศาสตร์การกีฬาและด้านพลศึกษา เพื่อศึกษาแนวคิด และแนวทางสำหรับใช้ในการสร้างรูปแบบการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การสำรวจข้อมูลพื้นฐานและแนวทางการสร้างรูปแบบการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน

การเก็บรวบรวมข้อมูลมีการดำเนินการดังนี้

1. การเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามข้อมูลพื้นฐานและแนวทางการสร้างรูปแบบการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองโดยการแจกแบบสอบถามให้กับประชาชนที่มีภูมิลำเนาอยู่ในชุมชน

2. การจัดประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้เชี่ยวชาญด้านวิทยาศาสตร์การกีฬาและด้านพลศึกษา ประกอบด้วย รองคณบดีและอาจารย์คณะวิทยาศาสตร์การกีฬาและสุขภาพ ร่วมกับ อาจารย์คณะศึกษาศาสตร์ สถาบันการพลศึกษาวิทยาเขตเพชรบูรณ์ จำนวน 7 ท่าน การประชุมสนทนากลุ่ม เป็นการรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากับ กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ในประเด็นที่เจาะจง โดยมีการดำเนินการสนทนาก่อนการพัฒนา ผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน ใน 3 ประเด็น คือ ด้าน ความรู้ทางวิชาการ ด้านเจตคติ และด้านพฤติกรรมของผู้นำการออกกำลัง กายตามความต้องการของชุมชน

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 แบบสอบถาม ข้อมูลพื้นฐานและแนวทางการสร้างรูปแบบการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกาย ตามความต้องการของชุมชน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม นำมาวิเคราะห์ข้อมูล โดยหาค่าความถี่ และร้อยละ ของกลุ่มตัวอย่าง ตอนที่ 2 และตอนที่ 3 วิเคราะห์และแปลผล โดยนำมาหาค่าเฉลี่ย (Mean) รายข้อ รายด้าน ค่าเฉลี่ย รวมและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เถลงในการ พิจารณา แบ่งเป็น 5 ระดับ โดยพิจารณาจากค่าเฉลี่ย ตั้งแต่ 3.51 ขึ้นไป ถือว่าประชาชนในชุมชนเห็นด้วยกับแนวทางการสร้างรูปแบบการพัฒนาผู้นำ การออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน (บุญชม ศรีสะอาด, 2554 : 103) ในส่วนที่ 2 ข้อมูลการสนทนากลุ่มจากผู้เชี่ยวชาญ ใช้การวิเคราะห์ข้อมูล โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และสรุปประเด็นเพื่อนำไป เป็นแนวคิดในการพัฒนารูปแบบการผู้นำการออกกำลังกายตามความ ต้องการของชุมชน เขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์

การวิจัยระยะที่ 2 การสร้างรูปแบบการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน

กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายในการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของหลักสูตรการพัฒนา ผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน จำนวน 7 คน ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านวิทยาศาสตร์การกีฬาและด้านพลศึกษา จำนวน 4 คน ได้แก่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อภิวัฒน์ โอนสูงเนิน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พัชรี ทองคำพานิช ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภิญโญ ดวงประเสริฐ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ณรงค์ คำจันทร์ ผู้เชี่ยวชาญด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ได้แก่ อาจารย์ ดร.นคร เสรีรักษ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและการสอน ได้แก่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ลาวัลย์ พันพิพิธ ผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผล ได้แก่ อาจารย์นารี คำจันทร์

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการสร้างรูปแบบการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชนได้แก่

1. แบบประเมินรูปแบบการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน ในด้านความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ ที่มีต่อรูปแบบการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน จำแนกเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 การประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน โดยลักษณะข้อคำถามในการประเมินรูปแบบเป็นคำถามให้เลือกตอบในแต่ละด้านเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scales) 5 ระดับ

ตอนที่ 2 เป็นคำถามปลายเปิด เป็นส่วนแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมที่มีต่อรูปแบบการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน

2. แบบประเมินความเหมาะสมและความสอดคล้องของร่างหลักสูตรฝึกอบรมการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชนสำหรับผู้เชี่ยวชาญ เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการตรวจสอบร่างรูปแบบและร่างหลักสูตรฝึกอบรม แบ่งเป็น 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 แบบประเมินความเหมาะสมของร่างรูปแบบ และร่างหลักสูตรการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชนตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ เป็นแบบสอบถามมาตราส่วน ประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ตอนที่ 2 แบบประเมินความสอดคล้องของร่างหลักสูตรฝึกอบรมการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 3 ระดับ คือ สอดคล้อง ไม่แน่ใจ และไม่สอดคล้อง โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence : IOC) ตอนที่ 3 ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ เป็นแบบสอบถามแบบปลายเปิด

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบประเมินรูปแบบการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน ในด้านความเหมาะสมความเป็นไปได้ ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ ของผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบความสมบูรณ์เพื่อนำไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

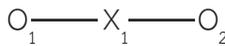
วิเคราะห์ข้อมูล โดยนำค่าเฉลี่ยความเหมาะสมและความเป็นไปได้ที่คำนวณได้ไปเทียบกับเกณฑ์ที่ผู้วิจัยตั้งไว้ คือ ค่าเฉลี่ยตามความคิดเห็นของ

ผู้เชี่ยวชาญ ตั้งแต่ 3.5 ขึ้นไป ถือว่าร่างรูปแบบและร่างหลักสูตรนั้นมีความเหมาะสม และมีดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป ถือว่าอยู่ในเกณฑ์ใช้ได้

การวิจัยระยะที่ 3 การนำรูปแบบพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชนที่พัฒนาขึ้น และผ่านการตรวจสอบความเหมาะสมจากผู้เชี่ยวชาญแล้วไปทดลองใช้กับผู้นำการออกกำลังกายกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้ใช้แบบแผนการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-Experimental Design) กลุ่มทดลองมีการวัดผลก่อนการพัฒนา และหลังกระบวนการพัฒนา มีแผนการทดลอง (พิสนุ พองศรี, 2553 : 92-93) ดังนี้

กลุ่มตัวอย่าง

- O_1 หมายถึง การวัดความรู้ เจตคติและพฤติกรรมในการเป็นผู้นำการออกกำลังกายของกลุ่มตัวอย่างอาสาสมัครผู้นำการออกกำลังกายก่อนได้รับการพัฒนา
- X_1 หมายถึง การพัฒนาการเป็นผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน โดยการอบรมเชิงปฏิบัติการตามรูปแบบที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น
- O_2 หมายถึง การวัดความรู้ เจตคติและพฤติกรรมในการเป็นผู้นำการออกกำลังกายของกลุ่มตัวอย่างอาสาสมัครผู้นำการออกกำลังกายหลังได้รับการพัฒนา

กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยระยะที่ 3 เป็นอาสาสมัครผู้นำการออกกำลังภายในชุมชน จำนวน 30 คน ได้มาโดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) มีเกณฑ์การคัดเลือก ดังนี้

1. เป็นอาสาสมัครผู้นำการออกกำลังภายในชุมชนที่สมัครใจเข้าร่วมโครงการ
2. มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง ไม่มีโรคประจำตัว
3. มีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมตลอดจนจบโครงการ
4. สามารถฝึกปฏิบัติการเป็นผู้นำการออกกำลังภายในชุมชนตามระยะเวลาที่กำหนดได้

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นได้แก่ แบบทดสอบความรู้ แบบวัดเจตคติ และแบบวัดพฤติกรรมการออกกำลังภายในชุมชน ตามความต้องการของชุมชน แบ่งเป็น 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 แบบทดสอบความรู้เกี่ยวกับการเป็นผู้นำการออกกำลังภายในชุมชนตามความต้องการของชุมชน เป็นแบบปรนัย 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ ตอนที่ 2 แบบวัดเจตคติของผู้นำการออกกำลังภายในชุมชนตามความต้องการของชุมชน เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 20 ข้อ ตอนที่ 3 แบบวัดพฤติกรรมการออกกำลังภายในชุมชนตามความต้องการของชุมชน จำนวน 20 ข้อ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 4 ระดับ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ใช้วิธีการจัดเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการทดสอบความรู้เกี่ยวกับการเป็นผู้นำการออกกำลังภายในชุมชนตามความต้องการของชุมชน วัดเจตคติเกี่ยวกับการเป็นผู้นำการออกกำลังภายในชุมชนตามความต้องการของชุมชน และวัดพฤติกรรมการออกกำลังภายในชุมชนตามความต้องการของชุมชน

การวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

1. การวิเคราะห์ข้อมูล ความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
2. การเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยการทดสอบ ก่อนและหลังการพัฒนาตามรูปแบบการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชนได้แก่ สถิติทดสอบที (Dependent Sample t-test)

การวิจัยระยะที่ 4 การประเมินผลและปรับปรุงรูปแบบการพัฒนา

มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลการนำรูปแบบการพัฒนาผู้การออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชนที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นไปทดลองใช้ เพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาที่เหมาะสมกับสภาพการใช้งานจริงในการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกาย และสามารถใช้ในการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายในชุมชนต่อไปได้

กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยระยะนี้ ประกอบด้วยผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน ได้แก่ อาจารย์นิเทศ มีหน้าที่กำกับ ติดตามและประเมินผล จำนวน 3 คน ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐที่เข้าร่วมโครงการประกอบด้วยแพทย์และพยาบาลจากโรงพยาบาลเพชรบูรณ์ 2 คน ผู้ประสานงานจากเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ และตัวแทนประชาชนในชุมชน ที่เข้าร่วมโครงการ จำนวน 2 คน รวมทั้งสิ้น 7 คน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการรวบรวมข้อมูล ตามประเด็นที่กำหนดจากการสนทนากลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นผู้เกี่ยวข้องกับรูปแบบการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ ประเด็นการสนทนากลุ่มเพื่อศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น ประกอบด้วย (1) ความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนา ทฤษฎี และการปฏิบัติ (2) ประโยชน์และคุณค่าที่ได้รับจากการร่วมกระบวนการพัฒนาของผู้นำการออกกำลังกาย (3) จุดเด่น จุดอ่อน ปัญหาและอุปสรรค ของการเป็นผู้นำการออกกำลังกายตามแนวคิดนี้ (4) ข้อเสนอแนะต่อการปรับปรุงรูปแบบการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายในชุมชน (5) เงื่อนไขความสำเร็จของการนำรูปแบบการพัฒนาไปใช้ และ (6) ความยั่งยืนและความคุ้มค่า

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม โดยวิเคราะห์เชิงเนื้อหาจากข้อมูลที่ได้จากประเด็นสนทนาแต่ละประเด็น เป็นกลุ่มของข้อมูลพร้อมนำเสนอเป็นข้อมูลสรุป

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย ระยะเวลาที่ 1 ผลการสำรวจข้อมูลพื้นฐานและแนวทางการสร้างรูปแบบการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน

1. การสำรวจข้อมูลพื้นฐาน พบว่า ประชาชนในชุมชนเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นเพศชาย จำนวน 182 คน คิดเป็นร้อยละ 45.50 เพศหญิงจำนวน 218 คน คิดเป็นร้อยละ 54.50 ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 51-60 ปี จำนวน 76 คน คิดเป็นร้อยละ 19.00 มีพฤติกรรมการออกกำลังกาย 3-4 วันต่อสัปดาห์ จำนวน 146 คน คิดเป็นร้อยละ 36.50 มีจุดมุ่งหมายที่สำคัญที่สุดในการออกกำลังกายคือ เพื่อให้สุขภาพแข็งแรง จำนวน 159 คน คิดเป็นร้อยละ 39.75 ปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่ตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมคือ เป็นกิจกรรมที่ตรงกับความต้องการ จำนวน 278 คน คิดเป็นร้อยละ 69.50 ส่วนความต้องการในการกิจกรรมการออกกำลังกายรายกิจกรรม พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือการเดินแอโรบิกอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.89$) รองลงมาคือ การออกกำลังกายด้วยยางยืดอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.74$) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ การเดินบาสโลป อยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.50$)

2. ความคิดเห็นของประชาชนต่อแนวทางการสร้างหลักสูตรเพื่อพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชนเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นของประชาชนต่อแนวทางการสร้างหลักสูตรเพื่อพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชนเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์

ลำดับ	รายการ	ระดับความคิดเห็น		แปลผล
		$\bar{X}$	S.D.	
1	ด้านบทบาทของผู้นำการออกกำลังกาย	4.25	.503	เห็นด้วย
2	ด้านการเสริมสร้างสมรรถภาพทางกาย	4.19	.580	เห็นด้วย
3	ด้านหลักการทางวิทยาศาสตร์การเคลื่อนไหว	3.93	.514	เห็นด้วย
4	ด้านการทดสอบสมรรถภาพทางกาย	4.03	.515	เห็นด้วย
5	ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศทางด้านวิทยาศาสตร์การกีฬา	3.92	.556	เห็นด้วย
รวม		4.06	.463	เห็นด้วย

จากตารางที่ 1 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นต่อแนวทางการสร้างหลักสูตรเพื่อพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน โดยรวมมีระดับความคิดเห็น คือ เห็นด้วย ($\bar{X} = 4.06$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ด้านบทบาทของผู้นำการออกกำลังกาย ($\bar{X} = 4.25$) รองลงมาคือ ด้านการเสริมสร้างสมรรถภาพทางกาย ($\bar{X} = 4.19$) ด้านการทดสอบสมรรถภาพทางกาย ($\bar{X} = 4.3$) ด้านหลักการทางวิทยาศาสตร์การเคลื่อนไหว ($\bar{X} = 3.93$) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศทางด้านวิทยาศาสตร์การกีฬา ($\bar{X} = 3.92$)

3. การวิเคราะห์ข้อมูลจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านวิทยาศาสตร์การกีฬาและพลศึกษา เป็นผู้ให้ข้อมูลในการสนทนากลุ่ม เกี่ยวกับแนวคิดสำหรับนำไปใช้ในการพัฒนารูปแบบการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน เขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ สรุปได้ดังนี้

การผลิตผู้นำการออกกำลังกายสู่ชุมชน โดยมุ่งเน้นให้เป็นผู้ดูแลแบบอย่างที่ดีในการออกกำลังกาย และเผยแพร่ความรู้สู่ชุมชน ให้ได้นำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน การพัฒนาแบ่งเป็น 2 ด้าน คือ 1) ด้านการพัฒนาความรู้เชิงทฤษฎี ผู้นำการออกกำลังกายควรมีความรู้ดังนี้คือ ชีวกลศาสตร์และกายวิภาคศาสตร์ การปฐมพยาบาลเบื้องต้น บทบาทและจรรยาบรรณของผู้นำการออกกำลังกาย การเสริมสร้างและฟื้นฟูสมรรถภาพทางกาย และเทคโนโลยีทางการกีฬา 2) ด้านการพัฒนาทักษะ โดยการฝึกฝนตามหลักสูตรการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายที่พัฒนาขึ้น ฝึกการเป็นผู้นำในการออกกำลังกายในสถานการณ์จริง มีผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ให้คำปรึกษาการฝึกทักษะในการนำการออกกำลังกายประเภทต่างๆ การศึกษาดูงาน และควรมีการติดตามผลการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายเพื่อนำมาปรับปรุง แก้ไข หลักสูตรการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายต่อไป

ระยะที่ 2 ผลการสร้างรูปแบบการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน โดยผู้เชี่ยวชาญ

ตารางที่ 2 แสดงผลการวิเคราะห์ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำไปใช้จริงของรูปแบบการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน เขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์

ขั้นตอนการสร้างรูปแบบ	ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้		
	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
ขั้นตอนที่ 1 ขั้นเตรียมการ	4.14	.357	มาก	3.71	.247	มาก
ขั้นตอนที่ 2 การประเมินก่อนการพัฒนา	3.94	.245	มาก	3.97	.243	มาก
ขั้นตอนที่ 3 การพัฒนา	3.71	.199	มาก	3.85	.147	มาก
ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผลหลังการพัฒนา	3.85	.539	มาก	4.04	.448	มาก
ขั้นตอนที่ 5 การติดตามผลการพัฒนาและการนำไปใช้	4.02	.453	มาก	4.00	.541	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม	3.93	.359	มาก	3.91	.325	มาก

จากตารางที่ 2 พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.93$)และความเป็นไปได้ในการนำไปใช้จริงของรูปแบบการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน เขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.91$)

ระยะที่ 3 ผลการนำรูปแบบการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชนที่พัฒนาขึ้นไปทดลองใช้ ผู้วิจัยได้วัดผลการใช้หลักสูตรการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน โดยเปรียบเทียบความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมในการเป็นผู้นำการออกกำลังกายจำนวน 30 คน ก่อนและหลังการพัฒนา ดังตารางที่ 3-6

ตารางที่ 3 การเปรียบเทียบคะแนนความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชนก่อนและหลังการฝึกอบรม

การทดสอบ	n	$\bar{X}$	S.D.	$\sum D$	$\sum_2 D$	t	Sig
ก่อนอบรม	30	18.13	2.42	160	1278	9.42	.000 **
หลังอบรม	30	23.80	1.73				

** มีนัยสำคัญที่ระดับ .01

จากตารางที่ 3 พบว่า การทดสอบความรู้ก่อนและหลังการอบรมของผู้เข้ารับการอบรมตามหลักสูตรการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน มีคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 18.13 และ 23.80 ตามลำดับ แสดงว่า ความรู้ของผู้เข้าฝึกอบรมตามหลักสูตรการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน หลังการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนการฝึกอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ตารางที่ 4 การเปรียบเทียบเจตคติเกี่ยวกับการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชนก่อนและหลังการฝึกอบรม

การทดสอบ	n	$\bar{X}$	S.D.	$\sum D$	$\sum_2 D$	t	Sig
ก่อนอบรม	30	3.06	.549	27.10	42.17	6.34	.000 **
หลังอบรม	30	3.97	.430				

** มีนัยสำคัญที่ระดับ .01

จากตารางที่ 4 พบว่า การทดสอบเจตคติของผู้เข้ารับการอบรมตามหลักสูตรการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน ก่อนการอบรม มีคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 3.06 อยู่ในระดับ ไม่แน่ใจ และหลังการ

อบรมของผู้เข้ารับการอบรมตามหลักสูตรการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน มีคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 3.97 อยู่ในระดับเห็นด้วย แสดงว่า เจตคติของผู้เข้าฝึกอบรมตามหลักสูตรการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน หลังการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนการฝึกอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ตารางที่ 5 การเปรียบเทียบพฤติกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชนก่อนและหลังการฝึกอบรม

การทดสอบ	n	$\bar{X}$	S.D.	$\sum D$	$\sum D^2$	t	Sig
ก่อนอบรม	30	2.83	.112	11.55	6.72	9.66	.000**
หลังอบรม	30	3.30	.211				

** มีนัยสำคัญที่ระดับ .01

จากตารางที่ 5 พบว่า การทดสอบพฤติกรรมของผู้เข้ารับการอบรมตามหลักสูตรการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชนก่อนการอบรม มีคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 2.83 อยู่ในระดับ ปฏิบัติได้ปานกลาง และหลังการอบรมของผู้เข้ารับการอบรมตามหลักสูตรการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน มีคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 3.30 อยู่ในระดับ ปฏิบัติได้มาก แสดงว่า พฤติกรรมของผู้เข้าฝึกอบรมตามหลักสูตรการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน หลังการฝึกอบรมดีกว่าก่อนการฝึกอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ระยะที่ 4 ผลการประเมินและปรับปรุงรูปแบบการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน พบว่า รูปแบบการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน มี 5 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นเตรียม

การ โดยการค้นหาปัญหาและสำรวจความต้องการของชุมชน ร่วมกับแนวทางการสร้างรูปแบบการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน 2) การประเมินก่อนการพัฒนา โดยการประเมินด้านความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมของผู้นำการออกกำลังกาย 3) การพัฒนา เป็นการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามหลักสูตรการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน 4) การประเมินผลหลังการพัฒนา เป็นการประเมินผลการฝึกอบรมด้านความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมของผู้นำการออกกำลังกาย และ 5) การติดตามผลการพัฒนาและการนำไปใช้ เป็นการติดตามผลการพัฒนาที่ผู้นำการออกกำลังกายนำไปใช้ในสถานการณ์จริง

ผลการประเมินรูปแบบการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชนของผู้เชี่ยวชาญตามประเด็นการสนทนากลุ่ม พบว่า อยู่ในเกณฑ์ดี สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชนได้จริง

อภิปรายผล

ผู้วิจัยอภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย เรื่อง รูปแบบการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้

ระยะที่ 1 การสำรวจข้อมูลพื้นฐานและแนวทางการสร้างหลักสูตรเพื่อพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน

จากการสำรวจข้อมูลพื้นฐานและแนวทางการสร้างหลักสูตรเพื่อพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชนพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 51-60 ปี สอดคล้องกับการประเมินสถานการณ์ผู้สูงอายุพบว่าประเทศไทยจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ คือ

มีสัดส่วนประชากรผู้สูงอายุ เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 20 ในปี พ.ศ. 2561 โดยมีประชากรผู้สูงอายุมากกว่าเด็ก และคิดเป็นสัดส่วนประมาณ 1 ใน 5 ของประชากรทั้งหมด (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2561) ผู้ตอบแบบสอบถามมีพฤติกรรมการออกกำลังกาย 3-4 วันต่อสัปดาห์ มีจุดมุ่งหมายที่สำคัญที่สุดในการออกกำลังกายคือ เพื่อให้สุขภาพแข็งแรง สอดคล้องกับงานวิจัยของ กุลธิดา เหมเพชรและคณะ (2555 : 33) ได้ศึกษาเรื่อง พฤติกรรมการออกกำลังกายของบุคลากรในมหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ผลการวิจัยพบว่า จุดประสงค์ในการออกกำลังกายส่วนใหญ่ออกกำลังกายเพื่อสุขภาพ คิดเป็นร้อยละ 56.0 และมีปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่ตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมคือ เป็นกิจกรรมที่ตรงกับความต้องการ ส่วนใหญ่มีการออกกำลังกายด้วยแอโรบิกสำหรับประชาชนทั่วไป และการออกกำลังกายด้วยยางยืด และซิทอัพในวัยผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ สอดคล้องกับศุภลักษณ์ เสือพล (2554 : 86) ได้ศึกษาเรื่อง ผลของการฝึกซิทอัพ (กวางกิมจ็อแจ๊ก) ที่มีต่อการทรงตัว ความแข็งแรง และความจุปอด มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของการฝึกซิทอัพ (กวางกิมจ็อแจ๊ก) ที่มีต่อการทรงตัว ความแข็งแรง และความจุปอด กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้สูงอายุ ที่มีอายุมากกว่า 60 ปี ผลการวิจัยพบว่า ค่าเฉลี่ยความแข็งแรงของขาและความจุปอดก่อนการฝึก หลังการฝึกสัปดาห์ที่ 4 และ สัปดาห์ที่ 8 ของกลุ่มทดลองมีพัฒนาการด้านความแข็งแรงของขาและความจุปอดไปในทางที่ดีขึ้น

ผลการสำรวจข้อมูลความคิดเห็นของประชาชนต่อแนวทางการสร้างหลักสูตรเพื่อพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน และข้อมูลการสนทนากลุ่มจากผู้เชี่ยวชาญในการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน มาสร้างและพัฒนาเป็นหลักสูตรฝึกอบรม โดย

กำหนดให้มืองค์ประกอบด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกาย มี 5 ด้าน คือ ด้านที่ 1 ด้านบทบาทของผู้นำการออกกำลังกาย ($\bar{X} = 4.25$) สอดคล้องกับ วรรณิการ์ อัสวทรเดชา (2553 : 118) กล่าวว่า ผู้นำเป็นผู้ที่มีพฤติกรรมที่ช่วยให้กลุ่มทำตามได้สำเร็จตามเป้าหมาย หน้าที่ของผู้นำจะแตกต่างกันตามกลุ่ม โดยปกติผู้นำจะมีหน้าที่ 2 ประการคือ ทำงานและสร้างบรรยากาศ การสร้างบรรยากาศ หมายถึง ปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่สร้างความพึงพอใจ ที่จะนำพาบุคคลเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่ม และทำให้สมาชิกอยากจะอยู่ในกลุ่มต่อไป และสอดคล้องกับ จิราภรณ์ ตั้งกิตติภรณ์ (2556 : 290) ที่ได้กล่าวถึงภาวะผู้นำไว้ว่า ผู้นำกลุ่มแสดงออกถึงความสามารถในการโน้มน้าว กระตุ้นจูงใจให้สมาชิกกลุ่มเกิดความคล้อยตาม มีความไว้วางใจ ศรัทธา และให้ความร่วมมือร่วมใจในการปฏิบัติตามความคิดเห็น ความต้องการหรือคำสั่ง เพื่อให้ปฏิบัติงานของกลุ่มบรรลุเป้าหมายที่กำหนดด้านที่ 2 ด้านการเสริมสร้างสมรรถภาพทางกาย ($\bar{X} = 4.19$) สอดคล้องกับ เทพประสิทธิ์ กุลธวัชวิชัย (2554 : 118) ได้กล่าวถึงคุณสมบัติของผู้นำที่ต้องการอันเนื่องมาจากธรรมชาติของบางภารกิจต้องมีสุขภาพและสมรรถภาพทางกายเป็นเยี่ยม เพื่อเป็นตัวอย่างในการเสริมสร้างสมรรถภาพทางกายให้กับสมาชิกได้ ด้านที่ 3 ด้านการทดสอบสมรรถภาพทางกาย ($\bar{X} = 4.3$) เป็นคุณลักษณะเฉพาะของผู้นำการออกกำลังกายสอดคล้องกับ ชีระศักดิ์ อภาวัฒน์สกุล (2552 : 1) ได้กล่าวถึงผู้นำทางด้านการออกกำลังกายและผู้ฝึกสอนกีฬาว่า ต้องเป็นผู้ที่มีความรอบรู้ในเรื่องหลักพื้นฐานของการประเมินระดับสมรรถภาพทางกาย และการกำหนดเกณฑ์การฝึก เพราะผลจากการทดสอบสมรรถภาพทางกาย จะถูกนำมาใช้ เพื่อวางแผนกำหนดโปรแกรมการฝึก ด้านที่ 4 ด้านหลักการทางวิทยาศาสตร์การเคลื่อนไหว ($\bar{X} = 3.93$) เป็นหลักวิชาการที่จำเป็นต่อการจัดโปรแกรมในการออกกำลังกาย

สอดคล้องกับ เทพประสิทธิ์ กุศลวิชชัย (2554 : 89) ได้กล่าวถึงลักษณะผู้นำควรมีความสำเร็จ (Achievement) คือ ความสำเร็จทางด้านวิชาการ แสวงหาความรู้ และความสำเร็จทางการเล่นกีฬา สอดคล้องกับ เจริญ กระบวนรัตน์ (2545 : 4) ที่กล่าวถึงบทบาทและหน้าที่ของผู้ฝึกสอนไว้ว่าเป็นนักสรีรวิทยาที่รอบรู้เข้าใจถึงการประสานกันของระบบประสาท กล้ามเนื้อ และความอ่อนตัว อันเป็นองค์ประกอบหลักของสมรรถภาพทางกายที่สำคัญด้านที่ 5 ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศทางด้านวิทยาศาสตร์การกีฬา ($\bar{X} = 3.92$) เป็นลักษณะของผู้นำทางการออกกำลังกายที่ดี ที่ต้องสามารถใช้เทคโนโลยีในการเข้าถึงสารสนเทศที่ทันสมัย สอดคล้องกับ ธวัช วีระศิริวัฒน์ (2538 : 20) กล่าวถึงผู้ฝึกสอนทางด้านกีฬาที่ดี ควรมีลักษณะและปฏิบัติตนเป็นผู้ที่ศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ เพื่อปรับปรุงการทำงานให้ทันสมัย และสอดคล้องกับ แผนพัฒนาการกีฬาแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2560–2564) ในยุทธศาสตร์ที่ 5 การพัฒนาองค์ความรู้และนวัตกรรมที่เกี่ยวข้องกับการกีฬามีแนวทางการพัฒนาและการสร้างเครือข่ายองค์ความรู้และนวัตกรรมทางการกีฬา ซึ่งผู้นำการออกกำลังกายสามารถใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการเข้าถึง และนำองค์ความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับประชาชนและนักกีฬาทุกกลุ่ม ซึ่งองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายนี้สอดคล้องกับแม็กกี และคณะ (Maggiand and Other, 2017 : 107-125) ได้ศึกษาเรื่อง มิติการออกกำลังกายและความผาสุกทางจิตใจ : การศึกษาการออกกำลังกายแบบใช้ชุมชนเป็นฐาน ผลการวิจัยพบว่า การตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างมิติการออกกำลังกายที่แตกต่างกัน (เช่น ความถี่ความหนัก ระยะเวลาและการพักการออกกำลังกายตามแผนที่กำหนดไว้) และความสุขในจิตใจของประชาชนในชุมชนที่สมัครใจเข้าร่วมการออกกำลังกายการวิเคราะห์ผสมแบบเชิงเส้นพบความสัมพันธ์ที่เป็นบวกระหว่าง

ความถี่ในการออกกำลังกายความหนักของการออกกำลังกายและระยะเวลา กับผลลัพธ์ทางจิตวิทยาและอารมณ์ที่หลากหลาย

การวิเคราะห์ข้อมูลจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านวิทยาศาสตร์การกีฬา และพลศึกษา เป็นผู้ให้ข้อมูลในการสนทนากลุ่ม เกี่ยวกับแนวคิดสำหรับนำไปใช้ในการพัฒนารูปแบบการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน สรุปได้ว่า การผลิตผู้นำการออกกำลังกายสู่ชุมชนโดยมุ่งเน้นให้เป็นผู้นำและแบบอย่างที่ดีในการออกกำลังกาย และเผยแพร่ความรู้สู่ชุมชนให้ได้ นำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน สอดคล้องกับ เกษศิริรินทร์ กิตติพงษ์ภากรณ์ (2553 : 79) ได้ศึกษาเรื่องความคิดเห็นของผู้บริหารและสมาชิกฟิตเนสเซ็นเตอร์เกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นำการออกกำลังกาย พบว่า ผู้นำการออกกำลังกายควรมีคุณลักษณะด้านความรู้ทางวิชาการ และการเผยแพร่ความรู้ มีความรู้ ความเข้าใจ มีความสามารถพอสมควร มีความกล้าซื่อสัตย์ และแนะนำการฝึกได้อย่างถูกต้อง

2. การสร้างรูปแบบการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน

ผลการศึกษาก่อสร้างรูปแบบการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน โดยการพัฒนาตามหลักสูตรการผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชนที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น จากผู้เชี่ยวชาญ พบว่า การประเมินความเหมาะสมของโครงสร้างหลักสูตรการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน อยู่ในระดับมาก ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาสมควรที่จะพัฒนาหลักสูตรสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของชุมชน และหัวข้อวิชาฝึกอบรมเหมาะสมกับขอบข่ายของหลักสูตร ความเหมาะสมของหน่วยฝึกอบรมหลักสูตรการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชนทั้ง 5 ด้านคือ ด้านที่ 1 ด้านความรู้เกี่ยวกับบทบาท

ของผู้นำการออกกำลังกาย ซึ่งผู้นำการออกกำลังกายในชุมชนถือว่าเป็นผู้มีอิทธิพลที่จะทำให้กิจกรรมประสบความสำเร็จ สอดคล้องกับ Lisa และคณะ (2014 : 1408-1414) ได้ศึกษาเรื่อง การจัดการฝึกความแข็งแรงในชุมชน: ผลกระทบของผู้นำที่มีต่อการเข้าถึงโครงการและความยั่งยืนของผู้สูงวัยในชุมชน พบว่า ชุมชนที่ใช้ผู้นำซึ่งเป็นผู้นำทางศาสนา มีสมาชิกกลุ่มเป็น 2 เท่าของชุมชนที่ใช้เพียงตัวคนเดียว และมีความสัมพันธ์ทางบวก ระหว่างจำนวนผู้นำและจำนวนกลุ่ม ชุมชนที่ใช้ผู้นำทางศาสนามีแนวโน้มที่จะมีกลุ่มต่อเนื่องประมาณ 8.3 เท่าเมื่อเปรียบเทียบกับชุมชนที่ไม่ใช้ผู้นำที่เป็นผู้นำทางศาสนา สรุปได้ว่า การใช้ผู้นำทางศาสนามีผลในทางบวกกับความต่อเนื่องของโปรแกรมอย่างมีนัยสำคัญ ผู้นำช่วยเพิ่มการเข้าถึงโปรแกรมการฝึกและเพิ่มโอกาสที่โปรแกรมจะดำเนินต่อไปด้านที่ 2 ด้านการเสริมสร้างสมรรถภาพทางกาย ด้านที่ 3 ด้านการทดสอบสมรรถภาพทางกาย ด้านที่ 4 ด้านหลักการทางวิทยาศาสตร์การเคลื่อนไหว สอดคล้องกับ สมหมาย แดงสกุล และคณะ (ม.ป.ป. : 148-150) กล่าวว่า การแสดงบทบาทในการเป็นผู้นำกิจกรรมที่ดีทั้งกิจกรรมการออกกำลังกายและกิจกรรมนันทนาการ มีแนวทางปฏิบัติที่สำคัญ คือ ต้องศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบและทักษะที่จำเป็นที่นำมาใช้ประกอบกิจกรรมนั้น ๆ โดยละเอียด และสามารถนำมาใช้ถ่ายทอดให้กับผู้เข้าร่วมกิจกรรมด้วยความถูกต้องปลอดภัยและเกิดประสิทธิภาพ ต้องรู้จักเลือกรูปแบบของกิจกรรมให้มีความเหมาะสมกับกลุ่มผู้เข้าร่วมปฏิบัติกิจกรรม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการส่งเสริมสุขภาพที่ดีโดยความเหมาะสมดังกล่าว ยังควรที่ครอบคลุมไปถึงความเหมาะสมที่เกี่ยวข้องกับ เพศ อายุ วัยฐานะทางเศรษฐกิจ และความพร้อมของผู้เข้าร่วมปฏิบัติด้วย ต้องรู้จักคอยกระตุ้นหรือชี้แนะให้ผู้ร่วมกิจกรรมทั้งในระดับกลุ่ม หรือชุมชน หรือสังคม ได้ตระหนักในความสำคัญของการเข้าร่วมกิจกรรม ทั้งในฐานะผู้เข้าร่วมปฏิบัติ

หรือในฐานะผู้ชม (ผู้สนับสนุน) ต้องศึกษา และทำความเข้าใจเกี่ยวกับสมาชิกในแต่ละคนที่เข้าร่วมกิจกรรม ถึงจุดเด่น จุดด้อยที่มีในแต่ละคน ตลอดจนข้อที่ต้องให้ความระมัดระวังเกี่ยวกับปัญหาสุขภาพ เพื่อป้องกันปัญหาที่อาจเป็นผลสืบเนื่องมาจากสุขภาพของผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ ควรมีความรู้ในเรื่องการปฐมพยาบาล และแนวทางในการป้องกันการบาดเจ็บที่อาจเกิดขึ้นต่อผู้เข้าร่วมกิจกรรม ในการปฏิบัติกิจกรรมแต่ละชนิด ต้องรู้จักเตรียมความพร้อมในเรื่องของอุปกรณ์และสถานที่ ให้มีความเหมาะสมกับประเภทของกิจกรรม และจำนวนของกลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรม โดยคำนึงถึงความปลอดภัยในการเข้าร่วมกิจกรรม ตลอดจนความสำเร็จในการดำเนินกิจกรรม ต้องคอยให้การดูแล หรือให้คำแนะนำรูปแบบของการปฏิบัติที่ถูกต้องแก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างทั่วถึง ต้องรู้จักดูแลสุขภาพของตนเองให้มีความพร้อมในการที่จะปฏิบัติ หรือเป็นผู้นำกิจกรรมได้อย่างสมบูรณ์ ตลอดจนสามารถที่จะให้การดูแลแก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ด้านที่ 5 ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศทางวิทยาศาสตร์ การกีฬา สอดคล้องกับ อาร์ริตัน คำปาเชื้อ (2554 : 82) ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรการพัฒนาฝีมือแรงงานโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อเพิ่มศักยภาพ ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรพัฒนาฝีมือแรงงานโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อเพิ่มศักยภาพในการนำไปใช้สถานการณ์จริง พบว่า ความคิดเห็นต่อการใช้รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรพัฒนาฝีมือแรงงานโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อเพิ่มศักยภาพในด้านความเหมาะสม ความเป็นประโยชน์ ความถูกต้องครอบคลุม ความเป็นไปได้ในระดับมากทุกข้อ

3. การทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน

การทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน ผลการทดลอง พบว่า การทดสอบด้านความรู้ การวัดด้าน

เจตคติ และด้านพฤติกรรม หลังการฝึกอบรมตามหลักสูตร สูงกว่าก่อนการฝึกอบรมตามหลักสูตรทุกรายการ สอดคล้องกับ เชลลีย์และคณะ (Shelley and Other, 2014 : 1635-1639) ได้ศึกษาเรื่อง การประเมินผลโครงการฝึกผู้นำในวิทยาลัย: การใช้นักเรียนสาขาการออกกำลังกายเป็นผู้สนับสนุน การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมผู้เข้ารับการคัดเลือกได้รับมอบหมายให้เป็นผู้นำการออกกำลังกายของนักเรียน นักเรียนแต่ละคนได้รับโปรแกรมการออกกำลังกายที่ออกแบบสำหรับรายบุคคล จนเรียนจบหลักสูตรตามสาขาของตนเอง ผลการวิจัยพบว่า การทดสอบสถิติที่ (Dependent Sample t-test) ขององค์ประกอบสมรรถภาพทางกาย ได้แก่ น้ำหนักตัว เปอร์เซ็นต์ไขมันในร่างกาย รอบเอว เวลาที่ใช้ในการเดินระยะทาง 1 ไมล์ การลุก-นั่ง ดันพื้น และงอลำตัว มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ($P < .05$) นอกจากนั้น ยังสอดคล้องกับ ภควา มุสิกะวัน (2555 : 177-186) ศึกษาเรื่อง รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นผู้นำของผู้นำชุมชน ในการหาประสิทธิภาพของรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะ ความเป็นผู้นำของผู้นำชุมชน พบว่า คุณลักษณะความเป็นผู้นำของผู้นำชุมชน หลังการพัฒนามีคุณลักษณะความเป็นผู้นำสูงกว่า ก่อนพัฒนา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตรที่มีคุณภาพดี จะทำให้ผู้เข้ารับการอบรมตามหลักสูตรมีความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมที่ดี มีผลการประเมินสูงมากกว่าก่อนเข้ารับการอบรม

4. การประเมินและปรับปรุงรูปแบบการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน

ผลจากการประเมินรูปแบบการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน พบว่ามี 5 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นเตรียมการ โดยการค้นหาปัญหาและสำรวจความต้องการของชุมชนร่วมกับแนวทางการสร้าง

รูปแบบการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน

2) การประเมินก่อนการพัฒนา เป็นการประเมินด้านความรู้ เจตคติและพฤติกรรมของอาสาสมัครผู้นำการออกกำลังกาย 3) การพัฒนา เป็นการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามหลักสูตรการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน 4) การประเมินผลหลังการพัฒนา เป็นการประเมินผลการฝึกอบรมด้านความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมของอาสาสมัครผู้นำการออกกำลังกาย 5) การติดตามผลการพัฒนาและการนำไปใช้ เป็นการติดตามผลการพัฒนาที่ผู้นำการออกกำลังกายนำไปใช้ในสถานการณ์จริง ซึ่งขั้นตอนการพัฒนารูปแบบสอดคล้องกับ หงษ์ทอง ประนัตศรี (2556 : 103-104) ศึกษาเรื่อง รูปแบบการพัฒนาผู้นำเยาวชนด้านกีฬาวอลเลย์บอล ในท้องถิ่นในจังหวัดมหาสารคาม การวิจัยแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ขั้นที่ 1 ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นผู้นำเยาวชนด้านกีฬาวอลเลย์บอล ขั้นที่ 2 การสร้างรูปแบบการพัฒนาผู้นำเยาวชนด้านกีฬาวอลเลย์บอล ขั้นที่ 3 การประเมินผลรูปแบบการพัฒนาผู้นำเยาวชนด้านกีฬาวอลเลย์บอล ไกล่เคียงกับจารินี ม้าแก้ว (2560 : 167-168) ได้ศึกษารูปแบบการพัฒนาผู้นำเยาวชนวิศวกรรมบูรณาการเพื่อการพัฒนาชุมชน พบว่า รูปแบบการพัฒนาผู้นำเยาวชนวิศวกรรมบูรณาการเพื่อการพัฒนาชุมชน 7 ขั้นตอน ได้แก่ การค้นหาอาสาสมัครเยาวชน และทดสอบ Pretest การฝึกอบรมผู้นำเยาวชนวิศวกรรมบูรณาการ การค้นหาปัญหาและความต้องการชุมชน การสร้างแนวคิดและนำเสนอการพัฒนาเทคโนโลยี การถ่ายทอดเทคโนโลยีและทดสอบ Posttest และประเมินผล และใกล้เคียงกับ ภควา มุสิกะวัน (2555 : 177-186) ศึกษาเรื่อง รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นผู้นำของผู้นำชุมชน พบว่า รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นผู้นำของผู้นำชุมชน มี 4 องค์ประกอบ คือ 1) หลักการและวัตถุประสงค์ของ รูปแบบ โดยมีหลักการที่เน้นการพัฒนา

ตนเอง การจัดการความรู้ มีความยืดหยุ่นสามารถปรับประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม

2) คุณลักษณะความเป็นผู้นำที่ต้องพัฒนา 3) กระบวนการพัฒนาคุณลักษณะ

4) เงื่อนไขความสำเร็จและตัวชี้วัดความสำเร็จของรูปแบบ กล่าวโดยสรุป รูปแบบการพัฒนาผู้นำการออกกำลังกายตามความต้องการของชุมชน ที่ผู้วิจัย สร้างขึ้นมานั้น มีความสอดคล้องกับเอกสาร และผลงานวิจัยหลายเรื่อง ดังกล่าวมาข้างต้น และที่สำคัญสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ที่มีจุดเน้นและประเด็นพัฒนาหลัก ในการสร้างเสริมให้คนมีสุขภาพดี เน้นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทางสุขภาพ และการลดปัจจัยเสี่ยงด้านสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อสุขภาพโดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาความรู้ในการดูแลสุขภาพ การพัฒนารูปแบบการออก กำลังกายและโภชนาการที่เหมาะสมกับแต่ละช่วงวัย (สำนักงาน คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559 :16) นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับ แผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ที่เร่งการเสริมสร้าง สุขภาพคนไทยเชิงรุก ให้ความสำคัญกับการปฏิรูปด้านสุขภาพ เพื่อให้คนไทย ทุกช่วงวัยมีสุขภาพแข็งแรง สร้างความตระหนักรู้เพื่อการปรับเปลี่ยน พฤติกรรมสุขภาพ ลดปัจจัยเสี่ยงและผลกระทบด้านสุขภาพ ส่งเสริมให้บุคคล ชุมชน และประชาชนกลุ่มต่างๆ มีความรู้และทัศนคติที่ถูกต้องด้านสุขภาพ เพื่อให้มีพฤติกรรมสุขภาพที่ถูกต้อง ไม่ป่วยและตายด้วยโรคที่ป้องกันได้ พัฒนาระบบสุขภาพเชิงรุก โดยการส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันควบคุมโรค พัฒนาและส่งเสริมการใช้แนวปฏิบัติด้านพฤติกรรมสุขภาพของประชาชน สร้างมาตรการทางสังคมในการควบคุมพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพ ที่สำคัญ ส่งเสริมการออกกำลังกาย และการมีสุขภาพที่ดี ซึ่งอาสาสมัครผู้นำการออก กำลังกายตามความต้องการของชุมชน ที่ผ่านกระบวนการตามรูปแบบที่สร้าง ขึ้น เข้าใจถึงความสำคัญของการสร้างเสริมสุขภาพของประชาชนในชุมชน

สามารถออกแบบโปรแกรมการออกกำลังกายที่สนองต่อความต้องการของประชาชนในชุมชน มีทัศนคติที่ดีต่อการทำงานร่วมกับหน่วยงานในชุมชนในการเสริมสร้างสุขภาพประชาชนอย่างยั่งยืนต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้

1. ในการดำเนินกิจกรรมการออกกำลังกายในชุมชนอย่างยั่งยืน ต้องได้รับแรงสนับสนุนทางสังคม จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ที่ให้ความร่วมมือในการดำเนินโครงการให้บรรลุวัตถุประสงค์ ดังนั้นในการดำเนินการวิจัยในชุมชนจึงควรประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เข้าใจในวัตถุประสงค์ และร่วมมือในการดำเนินโครงการจนประสบความสำเร็จ

2. บุคลิกภาพและความรู้ของผู้นำการออกกำลังกายที่ผ่านรูปแบบการพัฒนาที่สร้างขึ้น มีส่วนสำคัญที่จะทำให้สมาชิกมีความเชื่อมั่นที่จะร่วมกิจกรรม และเข้าใจถึงความสำคัญของการออกกำลังกาย ยอมรับว่าการออกกำลังกายเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิตประจำวัน

ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการวิจัยครั้งนี้

1. สถานศึกษาที่ผลิตบัณฑิตในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับผู้นำการออกกำลังกาย ควรจัดให้นักศึกษาได้มีประสบการณ์จริงระหว่างเรียน โดยการจัดกิจกรรมออกกำลังกายในชุมชน เพื่อให้ให้นักศึกษาได้ตระหนักถึงคุณสมบัติที่จำเป็นสำหรับผู้นำการออกกำลังกายก่อนที่จะจบการศึกษาไปทำงานในอนาคต

2. โรงพยาบาลของรัฐ ในส่วนของกลุ่มงานพยาบาลชุมชน ควรมีการประสานงานร่วมกับสถานศึกษาในส่วนของผู้นำการออกกำลังกาย และองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ในการสนับสนุนงบประมาณในการจัดกิจกรรม

ออกกำลังกายในชุมชน เพื่อเป็นการสร้างเสริมสุขภาพเชิงรุกให้แก่ประชาชน ก่อนที่จะเจ็บป่วยด้วยโรคที่สามารถป้องกันได้ด้วย การออกกำลังกาย

3. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เช่นเทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล ควรจัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนการจัดกิจกรรมการออกกำลังให้กับประชาชนในชุมชน รวมถึงการส่งเสริมให้แกนนำด้านสุขภาพในชุมชนสามารถเป็นผู้นำในการออกกำลังกายได้ด้วยตนเอง เพื่อให้การจัดกิจกรรมการออกกำลังกายเป็นไปได้อย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การส่งเสริมสุขภาพเชิงรุกสำหรับประชาชน ต้องอาศัยการได้รับความร่วมมือจากชุมชนจะช่วยให้นโยบายตามแผนการพัฒนาสุขภาพตามนโยบายของภาครัฐ ประสบความสำเร็จ การที่ชุมชนเข้มแข็งสามารถบริหารจัดการเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพได้เอง จะทำให้ปัญหาทางด้านสุขภาพลดลง ซึ่งข้อเสนอแนะในการพัฒนาในระยะต่อไป มีดังนี้

1. ควรมีการพัฒนาหลักสูตรเพื่อสร้างทักษะในการเป็นผู้นำการออกกำลังกายของอาสาสมัครสาธารณสุขในชุมชน เพื่อให้ประชาชนในชุมชนสามารถบริหารจัดการ การจัดกิจกรรมการออกกำลังกายได้เอง

2. ควรมีการพัฒนาหลักสูตรการออกกำลังกายสำหรับเสริมสร้างสุขภาพประชาชนในแต่ละช่วงวัยที่แตกต่างกัน เพื่อให้ประชาชนได้เลือกออกกำลังกายได้เหมาะสมกับตนเอง

3. ควรมีการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเสริมสร้างสุขภาพในชุมชน เพื่อนำไปใช้ในการเสริมสร้างสุขภาพเชิงรุกอย่างยั่งยืนส่งผลให้จำนวนผู้ที่เจ็บป่วยด้วยโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง (NCDs : Non – Communicable Diseases) มีจำนวนลดลง

บรรณานุกรม

- กรรณิการ์ อัสวตรเดชา. (2553). การสื่อสารของมนุษย์. กรุงเทพฯ : 21
เซ็นจูรี จำกัด.
- กุลธิดา เหมเพชร, คมกริช เซาว์พานิช, พรเพ็ญ ลาโพธิ์, และวาสิฏฐี
เทียมเท่าเกิด. (2555). พฤติกรรมการออกกำลังกายของบุคลากร
ในมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน. กรุงเทพฯ
:สำนักงานสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.
- เกษศิริรินทร์ กิตติพงษ์ภากรณ์. (2553). ความคิดเห็นของผู้บริหารและสมาชิก
ฟิตเนสเว็นเตอร์เกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นำการ
ออกกำลังกาย. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จาริณี ม้าแก้ว. (2560). รูปแบบการพัฒนาผู้นำเยาวชนวิศวกรรมบูรณาการ
เพื่อการพัฒนาชุมชน. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
นวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
ราชภัฏมหาสารคาม.
- จิราภรณ์ ตั้งกิตติภากรณ์. (2556). จิตวิทยาทั่วไป. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เจริญ กระบวนรัตน์. (2544). การฝึกกล้ามเนื้อด้วยการยกน้ำหนัก. ในการ
อบรมเชิงปฏิบัติการฝึกกล้ามเนื้อด้วยการยกน้ำหนัก. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- _____. (2545). หลักการและเทคนิคการฝึกกรีฑา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เทพประสิทธิ์ กุลธวัชวิชัย. (2554). การนันทนาการ. กรุงเทพฯ : วี พรีนธ์.

- ธีระศักดิ์ อภาวัฒน์สกุล. (2552). **หลักวิทยาศาสตร์ในการฝึกกีฬา**. กรุงเทพฯ : ส.เอเชียเพรส.
- บุญชม ศรีสะอาด.(2554). **การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 9**. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- พิสนุ พองศรี. (2553). **วิจัยทางการศึกษา**. กรุงเทพฯ : ตำนสุทธาการพิมพ์.
- ภควา มุสิกะวัน. (2555). **รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นผู้นำของผู้นำชุมชน**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- ศุภลักษณ์ เสือพล. (2554). **ผลของการฝึกชกิง (กวางกิมจ้อไ้กิง) ที่มีต่อการทรงตัว ความแข็งแรงและความจุดอด**. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สมหมาย แดงสกุล และคณะ. (ม.ป.ป.). **สุขศึกษาและพลศึกษา 3**. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2561). **ปี61 ไทยก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุ**. ค้นเมื่อ 8 มกราคม 2561, จาก <http://www.thaihealth.or.th>.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). **สรุปสาระสำคัญแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสองพ.ศ. 2560 – 2564**. กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2559). **แผนพัฒนาการกีฬาแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2560-2564)**. กรุงเทพฯ : สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.
- สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข. (2555). **แผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555-2559**. กรุงเทพฯ : องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์.

หงษ์ทอง ประนัตศรี. (2556). รูปแบบการพัฒนาผู้นำเยาวชนด้านกีฬา
วอลเลย์บอลในท้องถิ่นในจังหวัดมหาสารคาม. บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 2556.

อารีรัตน์ คำปาเชื้อ. (2554). รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรการพัฒนาฝีมือ
แรงงานโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อเพิ่มศักยภาพ.

วารสารพัฒนาเทคนิคศึกษา. 23(77), 83.

Lisa T. Washburn , Carol E.Cornell , Martha Phillips, Holly Felix
and LaVonaTraywick. (2014). Strength Training in
Community Settings: Impact of Lay Leaders on Program
Access and Sustainability for Rural Older Adults. **Human
Kinetics Journals.** 11(7), 1408-1414.

Maggie Evans , Kelly J.Rohan , Alan Howard , Sheau-Yan Ho,
Patricia M.Dubbert, Barbara A. Stetson. (2017). Exercise
Dimensions and Psychological Well-Being : A Community-
Based Exercise Study. **Human Kinetics Journals.** 11(2),
107-125.

Shelley NicoleArmstrong, Daniel R. Henderson, Brian
M.WilliamsandMichelleM.Burcin. (2014). An Evaluation of
a College Exercise Leader Program: Using Exercise Science
Students as Advocates for Behavior Modification. **Journal
of Physical Activity and Health.** 11(8), 1635-1639.

สภาพปัจจุบันและปัญหาของการออกแบบผลิตภัณฑ์
จากผ้าไหม กลุ่มทอผ้าบ้านหนองหญ้าปล้อง
ต.โพนเพ็ก อ.มัญจาคีรี จ.ขอนแก่น*

The Current Situation and Problems of Silk Product
Design: Baan Nong Ya Plong Weaving Group
Phon Peek, Mancha Khiri district, Khon Kaen

รัตติกร ศิริขันธ์ บุตรลา **
Rattikorn Sirikhan Butla

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่องการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์
ตกแต่งบ้านจากเศษผ้า กรณีศึกษา : กลุ่มทอผ้าบ้านหนองหญ้าปล้อง ต.โพนเพ็ก
อ.มัญจาคีรี จ.ขอนแก่น ซึ่งได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากมหาวิทยาลัยขอนแก่น

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจักษ์สาขาวิชาการออกแบบอุตสาหกรรม
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น อีเมล : rattysiri.b@gmail.com
Assistant Professor Dr. at Department of Industrial Design, Faculty of
Architecture, Khon Kaen University. Email : rattysiri.b@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาศาภาพปัจจุบันและปัญหาของการออกแบบผลิตภัณฑ์จากผ้าไหม กลุ่มทอผ้าบ้านหนองหญ้าปล้อง ต.โพนเพ็ก อ.มัญจาคีรี จ.ขอนแก่น เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและทดลองวัสดุเหลือใช้จากการทอผ้า และเพื่อศึกษาแนวทางการออกแบบผลิตภัณฑ์ของตกแต่งบ้าน สำหรับกลุ่มทอผ้าบ้านหนองหญ้าปล้อง กลุ่มเป้าหมายได้แก่ สมาชิกกลุ่มทอผ้าบ้านหนองหญ้าปล้อง กรอบแนวคิดในการศึกษานั้นได้ ประยุกต์แนวคิดร่วมสมัยหลายสาขาวิชา ได้แก่ แนวคิดทฤษฎีการพัฒนาร่วมสมัย แนวคิดเรื่องสัตยวิทยา และแนวคิดเรื่องการตลาดและทฤษฎีทางศิลปะเพื่อใช้ในการออกแบบลวดลาย เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วย แบบสอบถาม การสัมภาษณ์ การปฏิบัติการทดลองและการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ผลการศึกษาพบว่า การออกแบบผลิตภัณฑ์จากเศษผ้าที่เหลือจากการตัดเย็บนำมาออกแบบเป็นผลิตภัณฑ์สำหรับตกแต่งบ้านเป็นแนวทางที่จะนำเศษวัสดุดังกล่าวมาใช้ได้จริงและเกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน หากนำมาศึกษา วิเคราะห์ ออกแบบ อย่างเป็นรูปธรรม เพราะเศษผ้าเป็นขยะหรือมูลฝอย ประเภทขยะรีไซเคิล (Recyclable waste) หรือมูลฝอยที่ยังใช้ได้ สามารถนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ได้ โดยจำเป็นต้องผ่านกระบวนการแปรรูปใหม่ (Recycle) หรือแปรรูป (Reuse) ซึ่งเป็นอีกวิธีที่สามารถลดปริมาณขยะมูลฝอยจากสิ่งทอได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีการพัฒนาร่วมสมัย เสนอแนวคิดและกระบวนการที่สนใจใหม่ของการคิดเชิงสร้างสรรค์ที่แสดงความรับผิดชอบต่อสังคม ฐานคิดการพัฒนาสังคมร่วมสมัย เน้นหลัก 5 ประการที่สำคัญ คือ ความเสมอภาค (Equity) ความหลากหลาย (Diversity) อิสระทางความคิด (Freedom) ความสามัคคี (Solidarity)

) การคำนึงถึงอนาคตและระบบนิเวศวิทยาหรือการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainability) แนวทางแรกในการออกแบบผลิตภัณฑ์ตกแต่งบ้าน คือ การใช้อัตลักษณ์ท้องถิ่นเป็นกระบวนการพัฒนาแนวคิดของงาน ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีสัญวิทยา ของ โรลันด์ บาร์ตส์ (Roland Barthes) ที่มีความคิดหลักในการสื่อความหมายด้วยสัญลักษณ์ ในทฤษฎีโครงสร้างนิยมหน่วยสื่อความหมาย จะสัมพันธ์ระหว่างกันประกอบเป็นโครงสร้างของแต่ละหน่วยจึงจะมีค่าสื่อความหมายขึ้นมาได้ แต่อบ คือรูปสัญลักษณ์ และความโชคดี เป็นสิริมงคล อายุยืนยาว คือความหมายของสัญลักษณ์ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ตกแต่งบ้านในแนวทางต่อไป คือ อัตลักษณ์การทอ ที่ต้องการสื่อถึงความเชี่ยวชาญของกลุ่ม จึงทำให้เกิดแนวคิดถึง รังไหม ไหมคุณธรรม และไหมอีลี ซึ่งต้องมีการพัฒนาต่อไป เพื่อให้ได้แนวทางในการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่สมบูรณ์

คำสำคัญ : การออกแบบผลิตภัณฑ์, ผ้าไหม

Abstract

The main purpose of this action research was to examine the use of remnants from fabric weaving in designing decorative accessories for houses. The main target participants in this study were villagers in Baan Nong Ya Plong Weaving Group, Phon Peek, Mancha Khiri district, Khon Kaen province. This study adopted theories and principles of contemporary development, semiology, marketing, and fine arts as an interdisciplinary framework for product design. Research instruments included a questionnaire, an interview form, experimenting, and a participatory observation form. The results revealed that the employment of the remnants of cloths, based on concrete analysis and design, could be used effectively to design house decorative accessories, which are useful for daily life activities. Remnants of cloths are recyclable waste or reusable objects that could be reused through a recycling or reusing process. This process is one way to reduce the amount of waste efficiently, which is in line with the contemporary development theory, which proposes new concepts for creative thinking and social responsibility. The theory of contemporary development is based on five major concepts: equity, diversity, freedom, solidarity, and sustainability. Based on the results of the present study, the main principle for designing house accessory products was the adoption of local community

identity to guide the concept of product development following Roland Barthes's semiotics that meaning is conveyed via signs. In structuralism, each element is associated, as they all together create meaning. In this study, it was found that land turtle is a sign of good luck, prosperity, and longevity. The design for this weaving group in a later stage can be weaving identity, which reflects the expertise of this group. The weaving identity demonstrates the concepts of silk cocoons, ethical (or natural-colored) silk, and Eri silk, all of which need further studies for complete product design for this fabric weaving group.

Keywords : Product design, Silk

บทนำ

กลุ่มทอผ้าบ้านหนองหญ้าปล้อง ที่ตั้งกลุ่ม 36 หมู่ 9 ต.โพนเพ็ก อ.มัญจาคีรี จ.ขอนแก่น เป็นกลุ่มการทอผ้าที่อยู่ในประเภทของภูมิปัญญาไทยในด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม (ชิลิกกา วรรณจันทร์, 2554) โดยกลุ่มจัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2541 ซึ่งในอดีตที่ผ่านมาชาวบ้านได้ทอผ้าไหมเป็นระยะเวลานาน ต่อมาประชาชนมีความต้องการพัฒนาอาชีพและรายได้ จึงได้มีการรวมตัวเป็นกลุ่มขึ้นมา และขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากส่วนราชการ เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบล และสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ กลุ่มทอผ้าบ้านหนองหญ้าปล้อง ได้พัฒนาผลิตภัณฑ์จนสามารถเป็นกลุ่มทอผ้าที่ได้รับมาตรฐาน OTOP ในปัจจุบัน ซึ่งเดิมในอดีตการผลิตผ้าชนิดต่าง ๆ ของกลุ่มจะใช้สีย้อมจากสีเคมี แต่ขายได้ยากและไม่เป็นที่ต้องการของตลาด ต่อมาได้หันมาผลิตผ้าโดยย้อมสีจากธรรมชาติ ซึ่งเป็นที่ต้องการของตลาดจำนวนมาก จึงเกิดแนวคิดที่จะผลิตสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่ม และได้ศึกษาเรื่องราวการย้อมสีธรรมชาติ จากผู้สูงอายุที่มีความรู้ในหมู่บ้าน โดยได้นำเอาเปลือกไม้มาต้มกรองเอาน้ำจากเปลือกไม้ต่าง ๆ ที่หาได้ในพื้นที่ โดยได้ทำการลองผิดลองถูกจากการต้มเปลือกไม้ เช่น เปลือกมะม่วง เปลือกต้นประดู่ ใบหม่อน ลูกหม่อน ครั่ง คราม ดอกอัญชัน และโคลน นำมาย้อมกับผ้าไหม ทำให้ได้ผ้าไหมมัดหมี่ย้อมสีธรรมชาติ ผ้ามัดย้อมและผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติที่สวยงามและนำออกจำหน่าย เป็นที่พอใจของลูกค้าทางกลุ่มจึงได้เพิ่มปริมาณการผลิตขึ้นเรื่อยๆ จนเป็นที่รู้จักและเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่ม โดยผ้าไหมที่ผลิตเพื่อออกจำหน่ายได้แปรรูปในรูปแบบและลักษณะต่าง ๆ เช่น เสื้อ กระโปรง กางเกง กระเป๋า ผ้าคลุมไหล่ เป็นต้น (ทองเลิศ สอนจัน, 2559 : สัมภาษณ์)

การผลิตผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ของกลุ่มได้เพิ่มปริมาณการผลิตขึ้นเรื่อย ๆ การผลิตสินค้าทอมือเป็นที่ต้องการของกลุ่มลูกค้า ทำให้การผลิตสิ่งทอผ้าทอมือมีกำลังผลิตจำนวนมาก กระบวนการทอผ้าทอมือจะมีส่วนของเส้นใยที่ไม่สามารถใช้งานได้ การตัดเย็บผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ดังกล่าวทำให้เกิดเศษผ้าเป็นจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ เช่นกัน กลุ่มทอผ้าบ้านหนองหญ้าปล้องได้รวบรวมเศษผ้าจากการตัดเย็บเก็บไว้ในห้องเก็บวัสดุ เมื่อมีจำนวนมากก็จะกำจัดขยะเหล่านี้โดยการนำไปทิ้งที่บริเวณทิ้งขยะของชุมชนไม่ได้นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์หรือใช้ซ้ำ (Reuse) แต่อย่างใด (ทองเลิศ สอนจัน, 2559 : สัมภาษณ์) เศษผ้าเป็นขยะหรือมูลฝอย ประเภทขยะรีไซเคิล (Recyclable waste) หรือมูลฝอยที่ยังใช้ได้ สามารถนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ได้ สำหรับขยะรีไซเคิลเป็นขยะที่พบมากเป็นอันดับสองในกองขยะ โดยพบประมาณร้อยละ 30 ของปริมาณขยะทั้งหมดในกองขยะ ในปี พ.ศ. 2550 มีปริมาณขยะมูลฝอยเกิดขึ้นในประเทศไทย ประมาณ 14.72 ล้านตันหรือประมาณ 40,332 ตันต่อวัน แต่มีการคัดแยกและนำขยะมูลฝอยกลับมาใช้ใหม่ ประมาณ 3.25 ล้านตัน หรือประมาณร้อยละ 22 เท่านั้น ซึ่งเป็นปริมาณที่น้อยมากเมื่อเทียบกับปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้น (สำนักจัดการกากของเสียและสารอันตราย, 2559) และปริมาณขยะมูลฝอยจำนวนมากทำให้เกิดปัญหามลพิษจากอุตสาหกรรมสิ่งทอได้

โครงสร้างของอุตสาหกรรมสิ่งทอมีลักษณะเป็นเครือข่ายเกี่ยวโยงกันจากอุตสาหกรรมต้นน้ำไปจนถึงปลายน้ำ ดังนั้นเมื่อส่วนหนึ่งส่วนใดมีปัญหาหรือเป็นจุดอ่อนก็จะกระทบกับโครงสร้างอุตสาหกรรมทั้งระบบในภาพรวม ฉะนั้นจึงจำเป็นต้องมีการแก้ไขปัญหาเพื่อให้การพัฒนาอุตสาหกรรมสิ่งทอดำเนินไปได้ด้วยดีทั้งระบบ ปัญหามลพิษที่เกิดขึ้นจากอุตสาหกรรมดังกล่าว ประกอบด้วยปัญหาอากาศเสีย น้ำเสีย กลิ่นเหม็น

เสียงดัง สารเคมี รวมถึงของเสียที่เป็นของแข็ง เช่น เศษด้าย เศษผ้า เป็นต้น อุตสาหกรรมสิ่งทอมี 6 ประเภท ได้แก่ อุตสาหกรรมผลิตเส้นใย อุตสาหกรรมปั่นด้าย อุตสาหกรรมทอผ้า อุตสาหกรรมถักผ้า อุตสาหกรรมฟอก ย้อม พิมพ์ และตกแต่งสำเร็จ และอุตสาหกรรมเสื้อผ้าสำเร็จรูป ซึ่งอุตสาหกรรมแต่ละประเภทก่อให้เกิดปัญหามลพิษที่มีระดับความรุนแรงแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกระบวนการผลิตและวัตถุดิบที่ใช้แต่ละประเภท กล่าวคือ หากเป็นอุตสาหกรรมผลิตเส้นใยจะก่อให้เกิดปัญหาด้านสารเคมีและกลิ่นเหม็นเป็นสำคัญ ในขณะที่อุตสาหกรรมทอผ้าจะก่อให้เกิดปัญหาด้านเสียงและอากาศ ส่วนอุตสาหกรรมผลิตเสื้อผ้าสำเร็จรูปจะก่อให้เกิดปัญหาทางของเสีย เช่น เศษผ้า เศษด้าย แกนกระดาษ เป็นต้น (สำนักวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ, 2559) และรูปแบบการวางแผนการจัดการขยะมูลฝอยจากสิ่งทออย่างมีประสิทธิภาพสามารถลดปริมาณขยะมูลฝอยที่ต้องส่งเข้าไปทำลายด้วยระบบต่างๆให้น้อยที่สุด การนำขยะมูลฝอยกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ (Material Recovery) เป็นการนำมูลฝอยที่สามารถคัดแยกได้กลับมาใช้ใหม่ โดยจำเป็นต้องผ่านกระบวนการแปรรูปใหม่ (Recycle) หรือแปรรูป (Reuse) ก็ได้ เป็นอีกวิธีที่สามารถลดปริมาณขยะมูลฝอยจากสิ่งทอได้

จากการศึกษาพบว่าตลาดเฟอร์นิเจอร์และของตกแต่งปี 2559 มีการเติบโต คือ มีการลงทุนในโครงการต่างๆของภาครัฐ นโยบายการกระตุ้นเศรษฐกิจของภาครัฐและความมั่นใจของภาคเอกชนต่อนโยบายของภาครัฐ รวมทั้งโครงการอสังหาริมทรัพย์ที่ชะลอตัวในปี 2558 เริ่มเดินหน้าต่อในปี 2559 มากขึ้น นอกจากนี้ยังพบว่าโครงการคอนโดมิเนียม (Condominium) และทาวน์โฮม (Townhome) มีการเริ่มเปิดโครงการใหม่เพิ่มขึ้น จากนโยบายของรัฐบาลที่กระตุ้นให้มีการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและประหยัดอันจะนำ

มาสู่การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยคำนึงถึงการนำวัสดุที่เหลือใช้น่ากลับมาใช้ซ้ำ (Reuse) เพื่อเป็นแนวทางในการลดปริมาณขยะและนำเศษผ้าที่เหลือใช้ไปออกแบบ พัฒนาให้เกิดประโยชน์สูงสุดก็จะสามารถเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ สามารถลดปริมาณขยะมูลฝอยจากสิ่งทอได้ อีกทั้งยังสามารถเพิ่มมูลค่าจากการผลิตในรูปแบบต่าง ๆ เป็นการสร้างรายได้เสริมจากอาชีพหลักให้กับชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป ผลิตภัณฑ์ตกแต่งบ้านชนิดต่าง ๆ เหล่านี้ส่วนใหญ่จะมีรูปแบบ ลวดลาย สี สัน คล้ายๆกัน ลอกเลียนแบบผลิตภัณฑ์ต่อกันมา ยังไม่มีการออกแบบและพัฒนารูปแบบให้มีความแปลกใหม่อย่างหลากหลาย ยังมีจุดด้อยในด้านความงาม ความประณีต การจัดองค์ประกอบ ที่ยังไม่ลงตัว ทั้งในด้านการจัดรูปแบบ และแนวคิดในการออกแบบผลิตภัณฑ์ให้มีอัตลักษณ์โดยเน้นผลิตภัณฑ์ที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมในพื้นที่และแนวทางการดำเนินชีวิตประจำวัน (Life Style) มีความประณีตและเน้นถึงความปลอดภัยในการใช้งาน มีเรื่องราวเล่าถึงความเป็นมาของผลิตภัณฑ์ซึ่งถือเป็นเสน่ห์ของผลิตภัณฑ์และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมตามแนวโน้มของโลก (Trend) ที่ผู้บริโภคหันมาให้ความสนใจด้านนี้มากขึ้น

การออกแบบผลิตภัณฑ์มีบทบาทและความสำคัญในกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ ในหลายด้านด้วยกัน กล่าวคือ การออกแบบช่วยในการตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค ช่วยเพิ่มความรวดเร็วในการเข้าสู่ตลาด และช่วยสร้างความแตกต่าง (อรัญ วานิชกร, 2559) ผู้วิจัยจึงเสนอโครงการออกแบบผลิตภัณฑ์ของตกแต่งบ้านจากเศษผ้า โดยมีแนวทางคือ การสร้างความแตกต่างที่ไม่สามารถหาได้โดยทั่วไปจากผลิตภัณฑ์ประเภทเดียวกันที่มีอยู่ ออกแบบให้ผลิตภัณฑ์มีความสวยงามแปลกใหม่เป็นการสร้างความน่าสนใจให้กับผลิตภัณฑ์ มีเรื่องราวและมีประสิทธิภาพของผลิตภัณฑ์ มีต้นทุน

ในการผลิตต่ำและตรงกับความต้องการของผู้บริโภค เพื่อเป็นแนวทางสำหรับกลุ่มทอผ้าบ้านหนองหญ้าปล้อง ต.โพนเพ็ก อ.มัญจาคีรี จ.ขอนแก่น ได้นำรูปแบบและเทคนิควิธีการออกแบบไปใช้ได้เหมาะสม

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

- 1) เพื่อศึกษาและทดลองวัสดุเหลือใช้สำหรับการออกแบบผลิตภัณฑ์ของตกแต่งบ้าน
- 2) เพื่อศึกษาแนวคิดการออกแบบผลิตภัณฑ์ของตกแต่งบ้านสำหรับกลุ่มทอผ้าบ้านหนองหญ้าปล้อง ต.โพนเพ็ก อ.มัญจาคีรี จ.ขอนแก่น

บริบทพื้นที่ศึกษา

กลุ่มทอผ้าบ้านหนองหญ้าปล้อง ที่ตั้งกลุ่ม 36 หมู่ 9 ต.โพนเพ็ก อ.มัญจาคีรี จ.ขอนแก่น โดยมี นางทองเลิศ สอนจันทร์ เป็นประธานกลุ่มทอผ้าบ้านหนองหญ้าปล้อง กลุ่มจัดตั้งขึ้นเมื่อประมาณปี พ.ศ.2541 สมาชิกในกลุ่มมีประมาณ 30-40 คน กลุ่มทอผ้าบ้านหนองหญ้าปล้อง พัฒนาตั้งแต่กระบวนการเลี้ยงหม่อนไหม เพื่อให้ได้เส้นไหมที่มีประสิทธิภาพ จัดพื้นที่ในการทอผ้า ตัดเย็บแปรรูปผลิตภัณฑ์สำหรับสมาชิกในกลุ่มให้ทำงานร่วมกัน เพื่อให้สามารถควบคุมคุณภาพของงานได้และยังเป็นพื้นที่ในการสอนลูกหลานให้มีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการผลิตและสามารถสืบทอดภูมิปัญญานี้ต่อไปได้ กลุ่มทอผ้าได้รับมาตรฐาน OTOP จากการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอ โดยเน้นการย้อมสีจากธรรมชาติ ภูมิปัญญาจากผู้สูงอายุผู้มีความรู้ในหมู่บ้านสืบทอดกันมายาวนาน โดยได้นำเอาเปลือกไม้มาต้มกรองเอาน้ำจากเปลือกไม้ต่าง ๆ ที่หาได้ในพื้นที่ โดยได้ทำการลองผิดลองถูกจาก

การต้มเปลือกไม้ เช่น เปลือกมะม่วง เปลือกต้นประดู่ ใบหม่อน ลูกหม่อน ครั่ง คราม ดอกอัญชัน และโคลน นำมาย้อมกับผ้าไหม ทำให้ได้ผ้าไหมมัดหมี่ย้อมสีธรรมชาติ ผ้ามัดย้อมและผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติที่สวยงาม มีสีสันแปลกตา อีกทั้งยังปลอดภัยต่อผู้ผลิตและผู้บริโภคบริโภค โดยผ้าไหมที่ผลิตเพื่อออกจำหน่ายได้แปรรูปในรูปแบบต่าง ๆ เช่น เสื้อ กระโปรง กางเกง กระเป๋า ผ้าคลุมไหล่ เป็นต้น และทุกชิ้นงานถักทอด้วยมือ ไม่ใช่เครื่องจักร จนเป็นเสน่ห์ที่ทำให้คนรู้จักและเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่ม (ทองเลิศ สอนจัน, 2559 : สัมภาษณ์)

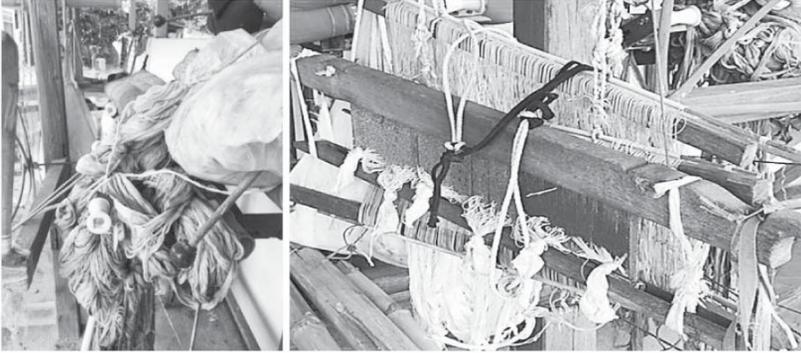

ภาพที่ 1 พื้นที่ทอผ้าและตัดเย็บแปรรูปผลิตภัณฑ์จากผ้าไหม

วิธีการศึกษา

ศึกษาวัสดุที่เหลือใช้จากการทอผ้าและการแปรรูปผ้า จากกลุ่มทอผ้าบ้านหนองหญ้าปล้อง ต.โพนเพ็ก อ.มัญจาคีรี จ.ขอนแก่น โดยศึกษาจำนวนและปริมาณของวัสดุที่เหลือใช้ ศึกษาคุณสมบัติของวัสดุที่เหลือใช้ ซึ่งพบว่าเศษวัสดุเหลือใช้ของทางกลุ่ม ได้แก่ เส้นด้ายจากการร้อยพื้ม (ภาพที่ 2) เศษผ้าจากการแปรรูปผลิตภัณฑ์ผ้าไหม (ภาพที่ 3) รังไหมจากการเลี้ยงไหมของทางกลุ่ม (ภาพที่ 4) และเศษผ้าบริเวณหัวผ้าท้ายผ้า (ภาพที่ 5) ที่ต้อง

ตัดออกเพื่อให้ผืนผ้าเรียบร้อยสวยงาม และได้ทำการทดลองนำเศษวัสดุเหลือใช้มาทอเป็นผืนเพื่อศึกษาคุณสมบัติที่เหมาะสมในการนำไปออกแบบผลิตภัณฑ์ตกแต่งบ้าน

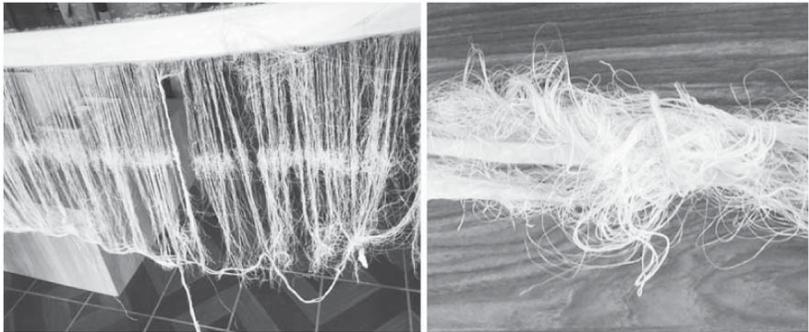
ภาพที่ 2 เส้นด้ายเหลือใช้จากการร้อยพื้ม

ภาพที่ 3 เศษผ้าเหลือใช้จากการแปรรูปผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม

ภาพที่ 4 รังไหมจากการเลี้ยงไหมของกลุ่ม

ภาพที่ 5 เศษจากการตัดหัวผ้าท่ายผ้า

การวิเคราะห์แนวทางการออกแบบของตกแต่งบ้าน

งานออกแบบภายใต้อิทธิพลวัฒนธรรมท้องถิ่น

กระแสตะวันออกในการออกแบบตกแต่งภายใน (Trend of Oriental Design) East Meets West (ตะวันออกพบตะวันตก)

1. แนวทางการออกแบบตกแต่งภายในเป็นในลักษณะของ การออกแบบปรับปรุง (Renovation)
2. ออกแบบและผลิตในสไตล์ของตนเอง
3. งานออกแบบก้าวเข้าสู่กระแสความนิยมแบบ “โลกแห่งวัฒนธรรมท้องถิ่น” (เอกชาติ จันอุไรรัตน์, 2551)

สหัสวรรษใหม่กับงานออกแบบตกแต่งภายใน

อิทธิพลงานออกแบบท่ามกลางสังคมโลกาภิวัตน์

พัฒนาการเฟอร์นิเจอร์ ของตกแต่งบ้านของไทยได้ยกระดับเข้าสู่ความเป็นสากลด้วยผลงานของนักออกแบบไทย ซึ่งมีรูปแบบที่แสดงออกถึงความเป็นไทยและตะวันออก รวมถึงอิทธิพลที่ได้รับจากนักออกแบบตะวันตกที่แพร่หลายอยู่ในวัฒนธรรมบริโภคนิยมของสังคมไทย (เอกชาติ จันอุไรรัตน์, 2551)

ผลิตภัณฑ์ของตกแต่งบ้าน

การออกแบบตกแต่งบ้านนั้นเป็นการออกแบบเพื่อการเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันโดยเฉพาะอย่างยิ่งการออกแบบเพื่อเสริมแต่งความงามให้กับอาคารบ้านเรือนในบริเวณที่อยู่อาศัย เพื่อให้เกิดความสวยงามน่าอยู่อาศัย การออกแบบตกแต่งในที่นี้หมายถึงการออกแบบภายในบ้าน เพื่อเสริมและจัดสภาพภายในอาคารให้สวยงามน่าอยู่อาศัย การวิเคราะห์แนวทางของตกแต่งบ้านจากการสัมภาษณ์ประธานกลุ่มจึงทำให้ทราบว่าทางกลุ่มมี

โครงการที่จะพัฒนาแปรรูปผลิตภัณฑ์หมอน ซึ่งหมอนเป็นผลิตภัณฑ์ตกแต่งบ้านที่สามารถนำเสนอสินค้าจากการทอได้อย่างชัดเจน และทางกลุ่มมีความเชี่ยวชาญในการทอผ้า ดังนั้นการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากเศษผ้าจึงนำเสนอหมอนเป็นผลิตภัณฑ์ตกแต่งบ้าน

แรงบันดาลใจในการออกแบบ

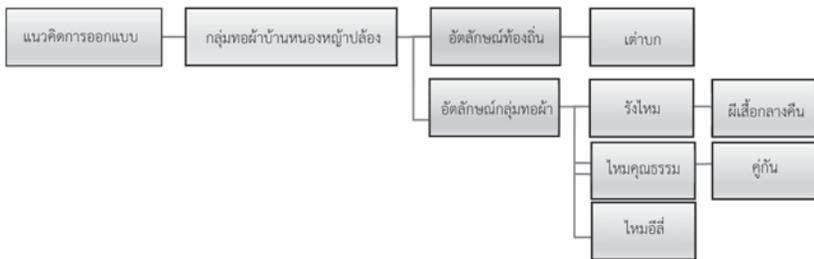
กลุ่มทอผ้าบ้านหนองหญ้าปล้อง ต.โพนเพ็ก อ.มัญจาคีรี จ.ขอนแก่น เป็นกลุ่มทอผ้าที่มีชื่อเสียงในการทอผ้าย้อมสีธรรมชาติ ดังนั้นแนวทางในการออกแบบผลิตภัณฑ์จึงต้องการสื่อถึงความเชี่ยวชาญของทางกลุ่มและบริบทที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ตั้งของกลุ่ม โดยเน้นความเป็นธรรมชาติ ให้สอดคล้องกับผลิตภัณฑ์ของทางกลุ่ม ที่เริ่มจากการนำต้นหมอน ต้นฝ้ายที่อยู่รายรอบบ้าน ได้ถูกนำมาเป็นวัตถุดิบหลักสำหรับทอผ้า กระบวนการเลี้ยงหม่อน สาวไหม ย้อมผ้าและทอผ้า ล้วนแต่เลือกกรรมวิธี กระบวนการผลิต รวมทั้งวัสดุในท้องถิ่นที่มีความเป็นธรรมชาติทั้งสิ้น จึงทำให้ได้แนวคิดหลัก 2 แนวทางดังนี้

1. บริบทที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ตั้งของกลุ่ม จากการลงพื้นที่ในหมู่บ้านหนองหญ้าปล้อง พบว่ามีเต่าบกเดินอยู่ในหมู่บ้านจำนวนมาก เรียกว่า เต่าเพ็ก ลักษณะกระดองจะมีสีเหลืองแก่ปนน้ำตาลเดินอยู่ในหมู่บ้าน บ้างก็จะอยู่บริเวณใต้ถุนบ้านเพื่อรออาหารจากชาวบ้าน บ้างก็เดินอยู่ตามถนนภายในหมู่บ้าน ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นสัตว์ที่เป็นสิริมงคลเพราะมีอายุยืนยาว คนในหมู่บ้านจึงช่วยกันดูแล ทั้งเรื่องอาหารและความปลอดภัยจากรถที่วิ่งในหมู่บ้าน สร้างความแปลกใจและประทับใจให้กับผู้พบเห็น จึงถือได้ว่าเต่าบกเป็นอัตลักษณ์ท้องถิ่นของกลุ่มทอผ้าบ้านหนองหญ้าปล้อง

2. ความเชี่ยวชาญทางด้านทอผ้า ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบสานจากรุ่นสู่รุ่นมาอย่างต่อเนื่อง ที่ทำให้ผลิตภัณฑ์ผ้าทอของทางกลุ่ม

ได้รับคัดเลือกให้อยู่ในระดับห้าดาว ของ OTOP ในปี พ.ศ.2548 จากโครงการพัฒนาเครือข่ายองค์ความรู้ KBO จ.ขอนแก่น พร้อมได้รับรองผลิตภัณฑ์จากกระทรวงอุตสาหกรรมในปี พ.ศ.2549 สร้างชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักมากขึ้น การทอผ้าจึงเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่เป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มและในการทอผ้านั้นใช้วัสดุเส้นไหมเป็นหลักจึงทำให้เกิดแนวคิดถึงการเลี้ยงไหม รังไหม ฝีเสื่อกลางคืน และไหมคุณธรรม ซึ่งหมายถึงการสาวไหมโดยไม่ทำให้หนอนไหมตายซึ่งโดยธรรมชาติหนอนไหมจะผสมพันธุ์กับคู่ของตนเพียงคู่เดียว และแนวคิดการเลี้ยงไหมอัสีโดยนำเอาภูมิปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษมาใช้ในการสาวไหมอัสี โดยการใช้น้ำขี้เถ้าธรรมชาติผสมกับน้ำยาระงับกลิ่นในหม้อต้มรังไหมก่อนการสาว ซึ่งกว่าจะได้ส่วนผสมน้ำขี้เถ้าที่ลงตัวต้องใช้เวลากว่า 3 เดือน ในปัจจุบันทางกลุ่มทอผ้าจากเส้นใยไหมอัสีเป็นหลักซึ่งไหมอัสีมีลักษณะเส้นใยที่แตกต่างจากไหมบ้าน ผิวของเส้นคล้ายเส้นใยขนสัตว์ เส้นใยมีความนุ่ม ระบายอากาศได้ดี ไม่ยับง่าย และไหมอัสียังเป็นเส้นใยที่บริสุทธิ์ไม่ทำลายชีวิตสัตว์ทำให้นำมาใช้งานในผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมปลอดภัยสำหรับผู้ผลิต และผู้บริโภค

กรอบแนวความคิดในการวิจัย

ภาพที่ 6 กรอบแนวความคิดในการวิจัย

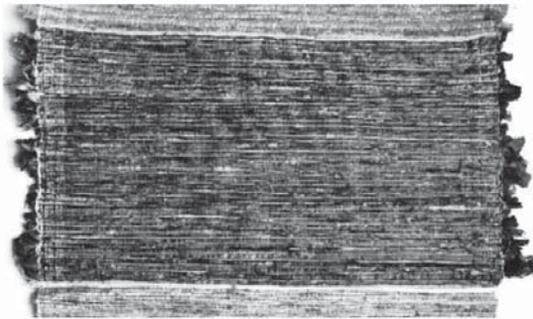
ผลการศึกษาทดลอง

1. การทอจากวัสดุเหลือใช้จากการทอผ้าและการแปรรูปผ้า

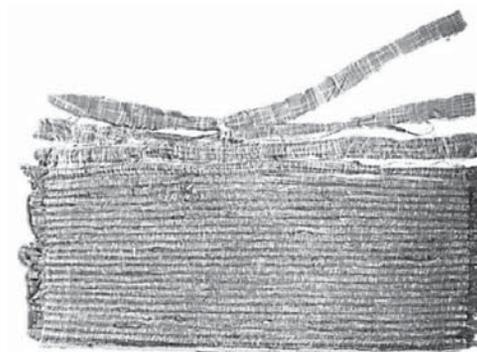
วัสดุเหลือใช้จากการทอผ้าและการแปรรูปผ้า จากกลุ่มทอผ้าบ้านหนองหญ้าปล้อง ได้แก่ เส้นด้าย เศษผ้าจากการทอผ้าและการแปรรูปผลิตภัณฑ์ และรังไหม โดยทำการทดลองเลือกใช้ เศษผ้า ตัดเป็นเส้นขนาดความกว้าง ประมาณ 1-2 เซนติเมตร ความยาวของเศษผ้าแล้วแต่เศษผ้าแต่ละชิ้นซึ่งจะมีความยาวแตกต่างกัน เมื่อได้เส้นเศษผ้าใหม่และเส้นเศษผ้าฝ้ายแล้วนำมาทอโดยใช้ฟืมของผ้าพันคอ ขนาดหน้ากว้าง 45 เซนติเมตร เส้นเศษผ้าใหม่เป็นเส้นพุ่งและเส้นยืนใช้เส้นไหม ผลการทอพบว่าได้ผืนผ้ามีผิวสัมผัสที่มีความนุ่ม ผืนผ้ามีความหนาจากการทอเส้นเศษผ้าที่มีความกว้าง ผืนผ้ามีความเงางามจากเส้นไหม และการทอเศษผ้าที่เป็นไหมอีลี ผืนผ้าจะมีเนื้อสัมผัสฟูคล้ายขนสัตว์ เป็นปุมปม มีความมันเงาปานกลาง เนื้อนุ่ม มีความสวยงามแปลกตาและมีเอกลักษณ์เฉพาะ ดังภาพที่ 7 และการทอโดยใช้ผ้าสีต่างๆทั้งสีโทนร้อนและโทนเย็นสลับกันไปอย่างไม่ได้ตั้งใจกลับพบว่าได้ผืนผ้าที่มีโทนสีสะดุดตา หลากหลายสีสัน เพิ่มความน่าสนใจให้กับผืนผ้าได้เป็นอย่างดี ดังภาพที่ 8 แต่อย่างไรก็ตามการทอด้วยเศษผ้าฝ้าย ผ้าไหม และไหมอีลีพบว่าผืนผ้ามีความไม่แข็งแรง ไม่แน่นพอ มีความห่างของเส้นเนื่องจากเศษผ้าถูกนำมาตัดให้เป็นเส้น มีความกว้าง ไม่สามารถทอให้ชิดได้อย่างสม่ำเสมอ ดังภาพที่ 9

ภาพที่ 7 การทอโดยใช้เศษผ้าไหมอีลี

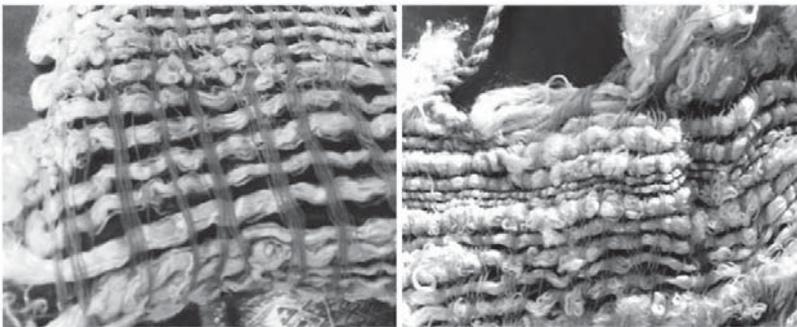

ภาพที่ 8 การทอโดยใช้เศษผ้าหลากหลายสี

ภาพที่ 9 การทอโดยใช้เศษผ้า

การทดลองทอโดยใช้เศษรังไหม ที่ผ่านการต้มแล้วนำมายัดให้เป็นเส้นด้วยความชำนาญของกลุ่มซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบสานจากรุ่นสู่รุ่น จะสามารถยัดเส้นได้ยาว ประมาณ 30-50 เซนติเมตร นำเส้นรังไหมที่ยัดแล้ว มาทอเป็นเส้นพุ่งโดยใช้เส้นรังไหมมาต่อกันเพื่อให้มีความยาวเท่ากับความกว้างของหน้าฟืมและเส้นยืนใช้เส้นฝ้าย ผลการทดลองทอพบว่า ได้ผืนผ้าที่มีความฟู เนื้อสัมผัสนุ่มจากการยัดเส้นรังไหม ผืนผ้ามีความแปลกตา ให้ความรู้สึกถึงความ เป็นธรรมชาติทั้งจากเนื้อสัมผัสที่มีความนุ่ม ความฟูของเส้นรังไหม ที่ไม่สม่ำเสมอ และสีน้ำตาลนวลของเส้นรังไหมที่มีความเป็นธรรมชาติ อย่างแท้จริง แต่อย่างไรก็ตามการทอมีความห่างของเส้นที่ใช้ทอเนื่องจาก เส้นรังไหมมีความเบา หากทอให้แน่นจะทำให้เส้นรังไหมไม่มีความฟูและ เนื้อสัมผัสมีความนุ่มน้อยลงอีกทั้งต้องใช้เส้นรังไหมจำนวนมาก และนอกจากนั้น ยังพบว่าผืนผ้าที่ทอจากเศษรังไหมมีบางส่วนของผ้ามีความขรุขระ เนื่องจาก รังไหมมีเคลือบของดักแด้ที่อยู่ในรัง ทำให้เกิดการระคายเคืองผิวได้หากสัมผัส ดังภาพที่ 10

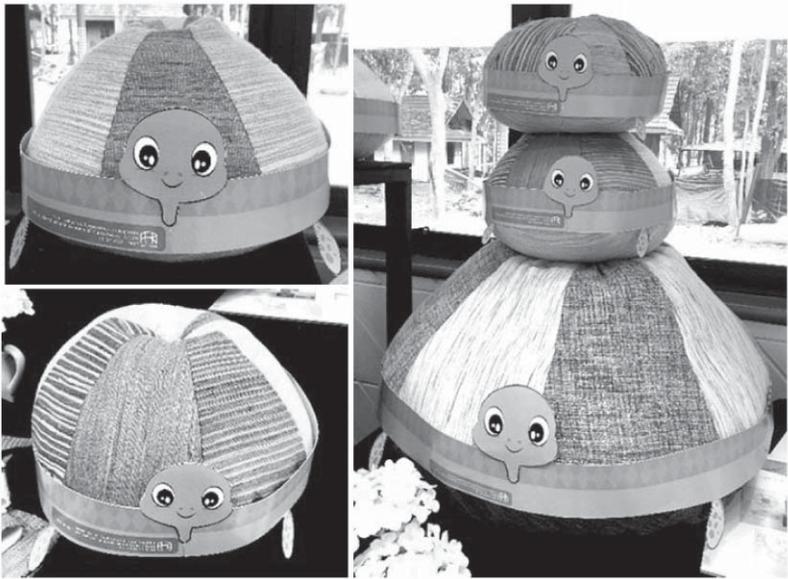
ภาพที่ 10 การทอโดยใช้เส้นรังไหม

สรุป การทดลองทอจากเศษวัสดุเหลือใช้จากการทอผ้าและการแปรรูปผ้า จากกลุ่มทอผ้าบ้านหนองหญ้าปล้อง ได้แก่ เส้นด้าย เศษผ้าจากการทอผ้าและการแปรรูปผลิตภัณฑ์ และรังไหม มีจุดเด่นจุดด้อยแตกต่างกัน ทั้งในเรื่องของผิวสัมผัสของเนื้อผ้า ความทนทานของวัสดุในการทอ ความสวยงามน่าสนใจของสีและเศษวัสดุที่เลือกใช้ ฉะนั้นยังต้องมีการพัฒนาและทดลองทอเพิ่มเติมเพื่อให้ได้ผืนผ้าที่มีความเหมาะสมในการนำไปแปรรูปเป็นหมอน ซึ่งเป็นของตกแต่งบ้านประเภทของใช้ที่ต้องคำนึงถึงผิวสัมผัสที่ไม่ระคายเคืองต่อผู้ใช้และมีความทนทานในการใช้งานรวมทั้งมีความสวยงามน่าใช้ สามารถแต่งเติมบรรยากาศในบ้านได้เป็นอย่างดี

2. การทดลองตัดเย็บ

แนวคิดการออกแบบ (ภาพที่ 6) แนวคิดแรก คือ อัตลักษณ์ท้องถิ่นที่ต้องการสื่อถึงอัตลักษณ์ของกลุ่มทอผ้าบ้านหนองหญ้าปล้อง ได้นำเสนอเต่าบก ซึ่งถือว่าเป็นสัตว์ที่คนในชุมชนให้ความเคารพมาอย่างยาวนาน ตามความเชื่อแต่โบราณสืบทอดและส่งต่อความเชื่อนี้ว่า เต่าเป็นสัตว์สิริมงคลของหมู่บ้าน หากใครทำร้าย รังแก ก็จะต้องเจ็บป่วยหรือพบกับสิ่งอัปมงคลในชีวิต ในแนวคิดนี้จึงได้นำรูปร่างรูปทรงของเต่าบก ที่มีกระดองสูงกว่าเต่าชนิดอื่น นำมาออกแบบและทดลองตัดเย็บหมอนอิง ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 30 เซนติเมตร 40 เซนติเมตร 50 เซนติเมตร และเบาะรองนั่ง ขนาด เส้นผ่านศูนย์กลาง 60 เซนติเมตรเพื่อศึกษาขนาดที่เหมาะสมกับการใช้งาน ซึ่งจากการทดลองตัดเย็บพบว่าการใช้งานเป็นหมอนอิงและเบาะรองนั่ง ยังมีขนาดไม่เหมาะสม กระดองเต่ามีความสูงเกินไปทำให้ใช้งานไม่สะดวก และศึกษาแนวทางของการทอผ้าและเทคนิคการตัดเย็บ จากวัสดุเหลือใช้จากการทอผ้าและการแปรรูปผ้า จากกลุ่มทอผ้าบ้านหนองหญ้าปล้อง ว่าการทอจาก

วัสดุเหลือใช้ชนิดใดจะให้ผืนผ้าที่มีความแข็งแรง เนื้อสัมผัสไม่ระคายเคือง เหมาะสมกับการใช้งาน และมีความสวยงามแปลกตาจากผ้าทอโดยทั่วไป และการสื่อสารจากแนวทางเต่าบกโดยการออกแบบสิ่งพิมพ์เป็นหน้าเต่า ใส่ไว้บริเวณตัวหมอนนั้น ยังไม่มีความแข็งแรงคงทนเพียงพอต่อการนำไปใช้งานจริง ดังภาพที่ 11 จึงต้องมีการปรับและพัฒนาในขั้นต่อไป

ภาพที่ 11 ทดลองตัดเย็บหมอน แนวคิดการออกแบบจากเต่าบก

การอภิปรายผล

การออกแบบผลิตภัณฑ์จากเศษผ้าที่เหลือจากการตัดเย็บนำมา ออกแบบเป็นผลิตภัณฑ์สำหรับตกแต่งบ้านเป็นแนวทางที่จะนำเศษวัสดุ ดังกล่าวมาใช้ได้จริง เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน หากนำมาศึกษา

วิเคราะห์ ออกแบบ อย่างเป็นรูปธรรม เพราะเศษผ้าเป็นขยะหรือมูลฝอยประเภทขยะรีไซเคิล (Recyclable waste) หรือมูลฝอยที่ยังใช้ได้ สามารถนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ได้ โดยจำเป็นต้องผ่านกระบวนการแปรรูปใหม่ (Recycle) หรือแปรรูป (Reuse) ซึ่งเป็นอีกวิธีที่สามารถลดปริมาณขยะมูลฝอยจากสิ่งทอได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีการพัฒนาร่วมสมัยเสนอแนวคิดและกระบวนการทัศน์ใหม่ของการคิดเชิงสร้างสรรค์ที่แสดงความรับผิดชอบต่อสังคม ฐานคิดการพัฒนาสังคมร่วมสมัยเน้นหลัก 5 ประการที่สำคัญ คือ ความเสมอภาค (Equity) ความหลากหลาย (Diversity) อิสระทางความคิด (Freedom) ความสามัคคี (Solidarity) การคำนึงถึงอนาคตและระบบนิเวศวิทยาหรือการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainability) (พัชรินทร์ สิริสุนทร, 2556) แนวคิดแรกในการออกแบบผลิตภัณฑ์ตกแต่งบ้าน คือ การใช้อัตลักษณ์ท้องถิ่นเป็นกระบวนการพัฒนาแนวคิดของงาน ซึ่งมีความสอดคล้องกับทฤษฎีสัญวิทยา ของ โรล็องด์ บาร์ตส์ (Roland Barthes) ที่มีความคิดหลักในการสื่อความหมายด้วยสัญลักษณ์ ในทฤษฎีโครงสร้างนิยมหน่วยสื่อความหมาย จะสัมพันธ์ระหว่างกันประกอบเป็นโครงสร้างของแต่ละหน่วย จึงจะมีค่าสื่อความหมายขึ้นมาได้ ประกอบด้วย 2 ส่วนคือรูปสัญลักษณ์ (Signifier) และความหมายที่สื่อออกมา (Signified) (สุภางค์ จันทวานิช, 2553) ในการศึกษาพบว่า เต่าบก คือรูปสัญลักษณ์ และความเชื่อแต่โบราณที่มีต่อเต่าบกกว่าคือความโชคดี เป็นสิริมงคล การมีอายุยืนยาว คือความหมายของสัญลักษณ์นี้ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ตกแต่งบ้านในแนวคิดต่อไป คือ อัตลักษณ์การทอที่ต้องการสื่อถึงความเชี่ยวชาญของกลุ่ม จึงทำให้เกิดแนวคิด ในแนวทางการออกแบบจากรังไหม ไหมคุณธรรม และไหมอิลี่ ซึ่งต้องมีการพัฒนาต่อไป เพื่อให้ได้แนวทางในการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่สมบูรณ์

บรรณานุกรม

- ชิลิกา วรณจันทร์. (2554). **การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อสิ่งแวดล้อม**. มหาสารคาม : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
ทองเลิศ สอนจัน. (26 พฤศจิกายน 2559). **สัมภาษณ์**. ประธานกลุ่มทอผ้าบ้านหนองหญ้าปล้อง.
- พัชรินทร์ สิริสุนทร. (2556). **แนวคิด ทฤษฎี เทคนิค และการประยุกต์เพื่อการพัฒนาสังคม**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2553). **ทฤษฎีสังคมวิทยา**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักจัดการกากของเสียและสารอันตราย. (2559). **ความรู้ด้านการลดคัดแยก และนำขยะมูลฝอยกลับมาใช้ใหม่**. ค้นเมื่อ 10 ตุลาคม 2559, จาก <http://www.pcd.go.th>
- สำนักวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ. (2559). **ปัญหามลพิษจากอุตสาหกรรมสิ่งทอ**. ค้นเมื่อ 10 ตุลาคม 2559, จาก <http://www.thaiwasteexchange.net>.
- อรัญ วานิชกร. (2559). **การออกแบบผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เอกชาติ จันอุไรรัตน์. (2551). **3 ทศวรรษกับการออกแบบตกแต่งในเมืองไทย**. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง

กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนากลุ่ม
อาชีพบ้านเนินกลาง ตำบลเนินศาลา
อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์

Participatory Learning Process for Development of
Ban Noen Klang Career Group Noen Sala Sub-District,
Krok Phra District, Nakhon Sawan Province

อุทัยวรรณ ภูเทศ *

Utaiwan Phuthed

* รองศาสตราจารย์ ดร. ประจำสาขาวิชาสังคมวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ อีเมลล์ joacd@windowslive.com
Associate Professor Dr. at Sociology Administration Program, Faculty of
Humanities and Social, Nakhon Sawan Rajabhat University.
Email : joacd@windowslive.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของกลุ่มอาชีพบ้านเนินกลาง ตำบลเนินศาลา อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์ ตามแนวคิดเศรษฐกิจชุมชน โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และใช้กระบวนการจัดการความรู้ และเทคนิค SWOT เป็นเครื่องมือในการสืบค้นและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชน จากประชากรตัวอย่างซึ่งเลือกเฉพาะเจาะจง ผลจากการวิจัยพบว่า

การพัฒนากระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของกลุ่มอาชีพบ้านเนินกลาง พบว่า กลุ่มอาชีพในชุมชนได้ใช้กระบวนการแสวงหาความรู้ การสร้างความรู้การถ่ายทอดความรู้ และการใช้ความรู้ แต่ยังขาดการจัดเก็บและการสืบค้นความรู้ นอกจากนี้ กลุ่มอาชีพมีภาวะวิเศษภัยของกลุ่มและวิเศษภัยศักยภาพในการจัดการความรู้เพื่อหาแนวทางการพัฒนา กลุ่มอาชีพบ้านเนินกลางตามแนวคิดเศรษฐกิจชุมชน ได้แก่ แนวทางการพัฒนา ศักยภาพของกลุ่มอาชีพ และแนวทางการจัดการความรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

คำสำคัญ : กระบวนการเรียนรู้, เศรษฐกิจชุมชน, กลุ่มอาชีพ

Abstract

The purpose of this research was to develop the participatory learning process of Ban Neon Klang career group, Noen Sala Sub-District, Krok Phra District, Nakhon Sawan Province, under the concept of community economy. Participatory action research, knowledge management processes and SWOT were used as tools to study and develop the learning process of the community. The population samples were selected by using purposive selection method. The results of research were as follows:

In terms of the development of participatory learning process of Ban Noen Klang career group, it was found that career group in the community has used the process of acquisition knowledge, creation knowledge, transfer knowledge, and utilization knowledge. However, this community lacks of storage knowledge and retrieval knowledge. In addition, the career group had analyzed the potential of the group and analyzed the potential of the knowledge management to find approaches to develop the Ban Noen Klang career group under the concept of community economy, which are the potential development approach and participatory knowledge management approach for lifelong learning.

Keywords : Learning process, Community economy, Career group

บทนำ

จากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคโนโลยีในปัจจุบัน ส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของประชาชน ทั้งในเมืองและชนบท การที่ประชาชนจะดำรงชีวิตอยู่ในสังคมที่เปลี่ยนแปลง อยู่ตลอดเวลาได้อย่างมีความสุขนั้น จะต้องปรับตนเองให้สอดคล้องกับ สภาวะการที่เปลี่ยนไปได้อย่างเหมาะสม และในการปรับนั้นต้องอาศัย กระบวนการเรียนรู้เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาศักยภาพชุมชนให้สามารถ นำความรู้ที่ได้รับไปพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองได้โดยเฉพาะความรู้เพื่อ พัฒนาอาชีพที่เป็นพื้นฐานการดำรงชีวิตที่จะนำไปสู่การพัฒนาตน พัฒนา ชุมชนและพัฒนาประเทศสืบไป ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติพุทธศักราช 2542 หมวด 1 มาตรา 7 ที่กล่าวว่า กระบวนการเรียนรู้ หมายถึง การปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้อง รู้จักรักษามลประโยชน์ส่วนรวมและ ของประเทศชาติ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการ ประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และเรียนรู้ ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง ขณะเดียวกันนโยบายด้านการศึกษารัฐบาล ปัจจุบัน ยังมุ่งเน้นการจัดการศึกษาที่สามารถสร้างงานสร้างอาชีพและมุ่งให้เกิด วิสาหกิจชุมชน หรือ SME ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในอนาคต (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2554 : 127) ทั้งนี้เศรษฐกิจชุมชน คือ การ ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ทั้งด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรมบริการ ทั้งในด้านการผลิต การบริโภค และการกระจายผลผลิต โดยให้คนในชุมชน มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจของชุมชน คือ ให้มีส่วนร่วม คิด (What?) ร่วมทำ (How?) ร่วมรับผลประโยชน์ (For Whom?) บนรากฐาน ของความสามารถที่มีอยู่ จากการใช้ “ทุนของชุมชน” ทั้งที่เป็นสินค้าทุน

ทุนทางเศรษฐกิจและทุนทางสังคม นั่นคือ สมาชิกในชุมชนจะเป็นผู้ตัดสินใจเองว่า พวกเราจะผลิตอะไรได้บ้างตามศักยภาพและทุนประเภทต่าง ๆ ที่มีอยู่แล้ว เราจะแบ่งปันผลประโยชน์จากการผลิตกันอย่างไรนั่นเอง นั่นคือชุมชนคิดเอง ทำเอง ได้เอง การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนนั้นมีเป้าหมายสำคัญอยู่ที่ 1) การพัฒนาขีดความสามารถของคน ครอบครัว และชุมชน จากการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้พึ่งตนเองได้ 2) การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น จะเห็นว่า ถ้าสามารถพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้ ปัญหาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม จะลดลงหรือหมดไปจากชุมชนนั้นๆ ซึ่งแสดงว่าเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนตามหลักสากล

การพัฒนากลุ่มอาชีพให้ดำรงอยู่และสามารถเพิ่มรายได้เพียงพอต่อการครองชีพ สิ่งที่สมาชิกกลุ่มคาดหวังไว้ คือ การสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ ให้กลุ่มอาชีพมีระบบในการบริหารจัดการภายในกลุ่ม มีทักษะและสามารถผลิตสินค้าได้อย่างมีคุณภาพ สามารถตลาดภายนอกได้ด้วยตนเอง มีระบบในการคิดต้นทุน กำไรเพื่อให้การจำหน่ายผลผลิตคุ้มทุน ต้องการมีความรู้ในการจัดทำแผนงานโครงการเพื่อหาแหล่งเงินทุน เพื่อให้กลุ่มอาชีพสามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน และเป็นการเสริมสร้างรายได้ให้แก่สมาชิกกลุ่มซึ่งเป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติในการสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ต้องการให้ “คน” เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2554 : 135) ซึ่งกลวิธีหนึ่งที่จะนำไปสู่เป้าหมายของการพัฒนาตามคุณภาพที่คาดหวังไว้คือ การจัดการกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่เอื้ออำนวยให้เกิดการสร้างความรู้มากกว่าการถ่ายทอดความรู้จากครูสู่ผู้เรียน เป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นฝ่ายกระทำ อันจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่การกระทำใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่อง

ให้กับกลุ่มอาชีพ ซึ่งพบว่าสิ่งสำคัญที่ทำให้กลุ่มอาชีพ มีความยั่งยืนและดำรงอยู่ได้ คือ กระบวนการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มและคนในชุมชนในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน และ การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน

ในหลายชุมชนของสังคมไทยจึงได้มีการนำแนวคิดการจัดการความรู้ไปใช้ควบคู่กับการพัฒนาชุมชนเพื่อให้เกิดเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ การนำแนวคิดการจัดการความรู้มาใช้ในการขับเคลื่อนชุมชนเป็นที่ยอมรับว่าสามารถทำให้ชุมชนเพิ่มรายได้และสร้างอาชีพให้กับคนในชุมชน เช่น ชุมชนมีการจัดการความรู้เพื่อสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชน แผนชุมชน การแก้ไขปัญหาของชุมชน เป็นต้น การจัดการความรู้จึงเป็นตัวขับเคลื่อนในการพัฒนาท้องถิ่นเพื่อหาวิธีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยคนในชุมชนเองเป็นผู้สร้างความรู้และเสนอทางเลือกในการพัฒนาท้องถิ่นได้ด้วยตนเอง (วสันต์ ไทรแก้ว, 2550) จะเห็นได้ว่าการที่ชุมชนริเริ่มนำแนวคิดการจัดการความรู้มาใช้ในการจัดการชุมชน มักเกิดจากกระบวนการขับเคลื่อนหรือการสร้างแรงจูงใจขององค์กรชุมชนเอง (Demand Side) จนทำให้ชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างเป็นระบบ โดยมีการนำแนวคิดการจัดการความรู้มาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต มีการใช้องค์ความรู้ที่เกิดจากการจัดการความรู้มาแลกเปลี่ยนประสบการณ์และจัดการปัญหาในรูปของเวทีแลกเปลี่ยน ในลักษณะการประชุมโดยให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้แสดงความคิดเห็นในลักษณะการแบ่งปันความรู้ เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหา มีการหาเครื่องมือและวิธีการบริหารจัดการแบบทางเลือก ทำให้เกิดการสร้างงาน และสามารถแก้ปัญหาบนพื้นฐานองค์ความรู้ของชุมชนให้คนในชุมชนสามารถจัดการความรู้ได้เหมาะสมกับสภาพจริง มีแหล่งความรู้ไว้สำหรับศึกษาค้นคว้าในชุมชน

มีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนและมีรูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของผู้มีส่วนได้เสียในทุกภาคส่วน (Stakeholder) ได้เรียนรู้ เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ชุมชนบ้านเนินกลาง ตำบลเนินศาลา อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์ เป็นชุมชนเกษตรกรรมที่มีการดำเนินวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมอยู่ได้อย่างเป็นปกติสุข รูปแบบการดำเนินชีวิตมีความเป็นอยู่เรียบง่าย พอเพียงสามารถพึ่งตนเองได้ หากแต่เป็นชุมชนที่อยู่ใกล้ชุมชนเมืองและใกล้ขีดกับกระแสการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลา ชาวบ้านในชุมชนได้เริ่มตระหนักถึงปัญหา และเกิดการตั้งคำถามถึงภาวะค่าใช้จ่ายในการเกษตรที่เพิ่มมากขึ้น การดำเนินชีวิตในปัจจุบันที่ไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ จึงได้เกิดการรวมตัวกันขึ้นเพื่อหาทางออกร่วมกัน เป็นกลุ่มอาชีพต่างๆ ที่ได้นำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์เพื่อลดการพึ่งพิงจากภายนอก แต่เนื่องจากประสบการณ์ของคนในชุมชนเคยมีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพขึ้นในชุมชนและประสบความล้มเหลวมาโดยตลอด เพราะกลุ่มที่ตั้งขึ้นในชุมชนเป็นการจัดตั้งขึ้นมาตามนโยบายของหน่วยงานภาครัฐ มีการส่งเสริมให้ทำกิจกรรมกลุ่มในรูปแบบต่างๆ โดยในระยะแรกชาวบ้านให้ความสนใจเข้าร่วมกิจกรรมเป็นอย่างดี แต่เมื่อเวลาผ่านไปชาวบ้านเริ่มให้ความสนใจน้อยลง เพราะกิจกรรมไม่มีความต่อเนื่อง และไม่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน และกิจกรรมไม่ได้แก้ปัญหที่เกิดขึ้นจริง

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นในการสร้างกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อให้ประชาชนในชุมชนสามารถรับมือกับความเปลี่ยนแปลงของสังคม และเศรษฐกิจ และสร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนในการบริหารจัดการและพัฒนากลุ่มอาชีพตามแนวทางหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อันเป็นการเสริมพลังซึ่งกันและกัน สร้างโอกาส

ให้ทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง ผลการวิจัยครั้งนี้จะนำไปสู่กระบวนการเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจของชุมชน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของกลุ่มอาชีพบ้านเนินกลาง ตำบลเนินศาลา อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์

วิธีการดำเนินการวิจัย

ประชากรกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ดังนี้

1. ตัวแทนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 2 คน
2. ตัวแทนจากสำนักงานพัฒนาชุมชน จำนวน 2 คน
3. ผู้นำชุมชน ได้แก่ กำนันตำบลเนินศาลา และผู้ใหญ่บ้าน บ้านเนินกลาง ตำบลเนินศาลา อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์ จำนวน 2 คน
4. สมาชิกกลุ่มอาชีพบ้านเนินกลาง ตำบลเนินศาลา อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์ จำนวน 9 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการทำวิจัย

ใช้แนวคำถามประกอบการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) และประเด็นในการสนทนากลุ่ม (Focus Group) นอกจากนี้ยังใช้การสังเกตจากสีหน้าท่าทางของผู้ให้การสัมภาษณ์ มีการบันทึกเสียงและใช้กล้องถ่ายรูปเพื่อเก็บข้อมูลเพิ่มเติมดังนี้

1. แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก เพื่อเก็บข้อมูลรายการจัดการความรู้ กลุ่มอาชีพในชุมชนด้วยการใช้ “กรอบคำถาม” หรือ “แนวคำถาม” ที่เตรียมไว้ เช่น การจัดเก็บองค์ความรู้ ขั้นตอน วิธีการถ่ายทอดเผยแพร่ความรู้ ปัญหาและอุปสรรคในการเรียนรู้ เป็นต้น
2. การสนทนากลุ่ม การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การศึกษาดูงาน ของชุมชนต้นแบบ การถอดบทเรียน(After Action Review) ในองค์ความรู้ ที่ได้จากการจัดสนทนากลุ่มจากกลุ่มตัวอย่าง
3. แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม การจดบันทึก แบบการจดบันทึก การสังเกต เครื่องบันทึกเสียง กล้องบันทึกภาพ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บข้อมูลเอกสาร ได้รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัยและหนังสือต่างๆที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม การพัฒนา กลุ่มอาชีพ เศรษฐกิจชุมชน และการจัดการความรู้ เพื่อใช้เป็นกรอบในการ ศึกษา

การเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยการสำรวจพื้นที่ที่จะศึกษา และนัดหมาย ผู้เกี่ยวข้อง โดยใช้วิธีการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการเพื่อเป็นการรวบรวม ข้อมูลพื้นฐานในชุมชน อีกทั้งยังเป็นการสร้างสัมพันธ์ภาพกับคนในชุมชน การใช้วิธีการสังเกตโดยตรง และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมจากการเข้าร่วม กิจกรรมของชุมชน นอกจากนี้ยังใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) โดยเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information) เพื่อให้ได้มา ซึ่งข้อมูลบริบทกลุ่มอาชีพบ้านเนินกลางและใช้วิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างได้ระดมความคิดให้ได้มาซึ่งกระบวนการจัดการ ความรู้และกระบวนการ SWOT กลุ่มอาชีพเพื่อหาแนวทางการพัฒนากลุ่ม

อาชีพ โดยผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเอง ณ หมู่บ้านเนินกลาง ตำบลเนินศาลา อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์ ดังนี้

1. ผู้วิจัย ได้นำผลที่ได้จากการศึกษา การสำรวจข้อมูลกลุ่มอาชีพ ในชุมชน มานำเสนอแก่ผู้เข้าร่วมในการจัดประชุมกลุ่มย่อย ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนด้วยการใช้เทคนิคการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion: FGD) โดยผู้เข้าร่วมการประชุมกลุ่มย่อย ประกอบไปด้วย ประชาชนชุมชน ตัวแทนชุมชน ผู้นำชุมชน และตัวแทนกลุ่มอาชีพ เพื่อออกแบบกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการจัดการความรู้ของกลุ่มอาชีพของชุมชน

2. ผู้วิจัย ได้ดำเนินการจัดการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนา กลุ่มอาชีพ ดำเนินการให้ความรู้แก่สมาชิกกลุ่มอาชีพตามรูปแบบและ กระบวนการให้ความรู้ ดังนี้ กิจกรรมการมีส่วนร่วมในการจัดการความรู้ ชุมชน ซึ่งประกอบไปด้วย การจัดประชุมเตรียมความพร้อม เพื่อสร้างความ เข้าใจ และจุดประกายความคิดในการร่วมมือกันพัฒนากลุ่มอาชีพและร่วม กิจกรรม จนกระทั่งสิ้นสุดกระบวนการ โดยได้ดำเนินการ คือ

2.1 การบรรยายแนวคิดเศรษฐกิจชุมชน

2.2 การบรรยายแนวคิดและกระบวนการจัดการความรู้ของ ชุมชน

2.3 กิจกรรมกลุ่มเพื่อค้นหาปัญหาสำคัญในกระบวนการ จัดการความรู้ของกลุ่มอาชีพ

2.4 กิจกรรมกลุ่มเพื่อหาแนวทางแก้ปัญหาที่พบใน กระบวนการจัดการความรู้ในกลุ่มอาชีพ

2.5 การนำเสนอผลการจัดกิจกรรมกลุ่ม “แนวทางในการ จัดการความรู้ชุมชนของกลุ่มอาชีพ”

3. กิจกรรมการหาแนวทางในการสร้างกลยุทธ์ในการจัดการความรู้ชุมชน ด้วยการวิเคราะห์จุดแข็ง/จุดอ่อน โอกาส/อุปสรรค ในการจัดการความรู้ของชุมชน การหาแนวทางในการจัดการความรู้ชุมชนของกลุ่มอาชีพ และกำหนดโจทย์ในการศึกษาดูงานของชุมชนต้นแบบ

4. กิจกรรมการศึกษาดูงานของชุมชนต้นแบบ ที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านเขาแหลม ตำบลแม่เป็น อำเภอแม่เป็น จังหวัดนครสวรรค์ และกลุ่มแม่บ้านแซมพูนสมุนไพรบ้านท่าทราย ตำบลบางหลวง อำเภอสรรพยา จังหวัดชัยนาท เพื่อศึกษาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการประกอบอาชีพ ความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการกลุ่ม การผลิต โดยกลุ่มอาชีพในชุมชนบ้านเนินกลาง ได้ศึกษาเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ต้นแบบเกี่ยวกับแนวทางในการบริหารจัดการและการดำเนินงานของกลุ่มอาชีพต่าง ๆ การประกอบธุรกิจชุมชน ผลิตภัณฑ์ชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การทำผลิตภัณฑ์สบู่จากสมุนไพร

5. การติดตามและประเมินผลการจัดกระบวนการเรียนรู้ เพื่อประเมินผลสำเร็จของการพัฒนากลุ่มอาชีพ ด้วยการถอดบทเรียน (After Action Review: AAR) และหาแนวทางในการจัดการความรู้ชุมชน

การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อสิ้นสุดกระบวนการเก็บข้อมูลจากเอกสารและภาคสนามแล้ว ผู้วิจัยตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูล โดยตรวจสอบว่าข้อมูลที่รวบรวมมา มีข้อมูลเพียงพอตามประเด็นคำถามการวิจัยหรือไม่ ถ้าข้อมูลไม่ตรงกัน จะทำการตรวจสอบอีกครั้งว่าข้อมูลที่เป็นจริงเป็นอย่างไร สำหรับการตรวจสอบข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) กล่าวคือ ตรวจสอบข้อมูลสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) และการตรวจสอบ

สามเส้าด้านวิธีวิทยา (Methodological Triangulation) ภายหลังจากการตรวจสอบข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนา กลุ่มอาชีพตามแนวเศรษฐกิจชุมชน

สรุปผล

จากการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้ การพัฒนากระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของกลุ่มอาชีพบ้านเนินกลาง ตำบลเนินศาลา อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์ ประกอบด้วย การจัดประชุมเตรียมความพร้อม เพื่อสร้างความเข้าใจ และจุดประกายความคิดในการร่วมมือกันพัฒนากลุ่มอาชีพ และการบรรยายให้ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการจัดการความรู้ของชุมชน มีการใช้กระบวนการกลุ่มในการค้นหา ปัญหาของกลุ่มอาชีพ การหาแนวทางแก้ปัญหาที่พบ การวิเคราะห์ศักยภาพของกลุ่มอาชีพของชุมชน (SWOT Analysis) โดยใช้แนวทางในการจัดการความรู้เป็นเครื่องมือ ซึ่งประกอบไปด้วย 5 ขั้นตอน คือ กระบวนการแสวงหาความรู้ การสร้างความรู้ การถ่ายทอดความรู้ และการใช้ความรู้ ส่วนการจัดเก็บและการสืบค้นความรู้ พบว่า ชุมชนยังขาดการรวบรวมความรู้ที่เป็นลายลักษณ์อักษร องค์ความรู้ส่วนใหญ่จึงเป็นองค์ความรู้ที่มีอยู่ในตัวบุคคลเท่านั้น นอกจากนี้สมาชิกกลุ่มได้ร่วมกันกำหนดโจทย์เพื่อการเรียนรู้ในการศึกษาดูงานของชุมชนต้นแบบอีกด้วย โดยกิจกรรมการศึกษาดูงานของชุมชนต้นแบบที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านเขาแหลม ตำบลแม่เป็น อำเภอแม่เป็น จังหวัดนครสวรรค์ และแหล่งเรียนรู้กลุ่มแม่บ้านชมพูนุสนไพร์บ้านท่าทราย ตำบลบางหลวง อำเภอสรรพยา จังหวัดชัยนาท เพื่อศึกษาเรียนรู้แนวทางในการบริหารจัดการและการดำเนินงานของกลุ่มอาชีพต่าง ๆ การประกอบธุรกิจชุมชน และผลิตภัณฑ์ชุมชน

ภาพที่ 1 กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนากลุ่มอาชีพ
บ้านเนินกลาง

ผลของการจัดกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม สมาชิกกลุ่มได้ประชุมร่วมกันเพื่อหาแนวทางแนวทางการพัฒนากลุ่มอาชีพบ้านเนินกลางตามแนวคิดเศรษฐกิจชุมชน โดยมีแนวทางในการพัฒนากลุ่มอาชีพให้มีความสามารถในการบริหารจัดการกลุ่มตามแนวคิดเศรษฐกิจชุมชน 2 แนวทางหลัก คือ 1. แนวทางการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มอาชีพ ประกอบด้วย 3 กลวิธี ดังนี้ วิธีที่ 1 พัฒนาผู้ผลิต ผู้ประกอบการ และการตลาด วิธีที่ 2 พัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน และวิธีที่ 3 การสร้างกระบวนการเรียนรู้และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง และ 2. แนวทางการจัดการ

ความรู้แบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย 4 กลวิธี ดังนี้ วิธีที่ 1 การพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ของกลุ่มอาชีพ วิธีที่ 2 การสร้างและการพัฒนาองค์ความรู้พื้นฐานของวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น วิธีที่ 3 การพัฒนาระบบการจัดเก็บและการสืบค้นความรู้ และวิธีที่ 4 การสร้างและพัฒนาภาคีเครือข่ายการจัดการความรู้

อภิปรายผล

บ้านเนินกลาง ตำบลเนินศาลา อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์ เป็นแหล่งทรัพยากรที่มีการปลูกพืชสมุนไพรจำนวนมาก จึงนำมาพัฒนาเป็นอาชีพเสริมในการแปรรูปสมุนไพรเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในชีวิตประจำวัน และเกิดกระบวนการการจัดจำหน่ายและจัดส่งตามศูนย์ร้านค้าประชาชนในจังหวัดนครสวรรค์ ทั้งนี้ การเกิดขึ้นของกลุ่มอาชีพบ้านเนินกลาง เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์วิถีชีวิตที่มีการลองผิดลองถูก รวมทั้งการศึกษาดูงานจากแหล่งความรู้ในที่ต่างๆ จนเกิดเป็นภูมิปัญญาใหม่ที่ทำมาดัดแปลงทดลอง และปรับใช้ให้เหมาะสมกับพื้นที่ เมื่อวิเคราะห์การก่อตั้งของกลุ่มอาชีพของชุมชนบ้านเนินกลาง ตามแนวคิดของเอกวิทย์ ณ ถลาง และคณะ (2546 : 45) สามารถแยกออกได้เป็น 2 ส่วน คือ มีฐานมาจากภูมิปัญญาดั้งเดิม และภูมิปัญญาใหม่ ทำให้สามารถดำเนินวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมอยู่ได้อย่างเป็นปกติสุขและการดำเนินชีวิตภายในชุมชนมีลักษณะที่มีความผูกพันรักใคร่สามัคคีและเอื้ออาทรต่อกันอย่างชัดเจน

การพัฒนากระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของกลุ่มอาชีพบ้านเนินกลางตามแนวเศรษฐกิจชุมชน ได้ใช้กระบวนการจัดการความรู้เป็นเครื่องมือในการสืบค้นและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ทั้งนี้จากการดำเนินงานที่ผ่านมา พบว่า ชุมชนที่ผ่านมามีส่วนใหญ่อิงยังคงประสบปัญหา

ในแง่ของการบริหารจัดการ ชุมชนยังขาดการเรียนรู้ ขาดการมีส่วนร่วมและส่วนเลือกในการบริหารจัดการ รูปแบบการเรียนรู้ต้องใช้การขอความร่วมมือ (Cooperation) หรือมีส่วนร่วมในการรับรู้ (Participation of Reception) แต่ไม่พัฒนาถึงขั้นการมีส่วนร่วมที่จะเรียนรู้ (Participation of Learning) กระบวนการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน มีเพียง 5 ขั้นตอน คือ การแสวงหาความรู้ การสร้างความรู้ การถ่ายทอดความรู้ และการใช้ความรู้ แต่ยังขาดการจัดเก็บและสืบค้นความรู้ ซึ่งสอดคล้องตามแนวคิดการจัดการความรู้ในบริบทสังคมไทยของบดินทร์ วิจิราณ์ (2547 : 45-46) นอกจากนี้ การนำแนวคิดการจัดการความรู้มาปรับในส่วนของกระบวนการจัดการความรู้ เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ในลักษณะการจัดการปัญหาของชุมชน เช่น มีการตั้งโจทย์ปัญหาาร่วมกัน การให้คนในชุมชนสร้างความรู้และร่วมเรียนรู้ เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ เพื่อแก้ไขปัญหา โดยมีการดำเนินการร่วมกัน ขององค์กร กลุ่มชุมชน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในลักษณะของการประชุม กลุ่มเพื่อสร้างและประยุกต์ใช้ความรู้ ตลอดจนแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของบุคคลที่ได้จากการศึกษาดูงาน นำมาสร้างเป็นความรู้หรือนวัตกรรมและจัดเก็บในลักษณะของแหล่งข้อมูลที่บุคคลสามารถเข้าถึงได้โดยอาศัยช่องทางต่าง ๆ มีความสอดคล้องกับแนวคิดของปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2552 : 64) ที่กล่าวถึง วิธีการและเทคนิคในการเสริมสร้างการเรียนรู้ของชุมชน ประกอบด้วย การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมโดยการลงมือปฏิบัติจริง การเรียนรู้จากประสบการณ์ การเรียนรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น การเรียนรู้จากสถานการณ์หรือตัวอย่าง และการเรียนรู้จากการถ่ายทอด

จากกิจกรรมการวิเคราะห์ศักยภาพของกลุ่ม การวิเคราะห์ปัญหา กลุ่มอาชีพและการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและศักยภาพ (SWOT Analysis) ของกลุ่มอาชีพของชุมชนและการศึกษาดูงาน สมาชิกของกลุ่มอาชีพได้ดำเนิน

การติดตามและประเมินผลการจัดกระบวนการเรียนรู้ และได้ร่วมกันกำหนดแนวทางการพัฒนากลุ่มอาชีพเพื่อให้มีความสามารถในการบริหารจัดการตามแนวคิดเศรษฐกิจชุมชน นำสู่การสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ได้แก่แนวทางการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มอาชีพ โดยพัฒนาผู้ผลิต พัฒนาองค์ความรู้ และการสร้างกระบวนการเรียนรู้และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น และแนวทางการจัดการความรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยการใช้กระบวนการร่วมคิด การใช้เวทีประชาคม การมีผู้นำชุมชน/ผู้นำอาชีพที่เข้มแข็ง การใช้แผนชุมชนเป็นกลไกขับเคลื่อน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2550 : 140–155) และสอดคล้องกับงานวิจัยของใจมานัส พลอยดี (2540 : 151–156) ในการดำเนินธุรกิจชุมชน พบว่า มีปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จและความล้มเหลวอยู่ 9 ประการ คือปัจจัยด้านการเงินหรือเงินทุน ปัจจัยด้านการตลาด ปัจจัยด้านการผลิต ปัจจัยด้านการบริหารและจัดการ ปัจจัยด้านผู้นำ ปัจจัยด้านแรงงาน ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก ปัจจัยด้านระเบียบและข้อบังคับขององค์กร และปัจจัยด้านปฏิสัมพันธ์กับภายนอก

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ควรมีการเพิ่มสมรรถนะให้แก่ผู้นำกลุ่มในด้านการบริหารจัดการ เช่นภาวะผู้นำการบริหารความเสี่ยง การบริหารความขัดแย้ง เพราะผู้นำกลุ่มเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการดำเนินงานของกลุ่ม
2. ควรมีการพัฒนาความรู้เกี่ยวกับการตลาด เช่น ความรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางการตลาด เพื่อให้กลุ่มสามารถวิเคราะห์ถึงสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้นและคาดการณ์แนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงได้

3. ควรมีการสนับสนุนรูปแบบของการให้คำปรึกษาจากบุคคลหรือหน่วยงานที่มีความเชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ ในลักษณะของการพัฒนาเครือข่ายองค์ความรู้หรือการให้คำปรึกษาในลักษณะอื่น ๆ อย่างจริงจังและต่อเนื่อง

4. หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้นำชุมชน และกลุ่มอาชีพ ควรมีส่วนร่วมในติดตามและประเมินผลกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการพัฒนากลุ่มอาชีพบ้านเนินกลาง เพื่อให้กลุ่มสามารถพึ่งพาตนเองได้ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

5. เพื่อให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชุมชนอย่างต่อเนื่อง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในชุมชน เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล ควรส่งเสริมสนับสนุน และให้ความช่วยเหลือกลุ่มอาชีพบ้านเนินกลาง โดยการนำแนวทางหลักทั้ง 2 แนวทาง คือ แนวทางการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มอาชีพชุมชนบ้านเนินกลาง และแนวทางการจัดการความรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนบ้านเนินกลาง กำหนดในแผนพัฒนาชุมชนเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยเรื่อง การส่งเสริมศักยภาพชุมชนในการพัฒนาอาชีพโดยใช้ผลผลิตในท้องถิ่น

2. ควรมีการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและความล้มเหลวของกลุ่มอาชีพ

3. ควรมีการวิจัยเรื่อง บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลในการส่งเสริมและพัฒนา กลุ่มอาชีพ

บรรณานุกรม

- กรมการศึกษานอกโรงเรียน. (2554). **แนวทางการดำเนินงานโครงการฝึกอบรมพัฒนาผู้มีศักยภาพเพื่อประกอบธุรกิจชุมชน**. กรุงเทพฯ : กองส่งเสริมปฏิบัติการ กรมการศึกษานอกโรงเรียน.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542**. กรุงเทพฯ : องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- ใจมานัส พลอยดี. (2540). **ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและความล้มเหลวของธุรกิจชุมชน : เปรียบเทียบระหว่างภาพรวมและภาพย่อย (อำเภอคำชะอี จังหวัดยโสธร และอำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช)**. วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเศรษฐศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. (2550). **ธุรกิจชุมชน เส้นทางที่เป็นไปได้**. กรุงเทพฯ : เอ็กซ์เปอร์เน็ท.
- บดีนทร์ วิจารณ์. (2547). **การจัดการความรู้ สู่ปรัชญาปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ : ธรรมมถการพิมพ์.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. (2552). **กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา**. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- วสันต์ ไทรแก้ว. 2550. **การจัดการความรู้ในชุมชนเพื่อสนับสนุนการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรณีศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบลเขาพระ อำเภอพิบูล จังหวัดนครศรีธรรมราช**. การศึกษาอิสระ สาขารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- เอกวิทย์ ณ ถลาง และคณะ. (2546). **ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการความรู้**. กรุงเทพฯ : อมรินทร์.

ระบบคมนาคมทางบกกับพัฒนาการทางเศรษฐกิจ
ในภาคเหนือของไทย พ.ศ. 2475-2559
Land Infrastructure System on the Economic
Development of Northern Thailand from 1932 to 2016

พิมพ์อุมา ธีธรรณกุล *

Pim-U-Ma Thanthanakul

- * อาจารย์ประจำสาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ อีเมล : arare_kam@hotmail.com
Lecturer at History Administration Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Sawan Rajabhat University.
Email : arare_kam@hotmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องระบบการคมนาคมทางบกกับพัฒนาการทางเศรษฐกิจ ในภาคเหนือของไทย พ.ศ. 2475-2559 มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาสภาพ การคมนาคมทางบก และความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกิด จากการพัฒนาการคมนาคมทางบกในภาคเหนือของไทย โดยแบ่งการศึกษา ออกเป็น 3 ช่วง คือ การพัฒนาระบบคมนาคมทางบกสมัยใหม่ด้วยการสร้าง ถนนและทางรถไฟในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของภาคเหนือจากการอพยพเข้ามา ของชาวจีนและการขยายตัวของ การปลูกข้าว การเลี้ยงหมู การทำไร่ยาสูบ ความสะดวกรวดเร็วของการคมนาคมทำให้ระบบการผลิตในภาคเหนือถูกดึง เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของตลาดที่กรุงเทพฯ โดยมีตลาดบริเวณสถานีรถไฟ ทำหน้าที่ในการแลกเปลี่ยนสินค้า ช่วงที่ 2 ตั้งแต่ พ.ศ. 2475-2500 เป็น ช่วงเวลาที่รัฐให้ความสำคัญกับการพัฒนาถนนมากกว่าการสร้างทางรถไฟ ดังปรากฏพระราชบัญญัติการสร้างทาง พ.ศ. 2478 เป็นโครงการสร้างถนน ทั่วประเทศระยะ 18 ปี เพื่อเพิ่มเส้นทางในการติดต่อระหว่างกรุงเทพฯกับ หัวเมืองซึ่งแต่เดิมการคมนาคมทางบกมีเฉพาะทางรถไฟ แต่ด้วยข้อจำกัดของ งบประมาณและปัญหาจากสงครามโลก ครั้งที่ 2 ไม่ประสบผลตามเป้าหมาย แต่ก็ช่วยให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจจากการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐาน ทำการเกษตรกรรมของชุมชนชาวเขา นิคมสร้างตนเองเพื่อผลิตสินค้า เกษตรกรรมทั้งยาสูบ อ้อย ฝ้าย ข้าว เข้าสู่ตลาดกรุงเทพฯ ช่วงที่ 3 พ.ศ. 2500-2559 พบว่ารัฐบาลให้ความสำคัญกับการสร้างถนนเพื่อให้เป็น โครงข่ายเชื่อมโยงกรุงเทพฯกับจังหวัดต่าง ๆ ในภาคเหนือประกอบกับ สถานการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศ รัฐบาลเร่งสร้างถนนจำนวนมาก ถนนเหล่านี้ก่อให้เกิดการอพยพย้ายถิ่นฐานจากภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียง

เฉียงเหนือ เข้ามาตั้งถิ่นฐานเกิดเป็นชุมชนเกษตรกรรมเพื่อการค้า ชุมชนตลาดขึ้นบริเวณสองข้างทาง ชุมชนเหล่านี้มีความเปลี่ยนแปลงอยู่โดยตลอดจากนโยบายสร้างถนนของรัฐบาล

ผลการศึกษาพบว่ารัฐให้ความสำคัญกับการพัฒนาการคมนาคมทางบกมาตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยมุ่งเน้นใช้เส้นทางคมนาคมทางบกเป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงกรุงเทพฯกับภูมิภาคเข้าด้วยกัน เพื่อความสะดวกในการปกครองและดึงทรัพยากรจากภูมิภาคเข้าสู่ตลาดที่กรุงเทพฯ แต่เมื่อสถานการณ์ทางการเมืองและเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไปนับตั้งแต่ พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา รัฐให้ความสำคัญกับการทุ่มงบประมาณเพื่อพัฒนาการคมนาคมทางถนนมากกว่าทางรถไฟ ทั้งนี้เพราะการสร้างถนนมีค่าใช้จ่ายต่ำจึงใช้ประโยชน์ได้ครอบคลุมมากกว่าทางรถไฟ อีกทั้งรูปแบบถนนมีทั้งถนนดิน ถนนลูกรัง ถนนลาดยาง ผลจากการสร้างถนนจำนวนมากในพื้นที่ภาคเหนือก่อให้เกิดการขยายพื้นที่เกษตรกรรมทั้งพืชไร่ นา ไร่สี ไร่ข้าว และบริเวณชุมทางถนนได้กลายเป็นศูนย์กลางของการพบปะผู้คนและสินค้า

คำสำคัญ : การคมนาคมทางบก, พัฒนาการทางเศรษฐกิจ, ภาคเหนือ

Abstract

This research aims to study the impact of the land infrastructure system and the economic and social changes that have arisen from the development of land transportation in Northern Thailand. It was divided into three periods; the development of modern land transport system with the construction of roads and railways during the reign of King Rama V caused economic change of the north from the migration of the Chinese and the expansion of rice cultivation, pig farming and tobacco farming. The convenience of rapid transportation makes the production system in the north is drawn into a part of the market in Bangkok. The market area at the railway station serves as a trading platform. The second phase, from 1932 to 1957, was a time when the state focused on developing roads rather than building railways as shown Creation Act of 1935. It is a 18-year road project nationwide to increase the contact between Bangkok and the provinces, which were originally the only land transportation by rail. But with budget constraints and problems from World War 2, they did not meet their goals, but they helped to boost economic growth from the settlers to the hill tribes farming. Set up a factory to produce agricultural products including tobacco, sugar cane and rice into the Bangkok market. For the third phase (1958-2016) it was found that the

government, for economic and security reason, saw the importance of building roads linking Bangkok and towns in the North. These roads induced the inflows of migrants from the northeast and central Thailand to settle as agriculturalists in the Northern Thailand, and new communities emerged on both side of the roads, contributing to the decline of those on the banks of the mail rivers.

The study found that the state has given importance to the development of land transport since the reign of King Rama V. It focuses on using land transport as a tool to connect Bangkok with the region together to facilitate the management and draw resources from the region into the market in Bangkok. But due to political and economic changes since 1932, the state shifted the priority to the development of road transport from rail. Because of the low cost of road construction, it is more accessible than the rail and there are many types of roads including dirt roads and paved roads. The large number of roads in the North resulted in the expansion of farmland, including farmland, mills, sugarcane and road junction, and became a hub for people and goods

Keywords : Land Infrastructure System, Economic Development, Northern Thailand

บทนำ

ในการวิจัยเรื่องผลกระทบของระบบคมนาคมทางบกกับพัฒนาการทางเศรษฐกิจในภาคเหนือของไทย พ.ศ. 2475-2559 เกิดจากสถานการณ์ปัจจุบันรัฐได้ทุ่มงบประมาณจำนวนมากในการพัฒนาเส้นทางคมนาคมทางบก ทั้งระบบรางและถนนในการเชื่อมโยงพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศไทยเข้าด้วยกัน ปัจจุบันรัฐลงทุนสร้างถนนเพื่อเชื่อมโยงกรุงเทพฯ กับภาคเหนือเพิ่มขึ้นจากถนนพหลโยธินอีกหลายสาย เช่น ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 11 (อินทร์บุรี-อุตรดิตถ์-เด่นชัย-ลำปาง-ลำพูน-เชียงใหม่) ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 32 (สายบางปะอิน-แยกหลวงพ้อโอ จังหวัดชัยนาท) นอกจากนี้ยังมีเส้นทางเชื่อมกับประเทศเพื่อนบ้าน เช่น ทางหลวงเอเชีย สาย 1 (แม่สอด-ตาก-พยูหะคีรี-บางปะอิน-หินกอง- นครนายก-ปราจีนบุรี-อรัญประเทศ) ทางหลวงสายเอเชีย สาย 2 (แม่สาย-เชียงราย- พิชญ์โลก-นครสวรรค์-บางปะอิน-กรุงเทพฯ-เพชรเกษม-หาดใหญ่-ด่านสะเดา) และถนนสาย R3A เชื่อมระหว่างคุนหมิง สาธารณรัฐประชาชนจีน-สปป.ลาว-ไทย เส้นทาง R3B เชื่อมระหว่างคุนหมิง-สหภาพเมียนมาร์-ไทย และใน พ.ศ. 2558-2565 รัฐมีนโยบายพัฒนาระบบรถไฟรางคู่ (สถานีเด่นชัย-สถานีเชียงของและสถานีเชียงแสน) รวมถึงรถไฟความเร็วสูง (กรุงเทพฯ-เชียงใหม่) จากที่กล่าวมาข้างต้น เห็นได้ว่ารัฐให้ความสำคัญกับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคมทางบกเพื่อให้กรุงเทพฯ กลายเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและการเมือง

ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากงานศึกษาที่ผ่านมาพบว่ารัฐมีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบายพัฒนาการคมนาคมทางบกมาตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัฐทุ่มงบประมาณในการพัฒนาระบบการคมนาคมทางบกอย่างต่อเนื่อง ด้วยการเพิ่มจำนวนเส้นทางรถไฟและถนน

ดังปรากฏการศึกษาในงานของ สมใจ ไพโรจน์ธีระรัชต์ (2516) ปิยนาค บุนนาค (2518) เกื้อกุล ยืนยงอนันต์ (2519) วราภรณ์ เรืองศรี (2557) พบว่าเส้นทางคมนาคมเหล่านี้มีความสำคัญต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศไทย การอพยพของแรงงานจากภาคกลางเข้าสู่ภาคเหนือ การขยายพื้นที่เกษตรกรรม เช่น ข้าว ยาสูบ การเลี้ยงหมูเพื่อการค้า การเกิดขึ้นของอุตสาหกรรมขนาดเล็ก เช่น โรงสี โรงน้ำตาล โดยมีสถานีรถไฟเป็นตลาดแลกเปลี่ยนสินค้า เช่น ชูสิทธิ์ ชูชาติ (2523; 2545) ปลายอ้อ ชนะนนท์ (2529) พูนพร พูลทาจกร (2530) สุภาพรรณ ขอผล (2534) ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2537) และ อิจิโร คากิซากิ (2548) (เพชรรุ่ง เทียนปวีโรจน์ (บรรณาธิการ), 2560 : 21-58) จากการรวบรวมและวิเคราะห์ผลงานวิจัยที่ผ่านมาเห็นได้ว่างานศึกษาและวิจัยหลายเล่มให้ความสำคัญกับการที่ไทยลงนามในสนธิสัญญาเบาว์ริงว่าเป็นเครื่องมือสำคัญในการกระตุ้นภาคการผลิต หากแต่ขาดการมองภาพของการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานทั้งระบบคมนาคม ระบบสาธารณสุข ๓๗ ว่ามีส่วนสำคัญต่อการเติบโตของเศรษฐกิจในทุกๆระดับ โดยเฉพาะระดับชุมชน จากสถานการณ์ข้างต้นจึงนำมาสู่งานวิจัยเรื่องระบบการคมนาคมทางบกกับพัฒนาการทางเศรษฐกิจในภาคเหนือของไทย พ.ศ. 2475-2559

โดยการวิจัยนี้พบว่าเศรษฐกิจภาคเหนือเปลี่ยนแปลงอย่างช้า ๆ เพราะอุปสรรคของการคมนาคมทั้งทางบกและทางน้ำ เนื่องจากพื้นที่ภาคเหนือตั้งอยู่ในเขตเทือกเขาสูงและที่ราบลูกฟูก ส่งผลให้ เมืองแต่ละแห่งติดต่อกันยากลำบาก ทั้งอุปสรรคจากกระแสน้ำที่ไหลเชี่ยว เกาะแก่งในแม่น้ำ อีกทั้งการเดินทางบกยังเผชิญกับสภาพพื้นที่โคลนเลน และภัยจากโจรและสัตว์ป่านานาชนิด (คาร์ล บ็อค, 2529 : 62-73) ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลให้เศรษฐกิจของภาคเหนือไม่ผูกพันกับรัฐไทยมากนักเพราะความห่างไกลและการคมนาคม

ที่ยากลำบาก การผลิตและการขนส่งสินค้าไม่คุ้มกับต้นทุนค่าขนส่ง เห็นได้ว่า หลังการลงนามในสนธิสัญญาเบาว์ริงและการเปิดใช้ทางรถไฟจะเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อเศรษฐกิจไทยโดยรวมแต่ในพื้นที่ภาคเหนือกลับมีความเปลี่ยนแปลงไม่มากนัก ทางรถไฟสายเหนือสร้างขึ้นในพื้นที่ที่มีชุมชนมาแต่เดิมเพื่อป้องกันการขาดทุน โดยสร้างเส้นทางรถไฟเลียบบไปตามแม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำน่าน และแม่น้ำปิงมีชุมชนอาศัยอยู่หนาแน่น เส้นทางสายเหนือเริ่มจากกรุงเทพฯ-ปากน้ำโพ พ.ศ. 2448, สถานีเด่นชัย พ.ศ. 2454, สถานีลำปาง พ.ศ. 2459, สถานีเชียงใหม่ พ.ศ. 2464 (สมใจ ไพโรจน์ธีระรัชต์, 2516 : 46-49) การมีเส้นทางรถไฟไม่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของภาคเหนือมากนักเพราะการพัฒนาระบบคมนาคมไม่ได้ครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมดของภูมิภาค ทั้งนี้เพราะต้นทุนการสร้างทางรถไฟมีราคาสูงและใช้เทคโนโลยีจากต่างประเทศ ขณะที่การพัฒนาถนนไม่สร้างรายได้แก่รัฐ จึงไม่ได้ให้ความสำคัญโดยปล่อยให้แต่ละเมืองดำเนินการสร้างถนนกันเอง โดยการถมดิน ถมหินลูกรังและต้องเป็นเส้นทางที่ไม่มีทางรถไฟผ่าน เช่น ถนนสายนครสวรรค์-ตาก ถนนสายแพร่-น่าน สาเหตุที่รัฐไม่สนับสนุนการสร้างถนนเพราะจะเป็นการแข่งขันกับรถไฟ (เกื้อกุล ยืนยงอนันต์, 2519 : 83) ผลจากการพัฒนาระบบคมนาคมในช่วงก่อน พ.ศ. 2475 ส่งผลให้การพัฒนาเศรษฐกิจภาคเหนือกระจุกตัวในบริเวณสถานีรถไฟหรือศูนย์กลางการค้าของแต่ละเมือง พ่อค้าจากต่างถิ่นนำสินค้าเข้ามาแลกเปลี่ยนกับผลผลิตจากท้องถิ่น ขณะที่พื้นที่ตอนในยังคงวิธีการผลิตแบบดั้งเดิมเพราะระบบคมนาคมยังไม่ได้รับการพัฒนาผู้คนยังใช้การการบรรทุกสินค้าบนหลังสัตว์ไล่เลาะตามหุบเขา และในที่ราบมีการค้ากองเกวียนเดินทางไปแลกเปลี่ยนสินค้ากับชุมชนรอบนอก (วรภารณ์ เรืองศรี, 2557 : 36-44)

ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมในภาคเหนือเริ่มขยายตัวขึ้นภายหลังจากปี พ.ศ. 2475 เมื่อรัฐหันมาพัฒนาการคมนาคมทางถนนเนื่องด้วยผลตอบแทนทางเศรษฐกิจที่มากกว่าการสร้างทางรถไฟ อีกทั้งการลงทุนถูกกว่าและสามารถกำหนดเส้นทางไปในพื้นที่ต่าง ๆ ได้อย่างทั่วถึง ทำให้ผลผลิตจากท้องถิ่นสามารถส่งถึงตลาดกรุงเทพฯ ได้ทันที ทั้งนี้แม้รัฐจะไม่ได้รับผลประโยชน์โดยตรงเหมือนทางรถไฟแต่รัฐมีรายได้จากการบุกเบิกพื้นที่ทำกิน ภาษีสินค้าออก นอกจากถนนสายหลัก เช่น ทางหลวงหมายเลข 1 (ถนนพหลโยธิน) ทางหลวงหมายเลข 11 สร้างขึ้นจากนโยบายรัฐแล้ว ในแต่ละชุมชนยังได้สร้างถนนเพื่อเชื่อมต่อการคมนาคมกับถนนสายหลักจนเกิดเป็นโครงข่ายการคมนาคมในปัจจุบัน เห็นได้ว่าการพัฒนาระบบคมนาคมทางบกได้ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในระดับชาติและระดับชุมชน กระตุ้นให้กลุ่มคนทั้งชาวจีน ชาวไทยจากภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือให้อพยพเข้ามามีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจ เช่น การขยายพื้นที่เพาะปลูกพืชไร่ ฟาร์มปศุสัตว์ อาชีพรถรับจ้าง กิจการโรงแรมที่พัก ร้านอาหารของชำ อุตสาหกรรมเหมืองแร่ เห็นได้ว่าผู้ที่ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาระบบคมนาคมทางบกมีทั้งส่วนท้องถิ่นและภาครัฐ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาสภาพการคมนาคมทางบกในภาคเหนือของไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2475-2559
2. ศึกษาความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดจากการพัฒนาการคมนาคมทางบกในภาคเหนือของไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2475-2559

ขอบเขตของการวิจัย

1. พื้นที่วิจัย ประกอบด้วยพื้นที่ภาคเหนือทั้งหมด 18 จังหวัด มีความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดจากการพัฒนาระบบคมนาคมทางบกที่รัฐจัดสร้างขึ้นในแต่ละช่วงเวลา

2. ระยะเวลาในการวิจัย คือ พ.ศ. 2475-2559 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่รัฐให้ความสำคัญกับการพัฒนาถนนในฐานะโครงสร้างพื้นฐานประเทศ เนื่องจากในช่วงก่อนหน้าปี พ.ศ. 2475 รัฐให้ความสำคัญกับการพัฒนาทางรถไฟแต่เมื่อภาวะเศรษฐกิจตกต่ำหลังสงครามโลก ครั้งที่ 1 รัฐจึงชะลอการสร้างทางรถไฟและปรับปรุงถนนให้สามารถติดต่อระหว่างชุมชน กระทั่งเกิดเหตุการณ์กบฏบวรเดชในปี พ.ศ. 2476 พบว่าการติดต่อระหว่างกรุงเทพฯ กับหัวเมืองมีเพียงทางรถไฟเท่านั้น รัฐจึงเป็นความจำเป็นในการสร้างถนนเพื่อเชื่อมกรุงเทพฯ กับหัวเมือง โดยออกพระราชบัญญัติการสร้างทาง พ.ศ. 2477 (แผนก่อสร้างถนนทั่วประเทศ 18 ปี) เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจด้วยการเกษตร อุตสาหกรรม และการคมนาคมขนส่งด้วยรถยนต์เพิ่มมากขึ้น ดังนั้นการสร้างถนนจึงเป็นการเปิดพื้นที่รกร้างว่างเปล่าให้เกิดประโยชน์จนถึงปี พ.ศ. 2559 ซึ่งเป็นปีสิ้นสุดงานวิจัยฉบับนี้ ได้สะท้อนให้เห็นถึงการขยายตัวของระบบคมนาคมทางบกโดยเฉพาะการสร้างถนนเกิดขึ้นเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงพื้นที่ต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อชุมชนที่ระบบคมนาคมทางบกผ่านทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมในระดับชุมชน เมืองและประเทศ

วิธีการวิจัย

ในการวิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้ข้อมูลด้านเอกสาร ได้แก่ ข้อมูลเอกสารชั้นต้น เช่น จดหมายเหตุ กฎหมาย พระราชกำหนด

นโยบายของรัฐบาล แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและข้อมูลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ ร่วมกับเอกสารชั้นรอง เช่น วิทยานิพนธ์ หนังสือบทความวิชาการจากวารสารต่าง ๆ มาวิเคราะห์ร่วมกับหลักฐานชั้นต้น

ผลการวิจัย

สภาพการคมนาคมทางบกในภาคเหนือของไทยหลังการพัฒนา ระบบโครงสร้างพื้นฐานการคมนาคมสมัยใหม่ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) รัฐได้นำเทคโนโลยีการสร้างทางรถไฟ มาใช้ในการติดต่อกับหัวเมืองภาคเหนือ โดยมีจุดประสงค์เพื่อกระชับอำนาจ ทางการเมืองและรองรับการขยายตัวทางการผลิตและการค้า ซึ่งแต่เดิมสินค้า ส่วนใหญ่มาจากมะละแหม่ง เชียงแสน ภูพาน (พม่า) ยูนนาน (จีน) หลวงพระบาง (ลาว) โดยใช้การค้าแบบคาราวานบรรทุกสินค้าบนหลังสัตว์ เดินลัดเลาะตามป่าเขา หุบเหว หนทางขรุขระเป็นหลุมเป็นบ่อเดินทางได้ เฉพาะหน้าแล้ง เช่น เส้นทางเส้นทางเชียงราย-พะเยา-เชียงใหม่-ลำพูน-ลำปาง เส้นทางจากมะละแหม่ง-ฮอด-แม่ฮ่องสอน-เชียงใหม่-น่าน-ลำปาง ใช้เวลา เดินทาง 15-17 วัน แต่การสร้างทางรถไฟทำให้สินค้าจारीเวณสถานีรถไฟ ที่ทกกรุงเทพฯสามารถส่งขึ้นไปขายยังหัวเมืองสะดวก รวดเร็ว และราคาถูก ทำให้รูปแบบการค้าเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตจากเดิมการเดินทางจาก กรุงเทพฯ มายังเชียงใหม่ใช้เวลาถึง 45 วัน เหลือเพียง 2 วัน หรือ 30 ชั่วโมง เนื่องจากรถไฟเดินทางเฉพาะเวลา 7.00-19.00 น. เท่านั้น (วรภกรณธ์ เรืองศรี, 2557 : 198) วันแรกพักค้างคืนที่ปากน้ำโพ (นครสวรรค์) ส่วนพื้นที่อื่น ๆ ที่อยู่ห่างไกลเส้นทางรถไฟต้องมาพักแรมเพื่อรอเดินทางยังบริเวณสถานีรถไฟ ก่อให้เกิดย่านชุมชนการค้า โรงแรมที่พัก สถานบันเทิง บริเวณสถานีรถไฟกลายเป็นเมืองใหม่ที่มีความหลากหลายของผู้คนและสินค้า

นโยบายการพัฒนากระบวนคมนาคมทางบกของรัฐเปลี่ยนแปลงไปนับตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 1 เนื่องจากขาดแคลนงบประมาณในการสร้างทางรถไฟ อีกทั้งเส้นทางรถไฟถูกนำไปใช้ในการสงครามมหาเอเซียบูรพาการขนส่งด้วยรถไฟได้รับผลกระทบสินค้าจากหัวเมืองไม่สามารถส่งออกจำหน่ายได้เพราะขาดแคลนรถไฟบรรทุกสินค้า รัฐจึงหันมาเร่งสร้างถนนเพื่อทดแทนทางรถไฟที่ประสบปัญหาและขยายพื้นที่ที่รกร้างว่างเปล่าให้เป็นพื้นที่เกษตรกรรมมีเป้าหมายให้ทุกชุมชนเชื่อมต่อกันด้วยการคมนาคมทางบก

เห็นได้ว่านับตั้งแต่ พ.ศ. 2475 เป็นต้นมาการพัฒนาการคมนาคมทางบกถือเป็นนโยบายสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจ ดังปรากฏพระราชบัญญัติการสร้างทาง พ.ศ. 2478 เป็นโครงการสร้างถนนทั่วประเทศระยะ 18 ปี ภายใต้นโยบาย “ต้องมีถนนที่สามารถติดต่อกับเมืองศูนย์กลางของทุกจังหวัดได้ และต้องสามารถเชื่อมต่อกับทางรถไฟ เพื่อให้ประชาชนใช้ประโยชน์จากการสร้างถนนในการบุกเบิกพื้นที่ทำกินและขนส่งผลผลิต” (หจข. (2) 0201.66.5/5 “บันทึกโครงการสร้างทางในราชอาณาจักร พ.ศ. 2475”) ในพื้นที่ภาคเหนือมีศูนย์สร้างทางที่จังหวัดตากและจังหวัดลำปาง เพื่อเพิ่มเส้นทางในการติดต่อระหว่างกรุงเทพฯกับหัวเมืองซึ่งแต่เดิมการคมนาคมทางบกมีเฉพาะทางรถไฟและให้ใช้ประโยชน์ได้ทุกฤดูกาล แต่เมื่อพิจารณาจากเส้นทางที่ได้รับการพัฒนาขึ้นพบว่าถนนส่วนใหญ่เป็นการก่อสร้างทับเส้นทางเดิมหรือการบูรณะเส้นทางถนนเดิมให้ใช้งานได้ดีขึ้นเท่านั้น โดยยังคงใช้การถมดินและหินลูกรังเป็นวัสดุหลักในการก่อสร้าง ถนนสายสำคัญที่ได้รับการก่อสร้างขึ้นระยะนี้คือถนนพหลโยธินเชื่อมระหว่างกรุงเทพฯ กับ เชียงราย ขณะที่พื้นที่ตอนในได้รับการปรับปรุงหลายสาย เช่น เส้นทางแม่สาย-เชียงใหม่-ลำปาง, เส้นทางลำปาง-แพร่-เชียงราย-สามเหลี่ยมทองคำ, เส้นทางเชียงใหม่-แม่ฮ่องสอน-แม่สะเรียง, เส้นทางตาก-พิษณุโลก-อุตรดิตถ์-

น่าน เป็นต้น เส้นทางเหล่านี้เป็นการตัดถนนผ่านพื้นที่ตอนในของภาคเหนือ และขยายเส้นทางจากการใช้ทางรถไฟในการคมนาคม

ผลจากการพัฒนาระบบคมนาคมทางบกในช่วงปี พ.ศ. 2475-2500 ก่อให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจจากการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานทำการเกษตรกรรมของชาวนาจากภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือในการเคลื่อนย้ายครอบครัวมาตามถนนที่สร้างขึ้นใหม่ทั้งกลุ่มที่เข้ามาเป็นแรงงานรับจ้างสร้างทาง กลุ่มที่มีจุดประสงค์ในการหาที่ดินทำกิน นอกจากนี้ยังมีการก่อตั้งชุมชนชาวเขา นิคมสร้างตนเองขึ้นตามเส้นทางที่ถนนตัดผ่าน ความสะดวกของการคมนาคมส่งผลให้การผลิตสินค้าของพื้นที่ภาคเหนือมีความหลากหลายเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดมากขึ้น เช่น กระเทียม ยาสูบ ลำไย อ้อย ถั่วต่าง ๆ

การพัฒนาการคมนาคมทางบกโดยเฉพาะการสร้างถนนเริ่มทวีความสำคัญมากขึ้นในทศวรรษ 2500 เมื่อรัฐประกาศแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-11 (พ.ศ. 2503-2559) โดยมีเป้าหมายให้ถนนเชื่อมโยงพื้นที่ต่าง ๆ เข้าด้วยกันในลักษณะเครือข่ายใยแมงมุมมีกรุงเทพฯ เป็นศูนย์กลางของความเจริญพร้อมกับขยายความเจริญออกไปสู่ส่วนภูมิภาคตามแผนพัฒนาเมืองหลักและเมืองรอง การสร้างถนนในระยะอย่างเป็นทางการเน้นการสร้างทางหลวงสายประธานและทางหลวงสายรองเพื่อเชื่อมต่อกับกรุงเทพฯ กับเมืองต่าง ๆ และเชื่อมระหว่างเมืองกับชุมชนรอบนอกให้ทั่วถึง และได้ถนนมาตรฐาน ผลจากการสร้างถนนทำให้การใช้รถยนต์เพิ่มมากขึ้น ทั้งรถยนต์ส่วนตัว รถบรรทุก รถโดยสารประจำทาง ศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของเมืองย้ายจากสถานีรถไฟมาเป็นสถานีขนส่งผู้โดยสารและบริเวณสองฟากถนนได้รับการบุกเบิกเป็นพื้นที่เกษตรกรรมไร่อ้อย มันสำปะหลัง ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์และปอ

สรุปผลการวิจัย

จากการวิจัยพบว่าการพัฒนาระบบคมนาคมทางบกในพื้นที่ภาคเหนือเกิดขึ้นจากนโยบายรัฐ ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของภาคเหนือซึ่งเดิมเป็นการผลิตพอยังชีพมาเป็นการผลิตเพื่อการค้า ผลจากการสร้างทางก่อให้เกิดการการอพยพแรงงานจากภายนอก การขยายตัวของการผลิตสินค้าในพื้นที่ภาคเหนือโดยอาศัยประโยชน์จากทางรถไฟและเส้นทางถนนมิตรภาพ (เส้นทางสายชุมแพ หล่มสัก เพชรบูรณ์ พิษณุโลก) ถนนพหลโยธิน (สระบุรี ลพบุรี นครสวรรค์) และหมายเลข 11 (วังสะพุง หล่มสัก เพชรบูรณ์) โดยเฉพาะช่วงเวลาระหว่าง พ.ศ. 2493–2523 ได้มีผู้คนจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือและชาวจีนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานจับจองพื้นที่รกร้างว่างเปล่าในเขตที่ดอนและเขตภูเขาตั้งถิ่นฐานประกอบเกษตรกรรม และการค้าบริเวณสองฝั่งถนน เช่น เพชรบูรณ์ อุทัยธานี นครสวรรค์ พิจิตร พิษณุโลก อุตรดิตถ์ สุโขทัย เป็นต้น สอดคล้องกับการขยายการเพาะปลูกข้าวและพืชไร่ การผลิตสินค้าหัตถอุตสาหกรรมขึ้นตามเส้นทางที่ถนนตัดผ่าน เกิดชุมชนย่านตลาดริมถนน ตลาดท่ารถ เกิดการใช้ประโยชน์จากถนนในการดำเนินธุรกิจรถโดยสารและขนส่งสินค้าให้บริการแก่ผู้คนได้กว้างขวางมากขึ้น ปรากฏการณ์จากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานการคมนาคมจึงมีส่วนสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจไทย

บรรณานุกรม

- กรมทางหลวง กระทรวงคมนาคม. (2539). 84 ปี กรมทางหลวง. กรุงเทพฯ : กรมทางหลวง.
- เกื้อกุล ยืนยงอนันต์. (2519). การพัฒนาการคมนาคมทางบกในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. วิทยานิพนธ์ปริญญา การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ.
- จารึก สุกใจ. (2529). นโยบายพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยภายใต้ นโยบายจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ พ.ศ.2501-2506. วิทยานิพนธ์ อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- จิราภรณ์ สถาปนาวรรณนะ. (2547). วัฒนธรรมลุ่มน้ำปิง ยม น่าน ป่าสัก สะแกกรัง. โครงการสืบค้นวัฒนธรรมลุ่มน้ำ ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร. พิษณุโลก : บริษัทพิษณุโลก ดีเวลลอปเมนต์แอนด์ทราเวลกรุ๊ป จำกัด.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2537). เศรษฐกิจหมู่บ้านไทยในอดีต. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สร้างสรรค์ จำกัด.
- ชูสิทธิ์ ชูชาติ. (2523). วิวัฒนาการเศรษฐกิจหมู่บ้านในภาคเหนือของ ประเทศไทย พ.ศ.2394-2475. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- _____. (2545). “พ่อค้าวัวต่าง : ผู้บุกเบิกการค้าขายในหมู่บ้านภาคเหนือ ของประเทศไทย (ค.ศ. 1855 - 1960)” เชียงใหม่ : ศูนย์ศึกษา ภูมิปัญญาท้องถิ่น.

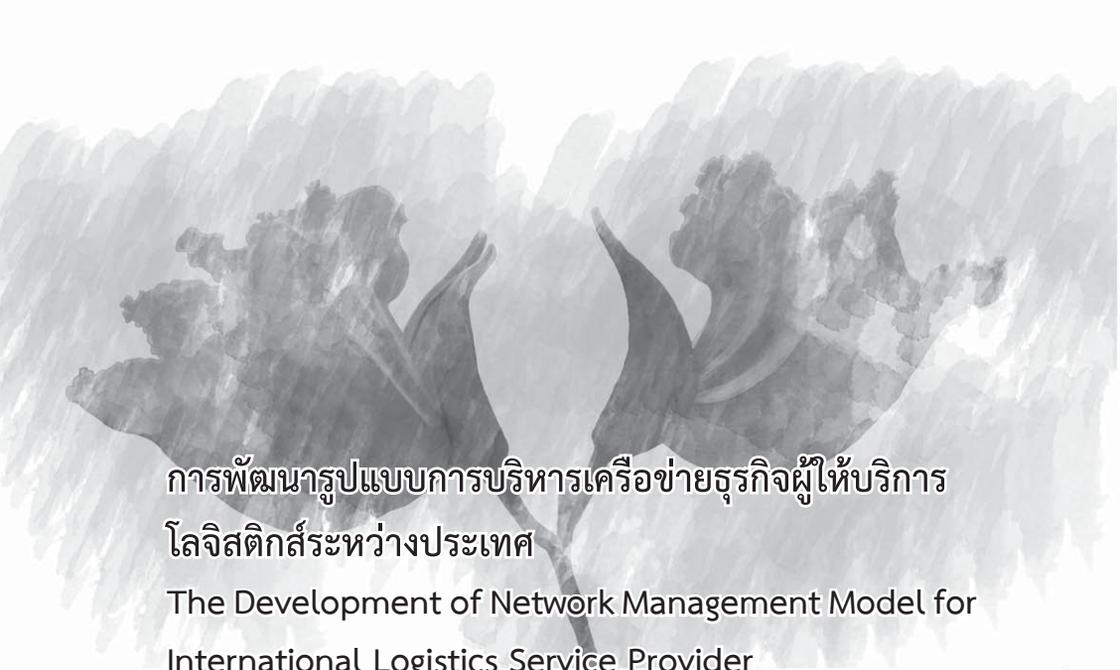
- ชวีศา ศิริ. (2550). การค้าของอาณาจักรล้านนา ตั้งแต่ต้นพุทธศตวรรษ
ที่ 19 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 2 วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต
สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มหาวิทยาลัย
ศิลปากร.
- ธวัชกร บุตรขันสา. (2551). ผลกระทบโครงสร้างพื้นฐานต่อผลิตภัณฑ์มวล
รวมของประเทศ. วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- นฤมล วัฒนพานิช. (2526). ระบบเทศบาลกับผลกระทบต่อสภาพ
เศรษฐกิจมณฑลพิษณุโลก พ.ศ.2337-2476). วิทยานิพนธ์
อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- เนื่ออ่อน ขว้ทองเขียว และจุฬิศพงษ์ จุฬารัตน์. (2557). รัฐสยามกับล้านนา.
วารสารศรีนครินทร์วิโรฒวิจัยและพัฒนา (สาขามนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์. 6(11).
- ปลายอ้อ ชนะนนท์. (2529). บทบาทนายทุนพ่อค้าที่มีต่อการก่อและ
ขยายตัวของทุนนิยมภาคเหนือของประเทศไทย พ.ศ.2468-2523.
วิทยานิพนธ์ปริญญาเศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชา
เศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปิยนาด บุนนาค. (2518). รายงานผลการวิจัยเรื่องการวางรากฐาน
การคมนาคมในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว. ทุนรัชดาภิเษกสมโภช จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปิยะเทพ ศิลปวิทยาธร. (2522). ความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างพื้นฐาน
กับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศไทย. วิทยานิพนธ์
เศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

- ผาณิต รวมศิลป์. (2521). นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจสมัยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ตั้งแต่พ.ศ. 2481-2487. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- แผนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคมขนส่งของไทย พ.ศ.2558-2565 และแผนปฏิบัติการด้านการคมนาคมขนส่ง ระยะเร่งด่วน พ.ศ.2558. ค้นเมื่อ 11 สิงหาคม 2558, จาก www.otp.go.th/PDF/ActionPlan4
- แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1. ค้นเมื่อ 12 กุมภาพันธ์ 2560, จาก www.nesdb.go.th/download/article/article_20160323112124.pdf
- แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529). ค้นเมื่อ 20 มีนาคม 2560, จาก http://www.nesdb.go.th/ewt_dl_link.php?nid=3780.pdf
- แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6. ค้นเมื่อ 20 มีนาคม 2560, จาก www.nesdb.go.th/download/article/article_20160323112304.pdf
- พรเพ็ญ ฮั่นตระกูล. (2517). การใช้จ่ายเงินแผ่นดินในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. 2453-2468. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พอพันธ์ อูยานนท์. (2558). เศรษฐกิจไทยสมัยรัชกาลที่ 7 : รักษาเสถียรภาพ ปูพื้นฐานการพัฒนา. กรุงเทพฯ : โครงการจัดพิมพ์ คบไฟ.

- พิมพ์อุมา ธัญชนกุล. (2560). โครงสร้างพื้นฐานการคมนาคมทางบกกับพัฒนาการทางเศรษฐกิจในภาคเหนือของไทย พ.ศ. 2475-2559. ใน เพชรรุ่ง เทียนปวีโรจน์. (บรรณาธิการ). **ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของไทย ในปริทรรศน์ประวัติศาสตร์ สถานภาพความรู้ปัจจุบัน เล่ม 2.** (น. 21-58) กรุงเทพฯ : โครงการวิจัย “ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของไทยในปริทรรศน์ประวัติศาสตร์” (สกว.).
- พูนพร พูลทาจกร. (2530). การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในมณฑลพายัพ หลังการตัดเส้นทางรถไฟสายเหนือ พ.ศ.2464-2484. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- เพียงใจ เจริญโสพล. (2537). บทบาทชาวเงินทางการผลิตและการค้าในบริเวณภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทยหลังการสร้างทางรถไฟสายเหนือ พ.ศ.2448-2488. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.
- ยอดยิ่ง รักษัตย์. (2531). การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและเศรษฐกิจในภาคเหนือของประเทศไทยกับกบฏเงี้ยว พ.ศ.2445. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ลัดดา สมมณี. (2549). การจัดการปกครองมณฑลนครสวรรค์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพ.ศ.2438-2453 สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร

- วราภรณ์ เรืองศรี. (2557). **คาราวานและพ่อค้าทางไกล : การก่อเกิดรัฐสมัยใหม่ในภาคเหนือของไทยและดินแดนตอนในของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้**. เชียงใหม่ : ศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วีระเทพ ศรีมงคล. (2530). **การจัดเก็บภาษีอากรในล้านนา พ.ศ.2427-2445**. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ศิริวรรณ น้อยเมือง. (2521). **การปกครองมณฑลพิษณุโลกในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ.2437-2453**. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.
- สมศักดิ์ ลือราช. (2529). **ความสำคัญของเมืองแพร่และน่านในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว**. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.
- สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **รายงานสถานะโครงสร้างพื้นฐานของประเทศไทย 2554**. ค้นเมื่อ 15 สิงหาคม 2558, จาก www.Nesdb.go.th/portals/o/tasks/dev_logis/report/data_1020030613pdf.
- สุทธาดา เลขไวฑูรย์. (2525). **การใช้จ่ายเงินแผ่นดินในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ.2435-2453)**. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภาพรรณ ขอผล. (2534). **การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของภาคเหนือตอนล่างในช่วงปี พ.ศ. 2448-2484**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

- สร้อยสวัสดิ์ ประยูรเสถียร. (2523). **การปฏิรูปการปกครองมณฑลพายัพ (พ.ศ. 2436-2476)**. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชา ประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.
- สร้อยสวัสดิ์ อ่องสกุล. (2557). **ประวัติศาสตร์ล้านนา**. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (2) 0201.66.5/5 “บันทึกโครงการสร้างทางใน ราชอาณาจักร พ.ศ. 2475”.
- อิจิโร คากิซากิ. (2548). **จากทางรถไฟสู่ทางหลวง ความเปลี่ยนแปลง นโยบายการคมนาคมและการหมุนเวียนสินค้าของประเทศไทย ปีพ.ศ.2478-2518**. คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัย นครโยโกฮาม่า.
- _____. (2550). **รถไฟกับการรวมตัวทางเศรษฐกิจไทยในสมัยก่อน สงครามโลกครั้งที่ 2**. วารสารสมาคมประวัติศาสตร์ฯ. (29).
- อำพิกา สวัสดิ์วงศ์. (2545). **ถนนสุขุมวิทกับพัฒนาการทางเศรษฐกิจในภาค ตะวันออกของประเทศไทย พ.ศ.2477-2539**. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา ประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์.

การพัฒนารูปแบบการบริหารเครือข่ายธุรกิจผู้ให้บริการ
โลจิสติกส์ระหว่างประเทศ

The Development of Network Management Model for
International Logistics Service Provider

อารยา คงสุนทร *

Araya Kongsoonthorn

สักรินทร์ อยู่ผ่อง **

Sakarín Yuphong

อัศวรัตน์ พูลกระจำง ***

Akkarat Poolkrajang

- * นักศึกษาหลักสูตรปริญญาเอก สาขาวิชาการพัฒนาธุรกิจอุตสาหกรรมและทรัพยากรมนุษย์ คณะพัฒนาธุรกิจและอุตสาหกรรม อีเมล : araya@wice.co.th
D.B.A.s' student Department of Business Administration [Industrial Business and Human Resource Development], Email : araya@wice.co.th
- ** อาจารย์ประจำคณะพัฒนาธุรกิจและอุตสาหกรรมมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ อีเมล : skr@kmutnb.ac.th
Lecturer at Faculty of Business and Industrial Development, King Mongkut's University of Technology North Bangkok. Email : skr@kmutnb.ac.th
- *** อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี อีเมล : akkarat8@hotmail.com
Lecturer at Faculty of Technical Education, Rajamangala University of Technology Thanyaburi. Email : akkarat8@hotmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบของรูปแบบการพัฒนาการบริหารเครือข่ายธุรกิจผู้ให้บริการโลจิสติกส์ระหว่างประเทศ และพัฒนารูปแบบการบริหารเครือข่ายธุรกิจผู้ให้บริการโลจิสติกส์ระหว่างประเทศ วิธีการวิจัยแบบผสมผสานเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ข้อมูลเชิงคุณภาพได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์การทำงานในด้านธุรกิจผู้ให้บริการโลจิสติกส์ระหว่างประเทศจำนวน 17 ท่าน และข้อมูลเชิงปริมาณได้จากการตอบแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 333 ราย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง และแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปทางสถิติ SPSS ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณเพื่อหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์องค์ประกอบ ผลการวิจัย พบว่า การวิเคราะห์องค์ประกอบการบริหารเครือข่ายการให้บริการโลจิสติกส์ จากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้เชี่ยวชาญ พบว่า องค์ประกอบการบริหารเครือข่ายในภาพรวมสามารถแบ่งออกได้ 4 ด้าน ประกอบด้วย 1.ปัจจัยพื้นฐานในการบริหารเครือข่ายการให้บริการโลจิสติกส์ 2. การบริหารจัดการเครือข่ายการให้บริการโลจิสติกส์ 3. คุณภาพมาตรฐานในการปฏิบัติงานร่วมกันในเครือข่ายการให้บริการโลจิสติกส์ และ 4. การมีส่วนร่วมในเครือข่ายการให้บริการโลจิสติกส์ และการวิเคราะห์ผลจากการสอบถามจากกลุ่มตัวอย่าง พบว่า องค์ประกอบของรูปแบบการพัฒนาการบริหารเครือข่ายธุรกิจผู้ให้บริการโลจิสติกส์ระหว่างประเทศ แบ่งออกได้ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการจัดการเครือข่ายธุรกิจ กำหนดองค์ประกอบได้ 5 องค์ประกอบ ด้านการจัดการคุณภาพเครือข่าย กำหนดองค์ประกอบได้ 4 องค์ประกอบ และด้านการมีส่วนร่วมและธำรงรักษาเครือข่าย กำหนด

องค์ประกอบได้ 2 องค์ประกอบ ผลการประเมินรูปแบบการบริหารเครือข่าย
ธุรกิจผู้ให้บริการโลจิสติกส์ระหว่างประเทศ โดยการสนทนากลุ่มในภาพรวม
พบว่า มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ : รูปแบบการบริหารเครือข่ายธุรกิจ, ผู้ให้บริการโลจิสติกส์,
โลจิสติกส์ระหว่างประเทศ

Abstract

This research contains two major purposes that are to examine the elements of the development of network management model for international logistics service providers and to develop network management model for this sector. Both qualitative and quantitative research methods were jointly used in this study. The qualitative data was collected by the in-depth interview from 17 business experts and field specialists in the sector of international logistics service. For quantitative data, 333 questionnaires were collected from the research sampling group. The structured-interview form and the 5-scaled questionnaire were used as the data collection tools of this research. In order to analyze quantitative data, significant statistic data including median, standard deviation, and component analysis were processed and analyzed by SPSS program. As the research results, the analytic data from the in-depth interview from business experts in network management for international logistics service pointed out that can be divided into 4 parts, which are 1. Basic infrastructure to manage network for international logistics service providers, 2. Network management for international logistics service providers, 3. Quality standard in mutual application to manage network for logistics service, and 4. The participation in the network for international logistics service. For the analytic data from questionnaires collected from research sampling, it

indicated that the elements of the development of network management model for international logistics service providers can be divided into 3 segments. These segments are 1. The management of the network, which contains 5 components, 2. The quality management of the network, which contains 4 components, and 3. The participation and maintenance of the network, which contains 2 components. The evaluation result via the expert focus group on the suitability of the network management model for international logistics service providers can be claimed as very suitable.

Keyword : Network Management Model, Logistics Service Provider, International Logistics

บทนำ

ในยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) การค้าระหว่างประเทศมีการเติบโตอย่างต่อเนื่องและรวดเร็ว ประกอบกับนโยบายการเปิดเสรีทางการค้า ส่งผลให้ประเทศต่าง ๆ ต้องพัฒนาศักยภาพของตนเอง และประสานความร่วมมือกันระหว่างภาครัฐและเอกชนในการขับเคลื่อนสินค้า บริการ ข้อมูล เงินทุน และพัฒนาศักยภาพให้ประเทศสามารถแข่งขันในเวทีการค้าโลก การจัดการโลจิสติกส์นับเป็นยุทธศาสตร์หนึ่งของหลาย ๆ ประเทศในการนำมาใช้ในการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันทางการค้า ซึ่งนอกจากโลจิสติกส์จะเป็นกลไกขับเคลื่อนสินค้าและบริการ ขณะเดียวกันโลจิสติกส์ยังเป็นต้นทุนสำคัญของธุรกิจที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานโดยภาพรวม ทำให้สินค้าและบริการมีต้นทุนต่ำลง ถึงมือผู้บริโภคในระยะเวลาที่รวดเร็วและถูกต้องอันส่งผลให้เกิดมูลค่าการค้าระหว่างประเทศขยายตัว ก่อให้เกิดการลงทุน การจ้างงาน และการเติบโตทางเศรษฐกิจ ระบบโลจิสติกส์เป็นปัจจัยสนับสนุนการยกระดับความสามารถในการแข่งขันทางการค้า การลงทุนของประเทศ เพราะโลจิสติกส์ถือเป็นต้นทุนสำคัญของผู้ประกอบการทั้งที่อยู่ในภาคเกษตร อุตสาหกรรม และบริการ อย่างไรก็ตาม การพัฒนาระบบโลจิสติกส์ของไทยยังอยู่ในขั้นเริ่มต้นคือ เน้นการจัดส่งสินค้าจากผู้ผลิตไปสู่ผู้บริโภคเป็นหลัก ในขณะที่ประเทศพัฒนาแล้ว อย่าง ออสเตรเลีย สหภาพยุโรป และสหรัฐอเมริกาอยู่ในขั้นก้าวหน้า คือ การบูรณาการระบบโลจิสติกส์ตั้งแต่การจัดซื้อวัตถุดิบจนกระทั่งผลิตสินค้าแล้วเสร็จ และส่งมอบไปสู่ผู้บริโภค (พัชรี แซ่เตีย, 2553)

ปัจจุบันธุรกิจโลจิสติกส์ เป็นธุรกิจบริการที่ช่วยสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่สินค้าและบริการในภาคการผลิต มีบทบาทสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจในระดับประเทศ เป็นส่วนสำคัญต่อกลไกการค้าโลกได้มีการเปลี่ยนแปลง ทำให้

การค้าในปัจจุบันเป็นการค้าแบบเสรีการแข่งขันมีความรุนแรงมากขึ้น อีกทั้งความก้าวหน้าในเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้มีการเชื่อมต่อระหว่างข้อมูลข่าวสารและการเคลื่อนย้ายสินค้าที่รวดเร็ว ธุรกิจต่าง ๆ จำเป็นต้องกำหนดกลยุทธ์เกี่ยวกับการเคลื่อนย้ายสินค้าอย่างมีระบบ เพื่อยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันได้ การจัดการโลจิสติกส์ที่มีประสิทธิภาพจะต้องมีการวางแผน การปฏิบัติ และการควบคุมการย้ายวัสดุ และสินค้าจากจุดเริ่มต้นไปยังจุดการใช้ เพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้าภายใต้ต้นทุนที่ต่ำที่สุด และสามารถสร้างความพอใจสูงสุดให้แก่ลูกค้า ท่ามกลางการแข่งขันทางการค้าที่ทวีความรุนแรงมากขึ้น ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ การแสวงหาตลาดวัตถุดิบที่มีคุณภาพและมีต้นทุนต่ำที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ รวมไปถึงความสามารถในการจัดส่งสินค้า เพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้าด้วยระยะเวลาในการจัดส่งสั้นที่สุด ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่จะผลักดันให้ธุรกิจประสบความสำเร็จได้จะเห็นได้ว่าการขนส่งสามารถสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจด้วยการสร้างความสะดวกทั้งด้านเวลาและสถานที่ ส่งผลให้บริษัทที่มีการจัดการการขนส่งที่ดีสามารถสร้างมาตรฐานได้ว่าจะมีสินค้าเพียงพอที่จะจัดจำหน่าย ณ สถานที่และเวลาที่ลูกค้าต้องการซึ่งถือได้ว่าเป็นปัจจัยพื้นฐานของความสามารถในการแข่งขัน (นิมิต ศิริवार, 2554)

การพัฒนาระบบโลจิสติกส์ไทยให้สามารถแข่งขันได้เป็นการประสานกิจกรรมจากหลายส่วน ต้องมีการบูรณาการ และต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง จึงจำเป็นต้องมีการกำหนดกลยุทธ์การบริหารโลจิสติกส์ประเทศไทยเพื่อเป็นเครื่องมือชั้นนำส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องให้เกิดการระดมทรัพยากรและประสานการพัฒนาอย่างเป็นเอกภาพ ในขณะเดียวกัน สภาพปัจจัยจذبแวดล้อมทางเศรษฐกิจมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญ ทั้งการเปิดเสรีทางการค้า (FTA) การเติบโตทางการค้าระหว่างประเทศ การแพร่กระจาย

ของเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสารและการขนส่ง การเพิ่มสูงขึ้นของราคาน้ำมันในตลาดโลก และนโยบายที่เน้นการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจจากสินค้า และอุตสาหกรรมที่มีศักยภาพ รวมทั้งการให้ความสำคัญกับความต้องการบริการโลจิสติกส์ที่แท้จริงในระดับหน่วยธุรกิจหรือในระดับภาคการผลิตมากขึ้น จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจในการศึกษากลยุทธ์การจัดการโลจิสติกส์ในประเทศไทย เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการพัฒนาให้มีระบบโลจิสติกส์ที่ได้มาตรฐานสากล เพื่อสนับสนุนการเป็นศูนย์กลางธุรกิจ และการค้าของภูมิภาคอินโดจีน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการอำนวยความสะดวก กิจกรรมทางการค้าซึ่งจะนำไปสู่การลดต้นทุนโลจิสติกส์ เพิ่มความปลอดภัย และความน่าเชื่อถือได้ในกระบวนการนำส่งสินค้าและบริการและเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจจากอุตสาหกรรมโลจิสติกส์และอุตสาหกรรมต่อเนื่อง

แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบโลจิสติกส์ของไทย ฉบับที่ 2 (2556-2560) มุ่งเน้นการพัฒนาาระบบโลจิสติกส์ของประเทศไทยให้มีประสิทธิภาพ เทียบเท่ากับมาตรฐานสากลเพื่อให้ไทยเป็นศูนย์กลางเครือข่ายโลจิสติกส์และเพื่อส่งเสริมการค้าและการส่งออกของผู้ประกอบการธุรกิจให้บริการโลจิสติกส์ไทยอย่างแท้จริง ธุรกิจให้บริการโลจิสติกส์เป็นธุรกิจที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาเศรษฐกิจการค้าภายในประเทศและระหว่างประเทศของไทย โดยที่รัฐบาลมีนโยบายพัฒนาระบบโลจิสติกส์ของไทยและส่งเสริมธุรกิจให้บริการโลจิสติกส์ไทยให้มีปริมาณและคุณภาพที่เพียงพอต่อการตอบสนองความต้องการของผู้ใช้บริการและมีต้นทุนที่เหมาะสม ซึ่งที่ผ่านมาประเทศไทยยังขาดระบบการบริหารธุรกิจการให้บริการโลจิสติกส์ที่มีประสิทธิภาพเพื่อสนับสนุนการประกอบธุรกิจให้บริการโลจิสติกส์ของไทยให้ทันกับโลกาภิวัตน์ทางการค้าและการลงทุน รองรับการเปิดเสรีการค้าและบริการสาขาโลจิสติกส์ ตลอดจนส่งเสริมธุรกิจให้บริการโลจิสติกส์ของไทยมีศักยภาพก้าวไปประกอบ

ธุรกิจ在不同ประเทศได้ และผู้ให้บริการด้านโลจิสติกส์บางคนอาจคิดถึงบริษัทขนส่ง สายการบิน สายการบินเรือ ผู้รับจัดการขนส่งสินค้าหรือที่เรียกว่า Freight Forwarder หรือบางคนก็อาจจะคิดไปถึงบรรดา Logistics Outsource Services Provider แล้วยังมีคำว่า Third & Fourth Party Logistics (3PL & 4PL) หรือผู้ให้บริการโลจิสติกส์แบบบูรณาการ ที่อาจเป็นคำศัพท์ใหม่ทั้งในมุมมองของผู้ใช้บริการและผู้ให้บริการโลจิสติกส์ในประเทศไทย และจากแนวโน้มของการ Outsourcing งานด้านโลจิสติกส์ไปยังผู้ให้บริการภายนอกมีมากขึ้นจึงทำให้เกิดมีการเพิ่มงานการให้บริการด้านโลจิสติกส์จากผู้ประกอบการมากยิ่งขึ้นรวมถึงผู้ให้บริการต่าง ๆ ที่มีการให้บริการในประเทศไทยและบริการระหว่างประเทศ (สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย, 2555)

ช่วงที่ผ่านมาแม้ว่าประเทศไทยมีความพยายามที่จะสร้างความเข้มแข็งของธุรกิจให้บริการโลจิสติกส์ (LSP) ที่ได้เริ่มขยายบริการและตลาดไปยังประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคมากขึ้น แต่ระดับความสามารถในการแข่งขันของ LSP ไทยเมื่อเทียบกับ LSP ต่างชาติพบว่า ศักยภาพและคุณภาพการให้บริการของธุรกิจ LPS ของไทยอยู่ในระดับจำกัด และเป็นการให้บริการในกิจกรรมที่ไม่ได้สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผู้ให้บริการ เป็นลักษณะการให้บริการที่ไม่ครบวงจร (Integrated Logistics Service) ไม่ครอบคลุมการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ ไม่มีการบูรณาการกิจกรรมโลจิสติกส์ เป็นบริการโลจิสติกส์เพียงบางกิจกรรม ซึ่งทำให้ผู้ใช้บริการต้องใช้บริการจากหลายราย ทำให้ต้นทุนโลจิสติกส์ที่สูงขึ้น อันเนื่องจากธุรกิจให้บริการโลจิสติกส์ไม่มีความพร้อม มีความอ่อนแอ ขาดการรวมตัว ขาดนวัตกรรม เข้าถึงแหล่งเงินทุนได้ยาก คาดว่าจะเผชิญกับสภาวะการแข่งขันที่รุนแรงเพิ่มมากขึ้น

จากความเป็นมาและความสำคัญของการศึกษาในช่วงต้นที่แสดงให้เห็นว่ากลไกการค้าโลกได้มีการเปลี่ยนแปลง การค้าระหว่างประเทศมีการเติบโตอย่างรวดเร็ว อยู่ภายใต้ยุคโลกาภิวัตน์ นโยบายการเปิดเสรีการค้า บทบาทของผู้ให้บริการที่จะมาช่วยให้ผู้ประกอบการนำเข้า ส่งออก ได้บรรลุเป้าหมายทางการค้า โดยเข้ามาเสริมศักยภาพให้เกิดความได้เปรียบในการแข่งขัน ผู้วิจัยได้มีแนวคิดในการพัฒนารูปแบบการบริหารเครือข่ายธุรกิจผู้ให้บริการโลจิสติกส์ระหว่างประเทศ โดยในการบริหารธุรกิจให้บริการโลจิสติกส์เป็นกระบวนการทำงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวางแผน การดำเนินการ และการควบคุมการทำงานขององค์กร รวมทั้งการบริหารจัดการข้อมูลและธุรกรรมทางการเงินที่เกี่ยวข้อง ให้เกิดการเคลื่อนย้ายการจัดเก็บ การรวบรวม การกระจายสินค้า วัตถุดิบ ชิ้นส่วนประกอบ และการบริการให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด โดยคำนึงถึงความต้องการและความพึงพอใจของลูกค้าเป็นสำคัญ เป็นการบริหารงานโดยการใช้เครือข่ายเป็นหลัก รวมทั้งปัจจุบันได้เกิดวิกฤติพลังงานและการแข่งขันทางเศรษฐกิจอย่างเข้มข้นทั่วโลก การพัฒนาการบริหารเครือข่ายการให้บริการโลจิสติกส์ให้มีประสิทธิภาพนั้นมีความสำคัญขึ้นเป็นทวีคูณเพราะจะส่งผลให้ผู้ให้บริการได้ต้นทุนโลจิสติกส์ที่ลดลง ส่งมอบบริการได้ตรงตามความต้องการ เพื่อให้สามารถแข่งขันในตลาดโลกได้เพื่อยกระดับความสามารถผู้ให้บริการโลจิสติกส์ และเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริการโลจิสติกส์ ทั้งในเชิงปริมาณ และคุณภาพ อันจะส่งผลดีต่อการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนและระดับโลกได้อย่างยั่งยืน และยังเป็นแนวทางให้สมาคมและองค์กรที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน ได้นำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์เพื่อการพัฒนาและปรับปรุงด้านการจัดการธุรกิจ เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลก เทคโนโลยี และตรงกับความต้องการของตลาดผู้ให้บริการโลจิสติกส์ระหว่างประเทศของไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบของรูปแบบการพัฒนาการบริหารเครือข่ายธุรกิจผู้ให้บริการโลจิสติกส์ระหว่างประเทศ
2. เพื่อศึกษาและพัฒนารูปแบบการบริหารเครือข่ายธุรกิจผู้ให้บริการโลจิสติกส์ระหว่างประเทศ

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้เน้นเฉพาะกลุ่ม International Logistics Service Provider (ILSP) โดยผู้ให้บริการมีเป้าหมายที่จะเพิ่มประสิทธิภาพธุรกิจผู้ให้บริการโลจิสติกส์ระหว่างประเทศ ลดต้นทุนของผู้ใช้บริการจากการประหยัดต่อขนาดของการให้บริการ ขอบเขตของการให้บริการมักจะจำกัดอยู่ในบางกิจกรรม เช่น การขนส่งสินค้าระหว่างประเทศ การขนส่งสินค้าในประเทศ การดำเนินพิธีการศุลกากร การบริการรับฝากสินค้า เป็นต้น
2. การศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารธุรกิจให้บริการโลจิสติกส์ จากผู้บริหารระดับกลาง และระดับสูง โดยจากบริษัทที่เป็นสมาชิกของสมาพันธ์ผู้ให้บริการโลจิสติกส์ไทย
3. การบริหารเครือข่ายการให้บริการโลจิสติกส์ จะประกอบด้วยเครือข่ายภายในหน่วยงาน จะเป็นขยายเครือข่ายธุรกิจภายในหน่วยงานในประเทศ และภายนอกประเทศ โดยมีนโยบายการบริหารที่เหมือนกันไปในทิศทางเดียวกัน และเครือข่ายภายนอกหน่วยงาน จะเป็นการร่วมมือในการดำเนินการธุรกิจโดยมีเครือข่ายธุรกิจที่ต่างกันร่วมกันดำเนินการธุรกิจให้ประสบความสำเร็จ

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

1. การบริหารจัดการโซ่อุปทานและโลจิสติกส์

การจัดการโซ่อุปทานและโลจิสติกส์เป็นหน้าที่งานที่มีขอบข่ายที่กว้างขวางและบรรลุวัตถุประสงค์ได้ยาก และยังมีผลกระทบอย่างมากต่อมาตรฐานความเป็นอยู่ของผู้คนในสังคม สังคมสมัยใหม่ที่เราจะมีคามคาดหวังต่อการบริการด้านโซ่อุปทานและโลจิสติกส์ที่เยี่ยมยอด และมักจะให้ความสนใจก็ต่อเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น เพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับโซ่อุปทานและโลจิสติกส์มากยิ่งขึ้น

การจัดการโซ่อุปทานและโลจิสติกส์ตามความหมายของสภาแห่งการจัดการโลจิสติกส์ (The Council of Logistics Management—CLM) ซึ่งเป็นองค์กรทางวิชาชีพทางด้านโลจิสติกส์ของประเทศสหรัฐอเมริกาได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า “กระบวนการในการวางแผน ดำเนินการและควบคุมประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการเคลื่อนย้ายการจัดเก็บวัตถุดิบ สินค้าคงคลังในขบวนการ สินค้าสำเร็จรูป และสารสนเทศที่เกี่ยวข้องจากจุดเริ่มต้นไปยังจุดที่มีการใช้งาน โดยมีเป้าหมายเพื่อสอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภค” (กมลชนก สุทธิวาทนฤพุดิ, ศลิษา ภมรสถิตย และจักรกฤษณ์ ดวงพัสดรา, 2544)

การจัดการโซ่อุปทานและโลจิสติกส์นั้นขึ้นอยู่กับทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ การเงิน และสารสนเทศเป็นข้อมูลนำเข้าโดยผู้จัดหาจะเป็นผู้หาวัตถุดิบ โซ่อุปทานและโลจิสติกส์จะเข้ามาเข้าสู่กระบวนการ ตั้งแต่กระบวนการจัดหาวัตถุดิบ การปฏิบัติงานด้านการจัดการจะเริ่มตั้งแต่การวางแผน การทำให้เป็นผล และการควบคุม ผลที่ได้คือ การได้เปรียบทางการแข่งขัน เวลา และสถานที่ ประสิทธิภาพในการจัดส่งสินค้าไปยังลูกค้าและบริการด้านอื่น ๆ ซึ่งทำให้การจัดการโลจิสติกส์และห่วงโซ่อุปทาน

กลายเป็นทรัพย์สินขององค์กร ผลได้เหล่านี้สามารถสร้างได้โดยดำเนินการกิจกรรมทางด้านโซ่อุปทานและโลจิสติกส์อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

โซ่อุปทานจะประกอบไปด้วยทุกขั้นตอนที่เกี่ยวข้องทั้งทางตรงและทางอ้อมที่มีต่อการตอบสนองความต้องการของลูกค้า ซึ่งไม่เพียงแต่อยู่ในส่วนของผู้ผลิตและผู้จัดส่งวัตถุดิบเท่านั้น แต่รวมถึงส่วนของผู้ขนส่ง คลังสินค้า พ่อค้าคนกลางและลูกค้าอีกด้วย ภายในองค์กรแต่ละองค์กรเอง เช่น โซ่อุปทานในเฉพาะส่วนของผู้ผลิตก็จะประกอบด้วยหน่วยงานทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการตอบสนองความต้องการของลูกค้า เช่น หน่วยงานในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ การตลาด ส่วนของการปฏิบัติการหน่วยกระจายสินค้า หน่วยการเงิน และหน่วยบริการลูกค้า ซึ่งสอดคล้องต่อเนื่องกับเหมือนโซ่ตัวเอง

โซ่อุปทานโดยทั่วไปนั้นจะเกี่ยวข้องกับขั้นตอนต่างๆ ที่หลากหลาย โดยจะประกอบไปด้วยส่วนต่างๆ ประกอบด้วย ผู้จัดส่งวัตถุดิบ/ส่วนประกอบ ผู้ผลิต ผู้กระจายสินค้า/ตัวแทนจำหน่าย ผู้ค้าปลีก และลูกค้า

2. เครือข่ายความร่วมมือ

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับความร่วมมือ

2.1.1 ความหมายของความร่วมมือ (Collaboration)

เป็นคุณลักษณะที่สำคัญที่ทำให้การทำงานร่วมกันหรือการทำงานเป็นทีมประสบความสำเร็จ ความร่วมมือจึงเป็นคุณลักษณะที่กลุ่ม ทีม หรือองค์กรพึงปรารถนา ซึ่งหมายถึงการทำงานร่วมกับผู้อื่น การร่วมมือกัน การร่วมรู้ร่วมคิด การทำงานร่วมกับผู้อื่นเพื่อสร้างบางสิ่งบางอย่างร่วมกัน (Croewther, 1996)

2.1.2 การสร้างความร่วมมือ

ความร่วมมือ มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาองค์การสู่ความสำเร็จ เป็นสิ่งที่สามารถประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดประสิทธิผลในการสร้างความสัมพันธ์อย่างยั่งยืน ตลอดจนการใช้ทรัพยากรร่วมกันทั้งในระหว่างบุคคล ครอบครัวและเพื่อนบ้าน การสร้างความร่วมมืออาจมีทั้งในระดับหุ้นส่วนแบบไม่เป็นทางการ ไปจนถึงระดับการวางแผนสร้างความสัมพันธ์เชิงการร่วมมืออย่างจริงจังเป็นแบบแผน กล่าวได้ว่า ความร่วมมือเป็นการเปิดโอกาสในการสร้างความสัมพันธ์ส่งเสริมความเป็นเพื่อนบ้าน ความเป็นชุมชน เพิ่มความตระหนักในการยอมรับประโยชน์ใน การขยายขอบเขตการใช้ทรัพยากรร่วมกันด้วยการลดทอนความซ้ำซ้อน (กนกอร สมปราษฎ์ และคณะ, 2548) ผู้วิจัยจึงขอเสนอ ในรายละเอียด ดังนี้

ลำดับขั้นเพื่อความสำเร็จในการสร้างความร่วมมือ (The Steps to Successful Collaboration) ความสำเร็จในการสร้างความร่วมมือ มีลำดับขั้นในการดำเนินการดังนี้

1. ระบุผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Identify Stakeholder) ความร่วมมือจะประสบผลสำเร็จได้ต้องมีการระบุถึงกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อจะได้ร่วมประชุมวางแผนกำหนดความต้องการ นิยามเป้าหมายและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ซึ่งจะทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดจากความเป็นผู้เชี่ยวชาญในแต่ละด้านของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของแต่ละคน ซึ่งถือได้ว่าเป็นทรัพยากรที่มีคุณประโยชน์ต่อการสร้างความร่วมมือ

2. การสนองเหตุผลและความต้องการในการมีส่วนร่วม (Have Collaborators State Their Reasons for Wanting to Participate) หลังจากการกำหนดผู้เป็นหุ้นส่วนความร่วมมือซึ่งอาจอยู่ในรูปตัวแทนองค์การหรือครอบครัวชุมชนแล้ว ต้องทบทวนอยู่เสมอว่าความร่วมมือ

ที่ดำเนินการอยู่ได้สนองความต้องการ โดยทำให้เกิดการแบ่งปันทรัพยากร และแลกเปลี่ยนความเชี่ยวชาญเพื่อสนองต่อความต้องการและเป้าหมาย ของชุมชนแล้วหรือไม่

3. สร้างพันธสัญญาสู่เป้าหมายร่วมกัน (Get a Commitment to Stated Goals) ความร่วมมือที่เกิดจากการสั่งการ จะไม่ทำให้เกิดจิตสำนึก และการแลกเปลี่ยนความคิด และหากปราศจากการแลกเปลี่ยนความคิด ในการกำหนดเป้าหมาย จะทำให้โอกาสที่จะประสบความสำเร็จในการสร้างความร่วมมือมีน้อย ดังนั้นควรพิจารณาถึงข้อคำถามต่อไปนี้อยู่เสมอ คือ

- 1) ใครมีพันธสัญญาและมีความสามารถในการระดมทรัพยากร
- 2) ใครคือผู้สนับสนุนหรือผู้ดำเนินการให้ประสบผลสำเร็จ
- 3) ทุกคนมีทักษะเฉพาะ มีอำนาจหรือมีความรู้ที่จะช่วยให้เกิดความร่วมมือหรือไม่
- 4) ครอบครัวยุคใหม่และชุมชนจะได้รับประโยชน์จากการเมืองครั้งนี้หรือไม่
- 5) เราเป็นหุ้นส่วนที่สะท้อนความต้องการที่หลากหลายของชุมชนหรือไม่
- 6) ประโยชน์ของความร่วมมือจะมีความสำคัญกว่าค่าใช้จ่ายหรือไม่
- 7) เราเคยรู้มาก่อนหรือไม่ว่าเคยมีความร่วมมือระหว่างกลุ่มขององค์กรและชุมชนในอดีต
- 8) ผู้บริโภคจะมีความสำคัญเท่ากับหุ้นส่วนใช่หรือไม่
- 9) องค์กรแต่ละแห่งมีกลุ่มทีมงานที่พอเพียง และมีเงินทุนที่จะสนับสนุนกิจกรรมความร่วมมืออย่างพอเพียงในการดำเนินการวันต่อวันใช่หรือไม่
- 10) สิ่งใดที่สังคมและผู้นำจะต้องมีต่อการสร้างความร่วมมือ

4. การกำหนดวิสัยทัศน์ร่วม (Establishing a Shared Vision) การสร้างความร่วมมือจะประสบความสำเร็จจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ที่มีภูมิหลังและมุมมองที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตามความหลากหลายอาจนำมาซึ่งความขัดแย้งเกี่ยวกับอำนาจและการควบคุม การหลอมรวมความร่วมมือทำได้ดังนี้

- 1) ในระหว่างอภิปราย ต้องช่วยให้ผู้มีส่วนร่วมวิเคราะห์จุดแข็ง

และจุดอ่อนโดยปราศจากการสร้างอาณาจักรทางความคิดส่วนตนจนเกินไป

2) สร้างให้เกิดภาวะที่ง่ายต่อการตัดสินใจด้วยคำถาม ได้แก่ ผู้ร่วมมือจะรักษาความสมดุลระหว่างการมีส่วนร่วมและความรับผิดชอบได้อย่างไร ผู้ร่วมมือจะย้อนกลับมาประเมินและจะประสบผลสำเร็จได้อย่างไร จะได้ฉลองความสำเร็จหรือไม่ และจะทำอย่างไร ผู้ร่วมมือทุกคนมีความรู้สึกว่าได้รับการแบ่งปันอำนาจใช้หรือไม่ และประสบการณ์ใดที่ได้จากครอบครัวหรือเพื่อนบ้านที่ได้นำมาใช้ในการวางแผนสร้างความร่วมมือ

3) สร้างการยอมรับในนิยาม วิธีการและบทบาทของสมาชิกโดยการพิจารณาคำถามได้แก่ กิจกรรมที่ดำเนินอยู่เป็นการให้โอกาสในการมีส่วนร่วมพอเพียงแล้วใช้หรือไม่ ทุกคนมีอำนาจในการตัดสินใจใช้หรือไม่ ทุกคนมีความเข้าใจอย่างแจ่มชัดต่อพันธะสัญญาแล้วใช้หรือไม่ การประชุมดำเนินไปอย่างไร และจะมีการสื่อสารข้อสนเทศเกี่ยวกับความร่วมมือในการดำเนินงาน และพันธกิจต่าง ๆ ใช้หรือไม่

4) สร้างและประกาศพันธกิจเพื่อแสดงถึงวิสัยทัศน์และเป้าหมายร่วมโดยการเน้นย้ำด้วยคำถามได้แก่ ใครคือผู้ที่จะปฏิบัติตามพันธกิจเหล่านี้ สิ่งใดบ้างที่ต้องเตรียมการ และอะไรคือ ความปรารถนาของหุ้นส่วนทุกคน

5) กำหนดวิธีการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ทั้งในรูปแบบที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ ในขณะเดียวกันจะต้องมีการกำหนดเวลาในการพบปะสังสรรค์อย่างไม่เป็นทางการระหว่างหุ้นส่วนต่างๆ มีการกำหนดกลไกให้เกิดการแลกเปลี่ยนข่าวสารมีการสร้างบรรยากาศที่เป็นการให้เสรีภาพในการใช้ภาวะผู้นำของหุ้นส่วนทุกคน

6) ให้โอกาสทุกคนแลกเปลี่ยนข่าวสารการประชุม มีการเลือกประเด็นที่เป็นแนวคิดของแต่ละคนมาสื่อสารและอภิปรายเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่น

5. การพัฒนาแผนยุทธศาสตร์ความร่วมมือ (Developing a Collaborative Strategic Plan) การวางแผนยุทธศาสตร์เป็นการกำหนด

เป้าหมายเพื่อให้เกิดความสำเร็จระยะยาวภายในสองถึงสี่ปี ในที่ประชุมผู้มีส่วนร่วมทุกคน ต้องร่วมแลกเปลี่ยนความเชี่ยวชาญ ความหวัง สิ่งที่เป็นความวิตกกังวล และร่วมกันร่างแผนยุทธศาสตร์ โดยคำนึงถึงความใส่ใจต่อทรัพยากรที่ขาดแคลน เน้นมุมมองที่หลากหลาย อธิบายถึงรายละเอียดขององค์ประกอบต่าง ๆ ที่จะเกิดผลต่อองค์การและเพื่อนบ้าน ส่งเสริมให้เกิดความสามารถในการชี้แจงเหตุผล บริหารจัดการโดยการรับฟังความคิดเห็นจากบุคคลอื่น สร้างพันธะสัญญาความร่วมมือในการสร้างพันธกิจและเป้าหมาย และประเมินจุดแข็งจุดอ่อนของหุ้นส่วนทุกคน

6. การกำหนดข้อปฏิบัติในการประชุม (Determining Meeting Rules) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสามารถร่วมกำหนดข้อปฏิบัติบางส่วนในการประชุม ซึ่งอาจเป็นเพียงเรื่องเกี่ยวกับการปฏิบัติหรือเรื่องที่เป็นได้แก่ 1) เริ่มประชุมตามวาระที่กำหนดให้และมีเวลาเพียงพอต่อการอภิปรายในแต่ละประเด็น 2) หุ้นส่วนแต่ละคนต้องได้รับการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบและบทบาทในการปฏิบัติงาน และปฏิบัติให้เสร็จสมบูรณ์ภายในเวลาที่กำหนด 3) เริ่มต้นและสิ้นสุดการประชุมอย่างตรงเวลา และ 4) การใช้ภาวะผู้นำให้เกิดประสิทธิผลเป็นกุญแจสำคัญที่จะดำเนินการในทุกขั้นตอน ซึ่งผู้นำจะต้องใช้ความพยายามอย่างสูงเพื่อแสวงหาข้อตกลงร่วมกันของตัวแทนกลุ่มต่าง ๆ

7. การสร้างข้อตกลงร่วมกันเกี่ยวกับการตัดสินใจ (Building Consensus about Decision Making) ข้อขัดแย้งต่าง ๆ เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องเกิดขึ้น ดังนั้นการสร้างความร่วมมือจึงถือเป็นสิ่งท้าทายการย้อนกลับไปทบทวนเพื่อหาคำตอบของข้อขัดแย้งและทักษะการสร้างข้อตกลงร่วมกันเป็นกุญแจสู่ความสำเร็จ การให้ความไว้วางใจเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ หากปราศจากความไว้วางใจแล้วหุ้นส่วนทุกคนจะไม่ยอมเปิดเผย

ความคิดเห็นส่วนตัว นอกจากความไว้วางใจแล้วยังมีประเด็นอื่น ๆ อีกที่จะส่งเสริมให้เกิดข้อตกลงร่วมกัน ได้แก่ 1) การสร้างความสัมพันธ์โดยกำหนดให้มีช่วงเวลาเป็นระยะ ๆ ในการร่วมอภิปรายเพื่อแลกเปลี่ยนความคับข้องใจ หรือการยกย่องชมเชย 2) ดำเนินการเกี่ยวกับการกำหนดเป้าหมายทั่ว ๆ ไป และมีการกำหนดวาระที่จะสะท้อนผลของการปฏิบัติตามจุดประสงค์นั้น 3) สื่อสารข้อมูลอย่างทั่วถึงเพื่อให้ทุกคนได้ศึกษาทบทวนและนำไปสู่ข้อสรุปในที่ประชุม และ 4) การแสดงความยินดีกับความสำเร็จหลังสิ้นสุดการทำงาน เพราะเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างหนึ่งต่อการสร้างทีมงาน

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่าย

2.2.1 ความหมายของเครือข่าย E.Mark Hanson (2003) ได้ให้ความหมายของเครือข่าย (Network) ว่า หมายถึง รูปแบบหนึ่งของการประสานงานของบุคคล กลุ่ม องค์กร หรือ หลายองค์กรที่มีทรัพยากรของตัวเอง ซึ่งเข้ามาประสานงานกันอย่างมีระยะเวลาพอสมควร จะมีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอหรือไม่ก็ตาม แต่จะมีการวางรากฐานเอาไว้เมื่อฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดมีความต้องการจะขอความช่วยเหลือหรือขอความร่วมมือจากกลุ่มอื่น ๆ เพื่อแก้ปัญหาและสามารถติดต่อกันต่อไปได้ และการที่ปัจเจกบุคคลหรือสถาบันมารวมกันเป็นกลุ่มนั้น จะต้องมีความสนใจในเรื่องหนึ่งเรื่องใดร่วมกัน แต่อย่างไรก็ตามเพียงการรวมกลุ่มเท่านั้นยังไม่อาจเป็นเครือข่ายงานได้ เพราะจะมีลักษณะเพียงการทำงานร่วมกันคือมีบุคคลร่วมสนทนากัน หากจะให้เป็นเครือข่ายที่ดีได้ต้องมีปัจจัยความร่วมมือกันที่จะติดต่อสื่อสาร เต็มใจที่จะประสานงานกัน และที่สำคัญสมาชิกต้องยอมรับที่จะทำกิจกรรมร่วมกันไม่ใช่เพียงแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเท่านั้น

2.2.2 องค์ประกอบของเครือข่าย เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2545) กล่าวถึงองค์ประกอบของเครือข่าย 7 องค์ประกอบ ได้แก่

1. การรับรู้มุมมองด้วยกัน (Common Perception) ที่ถือว่าเป็นหัวใจของเครือข่าย สมาชิกที่เข้ามาอยู่ในเครือข่ายต้องมีความรู้สึกนึกคิดและรับรู้ร่วมกันถึงเหตุผลการเข้าร่วมเป็นเครือข่าย เช่น มีความเข้าใจในปัญหาและมีจิตสำนึกในการแก้ปัญหาร่วมกัน มีประสบการณ์ในปัญหาร่วมกัน และมีความต้องการความช่วยเหลือในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน เป็นต้น
2. การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน (Common vision) เป็นการมองเห็นภาพของจุดหมายในอนาคตร่วมกันระหว่างสมาชิกในกลุ่มที่รับรู้เข้าใจถึงทิศทางเดียวกัน และการมีเป้าหมายที่จะไปด้วยกันจนทำให้กระบวนการเคลื่อนไหวมีพลังและเกิดเอกภาพ
3. การมีผลประโยชน์และมีความสนใจร่วมกัน (Mutual Interest/Benefit) เช่น เกียรติยศ ชื่อเสียง การยอมรับโอกาสในความก้าวหน้า ความสุข ความพึงพอใจ ฯลฯ
4. การมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายอย่างกว้างขวาง (all stakeholders participation) เป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมลงมือกระทำอย่างแข็งขัน
5. การเสริมสร้างซึ่งกันและกัน (Complementary Relationship) โดยใช้จุดแข็งของฝ่ายหนึ่ง ไปช่วยแก้ปัญหาจุดอ่อนของอีกฝ่ายหนึ่ง
6. การพึ่งพิงอิงร่วมกัน (Interdependence) ระหว่างสมาชิกของเครือข่าย เพื่อเป็นการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน และยังส่งผลให้สมาชิกมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันโดยอัตโนมัติ
7. การปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน (Interaction) สมาชิกในเครือข่ายต้องทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกด้วยกันที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเครือข่ายด้วย

3. ผู้ให้บริการโลจิสติกส์

ผู้ให้บริการโลจิสติกส์ หมายถึง ผู้ให้บริการภายนอกเป็นกลุ่มของบุคคลหรือผู้ประกอบการภายนอกซึ่งมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านในงานหนึ่งงานใดซึ่งมีความสามารถที่จะเข้ารับบทบาทการทำงานนั้น ๆ ได้ดีกว่า องค์กรจะดำเนินการด้วยตนเองภายใต้สัญญาเพื่อแลกเปลี่ยนกับค่าธรรมเนียมหรือผลประโยชน์ที่จะได้รับเป็นการตอบแทน โดยผลลัพธ์ที่ได้จากการว่าจ้างผู้ให้บริการภายนอก ควรจะดีกว่าองค์กรจะดำเนินการเอง ทั้งในด้านประสิทธิภาพและประสิทธิผล หรืออีกนัยหนึ่งก็คือการให้ผู้ประกอบการที่ให้บริการภายนอกรับงานที่มีความสำคัญน้อยกว่าไปทำ โดยองค์กรเลือกที่จะดำเนินงานเฉพาะงานที่มีความสำคัญและคุ้มค่ากว่า การเลือกใช้ผู้ให้บริการภายนอกเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับการจัดการความสมดุลของต้นทุน เวลา กับเงินที่ต้องจ่าย โดยทั่วไปผู้ให้บริการโลจิสติกส์ แบ่งออกเป็น 4 ระดับ

1) ผู้จัดหาบริการด้านโลจิสติกส์ (Logistics Service Provider: LSP) หรือ (Asset Based Logistics: 2PL) ซึ่งก็คือ การจัดการด้านการปฏิบัติงานโลจิสติกส์แบบดั้งเดิม เช่น การขนส่งและคลังสินค้า บริษัทที่ไม่มียานพาหนะหรือคลังสินค้าเป็นของตนเอง หรือมีสิ่งอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงานหรือโครงสร้างพื้นฐาน เหตุผลหลักคือเพื่อลดต้นทุนหรือลดการลงทุนในการซื้อสินทรัพย์

2) ผู้ให้บริการโลจิสติกส์ลำดับที่ 3 (Third Party Logistics : 3PL/TPL หรือ Forwarding Logistics หรือ Contract Logistics) คือ กิจกรรมต่าง ๆ ที่กระทำโดยผู้ให้บริการโลจิสติกส์ในนามของผู้ส่งของโดยประกอบด้วยอย่างน้อย การบริการการจัดการและการปฏิบัติการทางด้านการขนส่งและการจัดการสินค้าคงคลัง Coyle,et.al.(2003) ได้นิยามว่า ผู้ให้บริการซึ่งกระทำกิจกรรมทั้งหมดหรือบางส่วนของกิจกรรมโลจิสติกส์

รวบรวมหลากหลายบริการ อาทิเช่น บริการด้านการขนส่ง, ด้านคลังสินค้า, การกระจายสินค้า, บริการด้านการเงิน นอกจากนี้ยังรวมไปถึง การจัดการ และการให้ทางออกในการแก้ไขปัญหาทางด้านซัพพลายเชน ยุทธศักดิ์ คณาสวัสดิ์(2550) ผู้ให้บริการโลจิสติกส์ลำดับที่ 3 หมายถึงผู้ทำธุรกิจ โลจิสติกส์เกี่ยวกับการรับจ้างบริหาร ควบคุม และจัดส่งสินค้าให้แก่บริษัท เติบโต โดยประกอบด้วยกิจกรรมหลากหลายและบริการอย่างครบวงจรซึ่ง ต้องมีการเชื่อมโยง และรับช่วงต่อการขนส่งในแต่ละโหมดขนส่งสินค้าจาก ต้นทางจนถึงจุดหมายปลายทาง Lambert,et.al (1998) ได้กล่าวถึงผู้ให้บริการโลจิสติกส์ลำดับที่ 3 ในด้านที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนหรือให้จัดเตรียม ทรัพยากร ความรู้ หรือสินทรัพย์ให้กับสมาชิกในระบบโซ่อุปทาน

3) การบริหารจัดการโลจิสติกส์อย่างผู้นำ (Lead Logistics Management: LLM) คือ แนวคิดที่มีการวิวัฒนาการของผู้ให้บริการโลจิสติกส์ ลำดับที่ 3 สำหรับการตอบสนองในด้านการให้บริการที่ดีกว่า ตรงตาม ความต้องการของลูกค้า และสามารถจัดการและบริหารงานโลจิสติกส์ที่มีความซับซ้อนได้มากกว่า การควบคุมและการแจ้งข้อมูลในห่วงโซ่อุปทาน ครอบคลุมไปถึงการให้บริการด้านเทคโนโลยี และการจัดการด้านธุรกิจด้วย

4) รูปแบบการจัดการแบบร่วมกัน (Joint Operation Model: JOM) คือ การให้บริการที่มีความเชี่ยวชาญการจัดการบริหารโซ่อุปทาน มีการกระจายความเสี่ยง มีแนวทางการแก้ไขปัญหาหรือการปรับปรุง อย่างลึกซึ้ง มีระบบเทคโนโลยีก้าวหน้า เป็นการพัฒนาเพื่อรองรับตลาด หัวใจ ของความสำเร็จในส่วนนี้คือ เทคโนโลยีทางด้านข่าวสาร ข้อมูลและระบบ

วิธีการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการดำเนินการวิจัยแบบผสม (Mixed Methodology) ประกอบด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ(Qualitative Research) และวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ(Quantitative Research) ซึ่งมีวิธีการวิจัยดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

1. การศึกษาแนวคิดประสบการณ์ในการบริหารเครือข่ายธุรกิจ ผู้ให้บริการโลจิสติกส์ระหว่างประเทศจากผู้บริหารระดับสูง โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 17 คน โดยการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling)

2. การศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารเครือข่ายธุรกิจ ผู้ให้บริการโลจิสติกส์ระหว่างประเทศ โดยใช้สูตรคำนวณของ ทาโร ยามาเน่ ที่ระดับความเชื่อมั่น 95 % ได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 333 ราย สุ่มแบบเลือกโดยการจับสลาก ได้ 3 สมาคม ได้แก่ สมาคมตัวแทนออกของรับอนุญาตไทย สมาคมผู้รับจัดการขนส่งสินค้าระหว่างประเทศ และสมาคมตัวแทนขนส่งสินค้าทางอากาศไทย

3. การพัฒนารูปแบบการบริหารเครือข่ายธุรกิจผู้ให้บริการโลจิสติกส์ระหว่างประเทศ โดยการสนทนากลุ่ม (Focus Groups) ซึ่งประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิจากนักวิชาการ และผู้ทรงคุณวุฒิด้านธุรกิจผู้ให้บริการโลจิสติกส์รวมจำนวนทั้งสิ้น 10 คน

การดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนาแบบการบริหารเครือข่ายธุรกิจผู้ให้บริการโลจิสติกส์ระหว่างประเทศ โดยผู้วิจัยจึงได้ออกแบบวิธีการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วยขั้นตอนการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 การศึกษาแนวคิด / ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารเครือข่ายธุรกิจผู้ให้บริการโลจิสติกส์ระหว่างประเทศ และเครือข่ายของโลจิสติกส์ โดยการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยใช้การศึกษาจากข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นการศึกษาจากบทความ งานวิจัย และหนังสือตำราต่าง ๆ

ขั้นที่ 2 การศึกษาแนวคิดประสบการณ์ในการบริหารเครือข่ายธุรกิจผู้ให้บริการโลจิสติกส์ระหว่างประเทศ โดยวิธีการถอดบทเรียนจากผู้บริหารระดับสูง การศึกษาข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นข้อมูลที่ได้มาจากการที่ผู้ใช้เป็นผู้เก็บข้อมูลโดยตรง โดยสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ ในกลุ่มธุรกิจผู้ให้บริการโลจิสติกส์ โดยการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling)

ขั้นที่ 3 การสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารเครือข่ายธุรกิจผู้ให้บริการโลจิสติกส์ระหว่างประเทศ จากผู้บริหารในธุรกิจผู้ให้บริการโลจิสติกส์ระหว่างประเทศ โดยแบบสอบถามความคิดเห็น การกำหนดกลุ่มตัวอย่างแบบอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ใช้สูตรคำนวณของทาโร ยามาเน่ ที่ระดับความเชื่อมั่น 95 %

ขั้นที่ 4 การพัฒนารูปแบบการบริหารเครือข่ายธุรกิจผู้ให้บริการโลจิสติกส์ระหว่างประเทศ โดยการสังเคราะห์ข้อมูลจาก การศึกษาแนวคิด/ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารธุรกิจผู้ให้บริการโลจิสติกส์และเครือข่ายของโลจิสติกส์ และนำมาจัดทำแบบสอบถามเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์หองค์ประกอบแบบExploratory Factor Analysis (EFA)

ขั้นที่ 5 การสนทนากลุ่ม (Focus Groups) เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบ ซึ่งผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิจากนักวิชาการ และผู้ทรงคุณวุฒิด้านธุรกิจผู้ให้บริการโลจิสติกส์ พร้อมทั้งปรับปรุงรูปแบบตามข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้างเพื่อใช้เป็นข้อคำถามใช้สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ ในกลุ่มธุรกิจผู้ให้บริการโลจิสติกส์ระหว่างประเทศ

2. แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารเครือข่ายธุรกิจผู้ให้บริการโลจิสติกส์ระหว่างประเทศ โดยสอบถามความคิดเห็นจากผู้บริหารในธุรกิจผู้ให้บริการโลจิสติกส์ระหว่างประเทศ ซึ่งแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale)

3. การหาคุณภาพของแบบสอบถาม ดำเนินการนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 6 ท่าน ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ใช้วิเคราะห์ความเที่ยงตรงแบบ IOC ได้ค่าความสอดคล้องในภาพรวม 0.86 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้

4. หาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือโดยนำแบบสอบถามไปใช้เก็บข้อมูลกับกลุ่มที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 ราย แล้วนำผลการทดลองมาใช้วิเคราะห์ความเชื่อมั่น ด้วยวิธีการหาสัมประสิทธิ์อัลฟา (Cronbach's Alpha Coefficient) ซึ่งได้ค่าความเชื่อมั่นภาพรวมทั้งฉบับเท่ากับ 0.958

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ และใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปทางสถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณเพื่อหาค่าเฉลี่ย (X) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการวิเคราะห์หองค์ประกอบแบบ Exploratory Factor Analysis (EFA)

ผลการวิจัย

1) ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ทรงคุณวุฒิในธุรกิจผู้ให้บริการโลจิสติกส์

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 17 ท่าน ซึ่งสรุปผลการวิเคราะห์การบริหารเครือข่ายการให้บริการโลจิสติกส์ ได้ดังนี้

1. ปัจจัยพื้นฐานในการบริหารเครือข่ายการให้บริการโลจิสติกส์

1.1 ความไว้วางใจ

1.2 ผลประโยชน์ที่ตกลงกันไว้อย่างเป็นธรรม

1.3 มีจรรยาบรรณในวิชาชีพ

1.4 การใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย

1.5 บุคลากรในด้านโลจิสติกส์จะต้องมีความเชี่ยวชาญด้านโลจิสติกส์ และมีความสามารถทางด้านภาษาที่สามารถสื่อสารได้

2. การบริหารจัดการเครือข่ายการให้บริการโลจิสติกส์

2.1 การมีวิสัยทัศน์ และนโยบายร่วมกัน

2.2 การใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศใช้ทั้งเครือข่ายและลูกค้า

2.3 มีเครือข่ายที่ดี สามารถให้บริการได้ ช่วยกันสนับสนุนส่งเสริมซึ่งกันและกัน มีการตกลงเรื่องผลประโยชน์ที่ลงตัวกัน

2.4 มีการเสริมสร้างจุดอ่อนจุดแข็งซึ่งกันและกัน เพื่อความเข้มแข็งในองค์กร

3. คุณภาพมาตรฐานในการปฏิบัติงานร่วมกันในเครือข่ายการให้บริการโลจิสติกส์

3.1 มีระบบสำรวจความพึงพอใจของลูกค้าและหน่วยงานในเครือข่าย และนำมาปรับปรุงคุณภาพบริการอย่างสม่ำเสมอ

3.2 มีการประเมิน วัด วิเคราะห์ความพึงพอใจของลูกค้าที่มีต่อการให้บริการของเครือข่าย

3.3 มีเกณฑ์การควบคุมคุณภาพของเครือข่าย

3.4 หน่วยงานที่เข้าร่วมต้องได้รับการรับรองมาตรฐานเช่น ISO 9001, Q-MARK และ AEO

4. การมีส่วนร่วมในเครือข่ายการให้บริการโลจิสติกส์

4.1 ต้องมีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน มีส่วนร่วมตั้งแต่ระดับปฏิบัติการไปจนถึงบริหาร

4.2 มีการกำกับดูแลกิจการที่ดี โปร่งใส ตรวจสอบได้ และคำนึงถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย

4.3 มีระบบการบริหารและแบ่งปันความเสี่ยงร่วมกัน

4.4 มีการจัดระบบเพื่อการพัฒนาความรู้และทักษะขององค์กรในเครือข่าย

4.5 กำหนดวัตถุประสงค์ให้องค์กรในเครือข่ายมีการผนึกพลังร่วมในลักษณะที่ทุกฝ่ายได้ประโยชน์ด้วยกัน

2) ผลการศึกษาองค์ประกอบการบริหารเครือข่ายธุรกิจผู้ให้บริการโลจิสติกส์ระหว่างประเทศโดยการสำรวจข้อมูลจากความคิดเห็นผู้บริหารในธุรกิจผู้ให้บริการโลจิสติกส์ระหว่างประเทศ

2.1 มิติที่ 1 ด้านการจัดการเครือข่ายธุรกิจ

2.1.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามด้านองค์ประกอบการบริหารเครือข่ายธุรกิจผู้ให้บริการโลจิสติกส์ระหว่างประเทศ ในมิติที่ 1 ด้านการจัดการเครือข่ายธุรกิจ โดยวิธีหาค่า KMO และ Bartlett's Test of Sphericity เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ผลการตรวจสอบพบว่า ข้อมูลมีความเหมาะสมที่จะนำมาวิเคราะห์องค์ประกอบได้ ซึ่งค่าที่ได้มี KMO มีค่า 0.927 แสดงว่า การใช้การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิค Factor Analysis มีความเหมาะสมกับข้อมูลที่มีอยู่ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการตรวจสอบความเหมาะสมของข้อมูลก่อนทำการวิเคราะห์องค์ประกอบในมิติที่ 1 ด้านการจัดการเครือข่ายธุรกิจ

KMO and Bartlett's TEST		
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		.927
Bartlett's TEST of Sphericity	Approx. Chi-Square	3210.504
	Df	351
	Sig.	.000

จากตารางที่ 1 ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลได้ค่า KMO เท่ากับ 0.927 ซึ่งมากกว่า 0.50 และเข้าใกล้ค่า 1 สรุปได้ว่า ตัวแปรทั้ง 27 ข้อ มีความเหมาะสมที่จะใช้เทคนิคการวิเคราะห์รูปแบบการบริหารเครือข่ายธุรกิจผู้ให้บริการโลจิสติกส์ระหว่างประเทศ ส่วนค่า Bartlett's TEST มีการแจกแจงโดยประมาณแบบ Chi-Square = 3210.504 ได้ค่า Significance = 0.000 ซึ่งน้อยกว่า 0.05 หมายความว่าตัวแปรทุกตัวมีความสัมพันธ์กันเพียงพอที่จะนำมาวิเคราะห์องค์ประกอบได้

2.1.2 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบของการบริหารเครือข่ายธุรกิจผู้ให้บริการโลจิสติกส์ระหว่างประเทศ ในมิติที่ 1 ด้านการจัดการเครือข่ายธุรกิจ วิเคราะห์องค์ประกอบ ที่มีค่าไอเกน (Eigen Value) มากกว่า 1.00 สามารถกำหนดองค์ประกอบการบริหารเครือข่ายธุรกิจผู้ให้บริการโลจิสติกส์ระหว่างประเทศได้ 5 องค์ประกอบ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงค่าสถิติสำหรับแต่ละองค์ประกอบทั้งก่อนและหลัง
ในมิติที่ 1 ด้านการจัดการเครือข่ายธุรกิจ

Component	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loading			Rotation Sums of Squared Loading		
	Total	% Variance	Cumulative%	Total	% Variance	Cumulative%	Total	% Variance	Cumulative%
1	13.77	51.026	51.02	13.77	51.026	51.02	5.324	19.720	19.720
2	1.532	5.673	56.69	1.532	5.673	56.69	5.312	19.675	39.395
3	1.270	4.704	61.40	4.270	4.704	61.40	4.163	15.419	54.814
4	1.170	4.332	65.73	1.170	4.332	65.73	2.775	10.279	65.093
5	1.053	3.899	69.63	1.053	3.899	69.63	1.226	4.542	69.634
6	0.888	3.290	72.92						
*	*	*	*						
27	0.087	0.323	100.00						

จากตารางที่ 2 แสดงสถิติทั้งก่อนและหลังการสกัดองค์ประกอบ โดยวิธีการสกัดองค์ประกอบหลักจากการวิเคราะห์สามารถจำแนกได้ 5 องค์ประกอบ ทุกองค์ประกอบมีค่าความผันแปร มากกว่า 1 และร้อยละความแปรปรวนสะสมเท่ากับ 69.634 สามารถอธิบายรายละเอียดได้ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 วิเคราะห์สถานการณ์ในการสร้างเครือข่ายธุรกิจ อธิบายความผันแปรทั้งหมดได้ 19.720%

องค์ประกอบที่ 2 กำหนดเป้าหมายและทิศทางในการจัดการเครือข่ายธุรกิจ อธิบายความผันแปรทั้งหมดได้ 39.395%

องค์ประกอบที่ 3 กำหนดโครงสร้างและกลยุทธ์ในการจัดการเครือข่ายธุรกิจ อธิบายความผันแปรทั้งหมดได้ 54.814%

องค์ประกอบที่ 4 สื่อสารและสร้างความเข้าใจในการจัดการเครือข่ายธุรกิจ อธิบายความผันแปรทั้งหมดได้ 65.093%

องค์ประกอบที่ 5 ควบคุมและติดตามระบบมาตรฐานบริการของสมาชิกในเครือข่ายธุรกิจ อธิบายความผันแปรทั้งหมดได้ 69.634%

2.2 มิติที่ 2 ด้านการจัดการคุณภาพเครือข่าย

2.2.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามด้านองค์ประกอบการบริหารเครือข่ายธุรกิจผู้ให้บริการโลจิสติกส์ระหว่างประเทศ ในมิติที่ 2 ด้านการจัดการคุณภาพเครือข่าย โดยวิธีหาค่า KMO และ Bartlett's Test of Sphericity เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ผลการตรวจสอบพบว่า ข้อมูลมีความเหมาะสมที่จะนำมาวิเคราะห์องค์ประกอบได้ ซึ่งค่าที่ได้มี KMO มีค่า 0.914 แสดงว่า การใช้การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิค Factor Analysis มีความเหมาะสมกับข้อมูลที่มีอยู่ ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการตรวจสอบความเหมาะสมของข้อมูลก่อนทำการวิเคราะห์องค์ประกอบ ในมิติที่ 2 ด้านการจัดการคุณภาพเครือข่าย

KMO and Bartlett's TEST		
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		.914
Bartlett's TEST of Sphericity	Approx. Chi-Square	2432.762
	Df	171
	Sig.	.000

จากตารางที่ 3 ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลได้ค่า KMO เท่ากับ 0.914 ซึ่งมากกว่า 0.50 และเข้าใกล้ค่า 1 สรุปได้ว่า ตัวแปรทั้ง 19 ข้อมีความเหมาะสมที่จะใช้เทคนิคการวิเคราะห์รูปแบบการบริหารเครือข่ายธุรกิจผู้ให้บริการโลจิสติกส์ระหว่างประเทศ ส่วนค่า Bartlett's TEST มีการแจกแจงโดยประมาณแบบ Chi-Square = 2432.762 ได้ค่า Significance = 0.000 ซึ่งน้อยกว่า 0.05 หมายความว่าตัวแปรทุกตัวมีความสัมพันธ์กันเพียงพอที่จะนำมาวิเคราะห์องค์ประกอบได้

2.2.2 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบของการบริหารเครือข่ายธุรกิจผู้ให้บริการโลจิสติกส์ระหว่างประเทศ ในมิติที่ 2 ด้านการจัดการคุณภาพเครือข่ายวิเคราะห์องค์ประกอบที่มีค่าไอเกน (Eigen Value) มากกว่า 1.00 สามารถกำหนดองค์ประกอบการบริหารเครือข่ายธุรกิจผู้ให้บริการโลจิสติกส์ระหว่างประเทศได้ 4 องค์ประกอบ ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 แสดงค่าสถิติสำหรับแต่ละองค์ประกอบทั้งก่อนและหลังในมิติที่ 2 ด้านการจัดการคุณภาพเครือข่าย

Component	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loading			Rotation Sums of Squared Loading		
	Total	% Variance	Cumulative %	Total	% Variance	Cumulative %	Total	% Variance	Cumulative %
1	9.893	52.070	52.07	9.893	52.070	52.07	5.979	31.469	31.46
2	1.969	10.361	62.43	1.969	10.361	62.43	3.037	15.982	47.45
3	1.261	6.638	69.06	1.261	6.638	69.06	2.728	14.358	61.80
4	1.075	5.656	74.72	1.075	5.656	74.72	2.454	12.916	74.72
*	*	*	*						
19	.088	.463	100.00						

จากตารางที่ 4 แสดงสถิติทั้งก่อนและหลังการสกัดองค์ประกอบ โดยวิธีการสกัดองค์ประกอบหลักจากการวิเคราะห์สามารถจำแนกได้ 4 องค์ประกอบ ทุกองค์ประกอบมีค่าความผันแปร มากกว่า 1 และร้อยละความแปรปรวนสะสมเท่ากับ 74.725 สามารถอธิบายรายละเอียดได้ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 วิเคราะห์ความต้องการและความคาดหวังของลูกค้าและตลาด อธิบายความผันแปรทั้งหมดได้ 31.469%

องค์ประกอบที่ 2 ออกแบบกระบวนการที่เชื่อมโยงกิจกรรมของระบบโลจิสติกส์ อธิบายความผันแปรทั้งหมดได้ 47.451%

องค์ประกอบที่ 3 พัฒนาศักยภาพในองค์กรและของ
เครือข่ายอธิบายความผันแปรทั้งหมดได้ 61.808%

องค์ประกอบที่ 4 ประเมินและปรับปรุงคุณภาพบริการ
อย่างต่อเนื่อง อธิบายความผันแปรทั้งหมดได้ 74.725%

2.3 มิติที่ 3 ด้านการมีส่วนร่วมและธำรงรักษาเครือข่าย

2.3.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามด้านองค์ประกอบ
การบริหารเครือข่ายธุรกิจผู้ให้บริการโลจิสติกส์ระหว่างประเทศ ในมิติที่ 3
ด้านการมีส่วนร่วมและธำรงรักษาเครือข่าย โดยวิธีหาค่า KMO และ
Bartlett's Test of Sphericity เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ผลการตรวจสอบ
พบว่า ข้อมูลมีความเหมาะสมที่จะนำมาวิเคราะห์องค์ประกอบได้ ซึ่งค่าที่ได้
มี KMO มีค่า 0.941 แสดงว่า การใช้การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิค
Factor Analysis มีความเหมาะสมกับข้อมูลที่มีอยู่ ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ผลการตรวจสอบความเหมาะสมของข้อมูลก่อนทำการวิเคราะห์
องค์ประกอบ ในมิติที่ 3 ด้านการมีส่วนร่วมและธำรงรักษา
เครือข่าย

KMO and Bartlett's TEST		
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		.941
Bartlett's TEST of Sphericity	Approx. Chi-Square	2532.259
	Df	120
	Sig.	.000

จากตารางที่ 5 ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลได้ค่า KMO เท่ากับ
0.941 ซึ่งมากกว่า 0.50 และเข้าใกล้ค่า 1 สรุปได้ว่า ตัวแปรทั้ง 16 ข้อมีความ
เหมาะสมที่จะใช้เทคนิคการวิเคราะห์รูปแบบการบริหารเครือข่ายธุรกิจผู้ให้

บริการโลจิสติกส์ระหว่างประเทศ ส่วนค่า Bartlett's TEST มีการแจกแจง โดยประมาณแบบ Chi-Square = 2532.259 ได้ค่า Significance = 0.000 ซึ่งน้อยกว่า 0.05 หมายความว่าตัวแปรทุกตัวมีความสัมพันธ์กันเพียงพอที่จะนำมาวิเคราะห์องค์ประกอบได้

2.3.2 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบของการบริการเครือข่ายธุรกิจผู้ให้บริการโลจิสติกส์ระหว่างประเทศ ในมิติที่ 3 ด้านการมีส่วนร่วมและธำรงรักษาเครือข่าย วิเคราะห์องค์ประกอบที่มีค่าไอเกน (Eigen Value) มากกว่า 1.00 สามารถกำหนดองค์ประกอบการบริหารเครือข่ายธุรกิจผู้ให้บริการโลจิสติกส์ระหว่างประเทศได้ 2 องค์ประกอบ ดังตารางที่ 6

ตารางที่ 6 แสดงค่าสถิติสำหรับแต่ละองค์ประกอบทั้งก่อนและหลังในมิติที่ 3 ด้านการมีส่วนร่วมและธำรงรักษาเครือข่าย

Component	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loading			Rotation Sums of Squared Loading		
	Total	% Variance	Cumulative %	Total	% Variance	Cumulative %	Total	% Variance	Cumulative %
1	10.89	68.098	68.09	10.89	68.098	68.09	6.351	39.697	39.697
2	1.044	6.525	74.62	1.044	6.525	74.62	5.588	34.926	74.623
*	*	*	*						
16	.075	.472	100.00						

จากตารางที่ 6 แสดงสถิติทั้งก่อนและหลังการสกัดองค์ประกอบ โดยวิธีการสกัดองค์ประกอบหลักจากการวิเคราะห์สามารถจำแนกได้ 2 องค์ประกอบ ทุกองค์ประกอบมีค่าความผันแปร มากกว่า 1 และร้อยละความแปรปรวนสะสมเท่ากับ 74.623 สามารถอธิบายรายละเอียดได้ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 ให้เครือข่ายตระหนักถึงความสำคัญของการเป็นส่วนหนึ่งของห่วงโซ่ผู้ให้บริการโลจิสติกส์ อธิบายความผันแปรทั้งหมดได้ 39.697%

องค์ประกอบที่ 2 สร้างการมีส่วนร่วมและอำนวยการรักษาเครือข่ายเตรียมความพร้อมที่จะเติบโตไปกับการเติบโตขององค์กร อธิบายความผันแปรทั้งหมดได้ 74.623%

3) ผลการพัฒนารูปแบบการบริหารเครือข่ายธุรกิจผู้ให้บริการโลจิสติกส์ระหว่างประเทศ

จากข้อมูลสถิติการวิเคราะห์องค์ประกอบการบริหารเครือข่ายธุรกิจผู้ให้บริการโลจิสติกส์ระหว่างประเทศได้ที่ออกมารวมกับทฤษฎีด้านระบบด้านคุณภาพและองค์กรวม และห่วงโซ่อุปทาน โดยนำข้อมูลดังกล่าวมาใช้พัฒนารูปแบบการบริหารเครือข่ายธุรกิจผู้ให้บริการโลจิสติกส์ระหว่างประเทศ ผลการศึกษา พบว่า การพัฒนารูปแบบการบริหารเครือข่ายธุรกิจผู้ให้บริการโลจิสติกส์ระหว่างประเทศ ประกอบด้วย

3.1 ชั้นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญในการบริหารเครือข่ายของผู้ให้บริการโลจิสติกส์ ประกอบด้วย

- 1) การคัดสรรเครือข่ายตามเกณฑ์มาตรฐานในการบริหารเครือข่ายของผู้ให้บริการโลจิสติกส์
- 2) การจัดการผลประโยชน์ร่วมกันทางธุรกิจเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการบริหารเครือข่ายของผู้ให้บริการโลจิสติกส์
- 3) ความไว้วางใจและความน่าเชื่อถือทางธุรกิจเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการบริหารเครือข่ายของผู้ให้บริการโลจิสติกส์
- 4) จรรยาบรรณทางธุรกิจเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการบริหาร

เครือข่ายของผู้ให้บริการโลจิสติกส์

3.2 ปัจจัยนำเข้าที่สำคัญในการบริหารเครือข่ายของผู้ให้บริการ โลจิสติกส์

- 1) เครือข่ายในประเทศและเครือข่ายต่างประเทศ
- 2) เครือข่ายในกลุ่มและเครือข่ายนอกกลุ่ม
- 3) เครือข่ายประเภทเดียวกันและเครือข่ายต่างประเภท

3.3 กระบวนการที่สำคัญในการบริหารเครือข่ายของผู้ให้บริการ โลจิสติกส์

- 1) ด้านการจัดการเครือข่ายธุรกิจ มีองค์ประกอบ 5 องค์ประกอบ
- 2) ด้านการจัดการคุณภาพเครือข่าย มีองค์ประกอบ 5 องค์ประกอบ
- 3) ด้านการจัดการความร่วมมือขององค์กรในเครือข่ายมีองค์

ประกอบ 2 องค์ประกอบ

3.4 ผลผลิตของการบริหารเครือข่ายของผู้ให้บริการโลจิสติกส์

- 1) บริการโลจิสติกส์แบบครบวงจร
- 2) บริการที่สร้างคุณค่าในงานโลจิสติกส์
- 3) บริการที่นำเสนอโซลูชันในงานโลจิสติกส์

3.5 ผลลัพธ์ของการบริหารเครือข่ายของผู้ให้บริการโลจิสติกส์

ผลลัพธ์ทางธุรกิจ ประกอบไปด้วย ผลลัพธ์ด้านการเงิน คือการเติบโตของรายได้และผลกำไร และผลลัพธ์ด้านลูกค้า คือความพึงพอใจและความผูกพันของลูกค้า

ภาพที่ 1 รูปแบบการบริหารเครือข่ายธุรกิจผู้ให้บริการโลจิสติกส์ระหว่างประเทศ

4) ผลการประเมินรูปแบบการบริหารเครือข่ายธุรกิจผู้ให้บริการโลจิสติกส์ระหว่างประเทศ โดยการสนทนากลุ่ม (Focus group)

ผลการประเมินรูปแบบการบริหารเครือข่ายธุรกิจผู้ให้บริการโลจิสติกส์ระหว่างประเทศ โดยการสนทนากลุ่ม จากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 10 ท่าน ในภาพรวมพบว่า มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.58$) เมื่อพิจารณารายข้อการประเมิน พบว่า รูปแบบการบริหารเครือข่ายของผู้ให้บริการโลจิสติกส์มีประโยชน์ต่อธุรกิจในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.70$) รองลงมาคือ รูปแบบการบริหารเครือข่ายของผู้ให้บริการโลจิสติกส์มีความจำเป็นต่อการบริหาร รูปแบบการบริหารเครือข่ายของผู้ให้บริการโลจิสติกส์มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการบริหารเครือข่ายของผู้ให้บริการโลจิสติกส์ และรูปแบบการบริหารเครือข่ายของผู้ให้บริการโลจิสติกส์สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารเครือข่ายของผู้ให้บริการโลจิสติกส์ได้จริง ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.60$)

สรุปผลและเสนอแนะ

1) สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาองค์ประกอบของรูปแบบการพัฒนาการบริหารเครือข่ายธุรกิจผู้ให้บริการโลจิสติกส์ระหว่างประเทศ

การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ทรงคุณวุฒิในธุรกิจผู้ให้บริการโลจิสติกส์ จำนวน 17 ท่าน ซึ่งสรุปผลการวิเคราะห์การบริหารเครือข่ายการให้บริการโลจิสติกส์ แบ่งออกเป็น 4 ด้าน ประกอบด้วย 1. ปัจจัยพื้นฐานในการบริหารเครือข่ายการให้บริการโลจิสติกส์ 2. การบริหารจัดการเครือข่ายการให้บริการโลจิสติกส์ 3. คุณภาพมาตรฐานในการปฏิบัติงานร่วมกันในเครือข่ายการให้บริการโลจิสติกส์ และ 4. การมีส่วนร่วมในเครือข่ายการให้บริการโลจิสติกส์

จากนั้นผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก ไปจัดทำแบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 333 ราย พบว่า รูปแบบการพัฒนาการบริหารเครือข่ายธุรกิจผู้ให้บริการโลจิสติกส์ระหว่างประเทศ แบ่งออกได้ 3 ด้าน 1 ด้านการจัดการเครือข่ายธุรกิจ 2 ด้านการจัดการคุณภาพเครือข่าย และ 3 ด้านการมีส่วนร่วมและธำรงรักษาเครือข่าย โดยผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามสรุปได้ดังนี้

ในมิติที่ 1 ด้านการจัดการเครือข่ายธุรกิจ โดยวิธีหาค่า KMO และ Bartlett's Test of Sphericity เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ผลการตรวจสอบพบว่า ข้อมูลมีความเหมาะสมที่จะนำมาวิเคราะห์องค์ประกอบได้ ซึ่งค่าที่ได้มี KMO มีค่า 0.927 และการวิเคราะห์องค์ประกอบ ที่มีค่าไอเกน (Eigen Value) มากกว่า 1.00 สามารถกำหนดองค์ประกอบการบริหารเครือข่ายธุรกิจผู้ให้บริการโลจิสติกส์ระหว่างประเทศได้ 5 องค์ประกอบ

องค์ประกอบที่ 1 วิเคราะห์สถานการณ์ในการสร้างเครือข่ายธุรกิจ

องค์ประกอบที่ 2 กำหนดเป้าหมายและทิศทางในการจัดการ
เครือข่ายธุรกิจ

องค์ประกอบที่ 3 กำหนดโครงสร้างและกลยุทธ์ในการจัดการ
เครือข่ายธุรกิจ

องค์ประกอบที่ 4 สื่อสารและสร้างความเข้าใจในการจัดการ
เครือข่ายธุรกิจ

องค์ประกอบที่ 5 ควบคุมและติดตามระบบมาตรฐานบริการของ
สมาชิกในเครือข่ายธุรกิจ

ในมิติที่ 2 ด้านการจัดการคุณภาพเครือข่าย โดยวิธีหาค่า KMO และ Bartlett's Test of Sphericity เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ผลการตรวจสอบพบว่า ข้อมูลมีความเหมาะสมที่จะนำมาวิเคราะห์องค์ประกอบได้ ซึ่งค่าที่ได้มี KMO มีค่า 0.914 และการวิเคราะห์องค์ประกอบที่มีค่าไอเกน (Eigen Value) มากกว่า 1.00 สามารถกำหนดองค์ประกอบการบริหารเครือข่ายธุรกิจผู้ให้บริการโลจิสติกส์ระหว่างประเทศได้ 4 องค์ประกอบ

องค์ประกอบที่ 1 วิเคราะห์ความต้องการและความคาดหวังของ
ลูกค้าและตลาด

องค์ประกอบที่ 2 ออกแบบกระบวนการที่เชื่อมโยงกิจกรรมของ
ระบบโลจิสติกส์

องค์ประกอบที่ 3 พัฒนาบุคลากรภายในองค์กรและของเครือข่าย

องค์ประกอบที่ 4 ประเมินและปรับปรุงคุณภาพบริการอย่างต่อเนื่อง

ในมิติที่ 3 ด้านการมีส่วนร่วมและธำรงรักษาเครือข่าย โดยวิธีหาค่า KMO และ Bartlett's Test of Sphericity เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ผลการตรวจสอบพบว่า ข้อมูลมีความเหมาะสมที่จะนำมาวิเคราะห์องค์ประกอบได้ ซึ่งค่าที่ได้มี KMO มีค่า 0.941 และการวิเคราะห์องค์ประกอบ

ที่มีค่าไอเกน (Eigen Value) มากกว่า 1.00 สามารถกำหนดองค์ประกอบ การบริหารเครือข่ายธุรกิจผู้ให้บริการโลจิสติกส์ระหว่างประเทศได้ 2 องค์ ประกอบ

องค์ประกอบที่ 1 ให้เครือข่ายตระหนักถึงความสำคัญของการเป็นส่วนหนึ่งของห่วงโซ่ผู้ให้บริการโลจิสติกส์

องค์ประกอบที่ 2 สร้างการมีส่วนร่วมและธำรงรักษาเครือข่ายเตรียม ความพร้อมที่จะเติบโตไปกับการเติบโตขององค์กร

2. ผลการพัฒนารูปแบบการบริหารเครือข่ายธุรกิจผู้ให้บริการ โลจิสติกส์ระหว่างประเทศ

จากข้อมูลสถิติการวิเคราะห์องค์ประกอบการบริหารเครือข่ายธุรกิจ ผู้ให้บริการโลจิสติกส์ระหว่างประเทศได้ที่ออกมารวมกับทฤษฎีด้านระบบ ด้านคุณภาพและองค์กรรวม และห่วงโซ่อุปทาน โดยนำข้อมูลดังกล่าวมาใช้ พัฒนารูปแบบการบริหารเครือข่ายธุรกิจผู้ให้บริการโลจิสติกส์ระหว่าง ประเทศ ผลการศึกษา พบว่า การพัฒนารูปแบบการบริหารเครือข่ายธุรกิจ ผู้ให้บริการโลจิสติกส์ระหว่างประเทศ ประกอบด้วย 5 ชั้น ได้แก่

2.1 ชั้นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญในการบริหารเครือข่ายของผู้ให้ บริการโลจิสติกส์ ประกอบด้วย

2.2 ปัจจัยนำเข้าที่สำคัญในการบริหารเครือข่ายของผู้ให้บริการ โลจิสติกส์

2.3 กระบวนการที่สำคัญในการบริหารเครือข่ายของผู้ให้ บริการโลจิสติกส์

2.4 ผลผลิตของการบริหารเครือข่ายของผู้ให้บริการโลจิสติกส์

2.5 ผลลัพธ์ของการบริหารเครือข่ายของผู้ให้บริการโลจิสติกส์

2) ข้อเสนอแนะในการวิจัย

1. วิจัยเพื่อศึกษาการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์เพื่อนำไปสู่การสร้างเสริมศักยภาพการบริหารระบบเครือข่ายธุรกิจผู้ให้บริการโลจิสติกส์ระหว่างประเทศ
2. วิจัยเพื่อพัฒนาเกณฑ์คุณภาพการบริหารเครือข่ายธุรกิจผู้ให้บริการโลจิสติกส์ระหว่างประเทศ
3. วิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารเครือข่ายแบบยั่งยืนในกลุ่มธุรกิจผู้ให้บริการโลจิสติกส์ระหว่างประเทศ
4. วิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบกรีนโลจิสติกส์สำหรับการบริหารธุรกิจผู้ให้บริการโลจิสติกส์ระหว่างประเทศ

บรรณานุกรม

- กนกอร สมปราชัญญ์ และคณะ. (2548). **ความร่วมมือเพื่อพัฒนาวิชาชีพผู้บริหารสถานศึกษา**. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ. (2555). **ธุรกิจบริการโลจิสติกส์**. นนทบุรี : กระทบวงพาณิชย์.
- กมลชนก สุทธิวาทนฤพุดิ, ศลิษา ภมรสถิตย์ และจักรกฤษณ์ ดวงพิสดรา. (2544). **การจัดการโซ่อุปทานและโลจิสติกส์**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ท็อป.
- เกรียงไกร กระจำงยุทธ. (2556). **ความร่วมมือของภาครัฐและภาคเอกชนเพื่อการบริหารเครือข่ายวิสาหกิจภาคการเกษตรของไทย**. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2554). **การจัดการเครือข่าย: กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา**. กรุงเทพฯ : ส. เอเชียเพลส.
- นิมิต ศิริवार. (2554). **ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการโลจิสติกส์ของผู้ประกอบการขนส่งสินค้าโดยรถบรรทุกเส้นทางการขนส่ง ภาคกลาง และภาคตะวันออก**. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- ธนา ประมุขกุล. (2544). **เครือข่าย**. วารสารส่งเสริมสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อม. 24(3).
- พัชรี แซ่เตีย. (2553). **บทบาทหน้าที่ของผู้ให้บริการโลจิสติกส์**. ค้นเมื่อ 3 กันยายน 2559, จาก http://www.logisticscorner.com/index.php?option=com_content&view=article&id=1958:third-party-logistics&catid=40:logistics&Itemid=87

สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย. (2555). **กลุ่มธุรกิจขนส่งและโลจิสติกส์**.
ค้นเมื่อ 12 มิถุนายน 2559, จาก [http://www.siblor.com/
image/03-06-14.pdf](http://www.siblor.com/image/03-06-14.pdf).

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2556).
**แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบโลจิสติกส์ของไทย ฉบับที่ 2
2556-2560**. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.

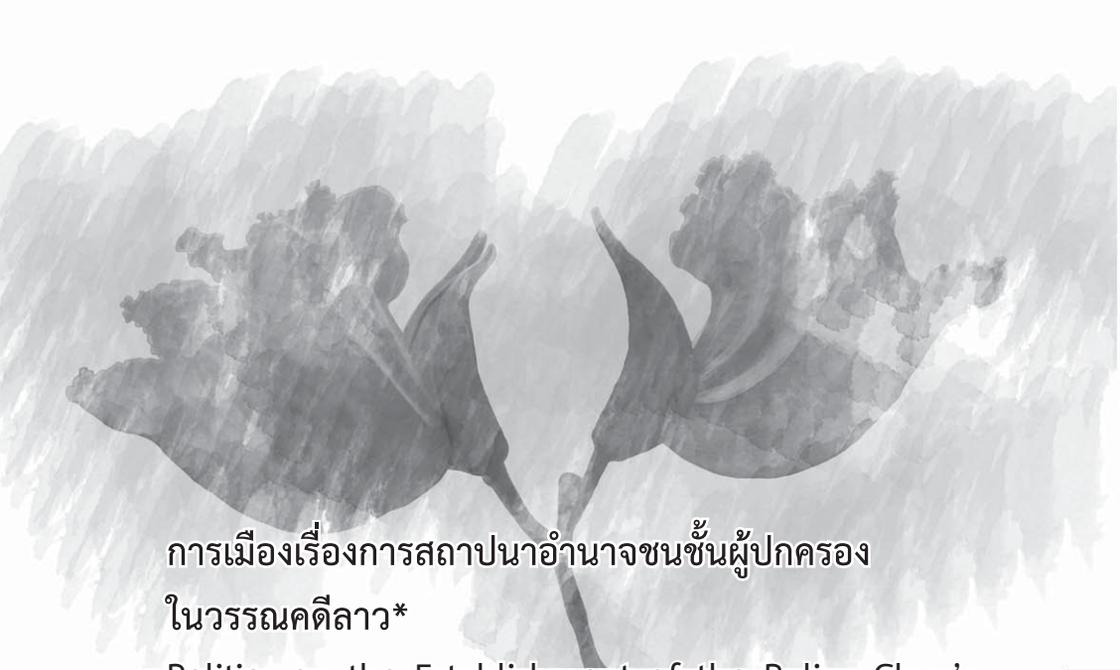
Crowther, J. (1996). **Oxford Advanced Learner' Dictionary**.
5th edition. New York : Oxford University,

E. Mark Hanson. (2003). Education Administration and Organizational
Behavior. 5th edition. In C. Huxam (Ed.). **Creating
collaboration advantage**. (pp. 152-164). Boston : Pearson
Education.

Lambert, Douglas M. et al.,. (1998). **Fundamentals of Logistics
Management**. International Edition, Irwin McGraw-Hill.

Yamane, Taro. (1973). **Statistics: An Introductory Analysis**. Third
edition. New York : Harper and Row Publication.

การเมืองเรื่องการสถาปนาอำนาจชนชั้นผู้ปกครอง
ในวรรณคดีลาว*

Politics on the Establishment of the Ruling Class's
Power in Laos Literature

รังสรรค์ นัยพรหม**

Rangsan Naiprom

ปฐม หงษ์สุวรรณ***

Pathom Hongsuwan

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม เรื่อง “การเมืองวัฒนธรรมกับการรื้อสร้างวรรณศิลป์ในวรรณคดีลาว”

** นักศึกษาปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม อีเมล : rangsanpao@gmail.com
Ph.D. s' student Department of Thai, Faculty of Humanities and Social Sciences, Mahasarakham University. Email : rangsanpao@gmail.com

*** รองศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม อีเมล : h.pathom@gmail.com
Associate Professor Dr. at Department of Thai Faculty of Humanities and Social Science Mahasarakham. E-mail : h.pathom@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาการเมืองเรื่องชนชั้นโดยเน้นการพิจารณาการเมืองของการสถาปนาอำนาจชนชั้นผู้ปกครองที่ปรากฏในวรรณคดีลาวสมัยอาณาจักรล้านช้าง จำนวนทั้งสิ้น 19 เรื่อง โดยใช้แนวคิดเรื่องการเมืองวัฒนธรรมในการศึกษาเพื่อนำไปสู่การทำความเข้าใจรูปแบบตลอดจนปฏิบัติการในการครอบงำอุดมการณ์ของผู้ได้ปกครองผ่านเรื่องเล่าประเภทวรรณคดี ผลการศึกษาจำแนกได้ 5 ประเด็นคือ 1) การสถาปนาอำนาจชนชั้นผู้ปกครองผ่านการกำเนิด 2) การสถาปนาอำนาจชนชั้นผู้ปกครองผ่านความเก่งกล้าสามารถในด้านยุทธศาสตร์การสงคราม 3) การสถาปนาอำนาจชนชั้นผู้ปกครองผ่านประเพณีพิธีกรรม 4) การสถาปนาอำนาจชนชั้นผู้ปกครองผ่านกิจกรรมในชีวิตประจำวัน และ 5) การสถาปนาอำนาจชนชั้นผู้ปกครองผ่านอนุภาคการทดสอบ การศึกษาในครั้งนี้จึงเป็นความพยายามในการเปิดเผยให้เห็นมิติของความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันของผู้คนในสังคมที่แฝงอยู่ในตัวบทวรรณคดี เพื่อนำไปสู่การสร้างพื้นที่หรือการยืนยันตัวตนของกลุ่มชนที่ด้อยอำนาจต่อไป

คำสำคัญ : การเมือง, การสถาปนาอำนาจ, ชนชั้นผู้ปกครอง, วรรณคดีลาว

Abstract

The work aimed to study the politics on classes. The study was focused on nineteen narratives in Laos literature concerning the establishment of the power of the ruling class. The concept of politics and culture was used in the study to understand the prominent forms and practices which dominated the ideology of the subordinated through the literary narratives. The results were categorized into five: 1) establishment of power of the ruling class through birth, 2) establishment of power prowess and capability in war strategies, 3) establishment of power through rituals and traditions, 4) establishment of power through activities in day-to-day lives, 5) establishment of power through the test. The present study was apparently an attempt to expose the dimensions of the power relations unequal among people in the society hidden in the literary context. The ideas or concepts gained could be used to create the space or justify the identity of the marginalized groups.

Keywords : Politics, Establishment of Power, Ruling Class, Laos Literature

บทนำ

วรรณคดีลาวหรือวรรณคดีล้านช้างถือเป็นตัวบทประเภทหนึ่งที่มีบทบาทความสำคัญต่อวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมลาว โดยวรรณคดีถือเป็นชุดข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญสำหรับการศึกษาทางภาษาศาสตร์ วรรณคดีภูมิศาสตร์ และสังคมศาสตร์ที่น่าสนใจ (คณะคณาจารย์ภาควิชาภาษาลาว-วรรณคดี, 2004 : 2) วรรณคดีจึงมีประโยชน์ทั้งแก่ชีวิตในฐานะที่ให้ความบันเทิงและเป็นเครื่องมือในการขัดเกลาด้านจิตใจและมีประโยชน์แก่ชาติ คือ เป็นเครื่องมือในการเชื่อมสัมพันธ์ผู้คนในสังคมให้เกิดการรับรู้และสามัคคีในฐานะที่เป็นชนชาติเดียวกัน (มหาสิลา วีระวงส์, 1996 : 25-30) ซึ่งลาวสมัยราชอาณาจักรล้านช้างถือเป็นพื้นที่ที่ได้รับการขนานนามว่าเป็นดินแดนที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยวัฒนธรรมอันเก่าแก่ โดยเฉพาะวรรณคดีที่ปรากฏอย่างแพร่หลายและสะท้อนลักษณะท้องถิ่นความเป็นชาติอย่างโดดเด่น ซึ่งวรรณคดีเหล่านี้ยังคงได้รับการสืบทอดและสร้างสรรค์จนถึงปัจจุบัน โดยมีความผูกพันกับประวัติศาสตร์การเมืองอย่างเด่นชัด

คำถามที่สำคัญเกี่ยวกับตัวบทวรรณคดีคือ นอกจากวรรณคดีจะให้ความบันเทิงในเชิงสุนทรียะผ่านกลวิธีทางวรรณศิลป์แล้ว ตัวบทได้แสดงความสัมพันธ์เชิงอำนาจอย่างไร ความเป็นกลางหรือไร้อคติในเชิงอำนาจหรือไม่ หรือวรรณคดีดังกล่าวเป็นเครื่องมือที่ทรงพลังในการสร้างความชอบธรรมให้แก่ผู้มีอำนาจที่ผลิตสร้างชุดวาทกรรมบางประการในการครอบงำอุดมการณ์ทางสังคม จากวิธีคิดดังกล่าวจึงมีมุมมองว่าวรรณคดีมีลักษณะของความเป็นการเมืองแอบแฝงอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเมืองวัฒนธรรม (cultural politics) คือ การต่อสู้ทางการเมืองในปริมนทลทางวัฒนธรรมโดยปัจเจกบุคคลและกลุ่มสังคมเพื่อนำเสนอ สื่อสาร ประชันขันแข่ง และช่วงชิงยึดครองพื้นที่และคุณค่าแห่งการนิยามความหมายต่าง ๆ (เกษียร

เตชะพีระ, 2548 : 17) การเมืองวัฒนธรรมจึงเป็นการเมืองเรื่องความแตกต่าง เพื่อสร้างเส้นแบ่งมนุษย์ออกเป็นคนกลุ่มต่าง ๆ ผ่านชุดความรู้และความจริงที่ถูกสถาปนาขึ้นภายใต้โครงสร้างทางอำนาจของผู้ครอบงำการเมือง วัฒนธรรมจึงปรับเปลี่ยนความหมายจากการศึกษาการเมืองในการรับรู้ตามชนไปสู่การเมืองเรื่องศิลปะวรรณกรรม การเมืองเรื่องชนชั้น เพศสถานะ และชาติพันธุ์ ตลอดจนการเมืองเรื่องชีวิตประจำวันที่มีกระบวนการต่อสู้ช่วงชิง (contestation) ตลอดเวลาเพื่อคงไว้ซึ่งสถานะที่เหนือกว่า

การเมืองเรื่องชนชั้นถือเป็นปฏิบัติการทางสังคมที่สำคัญที่ทำให้ผู้ปกครองมีอำนาจเหนือชนกลุ่มอื่น ชนชั้น (class) ในที่นี้เป็นเกณฑ์ที่ใช้ในการจัดแบ่งประเภทของกลุ่มคน โดยหมายถึงตำแหน่งแห่งที่ของบุคคลที่อยู่ในสังคม ซึ่งถูกกำหนดโดยเกณฑ์อันแตกต่างกันไปในแต่ละสังคมตั้งแต่มิติทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ในบริบทของสังคมลาวนั้นชนชั้นถูกทำให้สัมพันธ์กับรูปแบบการเมืองการปกครองอย่างเด่นชัด โดยลักษณะการปกครองลาวยากที่จะแยกออกจากกลุ่ม ไทดำไทขาวในระยะต้น จึงปรากฏเอกสารน้อยมากที่กล่าวถึงประวัติศาสตร์ลาวเก่าไปกว่าสมัยอาณาจักรล้านช้างซึ่งตั้งขึ้นในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 14 เอกสารชิ้นสำคัญคือตำนานขุนบรมที่เล่าถึงการสร้างบ้านเมืองยังที่ลุ่มเมืองเชียงคองเชียงทอง และการเกิดขึ้นของกลุ่มชาติพันธุ์ไทจากน้ำเต่าปุง จนที่สุดพระยาแสนขุนบรมลงมาเกิดเป็นผู้ปกครองสร้างบ้านแปงเมืองและมีโอรสเจ็ดองค์แล้วส่งไปสร้างบ้านแปงเมืองขยายอาณาเขตต่อไป (สุรางค์ จันทวานิช และวิมาลา ศิริพงษ์, 2542 : 102-103) ในการนี้ตำนานขุนบรมได้แบ่งคนไว้ 3 ระดับคือ กษัตริย์ ขุนนาง และไพร่บ้านไทเมือง ทั้งยังกำหนดบทบาทของคนทั้ง 3 กลุ่มไว้อย่างชัดเจน คือ 1) กษัตริย์ เป็นผู้ปกครอง มีหน้าที่บำบัดทุกข์บำรุงสุข ขจัดความเดือดร้อน และจัดระเบียบให้สังคม 2) ขุนนาง เป็นผู้ช่วยกษัตริย์ในการปกครองและ

อื่น ๆ เป็นเข้าร่วมทุกข์ร่วมสุขและถวายชีวิตเป็นราชพลี และ 3) ไพร่บ้าน ไทเมือง เป็นผู้ปฏิบัติตามกษัตริย์และขุนนาง มีหน้าที่ผลิตสิ่งอุปโภคและบริโภคเลี้ยงตนเองและบำรุงศาสนา

ต่อมาลาวได้มีการปกครองโดยเจ้าผู้ปกครองหลายอาณาจักร โดยเริ่มจากในปี ค.ศ.1353 พระเจ้าฟ้างุ้มสามารถรวบรวมอาณาจักรต่าง ๆ ของลาวเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายใต้อาณาจักรล้านช้าง โดยมีเมืองเชียงทอง (หลวงพระบาง) เป็นราชธานี และการเมืองได้มีการเปลี่ยนผ่านเรื่อยมาจนถึงสมัยที่อาณาจักรล้านช้างแบ่งออกเป็น 3 อาณาจักร คือ อาณาจักรล้านช้างหลวงพระบาง อาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ และอาณาจักรนครจำปาสัก จนกระทั่งลาวตกเป็นเมืองขึ้นของไทย และกลายเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส ในระยะเวลาต่อมา (สุรัชย์ ศิริไกร, 2542 : 1-3) จากข้อมูลที่ได้นำเสนอมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า สังคมลาวเป็นสังคมที่เน้นเรื่องของระบอบศักดินาที่มีการจัดแบ่งชนชั้นทางสังคมอย่างชัดเจน และประเด็นดังกล่าวได้ถูกสอดแทรกอยู่ในงานวรรณคดีโดยมีนัยทางการเมืองวัฒนธรรมได้อย่างน่าสนใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเมืองที่ว่าด้วยการสถาปนาอำนาจของชนชั้นผู้ปกครอง อันเป็นปฏิบัติการทางสังคมเพื่อครอบงำอุดมการณ์ของผู้ได้ปกครองผ่านเรื่องเล่าประเพณีวรรณคดี

บทความนี้จึงเป็นการศึกษาการเมืองเรื่องชนชั้นโดยเน้นการสถาปนาอำนาจชนชั้นผู้ปกครอง โดยใช้ตัวบทวรรณคดีลาวประเภทลายลักษณ์สมัยอาณาจักรล้านช้าง (ค.ศ.1353-1892) ที่ได้รับการบันทึกในเอกสารและตีพิมพ์เผยแพร่ด้วยภาษาลาว ในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งส่วนใหญ่เป็นหน่วยงานหรือสถาบันของรัฐจัดพิมพ์ โดยแบ่งเป็น 3 ประเภทรวมทั้งสิ้น 19 เรื่อง คือ 1) วรรณคดีประวัติศาสตร์ จำนวน 6 เรื่อง ได้แก่ นิทานขุนบรมราชาธิราช สานลืบพะสุน พั้นเวียง กาบเมืองพวน มะหากา

บทกวีอย่างท้าวเจือง และท้าวเหลาคำ (เจ้าราชวงศ์) วรรณคดี ทางพุทธศาสนา จำนวน 2 เรื่อง ได้แก่ เวสสันตะระชาตก และมะโหสด และ 3) กวีนิยาย จำนวน 11 เรื่อง ได้แก่ ท้าวจันทะคาด ท้าวกาละเกด นางแดงอ่อน สังกสินไซ นางผมหอม จำปาสีทัน ท้าวลินทอง ท้าวสุริวง พระลักพระราม เชียงเมียง และอินเหนา อนึ่งการศึกษาในครั้งนี้จะทำให้เราเข้าใจแบบแผนความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันของผู้คนในสังคมวัฒนธรรม อันจะนำไปสู่การสร้างพื้นที่ให้กลุ่มคนที่ด้อยอำนาจในสังคมได้เข้าใจและรู้เท่าทันมายาคติทางชนชั้นที่แฝงอยู่ในวรรณคดีลาวต่อไป

การสถาปนาอำนาจชนชั้นผู้ปกครองผ่านการกำเนิด

ลักษณะสำคัญของการเป็นผู้ปกครองในวรรณคดีลาวคือ เรื่องของการกำเนิดซึ่งสัมพันธ์กับการสถาปนาและการสร้างความชอบธรรมให้กับผู้ปกครอง โดยที่ชนชั้นได้ปกครองไม่เกิดคำถามเพราะถูกทำให้เป็นเรื่องศักดิ์สิทธิ์ (sacred narrative) โดยการกำเนิดชนชั้นปกครองนั้นตัวบทจะประกอบสร้างความหมายให้กษัตริย์ได้สืบเชื้อสายมาจากเทวดาหรือเทพเจ้า ตลอดจนการได้ครอบครองสัญลักษณ์ที่สื่อถึงอำนาจและความอุดมสมบูรณ์ดังในวรรณคดีเรื่องนิทานขุนบรมราชาธิราชที่ตัวบทได้ประกอบสร้างความหมายให้ขุนบรมเป็นลูกของแกนฟ้าคั่นซึ่งเป็นเทพเจ้าสูงสุด ในความเชื่อของกลุ่มชนชาติลาว ยิ่งไปกว่านั้นแกนยังได้สอนให้มนุษย์ทำนาในฤดูฝนและที่ลุ่ม โดยเมืองลุ่มที่ขุนบรมได้ลงมาปกครองเป็นเมืองที่ผ่านการจัดตั้งโลกของแกนทั้งลำดับชั้น ตำแหน่ง และหน้าที่ต่าง ๆ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสังคมลาวในสมัยนั้นมีการขยายตัวในรูปแบบของการจัดลำดับชั้นทางสังคมด้วย ทั้งนี้ บ่งแสงคำ วงดาลา และคณะ (1987 : 54) ได้กล่าวถึงระบบความเชื่อเรื่องแกนของชนชาติลาวไว้ว่า ในเทพนิยายของลาวแกนจะมีความใกล้ชิดกับคนเรา

อย่างเสมอภาคตามธรรมชาติ และยังไม่มีภาวะบทบาทและสิทธิผลประโยชน์ทางด้านสังคมอย่างชัดเจน แต่เมื่อถึงสมัยสังคมที่มีชนชั้นศักดินา ผู้ปกครองได้ทำให้ถนนในเทพนิยายกลายเป็นถนนที่มีบทบาทในทางสังคมอย่างเด่นชัด ถนนได้กลายมาเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามทัศนะของชนชั้นปกครอง และผู้ปกครองยังได้ประกอบสร้างเรื่องเล่าขึ้นเพิ่มเติมว่ากษัตริย์ก็อาจจะกลายเป็นถนนหรือฝึบ้านฝึเมืองโดยหวังอยากให้ประชาชนเชื่อถือและให้ความเคารพพวกเขาตลอดไป

การที่ผู้ปกครองกำเนิดหรือสืบเชื้อสายมาจากถนนยังปรากฏในวรรณคดีเรื่องมะหากาบ ท้าวสูงท้าวเจืองซึ่งถือว่าพระองค์เป็นวีรบุรุษทางวัฒนธรรมของชนเผ่าพื้นเมือง โดยมองว่าท้าวเจืองคือเทวดาที่เป็นลูกของถนนฟ้าคืนที่มีบุญบารมีและมีภารกิจสำคัญในการสร้างบ้านแปงเมืองตลอดจนการปกครองไพร่ฟ้าให้สงบสุข นอกจากนี้การที่ท้าวเจืองเสด็จลงมาจากเมืองฟ้าชั้นดาวดึงส์ในฤดูฝนยังเป็นการสร้างภาพของผู้ปกครองให้เป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ด้วย ทั้งนี้การตอกย้ำเรื่องชนชั้นยังสัมพันธ์กับมิติทางศาสนา อันแสดงนัยให้เห็นว่าศาสนามีส่วนสำคัญในการเสริมอำนาจทางการเมืองและทำให้ผู้ปกครองกลายเป็นบุคคลศักดิ์สิทธิ์ ดังเช่นการใช้ตำนานพระพุทธเจ้าห้าพระองค์เพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับผู้ปกครองดังปรากฏในวรรณคดีเรื่องนิทานขุนบรมราชาธิราชในตอนที่กำลังถึงมหากัปอันเป็นช่วงเปลี่ยนผ่านของพระพุทธเจ้าห้าพระองค์ เมื่อหมดยุคศาสนาของพระพุทธเจ้าในแต่ละองค์ทำให้ชมพูทวีปเกิดความเศร้าหมอง แถนและพระอินทร์จึงได้ส่งเหล่าเทวดาลงมาเกิดยังเมืองมนุษย์เป็นพระยาทั้งชายหญิงเพื่อปกครองเมืองต่าง ๆ ดังตัวอย่าง

เมื่อพระพุทธเจ้าโกนาคมมาเกิดเป็นพระ หมตศาสนาพระโกนาคม แล้วชมพูทวีปทั้ง มวนก็เส้าสุนทั้งมวน พระยาอินแลเทวะดาทั้งหลายก็

เล่าเอาทิวะบุตทวะดาอันอยู่ชั้นฟ้าบายบน ลงมาเป็นท้าวพระยาเหมือนดั่ง
ก้าวแล้ว แต่ภายหลังนั้นแล บ้านเมืองทั้งหลายก็โสฬสฮาบางม

(มหาสิลา วีระวงส์ และนวน อุเทนศักดิ์, 1967: 5-6)

ตัวอย่างข้างต้นจึงแสดงนัยทางการเมืองที่วาทษัตริย์หรือผู้ปกครอง
คือเทวดาที่ถือกำเนิดลงมายังเมืองลุ่มในแบบโอปปาติกะ ไม่ได้กำเนิดมาจาก
น้ำเต้าดังเช่นสามัญชนทั่วไป และได้รับหน้าที่สำคัญในการปกครองและจัด
ระเบียบบ้านเมือง ลักษณะดังกล่าวเรื่องเล่าจึงกลายเป็นปฏิบัติการทางสังคม
ในการครอบงำความคิดของผู้ใต้ปกครองไม่ให้เกิดคำถามจากแหล่งที่มาของ
อำนาจเหล่านั้นด้วย

นอกจากคติที่มองว่ากษัตริย์คือเชื้อสายของแกนแล้ว เมื่อพุทธศาสนา
เข้ามามีอิทธิพลในดินแดนลาว ภาพของผู้ปกครองแบบจักรพรรดิราชาถือว่า
มีส่วนสำคัญและได้รับการต่อยอดอย่างชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวรรณคดี
ประเภทพุทธศาสนาและกวีนิยายที่มักประกอบสร้างความหมายให้ตัวละคร
เอกเป็นพระโพธิสัตว์จุติลงมาเพื่อบำเพ็ญบารมีในรูปแบบต่าง ๆ ก่อนที่จะ
ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต ซึ่งในภาพรวมพระโพธิสัตว์จะได้จุติจาก
สวรรค์ชั้นดาวดึงส์พร้อมทั้งเทวบุตรเพื่อมาเป็นบิรवारหรือคอยช่วยเหลือ
อุปถัมภ์ ขณะเดียวกันเมื่อประสูติออกมาแล้วพระโพธิสัตว์จะมีสิริระร่างกาย
ที่บริสุทธิ์งดงามเหมือนทองคำ และด้วยความที่เป็นผู้มีบุญบารมีมากจึงทำให้
ประสูติได้โดยง่าย พร้อมทั้งมีการแสดงปาฏิหาริย์ที่เหนือชนชั้นอื่น ดังเช่น
ในวรรณคดีเรื่องมะโหสดที่เมื่อพระโพธิสัตว์จุติแล้วสามารถที่จะพูดได้เลย
โดยไม่ต้องเรียนรู้ภาษา

นอกจากนี้แม้ว่าพระโพธิสัตว์จะถือกำเนิดเป็นชนชั้นล่างคือการเกิด
เป็นคนจนคนขอทาน แต่ด้วยบารมีรวมไปถึงการที่วรรณคดีถูกครอบงำด้วย

วิธีคิดของระบบศักดินา ทำให้สามารถเลื่อนลำดับชั้นทางสังคมกลายเป็นชนชั้นผู้ปกครองได้ ดังปรากฏในวรรณคดีเรื่องท้าวจันทะคาคท ที่พระโพธิสัตว์จุติเป็นบุตรของคนขอทาน พระอินทร์จึงตั้งใจให้เดินเข้าไปในป่าเห็นงูสู้กับพังพอนและได้รากไม้วีเศษที่สามารถชุบชีวิตคนตายได้ ท้าวจันทะคาคทจึงได้ใช้ความสามารถนี้ในการรักษาบิดาเจ้าเมืองจนได้เป็นกษัตริย์ครองเมือง ประเด็นที่น่าสังเกตคือก่อนขึ้นครองเมืองทุกครั้งตัวบพจะแสดงการตอกย้ำถึงความด้อยทางชนชั้นของท้าวจันทะคาคทผ่านการใช้สัญลักษณ์เสมอ เช่น การเปรียบเทียบว่า ท้าวจันทะคาคทเหมือนกับกาดำที่เป็นสัตว์เดียรฉานชั้นต่ำ ขณะที่ผู้ปกครองเปรียบดั่งราชสีห์อันเป็นสัญลักษณ์ของอำนาจและการเป็นผู้นำ หรือหงส์คำที่สื่อถึงความสูงส่ง แต่ด้วยอุดมการณ์ของพุทธศาสนาจึงทำให้ตัวละครเอกที่มีสถานะทางชนชั้นต่ำสามารถเลื่อนสถานะขึ้นกลายเป็นผู้ปกครองได้

การกำเนิดของชนชั้นปกครองยังถูกแสดงผ่านสัญลักษณ์ที่สื่อถึงอำนาจและความอุดมสมบูรณ์ อันจะทำให้การจัดแบ่งลำดับทางชนชั้นเกิดความชัดเจนยิ่งขึ้น ดังปรากฏในวรรณคดีเรื่องมะโหสด ที่ตัวละครเอกถือกำเนิดมาพร้อมกับแท่งยาพิทย์ที่มีคุณสมบัติพิเศษในการรักษาโรคได้ทุกชนิด ขณะที่ในวรรณคดีเรื่องสินไซตัวละครเอกได้ถือกำเนิดมาพร้อมกับสังข์ทอง ซึ่งในวิธีคิดของพราหมณ์-ฮินดูหอยสังข์ถือว่าเป็นอาวุธสำคัญของพระนารายณ์ ทั้งยังใช้เป่าเป็นอาณัติสัญญาณในการสงคราม หอยสังข์จึงมีสถานะที่ศักดิ์สิทธิ์และมีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือพระโพธิสัตว์ ฉะนั้นการที่ท้าวสินไซถือกำเนิดมาพร้อมหอยสังข์จึงทำให้พระองค์ถูกยกสถานะให้กลายเป็นบุคคลศักดิ์สิทธิ์ตามไปด้วย ทั้งนี้ในวรรณคดีเรื่องมะหากาบท้าวฮุงท้าวเจืองยังเป็นตัวบพอีกเรื่องหนึ่งที่พยายามตอกย้ำสัญลักษณ์ของอำนาจผ่านการกำเนิด ดังเห็นได้จากเมื่อพระองค์ได้ถือกำเนิดขึ้นนั้นได้มีกลุ่มข้าพวงดำ

บนที่สูงได้นำช่างที่มีลักษณะงามชื่อว่า “ช่างเผือกพานคำ” มาถวายพระองค์ เพื่อให้เป็นช่างเผือกคู่บารมีของกษัตริย์ โดยพวกข้าพวงได้ประกอบสร้างความหมายว่าช่างเผือกเชือกนี้เป็นช่างของพระยาแล่น ไม่มีช่างเชือกใดในโลกนี้สามารถที่จะมาเทียบเทียมได้ รวมไปถึงการนำเอาดาบฮางเซงกับฮ่องเงินอันเป็นสัญลักษณ์ของการสงครามและการปราบข้าศึกได้ทั่วทุกทิศ มาถวาย อันแสดงนัยให้เห็นถึงการมีอำนาจเหนือกลุ่มชาติพันธุ์บนภูเขาของท้าวเจืองด้วย

ขณะเดียวกัน นอกจากสัญลักษณ์ของอำนาจที่มาพร้อมกับ การกำเนิดของผู้ปกครองแล้ว ยังปรากฏภาพของการกำเนิดที่สัมพันธ์กับการประกอบสร้างความหมายว่าด้วยความอุดมสมบูรณ์ด้วย ดังปรากฏในวรรณคดีเรื่องเวสสันดรชาดก อันกล่าวถึงพระเวสสันดรซึ่งบำเพ็ญบารมีเป็นพระชาติสุดท้ายของพระโพธิสัตว์ก่อนที่จะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า โดยเมื่อครั้งพระเวสสันดรได้ถือกำเนิดขึ้นนั้น ได้มีแม่ช่างตัวหนึ่งได้กำเนิดลูกช่างตัวสีขาวบริสุทธิ์ ชื่อว่าช่างปัจจัยนาคนและได้ถูกยกสถานะให้เป็นช่างมงคลของราชวงศ์กษัตริย์ ช่างเชือกนี้ได้กลายเป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์คือเมื่ออยู่ที่เมืองใดจะทำให้เมืองนั้นฝนตกต้องตามฤดูกาลด้วย

การกำเนิดที่สัมพันธ์กับอำนาจเหนือธรรมชาติหรือมิติทางศาสนา ตลอดจนการกำเนิดที่แสดงผ่านสัญลักษณ์ของอำนาจและความอุดมสมบูรณ์ จึงเป็นปฏิบัติการสำคัญในการจัดแบ่งลำดับชั้นทางสังคมที่ทำให้ผู้ปกครองมีอำนาจและบารมีเหนือชนชั้นอื่น รวมถึงเป็นการสร้างความชอบธรรมในการเป็นผู้นำโดยไม่เกิดการตั้งคำถามด้วย

การสถาปนาอำนาจชนชั้นผู้ปกครองผ่านความเก่งกล้าสามารถในด้าน ยุทธศาสตร์การสงคราม

ความรู้และความสามารถในด้านยุทธศาสตร์การสงครามถือเป็นคุณสมบัติพิเศษที่ถูกจำกัดอยู่เฉพาะกลุ่มชนชั้นผู้ปกครอง โดยลักษณะดังกล่าวจะปรากฏอย่างโดดเด่นในวรรณคดีประวัติศาสตร์และวรรณคดีประเภทกวีนิยาย ซึ่งมักนำเสนอภาพการสู้รบระหว่างนครต่าง ๆ เพื่อช่วงชิงขยายอาณาเขตดินแดน อันแสดงให้เห็นถึงการสร้างและการสั่งสมบารมีของผู้ปกครองผ่านกำลังทางการทหาร ซึ่งจะเห็นได้ว่านอกจากเมืองหรืออาณาจักรที่มีขนาดใหญ่และมีความเข้มแข็งทางการทหารมักจะได้เปรียบเมืองอื่น ๆ แล้ว การมีผู้ปกครองที่เข้มแข็งและมีความรู้ความสามารถในเชิงสงครามย่อมทำให้นครนั้นเป็นที่เกรงขามของเมืองอื่น ๆ ทำให้เมืองที่ต้อยอำนาจกว่าเข้ามาสวามิภักดิ์โดยการส่งส่วยที่เป็นทรัพยากรสำคัญของเมืองนั้น ๆ รวมถึงการให้ทาสบริวารตลอดจนการส่งธิดามาเป็นชายาเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีทางการเมือง ฉะนั้นการประกอบสร้างความหมายของผู้ปกครองให้เป็นผู้มีความเก่งกล้าสามารถในด้านยุทธศาสตร์การสงครามจึงเป็นอีกปฏิบัติการทางสังคมที่ทำให้ผู้ปกครองมีคุณสมบัติพิเศษที่แตกต่างจากชนชั้นใต้ปกครอง

ในวรรณคดีประวัติศาสตร์ ภาพของผู้ปกครองที่มีความเก่งกล้าสามารถด้านสงครามถือว่ามีลักษณะที่โดดเด่นที่สุด โดยเฉพาะวรรณคดีที่ถูกขนานนามว่ามหากาพย์คือมะหากาบท้าวฮุ่งท้าวเจือง ที่ตัวบทวรรณคดีจะขับเน้นประเด็นเรื่องศึกสงครามระหว่างนครต่าง ๆ โดยเป็นการพรรณนาสรรเสริญความกล้าหาญของท้าวเจืองพร้อมทั้งสอดแทรกเหตุการณ์แนวเหนือจริงเพื่อเป็นการเน้นย้ำบารมีของพระองค์ด้วย ทั้งนี้นอกจากเรื่องของความสามารถในการรบแล้ว พระองค์ยังเป็นนักวางแผนยุทธศาสตร์ในการรบได้อย่างชาญฉลาดคือก่อนออกศึกทุกครั้งจะต้องมีการวางแผน

การรบเป็นอย่างดี ทั้งในส่วนของการจัดวางกำลังพล การจัดกระบวนทัพ ตลอดจนรูปแบบการรบที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์ ทำให้กองทัพของพระองค์เป็นที่น่าเกรงขามและสามารถรบได้แม้กระทั่งอยู่บนเมืองฟ้าจันเป็นที่เกรงกลัวของแถบทั้งปวง

ทั้งนี้ เจ้าอนุวงศ์ถือเป็นกษัตริย์ลาวอีกพระองค์หนึ่งที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้มีความสามารถในการรบและถือได้ว่าเป็นกษัตริย์นักรบพระองค์สุดท้ายของราชอาณาจักรลาว ก่อนที่เวียงจันทน์จะตกเป็นเมืองขึ้นของไทย ภาพความเป็นนักรบที่เก่งกล้าสามารถและความมีน้ำใจรักชาติของพระองค์ปรากฏอยู่ในวรรณคดีประวัติศาสตร์อย่างเด่นชัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งวรรณคดีเรื่องพื้นเวียง ที่เจ้าอนุวงศ์มีความพยายามในการกอบกู้เอกราชลาวคืนจากไทย ดังในตอนที่พระองค์เสด็จไปปราบเจ้าหัวสาเกตโง้งผู้มีเชื้อสายเวียงจันทน์ซึ่งได้ตั้งตนเป็นนักรบขงมีผู้คนเข้ามาสวามิภักดิ์ด้วยเป็นจำนวนมาก และได้ถูกพระยาพรหมภักดีหลอกให้เผาเมืองจำปาสัก เจ้าอนุวงศ์จึงได้นำกำลังเข้าปราบปรามโดยตั้งทัพอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขง จากนั้นพระองค์ได้สั่งให้ทหารออกเสาะหาจนพบคนป่าผู้หนึ่งจึงได้นำตัวมาถวาย เจ้าอนุวงศ์ถามหาเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากเมืองจำปาสัก พร้อมทั้งได้ออกอุบายโดยบังคับให้คนป่านั้นนำทางไปยังที่อยู่ของเจ้าหัวสาเกตโง้งซึ่งมีเพียงเส้นทางเดียวที่จะขึ้นไปยังถ้ำนั้นได้ ถ้าเข้าใกล้ฝั่งตรงข้ามก็จะยิงโต้ตอบกลับมา เจ้าอนุวงศ์จึงให้หมอธรรมทำกลศาสตร์เพทเพือกล่อมให้เจ้าสาเกตโง้งนอนหลับ จากนั้นพระองค์จึงให้เสนาอำมาตย์สร้างบันไดขึ้นไปจับเอาเจ้าหัวสาเกตโง้งมาได้ ดังตัวอย่าง

แต่นั้น	องอาดเจ้า	เหนื่อหัวยั้งชะหม่อม
พะก็	แจ้งเหตแล้ว	ดาห้างแตงพน
พะก็	จำให้ข้า	พาอวนไปก่อน
คั่นว่า	หยับเข้าไ้	มันนั้นเล่ายิง นั้นแล้ว
พะก็	จำหมอให้	ทำกนสาตตะเพด
	กึ่งก้อมให้	มันนั้นยากนอน
มันก็	อิดนอนแท้	หลายวันผิวหล่า
เลยเล่า	หลับผอกพัน	มีฐู่เมื่อตน
แต่นั้น	พนหานเจ้า	เหนื่อหัวยั้งชะหม่อม
ก็จึ่ง	เกาะกายไม้	แปงห้างคาคดสะพา
ก็จึ่ง	เถิงสะถานถ้ำ	ปายพุมันยู
	จับผูกได้	เอาแล้วย่อนลง

(คณะคั่นคว่ำภาควิชาภาษาลาว-วรรณคดี, 2004 : 108)

ลักษณะดังกล่าวยังปรากฏอย่างโดดเด่นในวรรณคดีเรื่องท้าวเหลาคำ (เจ้าราชวง) ที่นำเสนอภาพของท้าวเหลาคำบุตรของเจ้าอุนวงศ์ที่มีความสามารถในการรบโดยพระองค์สามารถรบชนะสยามและขึ้นเป็นผู้ปกครองเมืองได้ ทำให้ภาพของท้าวเหลาคำมีส่วนผสมผสานของวีรบุรุษนักรบและบุคคลศักดิ์สิทธิ์ในมิติของความเป็นชาตินิยมด้วย

นอกจากความเก่งกล้าสามารถของผู้ปกครองในด้านยุทธศาสตร์การรบแล้ว การยึดสัญลักษณ์ทางอำนาจของฝ่ายตรงข้ามก็ถือเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการตอกย้ำอำนาจบารมีของผู้ปกครอง ในส่วนแรกนั้นเมื่อกษัตริย์รบชนะนอกจากจะได้เชลยศึกแล้ว ยังได้ช้างศึกหรือช้างมงคลของฝ่ายศัตรูมาช่วยเป็นกำลังเสริมในการรบครั้งต่อไป ตลอดจนการยึดของมงคลที่สัมพันธ์

กับมิติทางศาสนาอย่างเช่นพระพุทธรูปประจำเมืองมาเป็นของตน เพื่อเป็นการลดทอนสถานภาพความศักดิ์สิทธิ์ของเมืองนั้น ๆ นอกจากนี้ยังมีการแย่งชิงวัตถุแห่งความรู้อันได้แก่ เอกสารสำคัญของเมือง ตลอดจนกวาดต้อนนักปราชญ์ทั้งที่เป็นสามัญชนและพระสงฆ์ของฝ่ายตรงข้ามเพื่อให้เมืองเหล่านั้นปราศจากความรู้ อันเป็นปฏิบัติการสำคัญที่ทำให้กลุ่มของตนมีอำนาจเหนือชนกลุ่มอื่นด้วย

ความเก่งกล้าสามารถของผู้ปกครองในยุทธศาสตร์การรบจึงมีส่วนสำคัญในการเสริมสร้างอำนาจและบารมี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขยายอาณาเขตดินแดนเพื่อควบคุมทรัพยากรของเมืองอื่น ๆ โดยคุณสมบัตินี้มักถูกจำกัดอยู่เฉพาะกลุ่มชนชั้นนำเท่านั้น เพื่อเป็นการสร้างความแตกต่างจากกลุ่มชนอื่น ๆ

การสถาปนาอำนาจชนชั้นผู้ปกครองผ่านประเพณีพิธีกรรม

พิธีกรรมถือเป็นแบบแผนทางสังคมที่เป็นความคิดความเชื่อของกลุ่มชนในแต่ละสังคม โดยส่วนใหญ่เมื่อกล่าวถึงพิธีกรรม มักมีความเข้าใจอยู่ 2 ประการคือ พิธีกรรมเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับศาสนา และพิธีกรรมเป็นเรื่องที่มุ่งเป้าหมายเพื่อการอนุรักษ์สิ่งที่เป็นอยู่ (conservation) (กาญจนา แก้วเทพ, 2544 : 393) พิธีกรรมจึงมีบทบาทสำคัญยิ่งในการดำรงอยู่และความต่อเนื่องของมนุษย์ทั้งในด้านการดำเนินชีวิต การปฏิบัติตนในชีวิตประจำวัน และวิถีความคิดของบุคคลแต่ละกลุ่มแต่ละชาติพันธุ์ (ปฐม หงษ์สุวรรณ, 2554 : 383) ประเพณีพิธีกรรมถือว่ามีส่วนสัมพันธ์กับการเมืองเรื่องชนชั้นอย่างแนบแน่น โดยนิธิ เอียวศรีวงศ์ (2559 : 30-31) ได้กล่าวถึงประวัติศาสตร์ของรัฐไท-ไทว่า ในระยะแรก ๆ แม้ได้กลายเป็นราชอาณาจักรขนาดใหญ่แล้ว แต่ปรากฏว่ายังมีการแย่งชิงราชสมบัติกันอยู่เสมอ ฉะนั้นผู้ที่ขึ้นเป็นกษัตริย์

ได้จะต้องเป็นบุคคลที่มีเชื้อสายเจ้าเสมอ ส่วนขุนนางที่อยากมีอำนาจก็ต้องมีอำนาจเบื้องหลังราชบัลลังก์ อย่างไรก็ตามกำเนิดอันเป็นคุณสมบัติหลักของความเป็นเจ้าในรัฐไต่-ไทจะด้อยความสำคัญลงในภายหลัง แต่ขยับไปสู่พิธีกรรมมากกว่า เหตุผลสำคัญมาจากการที่รัฐไต่-ไทไม่ได้เกิดในสุญญากาศ แต่เกิดขึ้นท่ามกลางประชาชนหลากหลายชาติพันธุ์ ข้ออ้างกำเนิดเพื่ออ้างถึงอำนาจสูงสุดจึงถูกลดทอนความสำคัญลง ตรงกันข้ามกับพิธีกรรมที่ถูกสร้างขึ้นให้มีความน่าเชื่อถือมากกว่า

ประเพณีพิธีกรรมจึงถือว่ามีส่วนสำคัญในการสถาปนาอำนาจให้ชนชั้นปกครองกลายเป็นบุคคลศักดิ์สิทธิ์ โดยถูกนำเสนอผ่านวรรณคดีในมิติที่หลากหลาย โดยเริ่มตั้งแต่พิธีกรรมที่สัมพันธ์กับการกำเนิดของชนชั้นปกครอง ได้แก่ พิธีเรียกขวัญที่มีจุดมุ่งหมายสำคัญในการสร้างบารมีของกษัตริย์ รวมถึงการใช้พิธีกรรมเป็นเครื่องมือในการสร้างความมั่นคงจากจิตใจผ่านอำนาจเหนือธรรมชาติ หรือพิธีกรรมเต่าขวาง อันเป็นพิธีกรรมที่ใช้ติดต่อระหว่างมนุษย์กับอำนาจเหนือธรรมชาติคือผีแถนให้ลงมาให้พรและทำนายทายทักดวงชะตาเมือง พิธีกรรมยังแสดงนัยของการสร้างความชอบธรรมให้กับกษัตริย์ในการครอบครองดินแดนต่าง ๆ โดยอ้างบัญชาของแถนด้วยดังปรากฏในวรรณคดีเรื่องท้าวฮุ่งท้าวเจือง ในตอนที่นางจ๋อมม่วนได้เชิญท้าวเจืองเข้าร่วมพิธีกรรมเต่าขวาง ซึ่งในพิธีกรรมนี้มีการโยนค้อนเพื่อเสี่ยงทายคือคนที่จะได้เป็นผู้ปกครองเมืองที่มีชื่อเสียงจะต้องโยนค้อนให้โดนส่วนกลางของกลอง ขณะที่คนที่ยื่นค้อนโดนส่วนด้านข้างของกลองจะได้เป็นขุนนางรับใช้กษัตริย์ การโยนค้อนจึงเป็นสัญลักษณ์ที่สื่อความหมายว่ากษัตริย์คือศูนย์กลางของอำนาจเปรียบดังส่วนกลางของกลอง ส่วนด้านข้างของกลองคือชนชั้นใต้ปกครองที่มีหน้าที่สำคัญในการปฏิบัติตามรับสั่งของผู้ปกครอง ค้อนยังเป็นรหัสเชิงสัญลักษณ์ (symbolic code) โดยอาศัยตรรกะความคล้ายคลึงกันของรูปลักษณ์ ในเชิงจิตวิเคราะห์ที่สื่อถึงอวัยวะเพศของ

ชายชาตรีที่เป็นชนชั้นสูงด้วย นอกจากนี้หลังจากที่เสร็จสิ้นพิธีกรรม แถนได้เดินทางกลับเมืองฟ้าพร้อมทั้งอวยพรให้ฟ้าฝนตกต้องตามฤดูกาลเพื่อให้ผืนดินเกิดความอุดมสมบูรณ์ และให้ท้าวเจืองและนางจ๋อมม่วนมีลูกหญิงชายสืบเผ่าพันธุ์ได้เป็นผู้ปกครองบ้านเมืองที่มีอาณาเขตกว้างขวาง อันเป็นการต่อยอดภารกิจหลักของผู้ปกครองว่าด้วยการจัดระเบียบบ้านเมืองด้วย

พิธีกรรมที่สำคัญต่อมาที่ถือว่ามีส่วนสำคัญในการสร้างความมั่นคงทางการเมืองคือ พิธีตีม่น้ำสาบาน โดยพิธีกรรมจะถูกทำขึ้นเมื่อเมืองที่มีอำนาจสามารถเข้าครอบครองเมืองที่ด้อยอำนาจได้ ดังปรากฏในวรรณคดีเรื่องกาบเมืองพวน ซึ่งแสดงความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างชาวพวนกับไทยนั้น ในตอนที่ไทยได้กวาดต้อนชาวพวนรวมไปถึงเจ้าสาลีและเจ้าสะข่ามฝั่งแม่น้ำโขงมายังสยามนั้น ไทยได้ให้ผู้นำของชาวพวนกระทำพิธีตีม่น้ำสาบานเพื่อให้จงรักภักดีต่อไทย ดังตัวอย่าง

เจ้าสะน่อง	ยังอยู่หนองคาย
ฝูงควัวลา	กวาดกายไปหน้า
เดือนห้าค้อย	แถมค้ำเพื่อนดาว
พะยาลาว	จำกินน้ำป้อย
ขุนใหญ่ฮ่อง	ทั้งอาดทั้งยา
จัดเอามา	กินน้ำสัดจะ
เจ้าสะฮ้าย	เลยละควัวหนี

(คณะค้นคว้าภาควิชาภาษาลาว-วรรณคดี, 2001 : 60)

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นว่าพิธีกรรมทางศาสนาถูกไทยใช้เป็นเครื่องมือเพื่อสร้างความหวาดกลัวอันจะนำไปสู่การครอบงำทางความคิดของชาวพวนไม่ให้กล้าต่อรองเชิงอำนาจหรือลุกขึ้นมาต่อต้านไทยในรูปแบบของ

การก่อกบฏ ตลอดจนเป็นการตอกย้ำความเป็นเชลยศึกเพื่อลดสถานภาพของชนชั้นผู้ปกครองชาวพวนด้วย ทั้งนี้ จิตร ภูมิศักดิ์ (2547 : 1-7) ได้กล่าวถึงพิธีตีมน้ำสาบานไว้ว่า เป็นพิธีที่แสดงนัยของการยกย่องกษัตริย์ขึ้นเป็นเทวดามคคติของลัทธิเทวราชา คำสาปแช่งในพิธีตีมน้ำสาบานหรือที่เรียกว่าพิธีถือน้ำนั้นถือเป็นคำศักดิ์สิทธิ์อย่างหนึ่ง โดยมีจุดมุ่งหวังเพื่อให้เกิดบรรยากาศอันศักดิ์สิทธิ์ สร้างความเกรงขามให้แก่ผู้ฟังในพิธี ซึ่งถือเป็นจิตวิทยาอย่างหนึ่งของราชสำนักศักดินา โดยพิธีกรรมได้รับอิทธิพลจากคติศาสนาพราหมณ์ที่ได้เข้าไปมีบทบาทอยู่ในราชสำนักของกษัตริย์รัฐสังคมาทาสของเขมรสมัยนครหลวงก่อน และเข้าใจว่าได้ผ่านจากที่นั่นมายังราชสำนักศักดินาไทยแห่งกรุงศรีอยุธยา ซึ่งในสมัยศักดินาข้าราชการจะต้องตีมถวายสัตย์ปีละสองครั้งเพื่อสร้างความมั่นคงให้กับระบบการปกครองของกษัตริย์

ประเพณีประพาสล่าสัตว์ป่าถือเป็นอีกกิจกรรมหนึ่งในวัฒนธรรมของชนชั้นสูงโดยมีจุดมุ่งหมายทางการเมืองคือการช่วยเสริมสร้างอำนาจและบารมี กิจกรรมเพื่อความบันเทิงจึงถูกทำให้เป็นกิจกรรมศักดิ์สิทธิ์และมีระเบียบแบบแผน โดยเริ่มต้นจากการสร้างพลับพลาที่ประทับในพื้นที่ที่เต็มไปด้วยความมั่งคั่งของพรรณไม้ในธรรมชาติ จากนั้นผู้ปกครองจะทรงรับสั่งให้ผู้ติดตามกระจายกำลังกันออกเต็มพื้นที่ป่าเพื่อความสะดวกในการต้อนรับผู้ล่าสัตว์มายังจุดที่ได้กำหนดไว้ รวมไปถึงเพื่อแสดงแสนยานุภาพด้านกองกำลังทางการทหารของพระองค์ด้วย และเมื่อทหารล่าสัตว์ชนิดใดได้จะต้องนำมาถวายผู้ปกครองทั้งหมด เพราะถือว่าพื้นที่ป่าและสัตว์ที่อาศัยอยู่ในอาณาบริเวณนั้นคือสมบัติของกษัตริย์ นอกจากนี้กิจกรรมดังกล่าวยังเป็นเครื่องมือในการสร้างความแตกต่างระหว่างชนชั้นปกครองกับชนชั้นใต้ปกครองคือขณะที่ชนชั้นใต้ปกครองมีความสามารถในการล่าสัตว์ธรรมดาที่มีอยู่อย่างหลากหลายในพื้นที่ป่า ชนชั้นปกครองจะถูกประกอบสร้างคามหมายให้มี

อำนาจบารมีในการล่าสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ (sacred animal) ที่เป็นสัญลักษณ์ของอำนาจ ซึ่งสัตว์นั้นต้องมีคุณสมบัติพิเศษทางกายภาพที่เหนือธรรมชาติ เช่น มีเรื้อนกายสีทอง หรือเรื้อนกายสีขาวเผือกผิดธรรมชาติ การไม่ยอมสยบสมยอมต่ออำนาจของมนุษย์โดยง่าย รวมไปถึงการอาศัยอยู่ในพื้นที่พิเศษที่มนุษย์ที่มีบุญบารมีเท่านั้นถึงสามารถที่จะเข้าไปถึงดินแดนนั้นได้ ดังปรากฏในวรรณคดีเรื่องนางผมหมอม ในตอนที่ท้าวมะหาวงกษัตริย์แห่งเมืองนะคอนสีได้รับแจ้งข่าวจากพรานป่าว่ามีพญาช้างเผือกอาศัยอยู่ที่ดอยคิชกูฏ โดยพญาช้างมีลักษณะพิเศษคือมีรอยเท้าขนาดใหญ่ มีงาสีนิล ตาสีขาวดังลูกแก้วสีของขนขาวงามเหมือนสำลี และมีอำนาจปกครองฝูงช้างทั่วดอย พระองค์จึงได้เกณฑ์ไพร่พลออกเดินทางไปยังพื้นที่ดังกล่าว ทั้งนี้การเกณฑ์ไพร่พลของกษัตริย์ยังได้ฉายภาพความเป็นเทวราชาที่คำสั่งของผู้ปกครองมีอำนาจเด็ดขาด ดังตัวอย่าง

อันนึ่งไผ่หากยังขัดข้อง	บ่ไปเอาช้างเผือก	เสียแล้ว
พระปมมีว่างไว้	จำให้แต่งไป	
लगคนเขาว่าเมียเจ็บท้อง	ขอนายปมมีป่อย	เสียแล้ว
อันว่าสัตพันช้าง	โคจอนตันเถื่อน	
หลายแ่งเงื่อม	เหวห้วยฮ่อมชัน	
บัดนี้ควนเฮาเฮวพลันฟ้าว	ดาตีตกแต่ง	
เลือกหมู่ช้าง	ตัวกำแล่นพลัน	เที่ยวเถิน
กับทั้งฝูงเคยค้อง	หนังปะกันให้เขาแต่ง	
ยาได้ฆ่า	วันหน้าออกเวียง	ท่ายเอย

(กรมวรรณคดี. 1967: 76)

ตัวอย่างข้างต้น การเกณฑ์ไพร่พลออกไปคล้องช้างของกษัตริย์แสดงนัยให้เห็นมุมมองของผู้ปกครองที่มีต่อชนชั้นใต้ปกครองว่าเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีหน้าที่ในการปฏิบัติตามคำสั่งของผู้ปกครองอย่างเคร่งครัด และไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ด้วยเหตุผลใด ๆ มิเช่นนั้นอาจก่อให้เกิดโทษหนักกับตนและครอบครัว และด้วยบารมีของพระองค์รวมไปถึงการที่พระองค์มีความรู้เกี่ยวกับวิชาคล้องช้างจึงทำให้สามารถนำพญาช้างเผือกมาประดับบารมีกลายเป็นช้างทรงของกษัตริย์ได้ ช้างเผือกในตำบวรรัตนคตินอกจากจะเป็นสัญลักษณ์ของอำนาจแล้ว ยังถูกประกอบสร้างความหมายให้เป็นสัญลักษณ์ของการกตัญญูทางชนชั้นด้วย ดังเห็นได้จากเมื่อนายพรานไปเจอช้างเผือกในดอยคิชกูฏนั้น นายพรานได้ถูกเหวดตาลใจไม่ให้ยิงช้างเผือก ทั้งยังเกิดความเกรงกลัวโทษหากตนเองครอบครองช้างเผือกไว้เอง เพราะสัตว์มงคลเช่นนี้ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อให้เป็นสมบัติของกษัตริย์ที่มีบุญบารมีเท่านั้น และเมื่อนายพรานกล่าวถึงพญาช้างเผือกจะเน้นการใช้คำราชาศัพท์เพื่อตอกย้ำประเด็นทางชนชั้น เพื่อสร้างความเหมาะสมในการเป็นช้างทรงของกษัตริย์ คือ กุณชะโลเผือกขาวงามล้น หรือนาเคนพญาเผือก และเมื่อกษัตริย์ได้พาช้างเผือกกลับนครประชาชนต่างพากันเข้ามาชมบารมีของช้างเผือกอันเป็นกระบวนกรทำให้สัญลักษณ์ของอำนาจได้ปรากฏในพื้นที่สาธารณะ เพื่อเป็นการกตัญญูและขับเน้นความแตกต่างระหว่างชนชั้นล่างกับชนชั้นผู้ปกครองให้เด่นชัดนั่นเอง

นอกจากนี้ พิธีกรรมอีกรูปแบบหนึ่งที่น่าสนใจคือ การอัญเชิญกษัตริย์ที่เสด็จออกจากบ้านเมืองด้วยเหตุผลนานัปการกลับเข้ามายังเมืองนั้นอีกครั้งเพื่อครองราชสมบัติ พิธีกรรมดังกล่าวได้แสดงนัยทางชนชั้นว่าด้วยอำนาจบารมีของผู้ปกครองได้อย่างน่าสนใจ โดยการขึ้นครองราชย์นั้นจะได้รับการสนับสนุนโดยเหล่าผู้ใต้ปกครองเนื่องจากผู้ปกครองสามารถปราบทุกข์เข็ญ

ให้แก่เมืองได้ ชาวเมืองจึงได้ร่วมกันสร้างหอภิเชกขึ้นเพื่อเป็นสถานที่สำหรับสถาปนาความเป็นกษัตริย์ หอภิเชกที่ถูกสร้างขึ้นโดยความสมัครสามัคคีของประชาชนที่ไม่ได้ผ่านการบังคับจากอำนาจของผู้ปกครองจึงกลายเป็นสัญลักษณ์ของความชอบธรรมและความเป็นกษัตริย์โดยสมบูรณ์ นอกจากนี้ยังมีการใช้ภาษาเพื่อพรรณนาความงามของหอภิเชก อันเป็นการจำลองความงามของพื้นที่สวรรค์ลงมายังพื้นที่ของโลกมนุษย์เพื่อแบ่งแยกให้เห็นอย่างชัดเจนว่าพื้นที่ดังกล่าวได้ถูกสงวนไว้สำหรับชนชั้นสูงเท่านั้น และกษัตริย์คือเทวดาโดยสมมุติที่ได้รับหน้าที่หรือบทบาทหลักในการปกครองประชาชน

อนึ่ง การเชิญกษัตริย์ขึ้นครองเมืองไม่ว่าจะเป็นไปได้โดยการสืบสายโลหิต หรือการใช้กำลังในการยึดครองเมืองอื่น ๆ มักกระทำผ่านพิธีบายศรีของพราหมณ์อันถือเป็นพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ในการเปลี่ยนผ่านอำนาจของผู้ปกครอง เนื้อหาในพิธีกรรมจะเป็นการกล่าวถึงหน้าที่ของกษัตริย์ในการบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่บ้านเมืองรวมถึงหน้าที่ในการจัดระบบโครงสร้างทางสังคม การสอนให้กษัตริย์ตั้งตนอยู่ในหลักศีลธรรม ให้เป็นที่พึ่งของไพร่ในยามทุกข์ยาก และในตอนท้ายจะเป็นการตอกย้ำเรื่องบุญของกษัตริย์ที่มีเหนือกว่าชนชั้นอื่น ๆ การอวยพรให้กษัตริย์มีอายุยืนยาว มีชื่อเสียงเกียรติยศที่เลื่องลือ เมืองต่าง ๆ ให้ความเคารพนอบน้อม ดังปรากฏในวรรณคดีเรื่องท้าวจันทะคาคต ตอนที่กษัตริย์แห่งเมืองมิงกาสีได้เชิญท้าวสุริยะคาคตขึ้นครองราชย์เนื่องจากพระองค์ได้ทรงช่วยชุบชีวิตพระธิดาให้ฟื้นจากความตาย ดังตัวอย่าง

ผ่อดู	ยาบๆเหลือม	หลายสำพาคำ	พุ่นเยอ
เพิ่นก็	คุนบาสี	สู่ขวัญเขยเจ้า	
	เงินคำแก้ว	แฮค่านับโกด	

มีทั้ง	แหวนค่าล้าน	พิทูนเหลื่อมเอื้อเอื้ออง	
ฝูงหมู่	เถ้าแก่พ้อม	เลยอ่านพอนขวัน	
ก็หาก	ลำๆมือ	ผูกแขนเคียนฝ้าย	
จึงให้	บุษชูค้ำ	สองสี่ยืนยั้ง	
อันว่า	โพลพยาดไข	ยาได้เปียดบัง	แต่ท่อน
จึงให้	เป็นพยาล้ำ	สเวยเมืองทงแทน	
แม่นว่า	ฝูงไฟน้อย	ทั้งค้ายเพ็งบุน	นั่นท่อน
ขอให้	ได้ผ่านพื้น	เป็นอาดลือซา	
	คองนะคอนกาสี	อยู่ยืนถึงเถ้า	
อายุ	พันปีได้	อะสงไซถึงขวบ	
	ความเจ็บขอย่าได้	ความไขว่ชู่มี	
อันนี้ขอให้	สองสี่หมั้น	เคียงคู่เทียระคา	
อย่าให้	มีเวลา	หน่ายซังเป็นฮ้าง	
ขอให้	สองสี่สร้าง	สินทานผายแผ่	ไปท่อน
	ตามต่อเท่า	ถึงห้องแห่งนิพาน	พุ้นเนื้อ

(คณะกรรมการวิทยาศาสตร์สังคม สถาบันค้นคว้าศิลปะวรรณคดี
และอักษรศาสตร์, 1990 : 21)

อนึ่ง พิธีกรรมการขึ้นครองราชย์ของกษัตริย์แม้ว่าจะเน้นพิธีกรรม
แบบพราหมณ์ แต่ยังคงปรากฏร่องรอยของวิถีคิดแบบพุทธศาสนากำกับเสมอ
ที่สำคัญคือการรักษาศีลเพื่อให้ได้ถึงซึ่งนิพพาน อันเป็นการประกอบสร้าง
ความหมายผู้ปกครองแบบจักรพรรดิราชาเพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับ
การเป็นกษัตริย์ด้วย

การแต่งงานถือเป็นประเพณีอีกรูปแบบหนึ่งที่ฉายภาพมิติทางชนชั้นได้อย่างน่าสนใจ การแต่งงานนอกจากจะเป็นไปเพื่อสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางการเมืองระหว่างนครรัฐต่าง ๆ แล้ว การแต่งงานข้ามชนชั้นยังเป็นสิ่งที่ละเมิดโครงสร้างทางสังคมด้วย ฉะนั้นในตวับทวรรณคดีจึงนำเสนอให้เห็นภาพของการตอกย้ำว่ากษัตริย์ไม่สามารถเป็นคู่ครองกับชนชั้นไพร่ได้ ไม่เช่นนั้นอาจทำให้บ้านเมืองเกิดความเสื่อมเสียหรืออาจเป็นเหตุของศึกสงคราม ดังปรากฏในวรรณคดีเรื่องอินเหนา คือการที่อินเหนาได้ละทิ้งคู่หมั้นของตนคือนางบุตสะบาไปติดพันกับหญิงอื่นไม่กลับนคร จนทำให้เจ้าเมืองดาหาประกาศตัดขาดความสัมพันธ์ทางการเมืองต่อกัน ดังตัวอย่าง

แต่นั้น	ทเวะราดเจ้า	ทิบพะเนตแลหลัง	
ตามที่	จักขุทิบ	พะเนตผายแผวฮู้	
เห็นที่	องละเดนแก้ว	อินเหนาหานราด	พายัพุ่น
มันก็	ไปอยู่เลี้ยง	หลงฮู้ต่ำสะกุน	
ก็บ่	ตามฮึดเปื่อง	พงเทบอะสันหยา	
ยังเล่า	ไปเฮียงฮัก	ต่ำกะกุนชมซ้อน	
จักละ	บุตสะบาได้	กับลัดตุยดต่ำ	
มันจัก	เสียขาดชั้น	แนวให้เทบพะสง	
มันบ่	กัวกู้ผู้	ไอยะโกทเวะราด	พายัพี่
จำจัก	กำเหตให้	มันฮู้เพตพย	สม่อยแล้ว

(หอสมุดแห่งชาติ, 2005 : 43)

จากตัวอย่างข้างต้น ตวับทได้ตอกย้ำว่าผู้หญิงที่อินเหนาไปติดพันอยู่นั้นคือหญิงต่ำสกุล ไม่ใช่เชื้อชาติวงศ์กษัตริย์ อันเป็นการกระทำผิด

อีตคองของนคร จนกระทั่งเทวดาทรงคิดที่จะลงโทษอินเหนาโดยการไป
คัดลอกภาพวาดนางบุศสะบาจากช่างเขียนแล้วกระจายไปยังเมืองต่าง ๆ
อันนำมาซึ่งสงครามในการแย่งชิงตัวนางบุศสะบาในเวลาต่อมา

ประเพณีและพิธีกรรมจึงเป็นปฏิบัติการทางสังคมที่ชนชั้นผู้ปกครอง
ใช้เป็นเครื่องมือ เพื่อยกสถานะภาพของตนให้ศักดิ์สิทธิ์และเต็มไปด้วยบารมี
ขณะเดียวกันยังถูกใช้เพื่อรักษาเชื้อสายของความเป็นเจ้าไม่ให้สายเลือด
ที่บริสุทธิ์ของตนไปปะปนกับชนชั้นอื่นด้วย

การสถาปนาอำนาจชนชั้นผู้ปกครองผ่านกิจกรรมในชีวิตประจำวัน

กิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันของผู้คน ถือเป็นสิ่งหนึ่งที่แฝง
อำนาจในการจัดลำดับชั้นทางสังคม ปีแอร์ บูร์ดิเยอ (Pierre Bourdieu)
นักมานุษยวิทยาชาวฝรั่งเศสได้เสนอแนวคิดฮาบิทัส (habitus) หรือ “จริต”
เพื่อแสดงให้เห็นถึงพลังอันแข็งแกร่งที่มีพื้นฐานอยู่ในสังคม วัฒนธรรม และ
ชนชาติของปัจเจกบุคคล เขาอธิบายว่าฮาบิทัส หมายถึง กิริยาท่าทาง
ความคิด มารยาทของบุคคลที่ได้มาและสั่งสมอยู่ในตัวโดยไม่รู้ว่ามีต้นตออยู่
และกลายเป็นส่วนหนึ่งของความคิดความอ่านในชีวิตประจำวัน อยู่ใน
จิตไร้สำนึกทำให้เราทำสิ่งต่าง ๆ โดยไม่ต้องคิด (สุภางค์ จันทวานิช, 2557 :
246) ทั้งนี้ฮาบิทัสมีลักษณะที่สัมพันธ์กับชนชั้น บูร์ดิเยอได้พยายามแสดง
ให้เห็นว่าธรรมเนียมไม่ใช่ธรรมชาติของคนในแต่ละชนชั้น ในขณะเดียวกันก็ไม่ใช่
สิ่งที่ได้มาจากการอบรมขัดเกลาที่รู้สำนึกโดยล้วน ๆ หากแต่ธรรมเนียมเป็น
ผลมาจากสภาพเงื่อนไขในการดำรงชีวิต รวมทั้งเงื่อนไขในการดำรงชีวิตของ
ชนชั้นที่ถูกรับวัฒนธรรมเข้ามาในตัวเราทำให้รู้สึกเหมือนเป็นธรรมชาติ
โดยอาศัยการทำงานของฮาบิทัสที่คอยกำกับการกระทำของคน และด้วย
การทำงานของฮาบิทัสนี้เองที่ทำให้ธรรมเนียมมีแนวโน้มที่จะผลิตซ้ำในวิถีชีวิต

และความเป็นชนชั้นนั้น ๆ ต่อไป (สุนีย์ ประสงค์บัณฑิต, 2553 : 114) จริตจึงกลายเป็นปฏิบัติการทางสังคมอีกรูปแบบหนึ่งของการจัดลำดับชั้นทางวัฒนธรรม และถูกนำเสนอในตัวบทวรรณคดีลาวในลักษณะของกิจกรรมในชีวิตประจำวันของชนชั้นสูงที่ถูกทำให้มีระเบียบและขั้นตอนที่แตกต่างจากชนชั้นอื่น ๆ ในทางสังคม

กิจกรรมสำคัญประการหนึ่งที่สัมพันธ์กับความเป็นชนชั้นสูงคือการประพาสสวนอุทยานซึ่งเป็นการเสพรสทางธรรมชาติผ่านพรรณไม้และสัตว์ป่านานาชนิด ขณะเดียวกันกิจกรรมการประพาสสวนอุทยานยังถูกทำให้กลายเป็นพิธีกรรมแบบหนึ่ง ดังเห็นได้จากการมีขบวนแห่แหน การแสดงดนตรี การมีทหารรายล้อมเพื่อรักษาความปลอดภัย การร้อยดอกไม้ที่เก็บได้จากสวนอุทยานเป็นมาลัยเพื่อถวายกษัตริย์ จากลักษณะดังกล่าวสวนอุทยานจึงถูกทำให้เป็นพื้นที่พิเศษที่นอกเหนือไปจากพื้นที่ทางกายภาพคือการกลายเป็นพื้นที่ที่ต่อยุ่ระบบของชนชั้นสูง ดังปรากฏในวรรณคดีเรื่องท้าวทลกะเกิดในตอนท้าวทลกะเกิดและนางมาลีจันเดินทางกลับพระนครทั้งสองพระองค์ได้พบกับอุทยานหลวงที่ถูกสร้างไว้เมื่อครั้งสมัยโบราณดังตัวอย่าง

พอคาวท้าวทังนางเดินดุง หอมดอกไม้ยามแล้งเมื่อแลง ท้าวล่วงเท้า
ขงเขตสวนหลว สับพะสันคบดอกดวงเหลือล้น บาคานท้าวทังนางน้องพี่
ชมชื่นเต้าดวงไม้จ้อจุม ขุนพุ่มเพื่อเจือจุม จีจ้อ หอมกลิ่นล้วนสวนกว้างฮ่วงฮวย
ดอกเกิดแก้ว พวงพืฮังฮวน จำปีเขียวแบ่งบานเหลืองเหลือง ดวงชนิดล้ำ
นางกายเกี่ยวกาย ทองเทตเสี้ยวบานบ้างเฮื้อเฮื้ออง สองสวันเจ้าชมดวงฮอดฮ่วง
หอมกลิ่นล้วนดงกว้างยี่ดยาว ท้าวก่าวน้องนางนาदनงสี อันนี้เปนสวนหลวง
แต่ปางปัดถมตั้ง มีดอกแก้ว พะกายกอนฮอดฮ่วง ดวงดอกไม้หอมเข้าท้าวไพ

กษะสถานกวีเกี่ยวลมฮอดฮ่วง ดวงดอกไม้บาน พ้อมมาดตะกาน ดอกไก่อแก้ว
ขนุนมากกใจ ใผผู้มีโรคาสูบดมหายเสีียง เพาะเพื่อดวงพะกาบแก้ว ปัดลม
กลางตั้งแต่ง ใผผู้ใดก่อสร้างบุนกวางก็จึ่งเห็น พี่แล้ว

(กรมวรรณคดี, 1967 : 108-109)

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นถึงการพรรณนาพรรณไม้นานาชนิดที่มีความหลากหลาย ทั้งในส่วนของพรรณไม้พื้นเมือง ตลอดจนพรรณไม้พิเศษที่มีคุณสมบัติในการรักษาโรค นอกจากนี้อุทยานยังมีพื้นที่กว้างขวางเป็นพิเศษ และจะต้องเป็นผู้มีบุญเท่านั้นจึงจะได้ชมอุทยานแห่งนี้

การสถาปนาอำนาจของชนชั้นผู้ปกครองในลักษณะต่อมาคือ การประดับประดาร่างกายเพื่อแสดงลักษณะทางกายภาพให้โดดเด่นและแตกต่างจากชนชั้นอื่น ๆ ในสังคม ซึ่งมนุษย์ในหลาย ๆ สังคมวัฒนธรรมพยายามปรับเปลี่ยนร่างกายของตนเองจากสภาพตามธรรมชาติมาสู่การเป็นวัตถุทางวัฒนธรรมด้วยการเติมสัญลักษณ์ เครื่องประดับ และแต่งแต้มสีสันลงบนร่างกาย การประดับประดาร่างกายอาจมีลักษณะถาวรหรืออาจมีลักษณะชั่วคราว เช่น การแต่งแต้มระบายสี การประดับประดาด้วยเสื้อผ้าพิเศษ ซึ่งการประดับประดาร่างกายนี้ย่อมมีจุดมุ่งหมายอยู่ที่การเสริมสร้างความสวยงาม และย่อมมีรูปแบบและความหมายที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละสังคมวัฒนธรรม โดยนอกเหนือไปจากตอบสนองอารมณ์สุนทรีย์หรือความต้องการสิ่งสวยงามแล้ว การประดับประดาตกแต่งร่างกายด้วยเสื้อผ้าอาภรณ์และเครื่องประดับต่าง ๆ ยังเป็นเครื่องสำอางสถานภาพและชีวิตฐานะทางสังคม ตำแหน่ง เพศ อาชีพ หรือการนับถือศาสนาด้วย (ยศ สันตสมบัติ, 2559 : 309)

ตัวบทวรรณคดีประเภทกวีนิพนธ์มักนำเสนอบทพรรณนาที่ว่าด้วยการประดับตกแต่งร่างกายอย่างละเอียดเพื่อเป็นการเน้นย้ำกิจกรรมของชนชั้นสูง โดยมักเริ่มจากการชำระล้างร่างกายให้สะอาดด้วยการอาบน้ำที่ผสมเครื่องหอมเพื่อให้ผิวเนียนนุ่ม จากนั้นจึงเป็นการทรงเครื่องประดับที่เป็นสัญลักษณ์ของกษัตริย์หรือผู้ปกครองตามระดับฐานันดรของตน และมีการบรรยายความงามตลอดจนมูลค่าของเครื่องประดับตกแต่งนั้น ๆ โดยใช้ความเปรียบ ตลอดจนมีการประดับประดาดอกไม้เพื่อให้เรือนกายของตนส่งกลิ่นหอมอยู่ตลอดเวลา การประดับประดาร่างกายจึงเป็นการสร้างความหมายแบบคู่ตรงข้ามเพื่อขั้บเน้นการจัดลำดับทางชนชั้นให้เด่นชัดยิ่งขึ้นระหว่างชนชั้นสูงที่เต็มไปด้วยลำดับชั้นตอน ความประณีตละเอียดอ่อน การอาศัยระยะเวลา ตลอดจนความหลากหลายของเครื่องประดับร่างกายตามบริบทของการใช้งาน ส่วนการประดับประดาร่างกายของชนชั้นล่าง ถูกสื่อออกมาในลักษณะของการไร้ลำดับชั้นตอน ความหยาบ ความกระซับในเรื่องเวลา เป็นต้น

วรรณคดีที่ถือว่ามึ่ลักษณะเด่นในเรื่องของการนำเสนอบทพรรณนา การประดับตกแต่งร่างกายคือวรรณคดีเรื่องอินเหนา ซึ่งมีต้นเค้ามาจากเรื่องเล่าของชาว ดั่งปรากฏในตอนที่น่างมะเดหวิได้ชวนพระธิดาคือนางบุศสะบาไปเที่ยวชมสวนอุทยานที่มีการพรรณนาการตกแต่งร่างกายอย่างละเอียดแทรกด้วยโวหารเปรียบเทียบเพื่อสื่อถึงความงามที่แตกต่างจากชนชั้นใต้ปกครอง หรือในตอนที่ทำววิหยาสะกำได้ออกประพาสป่าล่าสัตว์ ตัวบทได้พรรณนาการประดับตกแต่งร่างกายเพื่อแสดงภาพของชนชั้นกษัตริย์รวมทั้งการตอกย้ำเรื่องบุญบารมีที่เหนือกว่าชนชั้นอื่น ดังตัวอย่าง

เมื่อนั้น	วิหยาสะกำแก้ว	พระกุมานบุตราด
เถิงเมื่อ	สุริเยดย้าย	เฮียงแจ้งแจ่มสมิ
เจ้ากี้	สะเต็ดยาดทะย้าย	สงโสดคงคา
	วาลินอบ	อาบองปะวงล้าง
ชงทั้ง	สุคนทานล้ำ	ชุมพุดสะขนาด
พัดทั้ง	ผิวพักเนื้อ	ละอองเอ้ามนมวน
งามทั้ง	ผุดผ่องเนื้อ	ไ่ววดเลขา
	สะนั้บเพาเพด	เลียบเลียมนะนีซ็อน
ชงทั้ง	พุสาเหล้ม	คะมุกทองยกแย่ง
มีห่มุ่	ลายเทตลั้วน	เซ็งซั้ช่อหลัง

.....

มีห่มุ่	ดวงดอกไม้	ไ่ว้เลียบเป็นแถ
	พวงอุบปะบาน	แบ่งหอมยมย้อย
เนบทั้ง	กิดดวงล้ำ	ฮิตทิลงเฮียงเดด
ถือทั้ง	ผีนเซ็ดหน้า	ชมพู่เซ้มเสบสี

(หอสมุดแห่งชาติ, 2005 : 104-105)

จากตัวอย่างข้างต้น ประเด็นที่น่าสนใจคือตัวละครชายในวรรณคดีประเภทกวีนิยาย ส่วนใหญ่มักถูกสร้างให้เป็นตัวละครในอุดมคติที่ได้รับอิทธิพลจากศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งพุทธศาสนาที่มักบรรยายเรือนกายของตัวละครให้ฉายภาพของผู้มีบุญบารมี ขณะที่วรรณคดีเรื่องอินเหนาที่ต้นเค้ามาจากเรื่องเล่าของชาวใต้รับอิทธิพลจากศาสนาฮินดู ภาพของตัวละครชายยังคงขับเน้นเรือนร่างตลอดจนกิริยาท่าทางรวมไปถึงการประดับประดาร่างกายที่ละเอียด ประณีต มีลำดับขั้นตอนที่ชัดเจน การประดับ

ประดาเรือนร่างของท้าววิหยาสะกำลังเป็นการนำเสนอให้เห็นการผสมผสานระหว่างความงามและละเอียดอ่อนในแบบของผู้หญิง ดังเห็นได้จากการทำให้ผิวพรรณละเอียดนุ่มนวล การทำให้กลิ่นกายหอมตลอดเวลาด้วยการประดับดอกไม้ หรือการใช้ผ้าเช็ดหน้าที่มีสีสันฉูดฉาด ขณะเดียวกันก็ปรากฏภาพของความเข้มแข็งในแบบของผู้ชายคือ การประดับกริชซึ่งถือเป็นอาวุธสำคัญในวัฒนธรรมของชวามลายู นอกจากกริชจะเป็นสัญลักษณ์ของความ เป็นชายแล้ว กริชยังถูกใช้ในพิธีกรรมสำคัญและเป็นสัญลักษณ์ของศักดิ์ศรีและอำนาจด้วย

วรรณคดีเรื่องมะหากาบท้าวฮุ่งท้าวเจือง ก็เป็นตัวบวทีกเรื่องหนึ่ง ที่การประดับประดาร่างกายถูกใช้เพื่อประกอบสร้างภาพของผู้ชายในอุดมคติผสมผสานกับมิติเรื่องชนชั้น ดังปรากฏในตอน que เมื่อท้าวเจืองสามารถรับชนะท้าวกว่าแห่งเมืองปะกันได้นั้น ท้าวซิมเจ้าเมืองเงินยางได้จัดพิธีเฉลิมฉลองชัยชนะโดยการประทานรางวัลให้แก่แม่ทัพนายกองต่าง ๆ พร้อมทั้งได้เชิญท้าวเจืองเข้าร่วมเพื่อเป็นการเชิดชูบารมีที่พระองค์เป็นผู้นำทัพและสามารถเอาชนะศึกในครั้งนี้ได้ ในงานฉลองนอกจากจะมีการแสดงรื่นเริงต่าง ๆ แล้ว จุดมุ่งหมายหลักของงานคือ การให้ประชาชนได้ชื่นชมบารมีของท้าวเจืองผู้มีความเก่งกล้าสามารถและมีรูปร่างที่ถูกนำเสนอผ่านการประดับตกแต่งร่างกาย ดังตัวอย่าง

ปะดับเพื่อนพ้องพักเน่ง	ยานัน
ทั้งเมืองเนินผ่องอม	งองท้าว
โกใส่ผ้าผืนวัน	ลายแลบ
พระบาด เทียมแทบม้าวปะสงเนื้อ	นุ่งควน
ทัดเกดส้อยสูนดอก	โยทิกา

ซุนพู่ทอนแบบคำ	หลายล้าน
คือตั้ง เหมหงฝ้ายลีลา	ยังระยาด
ควนค่าล้านยอเยื้อง	ยอดชาย
สะอาดเหลื่อมใสส่อง	สังวาน
สวานไลตามพาดพิน	เพงไค้
นงสีแก้วพูบาน	บุตตะเรด
ใให้ฮีบพ้อมแถมท้าว	ตั้งตาม

(มหาสิลา วีระวงส์, 2000 : 7)

จากตัวอย่างข้างต้น การประดับประดาร่างกายของท้าวเจืองมีส่วนในการประกอบสร้างความหมายให้พระองค์กลายเป็นเทพคือมีลักษณะที่งามประหลาดเหนือบุคคลทั่วไป ตลอดจนการเชื่อมโยงความงามกับกิณนร ซึ่งเป็นสัตว์ในจินตนาการที่อาศัยอยู่ในป่าหิมพานต์อันถือเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์อีกรูปแบบหนึ่ง ความงามของท้าวเจืองจึงเป็นความงามในโลกแบบอุดมคติที่นอกจากจะตอกย้ำประเด็นทางชนชั้นแล้ว ยังเป็นความงามที่ดึงดูดเพศตรงข้ามทั้งที่เป็นนางกษัตริย์และผู้หญิงชาวบ้านทั่วไปให้เกิดความหลงใหลด้วย

กิจกรรมในชีวิตประจำวันจึงกลายเป็นปฏิบัติการทางสังคมอีกรูปแบบหนึ่งในการจัดลำดับชั้นทางวัฒนธรรมอันแสดงให้เห็นความแตกต่างในเรื่องบริบทการดำเนินชีวิตที่ถูกกำกับโดยวิถีคิดของระบอบศักดินา เพื่อให้ผู้ปกครองเกิดความน่าเชื่อถือและเกิดบารมีอันจะทำให้ชนชั้นอื่นสยบยอมต่ออำนาจของตน

การสถาปนาอำนาจชนชั้นผู้ปกครองผ่านอนุภาคการทดสอบ

อนุภาค (motif) ในทางคติชนวิทยา หมายถึง หน่วยย่อยในนิทาน ที่ได้รับการสืบทอดและดำรงอยู่ในสังคมหนึ่ง ๆ และเหตุที่ได้รับการสืบทอด ก็เพราะมีความไม่ธรรมดา มีความน่าสนใจทางความคิดและจินตนาการ การศึกษาอนุภาคจึงเป็นการศึกษาความคิดและจินตนาการของมนุษย์ ซึ่งนับเป็นความมหัศจรรย์อย่างหนึ่งในความเป็นมนุษย์ที่มีจินตนาการอันเสรี และสามารถคิดถึงเรื่องที่แปลกประหลาดมหัศจรรย์ได้มากมายทั้ง ๆ ที่ไม่มีอยู่ในความเป็นจริง และไม่ว่าจะจะเป็นมนุษย์ที่อยู่ในวัฒนธรรมใดก็อาจคิดถึงสิ่งที่ไม่ธรรมดาเหล่านี้ได้เช่นกัน (ศิริพร ณ ถกลาง, 2557 : 40-41) ในตัวบทวรรณคดีลาว โดยเฉพาะวรรณคดีประเภทกวีนิพนธ์ที่ถูกทำให้เป็นชาดกในตอนท้ายของเรื่องมักแสดงอนุภาคของเหตุการณ์ที่ว่าด้วยการทดสอบโดยมีจุดมุ่งหมายทางการเมืองเพื่อพิสูจน์สายเลือดที่แท้จริงหรือการมีเชื้อเจ้าเพื่อให้เกิดความชอบธรรมในการครองราชย์ โดยมีการสอดแทรกอุดมการณ์ทางพุทธศาสนากำกับด้วย

ลักษณะของการเล่าเรื่องมักเริ่มจากตัวละครได้พลัดพรากจากบ้านเมือง และได้เรียนรู้ศาสตร์ศิลป์ตลอดจนได้ผจญภัยไปยังดินแดนต่าง ๆ จนในตอนท้ายได้พบกับพระบิดาของตนและเกิดความเข้าใจผิดคิดว่าเป็นศัตรู และได้เกิดการสู้รบกันโดยไม่รู้ผลแพ้ชนะ จึงเกิดการอธิษฐานเพื่อเสี่ยงทายว่าหากบุคคลที่ตนเองกำลังสู้รบด้วยนั้นเป็นสายเลือดหรือเป็นเชื้อสายกษัตริย์ให้อาฐ หรือศรที่แผลงออกไปกลายเป็นข้าวตอกดอกไม้บูชาอีกฝ่าย ดังปรากฏในวรรณคดีเรื่องท้าวลิ้นทอง ในตอนท้ายของเรื่องที่โอรสของพระองค์ได้ออกตามหาพระบิดา ตัวบทได้นำเสนออนุภาคว่าด้วยการทดสอบกำลังและความสามารถในการรบด้วยการประลองศร และศรเหล่านั้นได้กลายเป็นดอกไม้หรืออาหาร ลักษณะดังกล่าวยังปรากฏในวรรณคดีเรื่องจำปาสีต้น

ตั้งในตอนที่ทำวเพชรราชและบุตรทั้งสองคนได้พบกันเป็นครั้งแรก บุตรทั้งสองไม่ทราบจะทำวเพชรราชคือบิดาของตนจึงเกิดเหตุที่เข้าใจผิดกันจนนำมาซึ่งการต่อสู้ สองกุมารได้ปรึกษากันว่าจะแผลงครสังหารทำวเพชรราชให้ตาย ซึ่งครดังกล่าวมีอำนาจถึงกับทำให้ท้องฟ้าและแผ่นดินสะเทือน เหล่าเทวดาเกิดความหวาดกลัวในอำนาจarmiของกุมารทั้งสอง แต่ครกลับกลายเป็นดอกไม้ที่ส่งกลิ่นหอมบูชาทำวเพชรราช ดังตัวอย่าง

แต่นั้นสองพี่น้อง	กำกงทะนูลิน
ยอแยงยง	ฟังเพื่อนทั้งค้าย
เสียงดังก้อง	เวหาอากาศ
คือดั่งฟ้าฟาดไม้	ทะลายม้างผ่าดอย
เค็งๆก้อง	พูผาดาสะนั้
เทบพะทำว	ดงด้าวตื่นฮน
แต่นั้นสอนผันเข้า	ไปเป็องเถิงพ่อ
เลยเกิดเป็นดอกไม้	พวงแก้วฮ่วงหอม
บูชาเจ้า	จอมทัมพะพ่อ

(คณะกรรมการวิทยาศาสตร์สังคม สถาบันค้นคว้าศิลปวรรณคดี
และภาษาศาสตร์, 1992 : 153)

วรรณคดีเรื่องพระลักพระราม เป็นตัวบทอีกเรื่องหนึ่งในตอนท้ายของเรื่องได้นำเสนออนุภาคเกี่ยวกับการทดสอบ ตั้งในตอนที่น่างสิดาถูกขับออกจากเมืองและคลอดบุตรชื่อพระลบ และพระลบได้เรียนศาสตราเพทกับพระฤชิจนมีฤทธิ์เดช พระฤชิจึงเสกบุตรของตนชื่อองกุดให้เป็นเพื่อนกับพระลบ ทั้งสองได้ประลองกำลังกันจนลูกครถูกยิงไปตกยังเมืองอยุธยาทำให้

ประชาชนในเมืองเกิดความตื่นกลัว เมื่อพระรามทราบเรื่องจึงเกิดความโกรธแค้นเพราะถือว่าเป็นการกระทำที่หมิ่นพระเกียรติ จึงทรงรับสั่งให้เสนาอำมาตย์ไปจับเอาตัวโอรสทั้งสองมาโดยให้กระทำพิธีปล่อยม้าอุปการ โอรสทั้งสองสามารถจับมาได้ พระรามจึงให้หนุมานไปจับเอาตัวพระองคุตมาได้ และได้แผลงศรสู้รบกับพระลบ พระรามได้ตั้งจิตอธิษฐานว่าหากพระลบเป็นเชื้อสายของตนเองให้ศรที่ยิงออกไปกลายเป็นอาหาร ดังตัวอย่าง

แล้วก็เตียมต่อสู้	สงครามชิงขาด
แผลงรศรสู้	สอนจ้านำไป
สอนพระลบนั่น	เป็นดอกมาลา
ยิงควาใด	เกิดเป็นคาวนั้น
เกิดเป็นบวบผาชัน	พวงมาลาดวงดอก
พระรามเห็นเหตุแล้ว	เลยฮู้แปกกะใจ
พระก็เลยเล่าได้	เสงเสียงอะทีถาน
คั้นแมนเป็นวงวาน	แห่งเดียวกันนั้น
ขอให้ยิงสอนซ้ำ	เป็นเสปียงอาหารตีม
เป็นเข้าหนมเข้าต้ม	ถวายเป็นเจ้าชูยาม นั้นถอน

(กระทรวงศึกษาธิการ, 1971 : 113-114)

ดอกไม้จึงถูกประกอบสร้างความหมายให้สื่อถึงการบูชาพระโพธิสัตว์ และการบูชาผู้ที่จะขึ้นครองราชย์เป็นกษัตริย์ในเบื้องหน้า และอาหารได้กลายเป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ การสืบสายเลือดจึงถือเป็นวิถีคิดสำคัญของระบอบศักดินาเพื่อกีดกันชนชั้นอื่นออกจากอำนาจและการเข้าถึงทรัพยากรอันมีค่า พร้อมทั้งทำให้กษัตริย์กลายเป็นศูนย์กลางของอาณาจักร

และมีอำนาจเด็ดขาดในการบริหารจัดการบ้านเมือง

อนุภาคการทดสอบที่แทรกอยู่ในตอนท้ายของตัวบทวรรณคดี จึงกลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการต่อยอดขยายเสียด้านบริสุทธ์ของชนชั้นผู้ปกครอง รวมไปถึงเป็นการประกอบสร้างความหมายให้ผู้ปกครองคือพระโพธิสัตว์ตามคติของพุทธศาสนา และเป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์เพื่อสร้างความชอบธรรมในทางการเมืองด้วย

บทสรุป

วรรณคดีลาวนอกจากจะมีความงามในเชิงวรรณศิลป์ และมีจุดมุ่งหมายหลักในการสร้างอารมณ์สะท้อนใจให้กับผู้อ่านแล้ว ตัวบทยังแฝงมิติทางการเมืองวัฒนธรรมได้อย่างน่าสนใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเมืองเรื่องชนชั้นที่ว่าด้วยการสถาปนาอำนาจชนชั้นปกครองเพื่อให้มีอำนาจเหนือชนชั้นอื่นผ่านปฏิบัติการทางสังคมในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งในส่วนของกำเนิด ความเก่งกล้าสามารถในด้านยุทธศาสตร์การสงคราม ประเพณีพิธีกรรม กิจกรรมในชีวิตประจำวัน ตลอดจนอนุภาคการทดสอบ เพื่อทำให้ผู้ปกครองกลายเป็นบุคคลศักดิ์สิทธิ์ตามคติทางศาสนา รวมไปถึงการถูกทำให้เป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์เพื่อสร้างความชอบธรรมในการปกครองและจัดระเบียบโครงสร้างทางสังคมเพื่อลดทอนอำนาจชนชั้นใต้ปกครองให้กลายเป็นอื่น

จากลักษณะดังกล่าวเรื่องเล่าจึงจัดเป็นวาทกรรมชุดหนึ่งที่มีพลังอำนาจในการผลิตซ้ำวิถีคิดของกลุ่มผู้มีอำนาจในสังคมเพื่อให้คงไว้ซึ่งความเหนือกว่าในมิติทางวัฒนธรรม การศึกษาการเมืองเรื่องชนชั้นในวรรณคดีลาวจึงอาจเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่จะทำให้เรารู้เท่าทันอำนาจของเรื่องเล่าเพื่อนำไปสู่การต่อสู้และต่อรองลดทอนการสร้างพื้นที่ทางสังคมของกลุ่มชนที่ด้อยอำนาจต่อไป

บรรณานุกรม

- กรมวรรณคดี. (1967). **ท้าวกาลเอต**. เวียงจันทน์ : กรมวรรณคดี.
- _____. (1996). **ท้าวลินทอง**. เวียงจันทน์ : กรมวรรณคดี.
- _____. (1968). **ท้าวสุริวง**. เวียงจันทน์ : กรมวรรณคดี.
- _____. (1967). **นางแดงอ่อน**. เวียงจันทน์ : กรมวรรณคดี.
- _____. (1995). **สังสินไซ**. เวียงจันทน์ : กรมวรรณคดี.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (1971). **พระลักพระราม**. เวียงจันทน์ : กระทรวงศึกษาธิการ หอสมุดแห่งชาติ.
- _____. (2005). **อินเหนา**. เวียงจันทน์: กระทรวงศึกษาธิการ หอสมุดแห่งชาติ.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2544). **ศาสตร์แห่งสื่อและวัฒนธรรมศึกษา**. กรุงเทพฯ: เอดิชั่นเพรสโปรดักส์.
- เกษียร เตชะพีระ. (2548). “คำนำเสนอ.” ใน **และแล้วความเคลื่อนไหวก็ปรากฏ : การเมือง วัฒนธรรมของนักคิดและปัญญาชนก่อน 14 ตุลาฯ**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะกรรมการวิทยาศาสตร์สังคม สถาบันค้นคว้าศิลปวรรณคดีและอักษรศาสตร์. (1992). **จำปาสีตัน**. เวียงจันทน์ : สถาบันค้นคว้าศิลปวรรณคดีและภาษาศาสตร์.
- _____. (1990). **ท้าวจันทะคาด**. เวียงจันทน์ : สถาบันค้นคว้าศิลปวรรณคดีและภาษาศาสตร์.
- คณะค้นคว้าภาควิชาภาษาลาว-วรรณคดี. (2001). **กาบเมืองพวน**. เวียงจันทน์: ภาควิชาภาษาลาว คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยแห่งชาติลาว.
- _____. (2004). **พินเวียง**. เวียงจันทน์ : ภาควิชาภาษาลาว คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยแห่งชาติลาว.

คณะค้นคว้าภาควิชาภาษาลาว-วรรณคดี.(2002). **สานสืบพะสุน**. เวียงจันทน์
: ภาควิชาภาษาลาว คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยแห่งชาติ
ลาว.

คำจันทร์ วีระจิตตะเถระ, พระ. (2520). **เวสสันตะระชาดก**. หลวงพระบาง
: องค์การพุทธศาสนาสัมพันธ์.

จิตร ภูมิศักดิ์. (2547). **สังคมไทยลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาก่อนสมัยศรีอยุธยา**.
กรุงเทพฯ : ฟ้าเดียวกัน.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2559). **ความไม่เป็นไทยของคนไทย**. กรุงเทพฯ : มติชน.
ப்แสดงคำ วงดालา และคณะ. (1987). **วรรณคดีลาว**. เวียงจันทน์ : กระทรวง
ศึกษาวิทยาศาสตร์สังคม.

ปฐม หงษ์สุวรรณ. (2554). **คติชนกับชนชาติไท**. มหาสารคาม : สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

มหาสิลา วีระวงส์. (1996). **ประโยชน์ของวรรณคดี**. พิมพ์ครั้งที่ 2. เวียงจันทน์
: ไผ่หนาม.

_____. (2000). **มะหากาบท้าวฮุ่งท้าวเจือง**. เวียงจันทน์: ทอสมุดแห่งชาติ.

_____. (1973). **มะโฮสด**. เวียงจันทน์ : กระทรวงศึกษาธิการ.

มหาสิลา วีระวงส์ และนวน อุเทนศักดิ์. (1967). **ตำนานขุนบรมราชาธิราช**.
เวียงจันทน์ : ไผ่หนาม.

ยศ สันตสมบัติ. (2559). **มนุษย์กับวัฒนธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,

ราชบัณฑิตยสถานลาว. (ม.ป.ป.). **เชียงเมียง**. เวียงจันทน์ :
ราชบัณฑิตยสถานลาว.

ศิราพร ณ ถกลาง. (2557). **ทฤษฎีคติชนวิทยา วิธีวิทยาในการวิเคราะห์
ตำนาน-นิทานพื้นบ้าน**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สถาบันค้นคว้าวัฒนธรรม. (1995). **นางम्मหอม**. เวียงจันทน์ : สถาบันค้นคว้าวัฒนธรรม.

สุนีย์ ประสงค์บัณฑิต. (2553). **แนวความคิดฮาปัทสของปีแอร์ บูร์ดิเยอ กับทฤษฎีทางมานุษยวิทยา**. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

สุภางค์ จันทวานิช. (2557). **ทฤษฎีสังคมวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุภางค์ จันทวานิช และวิมาลา ศิริพงษ์. (2542). **ระบบการเมือง การปกครองของชนชาติไท**. กรุงเทพฯ : สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

หอสมุดแห่งชาติ. (1973). **ท้าวเหลาคำ (เจ้าราชวง)**. เวียงจันทน์ : หอสมุดแห่งชาติ.

พิภกสอนเบญกาย : วรรณกรรมคำสอนสตรีที่ได้รับอิทธิพล
จากรามเกียรติ์

Pipek Sorn Benchakai : Didactic Literature Influenced
by Ramayana

อาทิตย์ ดรุษัยธร*

Artid Darunaitorn

ชัชনী วิจิชัยนันท์**

Chatchanee Winitchaiyanan

* อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ อีเมล : artid2922@gmail.com
Lecturer at Department of Thai, Faculty of Humanities and Social
Sciences, Nakhon Sawan Rajabhat University.
Email : artid2922@gmail.com

** อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ อีเมล : thai_nsrु@hotmail.com
Lecturer at Department of Thai, Faculty of Humanities and Social
Sciences, Nakhon Sawan Rajabhat University.
Email : thai_nsrุ@hotmail.com

บทคัดย่อ

วรรณกรรมเรื่อง พิภกสอนเบญกาย เป็นวรรณกรรมคำสอนที่ได้รับอิทธิพลจากเรื่องรามเกียรติ์ นอกจากนี้จะมีความน่าสนใจในประเด็นเนื้อหาการสอนสำหรับสตรีในสังคมแล้ว ยังมีความน่าสนใจในด้านกลวิธีการสอนที่แตกต่างจากวรรณกรรมคำสอนเรื่องอื่น ๆ เพราะกวีได้สืบสร้างลักษณะทางวรรณศิลป์โดยใช้ศิลปะการสร้างอารมณ์สะท้อนใจเชื่อมโยงประสบการณ์ชีวิตของตัวละครหลักมาเป็นบทเรียนสำหรับชีวิตของตัวละครอื่น รวมทั้งชีวิตของผู้อ่าน การสั่งสอนที่เกิดขึ้นในวรรณกรรมคำสอนที่ได้รับอิทธิพลจากรามเกียรติ์ จึงมิใช่เป็นเพียงแค่การถ่ายทอดคำสอนการประพฤติปฏิบัติตนของบุคคลสถานภาพต่าง ๆ ตามที่ได้รับปลูกฝังและถ่ายทอดสืบมาจากอดีต หากยังเป็นการถอดถ่ายบทเรียนชีวิตที่คนหนึ่งสอนให้แก่อีกหนึ่งด้วยความรักและความปรารถนาดีอีกด้วย

คำสำคัญ : รามเกียรติ์, วรรณกรรมคำสอน

Abstract

Pipek Sorn Benchakai is didactic literatures which had an influence from Ramayana. Besides from teaching the moral lessons to women, these literature pieces also presented an interesting teaching style that were different from other didactic literatures. The poet portrayed that the stories used poetic devices to create the deeply moved emotion relate to the major characters' lives and experiences as moral lessons for other characters as well as the readers. The moral lessons in the Ramayana influenced these didactic literatures not only showed the moral lesson concerning the way to behave for people in the different social classes and values but also portrayed how one character teaches another character's life lessons and experiences with good intention.

Keywords : Ramayana, Didactic Literature

บทนำ

รามเกียรติ์ หรือ นิทานเรื่องพระราม ได้รับเค้าโครงเรื่องมาจากมหากาพย์รามายณะของอินเดีย ซึ่งมีอายุยาวนานกว่า 2,000 ปี หลักฐานที่เก่าแก่ที่สุดซึ่งแสดงว่าคนไทยรู้จักนิทานเรื่องพระรามนั้น ปรากฏตั้งแต่สมัยสุโขทัย โดยมีการใช้ชื่อพระรามเรียกชื่อถ้ำในศิลาจารึกหลักที่ 1 ต่อมาในสมัยอยุธยา ก็ปรากฏหลักฐานว่ามีการนำเรื่องรามเกียรติ์มาจัดแสดงเป็นมหรสพประเภทหนังและโขน ดังจะเห็นได้จากบทพากย์เรื่องรามเกียรติ์สมัยอยุธยา ตั้งแต่ตอนพระรามลงโทษนางสำนึกขาต่อเนื่องจนถึงทศกัณฐ์ล้มที่ยังหลงเหลือตกทอดมาจนปัจจุบัน นอกจากนั้นรามเกียรติ์ยังเป็นบ่อเกิดของศิลปะอีกหลายแขนง ทั้งในด้านจิตรกรรม ประติมากรรม นาฏกรรม วรรณกรรม และมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับความคิด ความเชื่อ ตลอดจนวัฒนธรรมการเมือง การปกครองของไทยอย่างแนบแน่น ดังนั้นรามเกียรติ์จึงได้กลายมาเป็นวรรณกรรมประจำชาติ และเป็นเครื่องประดับเกียรติยศของพระมหากษัตริย์สืบต่อมา ดังจะเห็นได้จากพระมหากษัตริย์รัชกาลต่าง ๆ มักจะทรงประกอบพระราชกรณียกิจอันเกี่ยวเนื่องกับรามเกียรติ์มาโดยตลอด

เป็นที่น่าสังเกตว่า ในการศึกษาวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์นั้น ผู้ศึกษามักจะเลือกศึกษาเฉพาะในส่วนที่เป็นบทโขนหรือบทละครซึ่งมีจำนวนหลายฉบับ หรือในลักษณะวรรณกรรมท้องถิ่น เช่น เรื่องพระลักพระลาม และพระรามขาดก ของภาคอีสาน เรื่องทอระมาน พรหมจักร และลักกาสิบโหของภาคเหนือ ซึ่งวรรณกรรมดังกล่าวล้วนแล้วแต่มุ่งวัตถุประสงค์ในการแต่งเพื่อสร้างความบันเทิงเป็นประเด็นสำคัญ อย่างไรก็ตาม จากการสำรวจข้อมูลวรรณกรรมเกี่ยวกับรามเกียรติ์ทำให้พบว่า มีวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์กลุ่มหนึ่ง ที่ไม่ได้ถูกแต่งขึ้นด้วยเหตุผลทางด้านความบันเทิงเหมือนกับ

ส่วนใหญ่นั้นก็คือ กลุ่มวรรณกรรมคำสอน ซึ่งจากการเก็บข้อมูลเบื้องต้น พบว่ามี 4 เรื่อง คือ **ทศรถสอนพระราม** มาจากเรื่องรามเกียรติ์ในตอนที่ว่าทศรถให้โอวาทแก่พระรามถึงราชวัตรที่พระมหากษัตริย์ควรปฏิบัติต่อราษฎร และสอนหลักการครองเมือง ก่อนที่จะมอบราชสมบัติให้ **พาลีสอนน้อง** มาจากเรื่องรามเกียรติ์ ในตอนที่พาลีรู้ตัวจะตายด้วยศรของพระราม จึงเรียกกองคตและสุครีพมาสั่งสอนเรื่องขนบธรรมเนียมที่ข้าราชการหรือราชเสวกควรประพฤติปฏิบัติต่อเจ้านาย เพื่อให้ทั้งสองได้ฝากตัวเป็นข้าราชการบริพารของพระราม **ทศกัณฐ์สอนน้อง** มาจากเรื่องรามเกียรติ์ ในตอนที่ทศกัณฐ์จะสิ้นชีวิต จึงได้ให้โอวาทแก่พิเภกผู้เป็นอนุชา ซึ่งทศกัณฐ์ขัดเคืองมาโดยตลอด เพราะพิเภกไปสวามีภักดีต่อพระรามและได้แนะนำกลศึกให้พระรามจนเป็นฝ่ายมีชัยในที่สุด โดยคำสอนของทศกัณฐ์เป็นการแนะนำวิธีการเป็นข้าราชการบริพารที่ดี และ **พิเภกสอนเบญยกาย** มาจากเรื่องรามเกียรติ์ในตอนพิเภกถูกทศกัณฐ์ขับให้ออกจากกรุงลงกา พิเภกจึงได้ส่งเสียนางเบญยกายผู้เป็นธิดา ให้สงบเสงี่ยมเจียมตัวเจียมใจ รักษาตนไม่ให้ใครมาดูหมิ่นได้ และให้มีความรู้ในด้านการบ้านการเรือน

กล่าวเฉพาะเรื่อง **พิเภกสอนเบญยกาย** นั้น พบว่า มีความน่าสนใจอย่างยิ่ง ทั้งในแง่มุมของการนำเนื้อเรื่องจากรามเกียรติ์มาสร้างสรรค์เป็นนาฏการใหม่ในรูปแบบวรรณกรรมคำสอน ซึ่งไม่ปรากฏในบทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช และในแง่มุมของการปลูกฝังอบรมจริยศาสตร์อันพึงประสงค์ของสตรีไทย

พิเภกสอนเบญยกาย : ความแพร่หลายและความสัมพันธ์กับวรรณกรรมต้นเรื่อง

วรรณกรรมเรื่อง **พิเภกสอนเบญยกาย** เป็นวรรณกรรมคำสอนที่ประมวลความเชื่อเกี่ยวกับจริยศาสตร์ และข้อควรปฏิบัติสำหรับสตรีในการ

ตำรงชีวิตครองตนอยู่ในสังคมได้อย่างถูกต้องตามแบบแผน ปรากฏจากผู้คน ตีฉินนินทา โดยมีที่มาจากรามเกียรติ์ในตอนพิเภกถูกทศกัณฐ์ขับออกจาก กรุงลงกา เนื่องจากทำนายฝันว่าทศกัณฐ์จะพ่ายแพ้แก่พระราม และให้คีน นางสีดาไปเสีย ก่อนพิเภกจะออกเดินทาง จึงได้เข้ามาลานางตรีชดาและ อบรมสั่งสอนนางเบญกาย เกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติตนและการครองตน ของสตรีที่ดี ซึ่งจากการรวบรวมต้นฉบับพิมพ์พบ 2 สำนวน ดังนี้

คำกลอนสุภาพเรื่องพิเภกสอนเบญกาย

แม้คำกลอนสุภาพเรื่องพิเภกสอนเบญกาย จะไม่ได้ระบุชื่อผู้แต่ง ไว้ในคำประพันธ์ แต่ในการพิมพ์ครั้งแรกนั้น ได้ระบุไว้ชัดเจนว่า พระธรรม สาทรร (ศุข) แต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทโคลงกระทู้ 1 บท และตามด้วย กลอนเพลงยาว โดยตีพิมพ์ครั้งแรกใน หนังสือคำกลอนสุภาพ เรื่อง พาลี สอนน้อง และ พิเภกสอนเบญกาย พิมพ์แจกเป็นที่ระลึก ในการปลงศพ นางอิม ขึ้นสมทรง วันที่ 11 เมษายน พ.ศ. 2480 ณ วัดประยูรวงศาวาส

“หนังสือคำกลอนสุภาพทั้งสองเรื่องนี้ ปรากฏตามโคลงนำเรื่อง ว่าผู้แต่ง คือ พระธรรมสาทร นามเดิม ศุข เป็นข้าหลวงเดิม (ไม่ทราบว่าเป็นรัชกาลไหน แต่เข้าใจว่าในรัชกาลที่ 5) มีประวัติว่า เมื่อยังหนุ่มเคยเป็น นายยามมาก่อนแล้ว คงจะเป็นคนเฉลียวฉลาดอยู่ ภายหลังจึงโปรดให้ ข้าราชการ โดยความชอบนั้น จึงได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์ให้เป็น ที่พระธรรมสาทร และกลอนสุภาพนี้ ก็ปรากฏว่าแต่งขึ้นในเวลาได้รับ พระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นพระธรรมสาทรแล้ว แม้จะมีสำนวนโวหาร ในเชิงประพันธ์ขัดอยู่บ้าง แต่ก็เป็นเรื่องที่เป็นคติอยู่ จึงหวังว่าผู้รับไปอ่าน คงพอใจ”

(พิเภกสอนเบญกาย 2480 : คำนำ)

คำกลอนสุภาชีวิตเรื่องพิเภกสอนเบญจกาย ไม่มีบทไหว้ครูหรือ
บทแนะนำผู้แต่ง และการแจ้งวัตถุประสงค์ในการแต่ง แต่เริ่มต้นด้วยโคลง
กระทู้ชื่อพิเภกสอนบุตร ซึ่งเป็นการสรุปเนื้อหาโดยย่อ ดังนี้

	พิ ลาปเล่าลูกแล้ว	แลโฉม
เภก	พักตร์หนึ่งทรวงโตรม	โศกเส้
สอน	สาวสั่งสองโลม	ลาญสาวาสดี
บุตร	เบญจกายหมายเหม้	ไม่ม้วยมาเมือง

(พิเภกสอนเบญจกาย 2480 : 16)

จากนั้นจึงเริ่มเรื่องในส่วนของกลอนเพลงยาว โดยการกล่าวทักความ
แนะนำตัวละครคือพิเภก ว่า เป็นโหราเอก ได้ทำนายฝันทศกัณฐ์ และทำให้
ทศกัณฐ์โกรธจนจะเข่นฆ่า แต่กุ่มภรรยาและอินทรีชิตช่วยห้ามไว้ ทศกัณฐ์
จึงไล่พิเภกออกไปจากเมืองลงกา แล้วจึงเป็นเรื่องราวของพิเภกที่ถูกทศกัณฐ์
ขับออกจากวัง จึงกลับมาเก็บข้าวของและลาลูกเมียที่ปราสาทของตน

	โหรารู้ดูดีคัมภีร์เอก	โ้สสงสารมารชื่อชื่อพิเภก
	เมื่อทำนายทายสุบินทศพักตร์	เลิศในเลขไตรเพทพิเศษยา
	กุ่มภรรยาอินทรีชิตคิดเมตตา	พระยายักษ์เคื่องคิดจะเข่นฆ่า
	สั่งให้ไล่ขับเสียจากเมือง	ทูลขอโทษาพระยายักษ์
	มาปราสาทโศกสุดบุตรเมียรัก	ให้แค้นเคื่องวิตกเพียงอกหัก
		ชบพักตร์โสภาน้ำตานอง

(พิเภกสอนเบญจกาย 2480 : 16)

จากนั้นการดำเนินเรื่องจะกล่าวว่พิเภกกลับมาที่ปราสาทของตน เพื่อล่่านางนตรีชฎาและนางเบญกาย และบอกให้ทั้งสองนางอยู่อย่าง เจริญมั่วระวังตน นางตรีชฎาขอตามไปด้วย แต่พิเภกเห็นว่านางตรีชฎา ควรอยู่ดูแลนางเบญกายที่ปราสาท และกล่าวสั่งสอนการประพฤติปฏิบัติตน ของสตรีให้แก่นางเบญกาย และปิดเรื่องด้วยการที่พิเภกได้ทำนายว่ากรุงลงกา จะถึงกาลวิบัติ และเมื่อได้ฤกษ์ตีสิบเอ็ด พิเภกก็แต่งตัวและเหาะจากปราสาท มาที่หน้าพลับพลาของพระราม ดั่งข้อความต่อไปนี้

ได้ฤกษ์ตีสิบเอ็ดพอเสร็จจสอน	เผยบัญชีรดูในห้องพระเวหา
ดาวก็เลื่อนเดือนก็ลับบรรพต	ได้เวลาเพ็ชรฤกษ์จำเริญยาม
ท้าวจัดแจงแต่งตัวไปตามเพศ	ร้ายพระเวทพระมนตร์จบคำรบสาม
ประณมหัตถ์มนัสน้อมนิกพระนาม	เดชะความอิชฐฐานบันดาลดล
อำนาจพระบารมีบรมเศร	สยงเศศแสงกายทุกขุมชน
ให้หอมหวานลั่นทิพย์สุคนธ์ปน	มาเอิบอาบซาบสกลสำราญกาย
ให้เหตุดเห็นเป็นมหัศอัครจรรย	แสงฉ้อซันโชติช่วงวิเชียรฉาย
บันดาลให้ตัวลอยพลอยพระพาย	หอบเหาะหายข้ามมหาสาคร
กุมกระบองล่องฟ้าด้วยสามารถ	โดยอำนาจบุญฤทธิ์มหิศร
น้อมเศศนมัสการพระสิกร	ลอยร่อนตั้งหน้าพระพลาเอย

(พิเภกสอนเบญกาย 2480 : 20)

พิเภกสอนบุตร

พิเภกสอนบุตรสำนวนนี้ ระบุนามผู้แต่งไว้ท้ายเรื่องว่า “นามเราแต่ งามหัตถาวังหน้าเอย” ตีพิมพ์ในหนังสือรวมสุภาษิตเก่า โดยโครงการอนุรักษ์ ตำราเก่า สำนักพิมพ์บันทึกสยาม เมื่อ พ.ศ.2545 แต่งด้วยคำประพันธ์

ประเภทกลอนเพลงยาว โดยเริ่มต้นเรื่องด้วยเรื่องราวของพิเภกที่ถูกทศกัณฐ์
ขับออกจากวัง จึงกลับมาเก็บข้าวของและลาลูกเมียที่ปราสาทของตน ดังนี้

โหรารู้ตืดคัมภีร์เอก

เมื่อนำนายทนายสุบินทศพัคตร์

กุมภกรรฐ์อินทรชิตคิดเมตตา

สั่งให้ไล่ขับเสียจากเมือง

มาปราสาทโศกสุดบุตรเมียรัก

ไอ้สงสารมารซื้อชื่อพิเภก

เลิศในเลขไตรเพทวิเศษยา

พระยายักษ์เคื่องคิดจะเข่นฆ่า

ทูลขอโทษาพระยายักษ์

ให้แค้นเคื่องวิตกเพียงอกหัก

ชบพัคตร์โสกาน้ำตานอง

(พิเภกสอนบุตร 2545 : 86)

ในตอนจบเรื่องมีการบอกที่มาของเรื่องว่ามาจากเรื่องรามเกียรติ์
แต่ผู้แต่งได้นำมาแต่งใหม่ให้มีเนื้อหาการสั่งสอนความชัดเจนมากยิ่งขึ้น
และให้ผู้อ่านสามารถอ่านแล้วเข้าใจได้ง่าย พร้อมบอกชื่อของผู้แต่งว่าเป็น
มหาดชาว์หน้า ดังข้อความต่อไปนี้

ขอจบเรื่องเบื้องหลังครั้งพิเภก

ข้าพเจ้าผู้ประดิษฐ์คิดจำลอง

พอเป็นแบบกษัตริย์คติโลก

เป็นเค้าข้อแต่พอให้เข้าใจ

ด้วยของเดิมสั่งสอนกลอนไม่ขัด

ให้อ่านง่ายปลายนุสนธิ์แสดง

โหรารู้ตืดคัมภีร์เอก

ให้คล้องจองผูกกลอนไว้สอนใจ

ให้เสื่อมโศกสร้างทุกข์เป็นสุขใส

สำเนาในรามเกียรติ์มาเปลี่ยนแปลง

เราจึงจัดบทแบบเข้าแอบแฝง

นามเราแต่งมหาดชาว์หน้าเออ

(พิเภกสอนบุตร 2545 : 91)

สิ่งที่น่าสังเกตระหว่างพิเภกสอนเบญจกาย กับ พิเภกสอนบุตร ก็คือ วรรณกรรมคำสอนทั้งสองสำนวนนี้ มีโครงเรื่องและเนื้อหาคำสอนใกล้เคียงกันมาก กล่าวคือ เริ่มจากการเกริ่นนำว่า พิเภกที่ถูกทศกัณฐ์ขับออกจากวัง จึงกลับมาเก็บข้าวของและลาลูกเมียที่ปราสาทของตน พร้อมสั่งสอนนางเบญจกายเกี่ยวกับข้อควรประพฤติปฏิบัติตนของสตรี และปิดเรื่องด้วยกล่าวว่าพิเภกล่าถ่านนางตรีชฎาและนางเบญจกายแล้ว ได้ทำนายว่ากรุงลงกาจะถึงกาลวิบัติ และเมื่อได้ฤกษ์ตีสิบเอ็ด พิเภกก็แต่งตัวและเหาะจากปราสาทมาที่หน้าพลับพลาของพระราม นอกจากโครงเรื่อง เนื้อเรื่อง ตลอดจนคำสอนจะเหมือนกันแล้ว แม้แต่การใช้ภาษาลีลาโวหารต่าง ๆ ก็มีความเหมือนกันมาก จนเหมือนเป็นสำนวนเดียวกัน และมีส่วนที่แตกต่างกันเล็กน้อยเท่านั้นจนอาจจะเรียกได้ว่าเป็นลักษณะของการ “เกลากลอน” ดังแสดงในตารางเปรียบเทียบต่อไปนี้

ข้อความที่ใกล้เคียงกัน

พิภกสอนเบญกาย	พิภกสอนบุตร
<p>สงสารแต่เบญกายสายสวาท <u>ตั้งนางนาฏในสวรรค<u>ชั้นที่สาม</u></u> วิไลลักษณพิภกตรมิวตั้งเพ็ญงาม พยายาม<u>เยาว์รุ่น</u>จำเรียวทรง สงวนไว้ในปรางค์เหมือนนางแก้ว เป็นกรรมแล้วลูกน้อย<u>จะพลอยผง</u> <u>ไอ้ครั้งนี้ที่เหนจะเป็นองค์</u> นางโสภทรงสองทุกข์เข้าทับทรวง พระยายักษ์<u>ยอหัตถ์สัมผัส</u>ปลอบ เจ้าว่าชอบ<u>เชิง</u>หญิงทุกสิ่งหวง <u>จงอยู่</u>เลี้ยงลูกยาธิตาดวง อย่าเป็นห่วงกับพี่เจ้าตรีชฎา อันครั้งนี้พี่จะไป<u>ไกล</u>แล้ว <u>น้องแก้ว</u>อยู่หลังระวังหน้า สงวนองค์จงดีมีอัชฌา เลี้ยงลูกยายังเยาว์อย่าเบาความ (พิภกสอนเบญกาย 2480 : 16)</p>	<p>สงสารแต่เบญกายสายสวาท <u>ตั้งนางนาฏในสวรรค<u>ที่ชั้นสาม</u></u> วิไลลักษณพิภกตรมิวตั้งเพ็ญงาม พยายาม<u>เยาว์รุ่น</u>จำเรียวทรง สงวนไว้ในปรางค์เหมือนนางแก้ว เป็นกรรมแล้วลูกน้อย<u>นวลระหง</u> <u>ไอ้ครั้งนี้ที่เหนจะเห็นองค์</u> นางโสภทรงสองทุกข์เข้าทับทรวง พระยายักษ์<u>โสภคัลย์ร่ำพัน</u>ปลอบ เจ้าว่าชอบ<u>การ</u>หญิงทุกสิ่งหวง <u>ค้อยอยู่</u>เลี้ยงลูกยาธิตาดวง อย่าเป็นห่วงกับพี่เจ้าตรีชฎา อันครั้งนี้พี่จะไป<u>จากไกล</u>แล้ว <u>นางน้องแก้ว</u>อยู่หลังระวังหน้า สงวนองค์จงดีมีอัชฌา เลี้ยงลูกยายังเยาว์อย่าเบาความ (พิภกสอนบุตร 2545 : 87)</p>

ข้อความที่แตกต่างกัน

พิภกสอนเบญกาย	พิภกสอนบุตร
<p>อย่าถือผิดเป็นชอบประกอบสัตย์ ระวางไว้ในสวัสดิกษา เป็นสตรีที่ชั่วทั่วนิินทา เหมือนหนึ่งกาก็แกมกลกับคนธรรพ์ ที่กรุงพาดสอนอุษาธิตาทำว เธอว่ากล่าวควรจะชมคมสัน กฤษณาสอนน้องของสำคัญ จงผ่อนผันเลือกใช้ที่ได้การ (พิภกสอนเบญกาย 2480 : 16)</p>	<p>อย่าถือผิดเป็นชอบประกอบสัตย์ ระวางไว้ในสวัสดิกษา เป็นสตรีที่ชั่วทั่วนิินทา เหมือนหนึ่งกาก็แกมกลกับคนธรรพ์ อีกสมุดตัวทองของในตู้ จงหมั่นดูให้มากทั้งพากย์ฉันท แบบฉบับตำราสารพัน จงผ่อนผันเลือกใช้ที่ได้การ (พิภกสอนบุตร 2545 : 87)</p>

ในด้านความสัมพันธ์กับวรรณคดีต้นเรื่อง หากพิจารณาเปรียบเทียบระหว่างคำกลอนสุภาพเรื่องพิภกสอนเบญกาย และพิภกสอนบุตร กับบทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ซึ่งเป็นวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ฉบับที่ได้รับการยกย่องและยอมรับว่า มีเนื้อความสมบูรณ์มากที่สุด จะพบว่า เนื้อหาในบทละครเรื่องรามเกียรติ์ ไม่ปรากฏบทอบรมสั่งสอนที่พิภกมีต่อนางเบญกาย กลับเน้นที่อารมณ์เศร้าโศกคร่ำครวญของตัวละครที่ต้องพลัดพรากจากกัน ดังมีเนื้อหาว่าเมื่อพิภกถึงปราสาทได้ครวญถึงชะตากรรมตัวเองและเล่าเรื่องทำนายฝันแล้วถูกทศกัณฐ์กริ้วและสั่งเนรเทศออกจากเมือง ให้นางตรีชฎาและนางเบญกายฟัง พร้อมบอกว่าทศกัณฐ์ประทานนางตรีชฎาให้อยู่รับใช้นางสีดานางตรีชฎาและนางเบญกายครวญลาพิภกด้วยความเศร้าโศกเสียใจ จากนั้นพิภกจึงออกเดินทางไปจากเมือง ส่วนเรื่องพิภกสอนเบญกาย และพิภกสอนบุตร นั้นนอกจากจะมีการเพิ่มเนื้อหาใหม่ซึ่งเป็นคำสอนของพิภกที่มีต่อ

นางเบญญาเกี่ยวกับการครองตัวและครองเรือนของสตรี แล้ว ยังเพิ่มครวญของเหล่าสาวใช้นางกำนัล และเพิ่มบทพิพากษานายอนาคตของกรุงลงกาอีกด้วย

คำสอนสตรีที่ปรากฏในพิเภกสอนเบญญา

เมื่อพิจารณาคำกลอนสุภาชีวิตเรื่องพิเภกสอนเบญญาในฐานะวรรณกรรมคำสอน จะพบว่า ผู้แต่งได้เลือกใช้โอกาสในสอน คือ เมื่อตัวละครจะต้องพลัดพรากจากกัน โดยในเนื้อเรื่องพิเภกได้ถูกขับออกจาก จึงรู้สึกเป็นห่วงนางตรีชฎาผู้เป็นชายา และนางเบญญา ผู้เป็นธิดา จึงได้สั่งสอนวัตรปฏิบัติของสตรีให้ด้วยความเป็นห่วง ซึ่งแสดงถึงความรักความห่วงใยที่พ่อมีต่อลูกสาวเพียงคนเดียว ดังที่พิเภกได้กล่าวว่า “เจ้าเป็นบุตรสุดรักของบิดเรศ ตั้งดวงเนตรควรเมืองอยู่เบื้องขวา” เมื่อพิเภกรู้ว่าตนจะไม่ได้อยู่ดูแลลูกอย่างใกล้ชิดอีกต่อไปแล้ว กอปรกับในเวลานั้นลูกและภรรยาที่กำลังจะตกอยู่ในภาวะที่ลำบาก ด้วยเหตุที่มาจากกรกระทำของตนเองที่ไปทูลขัดท้าวทานทศกัณฐ์ ความห่วงและกังวลเกี่ยวกับความเป็นอยู่ของลูกสาวจึงมีมากขึ้นเป็นทบเท่าทวีคูณ

ดังนั้น คำสอนของพิเภกที่มีให้แก่เบญญาจึงมิได้เป็นเพียงแนวทางการประพฤติที่ถูกต้องตามครรลองของสตรี หากแต่ยังมีคุณค่าในฐานะเป็นความห่วงใยของพ่อที่มีต่อลูกสาวด้วย และเป็นที่น่าสังเกตว่าบทบาทของผู้สอนและผู้ถูกสอนในวรรณกรรมคำสอนเรื่องนี้แสดงให้เห็นว่าผู้สอนต้องมีความอาวุโสมากกว่าผู้ถูกสอน ซึ่งสอดคล้องกับค่านิยมความเชื่อของคนไทย ที่มีให้ความเคารพเชื่อฟังของผู้อาวุโส ดังสำนวนที่อาบน้ำร้อนมาก่อน ด้วยผู้อาวุโสเป็นผู้มีประสบการณ์ชีวิต ผ่านเรื่องราวที่หลากหลาย ทั้งดีและร้าย ได้เห็นโลกมามาก นอกจากนั้นผู้สอนกับผู้ถูกสอนในวรรณกรรมคำสอนยังมีความสัมพันธ์ทางสายเลือดที่ใกล้ชิด คือ เป็นบิดากับบุตร นี้ ย่อมเป็น

เครื่องพิสูจน์ยืนยันและแสดงถึงความรัก ความปรารถนาดี ฝ่ายหนึ่งมีให้อีกฝ่ายได้

ในส่วนของเนื้อหาที่สอนนั้น พบว่าคำกลอนสุภาพชื่อเรื่องพิเภกสอนเบญจกาย พบว่ามีการสอนหลักปฏิบัติของสตรีในหลากหลายสถานภาพและบทบาท ได้แก่ การปฏิบัติตนกับเจ้านาย การปฏิบัติตนในฐานะสตรี และการปฏิบัติตนในฐานะภรรยา ดังนี้

การปฏิบัติตนกับเจ้านาย

แม้ว่าพิเภกจะได้กล่าวตักเตือนนางเบญจกายว่า “*ทศกัณฐ์เจ้ากรุงลุงของเจ้า เป็นคนเมาราคะจะตายโหง ... อย่าประจบคบหาเวียนมาไป ... อย่ารู้เห็นเป็นใจได้อาสา*” (พิเภกสอนเบญจกาย 2480 : 16) แต่เนื้อหาในส่วนของคำสอนก็มีการอบรมให้สตรีรู้จักฝากตัว ชื่อสัตย์ และจงรักภักดี กับเจ้านาย หากเจ้านายกริ้วโกรธ ก็ให้พิจารณาว่าเป็นความผิดของตนเอง หากเจ้านายทุกข์ ให้ร่วมทุกข์ด้วย อย่าเกียจคร้านในการทำงาน และคอยอยู่รับใช้ใกล้ชิด เมื่อเจ้านายสั่งสิ่งใดให้เร่งทำ ดังข้อความต่อไปนี้

เมื่อคราวดีมีสุขเมื่อทุกข์โศก	สำหรับโลกทั่วหล้าอัชฌาสัย
คราวเคราะห์ร้ายนายโกรธจะโทษใคร	โทษเอาใจตัวเองไม่เกรงนาย
จงฝากตัวกลัวผิดคิดให้ชอบ	ตามระบอบโบราณประมาณหมาย
ชาติเพราะรักเจ้าบ่าวรักนาย	อันเรื่องร้ายนอกในระไวระวัง
จงสัตย์ซื่อสวามีภักดีรักนาย	อย่ามองหมายถมทับเมื่อลับหลัง
ให้รู้เก็บรู้จักนสินหรือยัง	ถ้านายสั่งทำการอย่าคร้านแซ
แม่นนายทุกข์เจ้าอย่าสุขเกษมเสียง	จงคอยเคียงนั่งนั่งฟังกระแเส
ถ้าอยู่ไกลไม่ทันจะผันแปร	แม่นนายใช้อ่าได้แซให้เข้าเชือน

(พิเภกสอนเบญจกาย 2480 : 17)

การปฏิบัติตนในฐานะสตรี

เนื้อหาคำสอนส่วนใหญ่ของวรรณกรรมเรื่องพิเภกสอนเบญจกาย จะเป็นการสั่งสอนในการประพฤติปฏิบัติตัวของสตรี ซึ่งมีทั้งที่เกี่ยวข้องกับ สตรีโดยเฉพาะ และเรื่องที่สามารถประยุกต์ใช้ได้ทั้งบุรุษและสตรี ได้แก่ การสอนให้รู้จักฟังหูไว้หู ไม่ด่วนเชื่อสิ่งใดโดยง่าย อย่าถือผิดเป็นชอบ ให้คิดก่อนทำ อย่าคบคนพาลเป็นมิตร หมั่นศึกษาตำรับตำราคำสอนสตรี ให้รู้จักสำรวมกิริยาอาการในอิริยาบถทั้งสี่ นุ่งห่มแต่งกายให้พอสมฐานะตน ยกตัวอย่างดังข้อความต่อไปนี้

จะนุ่งผ้าทาแป้งและแต่งองค์	พอสมทรงสารพัตรอย่าตัดจริต
งามยศมารยาตรทั้งผาดพิศ	อย่าคบคิดคนพาลสันดานโกง
	(พิเภกสอนเบญจกาย 2480 : 18)

นอกจากนั้น ในวรรณกรรมคำสอนเรื่องพิเภกสอนเบญจกาย ยังให้ความสำคัญเกี่ยวกับความรู้ความสามารถของสตรีในเรื่องการบ้านการเรือน โดยเฉพาะเรื่องการครัวทำอาหารคาวหวาน สตรีต้องฝึกหัดให้ชัดเจน เพราะ เป็นสิ่งที่จำเป็นในการออกเรือนต่อไป ดังข้อความต่อไปนี้

ตัวเป็นหญิงสิ่งไรไม่สันทัด	ให้เจนจัดในทำนองของคาวหวาน
ถึงจะเป็นเจ้าจอมหม่อมพนักงาน	คงโปรดปรานได้ชื่อเป็นมือดี
สารพัตรหัดให้เห็นเป็นวิชา	เขาย่อมว่าชาววังช่างบายศรี
รู้ไว้เมื่อเมื่อหน้าได้สามี	ถึงเป็นที่ท่านผู้หญิงอย่าทิ้งศรี
	(พิเภกสอนเบญจกาย 2480 : 17)

ทั้งยังได้ตักเตือนสตรีว่าอย่าทระนงและถือตนว่ามีรูปงาม เพราะเป็น
ความงามภายนอกซึ่งไม่อยู่ยั่งยืน สักวันก็จะเสื่อมสลายไป เหมือนกับดอกไม้
ที่เริ่มแย้มก็ย่อมมีแมลงภู่มิ้ดมารุมตอม แต่เมื่อดอกไม้ร่วงโรยแล้วก็จะไร้ผู้คน
สนใจอีกต่อไป ดังข้อความต่อไปนี้

อย่าถือใจไหลหลงว่าทรงงาม   เมื่อยามสาวก็ยังสวยสำรวยทรง
เหมือนสายหยุดสุดสายก็หายหอม   พวงพยอมมลิลาหมาหาง
เมื่อยามแย้มภุมเรศเจตน์ประจง   พิศวงอยู่ด้วยกลิ่นถวิลวอน
ครั้นโรยร่วงพวงผากก็คลาคลาด   แรมนिरาสรายเร่หาเกสร
มีต้นดงทรงช่ออรชร   หม่อมรมเหมือนชายที่หมายเซย
(พิเภกสอนเบญจกาย 2480 : 18)

คำสอนสิ่งที่น่าสนใจอีกประการที่ไม่ค่อยพบในวรรณกรรมคำสอน
สตรีเรื่องอื่น ๆ ก็คือ การสอนเรื่องการทำมาหากิน ทั้งนี้เพราะวรรณกรรม
ส่วนใหญ่มักจะกล่าวถึงการดูแลบ้านเรือนและปรนนิบัติสามี แต่ในวรรณกรรม
เรื่องพิเภกสอนเบญจกาย ได้กล่าวถึงการทำมาหากินของสตรีในด้านการ
ค้าขาย ว่าต้องรู้จักใช้คำพูดที่ไพเราะอ่อนหวานเพื่อจะเป็นที่เมตตาของผู้อื่น
ดังข้อความต่อไปนี้

ถ้ายากจนไปข้างหน้าคิดค้าขาย   อย่าเสียดายลมล่อยอให้เหลือ
ซื้อก็ง่ายขายก็คล่องด้วยต้องเชิง   ปลุกเป็นเฟิงนำถั่งนั้งร้านชำ
หญิงเรียกแม่ชายเรียกพ่ออ้อให้ซื้อ   ผู้ใดหรือจะไม่ชมว่าคมชำ
ถ้าปากร้ายขายคำว่าระยำ   ฟิงน้ำคำคนก็คิดเคืองระคาย
(พิเภกสอนเบญจกาย 2480 : 18)

การปฏิบัติตนในฐานะภรรยา

บทบาทและหน้าที่สำคัญยิ่งของสตรี ก็คือ ภรรยา ซึ่งต้องดูแลปรนนิบัติสามีให้มีความสุขกายและสุขใจ ทั้งนี้เพราะความสุขและความดีงามของสตรีนั้น ขึ้นอยู่กับผู้ชายหรือสามีเป็นสำคัญ ดังที่พิเภกสอนเบญกายว่า “อันสตรีดีด้วยชายหมายประมาณ” (พิเภกสอนเบญกาย 2480 : 18) หรือ “อย่าโทษชายลายชั่วอยู่ตัวหญิง แม้นดีจริงชายคงชูปอุปถัมภ์” (พิเภกสอนเบญกาย 2480 : 20) ซึ่งวรรณกรรมนี้ได้กล่าวถึงการปฏิบัติตนในฐานะภรรยาไว้หลายประเด็น ยกตัวอย่างเช่น ให้เคารพยำเกรงสามี ผากเนื้อผากตัวกับสามี ให้รักเดียวใจเดียว ซื่อสัตย์ต่อสามี ให้รู้จักดูแลบำรุงตนเองให้สวยงามน่าใกล้ชิด ระวังคำพูดกับสามี อย่าปากกล้าปากไว อย่าเล่นตัวหรืออนสามี

นอกจากนั้น ยังห้ามผู้เป็นภรรยาไม่ให้แสดงอาการหึงหวงเมื่อสามีมีภรยาน้อย เพราะเป็นเรื่องธรรมดาของผู้ชาย แต่คนที่เป็ภรยาลหลงต้องรู้จักหาวิธีและหนทางในการควบคุมภรยาน้อยให้ได้ ดังข้อความต่อไปนี้

อันจิตต์ชายได้หนึ่งรำพึงสอง	ตามทำนองนอนนิกตริกเฉลียว
น้ำมากปลาไม่ตายวายกลมเกลียว	สายน้ำเชี่ยวขอบมัจฉาในสาชล
เป็นเมียหลวงหวงหึงเสน่หา	เหมือนพาลพากัยรำพึงไม่มีผล
สารพัตรป่วยงานการของตน	ทั้งผู้คนพาลต่ำว่ากระทบ
เขาย่อมว่าสามานย์ผจงานผิว	ไม่ไว้ตัวเมียน้อยจะพลอยตบ
รู้ไกลเกลี้ยเมียน้อยคอยนอบนบ	จงปรารภรักผิวของตัวเดิม
ถึงเสียทองเท่าตัวผัวอย่าเสีย	ทำไมเมียน้อยน้อยปล่อยให้heim
ใครพลั้งพลาดขาดเหลือช่วยเจือเติม	จงส่งเสริมสอนให้ชอบปลอมไว้ใช้
อันแม่เรือนเหมือนแมวมเยียน้อยหนู	ศิษย์กับครูธรรมดาอชฌาสัย

เขาก็จิตต์คิดดูเจ้าเราก็ใจ
ถ้าเขาซื้อเราซื้ออย่าถ้อยศ
ขอบจะใช้ได้เชือดเลือดจิ้งซึก

รักกันไว้ดีกว่าซังระวังรัก
แม่นใครคดเราก็คมอยู่ในฝัก
ให้รู้จักแข็งอ่อนผ่อนปัญญา
(พิเภกสอนเบญยกาย 2480 : 19)

ในขณะที่เดียวกัน หากสตรีนั้นต้องพลาดพลั้งตกอยู่ในสภาพฐานะ
ภรรยาบ่อย ก็จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องรู้จักปฏิบัติตนต่อภรรยาหลวง เพื่อให้
ภรรยาหลวงมีความเมตตา แต่อย่างไรก็ตามในวรรณกรรมเรื่องพิเภก
สอนเบญยกาย ก็แสดงให้เห็นถึงความต่ำต้อยของสถานภาพผู้เป็นภรรยาบ่อย
อย่างชัดเจน ดังข้อความต่อไปนี้

แม้มีกรรมต่ำต้องเป็นเมียบ่อย
ถึงทำดีก็เป็นร้ายหมายนินทา
ทำให้ขอบมอบตัวเช่นทาสี
จตั้งจิตต์คิดประจบให้สบใจ
มันเจ็บใจไม่ชั่วผิวของเขา
ทั้งเมียหลวงลวงว่าซี้ซ้าพลอย

เมียหลวงคอยหยิบผิตด้วยอิจฉา
จงอุตส่าห์ฝากตัวเจ้าผิวไว้
ให้ท่านมีเมตตาอ้อซมส้าย
ตัวเป็นไทยก็เหมือนทาสชาติเมียบ่อย
เหมือนแกลั้งเอาไฟจี้เข้าที่ผวย
แต่เห็นมากกว่าร้อยยอมเรื้อรัง

(พิเภกสอนเบญยกาย 2480 : 20)

บทสรุปและเสนอแนะ

การนำเรื่องราวหรือวรรณกรรมที่กวีมีความประทับใจมาผลิตซ้ำ
ในรูปแบบต่าง ๆ นั้นนับว่าเป็นวัฒนธรรมทางวรรณศิลป์อย่างหนึ่งของ
คนไทย ดังนั้นเมื่อกวีได้อ่านหรือรับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับบรมเกียรติ์และเกิด
ความประทับใจ ก็ย่อมมีความต้องการที่จะนำเสนอซ้ำหรือนำเสนอใหม่

ในมุมมองหรือประเด็นที่ตนเองสนใจ ทำให้เกิดกลุ่มวรรณกรรมคำสอนที่ได้รับอิทธิพลจากรามเกียรติ์ขึ้น สำหรับวรรณกรรมเรื่องพิเภกสอนเบญกายนี้ พบ 2 ส่วนวน คือ คำกลอนสุภาพเรื่องพิเภกสอนเบญกาย ของพระธรรมสาตร (ศุข) และเรื่องพิเภกสอนบุตร ของ มหัตข้าวังหน้า ซึ่งทั้งสองฉบับมีลักษณะของการเกลากลอนกัน ในส่วนของความสัมพันธ์กับวรรณกรรมต้นเรื่องพบว่า วรรณกรรมเรื่องพิเภกสอนเบญกายใช้เพียงฉากเหตุการณ์จากรามเกียรติ์ และสร้างคำสอนขึ้นมาใหม่ ในประเด็นด้านคำสอนสตรีนั้น พบว่ามีการสอนหลักปฏิบัติของสตรีในหลากหลายสถานภาพและบทบาท ได้แก่ การปฏิบัติตนกับเจ้านาย การปฏิบัติตนในฐานะสตรี และการปฏิบัติตนในฐานะภรรยา ซึ่งส่องสะท้อนให้เห็นภูมิปัญญาของบรรพชนไทย ในการกำหนดวางแนวทางจริยปฏิบัติอันดีงามให้แก่สตรีในสังคม เพื่อสร้างทรัพยากรมนุษย์ (Human resource) อันมีคุณค่าและมีคุณสมบัติอันพึงประสงค์ เหมาะแก่กาลและสถานการณ์ในขณะนั้น

บรรณานุกรม

- โครงการอนุรักษ์ตำราเก่า. (2545). **หนังสือรวมสุภาพิตเก่า**. กรุงเทพมหานคร : บันทึกสยาม.
- ธรรมสาตร (ศุข), พระ. (2480). **คำกลอนสุภาพิตเรื่องพาลีสอนน้อง และ พิเภกสอนเบญจกาย**. พิมพ์แจกเป็นที่ระลึกในการปลงศพ นางอิม ขึ้นสมทรง ณ วัดประยูรวงศาวาส 11 เมษายน 2480.
- นิยะดา เหล่าสุนทรและคนอื่น ๆ. (2540). **ภูมิปัญญาของคนไทย : ศึกษา จากวรรณกรรมคำสอน**. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ส่งเสริมกลุ่มวิจัย-เมธีวิจัยอาวุโส สกว.
- พุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, พระบาทสมเด็จพระ.(2549). **บทละครเรื่อง รามเกียรติ์**. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร : ศิลปาบรรณาการ.

ศึกษารูปแบบและสถานภาพพิธีกรรมดนตรีและการแสดง
“หออเชื้อะ” กลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ
บ้านเพชรดำ ตำบลเขาค้อ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์
A Study of Patterns and Status of Music Rituals
and Performances “Worchia”, Thai Ethnic Group-
Lisu, of Khao Kho District, Phetchabun Province

กมล บุญเขต *

Kamon Boonket

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชานาฏศิลป์และการละคร คณะมนุษยศาสตร์
และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

อีเมล : kamon_20182@hotmail.com

Assistant Professor at Dance and Performing Arts, Faculty of
Humanities and Social Sciences, Phetchabun Rajabhat University.

Email : kamon_20182@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษารูปแบบและสถานภาพพิธีกรรมดนตรีและการแสดง “หวอเขียะ” กลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทย – ภูเขาเผ่าลีซอ บ้านเพชรดำ ตำบลเขาค้อ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ จากนั้นนำองค์ความรู้ที่ได้มาพัฒนาต่อยอดโดยสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์แล้วประเมินความคิดสร้างสรรค์และประเมินความเหมาะสมถูกต้องในการนำนาฏยประดิษฐ์ชุดนี้ไปใช้ประกอบการสอนรายวิชาพื้นเมืองเพชรบูรณ์ 2 และประเมินความพึงพอใจของผู้ชมการแสดงนาฏยประดิษฐ์ ชุด “เต็นหวอเขียะ” ชาวไทย – ภูเขาเผ่าลีซอบ้านเพชรดำ ผลการวิจัยพบว่า 1) “หวอเขียะ” เป็นขั้นตอนหนึ่งในพิธีกรรมเพื่อการเซ่นไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทย – ภูเขาเผ่าลีซอบ้านเพชรดำ ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่มีรูปแบบเป็นลักษณะของศิลปะการแสดงดนตรีพื้นบ้าน มี 3 ชนิด คือ “ฟูลู่” (แคนน้ำเต้าเล็ก) “ฟูลู่แลแล” (แคนน้ำเต้าใหญ่) และ “ซื่อปือ” (ซิ่ง) บรรเลงครั้งละ 1 ชนิด ด้วยบทเพลงเฉพาะเครื่องดนตรีแต่ละชนิด การบรรเลง มีลักษณะเป็นอย่างไร โดยไม่มีการขับร้องประกอบ ทำนองเพลงที่ขึ้นบรรเลงเป็นเพลงสั้น ๆ ประมาณ 1 – 6 วรรคเพลง โดยวนซ้ำไปมาตามความเหมาะสมของนักดนตรี ขณะบรรเลงเพลงนักดนตรีจะเป็นผู้นำในการเคลื่อนไหวร่างกายตามจังหวะและทำนองของแต่ละเพลงเพื่อให้ผู้ที่เข้าร่วมพิธีกรรมได้เคลื่อนไหวตามอย่างมีแบบแผนเฉพาะของแต่ละบทเพลงเน้นการเคลื่อนไหวที่ของเท้าเป็นหลัก มีลักษณะของการเคลื่อนไหวที่เป็นวงกลมแบบทวนเข็มนาฬิกา ชาวไทย – ภูเขาเผ่าลีซอบ้านเพชรดำ เรียกขั้นตอนของพิธีกรรมนี้ว่า “หวอเขียะ” ในปัจจุบันสถานภาพของพิธีกรรมนี้กลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทย – ภูเขาเผ่าลีซอบ้านเพชรดำ มีการปฏิบัติถ่ายทอดวิทยาการความรู้สู่เยาวชนรุ่นใหม่ มีการจัดตั้งกลุ่มองค์กรเพื่อส่งเสริมทางวัฒนธรรม จากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน จึงทำให้

“หออูเซีเยะ” เป็นที่รู้จักกันแพร่หลาย แสดงอัตลักษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ได้ เป็นอย่างดี พิธีกรรมนี้นอกจากจะสร้างความสนุกสนานรื่นเริงแล้ว ยังเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจที่สร้างความสามัคคี ให้เกิดขึ้นในกลุ่มชนได้เป็นอย่างดี ซึ่งชาวไทย - ภูเขาเผ่าลีซอจะประกอบพิธี “หออูเซีเยะ” ขึ้นในงานประเพณีที่สำคัญที่สุดในรอบปี เรียกว่า “ประเพณีโฆเซีเยะ” (ประเพณีปีใหม่ลีซอ) โดยจัดขึ้นในช่วงเทศกาลตรุษจีนของทุกปี และในงานมงคลอีก 2 พิธี คือ พิธี “แต่งงาน” และ พิธี “อ้อปา” (ปีใหม่ผู้ชาย) 2) นำองค์ความรู้ที่ได้มาพัฒนาต่อยอด ประกอบด้วย 2.1) การสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์ชุด “เต้นหออูเซีเยะ” ชาวไทย - ภูเขาเผ่าลีซอบ้านเพชรดำ โดยใช้ทฤษฎีการสร้างสรรคงานนาฏศิลป์ไทย คือ (1) เนื้อหาสื่อถึงการเฉลิมฉลองของหนุ่มสาวด้วยการเต้นรำประกอบการบรรเลงดนตรีเพื่อแสดงความยินดีและความบันเทิงในเทศกาล (2) รูปแบบของเพลงที่ใช้ประกอบด้วยเพลงกวาซิวชีและอะคีตะ บรรเลงด้วยฟูลู่ ฟูลู่แลแล และซื่อป้อ (3) ผู้แสดงมีฝ่ายชายและฝ่ายหญิง 4 คู่ (4) การแต่งกายแบบชาวลีซอ และ (5) กระทบทำรำนเน้นการเลื่อนที่ของเท้าและขาเป็นหลักผสมผสานกับท่านาฏยศัพท์ทางนาฏศิลป์ไทย และนำไปประเมินและแก้ไขตามผู้เชี่ยวชาญ 2.2) ผลประเมินด้านความคิดสร้างสรรค์อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.72$) ความเหมาะสมในการนำไปประกอบการสอนในหลักสูตรรายวิชาการวิชาพื้นเมืองเพชรบูรณ์ 2 อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.67$) 2.3) ประเมินความพึงพอใจของผู้ชมการแสดงนาฏยประดิษฐ์ชุด “เต้นหออูเซีเยะ” ชาวไทย - ภูเขาเผ่าลีซอบ้านเพชรดำ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.75$)

คำสำคัญ : รูปแบบและสถานภาพพิธีกรรมดนตรีและการแสดง, ลีซอ, หออูเซีเยะ, ประเพณีใหม่ลีซอ

ABSTRACT

The aims of this research were 1) to study patterns and status of music rituals and performances; “Worchia”, Thai ethnic group–Lisu, of Ban Phetdam, Khao Kho Sub-district, Khao Kho District, Phetchabun province, and then to implement that knowledge to create the creative dance and evaluate that creative thinking and proper assessment of the use of this dance to teach in Local Phetchabun study, and 2) to evaluate the audience’s satisfaction of the performance “Worchia”. The results of this research revealed that 1) patterns and status of music rituals and performances: “Worchia” in the New Year festival of Lisu, the ceremony was held by all families to prepare for the New Year. There was a dance called “Worchia” which had music as the conductor of the song and rhythm of dance in various forms, the dance style used footsteps in circular motion against the clockwise. The pattern of the choreography focused on the movement of the foot. 2) The knowledge that has been developed to create the dance called “Worchia” was (1) the contents of the show depict the celebration of young people by dancing to perform folk music, to celebrate and entertain the festivities, (2) The format of the song composed of gospel songs and acoustic music, the folk musical instruments included “Fuulu” “Fuulu lae lae” and “Suebue”, (3) the performers consisted of four male and female couples, (4) The

Lisu costumes in the show and (5) the dance style focused on foot and leg movement combined with Thai dramatic dance, which was evaluated and analysed by the experts. The results of the creativity evaluation of the dancer were at the highest level ($\bar{x}=4.72$), the appropriateness of the teaching in Local Phetchabun study was at the highest level ($\bar{x}=4.67$), and the audiences' satisfaction towards the performance of the dance called "Worchia" was at the highest ($\bar{x}=4.75$).

Keywords : Patterns and Status of Music Rituals and Performances, Thai ethnic group–Lisu, Worchia, The New Year festival of Lisu.

บทนำ

กลุ่มชาติพันธุ์ลีซอ (Lisaw) เป็นกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่งซึ่งอาศัยอยู่ในเขตภูเขา ชาวลีซอ เรียกตนเองว่า “ลี - ซฟู (Li - sfu)” (คำว่า “ลี” มาจาก “อีหลี” แปลว่า จาริต ประเพณีหรือวัฒนธรรม “ซฟู” แปลว่า “คน”) มีความหมายว่ากลุ่มชนที่มีขนบธรรมเนียม จาริตประเพณีและความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเอง ชาวจีนเรียก “ลีโซ” หรือ “ลีซ้อ” ชาวไทยใหญ่เรียก “แช่ลีซอ” (Khae Lisaw) แซ่ แปลว่า ชาวจีนกลาง ส่วนชาวไทยเรียก “ลีซอ” (Lisaw) และชนกลุ่มอื่นมักเรียกแตกต่างกันไป เช่น เลอเซอ (Leurseur) เยาอิน (Yawyin) เป็นต้น (ชัยรัตน์ วีระชัย, 2552 : 1) กลุ่มชาติพันธุ์ลีซอมีที่ตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ทั่วไป วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ย่อมมีวิถีชีวิตที่แตกต่างกันไปซึ่งเรียกว่า ลักษณะโครงสร้างของวัฒนธรรมแต่ละชาติพันธุ์ แม้กระบวนการผสมผสานทางวัฒนธรรมได้เกิดขึ้นตลอดเวลา แต่ชาติพันธุ์เหล่านั้นยังคงยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีเดิมอยู่มากบรรพบุรุษของชาวลีซอเป็นคนผิวเหลือง กลุ่มชาติพันธุ์ลีซออาศัยอพยพลงมาจากเขตเหนือของหุบเขาสาละวิน มณฑลยูนนาน และตอนเหนือของรัฐคะฉิ่นของประเทศพม่า ต่อมาได้อพยพเข้ามาตามแนวภูเขาพรมแดนพม่าจีนและกระจายออกไปถึงแม่น้ำโขง เขตรัฐฉาน ไทยใหญ่ ภาคเหนือของลาวและไทย ปัจจุบันพบชาวลีซอใน 10 จังหวัด (ชัยสุที เข้มเพ็ชร, 2551 : 28) คือ ลำปาง สุโขทัย กำแพงเพชร เชียงราย เชียงใหม่ ตาก แพร่ แม่ฮ่องสอน พะเยา และเพชรบูรณ์

กลุ่มชาติพันธุ์ลีซอที่พบในจังหวัดเพชรบูรณ์ ประชากรส่วนใหญ่เดิมอาศัยอยู่ที่อำเภอแม่แตง และอำเภอร้าว จังหวัดเชียงใหม่ ทำไร่ผืนเป็นพืชเศรษฐกิจ (ขจัดภัย บุรุษพัฒน์, 2538 : 14) เมื่อปี พ.ศ.2508 ได้อพยพมาที่อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์เพื่อมาทำไร่ข้าวโพดเขาแทนการทำไร่ผืน

ซึ่งมาตั้งบ้านเรือนอยู่ฝั่งตะวันออกของหมู่บ้านสงคัม ในขณะนั้นมีประชากรประมาณ 30 หลังคาเรือน ต่อมาปี พ.ศ. 2512 ผู้ก่อการร้ายได้ปลุกระดมให้เป็นแนวร่วมเพื่อต่อต้านรัฐบาลไทย ชาวลีซอไม่เข้าร่วมด้วยจึงอพยพออกจากพื้นที่ไปอยู่ที่ศูนย์สร้างทางแคมป์สน (ตำบลแคมป์สนในปัจจุบัน) เป็นเวลา 3 เดือน จากนั้นบางส่วนอพยพไปที่ดอยมูเซอ จังหวัดตาก และบางส่วนอพยพไปที่จังหวัดเชียงใหม่ และบางส่วนประมาณ 6 ครอบครัวอยู่ที่บ้านขอนหาด (ปัจจุบัน) ปี พ.ศ. 2515 ส่วนที่อพยพไปจังหวัดตาก และจังหวัดเชียงใหม่ก็ได้อพยพกลับมาที่บ้านขอนหาดอีกครั้ง และได้มาทำมาหากินที่นั่นจนกระทั่งเมื่อเดือน มกราคม พ.ศ.2522 ทางศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดเพชรบูรณ์ร่วมกับกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในจังหวัดเพชรบูรณ์และกองทัพภาคที่ 3 ได้ดำเนินการอพยพและจัดสรรที่ดินทำกินให้ในพื้นที่อำเภอเขาค้อ คือ ที่อยู่ปัจจุบัน คือ หมู่บ้านเพชรดำ หมู่ที่ 10 ตำบลเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ ประชากรตอนที่อพยพมามีจำนวน 32 ครัวเรือน หลังจากการสู้รบได้สงบลงจึงมีคนอพยพมามากยิ่งขึ้นจากหลายจังหวัด เช่น กำแพงเพชร สุโขทัย แม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ เชียงราย เป็นต้น และมีครอบครัวขยายมาจนถึงปัจจุบัน (ชัยรัตน์ วีระชัย, 2552 : 50-51)

ชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ ปัจจุบันได้รับปัจจัยความเจริญหลายอย่างทางด้านเทคโนโลยีและการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ของโลกได้เข้ามามีบทบาทในการดำรงชีวิตปัจจุบัน แต่ชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ นี้ก็ไม่ได้รับเอาวัฒนธรรมทั้งหมด เพราะยังมีการยึดถือแบบแผนดั้งเดิมที่บรรพบุรุษสืบทอดต่อ ๆ กันมา ได้แก่ ความเป็นอยู่ ภาษา การแต่งกาย ความเชื่อ ดนตรี พิธีกรรมของชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ จะมีหลายพิธีกรรมด้วยกัน ซึ่งชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ ก็มีการให้ความสำคัญกับพิธีกรรมค่อนข้างมาก และในแต่ละพิธีกรรมก็มีความสัมพันธ์ที่แยกจากกันมิได้กับดนตรีและการเต้นรำ เป็นความผูกพันในวิถีชีวิตของ

ชาวลิซอในด้านของความบันเทิงในโอกาสต่าง ๆ โดยหนึ่งในพิธีกรรมที่สำคัญของชาวลิซอนั้น ได้แก่ ประเพณีปีใหม่ มีการจัดงานเฉลิมฉลองกันหลายวัน มีพิธีไหว้ผีบรรพบุรุษ ไหว้ผีประจำหมู่บ้าน พิธีสะเดาะเคราะห์ ให้เกิดความสิริมงคลแก่ชาวลิซอทุกคนรอบครัว ซึ่งในประเพณีปีใหม่นี้ก็จะมีการเฉลิมฉลองการกินเลี้ยง เล่นดนตรีและเต้นรำประกอบการเฉลิมฉลองนี้อย่างสนุกสนาน ชาวไทย-ภูเขาเผ่าลิซอ เรียกการเต้นรำประกอบการบรรเลงดนตรีนี้ว่า “หวอซีเยะ” ซึ่งเป็นการเต้นรำประกอบการบรรเลงดนตรี เป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ เป็นสื่อที่เชื่อมโยงให้ทุกคนในหมู่บ้านมีโอกาสพูดคุยและทำความรู้จักกันมากขึ้น และยังเป็นโอกาสให้หนุ่มสาวได้พบปะพูดคุยกัน ในประเพณีปีใหม่นี้เองหญิงสาวชาวลิซอจะแต่งกายด้วยชุดประจำเผ่าที่ตัดเย็บเองอย่างสวยงาม สวมเครื่องประดับที่ทำด้วยเงินที่นอกจากให้ความสวยงามแล้วยังสามารถบ่งบอกถึงฐานะความร่ำรวยของหญิงสาวผู้นั้นได้อีกด้วย เครื่องดนตรีที่ใช้ประจำเผ่าของชาวลิซอมีทั้งหมด 3 ชนิด ได้แก่ “พูหลู” (แคนน้ำเต้าเล็ก) “พูหลูแลแล” (แคนน้ำเต้าใหญ่) และ “ซื่อปือ” (ซิง) ปัจจุบันเครื่องดนตรีที่นิยมเล่นกันในงานปีใหม่ คือ ซื่อปือซึ่งเป็นเครื่องตีที่ผู้ชายชาวลิซอนิยมกันมาก เพราะการเต้นรำสอดคล้องกับการเล่นดนตรีจังหวะบทเพลง โดยเน้นจังหวะเท้าเป็นสำคัญ (เฉลิมกิต เ่งแก้ว, 2548 : 2-3) การเต้นหวอซีเยะประกอบการบรรเลงดนตรีเฉลิมฉลองในงานปีใหม่ มีกระบวนการในการถ่ายทอดไม่ชัดเจน อาศัยการถ่ายทอดแบบปากต่อปาก และการจดจำฝึกหัดจนเกิดเป็นความเคยชิน แต่ในปัจจุบันมีการรับเอาวัฒนธรรมของสังคมเมืองเข้ามาซึ่งมีผลกระทบต่อวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวลิซอ เยาวชนเริ่มปล่อยปลະละเลยต่อวัฒนธรรมอันดีงามที่สืบทอดกันมา ตั้งแต่รุ่นบรรพบุรุษ จนเป็นผลให้วัฒนธรรมที่ดั้งเดิมเหล่านี้เริ่มเสื่อมคลายลงจากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยในฐานะที่เป็น

อาจารย์สอนนาฏศิลป์สังกัดอยู่ในสถาบันอุดมศึกษาในท้องถิ่นมานาน จึงมีความประสงค์ที่จะศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับศิลปะการแสดงที่มีอยู่ในพื้นที่มาพัฒนาเป็นชุดการแสดงให้ถูกต้องตามขนบหรือแบบแผนที่ยึดถือปฏิบัติกันมาตามหลักวิชาการสาขานาฏศิลป์และคิดประดิษฐ์กระบวนการทำลีลาการเคลื่อนไหวขึ้นใหม่ โดยเริ่มต้นจากจังหวัดนครราชสีมา เริ่มต้นรูปแบบตามองค์ประกอบของนาฏศิลป์ให้มีความประณีตในการแสดง แล้วนำไปถ่ายทอดแก่ผู้สนใจศึกษาสาขาวิชานาฏศิลป์และผู้สนใจทั่วไปได้เรียนรู้และอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม โดยการสืบทอดเอกลักษณ์ของการเต้นหออเชี๊ยะของชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ บ้านเพชรดำ ตำบลเขาค้อ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ จากผู้อาวุโส ครูภูมิปัญญาในชุมชน ที่มีความรู้ด้านศิลปะการแสดงของชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอนั้น มาพัฒนาเพื่อจะให้เยาวชน นักเรียน นิสิต นักศึกษา ในชุมชนมีองค์ความรู้ในศิลปะการแสดงของชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ อันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าของชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ สืบไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษารูปแบบและสถานภาพพิธีกรรมดนตรีและการแสดง “หออเชี๊ยะ” กลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ บ้านเพชรดำ ตำบลเขาค้อ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์
2. เพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้มาพัฒนาเป็นนาฏยประดิษฐ์ ชุด “เต้นหออเชี๊ยะ ชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอบ้านเพชรดำ” ดังนี้
  - 2.1 เพื่อสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์ ชุด “เต้นหออเชี๊ยะชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอบ้านเพชรดำ”

2.2 เพื่อประเมินความคิดสร้างสรรค์และประเมินความเหมาะสมถูกต้องในการนำนาฏยประดิษฐ์ ชุด “เต็นท์ห่อหุ้มชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ บ้านเพชรดำ” ไปใช้ประกอบการสอนรายวิชาพื้นเมืองเพชรบูรณ์ 2

2.3 เพื่อประเมินความพึงพอใจของผู้ชมการแสดงนาฏยประดิษฐ์ ชุด “เต็นท์ห่อหุ้มชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ บ้านเพชรดำ”

วิธีการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง ศึกษารูปแบบและสถานภาพพิธีกรรมดนตรีและการแสดง “ห่อหุ้ม” กลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ บ้านเพชรดำ ตำบลเขาค้อ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัย ดังนี้

5.1 วิธีศึกษารูปแบบและสถานภาพพิธีกรรมดนตรีและการแสดง “ห่อหุ้ม” กลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ บ้านเพชรดำ ตำบลเขาค้อ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ ดังนี้

5.1.1 การศึกษาข้อมูลและภูมิหลัง โดยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ข้อมูลในด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และคติความเชื่อ การประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อของชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ ในบริบททางสังคมของบ้านเพชรดำ ตำบลเขาค้อ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ ด้วยวิธีการต่าง ๆ

5.1.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative) เป็นการเก็บข้อมูล โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงกลุ่มเป้าหมาย (Purposive Sampling) มีขั้นตอนในการดำเนินงาน ดังนี้

5.1.2.1 การสัมภาษณ์ เป็นการสัมภาษณ์แบบมีส่วนร่วม โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่จัดทำไว้เป็นเครื่องมือในการสัมภาษณ์กลุ่มบุคคล

ได้แก่ กลุ่มผู้น้องค์ชาวเขา เผ่าลีซอ (ผู้ทรงคุณวุฒิด้านภูมิปัญญาศิลปปะ และวัฒนธรรมชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ) กลุ่มผู้แสดงที่เป็นกลุ่มอาวุโสในชุมชน กลุ่มผู้อาวุโสที่เป็นผู้ประกอบพิธีกรรมทางความเชื่อของหมู่บ้าน และกลุ่มผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาศิลปปะการแสดงนาฏศิลป์พื้นเมืองของชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ ได้แก่ ชาวบ้านที่เป็นชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ นักเรียน ครู และเจ้าหน้าที่ศูนย์วัฒนธรรมชาวไทย-ภูเขาของโรงเรียนอนุบาลเขาค้อ (เจริญทองนิรมิตวิทยา)

5.1.2.2 การดำเนินการสนทนากลุ่มกับกลุ่มผู้น้องค์ชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ (ผู้ทรงคุณวุฒิด้านภูมิปัญญาศิลปวัฒนธรรมชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ) กลุ่มผู้แสดงที่เป็นกลุ่มอาวุโสในชุมชน กลุ่มผู้อาวุโสที่เป็นผู้ประกอบพิธีกรรมทางความเชื่อของหมู่บ้านจำนวนและกลุ่มผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาศิลปปะการแสดงนาฏศิลป์พื้นเมืองของชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ

5.1.3 การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบและสถานภาพพิธีกรรมดนตรีและการแสดง “หวนเข็ญ” กลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ บ้านเพชรดำ ตำบลเขาค้อ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์เป็นการวิเคราะห์แบบพรรณนาวิเคราะห์ โดยยึดหลักทางวิชาการ ได้แก่ หลักวิชาการด้านมานุษยวิทยาทางวัฒนธรรม (ทฤษฎีทางชาติพันธุ์วิทยา และแนวคิดองค์ประกอบของพิธีกรรม) และหลักวิชาการด้านนาฏศิลป์ (แนวคิดองค์ประกอบการแสดง)

5.1.4 การป้อนข้อมูลย้อนกลับ โดยนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับ รูปแบบและสถานภาพพิธีกรรมดนตรีและการแสดง “หวนเข็ญ” กลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ บ้านเพชรดำ ตำบลเขาค้อ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ ที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามกระบวนการทางวิชาการข้างต้นย้อนกลับสู่แหล่งภูมิปัญญา เพื่อการตรวจสอบองค์ความรู้ที่ได้ใหม่มีความ

ครบถ้วนและสมบูรณ์มาก หรือน้อยเพียงใด โดยการทำประชาพิจารณ์ร่วมกับกลุ่มบุคคล ได้แก่ กลุ่มผู้แสดงที่เป็นกลุ่มอาวุโสในชุมชน กลุ่มผู้อาวุโสที่เป็นผู้ประกอบพิธีกรรมทางความเชื่อของหมู่บ้าน และกลุ่มผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาศิลปะการแสดงนาฏศิลป์พื้นเมืองของชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ ได้แก่ ชาวบ้านที่เป็นชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ นักเรียน ครู และเจ้าหน้าที่ศูนย์วัฒนธรรมชาวไทย-ภูเขาของโรงเรียนอนุบาลเขาค้อ (เจริญทองนิ่มวิทยา)

5.1.5 การสรุปและรายงานผลการศึกษารูปแบบและสถานภาพพิธีกรรมดนตรีและการแสดง “หโวเขีเยะ” กลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ บ้านเพชรดำ ตำบลเขาค้อ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ แล้วเขียนรายงานผลการวิจัยในตอนต้นที่ 1 นี้ เพื่อสร้างเป็นองค์ความรู้และนำไปต่อยอดองค์ความรู้โดยการสร้างสรรค์เป็นงานนาฏยประดิษฐ์ต่อไป

5.2 วิธีนำองค์ความรู้ที่ได้มาพัฒนาเป็นนาฏยประดิษฐ์ ชุด “เต้นหโวเขีเยะชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอบ้านเพชรดำ” ดังนี้

5.2.1 วิธีสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์ ชุด “เต้นหโวเขีเยะชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอบ้านเพชรดำ” โดยการศึกษาปัญหาความต้องการของการพัฒนาปรับปรุงการแสดง “หโวเขีเยะ” ของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอบ้านเพชรดำ ตำบลเขาค้อ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ ให้ถูกต้องตามขนบ หรือแบบแผนที่ยึดถือปฏิบัติกันมา ตามหลักวิชาการในสาขานาฏศิลป์และคิดประดิษฐ์กระบวนการทำำพัฒนาปรับปรุงให้สมบูรณ์ โดยมีขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นศึกษาปัญหาความต้องการของการพัฒนาปรับปรุงการแสดง “หโวเขีเยะ” ของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ บ้านเพชรดำ ให้ถูกต้องตามขนบ หรือแบบแผนที่ยึดถือปฏิบัติกันมา ตามหลักวิชาการในสาขานาฏศิลป์และคิดประดิษฐ์กระบวนการทำำพัฒนาปรับปรุง

ให้สมบูรณ์

ขั้นที่ 2 ขั้นตอนการสร้างนาฏยประดิษฐ์ ชุด “เต็นทอเขียะชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ บ้านเพชรดำ” ประกอบด้วย

1) การสำรวจแหล่งข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารจากข้อมูลเรื่องทฤษฎีนาฏยศาสตร์ ทฤษฎีนาฏยประดิษฐ์ และแนวคิดองค์ประกอบของการแสดงจากแหล่งต่าง ๆ

2) การสนทนากลุ่มกับกลุ่มผู้นำองค์กรชาวเขาเผ่าลีซอ (ผู้ทรงคุณวุฒิด้านภูมิปัญญาศิลปวัฒนธรรมชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ) กลุ่มผู้แสดงที่เป็นกลุ่มอาวุโสในชุมชน กลุ่มผู้อาวุโสที่เป็นผู้ประกอบพิธีกรรมทางความเชื่อของหมู่บ้านจำนวนและกลุ่มผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาศิลปปะการแสดงนาฏศิลป์พื้นเมืองของชาวไทย - ภูเขาเผ่าลีซอ

3) กำหนดแนวทางการออกแบบนาฏยประดิษฐ์ โดยยึดโครงสร้างองค์ประกอบเป็นหลัก สำรวจพิจารณาขอบของการแสดงส่วนที่ต้องรักษาไว้ และส่วนที่แตกต่างที่สร้างขึ้น เคยมีมาก่อนหรือไม่ ได้แก่ ที่มาของการแสดงนาฏยประดิษฐ์ องค์ประกอบของการแสดง (เนื้อหาของการแสดง เพลงและดนตรี ผู้แสดง เครื่องแต่งกาย และลักษณะของกระบวนลีลาท่ารำ) และออกแบบกระบวนท่ารำของนาฏยประดิษฐ์ “เต็นทอเขียะชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ บ้านเพชรดำ” (ทิศทางการแสดง รูปแบบการแปรแถว วิธีอธิบายกระบวนท่ารำและวิเคราะห์กระบวนท่ารำ)

4) นำการออกแบบมาทบทวนและนำไปปรึกษาผู้คุณวุฒิด้านนาฏศิลป์และการละคร นำข้อเสนอแนะมาแก้ไขปรับปรุงและเรียบเรียงเพื่อใช้ในขั้นต่อไป

ขั้นที่ 3 ขั้นตอนการสร้างนาฏยประดิษฐ์ ชุด “เต็นทอเขียะชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอบ้านเพชรดำ” ประกอบด้วย

1) สร้างสรรค์รูปแบบแสดงทางนาฏยประดิษฐ์ ต่อจากขั้นการวิเคราะห์วางแผนข้างต้นในการแสดงชื่อ ชุด “เต็นทอเขี้ยะ ชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ บ้านเพชรดำ” การสร้างสรรค์เพลงประกอบ การแสดง ผู้วิจัยปรึกษาคณะผู้ทรงคุณวุฒิด้านภูมิปัญญาศิลปวัฒนธรรมชาวไทย-ภูเขา เผ่าลีซอ เพื่อสร้างเพลงให้สมบูรณ์ตามกรอบขนบธรรมเนียม ความเชื่อและ วัฒนธรรมในกลุ่มชาติพันธุ์ลีซอ ตลอดจนสร้างสรรค์กระบวนการ โดยการทำรำเดิมของการเต็นทอเขี้ยะ มาเป็นต้นแบบของการสร้างสรรค์กระบวนการ ทำรำ

2) นำผลการสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์ไปให้ คณะผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อพิจารณาความสอดคล้องและเหมาะสมของกระบวนการ ทำรำและประเมินผลด้านความคิดสร้างสรรค์ ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิด้าน นาฏศิลป์และการละคร จำนวน 10 คน และผู้ทรงคุณวุฒิด้านภูมิปัญญาศิลป วัฒนธรรมชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ จำนวน 10 คน

3) นำผลการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 2 กลุ่มมาพัฒนาแก้ไข ปรับปรุงใหม่

ขั้นที่ 4 ขั้นวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวนาฏยประดิษฐ์ ชุด “เต็นทอเขี้ยะ ชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ บ้านเพชรดำ” เป็นการวิเคราะห์ แบบพรรณนาวิเคราะห์ โดยยึดหลักทางวิชาการ ได้แก่ ที่มาของการแสดง นาฏยประดิษฐ์ องค์ประกอบของการแสดง และกระบวนการทำรำของนาฏย ประดิษฐ์ คือ ทิศทางการแสดง รูปแบบการแปรแถว การวิธือธิบายกระบวนการ ทำรำ และวิเคราะห์กระบวนการทำรำ

ขั้นที่ 5 ขั้นสรุปและรายงานผล ผู้วิจัยได้รายงานผล การวิจัยเป็นแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

5.2.2 วิธีการประเมินความคิดสร้างสรรค์และประเมินความเหมาะสมถูกต้องในการนำนาฏยประดิษฐ์ ชุด “เต็นหวอเขี้ยว ชาวไทย-ภูเขาลือชื่อ บ้านเพชรดำ” โดยใช้แบบประเมินประเมินความคิดสร้างสรรค์และประเมินความเหมาะสมถูกต้องในการนำนาฏยประดิษฐ์ไปใช้ประกอบการสอนรายวิชาพื้นเมืองเพชรบูรณ์ 2 ซึ่งมีรายการประเมินความคิดสร้างสรรค์และความเหมาะสมถูกต้องของผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 10 ข้อ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามลำดับขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 ศึกษาเอกสารตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิธีการสร้างประเมินความคิดสร้างสรรค์และประเมินความเหมาะสมถูกต้อง ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์ และวิธีการสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือประเมินความคิดสร้างสรรค์

ขั้นที่ 2 สร้างแบบประเมินประเมินความคิดสร้างสรรค์และประเมินความเหมาะสมถูกต้องในการนำนาฏยประดิษฐ์ ชุด “เต็นหวอเขี้ยว ชาวไทย-ภูเขาลือชื่อ บ้านเพชรดำ” สำหรับผู้ชมเชี่ยวชาญ เป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตามวิธีการของลิเคิร์ท (บุญชม ศรีสะอาด, 2557 : 8-11) จำนวน 10 ข้อโดยกำหนดระดับความคิดสร้างสรรค์และประเมินความเหมาะสมถูกต้องดังนี้

4.51 - 5.00 หมายถึง	มีความคิดสร้างสรรค์ในระดับมากที่สุด
3.51 - 4.50 หมายถึง	มีความคิดสร้างสรรค์ในระดับมาก
2.51 - 3.50 หมายถึง	มีความคิดสร้างสรรค์ในระดับปานกลาง
1.51 - 2.50 หมายถึง	มีความคิดสร้างสรรค์ในระดับน้อย
1.00 - 1.50 หมายถึง	มีความคิดสร้างสรรค์ในระดับน้อยที่สุด

ขั้นที่ 3 นำแบบประเมินความคิดสร้างสรรค์และประเมินความเหมาะสมถูกต้อง ที่สร้างขึ้นเสนอคณะผู้เชี่ยวชาญด้านการวัด

และประเมินผล จำนวน 5 คน ครั้งที่ 1 เพื่อพิจารณาความถูกต้องและเหมาะสม คณะผู้เชี่ยวชาญเสนอแนะและให้แก้ไขโดยควรสร้างข้อคำถามให้ชัดเจนและตรงตามพฤติกรรมที่ต้องการชีวิตในนิยามศัพท์ จึงได้ปรับปรุงแก้ไข

ขั้นที่ 4 นำประเมินความคิดสร้างสรรค์และประเมินความเหมาะสมถูกต้องที่ปรับปรุงแล้วเสนอต่อคณะผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผล จำนวน 5 คน เป็นครั้งที่ 2 เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของแบบสอบถาม พบว่า แบบสอบถามความพึงพอใจมีค่าเฉลี่ยความเหมาะสมอยู่ระหว่าง 4.20 - 5.00 ในภาพรวมมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.68 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.21

ขั้นที่ 5 นำแบบประเมินที่คัดเลือกไว้ จำนวน 10 ข้อ มาหาความเชื่อมั่นทั้งฉบับ โดยหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach) โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ ผลปรากฏว่ามีความเชื่อมั่น ทั้งฉบับเท่ากับ 0.72

ขั้นที่ 6 การประเมินความคิดสร้างสรรค์และประเมินความเหมาะสมถูกต้อง โดยจัดการวิภาคเนื้อหาเกี่ยวกับนาฏยประดิษฐ์ ชุด “เต็นหวอเขี้ยว ชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ บ้านเพชรดำ” เพื่อให้คณะผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านนาฏศิลป์และการละคร และคณะอาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาดนตรีและแสดง ได้ประเมินความคิดสร้างสรรค์และประเมินความเหมาะสมถูกต้องในการนำนาฏยประดิษฐ์ไปใช้ประกอบการสอนรายวิชาพื้นเมืองเพชรบูรณ์ 2 และดำเนินการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลประชากรและกลุ่มตัวอย่าง (Random Sampling) นั้นผู้วิจัยได้ดำเนินการสุ่มตัวอย่างจากประชากรกลุ่มตัวอย่าง คือ คณะผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านนาฏศิลป์และการละคร จำนวน 10 คน และคณะอาจารย์

ประจำหลักสูตรสาขาวิชาดนตรีและแสดง จำนวน 5 คน โดยการศึกษาแบบเจาะจง (Purposive Sampling) รวมทั้งสิ้นจำนวน 15 คน

ขั้นที่ 7 การวิเคราะห์ข้อมูล นำผลการประเมินมารอคะแนนแล้ววิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และร้อยละ และนำการวิเคราะห์ความคิดสร้างสรรค์และประเมินความเหมาะสม ถูกต้องในการนำนาฏยประดิษฐ์ไปใช้ประกอบการสอนรายวิชาพื้นเมืองเพชรบูรณ์ 2 มาแก้ไขปรับปรุงให้สมบูรณ์

ขั้นที่ 8 สรุปและรายงานผลการวิจัยเป็นแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

5.2.3 การประเมินความพึงพอใจของผู้ชมการแสดงนาฏยประดิษฐ์ ชุด “เต็นหวนเขี้ยวชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ บ้านเพชรดำ” โดยใช้แบบประเมินความพึงพอใจของผู้ชมที่มีต่อแสดงนาฏยประดิษฐ์ ซึ่งสอบถามความพึงพอใจของผู้ที่ชมการแสดง จำนวน 10 ข้อ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามลำดับขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 ศึกษาเอกสารตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิธีการสร้างแบบประเมินความพึงพอใจ ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจ และวิธีการสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือประเมินความพึงพอใจ

ขั้นที่ 2 สร้างแบบประเมินความพึงพอใจที่มีต่อการแสดงนาฏยประดิษฐ์ ชุด “เต็นหวนเขี้ยว ชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ บ้านเพชรดำ” สำหรับผู้ชมการแสดงทั่วไป เป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตามวิธีการของลิเคิร์ท (บุญชม ศรีสะอาด, 2557 : 8-11) จำนวน 10 ข้อโดยกำหนดระดับความพึงพอใจ ออกเป็น 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด แล้วนำไปเทียบกับเกณฑ์และแปลค่าเฉลี่ย โดยกำหนดระดับคะแนนเฉลี่ยเพื่อแปลความหมาย ดังนี้

4.51 - 5.00 หมายถึง	มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด
3.51 - 4.50 หมายถึง	มีความเหมาะสมในระดับมาก
2.51 - 3.50 หมายถึง	มีความเหมาะสมในระดับปานกลาง
1.51 - 2.50 หมายถึง	มีความเหมาะสมในระดับน้อย
1.00 - 1.50 หมายถึง	มีความเหมาะสมในระดับน้อยที่สุด

ขั้นที่ 3 นำแบบสอบถามความพึงพอใจที่สร้างขึ้นเสนอ คณะผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผล จำนวน 5 คน ครั้งที่ 1 เพื่อพิจารณาความถูกต้องและเหมาะสม คณะผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผลได้เสนอแนะและให้แก้ไขโดยควรสร้างข้อคำถามให้ชัดเจนและตรงตามพฤติกรรมที่ต้องการวัดในนิยามศัพท์ จึงได้ปรับปรุงแก้ไข

ขั้นที่ 4 นำแบบสอบถามความพึงพอใจที่ปรับปรุงแล้วเสนอต่อคณะผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผล จำนวน 5 คน ครั้งที่ 2 เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของแบบสอบถาม พบว่า แบบสอบถามความพึงพอใจมีค่าเฉลี่ยความเหมาะสมอยู่ระหว่าง 4.20 - 5.00 ในภาพรวมมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุดค่าเฉลี่ย 4.68 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.21

ขั้นที่ 5 นำแบบประเมินที่คัดเลือกไว้ จำนวน 10 ข้อ มาหาความเชื่อมั่นทั้งฉบับ โดยหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach) โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ ผลปรากฏว่ามีความเชื่อมั่น ทั้งฉบับเท่ากับ 0.72

ขั้นที่ 6 การประเมินความพึงพอใจ โดยจัดการแสดงนาฏยประดิษฐ์ ชุด “เด่นหวนเข็ญ ชาวไทย - ภูเขา ผ้าสีซอ บ้านเพชรดำ” ในงานกาชาดมะขามหวานนครบาลเพชรบูรณ์ประจำปี 2560 ณ เวทีกลาง เพื่อให้ผู้เข้าร่วมงานได้ชมการแสดง และดำเนินการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ

(Quantitative Research) ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลประชากรและกลุ่มตัวอย่าง (Random Sampling) นั้นผู้วิจัยได้ดำเนินการสุ่มตัวอย่างจากประชากรกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ชมการแสดง โดยการศึกษาแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 500 คน

ขั้นที่ 7 การวิเคราะห์ข้อมูล นำผลการประเมินมารอคะแนนแล้ววิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และร้อยละ และนำการวิเคราะห์ความพึงพอใจที่มีต่อนาฏยประดิษฐ์ ชุด “เต๋นหวอเซี่ยะ ชาวไทย - ภูเขาเผ่าลีซอ บ้านเพชรดำ” มาแก้ไขปรับปรุงให้สมบูรณ์

ขั้นที่ 8 สรุปและรายงานผลการวิจัยเป็นแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ผลการศึกษา

ตอนที่ 1 ผลการศึกษารูปแบบและสถานภาพพิธีกรรมดนตรีและการแสดง “หวอเซี่ยะ” กลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ บ้านเพชรดำ ตำบลเขาค้อ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์

1. ประวัติความเป็นมาพิธีกรรมในประเพณีปีใหม่ (โซเซี่ยะ) ชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ บ้านเพชรดำ ตำบลเขาค้อ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์

ประเพณีปีใหม่ของชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ เรียกเป็นภาษาถิ่นว่า “โซเซี่ยะ” จัดขึ้นในวันที่ 1 เดือน 1 ของเดือนลีซอ ซึ่งชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ เรียกเดือนนี้ว่า “โซเซี่ยะอาบา” เป็นวันที่มีความสำคัญมากสำหรับชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ เพราะเชื่อว่าเป็นวันที่เริ่มต้นสำหรับชีวิตและสิ่งใหม่ ทำให้สิ่งเก่า ๆ ที่ไม่ดีหมดไปพร้อมกับปีเก่า จึงต้องมีการเฉลิมฉลองด้วยการ

ทำพิธีกรรมและจัดงานรื่นเริง เช่น การทำบุญศาลเจ้าและเทพเจ้าต่าง ๆ ของชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ การขอศีลพรจากเทพเจ้าและผู้อาวุโส การร้องเพลง การเล่นดนตรีและการเต้นรำ เป็นต้น ก่อนวันปีใหม่ 1 วัน หรือวันสุดท้ายของเดือน “หลายี” (เดือน 12) จะมีการตำข้าวปึกหรือเรียกว่า “ปะป่าเตี้ยะ” ชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอที่มีใจรักความสนุกสนานและชื่นชอบการเต้นรำมาก การเต้นรำปีใหม่มีความแตกต่างจากการเต้นรำในพิธีอื่นตรงที่ในพิธีปีใหม่ชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอร่วมกันเต้นรำรอบต้นซุฉีแน้นสี ส่วนการเต้นรำในพิธีอื่นจะไม่มีต้นซุฉีแน้นสี แต่ใช้จุดใดจุดหนึ่งเป็นศูนย์กลางการเต้นรำรอบบริเวณนั้น การเต้นรำของชาวไทย ภูเขาเผ่าลีซอส่วนหนึ่งสามารถสื่อถึงความสามัคคีในชุมชนสังคมลีซอได้ดี อีกทั้งยังเป็นการเปิดโอกาสให้หนุ่มสาวชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ ได้ใกล้ชิดและเกี่ยวพาราสีกัน ชายหนุ่มชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอผู้ใดมีความสนใจหรือหมายตาหญิงชาวลีซอที่ตนพอใจก็จะขอจับมือเต้นรำ และพูดสนทนาเกี่ยวพาราสีในวงเต้นรำ ถ้าเกิดฝ่ายหญิงสนใจหรือเกิดรักชายหนุ่มชาวเผ่าลีซอที่มาเกี่ยวพาราสีบางครั้งอาจนำสู่การแต่งงาน ทั้งนี้การเต้นรำหนุ่มสาวชาวไทย-ภูเขา (วรางคนางค์ วรณตุง และนิรัช สุตสังข์, 2553 : 45) เผ่าลีซอที่มีความสัมพันธ์ทางแซ่ตระกูลหรือแซ่ตระกูลเดียวกันห้ามจับมือกันและเกี่ยวพาราสีกัน จะถือเป็นการผิดขนบธรรมเนียมประเพณี หากเกิดเหตุการณ์นี้ขึ้นมาทางผู้ใหญ่ของแต่ละฝ่ายหรือผู้อาวุโสของในแต่ละตระกูลจะเข้าไปบอกให้ปล่อยมือและห้ามเกี่ยวพาราสีกัน ในการเต้นรำมีดนตรีเป็นตัวนำบทเพลงและจังหวะของการเต้นรำในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งรูปแบบการเต้นรำใช้การก้าวเท้าและกระพือเท้าให้ดังพริบ ๆ เป็นสำคัญ ใช้การเคลื่อนไหวที่เป็นวงกลมลักษณะทวนเข็มนาฬิกา เมื่อมีคนเต้นรำรวมวงไม่มากพอจะใช้เพียงวงเดียวในการเต้นรำ หากมีคนมาร่วมมากขึ้นจะมีการแบ่งออกเป็นสองวงซ้อนกันหรือสถานที่กว้างขวางก็สามารถแบ่งขยายวงเต้นรำเพิ่มอีกได้

2. รูปแบบพิธีกรรมในประเพณีปีใหม่ (ໄໂສເຢີຍະ) ชาวไทย-ภูเขາเผ่าลีซอบ้านเพชรดำ ตำบลเขาค้อ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ การจัดกิจกรรมในเทศกาลปีใหม่ (ໄໂສເຢີຍະ) ชาวไทย-ภูเขາเผ่าลีซอ แต่ละหมู่บ้านจะมีวันที่จัดกิจกรรมไม่เท่ากัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับขนาดและสภาพหมู่บ้าน การตกลงของผู้นำในหมู่บ้านและมีมือมีจะทำการตกลง สำหรับพิธีที่สำคัญ ๆ จะมีเพียง 3 วัน การจัดกิจกรรมเทศกาลปีใหม่ที่บ้านเพชรดำ ตำบลเขาค้อ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ ทั้งนี้ผู้ศึกษาจะขอกว่าถึงพิธีปีใหม่ของหมู่บ้านเพชรดำในวันสิ้นปีใหม่ และวันกิจกรรมเทศกาลปีใหม่เพียง 3 วัน เนื่องจากประเพณีปีใหม่ (ໄໂສເຢີຍະ) ชาวไทย-ภูเขາเผ่าลีซอ มีการประกอบพิธีกรรมที่สำคัญที่สุดของชาวไทย-ภูเขາเผ่าลีซอ บ้านเพชรดำ ตำบลเขาค้อ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ จากการวิเคราะห์รูปแบบพิธีกรรมในประเพณีปีใหม่ (ໄໂສເຢີຍະ) ชาวไทย-ภูเขາเผ่าลีซอ พบว่าในประเพณีปีใหม่ (ໄໂສເຢີຍະ) มีลักษณะรูปแบบพิธีกรรมอยู่ 2 ขั้นตอน ดังนี้

2.1 ขั้นตอนเตรียมการก่อนประกอบพิธี

สำหรับขั้นเตรียมการก่อนประกอบพิธีกรรมที่พบในประเพณีปีใหม่ (ໄໂສເຢີຍະ) ชาวไทย - ภูเขາเผ่าลีซอของบ้านเพชรดำ ตำบลเขาค้อ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ ชาวลีซอทุกครอบครัวจะมีการจัดเตรียมสิ่งของต่าง ๆ ให้พร้อมเพื่อใช้ในประกอบพิธีกรรมในประเพณีปีใหม่ (ໄໂສເຢີຍະ) คือ

2.1.1 การเตรียมเครื่องแต่งกาย ในช่วงก่อนเทศกาลปีใหม่ 3 - 4 สัปดาห์ ชาวไทย-ภูเขາเผ่าลีซอ จะออกไปหาซื้อเสื้อผ้าในตลาดอำเภอเมืองเพชรบูรณ์และอำเภอหล่มสัก เพื่อใช้ในการตัดเย็บเสื้อผ้าชุดประจำชาวไทย-ภูเขາเผ่าลีซอ ไว้ใส่ในช่วงประเพณีปีใหม่ (ໄໂສເຢີຍະ) พร้อมกับจัดเตรียมเครื่องประดับ โดยทำขึ้นใหม่ หรือนำของเก่ามาขัดด้วยน้ำยา เพื่อให้เกิดความเงางาม เพราะเครื่องประดับของชาวลีซอ ส่วนใหญ่

ทำจากเงิน ซึ่งความแตกต่างกันโดยชุดผู้ชายส่วนใหญ่ทำจากเงิน สำหรับการตัดเย็บชุดจะเป็นหน้าที่ของผู้หญิงชาวลีซอ ซึ่งมีความแตกต่างกันโดยชุดผู้ชายส่วนใหญ่ตัดเย็บเฉพาะกางเกงไม่ได้มีการตัดเย็บเสื้อใหม่ เนื่องจากผู้ชายชาวลีซอ ส่วนมากนิยมใส่เสื้อเข้ด หรือเสื้อยืด ร่วมกับใส่กางเกงชาวลีซอ ส่วนของผู้หญิงจะตัดเย็บใหม่ทั้งชุด ส่วนเครื่องประดับที่มีลักษณะเป็นฟู่ที่ใช้ห้อยด้านหลังของหญิงสาวชาวลีซอ สามารถสื่อถึงความพึงพอใจของฝ่ายหญิงให้แก่ฝ่ายชายที่ตนพอใจไว้เป็นที่ระลึก

2.1.2 การต้มเหล้าในช่วงก่อนถึงช่วงประเพณีปีใหม่ (โซเซยยะ) 15 วัน ชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ ทุกครัวเรือนจะจัดเตรียมการต้มเหล้า เพื่อใช้ในการประกอบพิธีกรรมในประเพณีปีใหม่ (โซเซยยะ) และเลี้ยงรับรองแขก ซึ่งการต้มเหล้าของบ้านเพชรดำ ได้ทำการขออนุญาตไปยังหน่วยงานราชการ เพื่อทำการต้มเหล้าใช้ในประเพณีปีใหม่ (โซเซยยะ) ตามประเพณีของชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ ในการต้มเหล้านี้มีความเชื่อว่าการต้มเหล้ามีคนแปลกหน้าเข้ามาชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ จะไม่ให้เข้าบ้านและห้ามถ่ายรูป เพราะเชื่อว่าทุกสิ่งทุกอย่าง มีเจ้าของ เช่น ดินก็มีผีดิน น้ำก็ต้องมีผืน้ำ เป็นต้น ดังนั้น เหล้าก็เชื่อว่ามีผีเหล้า หากเกิดเหตุการณ์มีคนแปลกหน้าเข้ามาในบ้านของตนหรือการถ่ายรูป ก็จะทำให้การต้มเหล้าชุดนั้นเสีย คือ เหล้าจะออกมาไม่รสจัดและขุ่นไม่ใส

2.2.3 การเตรียมอาหารสำหรับการเซ่นไหว้ ซึ่งสิ่งสำคัญที่ขาดไม่ได้สำหรับการจัดเตรียมอาหารสำหรับเซ่นไหว้ คือ เนื้อหมู เนื้อไก่ หากครอบครัวไหนเลี้ยงหมูหรือไก่ก็จะนำมาฆ่า หากไม่มีก็มีการจัดซื้อหามา นอกจากนี้ก็มีการเตรียมสิ่งของที่จำเป็นอื่น ๆ ในการประกอบพิธีกรรมในประเพณีปีใหม่ (โซเซยยะ) เช่น เครื่องเซ่นไหว้ ได้แก่ ต้นไม้ปีใหม่ กระดาษสา รูป เทียน ปะทัด และเครื่องใช้ในครัวเรือนที่จำเป็น นอกจากนี้คือ เครื่องดนตรีของชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ นักดนตรีจะนำเครื่องดนตรี

ของตนออกมาตรวจสภาพความพร้อมใช้งาน หากเกิดชำรุดเสียหายจะได้ซ่อมแซมก่อนช่วงประเพณีปีใหม่ (ໄໂ່ເສຍຢີຍະ)

2.2 ชั้นปฏิบัติการประกอบพิธี

2.2.1 วันสิ้นปีเก่า ก่อนวันปีใหม่ 1 วัน หรือวันสุดท้ายของเดือน “หลายี” (เดือน 12) จะมีการตำข้าวปຶກ หรือเรียกว่า “ปะປ່າ-ເຕີຍະ” พิธีกรรมในวันนี้ประกอบด้วย

1) ช่วงเช้า ชาวลีซอจะมีกิจกรรมในการทำข้าวปຶກ เพื่อใช้รับประทานและเป็นส่วนประกอบของพิธีกรรมในประเพณีปีใหม่ (ໄໂ່ເສຍຢີຍະ) ซึ่งในการลงมือทำข้าวปຶກ คนแรกที่จะลงมือทำก่อน คือ “มือมือผะ” โดยการจุดประทัดเพื่อบอกสัญญาณ หากครอบครัวใดที่ลงมือทำข้าวปຶກก่อนมือมือผะจะเป็นการไม่ให้เกิดโชคร้ายและไม่ให้ความเคารพแก่ “มือมือผะ” ซึ่งขั้นตอนในการทำข้าวปຶກ มีดังนี้ นึ่งข้าวเหนียว เพื่อตำข้าวปຶກ ในตอนเช้า เมื่อข้าวสุกแล้วก็นำข้าวเหนียวไปตำใน “ลูทว” จนนุ่ม และโรยแป้ง หรืองา เพื่อไม่ให้ข้าวเหนียวติดมือ และปั้นเป็นก้อนพอประมาณ ใส่ลงไปใส่ในใบตองที่เตรียมไว้ โดยทบไปตองไปมา หน้าละ 2 ก้อน จนกระทั่งใบตองหมดแผ่น จึงทำแผ่นใหม่เรื่อย ๆ จนหมด ซึ่งก่อนวัน “ปะປ່າ - ເຕີຍະ” 1 วัน ตอนเย็นวันนั้น “มือมือผะ” จะต้องเป็นคนแช่ข้าวเหนียวก่อนและจุดประทัดเป็นสัญญาณบอก จากนั้นชาวบ้านอื่น ๆ จึงจะแช่ข้าวเหนียวได้

2) ช่วงเย็น การเตรียมต้นไม้ปีใหม่ “ໄໂ່ເສຍຢີຍະ ແລະ ຈິ້ວ” ซึ่งจะเลือกเอาจากต้นไม้ที่มีลักษณะงาม ลำต้นเรียวยาว สูงประมาณ 1.5 เมตร โดยนำต้นไม้มาปักกลางลานบริเวณบ้าน จากนั้นนำ “ป่าป๋า” และเนื้อหมูหันยาวประมาณ 6-7 นิ้ว “ซาซือ” แขนงที่เสาะและจุดรูป 2 ดอก และมีการเตรียมไข่ต้มและเส้นด้ายยาวขนาดที่จะมัดที่คอหรือข้อมือได้ เท่ากับจำนวนสมาชิกในบ้าน ผู้อาวุโสในบ้าน (จะเป็นผู้ชาย) เป็นผู้ทำพิธีเรียกขวัญ “ໂຈວຫາຄູ” โดยการเอาไข่ต้มทั้งหมด และ

เส้นด้ายที่จะใช้มัดวางบนถ้วยที่ใส่ข้าวสุกที่วางบนผ้าอีกชั้นหนึ่ง ไปยื่นเรียกขวัญที่หน้าประตูบ้านเมื่อทำพิธีเสร็จ จึงทำการผูกด้ายสายสิญจน์ และให้โช้ต้มแก้สมาชิกคนละใบ เพื่อให้ขวัญที่อาจหลุดลอยไปจากร่างกายของเจ้าของได้กลับเข้าร่างของตน

พิธีกรรมการตั้ง “ໂປ່ເສຍຢ້ຽະແລະຈິວ” นั้น เพื่อเป็นการอัญเชิญให้เทพผู้หญิง ลงมาประทับ ซึ่งจะให้ศีลและพรแก่เจ้าของบ้าน และจะลงมาเยี่ยมเยียนปีละครั้งในตอนเช้าของวัน “อาพูวทิง” (วันแรกของวันปีใหม่) ดังนั้นจึงต้องทำความสะอาดบ้าน ก่อนที่เทพองค์นี้จะลงมา เชื่อว่าหากบ้านไหนสกปรกจะไม่ให้พร นอกจากนี้ยังใช้สำหรับเป็นจุดศูนย์กลางในการเต้นรำรอบ ๆ ต้นอีกด้วย เพื่อเฉลิมฉลองปีใหม่ และขับไล่สิ่งชั่วร้ายออกจากบริเวณบ้านเมื่อตั้ง “ໂປ່ເສຍຢ້ຽະແລະຈິວ” แล้วก็เตรียมทำเทียนโดยเอาก่อนซีผึ้งไปร่อนไฟให้อ่อน แล้วปั้นเป็นก้อน และไปรูดกับด้ายที่ขึงเตรียมไว้จนหมดด้าย แล้วนำมาตัดเป็นท่อน ๆ ยาวพอประมาณ สำหรับใช้ทำพิธีบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์และวิญญาณบรรพบุรุษ กลางคืนจะมีการเต้นรำรอบ ๆ “ໂປ່ເສຍຢ້ຽະແລະຈິວ” ของทุก ๆ บ้านตลอดคืน โดยจะมีการเวียนจนครบทุกบ้าน เพื่อเป็นการขับไล่สิ่งเลวร้ายไปให้หมดพร้อมกับปีเก่า และต้อนรับสำหรับปีใหม่ ซึ่งชาวไทย-ภูเขามือซ้าย เรียกว่า “ໂປ່ເບ້ຈິວ” โดยมีเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการเต้นรำ ได้แก่ “ฟูลู่” (แคนน้ำเต้าเล็ก) “ฟูลู่แลแล” (แคนน้ำเต้าใหญ่) และ “ซื่อป้อ” (ซิ่ง)

2.2.2 วันขึ้นปีใหม่

1) วันที่แรกสำหรับประเพณีปีใหม่ (อาพูวทิง) คือ ในวันนี้ทุกบ้านจะต้องตื่นแต่เช้า เพื่อเตรียมอุปกรณ์สำหรับทำพิธีเช่นไหว้วิญญาณบรรพบุรุษและเทพ “อาปาโหม่ว” เช่น ปั้ง “ปะปา” ต้ม “ซาซื่อ” เป็นต้น จากนั้นจึงประกอบพิธีขอพรจากเทพ “อาปาโหม่ว” เสร็จสิ้นลงแล้ว จะมีการเรียกหมูเรียกไก่ หรืออื่น ๆ ตามแต่ที่แต่ละคนอยากได้ เพราะเชื่อ

กันว่าเช้านี้ “อาปาโหม่ว” จะให้พรแก่ทุกคนตามต้องการ จากนั้นจึงจัดเตรียมของเช่นไหว้บรรพบุรุษในบ้านและเช่นไหว้ และในเช้ามืดวันนี้ห้ามผู้หญิงออกนอกบ้านจนกว่าพระอาทิตย์จะขึ้น หากเข้าไปบ้านของผู้อื่นจะโดนราดด้วยน้ำสกปรก เพราะเชื่อว่าจะนำความชั่วร้ายมาสู่คนในครอบครัวนั้น จึงต้องขับไล่ออกไป ส่วนผู้ชายสามารถไปบ้านของคนอื่นได้ โดยที่ผู้ชายคนแรกที่เข้าบ้านเรียกว่า “ฉะหมื่อ” คนในครอบครัวนั้นจะให้ของต่าง ๆ เช่น ขนมเงิน หรือของใช้ต่าง ๆ ตามแต่เจ้าของบ้านจะให้ เพราะเชื่อว่าเขาจะนำความโชคดีมาให้และในวันนี้เป็นวันศีลจะไม่มีการฆ่าสัตว์ใด ๆ พอสายก็เตรียมอุปกรณ์เพื่อไปร่วมพิธีดำหัว “มื่อมื่อผะ” ซึ่งเรียกว่า “มื่อหมื่อไป” อุปกรณ์ที่เตรียมไป ได้แก่ ปะป้า ซาซือ ดอกไม้ ธูปเทียนและเหล้า สำหรับพิธีนี้เป็นการแสดงความขอบคุณ “มื่อมื่อผะ” ซึ่งเป็นผู้นำพิธีกรรมต่าง ๆ ตลอดปีที่ผ่านมาและขอศีลพรจาก “มื่อมื่อผะ” อีกด้วย จากนั้น จะมีพิธี “หออเซี้ยะ” โดยหนุ่มสาวจะแต่งกายด้วยชุดชนเผ่าและสวมเครื่องประดับอย่างสวยงามมาเต้นรำอย่างสนุกสนาน ผู้ใหญ่ก็จะร้องเพลง พูดคุยกัน จนกระทั่งตึก ก็จะมีการเดินรำเวียนรอบบ้านทุกบ้านซึ่งเรียกว่า “โฮเซี้ยะจื้อวะ” เพื่อเป็นการเฉลิมฉลองและต้อนรับปีใหม่ ตลอดจนเพื่อให้พรและสิริมงคลแก่เจ้าของบ้านต่าง ๆ โดยเจ้าบ้านจะคอยต้อนรับด้วยการนำขนม น้ำชา และเหล้ามาเลี้ยงขอบคุณ

2) วันที่สองสำหรับประเพณีปีใหม่(อาพวูจิ่ง)

วันที่สองสำหรับงานปีใหม่ ในวันที่ชาวบ้านจะมาทำพิธีดำหัวผู้นำชุมชน “ฮั่วทวูไป” เพื่อ ขอบคุณผู้นำชุมชนที่ดูแล และปกครองคนในชุมชนให้อยู่เย็นเป็นสุขตลอดปี ซึ่งพิธีกรรมและกิจกรรมเหมือนการดำหัว “มื่อมื่อผะ” แต่จะไม่มีกร “โฮเซี้ยะจื้อวะ” จะร่วมกิจกรรมและเดินรำตลอดวันและตลอดคืนที่นี้

3) วันที่สามสำหรับประเพณีปีใหม่ (อาพัวสำง) ในวันนี้ช่วงเช้าจะไปยังบริเวณศาลเจ้า “อีต๋ามอ” หรือ “มี๊ว กู๊วัก” เพื่อขอศีลขอพรจากเทพ “อีต๋ามอ” (เทพแห่งความบริสุทธิ์) ซึ่งเป็นเทพผู้ยิ่งใหญ่ที่ปกป้องดูแลไม่ให้เกิดสิ่งชั่วร้ายสำหรับคน นอกจากนั้นก็จะมีการคนอื่น ๆ ไปร่วมได้ เมื่อทำพิธีขอพรแล้วก็เต้นรำ ร้องเพลง จากนั้นจะมีการตำหัวผู้นำคนอื่น ๆ

3. สถานภาพดนตรีและการแสดง “หวอเซี่ยะ” กลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอบ้านเพชรดำ ตำบลเขาค้อ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์

3.1 ดนตรีที่บรรเลงประกอบในพิธีกรรมนั้น ทุกประเภทเป็นเครื่องดนตรีพื้นบ้านของชาวไทย - ภูเขาเผ่าลีซอใช้บรรเลงในพิธีปีใหม่และงานรื่นเริงต่าง ๆ ซึ่งเครื่องดนตรีแต่ละประเภทไม่มีการกำหนดว่าต้องใช้ที่เครื่องในการบรรเลง เมื่อนำมาบรรเลงรวมกันต้องเป็นเครื่องดนตรีชนิดเดียวกันและต้องปรับเสียงให้สามารถบรรเลงรวมกันได้ โดยที่เครื่องดนตรีทั้งหมดของชาวลีซอ จะบรรเลงและเต้นรำไปพร้อมกัน ซึ่งแต่ละชนิดจะมีบทเพลงและท่าเต้นรำที่แตกต่างกัน แต่ทำหน้าที่เป็นผู้นำในการให้จังหวะกับนักเต้นรำเหมือนกัน นอกจากนี้ดนตรียังเป็นส่วนหนึ่งในการนำขบวนกลุ่มนักเต้นรำเข้าไปทำพิธีตำหัวผู้นำ การบรรเลงในพิธีปีใหม่จะใช้เวลาในการบรรเลงตลอดทั้งวัน ฉะนั้นนักดนตรีจะมีการสลับสับเปลี่ยนหมุนเวียนกันตลอดเวลา ในหมู่บ้านเพชรดำ เครื่องดนตรีที่เรียกว่า “ฮือบือ” หรือ ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีที่ชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ ของบ้านเพชรดำนิยมนำมาบรรเลงในพิธีปีใหม่ เนื่องจากยังมีผู้นิยมเล่นเป็นจำนวนมาก อีกทั้งลักษณะท่าเต้นที่เร้าใจและมีเพลงจำนวนมาก ดังนั้นเมื่อนำมาบรรเลงจึงมีรูปแบบความหลากหลายมากกว่าเครื่องดนตรีประเภทอื่น ส่วนลักษณะของเพลงที่บรรเลง

ประกอบพิธีกรรมยังมีทำนองเพลงที่มีความแตกต่างกันออกไปตามชนิดของเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลง ประกอบด้วย

3.1.1 เพลงที่บรรเลงด้วยเครื่องดนตรี “ฟูลู่” (แคนน้ำเต้าเล็ก) เช่น เพลงโตโบเมียซู (ตาโป) เพลงลาเป (หมู่บ้านลาเป) เพลงเป กัวะ (หยอกล้อกัน) เป็นต้น

3.1.2 เพลงที่บรรเลงด้วยเครื่องดนตรี “ฟูลู่แลแล” (แคนน้ำเต้าใหญ่) เช่น เพลงปาผู้ซี้ฮี้ฟาหะ (แต่งงานมีคู่ครอง) เพลงฝ่าหูฝ่า (บ้านมุงหลังคา) เพลงจี้จูลู่ หม่าซาโตโตะกว่าเฉวะ (อย่าอายกัน ออกมาเต้นรำกัน) เป็นต้น

3.1.3 เพลงที่บรรเลงด้วยเครื่องดนตรี “ซื่อป้อ” (ซิ่ง) เช่น เพลงยื่อพิดูซูมายูวาซีสูมายู (ไม่มีคนกินเหล้า ไม่มีคนเต้นรำ) เพลงอาซี้เมะกวะกวะ (หนูน้อยที่ชื่อ อาซี้เมะกวะกวะ เป็นเด็กดี น่ารัก) เพลงจี้มีอู่กวะกวะ (ลึงอ้วนกับนก) เป็นต้น

ภาพที่ 1 พิธี “หวนเซี่ยะ” ศิลปะการแสดงดนตรีในพิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทย - ภูเขาเผ่าลีซอ

3.2 พิธีหออเชื้อยะ หรือการเต้นรำของชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ นั้น มีดนตรีเป็นตัวนำบทเพลงและจังหวะของการเต้นรำในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งรูปแบบเต้นหออเชื้อยะใช้การก้าวเท้าและกระพือเท้าจนทำให้เกิดเสียงดัง ใช้การเคลื่อนไหวเป็นวงกลมลักษณะทวนเข็มนาฬิกา หากมีคนร่วมวงไม่มากจะใช้วงกลมเพียงวงเดียว แต่ถ้ามีคนเต้นหออเชื้อยะเป็นจำนวนมากจะแบ่งออกเป็นวงกลมสองวงซ้อนกันและหากสถานที่กว้างขวางมากพอก็อาจมีการขยายวงออกได้อีก การเต้นรำของชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอจะเต้นรำกันเป็นวงกลม มีเพียงการเต้นหออเชื้อยะพิธีปีใหม่นั้นที่ใช้การเดินรอบต้นซุฉีแน่นซี ส่วนประเพณีหรือพิธีกรรมอื่นไม่มีต้นซุฉีแน่นซี แต่อาจใช้จุดใดจุดหนึ่งเป็นศูนย์กลางการเต้นรำ การเข้าร่วมการเต้นหออเชื้อยะควรเดินให้จบเพลงจึงสามารถออกจากวงเต้นได้เพื่อเป็นการให้เกียรติผู้ร่วมพิธี สำหรับการเต้นของคนที่แต่งงานแล้วทั้งหญิงและชายมุ่งไปทางด้านความสนุกสนานเป็นสิ่งสำคัญ สามารถยกเท้าสูง กระแทกเท้าแรง ๆ ได้ แต่ถ้ายังเป็นโสดการเดินจะยกเท้าต่ำลง เพื่อความสุภาพเรียบร้อย ในการเต้นหออเชื้อยะนี้เองเป็นไปในเรื่องของ การหาคู่ครองตามวัฒนธรรมของการเต้นรำ เพื่อเปิดโอกาสให้หนุ่มสาวชาวลีซอได้ใกล้ชิดกัน พบปะพูดคุยกัน เกี่ยวพาราสีกัน ในวงเต้นหออเชื้อยะ หากเกิดความพึงพอใจต่อกันอาจนำไปสู่การแต่งงาน แต่ทั้งนี้หากหนุ่มสาวลีซอที่อยู่ในแซ่หรือตระกูลเดียวกันเกี่ยวพาราสีกัน ทางผู้ใหญ่หรือผู้อาวุโสจะทำการแยกห้ามจับมือและเกี่ยวพาราสีกัน เพราะเป็นการผิดขนบธรรมเนียมประเพณี การเต้นหออเชื้อยะของชาวลีซอจะให้ความสำคัญกับนักดนตรี เพราะนักดนตรีจะเป็นผู้บรรเลงทำนองหลัก และทำหน้าที่นำเต้นหออเชื้อยะโดยนักดนตรีจะบรรเลงเพลงพร้อมนำการเต้นอยู่รอบวงในสุด ทำทางลีลาการเต้นหออเชื้อยะและความยาวของบทเพลงขึ้นอยู่กับความพึงพอใจของนักดนตรี จึงนับได้ว่าดนตรีเป็นสิ่งที่สำคัญที่ขาดไม่ได้ในการเต้น

หออเชื้อยะ การจับมือในพิธีการเต้นหออเชื้อยะใช้สำหรับผู้ชายและผู้หญิงที่แต่งงานแล้ว แต่ถ้าผู้หญิงยังโสดจะใช้ผ้าเช็ดหน้าสำหรับจับกันเป็นวงเพื่อไม่ให้ผิดธรรมเนียมประเพณี และหากมีการเต้นหออเชื้อยะกันอยู่แล้วเราไปขอเต้นรำด้วย ต้องมีการขอแทรกวงและต้องได้รับอนุญาตจากผู้เต้นก่อน หากไม่ได้รับอนุญาตจะเข้าร่วมเต้นหออเชื้อยะไม่ได้

ตอนที่ 2 ผลนำองค์ความรู้ที่ได้มาพัฒนาเป็นนาฏยประดิษฐ์ ชุด “เต้นหออเชื้อยะชาวไทย - ภูเขาเผ่าลีซอ บ้านเพชรดำ” ดังนี้

1. ผลการสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์ ชุด “เต้นหออเชื้อยะชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ บ้านเพชรดำ” โดยใช้ทฤษฎีการสร้างสรรค์งานนาฏศิลป์ไทย ดังนี้

1.1 เนื้อหาของการแสดงสื่อถึงการเฉลิมฉลองของหนุ่มสาวชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ ด้วยการเต้นรำ ประกอบการเพลงพื้นบ้านโดยบรรเลงดนตรีพื้นบ้านของชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ เพื่อแสดงความยินดีสังสรรค์และสร้างความบันเทิงในเทศกาลงานมงคลที่มาร่วม การแสดงแบ่งออกเป็น 3 ช่วง ประกอบด้วย

ช่วงที่ 1 “จีจิลู” (แปลว่า สาวตากลม) เป็นการรำรำของหญิงสาวชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ จำนวน 4 คน เพื่อเป็นสัญญาณให้ทราบว่าเทศกาลงานมงคลนี้ได้เริ่มขึ้นแล้ว และเป็นการเชื้อเชิญผู้ที่เข้ามาร่วมในเทศกาลงานมงคลให้มาร่วมเต้นหออเชื้อยะในครั้งนี้ เพลงที่ใช้บรรเลงในการแสดงช่วงที่ 1 ทำนองเพลงกวาซวือซวี (แปลว่า เต้นรำแบบมีลีลา) ด้วยเครื่องดนตรีฟูลู (แคนน้ำเต้าเล็ก)

ช่วงที่ 2 “ซวู” (แปลว่า หนุ่มลีซอผู้มีความสามารถ) เป็นการแสดงลีลาท่าทางการเคลื่อนไหวร่างกายที่กระฉับกระเฉงของหนุ่มสาวลีซอ จำนวน 4 คน หลังจากได้รับการเชื้อเชิญจากฝ่ายหญิงแล้ว จึง

แสดงออกด้วยลีลาของความเข้มแข็งและสง่างาม เป็นการอวดฝีมือของชายหนุ่มชาวไทย - ภูเขาเผ่าลีซอ ด้วยการทวิตเท้า กระโดด หมุนตัว เพลงที่ใช้บรรเลงในการแสดงครั้งที่ 2 ทำนองเพลงอะคีตะ (แปลว่า คนเก่ง) ด้วยเครื่องดนตรีซ็อบือ (ซิ่ง)

ช่วงที่ 3 “เป ก๊วะ” (แปลว่า หยอกล้อกัน) เป็นการเกี่ยวพาราสิระหว่างหนุ่มสาวชาวไทย - ภูเขาเผ่าลีซอ ด้วยลีลาท่าเต้นที่สอดคล้องประสานระหว่างผู้แสดงฝ่ายชายและผู้แสดงฝ่ายหญิง ด้วยการประสานมือระหว่างผู้แสดง การเคลื่อนที่เป็นวงกลม การกระโดด การยกเท้า วางสัน เพลงที่ใช้บรรเลงในการแสดงครั้งที่ 3 ทำนองเพลงกวาซิว้อซวี (แปลว่า เต็มรับแบบมีลีลา) ซ้ำเพลงที่บรรเลงในช่วงที่ 1 ด้วยเครื่องดนตรีฟูลู่ (แคนน้ำเต้าเล็ก) ร่วมกับ ซ็อบือ (ซิ่ง) และเพิ่มความไพเราะและชัดเจนของสำเนียงเพลงชาวไทย - ภูเขาเผ่าลีซอ ด้วยการบรรเลงเครื่องดนตรีฟูลู่-แลแล (แคนน้ำเต้าใหญ่) ที่มีเสียงที่เป็นเอกลักษณ์

1.2 เพลงที่ใช้บรรเลงประกอบการแสดงนาฏยประดิษฐ์ชุด “เต็มหวอเขี้ยวชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ บ้านเพชรดำ” ประกอบด้วย

ช่วงที่ 1 “จี้จี้ลู่” บรรเลงเพลงกวาซิว้อซวี (แปลว่า เต็มรับแบบมีลีลา) ด้วยเครื่องดนตรีฟูลู่ (แคนน้ำเต้า)

ช่วงที่ 2 “ซัวบู” บรรเลงเพลงอะคีตะ (แปลว่า คนเก่ง) ด้วยเครื่องดนตรีซ็อบือ (ซิ่ง) ทำนองเพลงอะคีตะ แปลว่า “คนเก่ง” คำว่าคนเก่งนี้สื่อถึงผู้แสดง หรือผู้ที่ร้ายรำในเพลงอะคีตะนี้ เป็นคนเก่งมีความสามารถ ทำท่าย และผู้ที่มีความสามารถนี้จะแสดงออกในเชิงเกี่ยวพาราสิกัน

ช่วงที่ 3 “เป ก๊วะ” บรรเลงเพลงกวาซิว้อซวี (แปลว่า เต็มรับแบบมีลีลา) ซ้ำเพลงที่บรรเลงในช่วงที่ 1 ด้วยเครื่องดนตรีฟูลู่ (แคน

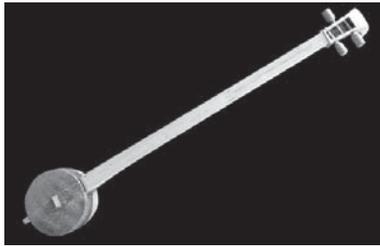
น้ำเต้าเล็ก) ร่วมกับ ซ็อบป้อ (ซิ่ง) และเพิ่มความไพเราะและชัดเจนของสำเนียงเพลงชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ ด้วยการบรรเลงเครื่องดนตรีฟุหลู่-แลแล (แคนน้ำเต้าใหญ่) ที่มีเสียงที่เป็นเอกลักษณ์

(ก) ฟุหลู่ (แคนน้ำเต้าเล็ก)

(ข) ฟุหลู่แลแล (แคนน้ำเต้าใหญ่)

(ค) ซ็อบป้อ (ซิ่ง)

ภาพที่ 2 เครื่องดนตรีประกอบการแสดงนาฏยประดิษฐ์ “แต่นหวอซึ่ยะ ชาวไทย - ภูเขาเผ่าลีซอบ้านเพชรดำ”

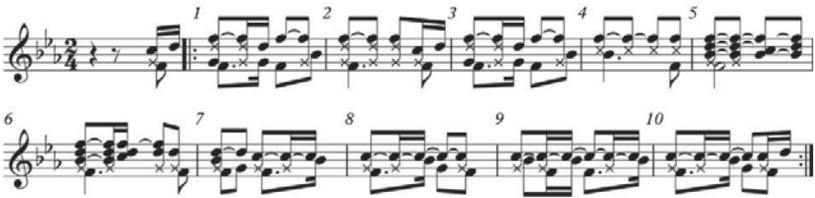
เพลง “หวนเข็ญชาวไทย – ภูเขาเผ่าลีซอบ้านเพชรดำ”

ทำนองเพลง: กมล บุญเขต

เรียบเรียง: ธงชัย เมืองทอง

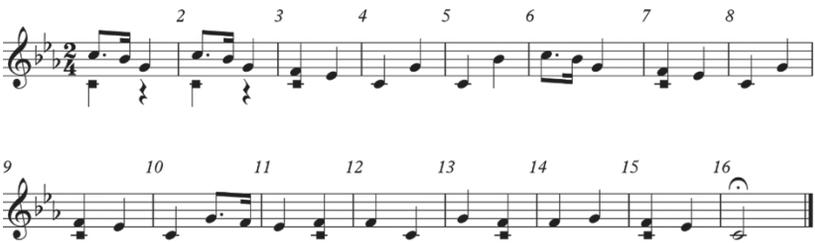
ช่วงที่ 1 “จีจิลลุ” (แปลว่า สาวตากลม)

- ทำนองเพลงกวาววือชวี -

ช่วงที่ 2 “ซัวบู” (แปลว่า หมู่ลีซอผู้มีความสามารถ)

- ทำนองเพลงอะคีตะ -

ช่วงที่ 3 “เป กัวะ” (แปลว่า หยอกล้อกัน)

- ทำนองเพลงกวาววือชวี -

1.3 ลักษณะของผู้แสดงนาฏยประดิษฐ์ชุด “เต็นหวอเขี้ยว ชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ บ้านเพชรดำ” นี้แบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย รวมทั้งสิ้นจำนวน 8 คน ประกอบด้วย ผู้แสดงฝ่ายชายและผู้แสดงฝ่ายหญิง ฝ่ายละ 4 คน ผู้แสดงสวมใส่เครื่องแต่งกายที่เป็นชุดประจำเผ่าลีซอ

1.4 ลักษณะของกระบวนการลีลาท่ารำได้ยึดการเคลื่อนไหว โดยเน้นการเคลื่อนที่ของเท้าและขาเป็นหลัก ผสมผสานกับท่านาฏยศัพท์ทาง นาฏศิลป์ไทย การเคลื่อนไหวสำหรับการนาฏยประดิษฐ์ ชุด “เต็นหวอเขี้ยว ชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอบ้านเพชรดำ” นี้มีการเคลื่อนไหวหันตัวไปด้านซ้ายไป ด้านขวา เดินหน้าถอยหลัง เดินขึ้นเดินลง เป็นต้น เพื่อให้การอธิบายท่ารำมีความเข้าใจทิศทางจึงนำแนวคิดของทฤษฎีนาฏยลักษณะ (สุรพล วิรุฬห์รักษ์, 2547 : 249) เพื่อทิศทางการแปรแถวผู้แสดงสามารถเคลื่อนที่ไปบนเวทีออกเป็น 8 ทิศ จากนั้นจึงบันทึกภาพวีดิทัศน์ นำไปให้คณะผู้ทรงคุณวุฒิประเมิน และนำไปแก้ไขตามคำแนะนำของคณะผู้ทรงคุณวุฒิ ประกอบไปด้วยกระบวนการรำ ดังต่อไปนี้

ช่วงที่ 1 “จี้จิลูลู” บรรเลงเพลงกวาชวือชวี

กระบวนการรำชุดที่ 1	ชือลีผ่า (เต็นออกมาตรง ๆ)
กระบวนการรำชุดที่ 2	กวาชวือชวี (เต็นรำแบบมีลีลา กระโดดหมุน)
กระบวนการรำชุดที่ 3	ชวือซ่าซ่า ควีหังแล้ ท่ารำชวือซ่าซ่า แปลว่า ก้าวเท้า ท่ารำควีหังแล้ แปลว่า วางสั้น (วางเท้า)
กระบวนการรำชุดที่ 4	โตโต (นั่งปักผ้า)

(ก) ท่าบิดตัว ด้านขวา

(ข) ท่าบิดตัว ด้านซ้าย

ภาพที่ 3 กระบวนท่ารำชุดที่ 2 “กวางว้อชวี” (ท่าที่ 3 ท่าบิดตัว)

ช่วงที่ 2 “ซัวบู” บรรเลงเพลงอะคีตะ

- กระบวนท่ารำชุดที่ 5 ดาด้าสู่ว (เดินแบบมีระเบียบ)
- กระบวนท่ารำชุดที่ 6 ซัวบู (หนุ่มลีซอผู้มีความสามารถ)
ท่ารำกระโดดปรบมือแล้วตีตีนีว
- กระบวนท่ารำชุดที่ 7 ชว้อซ่าซ่า ควีหังแล้
ท่ารำชว้อซ่าซ่า แปลว่า ก้าวเท้า
ท่ารำควีหังแล้ แปลว่า วางสั้น (วางเท้า)
ท่ารำฮ่าเท้า หมุนตัว วางสั้น
- กระบวนท่ารำชุดที่ 8 “ดีใจ”
ท่าตีปีกซ้ายขวา หมุนตัวปรบมือ
- กระบวนท่ารำชุดที่ 9 อะคีตะ (คนเก่ง)
ท่ารำกะยะชว้อ แปลว่า ถอยหลัง
ท่ารำชวู-เหวียะ แปลว่า ตวัดขา
- กระบวนท่ารำชุดที่ 10 เชิญออกมาเต้นรำ

(ก) ท่าชูแยะแยะ (ท่ายกขาขวา)   (ข) ท่าชูแยะแยะ (ท่ายกขาซ้าย)
ภาพที่ 4 ตัวอย่างกระบวนท่ารำในช่วงที่ 2 “ซั้วบู่” (กระบวนท่ารำชุดที่ 12 “หวนเซี้ยะ” ท่าที่ 1 ท่าชูแยะแยะ)

ช่วงที่ 3 “เป กั๊วะ” บรรเลงเพลงกวางฮว้อฮวี

กระบวนท่ารำชุดที่ 11 ท่าเชื่อม “ท่าแหละแหยะ – เหวี้ยะ
แบบที่ 1”

ท่าแหละแหยะ - เหวี้ยะ แปลว่า จับมือ

กระบวนท่ารำชุดที่ 12 “หวนเซี้ยะ”

ท่ารำแยะแยะ แปลว่า ยกขา

ท่ารำกระปี่เอี้ยะ แปลว่า กระตืบเท้า

กระบวนท่ารำชุดที่ 13 “อู้หู้ว้อลือลือ”(เอียงศีรษะ)

ท่ารำกระปี่เอี้ยะ (กระตืบเท้า)

ท่ารำกระหุ้งสั้น

กระบวนท่ารำชุดที่ 14 “เป กั๊วะ” (หยอกล้อกัน)

ท่ารำวีหังแล้ แปลว่า วางสั้น (วางเท้า)

ท่ารำตือกะยะ แปลว่า กระโดด

- กระบวนทำรำชุดที่ 15 “จัญญูแนะซุแน” (ฉันทรักเธอ)
ทำรำแหละแหะยะ – เหวี่ยะแอะ
แปลว่า ประสานมือแล้วยก
ทำรำประสานมือ ขยับเท้า
- กระบวนทำรำชุดที่ 16 “อีแอะแซวะ – ซวือแยะแซว์”
ทำรำอีแอะแซวะ (ตะเท้า)
ทำรำซวือแยะแซว์ (ชิดเท้า)
- กระบวนทำรำชุดที่ 17 ทำเชื่อม “ท่าแหละแหะยะ – เหวี่ยะ
แบบที่ 2” (จับมือ)
- กระบวนทำรำชุดที่ 18 ทำเชื่อม “ท่าแหละแหะยะ – เหวี่ยะ
แบบที่ 3”
- กระบวนทำรำชุดที่ 19 หอเขียะ

- (ก) ท่าที่ 1 ท่าควีนังแล้   (ข) ท่าที่ 2 ท่าตือกะยะ
- ภาพที่ 5 ตัวอย่างกระบวนทำรำในช่วงที่ 3 “เป กี้วะ” (กระบวนทำรำ
ชุดที่ 14 “เป กี้วะ”)

2. ผลการประเมินความคิดสร้างสรรค์และประเมินความเหมาะสมถูกต้องในการนำนาฏยประดิษฐ์ ชุด “เต็นหวอเขี้ยวชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ บ้านเพชรดำ” ไปใช้ประกอบการสอนรายวิชาพื้นเมืองเพชรบูรณ์ 2 พบว่า ผลการประเมินด้านความคิดสร้างสรรค์ของนาฏยประดิษฐ์ ชุด “เต็นหวอเขี้ยวชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ บ้านเพชรดำ” ภาพรวมมีความคิดสร้างสรรค์อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.72$) และผลการประเมินด้านความเหมาะสมถูกต้องในการนำนาฏยประดิษฐ์ ชุด “เต็นหวอเขี้ยวชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ บ้านเพชรดำ” ไปประกอบเป็นส่วนหนึ่งของเนื้อหาในรายวิชาพื้นเมืองเพชรบูรณ์ 2 ตามหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาดนตรีและการแสดง คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ภาพรวมความเหมาะสมถูกต้องอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.67$)

3. ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้ชมการแสดงนาฏยประดิษฐ์ ชุด “เต็นหวอเขี้ยวชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ บ้านเพชรดำ” โดยจัดการแสดงนาฏยประดิษฐ์ชุดนี้ ในงานกาชาดมะขามหวานนครบาลเพชรบูรณ์ประจำปี 2560 ณ เวทีกลาง เพื่อให้ผู้เข้าร่วมงานได้ชมการแสดงและดำเนินการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลประชากรและกลุ่มตัวอย่าง (Random Sampling) นั้น ผู้วิจัยได้ดำเนินการสุ่มตัวอย่างจากประชากรกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ชมการแสดง โดยการศึกษาแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 500 คน พบว่า ความพึงพอใจ ของผู้ชมการแสดงนาฏยประดิษฐ์ ชุด “เต็นหวอเขี้ยวชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ บ้านเพชรดำ” ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.75$)

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลการศึกษา

1.1 รูปแบบและสถานภาพพิธีกรรมดนตรีและการแสดง “หวอเขี๊ยะ” กลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ บ้านเพชรดำ ตำบลเขาค้อ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ ประเพณีปีใหม่ (โซเซี่ยะ) ของชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอจะประกอบพิธีกรรมที่สำคัญ โดยทุกครอบครัวจะมีการจัดเตรียมสิ่งของต่าง ๆ ให้พร้อมเพื่อใช้ในประกอบพิธีกรรมในประเพณีปีใหม่ (โซเซี่ยะ) มีการเต้นรำที่เรียกว่า “หวอเขี๊ยะ” ซึ่งชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีใจรักความสนุกสนานและชื่นชอบการเต้นรำมาก การเต้นหวอเขี๊ยะประกอบพิธีกรรมในประเพณีปีใหม่ (โซเซี่ยะ) มีความแตกต่างจากการเต้นรำในพิธีกรรมอื่นตรงที่ในพิธีกรรมในประเพณีปีใหม่ (โซเซี่ยะ) ชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอร่วมกันเต้นหวอเขี๊ยะรอบต้นซุฉีแน้นสี ส่วนการเต้นหวอเขี๊ยะประกอบพิธีกรรมอื่นจะไม่มีต้นซุฉีแน้นสี แต่ใช้จุดใดจุดหนึ่งเป็นศูนย์กลางการเต้นหวอเขี๊ยะรอบบริเวณนั้น การเต้นหวอเขี๊ยะของชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ ส่วนหนึ่งสามารถสื่อถึงความสามัคคีในชุมชนสังคมชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอได้ดี อีกทั้งยังเป็นการเปิดโอกาสให้หนุ่มสาวชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ ได้ใกล้ชิดและเกี้ยวพาราสีกัน ชายหนุ่มลีซอผู้ใดมีความสนใจ หรือหมายตาหญิงลีซอที่ตนพอใจก็จะขอจับมือเต้นหวอเขี๊ยะ และพุดสนทนาเกี้ยวพาราสีในวงเต้นรำ ถ้าเกิดฝ่ายหญิงสนใจหรือเกิดรักชายหนุ่มชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ ที่มาเกี้ยวพาราสีบางครั้งอาจนำสู่การแต่งงาน ทั้งนี้การเต้นหวอเขี๊ยะหนุ่มสาวชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ ที่มีความสัมพันธ์ทางแซ่ตระกูล หรือแซ่ตระกูลเดียวกันห้ามจับมือกันและเกี้ยวพาราสีกัน จะถือเป็นการผิดขนบธรรมเนียมประเพณี หากเกิดเหตุการณ์นี้ขึ้นมาทางผู้ใหญ่ของแต่ละฝ่าย หรือผู้อาวุโสของในแต่ละตระกูลจะเข้าไปบอกให้ปล่อยมือและห้ามเกี้ยวพารา

สีกัน ในการเต้นหออเชีเยะมีดนตรีเป็นตัวนำบทเพลงและจังหวะของการเต้นหออเชีเยะในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งรูปแบบการเต้นหออเชีเยะใช้การก้าวเท้าและกระต๊อบเป็นสำคัญ ใช้การเคลื่อนไหวที่เป็นวงกลมลักษณะทวนเข็มนาฬิกา เมื่อมีคนเต้นหออเชีเยะรวมวงไม่มากพอจะใช้เพียงวงเดียวในการเต้นหออเชีเยะ หากมีคนมาร่วมมากขึ้นจะมีการแบ่งออกเป็นสองวงซ้อนกันหรือสถานที่กว้างขวางก็สามารถแบ่งขยายวงเต้นหออเชีเยะเพิ่มอีกได้ ซึ่งมีดนตรีเป็นตัวนำบทเพลงและจังหวะของการเต้นหออเชีเยะในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งรูปแบบการเต้นหออเชีเยะใช้การก้าวเท้าและกระต๊อบเท้า ใช้การเคลื่อนไหวเป็นวงกลมลักษณะทวนเข็มนาฬิกา รูปแบบของท่าเต้นหออเชีเยะเน้นการเคลื่อนที่ของเท้าเป็นหลัก

1.2 นำองค์ความรู้ที่ได้มาพัฒนาเป็นนาฏยประดิษฐ์ ชุด “เต้นหออเชีเยะชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ บ้านเพชรดำ” ดังนี้ 2.1) การสร้างสรรคนาฏยประดิษฐ์ ชุด “เต้นหออเชีเยะชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ บ้านเพชรดำ” โดยใช้ทฤษฎีการสร้างสรรคงานนาฏศิลป์ไทย คือ (1) เนื้อหาของการแสดง การแสดงสื่อถึงการเฉลิมฉลองของหนุ่มสาวด้วยการเต้นรำ ประกอบการบรรเลงดนตรีพื้นบ้าน เพื่อแสดงความยินดีและสร้างความบันเทิงในเทศกาลสังสรรค์ (2) รูปแบบของเพลง ที่ใช้ประกอบด้วยเพลงกวาวว้อซวี และเพลงอะค๊ะซ๊ะ ซึ่งบรรเลงด้วยเครื่องดนตรีพื้นบ้านได้แก่ “ฟูลู่” (แคนน้ำเต้าเล็ก) (3) ผู้แสดงมีทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิง จำนวน 4 คู่ (4) เครื่องแต่งกายในการแสดงเป็นชุดชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ และ (5) ลักษณะของกระบวนลีลาท่ารำได้ยึดการเคลื่อนไหวโดยเน้นการเคลื่อนที่ของเท้าและขาเป็นหลัก ผสมผสานกับทำนาฏยศัพท์ทางนาฏศิลป์ไทย จากนั้นบันทึก ภาพวีดิทัศน์ นำไปให้ผู้เชี่ยวชาญทางนาฏศิลป์ประเมิน และนำไปแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ 2.2) ผลการประเมินด้านความคิดสร้างสรรค์ของนาฏยประดิษฐ์

ฉบับนี้อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.72$) ความเหมาะสม ถูกต้องในการนำไปประกอบการสอนในหลักสูตรรายวิชาการวิชาพื้นเมืองเพชรบูรณ์ 2 อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.67$) และ 2.3) ประเมินความพึงพอใจของผู้ชมการแสดงนาฏยประดิษฐ์ ชุด “ต้นหวอเขี้ยวชาวไทย - ภูเขาเผ่าลีซอบ้านเพชรดำ” อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.75$)

2. ข้อเสนอแนะ

งานวิจัยฉบับนี้เป็นการพัฒนาปรับปรุงจากงานวิจัยฉบับเดิมซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Quantitative Research) และผู้วิจัยนำมาทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ซึ่งผู้วิจัยมีเจตนาที่จะพัฒนาสร้างสรรค์พิธีกรรมดนตรีและการแสดง “หวอเขี้ยว” กลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ บ้านเพชรดำ ตำบลเขาค้อ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ ให้มีความหลากหลายคงเอกลักษณ์เดิมที่มีอยู่ในรูปแบบของพิธีกรรมดนตรีและการแสดง ให้เป็นผลงาน การสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์เพื่อพัฒนาต่อยอดในลักษณะอื่น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

2.1 ควรให้การส่งเสริม สนับสนุนงบประมาณการจัดตั้ง ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาพื้นบ้านที่เกี่ยวข้องอื่นทั้งด้านศิลปวัฒนธรรม ศิลปกรรม งานประดิษฐ์ทุกชนิด โดยเฉพาะศิลปะการแสดงพื้นบ้านอื่น ๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ ต้องได้รับการส่งเสริมโดยจัดงบประมาณ ประกอบกับให้มีครูภูมิปัญญาด้านนี้ได้รับการส่งเสริม เพื่อศิลปะการแสดงพื้นบ้านทุกชนิดในชุมชนอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

2.2 ส่งเสริมสนับสนุน ให้ศิลปะการแสดงพื้นบ้านในลักษณะอื่นของจังหวัดเพชรบูรณ์ พื้นที่ใกล้เคียง ได้รับการถ่ายทอดในกิจกรรมงาน ประเพณีและงานแสดงสำคัญ ๆ เพื่อเป็นการฟื้นฟูและอนุรักษ์ให้คงอยู่สืบไป

2.3 ส่งเสริมให้จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นในเรื่อง “เต็นท์หออเชื้อะชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ บ้านเพชรดำ” รวมถึงจัดทำหลักสูตรภูมิปัญญาด้านการส่งเสริมศิลปะการแสดงในรูปแบบการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาพื้นบ้าน ในทุกรูปแบบ

2.4 ควรอนุรักษ์มรดกศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ โดยจัดตั้งเป็นสถาบันหรือโรงเรียนสืบสานภูมิปัญญาพื้นบ้าน เพื่อให้เกิดการถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์ให้แก่กลุ่มชนและผู้ที่มีใจอื่น ๆ ได้ตระหนักถึงความงามของศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์ ให้ได้เรียนรู้ เช่น ภาษาพูด ภาษาเขียน การขับร้องวรรณกรรมพื้นบ้าน ศิลปะการแสดงพื้นบ้านต่าง ๆ เป็นต้น โดยอาจจัดทำเป็นศูนย์สืบสานภูมิปัญญาในชุมชน และเชิญผู้อาวุโส ผู้นำภูมิปัญญาและท้องถิ่น มาให้ข้อมูลความรู้ และนำเสนอให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้ สืบทอดภูมิปัญญาความเชื่อในทุกรูปแบบต่อไป

2.5 ควรให้การส่งเสริม สนับสนุน นาฎยประดิษฐ์ ชุด “เต็นท์หออเชื้อะชาวไทย-ภูเขาเผ่าลีซอ บ้านเพชรดำ” ให้บรรจุไว้ในหลักสูตรการเรียนการสอนในโรงเรียนระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา ทุกโรงเรียนในพื้นที่เดียวกัน

บรรณานุกรม

- ขจิตภัย บุรุษพัฒน์. (2538). **ชาวเขา**. กรุงเทพฯ : แพร์พิทยา.
- เฉลิมกิต แซงแก้ว. (2548). **เครื่องดนตรีชาวเขาเผ่าลีซอ**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ชัยรัตน์ วีระชัย. (2552). **ซ็อบป้อ : เครื่องดนตรีชาวเขาเผ่าลีซอ อำเภอมแม่จัน จังหวัดเชียงราย**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธัญชูลี เข้มพีซร. (2551). **วิถีชีวิตและสิ่งแวดล้อมของผู้สูงอายุชาวเขาเผ่าลีซอที่มีอายุยืนยาว**. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2557). การแปลความหมายระดับความสัมพันธ์จากการใช้สถิติวิเคราะห์. **วารสารการวัดผลการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม**. 20 (2), 8–11.
- วรางคนางค์ วรรณตุง และนิรัช สุดสังข์. (2553). การพัฒนารูปแบบเครื่องประดับเงินจากอัตลักษณ์ชาวเขาเผ่าลีซอ (ลีซอ) หมู่บ้านศรีดงเย็น อำเภอมแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่. **วารสารวิชาการศิลปะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร**. 1 (2), 53–64.
- สุรพล วิรุฬห์ลักษณ์. (2547). **นาฏยศิลป์ปริทรรศน์**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

มาตรการในการป้องกันการใช้อำนาจโดยมิชอบในการ สืบสวนคดีอาญา

Measures in Controlling the Abuse of Powers in term
of Criminal Investigation

อมรเทพ เมืองแสน *
Amornthep Muangsean

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
อีเมล : panlaws@hotmail.com

Assistant Professor at Faculty of Law, Mahasarakham University.

Email address : panlaws@hotmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาถึงแนวคิด ทฤษฎีของการสืบสวน แนวคิดในเรื่องของป้องกันการใช้อำนาจโดยมิชอบของเจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา รวมถึงศึกษาถึงวิธีการในการสืบสวน และมาตรการป้องกันการใช้อำนาจโดยมิชอบของเจ้าพนักงานในการสืบสวนของประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา ตลอดจนวิเคราะห์กฎหมายและมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวกับการป้องกันการใช้อำนาจโดยมิชอบของเจ้าพนักงานในสืบสวนตามกฎหมายของไทยในปัจจุบัน

จากการศึกษาพบว่า แนวคิดเรื่องการสืบสวนคดีอาญา ก็คือการมอบอำนาจให้แก่เจ้าพนักงานของรัฐเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย แต่เนื่องจากปัญหาในเรื่องการใช้อำนาจโดยมิชอบของเจ้าพนักงาน ในขั้นตอนของการสืบสวน ที่อาจส่งผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน ทำให้การสืบสวนคดีอาญา จะต้องได้รับการตรวจสอบและควบคุมการใช้อำนาจ จากการศึกษากฎหมายของประเทศอังกฤษ และประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่า ทั้งสองประเทศ มีมาตรการในการป้องกันการใช้อำนาจโดยมิชอบในการสืบสวนคล้ายกันไม่ว่าจะเป็นการป้องกันโดยองค์กรภายในหรือองค์กรพิเศษที่ตั้งขึ้นเฉพาะ เพื่อการพิจารณาวินัยของเจ้าพนักงาน รวมถึงการควบคุมโดยองค์กรภายนอก หรือองค์กรศาล โดยมาตรการดังกล่าวมีความสอดคล้องกันกับการตรวจสอบและควบคุมการใช้อำนาจในการสืบสวนคดีอาญาของประเทศไทย ที่ปรากฏว่ามีกลไกในการควบคุม ตรวจสอบและป้องกันการใช้อำนาจโดยมิชอบของเจ้าพนักงาน โดยการกำหนดให้มีการตรวจสอบทั้งโดยองค์กรภายใน ด้วยการรายงานผลการปฏิบัติงานตามสายการบังคับบัญชา รวมถึง การมอบเอกภาพให้กับผู้บังคับบัญชาในการดำเนินการทางวินัย หรือการตรวจสอบโดยองค์กรภายนอกไม่ว่าจะเป็น การเข้ามามีส่วนรวมในการ

ถ่วงดุลการทำงานของอัยการในการสืบสวนคดีพิเศษและในคดีที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรมข้ามชาติ รวมถึงการเข้ามามีบทบาทของหน่วยงานภายนอก ตัวอย่างเช่น กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ในคดีค้ามนุษย์ รวมถึงฝ่ายทหารและฝ่ายพลเรือน ในกรณีของคดีที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคง หรือแม้แต่การที่กฎหมายกำหนดให้องค์กรภายนอก อย่างเช่น องค์กรศาลเข้ามามีบทบาทในการตรวจสอบ ตรวจสอบตรา รวมถึงมีอำนาจในยับยั้งในการปฏิบัติการบางอย่าง เช่นเดียวกันกับศาลในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายแบบคอมมอนลอว์ ตลอดจนการเข้ามามีบทบาทของสื่อมวลชนและองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ ในการตรวจสอบและตรวจตราการทำงานอีกชั้นหนึ่ง นอกเหนือจากการตรวจสอบโดยองค์กรภายในและองค์กรภายนอก

เพื่อให้การป้องกันการใช้อำนาจโดยมิชอบของเจ้าพนักงานในขั้นตอนของการสืบสวนคดีอาญามีความหลากหลายขึ้น ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะให้มีการจัดตั้งหน่วยงานอิสระที่อยู่ภายใต้กำกับของภาคประชาชน โดยทำหน้าที่รับเรื่องร้องเรียน ตรวจสอบการทำงาน ตลอดจนทำการไต่สวนและวินิจฉัยข้อร้องเรียนของประชาชนที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการปฏิบัติงานโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐโดยเฉพาะในขั้นตอนของการสืบสวน รวมถึงหน่วยงานภาคประชาชนดังกล่าว ต้องทำหน้าที่ประสานกันกับคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ซึ่งเป็นองค์กรอิสระภาครัฐ เพื่อตรวจสอบ ติดตาม ดำเนินการ ตลอดจนเอาผิดกับเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ถูกกล่าวหาว่าใช้อำนาจสืบสวนไปในทางที่มิชอบ

คำสำคัญ : การใช้อำนาจโดยมิชอบ, การสืบสวนคดีอาญา

ABSTRACT

The purpose of this research is to study the concept, the theory of investigation, the concept of preventing and the wrongful use of the criminal justice authorities. The investigation and measures to prevent the abuse of power by the authorities in the investigation of England and United States as well as analysis legislative and legal measures to prevent the abuse of power by the authorities in investigating the laws of Thailand today were also studies in the research paper.

It was found that the concept of criminal investigation was to give the authority to the state officials to maintain order; however, abuse of authority by officials during the investigation process may affect human rights. Criminal investigation must be conducted in a proper and transparent manner. In both England and the United States, constitutional measures are enacted to prevent the abuse of power by both internal and specialised organisations. Discipline of officials responsible for upholding powers given to external organisations or courts is paramount for effective criminal investigation in Thailand. Legal mechanisms must be in place to both detect and prevent abuse of power by officials. The report on the implementation of the chain of command, including given autonomy to the supervisors to take disciplinary action or monitoring by an outside organization. The public took counterbalance the work of the prosecutors in the

special investigation involving transnational crime. The external agencies, for example, the Ministry of Social Development and Human Security, played an important role in human trafficking case including military and civilian. In the event of a lawsuit related to security, the external organizations such as the courts has a role in monitoring. Surveillance, including the power to veto certain operating in the same court in a country with a common law legal system, as well as the important role of media under the independent constitutional entity. Monitoring and surveillance work should be done apart from monitoring within and outside the organization.

An independent agency should be established under public sector supervision to prevent abuse of power by officials investigating criminal cases. Complaints by the public that relate directly to investigative operations by government officials should be coordinated by the National Anti-Corruption Commission (NACC). This independent government organisation is empowered to monitor, follow up and prosecute government officials accused of abusing their investigative powers.

Keywords : Abuse of powers, criminal investigation

บทนำ

การสืบสวน (Investigation) เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรม ในทางอาญา ที่มุ่งเน้นไปที่การป้องกันอาชญากรรม ซึ่งเป็นหลักเกณฑ์เบื้องต้นของหน้าที่ในการบังคับใช้กฎหมายของตำรวจ การสืบสวนในหน้าที่ตำรวจ จึงเป็นการดำเนินการขั้นตอนแรกในการดำเนินการในทางอาญา เพื่อแสวงหาความจริงและพยานหลักฐานเพื่อจะทราบการกระทำผิดและตัวผู้กระทำผิด มาลงโทษตามขั้นตอนของกฎหมาย แต่บาง ครั้ง การสืบสวนก็เป็นการกระทำ เพื่อมุ่งเน้นในทางป้องกันการก่ออาชญากรรมไม่ให้เกิดขึ้นในสังคม การสืบสวน จึงเป็นหลักเกณฑ์การดำเนินการเบื้องต้น ที่มีความสำคัญอย่างมากที่จักส่งผล ในการป้องกันอาชญากรรม ทำให้รู้ถึงการกระทำ รู้ตัวผู้กระทำ และสามารถ เอาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษตามกฎหมาย รวมทั้งยังเป็นการป้องปราม การกระทำความผิดลักษณะอื่น ๆ ที่กำลังจะเกิดขึ้นอีกในอนาคต

แต่วิธีปฏิบัติในการดำเนินการสืบสวน ซึ่งเป็นงานในหน้าที่ของ ตำรวจหรือเจ้าพนักงานอื่น ๆ นั้น หากไม่มีกฎหมายให้อำนาจในการปฏิบัติ ไว้โดยชัดแจ้งแล้ว การกระทำนั้น ๆ ในบางลักษณะก็อาจจะเป็นการกระทำที่ครอบ ครอบประกอบที่กฎหมายบัญญัติไว้เป็นความผิด อันจะทำให้ตัวเจ้าพนักงาน ผู้ปฏิบัตินั้นมีความผิดได้ และบางกรณีแม้จะมีกฎหมายให้อำนาจเจ้าพนักงาน ไว้ แต่การกระทำตามหน้าที่ของเจ้าพนักงานก็อาจส่งผลกระทบต่อสิทธิ เสรีภาพของประชาชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ รวมถึงในบางกรณีเจ้าพนักงาน อาจกระทำการเกินกว่ากรณีที่กฎหมายให้อำนาจ เนื่องจากมองไปถึงผลลัพธ์ หรือความสำเร็จของเนื้องานมากกว่าการให้ความสำคัญ ต่อการคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพของปัจเจกชน นอกจากนี้ในบางกรณีเจ้าหน้าที่ของรัฐก็กระทำการ โดยวิธีการอันมิชอบด้วยกฎหมาย จนเป็นเหตุให้มีการจับผู้บริสุทธิ์มาลงโทษ อย่างเช่นในคดีของเซอร์รี แอนตันแคน รวมถึงในกรณีของการวิสามัญ

มาตรการผู้ต้องหาในระหว่างที่อยู่ในการควบคุมของเจ้าพนักงาน หรือ การสืบสวนและจับกุมผู้ต้องหาคดีอาชญากรรมที่มีการร้องเรียนว่า เจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำการโดยมิชอบ หรือในกรณีที่ทหารเข้าควบคุมตัวบุคคล ผู้ต้องสงสัยตามพระราชกำหนดบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ.2548 และผลปรากฏว่าผู้ที่ถูกควบคุมตัวเสียชีวิตในระหว่างที่อยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ อันเป็นเหตุให้ประชาชนทั่วไปมองภาพการปฏิบัติงานในหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐเป็นไปในลักษณะของการล่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชน ทั้ง ๆ ที่การกระทำดังกล่าวโดยเนื้อแท้แล้วอาจเป็นการปฏิบัติการตามหน้าที่ เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของชาติและบ้านเมืองในสวนรวม และจากปัญหาดังกล่าวข้างต้น จึงส่งผลให้การสืบสวนคดีอาญาจะต้องได้รับการตรวจสอบและควบคุมการใช้อำนาจ ซึ่งอาจจะอยู่ในรูปแบบของการป้องกันโดยองค์กรภายในหรือองค์กรพิเศษที่ตั้งขึ้นเฉพาะ เพื่อการพิจารณา วินัยของเจ้าพนักงาน รวมถึงการควบคุมตรวจสอบโดยองค์กรภายนอกหรือองค์กรศาล แต่เนื่องจากในปัจจุบันความผิดอาญามีอยู่ด้วยกันหลายลักษณะ และหลายประเภท ความผิดบางประเภทมีลักษณะพิเศษจึงส่งผลให้กฎหมายที่ให้อำนาจเจ้าพนักงานในการสืบสวนคดีอาญาประเภทต่าง ๆ นั้น มีวิธีการที่ไม่คงที่และมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

นอกจากประเด็นในเรื่องความหลากหลายของเจ้าพนักงานที่มีอำนาจสืบสวนแล้ว วิธีการสืบสวนก็เป็นอีกปัญหาหนึ่ง เนื่องจากในปัจจุบันการสืบสวนมีอยู่ด้วยกันหลายวิธี บางวิธีในอดีตไม่มีกฎหมายรองรับ แต่ในปัจจุบันมีกฎหมายให้อำนาจเจ้าพนักงานทำการสืบสวนไว้เป็นการเฉพาะ ยกตัวอย่างเช่น การเข้าถึงบัญชี ข้อมูลทางการสื่อสาร ข้อมูลคอมพิวเตอร์ ตามกฎหมายเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน การจัดทำเอกสารปลอมเพื่อให้บุคคลใดเข้าไปแฝงตัวในองค์กรหรือกลุ่มคนใดตาม

กฎหมายเกี่ยวกับการสืบสวนคดีพิเศษ รวมถึงการให้อำนาจเจ้าพนักงานในการดักฟังข้อมูลทางการสื่อสาร ให้มีการปฏิบัติการอำพราง (Under Cover Operations) ให้มีการใช้วิธีการเคลื่อนย้ายภายใต้การควบคุม (Controlled Delivery) การใช้การสะกดรอยด้วยเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Surveillance) ตามกฎหมายใหม่ล่าสุดนั้น คือ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ พ.ศ. 2556

จากความหลากหลายในเรื่องของวิธีการสืบสวนดังกล่าว ทำให้จำเป็นต้องมีมาตรการในการป้องกันการใช้อำนาจโดยมิชอบของเจ้าพนักงาน โดยเฉพาะในขั้นตอนของการสืบสวน ไม่ว่าจะเป็นมาตรการในการตรวจสอบการใช้อำนาจโดยองค์กรภายใน หรือองค์กรพิเศษที่สร้างขึ้นเป็นการเฉพาะ รวมถึงมาตรการควบคุมตรวจสอบโดยองค์กรภายนอก ตัวอย่างเช่น การเข้ามาร่วมตรวจสอบการปฏิบัติงานโดยอัยการหรือองค์กรศาล ตลอดจนองค์กรอิสระต่าง ๆ อันจะนำไปสู่มาตรฐานในตรวจสอบการปฏิบัติงานที่สมบูรณ์ ซึ่งผู้วิจัยจะได้ทำการศึกษาโดยละเอียดต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อให้ทราบถึงแนวคิด ทฤษฎี รวมถึงวิธีการของการสืบสวนและเงื่อนไขการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานในการสืบสวน ตลอดจนแนวคิดในเรื่องของการป้องกันการใช้อำนาจโดยมิชอบของเจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

2. เพื่อให้ทราบถึงวิธีการในการสืบสวน และมาตรการป้องกันการใช้อำนาจโดยมิชอบของเจ้าพนักงานในการสืบสวนของประเทศอังกฤษ และประเทศสหรัฐอเมริกา

3. เพื่อให้ทราบถึงผลที่ได้จากการวิเคราะห์ กฎหมายและมาตรการทางกฎหมาย ที่เกี่ยวกับการป้องกันการใช้อำนาจโดยมิชอบของเจ้าพนักงานในการสืบสวนตามกฎหมายของไทยในปัจจุบัน

วิธีการวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ด้วยการศึกษาค้นคว้าและวิเคราะห์ข้อมูลจากการรวบรวมข้อมูลทางด้านเอกสารต่าง ๆ ทั้งตัวบทกฎหมาย ข้อบังคับ ระเบียบปฏิบัติและเอกสารที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นงานวิจัย วิทยานิพนธ์ วารสาร บทความ ความเห็นของนักวิชาการ และคำพิพากษาฎีกาที่ได้วินิจฉัยไว้เป็นบรรทัดฐาน ทั้งของประเทศไทยและของต่างประเทศ แล้วนำมาวิเคราะห์เรียบเรียงและอ้างอิงประกอบเนื้อหาจนได้ข้อสรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

จากการศึกษากฎหมายของต่างประเทศ คือ กฎหมายของอังกฤษ และประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่า ทั้งสองประเทศ มีมาตรการในการป้องกันการใช้อำนาจโดยมิชอบในการสืบสวนคล้ายกัน คือ

1. การป้องกันโดยองค์กรภายในหรือองค์กรพิเศษที่ตั้งขึ้นเฉพาะเพื่อพิจารณาวินัยของเจ้าพนักงาน

ในประเทศสหรัฐอเมริกา ได้มีมาตรการในการควบคุมความประพฤติในการปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการตำรวจ ด้วยการจัดตั้งคณะกรรมการพิจารณาคำร้องเกี่ยวกับการดำเนินการของตำรวจ ซึ่งเรียกว่า “Civilain Review Boards” คณะกรรมการนี้ เป็นอิสระจากองค์กรตำรวจ มีหน้าที่

วินิจฉัยคำร้องเรียนของประชาชนเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของตำรวจ ส่วนของ ประเทศอังกฤษ ในอดีตมีคณะกรรมการองค์กรพิเศษที่ทำหน้าที่รับเรื่องราว คำร้องทุกข์ของประชาชนว่าตำรวจกระทำผิดวินัย เรียกว่า คณะกรรมการ เรื่องราวร้องทุกข์ข้าราชการตำรวจ (Police Complaints Board) ซึ่งตั้งขึ้น ภายใต้อำนาจพระราชบัญญัติ Police Act 1976 ทำหน้าที่วินิจฉัยคำร้องทุกข์ของ ประชาชน ซึ่งกล่าวหาถึงความประพฤติและการปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจ แต่ ได้ถูกยกเลิกไปโดย Police and Criminal Evidence Act (PACE) of 1984 แล้วถูกแทนที่โดย Independent Police Complaints Commission หรือ ที่เรียกว่า คณะกรรมการอิสระรับเรื่องร้องเรียนต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ โดย Independent Police Complaints Commission (IPCC) ได้ก่อตั้งขึ้น อย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2546 และได้ดำเนินการภายใต้อำนาจและหน้าที่ ตามกฎหมายที่กำหนดไว้ใน Police Reform Act 2002 หรือ พระราชบัญญัติ ปฏิรูปตำรวจ พ.ศ. 2545 จนมาถึง 8 มกราคม พ.ศ. 2561 Independent Police Complaints Commission (IPCC) ได้ถูก Independent Office for Police Conduct (IOPC) ซึ่งเป็นองค์กรอิสระเข้ามารับผิดชอบในการ กำกับดูแล ระบบการจัดการข้อร้องเรียนตำรวจในอังกฤษและเวลส์แทน ซึ่ง นอกจากการป้องกันโดยองค์กรภายในหรือองค์กรพิเศษที่ตั้งขึ้นเฉพาะเพื่อ พิจารณาวินัยของเจ้าพนักงานแล้ว ยังมีมาตรการในการป้องกันการใช้อำนาจ โดยมิชอบในการสืบสวน

2. การควบคุมโดยองค์กรภายนอกหรือองค์กรศาล

ในประเทศสหรัฐอเมริกา ได้กำหนดให้องค์กรที่เป็นกลาง และอิสระ คือ ศาลมีอำนาจในการตรวจสอบและถ่วงดุล การกระทำของเจ้าหน้าที่ฝ่าย บ้านเมืองได้เสมอ เริ่มตั้งแต่การควบคุมและตรวจสอบก่อนการจับกุมแล้ว และภายหลังมีการจับกุมตัวผู้ต้องหาแล้ว ศาลมีอำนาจในการออกหมายจับ

และค้น ยกตัวอย่างเช่น การสืบสวนโดยใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ เช่น การลอบดักฟังการสนทนาทางโทรศัพท์ หรือการลอบนำเครื่องดักฟังหรือวิดีโอเข้าไปติดตั้งในบ้านผู้ต้องสงสัย เพื่อดูความเคลื่อนไหวของผู้ต้องสงสัย เจ้าพนักงานของรัฐจะกระทำการลอบดักฟังทางโทรศัพท์ได้นั้น จะต้องขออนุญาตจากศาลก่อน โดยยื่นคำร้องเป็นลายลักษณ์อักษร ประกอบกับต้องสาบานหรือปฏิญาณต่อศาลที่มีเขตอำนาจ

ในส่วนของ การควบคุมและตรวจสอบภายหลังจับกุมผู้ต้องหา ซึ่งเป็นผลมาจากการสืบสวนคดีอาญาของเจ้าพนักงานนั้น ศาลอาจเข้ามาตรวจสอบการใช้อำนาจของตำรวจและเจ้าหน้าที่ที่ทำการสืบสวนคดีอาญา ในชั้นนี้ได้หลายวิธี คือ

1) การควบคุมโดย Writ of Habeas Corpus กล่าวคือ ตำรวจอาจทำการควบคุมผู้ต้องหาไว้โดยมิชอบด้วยกฎหมาย ฉะนั้น ในสหรัฐอเมริกา ทั้งในระดับรัฐบาลกลาง และระดับมลรัฐ มีกฎหมายบัญญัติให้ ผู้ซึ่งถูกควบคุมตัวโดยมิชอบ และญาติของผู้นั้นมีสิทธิร้องขอให้ศาลพิจารณาลွှ่ยตัวโดยอ้างว่าการควบคุมตัวนั้นกระทำไปโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ตัวอย่างเช่น กฎหมายของรัฐบาลกลางสหรัฐอเมริกา 28 U.S.C. 2241 (C) (3) (1964) บัญญัติไว้ว่า “หมายแฮเปียส คอร์ปัสจะไม่ออกให้ เว้นแต่จะเป็นกรณีที่มีการควบคุมตัวโดยขัดต่อรัฐธรรมนูญ หรือกฎหมาย หรือสนธิสัญญาต่าง ๆ ของสหรัฐอเมริกา”

2) การควบคุมโดยการนำตัวผู้ถูกจับกุมมาศาลโดยเร็ว ในสหรัฐอเมริกา กฎหมายของรัฐบาลกลางและมลรัฐต่าง ๆ ระบุให้มีการนำตัวผู้ถูกจับกุมมายังศาลโดยเร็ว หรือกำหนดระยะเวลาไว้โดยแน่นอน เช่น 24 ชั่วโมง เป็นต้น ส่วนกฎหมายอังกฤษ ให้อำนาจตำรวจในการควบคุมผู้ต้องหา หรือผู้ถูกจับไว้เพียง 24 ชั่วโมง แต่ไม่เกิน 36 ชั่วโมง โดยไม่มีการฟ้องคดีได้

การควบคุมหลังจากนั้นเป็นอำนาจของศาล การที่ผู้ถูกจับกุมจะต้องมาปรากฏตัวต่อหน้าศาลโดยเร็วเช่นนี้ เปิดโอกาสให้ฝ่ายตุลาการเข้ามามีบทบาทในการตรวจสอบและควบคุมการสืบสวนในชั้นจับกุมตัวของเจ้าหน้าที่ตำรวจได้

3) การควบคุมโดยวิธีการไม่ยอมรับฟังพยานหลักฐานที่ได้มาจากการสืบสวนโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ในประเทศสหรัฐอเมริกา เรียกหลักนี้ว่า “Exclusionary Rule” คือ หลักการไม่รับฟังพยานหลักฐานที่ได้มาโดยมิชอบ กล่าวคือ ศาลไม่รับฟังพยานหลักฐานใด ๆ ที่เจ้าพนักงานได้มาโดยละเมิดสิทธิส่วนบุคคลตามรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกา ซึ่งหลัก Exclusionary Rule ได้ถูกตีความขยายขอบเขตออกไปอีก โดยผลของทฤษฎี “ผลไม้ของต้นไม้พิษ” (Fruit of the Poisonous Tree) ซึ่งศาลสูงสุดห้ามมิให้รับฟังพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้อง แม้ว่าพยานหลักฐานชิ้นต่อมา จะได้มาโดยวิธีการชอบด้วยกฎหมาย เช่นพยานหลักฐานชิ้นแรกซึ่งได้มาโดยมิชอบ และถูกตัดออกไปโดยหลักนี้ แต่ข้อมูลซึ่งได้มาจากพยานหลักฐานนั้นทำให้ตำรวจสามารถนำพยานหลักฐานอีกชิ้นหนึ่งมาโดยวิธีการที่ชอบด้วยกฎหมาย ดังนี้ ก็ยังถือว่าพยานหลักฐานชิ้นหลังเป็นเสมือนผลไม้ ซึ่งถือกำเนิดมาจากต้นไม้ที่มีพิษ ย่อมต้องมีพิษด้วย ทำให้ไม่อาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้

ในส่วนของประเทศอังกฤษ กระบวนการในชั้นสืบสวนสอบสวนตามกฎหมายอังกฤษ เจ้าพนักงานสามารถปฏิบัติได้โดยมีการออกหมายหรือไม่มี การออกหมายก็ได้ ในกรณีที่จะต้องมีการออกหมาย หลักเกณฑ์และวิธีการ ก็จะเป็นไปตาม The Magistrate’s Court Act 1980 มาตรา 125 ในเบื้องต้น เจ้าหน้าที่ตำรวจจะต้องยื่น information และสาบานต่อศาล magistrate ที่ตนของออกหมายว่า บุคคลซึ่งตนประสงค์จะให้ศาลออกหมายนั้นได้ กระทำหรือมีเหตุอันควรสงสัยว่ากระทำการอันเป็นความผิด เมื่อศาลได้รับ

คำร้องแล้ว ศาลจะออกหมายให้ต่อเมื่อ พิจารณาแล้วเห็นว่า ที่อยู่ของบุคคลนั้น ไม่เป็นหลักแหล่งเพียงพอที่จะส่งหมายได้ ซึ่งอำนาจในการออกหมายของศาล ตามมาตรานี้ เป็นอำนาจเฉพาะตัว ของผู้พิพากษาและไม่มีการตรวจสอบจากองค์กรอื่น ส่วนหลักการรับฟังพยานหลักฐานที่ได้มาโดยมิชอบของอังกฤษนั้น มีความแตกต่างไปจากประเทศสหรัฐอเมริกา โดยศาลอังกฤษไม่เคร่งครัดกับหลักการไม่รับฟังพยานหลักฐานที่ได้มาโดยมิชอบโดยศาลถือหลักว่า ถ้าพยานนั้นเป็นหลักฐานอันเป็นสาระสำคัญแห่งคดีแล้ว ศาลก็ยอมรับฟังโดยไม่ต้องคำนึงถึงว่าพยานหลักฐานนั้นจะได้อะไร แต่การได้มาโดยไม่ชอบนั้น อาจทำให้ศาลชั่งน้ำหนักไปในทางที่เป็นคุณแก่จำเลย โดยคำนึงถึงความยุติธรรมที่จะให้แก่จำเลยเป็นสำคัญ

ในส่วนของประเทศไทยนั้น สืบเนื่องจากการใช้อำนาจรัฐอย่างกว้างขวางในกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะในขั้นตอนของการสืบสวนและสอบสวนคดีอาญาที่ได้กระทำโดยเจ้าพนักงานของรัฐ แล้วเกิดความผิดพลาดขึ้น ยกตัวอย่างเช่น ในคดีเซอร์ไอแวน ดันแคน ที่มีการจับผู้บริสุทธิ์มาลงโทษ ฎหมายสูงสุดของประเทศในช่วงเวลานั้น คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 จึงได้ให้ความสำคัญอย่างมากต่อการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ โดยมีการบัญญัติการตรวจสอบควบคุมการใช้อำนาจโดยองค์กรภายนอกไว้หลายกรณี ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการตรวจสอบการจับ การค้น ซึ่งแม้ว่าหลักเกณฑ์ดังกล่าวข้างต้นจะมีได้ถูกบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 แต่รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าว ก็ยังคงกำหนดกลไกควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐในกระบวนการยุติธรรมไว้บางประการ เช่น การควบคุมการตรวจสอบโดยผู้ตรวจการแผ่นดิน การควบคุมตรวจสอบโดยคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ การควบคุมตรวจสอบโดยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ รวมถึงการตรวจสอบ

ควบคุมในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งเป็นกฎหมายหลัก ในการกำหนดให้อำนาจองค์กรต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา มาทำการตรวจสอบ ควบคุมการใช้อำนาจ ตามหลักการตรวจสอบถ่วงดุล (Checks and Balances) ที่กำหนดให้องค์กรภายนอก เข้าควบคุม ตรวจสอบ รวมถึงมีอำนาจในการยับยั้งอีกด้วย

การตรวจสอบควบคุมการใช้อำนาจนั้น อาจแบ่งได้ 2 ประเภท คือ การตรวจสอบควบคุมการใช้อำนาจโดยองค์กรภายใน และการตรวจสอบ ควบคุมการใช้อำนาจโดยองค์กรภายนอก

ในการตรวจสอบควบคุมการใช้อำนาจโดยองค์กรภายใน ที่ปรากฏ เห็นได้ชัดที่สุด ก็คือ การควบคุมตรวจสอบโดยระบบการบังคับบัญชา ที่ เป็นการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่ภายในตามลำดับชั้น (Bureaucracy) โดยให้ผู้บังคับบัญชาใช้อำนาจของตนในการตรวจสอบ การกระทำของผู้ใต้บังคับบัญชา เมื่อเกิดกรณีที่การกระทำของผู้ใต้บังคับบัญชา ไม่ชอบด้วยกฎหมายหรือชอบด้วยกฎหมายแต่ไม่เหมาะสม ผู้บังคับบัญชา สามารถสั่งการให้ผู้ใต้บังคับบัญชาดำเนินการ รวมถึง การมีอำนาจเพิกถอน แก้ไขเปลี่ยนแปลงหรือใช้อำนาจแทนผู้ใต้บังคับบัญชาได้ โดยเฉพาะเมื่อ ข้าราชการตำรวจผู้ปฏิบัติงานการสืบสวน ปฏิบัติงานด้านสืบสวนโดยล่วง ละเมิดสิทธิเสรีภาพประชาชนจนเป็นที่เดือดร้อนหรือเสียหายต่อประชาชน ประชาชนเหล่านั้นก็ชอบที่จะจักบอกกล่าวร้องทุกข์ต่อผู้บังคับบัญชาของ ข้าราชการตำรวจหรือผู้บังคับบัญชา ซึ่งกฎหมายให้มีอำนาจหน้าที่ปกครอง บังคับบัญชาข้าราชการตำรวจ ผู้บังคับบัญชาข้าราชการตำรวจ ก็ต้องดำเนินการ ตามขั้นตอนกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับหรือคำสั่ง เพื่อพิจารณาความผิด และกำหนดโทษแก่ข้าราชการตำรวจผู้กระทำผิดทางวินัยนั้น ซึ่งโทษทางวินัย ของข้าราชการตำรวจนั้นมีตั้งแต่ ไล่ออก ปลดออก ตัดเงินเดือน กักขัง กักขัง ทัณฑ์กรรม หรือ ภาคทัณฑ์

การควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจโดยองค์กรภายใน ยังปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ตามมาตรา 92 (4) เช่น ในกรณีที่เจ้าพนักงานจำเป็นต้องใช้วิธีการของการสืบสวนบางวิธีที่ไม่สามารถขออนุญาตได้ทันเพราะอาจจะต้องกระทำด้วยความเร่งด่วน ต้องดำเนินการโดยเร็วเพราะถือว่าเป็นเรื่องฉุกเฉิน ไม่อาจรอให้มีการออกหมายล่วงหน้าได้ การใช้อำนาจ ในกรณีเช่นนี้ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กำหนดให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจผู้ค้น ส่งมอบสำเนาบันทึกการตรวจค้นและบัญชีทรัพย์สินที่ได้จากการตรวจค้น รวมทั้งจัดทำบันทึกแสดงเหตุผลที่ทำให้ สามารถเข้าค้นได้เป็นหนังสือให้ไว้แต่ผู้ครอบครองสถานที่ที่ถูกตรวจค้น แต่ถ้าไม่มีผู้ครอบครองอยู่ ณ ที่นั้น ให้ส่งมอบหนังสือดังกล่าวแก่บุคคลเช่นว่านั้นในทันทีที่กระทำได้ และรับรายงานเหตุผลและผลการตรวจค้นเป็นหนังสือต่อผู้บังคับบัญชาเหนือขึ้นไป ซึ่งถือว่าเป็นการควบคุมตรวจสอบกันโดยสายการบังคับบัญชาภายในหน่วยงานที่เจ้าพนักงานผู้นั้นสังกัด

นอกจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแล้ว การควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจโดยองค์กรภายใน ยังปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2519 (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2545) ก่อนที่เจ้าหน้าที่ของรัฐในคดียาเสพติด จะได้รับอนุญาตให้ทำการค้นฟังได้ จะต้องให้ผู้บังคับบัญชาในชั้นแรก คือ เลขาธิการ ป.ป.ส. จะต้องทำการกลั่นกรองก่อนที่จะอนุมัติให้ศาลออกหมาย รวมถึง ในกรณีที่เจ้าหน้าที่สอบสวนคดีพิเศษ มีความจำเป็นเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูล ซึ่งส่งทางไปรษณีย์ โทรเลข โทรศัพท์ โทรสาร คอมพิวเตอร์ เครื่องมือ หรืออุปกรณ์ในการสื่อสาร สื่ออิเล็กทรอนิกส์ หรือสื่อทางเทคโนโลยีสารสนเทศถูกใช้หรืออาจถูกใช้ เพื่อประโยชน์ในการกระทำความผิดที่เป็นคดีพิเศษ ตามพระราชบัญญัติการ

สอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ.2547 จะต้องให้ผู้บังคับบัญชา คือ อธิบดีกรมสอบสวนคดีพิเศษทำการอนุมัติเป็นหนังสือในชั้นแรกก่อน แล้วจึงให้อธิบดีผู้พิพากษาศาลอาญาทำการพิจารณาคำขอ ซึ่งถือว่าเป็นการตรวจสอบกันตามระบบของสายบังคับบัญชา

โดยในส่วนของ การควบคุมและตรวจสอบการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานในการสืบสวนโดยองค์กรภายนอกนั้น ได้ปรากฏอยู่ในกฎหมายรัฐธรรมนูญประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พระราชบัญญัติและพระราชกำหนดตลอดจนกฎหมายในลำดับรอง ยกตัวอย่างเช่น รัฐธรรมนูญได้บัญญัติว่าการจับ การค้นจะต้องมีคำสั่งหรือหมายของศาล ซึ่งให้ศาลเพียงองค์กรเดียวต้องสอบผู้ร้องขอออกหมาย แสดงว่ารัฐธรรมนูญ มีวัตถุประสงค์ให้การออกหมายจะต้องได้รับการพิจารณากลับกรองด้วยความรอบคอบ เพื่อเป็นหลักประกันการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ดังนั้น การที่มีบทบัญญัติให้ต้องมีกรออกหมายก่อนการค้นนั้น เพื่อเป็นมาตรการที่จะช่วยในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนให้พ้นจากการถูกค้นโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย โดยมีระเบียบข้อบังคับของประธานศาลฎีกากว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับการออกคำสั่งหรือหมายอาญา พ.ศ. 2548 ถือเป็นกฎหมายในลำดับรอง ที่ออกมารองรับ

นอกจากระเบียบข้อบังคับของประธานศาลฎีกาดังกล่าวข้างต้นแล้วประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยยังกำหนดให้ศาลมีอำนาจในการออกหมายจับและหมายค้นได้ โดยสามารถแยกพิจารณาออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ

1) การตรวจสอบก่อนการจับกุมตัวผู้กระทำความผิด ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้ศาลมีอำนาจออกคำสั่งหรือหมายอาญาได้ภายในเขตอำนาจของศาล (มาตรา 58) โดยที่ก่อนออกหมายจะต้อง

“ปรากฏพยานหลักฐานตามสมควรที่ทำให้ศาลเชื่อได้ว่ามีเหตุที่จะออกหมายตามมาตรา 66 มาตรา 69 หรือมาตรา 71” (มาตรา 59/1) นอกจากนี้ในกฎหมายดังกล่าวยังกำหนดในรายละเอียดในการออกหมายจับจะต้องมีหลักฐานชัดเจนตามสมควร (มาตรา 66) ตลอดจนในหลักการของการออกหมายค้นนั้นกฎหมายห้ามมิให้มีการออกหมายค้นเว้นแต่จะมีหมายจับบุคคลก่อน (มาตรา 70)

2) การตรวจสอบภายหลังจับกุมผู้กระทำผิด เนื่องจากการสืบสวนอาจนำมาซึ่งการจับกุมผู้ต้องสงสัยหรือผู้ต้องหา เพื่อให้มีการตรวจสอบและถ่วงดุลกับอำนาจของฝ่ายตำรวจในการจับกุมผู้ต้องสงสัย หรือผู้ต้องหา โดยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้วางหลักโดยกำหนดให้ศาลอาจเข้ามาตรวจสอบการใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการจับกุมผู้ต้องหาในกรณีที่มีการควบคุมตัวโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายตาม มาตรา 90 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งได้กำหนดให้ผู้ถูกคุมขัง หรือสามีมภริยา หรือญาติ หรือผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้องหรือพนักงานอัยการ ผู้บัญชาการเรือนจำพัศดี และพนักงานสอบสวน มีอำนาจยื่นคำร้องขอต่อศาลขอให้ปล่อยตัวผู้ที่ถูกควบคุมหรือขังโดยผิดกฎหมาย หรือถูกจำคุกผิดจากคำพิพากษาได้ ซึ่งมีนัยทำนองเดียวกับการขอให้ศาลออก Writ of Habeas Corpus ในกฎหมายสหรัฐอเมริกาและประเทศในระบบคอมมอนลอว์อื่น ๆ นั้นเอง เป็นต้น

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งเป็นกฎหมายหลักที่ให้อำนาจเจ้าพนักงานในการดำเนินการสืบสวนสอบสวนคดีอาญา ยังได้วางมาตรการควบคุมเพื่อเป็นการป้องกันมิให้เจ้าพนักงานใช้อำนาจไปในทางที่มีขอบในกรณีของการค้นด้วยว่า การค้นจะกระทำได้แต่เฉพาะกรณี “มีเหตุอันควรสงสัย” ซึ่งหากเจ้าหน้าที่รัฐฝ่าฝืนบทบัญญัติของกฎหมายที่มุ่งประสงค์

จะคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ผลก็คือ หากได้พยานหลักฐานมาจากการกระทำที่มีขอบนั้น พยานหลักฐานเหล่านั้นก็จะรับฟังมิได้ เพราะกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีหลักว่า “สิ่งที่ได้มาใช้เครื่องพิสูจน์ความชอบธรรมหรือความถูกต้องในวิธีการได้มาซึ่งสิ่งนั้น”

ในกรณีที่มีเหตุอันควรสงสัย ซึ่งศาลสามารถปฏิเสธไม่ยอมรับฟังเป็นพยานหลักฐาน มิใช่ปรากฏแต่เฉพาะในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเท่านั้น ในการสืบสวนคดีที่มีลักษณะพิเศษ ยังมีการนำเอาหลักในเรื่องดังกล่าวมาใช้ เพื่อป้องกันมิให้เจ้าพนักงานใช้อำนาจในทางที่มีขอบ ยกตัวอย่างเช่น ในกรณีของการสืบสวนตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ.2542 มาตรา 46 ที่ให้อำนาจเจ้าพนักงานสามารถเข้าถึงบัญชี ข้อมูลทางการสื่อสาร หรือข้อมูลคอมพิวเตอร์ ในกรณีที่มีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าบัญชีลูกค้าของสถาบันการเงิน เครื่องมือหรืออุปกรณ์ในการสื่อสาร หรือเครื่องคอมพิวเตอร์ใด ถูกใช้หรืออาจถูกใช้เพื่อประโยชน์ในการกระทำความผิดฐานฟอกเงิน ซึ่ง “เหตุอันควรเชื่อ” เป็นดุลพินิจของเจ้าพนักงานในการปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรา 46 และจะต้องประกอบกับหลักเกณฑ์การค้นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาด้วย โดยพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ.2542 ได้กำหนดให้องค์กรภายนอกที่เข้ามาทำการตรวจสอบการใช้อำนาจของเจ้าพนักงาน คือ ศาลแพ่ง

นอกจากการตรวจสอบการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานในการสืบสวน โดยองค์กรภายนอกตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ.2542 แล้ว ในการสืบสวนสอบสวนคดีพิเศษ ตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ.2547 ยังได้กำหนดให้องค์กรภายนอก คือ อธิบดีผู้พิพากษาศาลอาญาเป็นผู้ทำการตรวจสอบการใช้อำนาจในกรณีที่เจ้าหน้าที่

สอบสวนคดีพิเศษ มีความจำเป็นเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูล ซึ่งส่งทางไปรษณีย์ โทรเลข โทรศัพท์ โทรสาร คอมพิวเตอร์ เครื่องมือ หรืออุปกรณ์ในการสื่อสาร สื่ออิเล็กทรอนิกส์ หรือสื่อทางเทคโนโลยีสารสนเทศถูกใช้หรืออาจถูกใช้ เพื่อประโยชน์ในการกระทำความผิดที่เป็นคดีพิเศษ กฎหมายฉบับดังกล่าวนี้ ยังได้นำเอาหลักการ ตรวจสอบ ควบคุม ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาวางกรอบ กฎเกณฑ์การใช้อำนาจ ในกรณีที่พนักงานสอบสวนคดีพิเศษต้องดำเนินการเกี่ยวกับวิธีการค้น กล่าวคือ ในกรณีที่เจ้าพนักงานมีความจำเป็นที่จะต้องเข้าไปในเคหสถาน หรือสถานที่ใด ๆ เพื่อตรวจค้น เมื่อมีเหตุสงสัยตามสมควรว่า มีบุคคลที่มีเหตุสงสัยว่ากระทำความผิดที่เป็นคดีพิเศษหลบซ่อนอยู่ หรือมีทรัพย์สินซึ่งมีไว้เป็นความผิดหรือได้มาโดยการกระทำความผิด หรือได้ใช้หรือจะใช้ในการกระทำความผิดที่เป็นคดีพิเศษ หรือซึ่งอาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้ ประกอบกับมีเหตุอันควรเชื่อว่า เนื่องจากการเน้นข่าวว่าจะเอาหมายค้นมาได้บุคคลนั้นจะหลบหนีไป หรือทรัพย์สินนั้นจะถูกโยกย้าย ซุกซ่อน ทำลาย หรือทำให้เปลี่ยนสภาพไปจากเดิม เจ้าพนักงานจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในเรื่องของการค้น รวมถึงยังมีการกำหนดให้องค์กรภายนอก คือ อธิบดีผู้พิพากษาศาลอาญาสามารถควบคุม ตรวจสอบ รวมถึงมีอำนาจในการสั่งยับยั้ง การปฏิบัติงานในส่วนที่เกี่ยวกับสืบสวนของเจ้าพนักงานสอบสวนคดีพิเศษในบางกรณีอีกด้วย

โดยที่พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษฯ ยังได้กำหนดให้องค์กรภายนอก คือ พนักงานอัยการหรืออัยการทหาร แล้วแต่กรณี มาทำการสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษหรือมาปฏิบัติหน้าที่ร่วมกับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ อันถือว่าเป็นเข้ามาทำการตรวจสอบและถ่วงดุล (Checks and Balances) การทำงานขององค์กรภายนอก ร่วมกับพนักงาน

สอบสวนคดีพิเศษเพื่อเป็นการคานอำนาจในระหว่างองค์กรในกระบวนการยุติธรรม

นอกจากองค์กรศาล ซึ่งเป็นองค์กรภายนอกจะเข้ามาทำการตรวจสอบการทำงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐตามกฎหมายฉบับต่าง ๆ ที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น ในการสืบสวนคดีอาญาที่ต้องใช้เทคนิคพิเศษ ไม่ว่าจะเป็นการใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Surveillance) การอำพรางตัวหรือการปฏิบัติการลับ (Undercover Operation) การจัดส่งภายใต้การควบคุม (Controlled Delivery) รวมถึงการดักฟังโทรศัพท์ (Wiretap) ดังที่ปรากฏในพระราชบัญญัติการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ.2551 และพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปราม การมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ พ.ศ.2556 โดยกฎหมายทั้งสองฉบับ ได้กำหนดให้องค์กรภายนอกเข้ามามีส่วนรวมในตรวจสอบการทำงาน ยกตัวอย่างเช่น ในมาตรา 30 แห่งพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ.2551 ได้กำหนดให้พนักงานเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจแสวงหาพยานหลักฐานต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการดักฟังถ้อยคำสนทนา การติดต่อสื่อสารทางอิเล็กทรอนิกส์ผ่านทางสายโทรศัพท์ คอมพิวเตอร์ รวมถึงการใช้เทคนิคพิเศษ เช่น การสะกดรอยด้วยเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ แต่การที่เจ้าพนักงานจะใช้อำนาจดังกล่าวได้ จะต้องอยู่ภายใต้การพิจารณาอนุญาตของศาลอาญาและศาลจังหวัด รวมถึงการกำหนดให้องค์กรภายนอก คือ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เข้ามามีอำนาจในการออกกระเบียบซึ่งเป็นกฎหมายในลำดับรอง เพื่อให้การปฏิบัติงานในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์มีกลไกในการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจเพื่อป้องกันความผิดพลาดที่อาจจะเกิดขึ้นได้

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีของพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ พ.ศ.2556 ที่ได้กำหนดให้

เจ้าพนักงานมีอำนาจในการสืบสวนโดยใช้เทคนิคพิเศษ เช่น การดักฟังข้อมูลทางการสื่อสาร การปฏิบัติ การอำพราง (Undercover Operations) การใช้วิธีการเคลื่อนย้ายภายใต้การควบคุม (Controlled Delivery) และการใช้การสะกดรอยด้วยเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Surveillance) โดยกฎหมายฉบับดังกล่าวนี้ ได้กำหนดให้พนักงานอัยการเข้ามาทำการสืบสวนสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวน รวมถึง ยังมีการให้อำนาจองค์กรอัยการในการออกระเบียนข้อบังคับซึ่งเป็นกฎหมายลำดับรอง โดยกำหนดกลไกในการควบคุมการใช้อำนาจเอาไว้ว่า ในการให้ใช้มาตรการในการสะกดรอยด้วยเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Surveillance) ได้หรือไม่ นั้น ผู้ที่มีอำนาจในการอนุญาตก็คือ อัยการสูงสุดหรือผู้บัญชาการสำนักงานตำรวจแห่งชาติ หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายเป็นผู้ทำการพิจารณาอนุญาต ซึ่งถือได้ว่าเป็นการกำหนดให้องค์กรภายนอกเข้ามามีส่วนรวมในการตรวจสอบการปฏิบัติงาน เพื่อเป็นการป้องกันมิให้เจ้าพนักงานปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ

ในกรณีของการสืบสวนในคดีที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคง ตามที่ปรากฏในพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 ยังได้ปรากฏข้อกำหนดในเรื่องของการป้องกันการใช้อำนาจโดยมิชอบของเจ้าพนักงาน โดยกำหนดให้องค์กรศาล ซึ่งเป็นองค์กรภายนอกเข้ามามีบทบาทในการตรวจสอบการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ในกรณีของการจับกุมและควบคุมตัวบุคคลผู้ต้องสงสัย รวมถึงก่อนที่จะไปยื่นคำร้องขอต่อศาลเพื่อขออนุญาตจับกุมและควบคุมตัวผู้ต้องสงสัยได้นั้น จะต้องได้รับความเห็นชอบจากหน่วยงานทั้งสามฝ่าย อันได้แก่ฝ่ายทหาร ฝ่ายตำรวจ และฝ่ายปกครอง อย่างเป็นเอกฉันท์เสียก่อน จึงจะสามารถร้องขอต่อศาลได้ ซึ่งถือว่ามีข้อกำหนดในเรื่องของการตรวจสอบและถ่วงดุลการใช้อำนาจซึ่งกันและกัน ในระหว่างองค์กรในกระบวนการยุติธรรม นอกจากนั้นแล้วกฎหมายฉบับ

ดังกล่าว ยังได้กำหนดให้ญาติของบุคคลที่ถูกควบคุมตัว สามารถเข้ามาตรวจสอบการปฏิบัติงานของเจ้าพนักงาน ด้วยการขอคู่มือสำเนารายงานที่เจ้าพนักงานได้จัดทำขึ้นเพื่อเสนอต่อศาล ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการในการจับกุมและควบคุมตัว ได้ตลอดระยะเวลาที่เจ้าพนักงานได้ควบคุมตัวบุคคลนั้นไว้ ซึ่งถือเป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลภายนอก สามารถเข้ามาตรวจสอบขั้นตอนในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รัฐในคดีความมั่นคงได้ ซึ่งหากเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ปฏิบัติงานด้านการสืบสวน ปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริต หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม ผู้ที่ได้รับความเสียหาย สามารถร้องเรียนต่อคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ให้ดำเนินการเอาผิดกับตัวเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นได้ นอกจากนั้นแล้ว การที่สื่อมวลชนได้นำเสนอข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการปฏิบัติงาน รวมถึงวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของเจ้าหน้าที่ในแง่มุมต่างๆ ทั้งการลงข่าวคราวเกี่ยวกับพฤติกรรมอันไม่เหมาะสม หรือพฤติกรรมการทำงานอันผิดกฎหมายของเจ้าหน้าที่ของรัฐออกไปให้ประชาชนทั่วไปได้รับรู้รับทราบ ยังถือเป็นการป้องปราม ตลอดจนยังเป็นการตรวจสอบติดตาม รวมถึงนำตัวเจ้าพนักงานผู้กระทำความผิดมาดำเนินการลงโทษต่อไป อันถือเป็นการระแวดระวังทางสังคมอย่างหนึ่ง ในการควบคุมการปฏิบัติงานด้านการสืบสวนของเจ้าพนักงานไม่ให้ออกนอกกลุ่มนอกทางของกฎหมายและความยุติธรรมได้

บทสรุป

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จะพบว่า การป้องกันการใช้อำนาจโดยมิชอบในการสืบสวนทั้งของประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศไทย มีรูปแบบที่คล้ายกัน นั่น คือ การป้องกันโดยองค์กรภายในหรือที่เรียกว่าระบบการตรวจสอบโดยสายการบังคับบัญชาภายในหน่วยงาน

รวมถึงการป้องกันโดยองค์กรพิเศษที่ตั้งขึ้นเฉพาะ เพื่อการพิจารณาวินัยของเจ้าพนักงาน อย่างเช่น ในประเทศสหรัฐอเมริกา มีคณะกรรมการ การพิจารณา คำร้องเกี่ยวกับการดำเนินการของตำรวจ “Civilain Review Boards” โดยคณะกรรมการนี้ เป็นอิสระจากองค์กรตำรวจ มีหน้าที่วินิจฉัยคำร้องเรียนของประชาชนเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของตำรวจ ส่วนของประเทศอังกฤษ มีองค์กรอิสระที่เข้ามารับผิดชอบในการกำกับดูแลรวมถึงจัดการเกี่ยวกับข้อร้องเรียนตำรวจในอังกฤษและเวลส์ที่เรียกว่า Independent Office for Police Conduct (IOPC) ซึ่งมีลักษณะคล้ายกัน กับสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ของไทย

ส่วนการควบคุมตรวจสอบโดยองค์กรภายนอกนั้น กฎหมายของ ประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศไทยได้กำหนดให้ศาล เป็นองค์กรที่เข้ามาควบคุมตรวจสอบทั้งก่อนและภายหลังการจับกุม เพราะ ถ้าหากเป็นกรณีที่มีการควบคุมผู้ต้องหาไว้โดยมิชอบด้วยกฎหมาย ญาติของผู้นั้นมีสิทธิร้องขอให้ศาลพิจารณาปล่อยตัวผู้นั้นได้ หรือที่เรียกว่า Writ of Habeas Corpus ซึ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยใน มาตรา 90 ก็ได้บัญญัติเอาไว้ในลักษณะเดียวกัน รวมถึงมีการควบคุมโดยการนำตัวผู้ถูกจับกุมมาศาลโดยเร็ว เพื่อเปิดโอกาสให้ฝ่ายตุลาการเข้ามามี บทบาทในการตรวจสอบ และหากพยานหลักฐานนั้นเป็นพยานหลักฐานที่ได้ มาโดยมิชอบ ศาลอาจปฏิเสธไม่ยอมรับฟังพยานหลักฐานที่ได้มาจากการ สืบสวนโดยมิชอบนั้น หรือที่เรียกว่าหลัก “Exclusionary Rule” รวมถึง หากเกิดกรณีที่มีเหตุอันควรสงสัยขึ้น ศาลอาจปฏิเสธไม่ยอมรับฟังเป็นพยาน หลักฐานได้ และนำไปสู่การยกฟ้องได้ ซึ่งการควบคุมตรวจสอบโดยศาล ยัง ครอบคลุมไปถึงในกรณีที่ต้องใช้เทคนิควิธีการในการสืบสวนในลักษณะพิเศษ เช่น การดักฟังในคดีอาชญากรรม หรือการเข้าถึงแหล่งข้อมูลลับบางอย่าง ในคดี

พอกเงิน รวมถึง การใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Surveillance) การอำพรางตัวหรือการปฏิบัติการลับ (Undercover Operation) การจัดส่งภายใต้การควบคุม (Controlled Delivery) รวมถึงการดักฟังโทรศัพท์ (Wiretap) ดังที่ปรากฏในพระราชบัญญัติการป้องกันและปราบปรามการค้ำมนุษย์ พ.ศ.2551 รวมถึงพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปราม การมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ พ.ศ.2556

นอกจากองค์กรศาลที่ถือเป็นองค์กรภายนอกที่เข้ามาทำการตรวจสอบการทำงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐตามที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น ในการสืบสวนคดีอาญาที่มีลักษณะพิเศษ เช่น ในคดีค้ำมนุษย์ ตามพระราช บัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ำมนุษย์ พ.ศ.2551 กฎหมายยังได้กำหนดให้องค์กรที่เกี่ยวข้องในการรับผิดชอบดูแล นั่นคือ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เข้ามามีอำนาจในการถ่วงดุลกับเจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรม ด้วยการการออกระเบียบเพื่อป้องกันมิให้เกิดความผิดพลาดในการปฏิบัติงาน หรือ ในพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ.2547 ได้กำหนดให้พนักงานอัยการและอัยการทหารเข้ามาทำการสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ หรือ ในพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ พ.ศ.2556 ที่ได้กำหนดให้พนักงานอัยการเข้ามาทำการสืบสวนสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวน อีกทั้งยังให้อำนาจแก่องค์กรอัยการ ในการออกระเบียบข้อบังคับ ซึ่งเป็นกฎหมายลำดับรอง ด้วยการกำหนดกลไกในการควบคุมการใช้อำนาจ ในกรณีที่มีความจำเป็นต้องใช้มาตรการสืบสวนบางอย่างในลักษณะของเทคนิคพิเศษ ในส่วนคดีที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคง ยังมีข้อกำหนดในเรื่องของการตรวจสอบและถ่วงดุลการใช้อำนาจซึ่งกันและกันในระหว่างองค์กรที่ต่างกระทรวงกัน ในเรื่องของการออกหมายจับ ตลอดจนเปิดโอกาสให้ญาติของบุคคลที่ถูก

ควบคุมตัว สามารถเข้ามาตรวจสอบขั้นตอนในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รัฐในคดีความมั่นคงได้ นอกจากนั้นแล้ว องค์กรอิสระตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ อย่างเช่น สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ยังได้เข้ามามีบทบาทในการดำเนินการจัดการเอาผิดกับเจ้าหน้าที่รัฐผู้กระทำความผิด จนเป็นที่มาแห่งการลงโทษตัวเจ้าหน้าที่ของรัฐได้ แม้แต่ในคดีของความมั่นคง รวมถึงสื่อมวลชนยังถือเป็นกระแสดังต้นในทางสังคมอีกอย่างหนึ่ง ที่คอยป้องปรามไม่ให้เจ้าพนักงานของรัฐ ปฏิบัติหน้าที่ที่ออกนอกกลุ่มนอกทางของกฎหมายและความยุติธรรมอีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

แม้กฎหมายแต่ละฉบับจะมีกลไกในการควบคุม ตรวจสอบและป้องกันการใช้อำนาจโดยมิชอบของเจ้าพนักงานโดยการกำหนดให้มีการตรวจสอบทั้งโดยองค์กรภายใน ด้วยการรายงานผลการปฏิบัติงานตามสายการบังคับบัญชา รวมถึงการมอบเอกภาพให้กับผู้บังคับบัญชาในการดำเนินการทางวินัย หรือการตรวจสอบโดยองค์กรภายนอกไม่ว่าจะเป็น การเข้ามามีส่วนร่วมในการถ่วงดุลการทำงานของอัยการในการสืบสวนคดีพิเศษและในคดีที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรมข้ามชาติ รวมถึงการเข้ามามีบทบาทของหน่วยงานภายนอกตัวอย่างเช่น กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ในคดีค้ามนุษย์ ฝ่ายทหารและฝ่ายพลเรือน ในกรณีของคดีที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคง หรือแม้แต่การที่กฎหมายกำหนดให้องค์กรภายนอก อย่างเช่น องค์กรศาล เข้ามามีบทบาทในการตรวจสอบ ตรวจจับ รวมถึงมีอำนาจในยับยั้งในการปฏิบัติการบางอย่าง ตลอดจนการเข้ามามีบทบาทของสื่อมวลชนและองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ ในการตรวจสอบการทำงานอีกชั้นหนึ่งนอกเหนือจาก

องค์กรภายนอกอื่น ๆ ซึ่งทั้งหมดที่กล่าวมานี้ล้วนแล้วแต่เป็นการควบคุม ตรวจสอบโดยองค์กร หรือหน่วยงานที่อยู่ภายใต้อำนาจของรัฐแทบจะทั้งสิ้น ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงเห็นสมควรที่จะเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

1. เพื่อให้การป้องกันการใช้อำนาจโดยมิชอบของเจ้าพนักงานใน ขั้นตอนของการสืบสวนมีความหลากหลาย หลายชั้น จึงควรเปิดโอกาสให้ภาค ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตรวจสอบการทำงาน ในลักษณะของหน่วยงาน อิสระ โดยให้ทำหน้าที่ทั้งรับเรื่องร้องเรียน ตรวจสอบการทำงาน ตลอดจน ทำการไต่สวน และวินิจฉัยข้อร้องเรียนที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการปฏิบัติงาน โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ ในขั้นตอนของการสืบสวน

2. หน่วยงานภาคประชาชนที่มีความอิสระดังกล่าว ต้องทำหน้าที่ ประสานกันกับคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ซึ่งเป็นองค์กรอิสระภาครัฐ เพื่อช่วยกันตรวจสอบ ติดตาม ดำเนินการจัดการ ตลอดจนเอาผิดกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ที่ถูกกล่าวหาว่าใช้อำนาจสืบสวนไปใน ทางที่มิชอบ

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ที่ให้ความอนุเคราะห์ทุนสนับสนุนในการวิจัยครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

- เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. (2521). หลักการไม่ยอมรับฟังพยานวัตถุ พยานเอกสาร ซึ่งได้มาโดยการจับ การค้น การยึดที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ในสหรัฐอเมริกา. *วารสารนิติศาสตร์*, 9(3).
- คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามทุจริตแห่งชาติ. (2558). ผลการดำเนินการที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติชี้มูลความผิด การประชุมครั้งที่ 675-47/2558 เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2558. สืบค้น 25 พฤศจิกายน 2558. จาก <https://www.nacc.go.th/culpability.php>
- จิรนิติ หะวานนท์. (2527). หลักการไม่รับฟังพยานหลักฐานที่ได้มาโดยมิชอบ : เปรียบเทียบระหว่างกฎหมายอเมริกันและกฎหมายเยอรมัน. *ดุลพาท*, 31(3).
- ณรงค์ ไจหาญ. (2533). การจับและควบคุมในกฎหมายอังกฤษและไทย. *วารสารนิติศาสตร์*, 20(3).
- ชเนศ ชาลี. (2540). มาตรการควบคุมการเริ่มต้นคดีของตำรวจ. *วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*.
- ธีระวัฒน์ เอื้อพอล. (2551). มาตรการตรวจสอบถ่วงดุลการใช้อำนาจรัฐ : ศึกษากรณีการชันสูตรพลิกศพตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรคสาม. *วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*.
- บรรเจิด สิงคะเนติ. (2547). การควบคุมและตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ. ค้นเมื่อ 24 พฤศจิกายน 2558, จาก <http://www.pub-law.net/publaw/view.aspx?id=241>

ฤทธิศรี โชติกเสถียร. (2552). การสืบสวนของเจ้าพนักงานปราบปราม
ยาเสพติด : ศึกษาเฉพาะกรณีการใช้อำนาจอำพรางตาม
พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาอาชญากรรม พ.ศ. 2550. วิทยานิพนธ์
นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วศินี วงศ์นิติ. (2550). อำนาจสืบสวนคดีอาญาของเจ้าพนักงาน : ศึกษา
มาตรการในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน.

วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต,
ศศิประภา ไผ่งาม. (2551). ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิ
และเสรีภาพส่วนบุคคลในการสืบสวนสอบสวนคดีอาญาด้วยการ
ใช้เทคนิคพิเศษ. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัย
ธุรกิจบัณฑิต.

สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. (2541, ธันวาคม). ความโปร่งใสและการตรวจสอบ
กระบวนการยุติธรรมทางอาญา ตามแนวทางในรัฐธรรมนูญแห่งราช
อาณาจักรไทย พ.ศ.2540. บทบัณฑิตย, เล่ม 54. ตอน 4.

เสกสรร อ่ำภาไพ. (2551). อำนาจเจ้าพนักงานในการสืบสวนคดีเกี่ยวกับ
การก่อการร้ายในประเทศไทย : ศึกษาเปรียบเทียบการบังคับใช้
กฎหมาย USA PATRIOT Act ของประเทศสหรัฐอเมริกา.

วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ว่าด้วยการพูดในประชุมโคลงโลกนิติ
Speaking Khlong Lokanit

นิตยา ธัญญาพานิชย์ *
Nitaya Thanyaphanit

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา
อีเมลล์ : lukkana.on@skru.ac.th

Assistant Professor at Faculty of Education, Rajabhat University
Songkhla. Email : lukkana.on@skru.ac.th

บทคัดย่อ

การพูดเป็นพฤติกรรมที่สำคัญยิ่ง เพราะการพูดสามารถทั้งสร้างสรรค์และทำลายทั้งแก่ตัวผู้พูด ผู้ฟัง และผู้ที่ถูกกล่าวถึง รวมทั้งส่งผลต่อสังคม ดังนั้นการศึกษาข้อคิดและข้อเตือนใจ เรื่องการพูด จากหนังสือประชุมโคลงโลกนิติ จึงเป็นแนวทางสำหรับการพัฒนาพฤติกรรมทางด้านการพูดของคนโดยเฉพาะ คือ มุ่งให้คนรู้จักสำรวมระวังการใช้ถ้อยคำ วาจา พร้อมทั้งท่วงทีกิริยา และเนื้อหาสาระในการพูด เพราะการพูดดีย่อมเป็นศรีแก่ตัว และเป็นการช่วยให้เกิดสันติสุขในสังคมอีกทางหนึ่ง

คำสำคัญ : การพูด โคลงโลกนิติ

Abstract

Speaking is a very important behavior of people. It can create Speaking is a very important behavior of people. It can create or destroy the speaker, the listener, as well as the person the speaker mentioned or talked to. Speaking also affects the society. As a result, a study of ideas, opinions, comments and poems in a book of Thai Poems Khlong Lokanit by Krom Phraya Dechadisorn is very advantageous. It is a way to develop speaking behavior of a speaker and provide a suggestion for the speaker to be more careful with the words used, gestures, manners and the content of his or her talk. A talk with useful content is good for the speakers and the society, particularly if that talk can make society peaceful.

Keywords : Speaking, Khlong Lokanit

“ฟังสบายหู ดูสบายตา พาสบายใจ” คือ ทฤษฎี 3 สบาย ของ การพูดระบบการพูด (จิตจรจำนง สุภาพ, ม.ป.ป. : 3) ถ้อยคำภาษาวาจาสุจริต เสียง และจังหวะการพูดเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้ฟังรู้สึกสบายหู ส่วน บุคลิกภาพและศิลปะการพูดเป็นปัจจัยให้ดูสบายตา การเลือกเรื่อง การเตรียมเรื่อง และการสร้างโครงเรื่องเพื่อพูดให้ผู้ฟังเข้าใจได้ง่ายหรือ ได้ข้อสรุป เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้ฟังเกิดความสบายใจ

การพูด เป็นพฤติกรรมที่สำคัญยิ่ง เพราะการพูดสามารถทั้งสร้างสรรค์ และทำลาย ทั้งแก่ตัวผู้พูด ผู้ฟัง และผู้ที่ถูกกล่าวถึง การพูดจึงเป็นพฤติกรรม ของมนุษย์ที่มนุษย์ด้วยกันต้องจับตามอง และไตร่ตรองให้รอบคอบทั้งเมื่อตน เป็นผู้พูด และเมื่อเป็นผู้ฟัง เมื่อเป็นผู้พูดนอกจาก “คำพูด” จะบอกความ รู้สึกนึกคิดแล้ว “คำพูด” ยังสามารถบ่งบอกถึง “คุณธรรม” และการถนอม กล่อมเลี้ยงของพ่อแม่และญาติวงศ์พงศอีกด้วย เมื่อเป็นผู้ฟัง การปลงใจ “เชื่อ” เรื่องที่ได้รับฟัง ย่อมสะท้อนให้ทราบถึงความเป็นผู้มีเหตุผล ความเป็น ผู้มีวิจรรย์ญาณและความมีใจคอหนักแน่นหรือไม่เพียงใด ความสับสนและ วุ่นวายในสังคมสาเหตุหนึ่งมาจากการพูดและการฟัง ผู้ตระหนักถึงสาเหตุ ดังกล่าว จึงพยายามเตือนสติและสอนใจคนให้ฟังระมัดระวังเกี่ยวกับ “การพูด” ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ “เสนอ” ต่อผู้อื่น ไม่ว่าจะทฤษฎี 3 สบาย ตามแบบการพูดระบบการพูด หรือแบบอื่น ๆ ก็ตามย่อมมีวัตถุประสงค์เพื่อ ให้คนได้ใช้พฤติกรรม “การพูด” ไปในทางสร้างสรรค์ทั้งสิ้น ส่วนผู้ฟังก็ต้อง ใช้วิจรรย์ญาณในการฟัง เช่นเดียวกัน

ในหนังสือ “ประชุมโคลงโลกนิติ” ซึ่งสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร เมื่อครั้งดำรงพระอิสริยยศเป็นพระเจ้าน้องยาเธอ กรมขุนเดชาดิศร ทรงรวบรวมโคลงโลกนิติของเก่ามาชำระแก้ไขใหม่ เพื่อ จารึกไว้ ณ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ตามพระราชประสงค์ของพระบาท

สมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีข้อคิดข้อเตือนใจเกี่ยวกับ “การพูด” ไว้หลายบทและหลายแง่มุมด้วยกัน ดังนี้

1. ความสำคัญของการพูด

ในโคลงโลกนิติได้กล่าวถึงความสำคัญของการพูดไว้หลายบท ดังนี้

◎ ลิ่นลมคำกล่าวได้	สินค้ำดี
มิตรเพื่อนพวงศารัก	เพื่อลิ่น
ลิ่นลมกล่าวตัวจัก	ถึงโทษ ภัยนา
ให้ชีพวยลายลิ่น	เพื่อลิ่นลมเอง

(สำนวนเก่า, 2504 : 227)

โคลงบทนี้ชี้ชัดว่า การพูดเป็นเรื่องสำคัญ เพราะ

- 1) คำพูด หรือการพูด ยังความสำเร็จให้เกิดแก่ตน และ
- 2) คำพูด หรือการพูดนั่นเอง ย่อมยังความพินาศ ให้เกิดแก่ตน

◎ ราฟ้อนสุนทรด้วย	รูปา
ร้องขับศัพท์เสนาหา	ยิ่งแท้
มวยปล้ำล้ำสันสา	มารถจึง ดีเฮ
รักกับชังนั่นแล	เพื่อลิ่นเจรจา

(สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเดชาดิศร, 2504 : 54)

ความสำคัญของการพูดอีกประการหนึ่ง คือ การพูดสามารถทำให้คนรักหรือชังก็ได้

◎ **แม่โถมเหิดเฉกไท้**   เทพา
อีกอิสริยยศถา   กอบด้วย
บุรุษถ้อยทูลฐวาท   จาพากย์
นับว่าผู้นั้นม้วย   หมดลั่นสิ่งงาม
(สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเดชาดิศร, 2504 : 65)

บทนี้กล่าวว่า “คำพูด” เป็นสิ่งสำคัญที่จะเสริมส่งหรือทำลาย “สง่าราศี” ของผู้พูดถึงขนาดที่ว่า “งามรูป งามยศ แต่ทรามวาจาก็สิ้นงาม”

◎ **เว้นวิจารณ์ว่างเว้น**   สดับฟัง
เว้นที่ถามอันยัง   ไปรู้
เว้นเล่าลือขิตสัง   เกตว่าง เว้นนา
เว้นตั้งกล่าวผู้   ประชาญ์ได้ฤמי
(สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเดชาดิศร, 2504 : 54)

◎ **คนใดฟังอรรถแล้ว**   บ่ขวย ขวนนา
บ่ตรีนึกตรึกหมาย   มันไว้
บ่ถามไถ่อุบาย   เต็มต่อ
ปราชญ์ว่าผู้นั้นไซ้   ไซ้เชื้อเมธา
(สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเดชาดิศร, 2504 : 135)

ในบทโคลงข้างต้นได้เสนอข้อปฏิบัติในการฝึกฝนพัฒนาตน ให้เป็นปราชญ์ ด้วยการรู้จักพูดคุยซักถามหาเคล็ดลัทธิวิธีการเพิ่มพูนปัญญา แก่ตน

สรุปความสำคัญของการพูดได้ ดังนี้

- 1) การพูดสามารถทำให้ผู้พูดประสบความสำเร็จหรือความล้มเหลว และสามารถทำให้คนรักหรือชังก็ได้
- 2) การพูดสามารถส่งเสริมหรือทำลายสง่าราศี (บุคลิกภาพ) ของผู้พูด
- 3) การพูดสามารถพัฒนาสติปัญญาของคนได้

2. ลักษณะของการพูดที่ดี

ในโลกโคลงินติ ได้กล่าวถึงลักษณะของการพูดที่ดีไว้ 2 ประการ คือ ให้ผู้พูดใช้คำพูดที่ไพเราะ อ่อนหวาน และให้ใช้วาจาสุจริต ซึ่งการพูดระบบการพูด กล่าวว่่า พูดแล้วก่อให้เกิดความรู้สึก “สบายหู” แก่ผู้ฟัง ดังนี้

2.1 การใช้คำพูดที่ไพเราะอ่อนหวาน

◎ ตื่นนอนหน้าแชมซ้อย	ขึ้นบาน
เจรจาโอษฐ์อ่อนหวาน	เพราะพร้อม
บังคับสรรพการงาน	รอบคอบ
เผื่อแผ่เผ่าพี่น้อง	รักด้วยไมตรี

(สำนวนเก่า, 2504 : 191)

บทนี้กล่าวถึงการทำให้จิตใจให้เบิกบานแจ่มใสตั้งแต่ตื่นนอน แล้วให้พูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะ อ่อนหวานในการสั่งการงานโดยรอบคอบ และให้มีจิตใจเผื่อแผ่แก่เครือญาติ

◎ หวนใดในโลกนี้	มีสาม สิ่งนา
หวนหนึ่งคือ รสกาม	อีกอ้อย
หวนอื่นหมิ่นแสน ทราม	สารพัด หวนเอย
หวนไปปวนรสอ้อย	กล่าวเกลี้ยคำหวน

(สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเดชาดิศร, 2504 : 110)

และได้กล่าวเตือนใจไว้ว่า ความหวนในโลกนี้มีอยู่ 3 สิ่ง คือ รสกาม อ้อย และคำพูด ส่วนรสหวนของสิ่งอื่นหมิ่นแสนชนิด ไม่ว่าจะหวนสักเพียงใดก็ไม่อาจเทียบกับรสหวนของคำพูดหรือมธุรสวาจาได้

◎ แขกเต้าดูเหว่าแก้ว	โกญจา
หงส์วิหคมยุรา	รำร้อง
เฉกนรชาติวาจา	เอมโอช
ฟังเสนาะเพราะพร้อง	มธุรสอ้อยวาที

(สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเดชาดิศร, 2504 : 153)

บทนี้ผู้แต่งยังได้กล่าวเปรียบเทียบเสียงร้องที่ไพเราะของนก กับความไพเราะอ่อนหวานของวาจาว่า ย่อมเป็นที่จับใจและอึ้งใจแก่ผู้ฟัง เช่นเดียวกัน

2.2 การใช้คำพูดสุจริต

ในโคลงโลกนิติ ได้กล่าวถึงการมีวาจาสุจริต หรือวาจา สัตย์ไว้อย่างหนักแน่นหลายบท ดังนี้

◎ ไปถอยทวนสองไซร์	สุรียา
ไปถดถอยเจรจา	ลั่นแล้ว
ไปคืบอีกคืออา	ยุล่วง
ไปกลับคืบชีพแคล้ว	รอดปืมปางตาย

(สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเดชาดิศร, 2504 : 192)

บทนี้ได้กล่าวเปรียบเทียบว่า ดวงอาทิตย์ไม่เดินถอยหลัง อายุก็ไม่อาจย้อนกลับไปสู่วัยวัย คำพูดที่พูดออกไปแล้ว ก็คืนคำไม่ได้

◎ เสียสินสงวนศักดิ์ไว้	วงศ์หงส์
เสียศักดิ์สู่ประสงค์	สิ่งรู้
เสียรู้เร่งดำรง	ความสัตย์ ไร้นา
เสียสัตย์อย่าเสียสู้	ชีพม้วยมรณา

(สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเดชาดิศร, 2504 : 53)

บทนี้กล่าวว่าคนยอมยอมเสียทรัพย์สินเพื่อรักษาศักดิ์ศรี ยอมเสียศักดิ์ศรีเพื่อแลกกับความรู้ และยอมเสียความรู้เพื่อรักษาความสัตย์ คนดีจักยอมตายแต่ไม่ยอมเสียสัจจะ

◎ งามสารธาท่อนเทียน	หุดคีน
คำกล่าวสารุชนยีน	อย่างนั้น
ทุรชนกล่าวคำฝืน	คำเล่า
หัวเต่ายาวแล้วสั้น	เล่าหลั่นทรชน

(สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเดชาดิศร, 2504 : 23)

3. ลักษณะการพูดที่ไม่ดี

ในโคลงโลกนิติได้กล่าวถึงลักษณะของการพูดที่ไม่ดีไว้ ดังนี้

๐ คนใดดำโคตรเค้า

ถือว่าตนทรัพย์มูน

ดูหมิ่นหมู่ประยูร

เป็นที่ติเตียนทั้ง

ตระกูล

มั่งชั่ง

พงศ์เผ่า

ทั่วห้องโลกา

(สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเดชาดิศร, 2504 : 138)

บทนี้กล่าวว่า การพูดจาหยาบคายคำทอดูหมิ่นเชื้อสายเครือญาติของตน ย่อมเป็นที่รังเกียจเสียดฉันทของคนทั่วไป

๐ นกแสกสกุนโทษเค้า

ทิ้งทูดูฐอีกลา

เสียงประทุษภาษา

ฟังบ่เพราะหูพร้อม

กูกา

ล่อร้อง

หินโหด

ดุจถ้อยทรชน

(สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเดชาดิศร, 2504 : 152)

และยังกล่าวว่าคนชั่วพูดจาหยาบคาย สุ่มเสียงกระด้างกระโชกโฮกฮาก ไม่น่าฟัง เช่นเดียวกับพวกนกที่มีลักษณะให้โทษ เช่น นกแสก นกเค้า กา นกทิ้งทูด รวมทั้งดูฐและลา ซึ่งมีเสียงร้องอันเป็นอัปมงคล ไม่น่าฟัง

4. สิ่งทีพึงสำรวมระวังในการพูด

เนื่องจากการพูดมีความสำคัญดังกล่าวแล้วข้างต้น ในโคลงโลกนิติจึงมีเนื้อหาสาระที่สอนใจให้ผู้พูดพึงสำรวมระวังในการพูดไว้หลายประการ ดังนี้

1) การสำรวมวาจา เพราะการพูดมากทำให้มีโอกาสดูผิดใจเกิดความเสียหายขึ้นได้ ดังนี้

◎ พลอดนักรักพลาตปลั่ง ปลันผิต

หาญนักรักชีวิต	มอดม้วย
ตรองนักรักเสียจิต	จักคลั่ง
รักนักรักหลงด้วย	เล่าลั่นลมหญิง

(สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเดชาดิศร, 2504 : 86)

บทนี้นอกจากจะกล่าวเตือนสติ เรื่อง การพูดว่า ถ้าพูดมาก โอกาสที่จะพูดผิดก็มีมากแล้ว ยิ่งกล่าวถึงการทำสิ่งใดที่มากเกินไปก็จะทำให้เกิดผลเสีย เช่น ถ้ากล้าหาญนักก็อาจจะพาชีวิตไม่รอด ถ้าคิดมากนักก็อาจจะเสียสติคลุ้มคลั่งได้ ถ้ารักมากนักก็จะถึงลุ่มหลงเชื่อตามที่ผู้หญิงพูดไปทั้งหมด

2) การสำรวมกิริยาอาการในการพูด

◎ ท่ามกลางกล่าวแต่ถ้อย พอควร

เห็นท่านสรรลอย่าสรรล	ตอบเต้า
ใช้คำแต่น้ำนวล	นฤโทษ
เห็นท่านเศร้าทำเศร้า	โศกหน้าตาตาม

(สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเดชาดิศร, 2504 : 174)

ข้อนี้เป็นการกล่าวเตือนให้ตระหนักในมารยาทของการพูด เมื่ออยู่ในหมู่สมาคมอย่าผูกขาดการพูดเสียแต่คนเดียว เมื่อผู้ใหญ่หัวเราะก็อย่าหัวเราะเสมอกับท่าน เพียงแต่ยิ้มพริ้มพรายอยู่ในหน้าก็พอแล้ว หากเห็นหน้าตาของท่าน (ผู้ร่วมวงสนทนา) โศกเศร้า ผู้มีมารยาทก็พึงสำรวมกิริยาในท่าทีที่เห็นอกเห็นใจให้สอดคล้องกัน

◎ อย่างขุดขูดท่านด้วย วาจา

อย่าถากท่านด้วยตา ดิฉัน

ฟังคำกล่าวมฤษา โสตหนึ่ง นะพอ

หยิบบ่ศัพท์กลับย้อน โทษให้กับตน

(สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเดชาดิศร, 2504 : 175)

ข้อนี้กล่าวถึงมารยาทในการพูด ไม่ใช่คำพูดค่อนข้างอด ไม่ใช่สายตาดำหนิ ดิเตียน หรือแสดงความไม่พอใจ และต้องวิเคราะห์คำพูดให้ได้ว่าเป็นคำเท็จหรือคำจริง เพราะหากไม่ไตร่ตรองให้ดี เมื่อผู้ฟังนำคำดังกล่าวไปพูดก็จะกลายเป็น “ฟังไม่ได้ศัพท์ จับไปกระเดียด” ซึ่งจะนำความเดือดร้อนมาสู่ตนได้

◎ คนใดเฒ่าโง่ด้วย เจริญ

เห็นแก่แต่ภพฤณา ถ่อมไหว้

สรรเสริญทั่วโลกา มนุษย์ นี้นา

ปรโลกพุ้นจักได้ สู้ฟ้าเมืองแมน

(สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเดชาดิศร, 2504 : 137)

โคลงบทนี้ยังคงย้าถึงมารยาทในการพูด โดยกล่าวว่า ผู้ใดที่มีมธุรสวาจาและรู้จักเคารพบนอบต่อผู้ใหญ่ ย่อมได้รับการชื่นชมยกย่องเมื่อตายไปก็จะได้ขึ้นสวรรค์

3) การกลั่นกรองเนื้อหาสาระในการพูด ในด้านเนื้อหาสาระของการพูด “ประชุมโคลงโลกนิติ” ได้เตือนคนทั้งหลายไม่ให้พูดเพื่อทำลายผู้อื่นหรือพูดชักนำความเดือดร้อน ตลอดไปถึงการเป็นต้นเหตุของการทะเลาะวิวาท คือ

- อย่างนำเรื่องภายในบ้านไปเล่าให้คนอื่นฟัง และอย่างนำเรื่องร้อนใจจากภายนอกมาเล่าให้คนในบ้านฟัง ดังสำนวนไทยที่ว่า **ไฟในอย่านำออก ไฟนอกอย่านำเข้า** จุดประสงค์ของคำเตือนสติในเรื่องนี้น่าจะมุ่งให้คนแก้ปัญหาภายในบ้านให้ตรงจุดตรงประเด็น และไม่ให้นำเรื่องของคนอื่นมาเป็นเครื่องร้อนรอกใจของคนในบ้าน ดังนี้

○ อย่าชักน้ำน่านเข้า	คลองคู
อย่าแฉะเคิกศัตรู	สู่เหย้า
ไฟในอย่าเชิดชู	นำออก
ไฟนอกอย่านำเข้า	หมั่นไหม้มัวหมอง

(สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเดชาดิศร, 2504 : 175)

- **อย่าพูดยุแหยงตะแคงรัว**
บทนี้เตือนให้ระวังคำพูดโดยอย่างนำความที่ตนรู้มาไปพูดให้คนทั้งสองฝ่ายแตกกัน หรือเข้าใจผิดกัน

○ ถึงรู้ย่อवादให้	คนหว่า
ฟ้าคะนองต้องคร่ำมกลัว	เกลือกไกล้
ผ่นพักรักษาตัว	ยามภาค ภูมิแฮ
อย่าเชื่อมเขาควายให้	เสี้ยวสู้ชนกัน

(สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเดชาดิศร, 2504 : 201)

เนื้อหาสาระในการพูดเป็นเรื่องสำคัญ ผู้พูดต้องระมัดระวัง ถ้อยคำวาจา อย่างนำคำพูดไปยุแหยงให้คนอื่นเขาเข้าใจผิดกัน ผู้ที่พูดให้คนอื่นเข้าใจผิดกันแล้ววิวาทหรือขัดใจกันนั้นหากมิได้พูดไปเพราะความจงใจ ก็คงจะเป็นเพราะความไม่รู้จริงในเรื่องที่พูด และแม้ว่าจะรู้ข้อมูลมา “จริง” แต่หากรู้ว่าการพูดจะก่อให้เกิดความเดือดร้อนขึ้น ผู้พูดก็ควรระวังการพูดนั้นเสีย

พระพุทธเจ้าได้ตรัสเรื่องการพูดไว้ ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก เล่มที่ 13 พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ 5 มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปิณาสก อภัยราชกุมารสูตร ว่า “วาจาที่ไม่จริง ไม่มีประโยชน์ จะเป็นทีพอใจของผู้ฟังหรือไม่ก็ตาม ก็จะไม่ตรัสวาจาเช่นนั้น ส่วนวาจาที่จริงแท้และมีประโยชน์ จะเป็นทีพอใจของผู้ฟังหรือไม่ก็ตาม ทรงเลือกกาลเวลาอันเหมาะสมตรัสวาจาเช่นนั้น” (วคิน อินทสระ, 2553 : 468)

ดังนั้น เรื่องจริง และเรื่องที่มีประโยชน์เท่านั้นที่คนควรนำมาพูดจากัน การคิดใคร่ครวญก่อนพูด จึงเป็นเรื่องสำคัญที่ทุกคนควรตระหนัก ในทำนองเดียวกันเมื่อผู้พูดเปลี่ยนบทบาทมาเป็นผู้ฟัง ก็ต้องรู้จักพิจารณา “ผู้พูด” ว่าผู้พูดคนใดเป็นผู้พูดที่ดีมีคุณธรรม ผู้ใดพูดแล้วจะนำความเดือดร้อนเสื่อมเสียมาให้ เราควรเลี่ยงจากบุคคลประเภทหลังนี้ และต้องเลี่ยงจากการประพฤติปฏิบัติเช่นนั้นเสียเองด้วย คือ

- ให้ระวัง อย่าวางใจคนพูดมาก

ในฐานะผู้ฟังเราต้องรู้จักสังเกตคนแวดล้อมว่าใครเป็นอย่างไร เมื่อเราจะพูดจาปรึกษาหารือหรือจำเป็นต้องเล่าความลับค้ำใจให้ใครฟัง ก็ควรระวังเลือกคนที่เราแน่ใจว่าเป็นคนเงียบสุขุม แม้กับคนที่เรารักใคร่ใกล้ชิด ก็ไม่ควรบอกเล่าเสียหมดทุกเรื่อง และให้หลีกเลี่ยงจากคนที่ “ปากเป็นช่อง” หาไม่เรื่องของเราจะถูกโพยพวนไปทั่ว เพราะคนพูดมากมักยังใจยังปากไม่ได้ เรื่องที่ควรจะยุติก็จะกลายเป็นเรื่องร้อนหูร้อนใจกันต่อไปไม่สิ้นสุด ดังโคลง

◎ เสน่หาอย่าปล่อยสั้น	สุดสัจ
ยั้งยั้งฟังระหัด	จึงพร้อม
คนนิ่งจึงเอารรถ	อันลับ แสดงนา
คนกากปากเป็นช่อง	อย่าใกล้กลัวมัน

(สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเดชาดิศร, 2504 : 198)

- ให้ระวังอย่าพูดเพ่งโทษผู้อื่น

คนเราหากขาดสติมักจับจ้องคอยเพ่งโทษจับผิดการกระทำของผู้อื่น แม้เมื่อพบเห็นข้อบกพร่องผิดพลาดเพียงเล็กน้อย ก็สามารถนำไปพูดขยายความเสมือนเป็นข้อบกพร่องผิดพลาดมากมาย โดยไม่ได้หวนคิดว่าตนก็อาจทำสิ่งต่างๆ ให้บกพร่องและผิดพลาดได้เช่นเดียวกัน ทั้งตน ก็ไม่ปรารถนาให้ใครนำข้อบกพร่องผิดพลาดเหล่านั้นไปขยายความให้คนอื่นได้รู้กันทั่วไป

◎ โทษท่านผู้อื่นเพียง เมล็ดงา
 ปองติฉินนินทา ห่อนเว้น
 โทษตนเท่าภูผา หนักยิ่ง
 ป้องปิดคิดซ่อนเร้น เรื่องร้ายหายสูญ
 (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเดชาดิศร, 2504 : 112)

- ให้ระวัง อย่าเจรจาตอบโต้กับคนชั่วหรือคนพาล
 บทนี้นอกจากไม่ให้เจรจาตอบโต้แล้ว ยังห้ามไม่ให้โกรธ

อีกด้วย ดังนี้

◎ หมาไต่ตัวร้ายขบ บาทา
 อย่างขบตอบต่อหมา ด่วนซิ่ง
 ทรชนชาติช่วงหา รุณโทษ
 อย่าโกรธอย่าหน้าบึ้ง ตอบถ้อยสมาคม
 (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเดชาดิศร, 2504 : 26)

- ให้เลี้ยงคนพูดคุยโตโอ้อวด

คน “อวดรู้” โคลงระบุว่า “ท่านบ่ถาม” ก็ได้ “เจรจา
 อวดรู้” เสียแล้ว ข้อนี้พึงถือเป็นคติเตือนใจ ถ้าไม่ใช่คนสนิทสนมคุ้นเคย
 และเขาไม่ได้เจาะจงถาม ก็อย่าได้ไปเสนอตน “ตอบ” ให้ เพราะการพูด
 นั้นต้องขึ้นอยู่กับ กาละ เทศะ และบุคคลอีกด้วย

๑๐ เขาบเรียกสักหน่อยขึ้น เคหา

ท่านบ่ถามเจรจา

อวดรู้

ยกตนอหังกา

เกินเพื่อน

สามลักษณะนี้ผู้

เผ่าร้ายธานี

(สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเดชาดิศร, 2504 : 124)

เช่นเดียวกับคนโง่ที่ชอบพูดโอ้อวดว่าตนรู้ดีมากกว่าผู้อื่น ผู้ใดสูงส่งเจรจาด้วยก็จะมีแต่ความเดือดร้อนรำคาญใจ ดังบทที่ว่า

๑๑ รูปขี้มกแต่งแก้ง กลาทรง

ใจฉลาดมักอจอง

อวดรู้

น้ำพร่องกะละออมคง

กระฉอก ฉานนา

เฉาโฉดโงษฐ์อวดรู้

ว่ารู้ใครเทียม

(สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเดชาดิศร, 2504 : 46)

บทต่อไปขยายความต่อได้ว่า พวกคนอวดตินั้นแม้ไม่ได้ถามก็อวดรู้ พูดอธิบายคุยโวไปเรื่อย ครั้นมีใครถามก็คุยเฟื่องอวดโอ้อวดเกินที่ควร จะตอบ คนเช่นนี้จัดเข้าลักษณะคนพาลได้ ตรงกันข้ามกับผู้รู้หรือนักปราชญ์ ซึ่งมีลักษณะถ่อมตนและประหยัดถ้อยคำวาจา ดังที่ว่า “ไปถามปราชญ์บ่พร้อง พาที้” และ “คนถ้อยความรู้ตื่น มากถ้อยลามปาม”

๑๒ ไปถามปราชญ์บ่พร้อง พาที้

เปรียบตั้งเกรีตี

จึงครั้น

คนพาลพวกอวดดี

จักกล่าว

ถามบ่ถามมันพื้น

เฟื่องถ้อยคำถาม

(สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเดชาดิศร, 2504 : 142)

ในโคลงโลกนิติ กล่าวถึงเรื่องของคนอวดรู้ไว้อีกหลายลักษณะ เช่นชี้ให้เห็นว่า คนที่พอจะรู้เรื่องธรรมบ้างเพียงเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็สำคัญตนว่ารู้รอบรากับเป็นผู้รู้หรือผู้เชี่ยวชาญในพระไตรปิฎก เทียวอธิบายธรรมขั้นสูงอย่างคลาดเคลื่อนในหัวข้อธรรม และยังชอบยกเถียงวิสัยนาธรรม โดยสำคัญตนว่าเป็นผู้มีความรู้แจ่มแจ้งและปราดเปรื่อง ทั้ง ๆ ที่ยังไม่เคยมีใครชื่นชมยกย่อง ดังนี้

◎ รู้ธรรมเทียบเท่าผู้	ทรงไตร
เจนจัดอรรถภายใน	ลึกลั่น
กล่าวแก้สิ่งสงสัย	เลอะเลื่อน
รสพระธรรมอันอัน	ว่ารู้ใครชม

(สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเดชาดิศร, 2504 : 45)

◎ สดับธรรมน้อยหนึ่งอ้าง อวดแกลง	
หมายมาดปรีชาแรง	รับได้
เฉกกับบ่อแฝง	เมินสมุทร ไฉนแฮ
นิกน่านน้ำใหม่ไฉ	อวดลั่นเหลือแสน

(สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเดชาดิศร, 2504 : 45)

และยังกล่าวถึงพวก “งานโง่อย่างวาทิ ทำหยัง” ก็คือคนที่ทำอะไรง่ๆ ทำไม่ได้ดี แต่ชอบพูดมากโอ้อวดว่าตนดี ฉลาด แล้วหลงหยังพระนงตน นี่ก็เป็นอีกประเภทหนึ่งของคน “คุยโตโอ้อวด” ที่คนทั่วไปฟังเลียงเพื่อไม่ต้องเดือดร้อนรำคาญใจ ดังนี้

◎ เชิญใจใคร่เสพเข้า	ของดี
ร้ายร้ายแรงไม่มี	มุงปล้ำ
งานโง่ว่องวาทิ	ทำหยัง
สามจำพวกนี้กำ	กึ่งบ้าเสมอกัน

(สำนวนเก่า, 2504 : 245)

- ให้เลี้ยง คนลับหลังนินทาต่อหน้าสรรเสริญ

คนประเภท “ลับหลังนินทา” นั้น ยากที่จะรู้ได้จากการคบหาสมาคมกันเพียงวันสองวัน แต่พฤติกรรม “ต่อพัตร์ยกยอบุญ ลึกซึ้ง” อาจจะได้สัมผัสและกว่าจะรู้ว่า “ลับหลังนินทา” ผู้ฟังก็มักจะผลอไผลเคลิบเคลิ้มไปกับ “ต่อหน้าสรรเสริญ” เสียจนกลับตัวกลับใจไม่ทันเสียแล้ว จึงขอยกโคลงโลกนิติอีกบทหนึ่งที่เตือนสติไม่ให้คนหลงใหลได้ปลื้มไปกับการ “ยอ” หรือ “สรรเสริญ” พร้อมชี้แนะว่า ในหมู่ผู้รู้หรือนักปราชญ์ล้วนพูดคุยกันแต่เรื่องอันเป็นธรรม คือเป็นเรื่องจริง เรื่องมีประโยชน์ แม้จะเป็นที่ขบใจหรือไม่ขบใจของผู้อื่นก็ตาม ดังนี้

◎ ลับหลังบังเบียดล้าง	ลบคุณ
ต่อพัตร์ยกยอบุญ	ลึกซึ้ง
คบมิตรจิตปานปูน	เป็นตุจ นี้นา
กลดั่งเสพน้าผึ้ง	คลุกเคล้ายาตาย

(สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเดชาดิศร, 2504 : 89)

◎ **จักเข้าหาบ้ายศ**

ยอตาม

คนโลกค้ำนังลาม

ง่ายแท้

คนมกนักเลงกาม

การเสน่ห์ ยอนา

เข้าสู่หมู่ปราชญ์แปล้

ขอบถ้อยทางธรรม

(สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเดชาดิศร, 2504 : 194)

- **ให้เลี้ยง คนปากปราศรัยน้ำใจเชือดคอ**

คนลักษณะดังกล่าว มีกิริยางดงามแต่ภายนอกด้วย ใบหน้าที่แจ่มใสเบิกบาน มีถ้อยคำวาจาอ่อนหวานจับใจ แต่กลับซ่อนความมุ่งร้ายไว้ในใจ ผู้ฟังฟังระมัดระวังและใช้วิจารณ์ญาณ ในการศึกษาสังเกต พฤติกรรมของบุคคลลักษณะดังกล่าวให้รู้เท่าทัน แล้วพึงหลีกเลี่ยงการคบหาสมาคม

◎ **หน้าแหม่ชื่นช้อยเช่น**

บัวบาน

ถ้อยฉำคำเฉื่อยหวาน

ทราบไส้

หัวใจตั้งดาบผลาญ

ชนม์ชีพ

เขาเหล่านี้กล่าวไว้

ว่าผู้ทรชน

(สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเดชาดิศร, 2504 : 127)

นอกจากการให้เลี้ยงไกลจากคนลักษณะต่างๆ ซึ่งเราทราบได้จากการพูด รวมทั้งให้หลีกเลี่ยงการปฏิบัติตนเช่นนั้นด้วยแล้ว โคลงโลกนิติยังชี้ช่องให้เห็นลักษณะของคน และให้รู้จักคนโดยพิจารณาจาก “ถ้อยคำวาจา” อีกเช่นกัน คือ

- คนอวดกล้าวาจากร่าง มักใจฉลาด

○ คนโตโผงพูดโธ่	อิงดั่ง
อวดว่ากล้าอย่าฟัง	ลับปลี
หมาเห่าเล่าอย่าหวัง	จักขบ ไครนา
สองเหล่าเขาหมุ่นี่	ชาติเชื่อเดียวกัน

(สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเดชาดิศร, 2504 : 87)

- การพูดบ่งชี้ถึงภูมิปัญญา และวงศ์วานวานเครือ

○ ก้านบัวบอกกลีต้น	ชลธาร
มารยาทส่อสันดาน	ชาติเชื่อ
โฉดฉลาดเพราะคำชาน	ควรทราบ
หย่อมหญ้าเหี่ยวแห้งเรื้อ	บอกร้ายแสดงดิน

(สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเดชาดิศร, 2504 : 167)

บทนี้กล่าวว่า กิริยามารยาทบ่งบอกถึงชาติตระกูล ว่าเป็นตระกูล
ที่ได้รับการอบรมจรรยา มารยาทกันมาหรือไม่ประการหนึ่ง กับบอกให้รู้ว่า
“คำพูด” ย่อมบ่งชี้ถึง “ภูมิปัญญา” ของผู้พูดอีกประการหนึ่ง คำพูดจะเป็น
สิ่งแสดงให้ผู้ฟังรู้ว่า ผู้พูดเป็นคนโง่หรือเป็นคนฉลาด คนจึงไม่ควรพูดมาก
เพราะการพูดมากคือการประกาศ “ความโง่” หรือ “ความฉลาด” ให้คนอื่น
ทราบนั่นเอง ดังเคยมีคำกล่าวว่า “คนโง่หัวใจอยู่ที่ลิ้น” “คนฉลาดเก็บลิ้น
ไว้ที่หัวใจ” เช่นเดียวกับบทที่ว่า

◎ วัดช้างเบื้องต้น	จักสาร
วัดอุทกชัฏกมุทมาลย์	แม่น้รู้
คูครูสดับโวหาร	สอนศิษย์
คูตระกูลเผ่าผู้	เพื่อด้วยเจรจา

(สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเดชาดิศร, 2504 : 56)

◎ พ่อชู้คนย่อมน้รู้	สาธารณ์
แม่ชู้ปากสามานย์	กล่าวกล้า
พ่อแม่โคตรสันดาน	สุทชาติ
คำอ่อนหวานบานหน้า	ร่วมรู้อันดี

(สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเดชาดิศร, 2504 : 109)

◎ แม่ตำบุตรเบิกถ้อย	หยาบนา
พ่อตำบุตรกิริยา	ชู้ร้าย
พ่อตำแม่พงศา	เสมอจก กัณนา
บุตรถ้อยถ้อยหยาบย้าย	ยับทั้งกิริยา

(สำนวนเก่า, 2504 : 253)

บทโคลงข้างต้นใช้ “คำพูด” กับ “กิริยา” เป็นเครื่องวัดวงค์วานว่านเครื่องว่าเป็นวงค์วานของคนที่เป็น “ผู้ดี” หรือไม่ (ผู้ดี หมายถึงผู้มีจิตใจดี มีพฤติกรรมทางกายดี และมีพฤติกรรมทางวาจาดี โดยนัยนี้ “เงิน” ซึ่งเป็นเครื่องมือสำหรับจัดหาเครื่องอำนวยความสะดวก จึงไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องแต่อย่างใด)

ข้อบ่งชี้วงศัวานอยู่ที่ว่า ถ้าแม่เป็นคนต่ำ (ขาดการอบรม) ลูกจะพูดคำหยาบ (มีวาจาหุจจริต) ถ้าพ่อเป็นคนต่ำ (ขาดการอบรม) ลูกจะมีกิริยาไม่ดี ถ้าทั้งแม่ทั้งพ่อล้วนเป็นคนต่ำเหมือนกัน ลูกจะเป็นคนทั้งพูดจาหยาบคาย (วาจาหุจจริต) และไร้กิริยา (กายหุจจริต) นั่นคือเมื่อคนได้ฟังถ้อยคำวาจา และได้เห็นกิริยาของผู้เป็นลูกเขาย่อมมองได้ลึกซึ่งไปถึงพ่อแม่และวงศัวานว่านเครือ

◎ บุตรต่ำอ่อนอ้างเพราะ	พงศ์พันธุ์
พ่อผิดดุจอาการ	เรียบร้อย
มารดาบิดาผัน	สูงเผ่า
บุตรถ่อมถ้อยอ่อนอ้อย	อิมพร้อมกิริยา

(สำนวนเก่า, 2504 : 254)

โคลงบทนี้ แสดงให้เห็นว่าในทางที่กลับกัน เมื่อลูกมีวาจาและกิริยาต่ำทราวม เนื่องมาจากวงศัวานว่านเครือเป็นเช่นนั้น พ่อแม่ที่สูงส่งด้วยการอบรม มีกิริยาวาจาดี ก็ย่อมจะมีลูกที่มีกิริยาดีเรียบร้อย และมีถ้อยคำวาจาที่สุภาพอ่อนหวาน ตามพงศ์เผ่าเหล่ากอเช่นเดียวกัน

“ว่าด้วยการพูดในประชุมโคลงโลกนิติ” จึงเป็นข้อเตือนใจที่มุ่งพัฒนาคุณภาพทางด้านจริยธรรมของคนโดยเฉพาะ คือมุ่งให้คนรู้จักสำรวมระวังการใช้ถ้อยคำวาจา พร้อมท่วงทีกิริยา และเนื้อหาสาระในการพูดเพราะการ “พูดดี” ย่อมเป็น “ศรี” แก่ตัว และเป็นการช่วยทำให้เกิดสันติสุขขึ้นในสังคมได้อย่างน้อยก็ในระดับหนึ่งเพราะ “ใบหน้าที่ยิ้มแย้ม ดวงตาที่แจ่มใส วาจาที่ไพเราะ เป็นยอดของวิสาสะ”

บรรณานุกรม

- จิตรจำนง สุภาพ. (ม.ป.ป.). การพูดระบบการพูด. ม.ป.ท. : สถาบัน
การพูดแบบการพูด.
- วสิน อินทสระ. (2553). พระไตรปิฎก ฉบับที่ทำได้ง่ายแล้ว. กรุงเทพฯ
: ธรรมดา.
- วิชาการ, กรม. (2543). หนังสือชุดวรรณกรรมภาคใต้และคำสอน ประชุม
โคลงโลกนิติ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- เสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป. (2515). หิโตปเทศ. กรุงเทพฯ : คลังวิทยา
- สุชีพ ปุณฺณานุกาพ. (2539). พระไตรปิฎกฉบับประชาชน. พิมพ์ครั้งที่ 16.
กรุงเทพฯ : มหามกุฏราช วิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์.
- หอสมุดแห่งชาติ. (2504). ประชุมโคลงโลกนิติ. กรุงเทพฯ : ศิลปาบรรณาการ.

การศึกษากระบวนการสืบทอดการแสดงหุ่นกระบอก
คณะแม่ชะเวง นครสวรรค์

The Succession of Mae Cha Weng Nakhonsawan
Puppet Shows

สุดาพิมพ์ เชียงยงค์ *

Sudapim Yiangyong

ปลฉัตร กลิ่นบางพุด **

Palachat Klinbangpood

- * อาจารย์ประจำสาขาวิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ อีเมล : sweetkong_9@hotmail.com
Lecturer at Bachelor of Fine Arts Program in Music, Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Sawan Rajabhat University.
Email : sweetkong_9@hotmail.com
- ** อาจารย์ประจำสาขาวิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ อีเมล : nidtato_@hotmail.com
Lecturer at Bachelor of Fine Arts Program in Music, Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Sawan Rajabhat University.
Email : nidtato_@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา องค์ประกอบการแสดง และรูปแบบวิธีแสดงหุ่นกระบอก คณะแม่ชะเวง นครสวรรค์ วิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การนำเสนอข้อมูล แบบพรรณนาวิเคราะห์ตามระเบียบการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัย โดยการเก็บและรวบรวมข้อมูลเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้องจากแหล่ง ข้อมูลต่าง ๆ สังเกตและติดตามชมการแสดงหุ่นกระบอกคณะแม่ชะเวง นครสวรรค์ การสัมภาษณ์จากผู้ที่เกี่ยวข้อง ฝึกปฏิบัติการเชิดหุ่นกระบอก ด้วยตนเอง แล้วนำมาวิเคราะห์กัลวิธีในการเชิดหุ่นกระบอก บันทึกภาพถ่าย ลักษณะตัวหุ่นแบบต่าง ๆ รูปแบบวิธีการแสดงหุ่นกระบอก และสรุปผลการ วิจัยโดยเรียบเรียงเป็นบทต่าง ๆ

จากการวิจัยพบว่า การแสดงหุ่นกระบอก คณะแม่ชะเวง นครสวรรค์ ได้รับการสืบทอดมาจากนายแห่งที่มีมาตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งนางชะเวง อ่อนละม้าย เป็นรุ่นเหลนของ นายแห่ง (รุ่นที่ 4) ที่เติบโตมาในคณะหุ่นกระบอกตั้งแต่เด็ก ประกอบการเชิด เป็นอาชีพมาตั้งแต่อายุ 14 ปี นางชะเวง อ่อนละม้าย ได้ร่วมเชิดหุ่นกระบอก กับนางบุญช่วยผู้เป็นน้ามาโดยตลอด จนนางบุญช่วยเสียชีวิต นางชะเวง จึงได้รับมอบให้เป็นผู้ดูแลหุ่นกระบอกตั้งแต่นั้นมา และได้ชื่อว่าหุ่นกระบอก คณะแม่ชะเวง นครสวรรค์มาจนถึงทุกวันนี้

การแสดงหุ่นกระบอก คณะแม่ชะเวง นครสวรรค์ มีองค์ประกอบการแสดงที่สำคัญ ได้แก่ ฉากและโรงหุ่นกระบอก ตัวหุ่นกระบอก ดนตรี ประกอบการแสดง วรรณกรรม โอกาสที่ใช้แสดง สถานที่ที่ใช้แสดง ระยะเวลา ที่ใช้ในการแสดงหุ่นกระบอก การจัดการและหน้าที่ในการแสดงหุ่นกระบอก การรับงานแสดง อัตราค่าจ้างในการแสดงและค่าตอบแทน และมีรูปแบบ

การแสดงอยู่ 4 ขั้นตอนด้วยกันได้แก่ 1.ก่อนการแสดง 2.การดำเนินการแสดง 3.พิธีลาโรง 4.หลังการแสดง

คำสำคัญ : กระบวนการสืบทอด, หุ่นกระบอก

Abstract

This research aims to study the history display elements and the performance puppet show, Mae Chaweng nakhon sawan. It is a qualitative research by using the presentation descriptive analyze. The researcher collects data from academic documents of various data sources. and observe by watching the Mae Chaweng Nakhon Sawan puppet show Interview the relevant practice puppetry, analyze the strategies of puppetry, Take photos of the puppets' look and performance pattern and summarize the results of research by writing the chapters.

The research found that the Mae Chaweng Nakhon Sawan puppet show Inherited from Neng Phra Bat Somdet Phra Poraminthra Maha Chulalongkorn Phra Chunla Chom Klao Chao Yu Hua period. Chaweng On - lamai, who is Neng'great - grandchild grew the puppet show and preform since she was 14 years old She joined the puppetry with Boonchuy, her aunt until she passed away. Chaweng was given to be in charge puppet show and called Mae Chaweng Nakhon Sawan puppet show frompast to the present.

The puppet show of Mae Chaweng Nakhon Sawan has the important display components, consist the scene teather, puppet, music, literature, opportunity, place, time, management and paymen The performance pattern has 4 steps: 1. before the show 2. the Action. 3. the closing of the scene 4. after the display.

Keywords : The succession, Puppet shows

บทนำ

หุ่นกระบอกไทยมีกำเนิดขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การเล่นแสดงหุ่นกระบอกเพื่อเป็นเครื่องมหรสพ มีปรากฏอย่างชัดเจน ในลายพระหัตถ์ที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ และสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงโต้ตอบกันในหนังสือสาส์นสมเด็จ (นริศรานุวัดติวงศ์, สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระยา และ ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จฯ กรมพระยา, 2504 : 120-121) ในยุคเริ่มแรกนี้คณะหุ่นกระบอกไทยของครูเหงะ ได้เริ่มก่อตั้งขึ้นเป็นครั้งแรก ในหัวเมืองทางเหนือ ที่จังหวัดสุโขทัย โดยเลียนแบบหุ่นจีนไหหลำ ต่อมา คณะหุ่นกระบอกไทยของหม่อมราชวงศ์เถาะ ก็ได้เกิดขึ้นในกรุงเทพฯ เป็นหุ่นกระบอกคณะที่ 2 ในประเทศไทย แต่เป็นคณะแรกในกรุงเทพฯ และในช่วงระยะเวลาไม่นาน ก็เป็นที่รู้จักในหมู่ชาวไทยทั่วไป

การแสดงหุ่นกระบอกคณะแม่ชะเวง นครสวรรค์ มีประวัติความเป็นมาของการแสดงหุ่นกระบอกที่มีการสืบทอดมาจากนายริน (นายเหงะ) ผู้มีฝีมือทางด้านแกะสลักในสมัยนั้น เป็นผู้ชื่นชอบการแสดงละคร ได้เห็นการแสดงหุ่นไหหลำ และเกิดความชื่นชอบจึงนำกลับมาสร้างสรรค์ จนกลายเป็นหุ่นกระบอกและแสดงเรื่อยมา นายริน (นายเหงะ) มีบุตรสาว 3 คน คือนางสุน นางกุน และนางเปลื้อง โดยให้บุตรสาวเชิดหุ่นกระบอก ทำการแสดงเรื่อยมาจน บุตรสาวต่างแยกย้ายไปมีครอบครัว และทำการแสดงแยกกันไป โดยมีคณะหุ่นกระบอกยายกุนและหุ่นกระบอกยายเปลื้อง นางเปลื้องมีบุตรสาวที่สืบทอดการเชิดหุ่นกระบอกคือ นางบุญช่วย ผู้มีความสามารถในการเชิดหุ่นกระบอกจนเป็นที่ยอมรับในจังหวัดนครสวรรค์และต่างจังหวัด ต่อมานางบุญช่วยเสียชีวิตลง นางชะเวง หลานสาวเป็นผู้สืบทอดต่อมา (ชะเวง อ่อนละม้าย, 2559)

ด้วยข้อมูลดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษารูปแบบวิธีการแสดงหุ่นกระบอกคณะ แม่ชะเวง นครสวรรค์ ด้วยเหตุผลที่ว่า หุ่นกระบอกสายตระกูลนี้น่าจะมีการสืบทอดมาตั้งแต่โบราณ ซึ่งนางชะเวง อ่อนละม้าย ผู้เป็นทายาทของนายเหน่งโดยตรงยังสืบทอดการแสดงโดยยึดรูปแบบการแสดงของบรรพบุรุษและเก็บรักษาหุ่นบางตัวที่มีอายุมากกว่า 100 ปีไว้ ประกอบกับผู้เชิดหุ่นกระบอกคณะนี้เหลือเพียงไม่กี่คนแต่ละคนก็ชราภาพ ล้วนแต่มีประสบการณ์ในการเชิดหุ่นกระบอกมากกว่า 50 ปีแต่เป็นที่น่าเสียดายที่ไม่มีทายาทมารับช่วงสืบทอดการแสดงนี้ รวมถึงเยาวชนและผู้สนใจที่จะศึกษาอย่างจริงจังมีน้อย ผนวกกับการแสดงหุ่นกระบอกที่นับวันจะเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคม จึงเห็นควรทำการศึกษาเป็นลายลักษณ์อักษรต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของการแสดงหุ่นกระบอกคณะแม่ชะเวง นครสวรรค์
2. เพื่อศึกษาองค์ประกอบการแสดง และรูปแบบวิธีแสดงหุ่นกระบอกคณะแม่ชะเวง นครสวรรค์

ขอบเขตการวิจัย

1. ด้านเนื้อหา การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาการแสดงหุ่นกระบอกคณะแม่ชะเวง นครสวรรค์
2. ด้านเวลา การวิจัยครั้งนี้เริ่มดำเนินการศึกษาค้นคว้าระหว่างปี 2558-2559
3. ด้านประชากร กลุ่มตัวอย่าง หุ่นกระบอกคณะแม่ชะเวง นครสวรรค์

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การเก็บและรวบรวมข้อมูลเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้องจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ
2. สังเกตและติดตามชมการแสดงหุ่นกระบอกคณะแม่ชะเวง นครสวรรค์
3. การสัมภาษณ์จากผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น ศิลปินผู้เชิดหุ่น ผู้ทรงคุณวุฒิ ที่ศึกษาทางด้านหุ่นกระบอก เป็นต้น
4. ฝึกปฏิบัติการเชิดหุ่นกระบอกด้วยตนเอง แล้วนำมาวิเคราะห์กลวิธีในการเชิดหุ่นกระบอก
5. บันทึกภาพถ่ายลักษณะตัวหุ่นแบบต่าง ๆ และรูปแบบวิธีการแสดงหุ่นกระบอกคณะแม่ชะเวง นครสวรรค์
6. สรุปผลการวิจัยโดยเรียงเป็นบทต่าง ๆ

ผลการวิจัย

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของการแสดงหุ่นกระบอก คณะแม่ชะเวง นครสวรรค์ สรุปได้ว่า การแสดงหุ่นกระบอกคณะแม่ชะเวง นครสวรรค์ ได้รับการสืบทอดมาจากนายเหน่ง ซึ่งนางชะเวง อ่อนละม้าย เป็นรุ่นเหลนของนายเหน่ง ได้เติบโตมาในคณะหุ่นกระบอกตั้งแต่เด็ก ประกอบอาชีพการเชิดหุ่นมาตั้งแต่อายุ 14 ปี โดยส่วนใหญ่จะใช้วิธีครูพักลักจำนำไปปฏิบัตินางชะเวง อ่อนละม้ายได้ร่วมเชิดหุ่นกระบอกกับนางบุญช่วยผู้เป็นน้ามาโดยตลอด จนนางบุญช่วยเสียชีวิต นางชะเวงจึงได้รับมอบให้เป็นผู้ดูแลหุ่นกระบอกตั้งแต่นั้นมา และได้ชื่อว่า หุ่นกระบอกคณะแม่ชะเวง นครสวรรค์ มาจนถึงทุกวันนี้ ปัจจุบันหุ่นกระบอกคณะแม่ชะเวง นครสวรรค์ มีนางชะเวง อ่อนละม้าย อายุ 88 ปี ทายาทรุ่นปัจจุบันที่ทำการ

สืบทอดการแสดงจากบรรพบุรุษ และเป็นหัวหน้าคณะโดยใช้หุ่นของบรรพบุรุษ ซึ่งมีมากกว่า 80 ตัว และแต่ละตัวมีอายุมากกว่า 100 ปี มาทำการแสดง

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาองค์ประกอบการแสดง และรูปแบบวิธีแสดงหุ่นกระบอก คณะแม่ชะเวง นครสวรรค์ สรุปลงได้ว่า องค์ประกอบที่สำคัญของการแสดงหุ่นกระบอกคณะแม่ชะเวง นครสวรรค์ คือ ฉากและโรงหุ่นกระบอกเพื่อสร้างอรรถรสให้ผู้ชมตื่นตาตื่นใจ ติดตามการแสดงจนจบ นอกจากนี้ยังมีองค์ประกอบการแสดงอื่น ๆ ได้แก่ ตัวหุ่นกระบอก ประกอบขึ้นด้วยส่วนสำคัญ 4 ส่วน ได้แก่ ศีรษะหุ่น ลำตัว มือ เครื่องแต่งกายและเครื่องประดับ ตัวหุ่นกระบอก ได้แก่ หุ่นครู หุ่นพระ หุ่นนาง หุ่นตลก หุ่นอมมุขย์ หุ่นออกภาษา หุ่นเฉพาะ หุ่นสัตว์ เป็นต้น ดนตรีประกอบการแสดงหุ่นกระบอกซึ่งใช้เครื่องดนตรีวงปี่พาทย์เครื่องห้า วรรณกรรมประกอบการแสดงหุ่นกระบอกใช้วรรณกรรมที่เล่ากันมาปากต่อปากแบบมุขปาฐะ ส่วนใหญ่เป็นนิทานประเภทจักร ๆ วงศ์ ๆ สนุกสนาน สอดแทรกข้อคิดคติสอนใจ นิยมแสดงเพียงแค่ 14 เรื่อง โอกาสที่ใช้แสดงสามารถแสดงในงานมหรสพได้ทุกโอกาส สถานที่ที่ใช้แสดงสามารถแสดงได้ทุกที่ตามความเหมาะสม ระยะเวลาที่ใช้ในการแสดงหุ่นกระบอกจะใช้ระยะเวลาประมาณ 2 ชั่วโมง 30 นาที ถึง 4 ชั่วโมง แล้วแต่เรื่องที่ใช้แสดง การจัดการและหน้าที่ในการแสดงหุ่นกระบอกมีลักษณะที่ช่วยกันตามกำลังของแต่ละคน การรับงานแสดงในสมัยก่อนการแสดงจะเป็นแบบเต็มรูปแบบ คือใช้ผู้แสดงประมาณ 8-12 คน แต่ปัจจุบันต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบการรับงานให้เหมาะสมกับสภาพของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป อัตราค่าจ้างในการแสดง มีอัตราค่าจ้างในการแสดงแต่ละครั้งไม่เท่ากันขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง เช่น จำนวน ผู้แสดง นักดนตรี ระยะเวลา ซึ่งมีอัตราค่าจ้างอยู่ระหว่าง 2,000 – 10,000 บาท และมีค่าตอบแทนผู้ขีดหุ่นกระบอกจะขึ้นอยู่กับลักษณะของงานที่ทำแตกต่างกันแต่ละบุคคล

ส่วนรูปแบบการแสดงหุ่นกระบอกคณะแม่ชะเวง นครสวรรค์ จะมีอยู่ 4 ขั้นตอนด้วยกันได้แก่ 1.ก่อนการแสดง มีการเตรียมการ การติดต่อประสานงาน นางชะเวง หัวหน้าคณะจะทำหน้าที่ติดต่อประสานงานกับทุกส่วน เช่น การจัดเตรียมหุ่นกระบอก การประสานผู้ขีด นักดนตรี การเดินทาง การติดตั้งฉาก เป็นต้น 2.การดำเนินการแสดง เมื่อได้สัญญาแล้วจึงเริ่มทำการแสดง เริ่มจากการรำถวายมือ ร้องไหว้ครู การเปิดเรื่อง การดำเนินเรื่อง การปิดเรื่อง 3.พิธีลาโรงหลังจากการแสดงเสร็จสิ้นแล้ววงปี่พาทย์จะบรรเลงเพลงกราวรำ เพื่อเป็นการแสดงความยินดีที่จบการแสดงสำเร็จลุล่วงด้วยดี จึงถือว่าการแสดงจบสิ้นสมบูรณ์แล้ว 4.หลังการแสดงเมื่อทำการแสดงเสร็จสิ้นแล้ว แต่ละฝ่ายจะเก็บของตามหน้าที่ของตน คือการเก็บตัวหุ่นและฉากสำหรับการแสดง ผู้ขีดหุ่นจะทำหน้าที่เก็บตัวหุ่นใส่ในหีบ สำหรับวงปี่พาทย์จะรับผิดชอบเก็บเครื่องดนตรีและอุปกรณ์

การอภิปรายผล

จากการศึกษาค้นคว้าและวิเคราะห์ข้อมูลสามารถอภิปรายผลการศึกษาได้ดังนี้

1. ประวัติความเป็นมาของการแสดงหุ่นกระบอก คณะแม่ชะเวง นครสวรรค์

การแสดงหุ่นกระบอกคณะแม่ชะเวง นครสวรรค์ มีประวัติความเป็นมาของการแสดงหุ่นกระบอกที่มีการสืบทอดมาจากนายรีน (นายเหนง) ผู้มีฝีมือทางด้านแกะสลักในสมัยนั้น เป็นผู้ชื่นชอบการแสดงละคร ได้เห็นการแสดง หุ่นใหญ่ลำ และเกิดความชื่นชอบจึงนำกลับมาสร้างสรรค์ จนกลายเป็นหุ่นกระบอกและแสดงเรื่อยมา นายรีน (นายเหนง) มีบุตรสาว 3 คน คือนางสุน นางกุน และนางเปลื้อง โดยให้บุตรสาวขีดหุ่นกระบอก ทำการแสดง

เรื่อยมาจน บุตรสาวต่างแยกย้ายไปมีครอบครัว และทำการแสดงแยกกันไป โดยมีคณะหุ่นกระบอกยายกุนและหุ่นกระบอกยายเปลื้อง

นางเปลื้อง มีบุตรสาวที่สืบทอดการเชิดหุ่นกระบอกคือ นางบุญช่วย ผู้มีความสามารถในการเชิดหุ่นกระบอกจนเป็นที่ยอมรับในจังหวัดนครสวรรค์และต่างจังหวัด ต่อมานางบุญช่วยเสียชีวิตลง นางชะเวง หลานสาวเป็นผู้สืบทอดต่อมา

นางชะเวง อ่อนละม้ายได้เปลี่ยนชื่อคณะจากหุ่นกระบอกแม่บุญช่วย เป็น “หุ่นกระบอกคณะแม่ชะเวง อ่อนละม้าย” ตั้งแต่เมื่อคราวไปแสดงที่ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย ในงานมหรสพหุ่นไทย ในวันที่ 25-31 มีนาคม 2535 เพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เนื่องในวันอนุรักษ์มรดกไทย หุ่นกระบอกของนางชะเวง อ่อนละม้าย ถือว่าเป็นหุ่นกระบอกคณะหนึ่งที่มีชื่อเสียงและได้รับความนิยมในท้องถิ่นภาคกลางตัวหุ่นยังคงอนุรักษ์ไว้ให้เป็นแบบเดิม ๆ มีความสวยงามอย่างพื้นบ้าน และยังคงรูปแบบการเชิดการร้องเล่นเป็นแบบโบราณไว้ทั้งหมด ยังคงเก็บรักษาหุ่นกระบอกโบราณตั้งแต่รัชกาลที่ 5 จนถึงปัจจุบัน

ผลงานการแสดงของหุ่นกระบอกคณะแม่ชะเวง นครสวรรค์ นางชะเวง อ่อนละม้ายได้เล่นหุ่นกระบอกได้สร้างสรรค์ ตัวหุ่นมีความสวยงามแบบพื้นบ้าน อนุรักษ์ศิลปะการแสดง ทั้งดูแลคณะ ดูแลหุ่น และอุปกรณ์ต่าง ๆ รวมถึงการจัดแสดงเองแต่งเรื่อง ดัดแปลง จนถึง ประพันธ์ คำร้อง ทำนอง เขียนบทร้อง ปัจจุบันแม่ชะเวง เป็นศิลปินรับเชิญสาธิตการเชิดหุ่นกระบอกโบราณ และเป็นผู้ทรงคุณวุฒิด้านศิลปวัฒนธรรมการแสดง ภูมิปัญญาไทยท้องถิ่นแก่ทุกหน่วยงานทั่วไป ทั้งในระดับจังหวัดและระดับชาติ

2. องค์ประกอบการแสดง และรูปแบบวิธีแสดงหุ่นกระบอก คณะแม่ชะเวง นครสวรรค์

จากการศึกษาพบว่าองค์ประกอบการแสดงและรูปแบบวิธีแสดงหุ่นกระบอกคณะแม่ชะเวง นครสวรรค์มี ดังนี้

การแสดงหุ่นกระบอกคณะแม่ชะเวง นครสวรรค์ มีองค์ประกอบที่สำคัญของการแสดง คือ ฉากและโรงหุ่นกระบอกเพื่อสร้างอารมณ์ให้ผู้ชมตื่นตาตื่นใจติดตามการแสดงจนจบ นอกจากนี้ยังมีองค์ประกอบการแสดงอื่น ๆ ได้แก่ ตัวหุ่นกระบอกที่ประกอบขึ้นด้วยส่วนสำคัญ 4 ส่วน ได้แก่

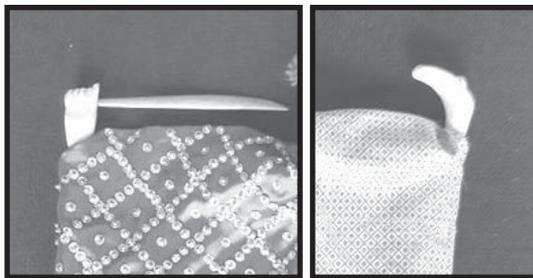
1. ศีรษะหุ่นกระบอก ส่วนมากจะทำด้วยไม้เนื้อเบาทั้งแท่งเป็นไม้เนื้อดี ช่างก็จะนำมาแกะให้เป็นรูปศีรษะ รูปหน้า จมูก ปากและลำคอที่กระบอกไม้ไผ่รวกจะสอดเข้าไปได้โดยสะดวก สีที่ใช้ในการเขียนหุ่นในอดีตใช้สีฝุ่นจากจีน แต่ปัจจุบันใช้สีเมจิกหรือสีสังเคราะห์ส่วนบริเวณยอดจะใช้สีน้ำอะคริลิกสีทองและใช้กากเพชรประดับสวยงาม

ภาพที่ 1 ศีรษะหุ่นกระบอกคณะแม่ชะเวง นครสวรรค์
ที่มา : ภัทธีรา จันทร์ดี (30 ก.ค. 59)

2. ลำตัวของหุ่นกระบอก ซึ่งก็คือกระบอกไม้ไผ่รวก ยาวประมาณ 5 นิ้ว กระบอกไม้ไผ่ที่จะทำเป็นลำตัวหรือแกนให้คนเชิดจับถือ ปัจจุบันใช้ท่อน้ำพีวีซีมาใช้แทนกระบอกไม้ไผ่ ใหญ่ทำด้วยกาบมะพร้าวเรียกว่า บ่าหุ่น

3. มือหุ่นมักแกะด้วยไม้ให้พอดีกับขนาดของตัวหุ่นหรือทำด้วยหนังตัดเป็นรูปมือนิ้วและตัดให้อ่อนอย่างมือละคร โดยมีอวของหุ่นตัวพระจะกำอาวุธไว้เสมอมือซ้ายเป็นรูปมือแบตั้งวงรำ มือทั้ง 2 ข้างจะตอกติดกับเรียวไม้ไผ่เล็ก ๆ 2 อัน ชาวหุ่นกระบอกเรียกว่า “ตะเกียบ”

ภาพที่ 2-3 ส่วนมือ ของตัวหุ่นกระบอก

ที่มา : ภัทริรา จันทร์ดี (30 ก.ค. 59)

4. เครื่องแต่งกายและเครื่องประดับของหุ่นกระบอก นับว่ามีส่วนสำคัญที่ทำให้ผู้ชมตื่นตาตื่นใจได้มากเสื้อผ้าของหุ่นกระบอกประดิษฐ์ด้วยผ้าผืนเดียว เสื้อแบบหุ่นเก่าจะใช้ผ้ากำมะหยี่ปักดิ้นเงินคล้ายเครื่องแต่งกายโขน ปัจจุบันใช้ผ้ากำมะหยี่ ผ้าลายปักเลื่อมสีอื่นต่าง ๆ ตามความสวยงาม เครื่องประดับของหุ่นกระบอกจะแตกต่างกันไปตามตัวละคร เช่น หุ่นพระจะมีสร้อย หุ่นนางจะมีจี้นาง หากเป็นฤาษีจะสวมปะคำ เป็นต้น นอกจากนี้ยังตกแต่งส่วนศีรษะ คือ เครื่องประดับศีรษะ เช่น มงกุฎ ชฎา รัตเกล้า หุ่นกระบอกจะสวยสะดุดตาน่าชม

ภาพที่ 4-6 หุ่นกระบอกคณะแม่ชะเวง นครสวรรค์

ที่มา : วิพัทธ์ คล้ายสุบิน (15 ก.ค. 56)

หุ่นกระบอกของคณะแม่ชะเวง นครสวรรค์ มีทั้งหุ่นที่ได้รับสืบทอดมาตั้งแต่ก่อนแม่ชะเวงเกิดและหุ่นที่สร้างตอนแม่ชะเวงแสดงทำให้ตัวหุ่นมีมากมาย ปัจจุบันเหลือเพียง 89 ตัว ผู้วิจัยจึงได้จัดแบ่งประเภทของหุ่นกระบอกคณะแม่ชะเวง ได้แก่ หุ่นครู หุ่นพระ หุ่นนาง หุ่นตลก หุ่นอมมุขย์ หุ่นออกภาษา หุ่นเฉพาะ หุ่นสัตว์

1. หุ่นครู เป็นหุ่นสำหรับบูชา ส่วนใหญ่เป็นหุ่นที่ใช้แสดงเป็นฤาษีโดยจะมีแป้นวางไว้ด้านหลังเวทีด้วย

ภาพที่ 7 หุ่นฤาษี

ที่มา : ศรารุช อินขำ (2550 : 68)

2. หุ่นพระ เป็นหุ่นแสดงเป็นตัวพระ เช่น ท้าวพิชัย พระอภัยมณี พระชัยมงคล ปันทอง พระอินทร์ ตัวหุ่นมีลักษณะสวมขลุ่ย มีหน้าขาว ยกเว้นพระอินทร์หน้าสีเขียว

ภาพที่ 8-11 หุ่นพระ

ที่มา : ภัทธีรา จันทร์ดี (30 ก.ค.59)

3. หุ่นนาง เป็นหุ่นที่แสดงเป็นตัวนาง เช่น นางทิพวรรณ นางเงือก นางสุวรรณมาลี สร้อยฟ้าแลบ ตัวหุ่นมีลักษณะทั้งสวมและไม่สวม มงกุฎ สวมจี้ นาง มีนมคอ สร้อยคอแตกต่างกันไปตามตัวละคร

ภาพที่ 12-15 หุ่นนาง

ที่มา : ภัทธีรา จันทร์ดี (30 ก.ค. 59)

4. หุ่นตลก เป็นหุ่นที่แสดงเป็นตัวละครตลก มีลักษณะเป็นสีแดงทั้งตัว มีชื่อเรียกหุ่น เช่น หุ่นนายเปี้ยว (เรียกตามหัวหุ่นที่เปี้ยว) หุ่นนายโด่ง (เรียกตามจมูกที่โด่ง) หุ่นลุงโหนก หุ่นลุงอ่อน

ภาพที่ 16-18 หุ่นตัวตลก

ที่มา : ภัทธีรา จันทร์ดี (30 ก.ค. 59)

5. หุ่นมนุษย์ เป็นหุ่นที่แสดงเป็นตัวละครยักษ์ และมีซึ่งมีขนาดใหญ่กว่าหุ่นละครทั่วไป เช่น ทศกัณฐ์ หุ่นตรีจักรภุต หุ่นกาลจักร หุ่นนางผีเสื้อน้ำ เป็นต้น

ภาพที่ 19-21 หุ่นมนุษย์

ที่มา : ภัทธีรา จันทร์ดี (30 ก.ค. 59)

6. หุ่นออกภาษา เป็นหุ่นที่แสดงเป็นตัวละครเชื้อชาติต่าง ๆ เช่น หุ่นแขก หุ่นอุตุเรน หุ่นจีน ลักษณะจะแตกต่างกันไปตามเชื้อชาติที่เล่น

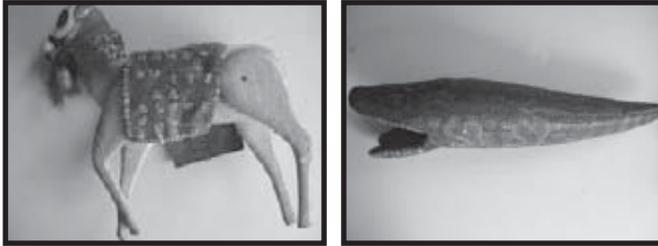
ภาพที่ 22 หุ่นออกภาษา
ที่มา : วิพัทธ์ คล้ายสุบิน (15 ก.ค. 56)

7. หุ่นเฉพาะ จะมีลักษณะแตกต่างกันออกไปตามตัวละครในท้องเรื่อง เช่นหุ่นพญานาค หุ่นแก้วหน้าม้า หุ่นนางรัชนี

ภาพที่ 23-24 หุ่นพระพรตวิลา หุ่นพญานาค
ที่มา : ศราวุธ อินขำ (2550 : 94)

8. หุ่นสัตว์ เป็นหุ่นตัวละครสัตว์ต่าง ๆ ที่ใช้ในการแสดง เช่น หุ้มนก หุ้หนู หุ่นจระเข้

ภาพที่ 25-26 หุ่นม้า หุ่นจระเข้
ที่มา : ศรารุช อินขำ (2550 : 95)

วิธีการจับหุ่นกระบอก

หุ่นกระบอกคณะแม่ชะเวง นครสวรรค์ มีวิธีการจับหุ่นกระบอก

3 วิธี คือ

1. การจับแบบตั้งแขน

ภาพที่ 27 การจับแบบตั้งแขน
ที่มา : ภัททิรา จันทร์ดี (30 ก.ค. 59)

2. การจับแบบรวบแขน

ภาพที่ 28 การจับแบบรวบแขน
ที่มา : ศรารุช อินขำ (2550 : 169)

3. การจับแบบหย่อนแขน

ภาพที่ 29 การจับแบบหย่อนแขน
ที่มา : วิพัทธ์ คล้ายสุบิน (15 ก.ค. 56)

เนื่องจากการแสดงหุ่นกระบอกเป็นการแสดงที่ใช้คนเชิดตัวหุ่นกระบอกให้มีลักษณะท่าทางต่าง ๆ ผู้เชิดจึงจำเป็นต้องนั่งเชิดหุ่นภายในฉากการแสดงที่ใช้พื้นฐานในการเชิดหุ่นแบ่งได้ดังนี้ ท่ากลม่อตัว ท่ากระทบตัว ท่ารำสำย

จากการศึกษาหุ่นกระบอกคณะแม่ชะเวง นครสวรรค์ นอกจากทำพื้นฐานเบื้องต้นที่กล่าวแล้วนั้น ผู้วิจัยยังพบท่าที่ใช้ในการแสดงอีกหลายท่า โดยแบ่งกลุ่มท่าดังนี้

1. ท่าพื้นฐาน คือท่าหลักที่ใช้ในการจับหุ่นกระบอก คือท่าการจับแบบตั้งแขน ท่าการจับแบบรวบแขน ท่าการจับแบบหย่อนแขน
2. ท่ารำตามเพลง คือท่ารำที่ใช้ประกอบเพลงต่าง ๆ ซึ่งส่วนใหญ่จะใช้รำประกอบเพลงหน้าพาทย์ เช่น เพลงช้า เพลงเร็ว เพลงเสมอ เพลงโอด ฯลฯ

ตัวอย่าง ท่ารำเพลงช้า เพลงเร็ว

ท่าไหว้ จับหุ่นให้อยู่ในท่าพนมมือ ไหว้ทั้งด้านหน้า ด้านซ้ายและด้านขวา

ท่ากล่อมตัว (ใช้ทั้งเพลงช้า และเพลงเร็ว) คือท่าการเคลื่อนย้ายหุ่นจากซ้ายไปขวา

ภาพที่ 30-31 ตัวอย่างท่ารำเพลงช้า เพลงเร็ว หุ่นกระบอกคณะแม่ชะเวง นครสวรรค์

ที่มา: ศราวุธ อินขำ (2550 : 171)

3. ทำรำตีบต คือ การรำตีบต การใช้ภาษาทำสำหรับสื่อความหมายในการแสดงระหว่างผู้ชมกับผู้แสดง ทำที่ใช้อาจเลียนแบบมาจากธรรมชาติหรือประดิษฐ์ขึ้นใหม่ โดยนำท่ามาจากนาฏยศัพท์และพื้นฐานท่ารำ จากนาฏศิลป์ไทย นำมาปรับเรียงให้สอดคล้องกับความหมายของคำ ร้องหรือคำประพันธ์ เช่นท่า ร้องให้ อาย โกรธ โลม เป็นต้น

ตัวอย่างท่ารำตีบต

รำตีบตท่าโลมบน

รำตีบตท่าขี่ม้า

ภาพที่ 32-33 ตัวอย่างท่ารำตีบต หุ่นกระบอกคณะแม่ชะเวง นครสวรรค์
ที่มา : ศรารุช อินขำ (2550 : 180)

การแสดงหุ่นกระบอกคณะแม่ชะเวง นครสวรรค์ มีท่าสัญลักษณ์เฉพาะที่ใช้สื่อสารเพื่อไม่ให้เกิดการสื่อสารผิดพลาดระหว่างผู้เซ็ดหุ่นกระบอกกับผู้บรรเลงดนตรี โดยมีการสื่อสาร 3 ลักษณะ

1. สัญลักษณ์ท่ามือ จะใช้บอกเพลงเซ็ด เพลงโอด และ เพลงร่ำ
2. ผู้เซ็ดหุ่นเป็นคนบอกเองโดยการตะโกนบอกเพลงให้วง ปี่พาทย์ทราบว่าจะใช้เพลงใด เช่น เพลงโอด เป็นต้น
3. วงปี่พาทย์จะบรรเลงเองตามบทของตัวละคร หรือ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ตามแต่สมควร

จากการสัมภาษณ์ พบว่า จำนวนผู้เซ็ดที่เหมาะสมกับการแสดง 4-5 ตำแหน่ง จำนวน หุ่นกระบอกที่จะออกในแต่ละฉากประมาณ 2 – 5 ตัว

ดนตรีประกอบการแสดงหุ่นกระบอก คณะแม่ชะเวง นครสวรรค์ ใช้วงปี่พาทย์เครื่องห้า สำหรับวงปี่พาทย์ที่บรรเลงให้กับหุ่นกระบอกคณะแม่ชะเวง นครสวรรค์ คือ วงดนตรีปี่พาทย์ คณะศรีเพชร

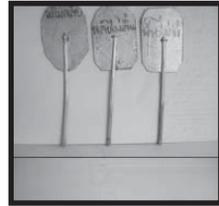
ภาพที่ 34 ดนตรีปี่พาทย์คณะศรีเพชร
ที่มา : วิพัทธ์ คล้ายสุบิน (22 มี.ค. 53)

วรรณกรรมประกอบการแสดงหุ่นกระบอกคณะแม่ชะเวง นครสวรรค์ ใช้วรรณกรรมที่ถ่ายทอดมาแบบมุขปาฐะส่วนใหญ่เป็นนิทานประเภทจักร ๆ วงศ์ ๆ สนุกสนาน นิยมแสดงเพียงแค่ 14 เรื่อง เช่น พระอภัย

มณีแสดงตอนหนึ่งนางผีเสื้อ แก้วหน้าม้าแสดงตอนท้ายเรื่อง โกมินทร์แสดง
ตอนยกศรและเชือดเนื้อ เป็นต้น

อุปกรณ์ที่ใช้ในการแสดงหุ่นกระบอก มีหลายรูปแบบเช่น ธงชาติ
นวมชกมวย กลองยาว ขวาน สามารถแบ่งออกเป็น

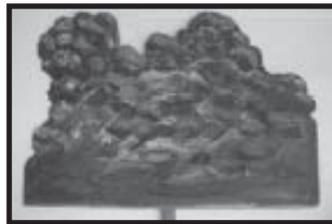
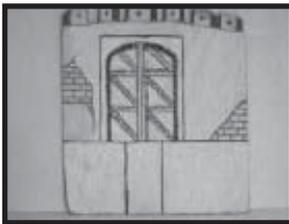
1. อุปกรณ์ที่ใช้สวมหรือถือ

ภาพที่ 35-37 อุปกรณ์ที่ใช้สวมหรือถือ

ที่มา : ศรารุช อินขำ (2550 : 98)

2. ฉากที่ใช้สำหรับแสดงละคร

ภาพที่ 38-39 ฉากที่ใช้สำหรับแสดงละคร

ที่มา : ศรารุช อินขำ (2550 : 98)

โอกาสที่ใช้แสดง การแสดงหุ่นกระบอกสามารถแสดงในงานมหรสพ
ได้ทุกโอกาส

สถานที่ที่ใช้แสดงหุ่นกระบอกสามารถแสดงได้ทุกที่แต่สถานที่ส่วนใหญ่จะใช้พื้นที่ ๆ สามารถรวมผู้คนได้จำนวนมาก เช่น ลานวัด ศาลา หอประชุม โรงเรียน เป็นต้น

ภาพที่ 40-41 สถานที่ที่ใช้แสดงหุ่นกระบอกคณะแม่ชะเวง นครสวรรค์
ที่มา : วิพัทธ์ คล้ายสุบิน (22 มี.ค. 53)

ระยะเวลาที่ใช้ในการแสดงหุ่นกระบอก จะใช้ระยะเวลาประมาณ 2.30-4 ชั่วโมง แล้วแต่เรื่องที่ใช้แสดง โดยจะเริ่มจากการโหมโรงก่อน และเริ่มแสดงเวลา 20.30 น.ถึง 24.00 น.

การจัดการและหน้าที่ในการแสดงหุ่นกระบอก คณะแม่ชะเวง นครสวรรค์ มีลักษณะช่วยกันตามกำลังของแต่ละคน แต่ในการติดต่องานประสานงานทุกฝ่าย จะเป็นหน้าที่ของหัวหน้าคณะ

การรับงานแสดงในสมัยก่อนจะรับการแสดงแบบเต็มรูปแบบ คือใช้ผู้แสดงประมาณ 8-12 คน แต่ปัจจุบันเป็นแบบคณะเล็กคือใช้ผู้แสดงเพียง 2 คน และแสดงนิทานสั้น ๆ

อัตราค่าจ้างในการแสดงหุ่นกระบอกคณะแม่ชะเวง นครสวรรค์ มีอัตราค่าจ้างในการแสดงอยู่ระหว่าง 2,000-10,000 บาท แต่ครั้งไม่เท่ากันขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง

คำตอบแทนผู้เซ็ดหุ่นกระบอก คณะแม่ชะเวง นครสวรรค์จะขึ้นอยู่กับลักษณะของงานที่ทำแตกต่างกันแต่ละบุคคล ส่วนคำตอบแทนที่เหลือนจะเก็บไว้ปรับปรุงซ่อมแซมหุ่นและอุปกรณ์การแสดง

รูปแบบการแสดงหุ่นกระบอกคณะแม่ชะเวง นครสวรรค์

1. ก่อนการแสดง การเตรียมการการติดต่อประสานงาน นางชะเวง อ่อนละม้าย หัวหน้าคณะจะทำหน้าที่ติดต่อประสานงานกับทุกส่วน ได้แก่ การติดต่อประสานงานกับเจ้าภาพ การติดต่อประสานงานกับหัวหน้าวงปี่พาทย์ ติดต่อประสานงานกับผู้เซ็ดหุ่น ติดต่อประสานงานกับยานพาหนะรับ-ส่ง ติดต่อประสานงานกับเครื่องเสียงและเครื่องไฟ การจัดเรียงหุ่นกระบอกสำหรับแสดง ในปัจจุบันนางประไพจะเป็นผู้เรียงตัวหุ่นกระบอกโดยจัดแยกประเภทไว้แล้วเรียงตามตำแหน่งของผู้ที่จะเซ็ดตัวนั้น ๆ นอกจากนี้ยังมีพิธีกรรมก่อนการแสดง ดังนี้

1.1 การบูชาครู เป็นพิธีกรรมแรกก่อนการแสดงเพื่อเป็นการแสดงความเคารพ ระลึกถึงครูอาจารย์บุคคลที่ได้ถ่ายทอดวิชาความรู้ต่าง ๆ และเพื่อทำการขอขมาลาโทษครูก่อนแสดง

1.2 การโหมโรง หมายถึงเพลงที่บรรเลงในอันดับแรกสำหรับงานต่าง ๆ เพื่อเป็นการประกาศให้รู้ว่าขณะนี้งานกำลังจะเริ่มขึ้นแล้วและเพื่อเคารพสักการะครูอาจารย์

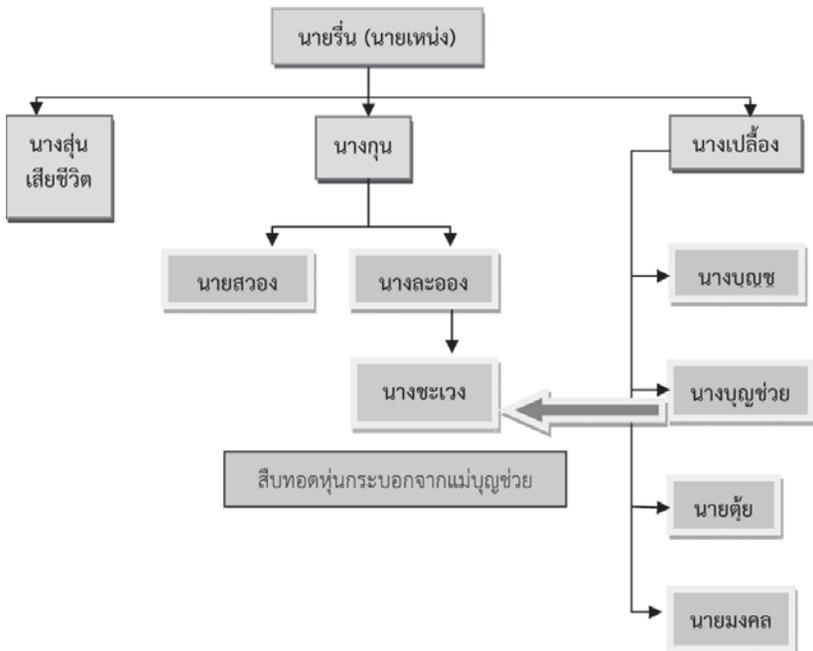
2. การดำเนินการแสดงเมื่อถึงเวลาทำการแสดงทุกคนจะเข้าประจำจุดและรอสัญญาณ จากหัวหน้าคณะแล้วจึงเริ่มทำการแสดง เริ่มจากรำถวายมือ ร้องไห้วครู การเปิดเรื่อง การดำเนินเรื่องและการปิดเรื่อง

3. พิธีลาโรง หลังจากการแสดงเสร็จสิ้นแล้ววงปี่พาทย์จะบรรเลงเพลงกราวรำเพื่อเป็นการแสดงความยินดีที่จบการแสดงสำเร็จลุล่วงด้วยดี จึงถือว่าการแสดงจบสิ้นสมบูรณ์แล้ว

4. หลังการแสดง เมื่อทำการแสดงเสร็จสิ้นแต่ละฝ่ายจะเก็บของตามหน้าที่ของตน คือ ผู้เซ็ดหุ่นจะทำหน้าที่เก็บตัวหุ่นใส่ในหีบ สำหรับวงปี่พาทย์จะรับผิดชอบเก็บเครื่องดนตรีและอุปกรณ์

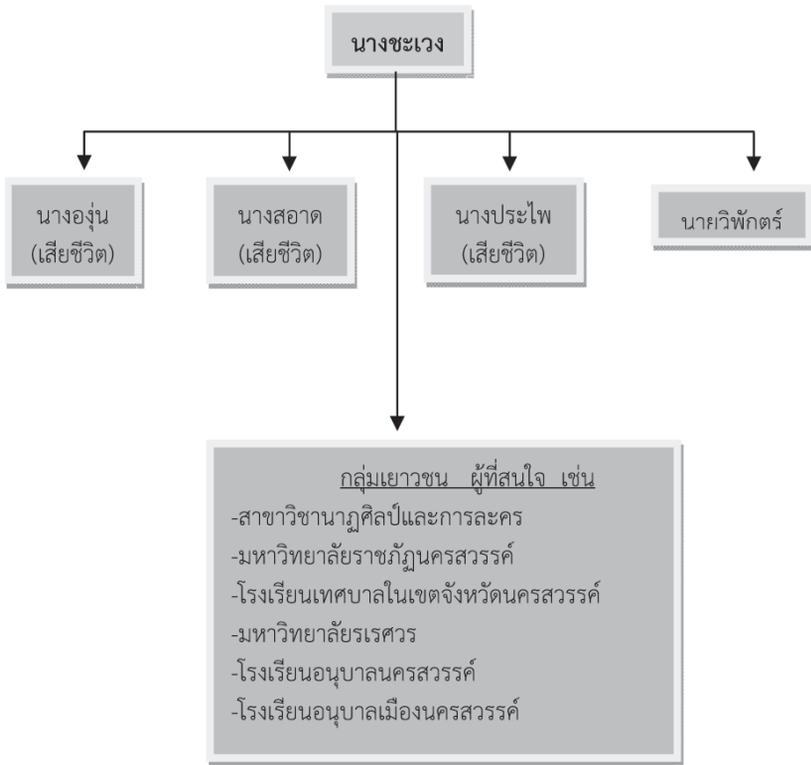
หุ่นกระบอกของแม่ชะเวง อ่อนละม้าย ถือว่าเป็นหุ่นกระบอกคณะหนึ่งที่มีชื่อเสียงและได้รับความนิยม ในท้องถิ่นภาคกลางตัวหุ่นยังคงอนุรักษ์ไว้ให้เป็นแบบเดิม ๆ มีความสวยงามอย่างพื้นบ้าน และยังคงรูปแบบการเชิดการร้องเล่นเป็นแบบโบราณไว้ทั้งหมดยังคงเก็บรักษาหุ่นกระบอกโบราณตั้งแต่รัชกาลที่ 5 จำนวนไม่น้อยกว่า 500 ตัว สืบทอดศิลปะการเชิดและร้อง บทละครโบราณ 14 เรื่องและยังคงจัดสร้างหุ่นกระบอก และประพันธ์บทละครใหม่อยู่เสมอ เรื่องที่แสดงส่วนมากคือเรื่อง พระอภัยมณี เรื่องอื่น ๆ ได้แก่ ขุนช้างขุนแผน แก้วหน้าม้า สังข์ทอง

จากการศึกษากระบวนการสืบทอดหุ่นกระบอกของนายรื่น (นายเหน่ง) จนปัจจุบันคณะแม่ชะเวง ผู้วิจัยสรุปเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

แผนผังที่ 1 แสดงการสืบทอดหุ่นกระบอกคณะแม่ชะเวง นครสวรรค์
ที่มา: ภัทริรา จันทรดี (30 ก.ค. 59)

นอกจากนี้จากการศึกษากระบวนการสืบทอดหุ่นกระบอกคณะแม่ชะเวงนครสวรรค์จนถึงปัจจุบันผู้วิจัยสรุปเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

แผนผังที่ 2 แสดงการสืบทอดหุ่นกระบอกคณะแม่ชะเวง นครสวรรค์จนถึงปัจจุบัน

ที่มา: ภัทธีรา จันทร์ดี (30 ก.ค. 59)

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาค้นคว้า เรื่องกระบวนการสืบทอดการแสดงหุ่นกระบอกคณะแม่ชะเวง นครสวรรค์ พบว่าเป็นการแสดงหุ่นกระบอกที่สืบทอดมา 100 กว่าปี ตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นับว่าเป็นคณะที่เก่าแก่และควรค่าแก่การอนุรักษ์ อีกทั้งหัวหน้าคณะคือ แม่ชะเวง อ่อนละม้าย ได้ชราภาพมากแล้ว ควรมีการส่งเสริมให้มีการฝึกปฏิบัติถ่ายทอดความรู้ทางการแสดง เพื่อไม่ให้ศิลปะการแสดงนี้สูญหายไป ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมดังนี้

1. ควรจัดให้มีการสัมมนานักวิชาการ เพื่อทำความเข้าใจและหาแนวทางอนุรักษ์และส่งเสริมการแสดงหุ่นกระบอกคณะแม่ชะเวง นครสวรรค์
2. การจัดทำหลักสูตรการแสดงหุ่นกระบอกคณะแม่ชะเวง นครสวรรค์ในระดับหลักสูตรสถานศึกษาเพื่อให้ครู อาจารย์ นักเรียนนักศึกษา ได้ศึกษาค้นคว้าความรู้และเป็นการฟื้นฟูและอนุรักษ์รูปแบบการแสดงมิให้สูญหาย
3. ควรจัดให้มีการบันทึกข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการแสดงหุ่นกระบอกคณะแม่ชะเวง นครสวรรค์ โดยจัดเก็บเป็นระบบสารสนเทศ หรือฐานข้อมูลทางศิลปวัฒนธรรม เพื่อให้ผู้สนใจสามารถศึกษาได้
4. สถานศึกษาควรเชิญศิลปินมาเป็นวิทยากรสอนหรือสาธิตความรู้ทั้งทางทฤษฎีและปฏิบัติ ด้านการแสดงหุ่นกระบอกให้แก่ นักเรียน นักศึกษา หรือครู อาจารย์
5. หน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานภาคเอกชนภายในจังหวัด นครสวรรค์ ควรร่วมมือกันจัดให้มีกิจกรรมส่งเสริมการแสดงหุ่นกระบอก

6. หน่วยงานที่ทำหน้าที่ทางศิลปะวัฒนธรรม ควรส่งเสริมให้ประชาชน หน่วยงานราชการ และหน่วยงานเอกชนต่าง ๆ ร่วมกันฟื้นฟูให้มีการแสดงหุ่นกระบอกอย่างต่อเนื่องในโอกาสต่าง ๆ

7. หน่วยงานที่ทำหน้าที่ทางศิลปะและวัฒนธรรม ควรสนับสนุนบุคคลที่มีผลงานดีเด่น ด้วยการสรรหาบุคคลดีเด่นทางศิลปวัฒนธรรมสาขาศิลปะการแสดง เพื่อยกย่องเชิดชูเกียรติให้เป็นศิลปินดีเด่น

8. ควรสนับสนุนส่งเสริมแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างภาค เป็นการเปิดโอกาสให้การแสดงหุ่นกระบอกได้เผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นตน และมีโอกาสได้ศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่นอื่น

บรรณานุกรม

- ชะเวง อ่อนละม้าย. เจ้าของคณะหุ่นกระบอกแม่ชะเวง นครสวรรค์. (2559, 30 กรกฎาคม). สัมภาษณ์.
- นริศรานูวัตติวงศ์, สมเด็จพระเจ้า เจ้าฟ้ากรมพระยา และ ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้า กรมพระยา. (2504). **สารัตถสมเด็จ เล่ม 9**. พระนคร :
คุรุสภา.
- วิพากตร์ คล้ายสุบิน. ผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรีไทย. (2559, 14 ธันวาคม).
สัมภาษณ์.
- ศราวุธ จันทระขำ. (2550). **หุ่นกระบอกคณะชะเวงหลานแม่บุญช่วย จังหวัด
นครสวรรค์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชานาฏยศิลป์
ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

การเรียบเรียงเพลงไทยเดิมในลักษณะสวิงแจ๊ส
Arranging the Traditional Thai Song in a Jazz Swing
Music Style

วรวิทย์ เตือนสุข *
Woravit Thuansuk

* อาจารย์ประจำสาขาวิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ อีเมล : woravit.t@nsru.ac.th
Lecturer at Bachelor of Fine Arts Program in Music, Faculty of
Humanities and Social Sciences, Nakhon Sawan Rajabhat University.
Email : woravit.t@nsru.ac.th

บทคัดย่อ

การเรียบเรียงเพลงไทยเดิมในลักษณะสวิงแจ๊ส เพื่อเรียบเรียงเพลงไทยเดิมในลักษณะสวิงแจ๊ส มีการจัดลำดับขั้นตอนการเรียบเรียงโดยขั้นตอนที่ 1 การเลือกเครื่องดนตรี ขั้นตอนที่ 2 การวางทำนองระหว่างโน้ตเพลงไทยเดิมกับโน้ตดนตรีสากล ขั้นตอนที่ 3 การเลือกใช้กลุ่มคอร์ดกับทำนอง ขั้นตอนที่ 4 การจัดการลีลาจังหวะ และ ขั้นตอนที่ 5 ลักษณะคีตลักษณ์ ซึ่งใช้บทเพลงแขกต๋อยหม้อ(สองชั้น) ศึกษาและเรียบเรียงดนตรีในลักษณะสวิงแจ๊ส โดยมีเครื่องดนตรีดำเนินทำนองหลักคือ เทนเนอร์แซ็กโซโฟน (Tenor Saxophone) เครื่องดนตรีดำเนินคอร์ดคือเปียโน (Piano) และ เบส (Bass) เครื่องดนตรีดำเนินจังหวะคือ กลองชุด (Drum set) ในกระสวนจังหวะสวิง (Swing) ที่อัตราจังหวะปานกลาง (Medium Swing) มีลักษณะคีตลักษณ์แบบทวิบท (Binary Form) และมีลักษณะการปฏิภาณ (Improvisation) โดยการคำนึงถึงสำเนียงเสียงของความเป็นไทย

คำสำคัญ : การเรียบเรียงเพลงไทยเดิม, สวิงแจ๊ส

Abstract

Arranging The traditional Thai song in a jazz swing music style. The objective is to compose the original Thai song in a jazz swing style. There is a sequence of steps to be compiled by step 1, choosing the instrument, step 2, placing the melody between the original Thai music score and the international musical note. Step 3 Selection of chords and melodies. And step 5, the look and feel. Using KHAKTOIMORE (SONGCHAN) to study and compose music in a jazz swing style. The instrument is the main melody for Tenor Saxophone. The chord is a piano and bass. The drum set in swing at medium tempo. Binary Form and has a functional nature (Improvisation) by taking into account the accent of Thai music modes.

Keyword : Arranging The traditional Thai song, jazz swing music style

บทนำ

ความเป็นศิลปะทางด้านเสียงดนตรีนั้นไม่มีขอบเขตจำกัด และมีประโยชน์ทั้งความผ่อนคลาย ความสนุกสนานรื่นเริง ความบันเทิง หรืออาจสื่อความหมายถึงอารมณ์ การนึกคิด สภาวะจิตใจ ณ ขณะที่ได้รับสัมผัสของเสียงดนตรี แปลความหมายของท่านเองด้วยคำร้อง อย่างมีวิวัฒนาการ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งนา ๆ ประเทศต่างมีลักษณะของเสียงดนตรีที่บ่งบอกถึงความเป็นอัตลักษณ์ในแต่ละ ชาติ และบทเพลงไทยเดิมของชาติไทยก็เช่นเดียวกัน

บทเพลงไทยเดิมนั้นมีมาแต่อดีตบ่งบอกถึงความเป็นไทยมีวิวัฒนาการมาจาก พิธีกรรมทางศาสนา การสวดมนต์ การขับกล่อม การแสดงละคร การละเล่น ต่าง ๆ เช่น ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นมีการละเล่นสักวา ผู้เล่นสักวาจะต้องแต่งกลอนเป็นกลอนสดด้วยปฏิภาณ ต่อมาเพื่อความสะดวกในการร้องจึงมีการประพันธ์ทำนอง และคำร้องไว้ก่อน แต่ยังคงความปฏิภาณกลอนสดโดยยึดหลักของท่านองไว้ เป็นต้น

ในปัจจุบันดนตรีในประเทศไทยมีการผสมผสานระหว่างดนตรีตะวันตก ทั้งดนตรีคลาสสิก และดนตรีแจ๊ส โดยเฉพาะดนตรีแจ๊สนั้นได้มีบทบาทในประเทศไทยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 6 (พ.ศ. 2470) ซึ่งเป็นยุคของดนตรีสวิงแจ๊ส ที่มีความนิยมเป็นอย่างมาก โดยมีเครื่องดนตรีแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ กลุ่มเครื่องลมทองเหลือง เครื่องลมไม้ และกลุ่มเครื่องประกอบจังหวะ ในการบรรเลงนั้นประกอบด้วย การบรรเลงทำนองหลัก และการปฏิภาณ (Improvisation) ในแต่ละเครื่องดนตรีและยังใช้กระสวนจังหวะเพลงเดิมที่มีการแต่งหรือประพันธ์ไว้แล้ว จึงเป็นเสน่ห์ของดนตรีแจ๊สอีกด้วย ดังนั้นจากการสอดคล้องทางดนตรีเรื่องคีตปฏิภาณของดนตรีทั้งสองประเภทนี้ ทำให้มีความน่าสนใจนำบทเพลงไทยเดิมและดนตรีสวิงแจ๊สมาผสมผสานกันในรูปแบบของบทเพลงไทยเดิมในลักษณะสวิงแจ๊ส

ขั้นตอนการเรียบเรียง

ขั้นตอนที่ 1 การเลือกเครื่องดนตรี

การเลือกเครื่องดนตรีนั้นต้องคำนึงถึง องค์ประกอบของดนตรีสากล เทคนิคการเรียบเรียง และอารมณ์ของบทเพลงที่ต้องถ่ายทอดให้คงความเป็น บทเพลงไทยเดิม กับดนตรีสวิงแจ๊ส ซึ่งมีองค์ประกอบคือ เครื่องดนตรีดำเนิน ทำนองหลัก เครื่องดนตรีดำเนินทำนองสอดประสาน และเครื่องดนตรีดำเนิน กระสวนจังหวะ ซึ่งเลือกเครื่องดนตรีได้ดังนี้

เครื่องดนตรี	เครื่องดนตรี	เครื่องดนตรี
ดำเนินทำนองหลัก	ดำเนินทำนองสอดประสาน	ดำเนินกระสวนจังหวะ
เทนเนอร์แซกโซโฟน	เปียโน	กลองชุด และเบส

ขั้นตอนที่ 2 การวางทำนองระหว่างโน้ตเพลงไทยเดิมกับโน้ตดนตรีสากล

การนำทำนองที่บันทึกไว้ในลักษณะของโน้ตเพลงไทยเดิมนั้นมี สัญลักษณ์ที่แตกต่างกับโน้ตดนตรีสากลดังตัวอย่างนี้

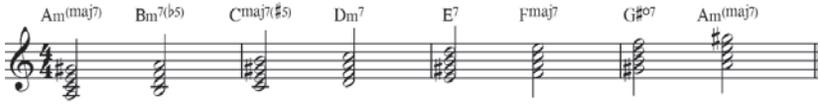
ตัวอย่างเปรียบเทียบระหว่างโน้ตเพลงไทยเดิมกับโน้ตดนตรีสากล

สัญลักษณ์โน้ตเพลงไทย	สัญลักษณ์โน้ตดนตรีสากล
- ด - ริ - ม - ฟิ - ช - ล - ท - ด โด เร มี ฟา ซอล ลา ที โด	 โด เร มี ฟา ซอล ลา ที โด

ดังนั้นการเรียบเรียงเพลงไทยเดิมในลักษณะดนตรีสวิงแจ๊ส ได้นำ โน้ตเพลงไทยเดิมมาเปลี่ยนแปลงเป็นโน้ตดนตรีสากลก่อนการเรียบเรียง ได้ ดังนี้

ตัวอย่างเอซาร์โมนิคไมเนอร์ไดอาโทนิคคอร์ด (A Harmonic Minor Diatonic Chord)

จากตัวอย่าง ผู้เรียบเรียงสามารถนำกลุ่มคอร์ดเหล่านี้มาจัดวางเป็นคอร์ดหลัก ในบทเพลง โดยคำนึงถึงทำนองหลัก และอารมณ์ของบทเพลง การเลือกใช้กลุ่มคอร์ดกับทำนองนั้นมามีวิธีการมากมายขึ้นอยู่กับความถนัดของผู้เรียบเรียง และอารมณ์ของบทเพลงนั้น ๆ

อย่างไรก็ตามนอกจากกลุ่มคอร์ดเหล่านี้ยังมีกลุ่มคอร์ดสำเร็จรูปที่จัดเรียงเป็นชุดเพื่อความสะดวกในการนำไปวางบนทำนอง และสามารถใส่แบบวนซ้ำ(ตลอดทั้งเพลง) หรือใช้ในช่วงที่เหมาะสม คอร์ดชุดที่นิยมใช้มีดังต่อไปนี้

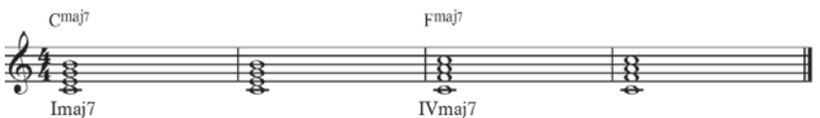
1. คอร์ดชุด I, V7 (เรียกว่า วัน, โฟฟ์) คอร์ดชุดนี้ใช้เพียง 2 คอร์ดใน 1 ชุด คือคอร์ด I และคอร์ด V7 คอร์ดทั้งสองนี้โดยธรรมชาติสามารถครอบคลุมโน้ตในบันไดเสียงทั้งหมด

ตัวอย่างคอร์ดชุดคอร์ดชุด I, V7

2. คอร์ดชุด I, IV (เรียกว่า วัน, โฟร์) เป็นคอร์ดชุดที่ใช้คอร์ด I กับคอร์ด IV

ตัวอย่างคอร์ดชุด I, IV

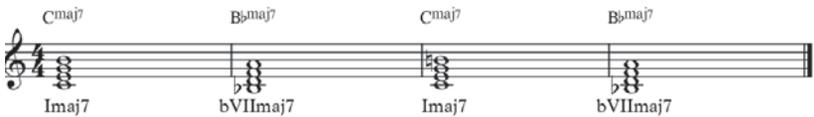
3. คอร์ดชุด I, IV, V7 (เรียกว่า วัน, โฟร์, ไฟฟ์) คอร์ดชุดนี้ใช้คอร์ด 3 คอร์ด คือคอร์ด I คอร์ด IV และ คอร์ด V7

ตัวอย่างคอร์ดชุด I, IV, V7

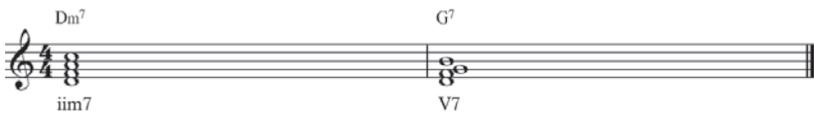
4. คอร์ดชุด I, ^bVII (เรียกว่า วัน แฟล็ตเซเว่น) รูปการดำเนินคอร์ดคือ คอร์ด I กับ คอร์ด ^bVII ใช้โดยสลับกัน

ตัวอย่างคอร์ดชุด I, ^bVII

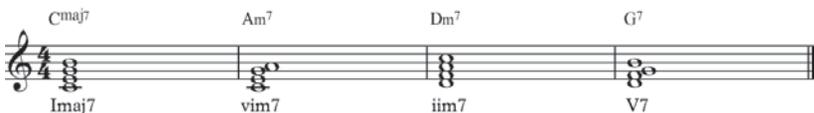
5. คอร์ดชุด iim7, V7 (เรียกว่า ทู, ไฟฟ์) รูปการดำเนินคอร์ดคือ คอร์ด iim7 กับ คอร์ด V7 ใช้โดยสลับกัน

ตัวอย่างคอร์ดชุด iim7, V7

6. คอร์ดชุด I, vim7, iim7, V7 (เรียกว่า วัน, ซิกซ์, ทู, ไฟฟ์) เป็นคอร์ดชุดที่มีความนิยมใช้กันมากในการเรียบเรียงบทเพลงทั่วไป

ตัวอย่างคอร์ดชุด I, vim7, iim7, V7

7. คอร์ดชุด I, vim7, IV, V7 (เรียกว่า วัน, ซิกซ์, โฟร์, ไฟฟ์) เป็นอีกคอร์ดชุดที่มีความนิยมใช้กันมากในการเรียบเรียงบทเพลงทั่วไป

ตัวอย่างคอร์ดชุด I, vim7, IV, V7

Cmaj7   Am7   Fmaj7   G7
I   vim7   IV   V7

8. คอร์ดชุด I, iiim7, IV, V7 (เรียกว่า วัน, ทรี, โฟร์, ไฟฟ์) คอร์ดชุดนี้มีลักษณะการเคลื่อนที่ในแนวเบสที่ราบรื่น

ตัวอย่างคอร์ดชุด I, iiim7, IV, V7

Cmaj7   Em7   Fmaj7   G7
I   iiim7   IV   V7

9. คอร์ดชุด I, VI7(V7), iim7, V7 (เรียกว่า วัน, ซิกซ์ตอร์มินแนท หรือไฟฟ์ของ หู, หู, ไฟฟ์)

ตัวอย่างคอร์ดชุด I, VI7, iim7, V7

Cmaj7   A7   Dm7   G7
I   VI7   iim7   V7

10. คอร์ดชุด I, #ldim7, iim7, V7 (เรียกว่า วัน, วันซาร์ปดิม, หู, ไฟฟ์) คอร์ดชุดนี้มีลักษณะเด่นที่ทางเดินเบสเคลื่อนในระยาะครึ่งเสียงจากคอร์ด I เข้าสู่ คอร์ด #ldim7 และต่อเนื่องถึง คอร์ด iim7

ตัวอย่างคอร์ดชุด I, #ldim7, iim7, V7

Cmaj7   C#o7   Dm7   G7
I   #ldim7   iim7   V7

11. คอร์ดชุด I, V7, IV, ivm (เรียกว่า วัน, ไฟฟ์, โฟร์, โฟร์ไมเนอร์)
คอร์ดชุดนี้มีลักษณะการย้ายบันไดเสียงชั่วคราว

ตัวอย่างคอร์ดชุด I, V7, IV, ivm

12. คอร์ดชุด I, biidim7, iim7, V7 (เรียกว่า วัน, ทรีแฟล็ตติม, ทู, ไฟฟ์) คอร์ดชุดนี้เป็นการนำคอร์ดติมมินิมาใช้อีกหนึ่งชุด ซึ่งทำให้เกิดความน่าสนใจในบทเพลงมากขึ้น

ตัวอย่างคอร์ดชุด I, biidim7, iim7, V7

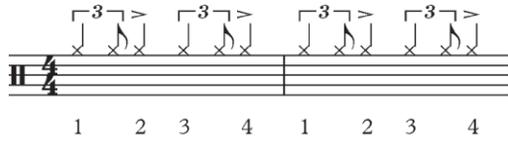

การเรียงเรียงบทเพลงนั้น การเคลื่อนไปของคอร์ดเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด ซึ่งสามารถนำเสียงที่อยู่ในคอร์ดนำมาเป็นเสียงทำนองสอดประสานได้สะดวกยิ่งขึ้น

ขั้นตอนที่ 4 การจัดการลีลาจังหวะ

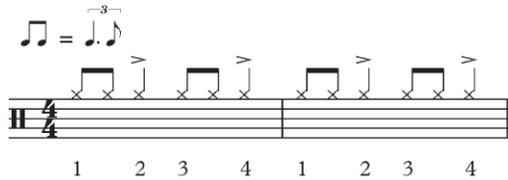
ลีลาจังหวะสวิงแจ๊สนั้นมีลักษณะเฉพาะ และเป็นลักษณะที่บ่งบอกถึงการเป็นดนตรีแจ๊ส โดยจะมีการปฏิบัติในลักษณะของการปฏิบัติโน้ตสามพยางค์ในอัตราส่วน 4/4 และจะมีจังหวะเน้น ที่จังหวะที่ 2 และ จังหวะที่ 4

ตัวอย่างลักษณะการปฏิบัติจังหวะสวิง

ในการบันทึกโน้ตในจังหวะสวิงนั้นจะมีการบันทึกในลักษณะที่เป็นโน้ตเข้ตหนึ่งชั้น 2 ตัว แต่การปฏิบัติจะเป็นโน้ตตัวดำสามพยางค์ประจุด และตัวเข้ตหนึ่งชั้นดำเนินตามลำดับ

ตัวอย่างลักษณะการบันทึกโน้ตในจังหวะสวิง

จังหวะในการบรรเลงส่วนสนับสนุนหรือ การ Comping นั้น สามารถสร้างจากการผสมรูปแบบสำคัญของจังหวะในดนตรีแจ๊ส 4 ลักษณะ ดังนี้

ลักษณะที่ 1 จังหวะ Charleston

ลักษณะที่ 2 จังหวะยกของจังหวะที่ 1 และ 3

ลักษณะที่ 3 จังหวะยกของจังหวะที่ 2 และ 4

ลักษณะที่ 4 จังหวะยกของจังหวะที่ 2 และ 4

ขั้นตอนที่ 5 ลักษณะคีตลักษณ์

ลักษณะคีตลักษณ์ในปัจจุบัน แบ่งออกเป็น 5 ลักษณะดังนี้

1. เอกบท (Unitary Form) หรือ วันพาร์ทฟอร์ม (One Part Form) คือบทเพลงที่มีทำนองสำคัญเพียงทำนองเดียวเท่านั้น (A) ก็จะจบบริบูรณ์ เช่น เพลงชาติ เพลงสรรเสริญบารมี เป็นต้น

2. ทวิบท (Binary Form) หรือ ทูพาร์ทฟอร์ม (Two Part Form) เป็นรูปแบบของเพลงที่มีทำนองสำคัญเพียง 2 กลุ่ม คือ ทำนอง A และ B และเรียกรูปแบบของบทเพลงแบบนี้ย่อ ๆ ว่า AB

3. ตริบท (Ternary Form) หรือ ทรีพาร์ทฟอร์ม (Three Part Form) รูปแบบของเพลงแบบนี้จะมีองค์ประกอบอยู่ 3 ส่วน คือ กลุ่มทำนองที่ 1 หรือ A กลุ่มทำนองที่ 2 หรือ B ซึ่งจะเป็นทำนองที่เปลี่ยนแปลง หรือ แยกไปจากกลุ่มทำนองที่ 1 ส่วนกลุ่มทำนองที่ 3 ก็คือการกลับมาอีกครั้งของทำนองที่ 1 หรือ A และจะสิ้นสุดอย่างสมบูรณ์อาจเรียกย่อ ๆ ว่า ABA

4. ซองฟอร์ม (Song Form) ก็คือการนำเอาทริบทมาเติมส่วนที่ 1 ลงไปอีก 1 ครั้งในตอนแรกจะได้เป็น AABA ที่เรียกว่า ซองฟอร์ม เพราะเพลงโดยทั่ว ๆ ไป จะมีโครงสร้างแบบนี้

5. รอนโดฟอร์ม (Rondo Form) รูปแบบของเพลงแบบนี้จะมีแนวทำนองหลัก (A) และแนวทำนองอื่นอีกหลายส่วน ส่วนสำคัญคือแนวทำนอง

หลักทำนองแรกจะวนมาขึ้นอยู่ระหว่างแนวทำนองแต่ละส่วนที่ต่างกันอย่างออก ไป เช่น ABABA, ABACA, ABACADA

จากลักษณะคีตลักษณ์ทั้ง 5 ลักษณะนั้นควรเลือกใช้ตามความเหมาะสมของบทเพลงที่เรียบเรียง โดยการเรียบเรียงในครั้งนี้ได้เลือกคีตลักษณ์ของเพลงแบบทวิบท (Binary Form) แต่ในการบรรเลงเพลงในลักษณะดนตรีสวิงแจ๊สนั้นจะมีหัวใจหลักในเรื่องการบรรเลงแบบ คีตปฏิภาณในแต่ละเครื่องดนตรี โดยเป็นการบรรเลงตามโครงสร้างของคีตลักษณ์วนไปเรื่อยๆ จนครบเครื่องดนตรี และกลับมาเริ่มที่ทำนองหลักใหม่

3. อธิบายการเรียบเรียง

ในการเรียบเรียงบทเพลงไทยเดิมในลักษณะสวิงแจ๊สนั้นต้องคำนึงถึงทำนองหลัก เครื่องดนตรีที่สื่ออารมณ์ของบทเพลง พื้นหลังของบทเพลง และกระสวนจังหวะในดนตรีสวิงแจ๊ส ซึ่งผู้เรียบเรียง ต้องนำมาผสมผสานโดยยึดหลักการความเป็นดนตรีไทยอีกด้วย

บทเพลงที่ใช้ในการเรียบเรียงไทยเดิมที่นำมาเรียบเรียงในลักษณะดนตรีสวิงแจ๊สในครั้งนี้ คือ บทเพลงแขกต๋อยหม้อ (สองชั้น)

บทเพลง แขกต๋อยหม้อ (สองชั้น)

Swing A

1 Cmaj7 C#o7 Dm7 F#7 Bm7(b9) E7 4 Am7 C7 Fmaj7 E7

6 Am7 G7 7 Cmaj7 A7 8 Dm7 9 B Dm7 G7 10 Cmaj7 Fmaj7 G7 11

12 Cmaj7 G7 13 Cmaj7 Fmaj7 14 Cmaj7 A7 15 Dm7 (G7) 16

ลักษณะคีตลักษณ์คือแบบทวิบาท (Binary Form) แบ่งเป็น 2 ท่อน มีทั้งหมด 16 ห้องเพลง โดยท่อน A จำนวน 8 ห้องเพลง และท่อน B จำนวน 8 ห้องเพลง ซึ่งมีเนื้ตนำเข้าเพลง 1 จังหวะครึ่ง การบรรเลงนั้นจะมีการปฏิบัติคีตปฏิภาณโดย เปียโน และ เทนเนอร์แซ็กโซโฟน ทั้งบทเพลงจำนวน 2 เที้ยว และย้อนกลับมาที่ทำนองหลักเพื่อจบเพลง

อธิบายการวางคอร์ด

บทเพลง แยกต่อยหม้อ (สองชั้น) อยู่ในคีย์ซีเมเจอร์ (C Major) ในสำเนียงดอเลียนโหมด (Dorian Mode) ซึ่งอยู่ในลำดับโหมดที่ 2 ของบันไดเสียงซีเมเจอร์ (C Major Scale) หรือ ดิโดเลียนโหมด (D Dorian Mode) ดังนั้นจะได้ยินถึงสำเนียงอ่อนหวานที่ลงตัวในบทเพลง

การดำเนินคอร์ดนั้นจะปรากฏคอร์ดหลักในหน้าห้องหรือจังหวะที่ 1 ของห้องเพลงเสมอ เช่น ห้องที่ 1 คอร์ด Cmaj7 ห้องที่ 2 คอร์ด Dm7 ห้องที่ 3 คอร์ด Bm7b5 ห้องที่ 4 คอร์ด Am7 ห้องที่ 5 คอร์ด Fmaj7 เป็นต้น และมีคอร์ดนำเข้าต่าง ๆ ที่จะทำให้บทเพลงนั้นมีความราบรื่น เช่น F#7 เป็นคอร์ดนำเข้าของ Bm7b5 คอร์ด E7 คอร์ดนำเข้าของคอร์ด Am7 คอร์ด C7 คอร์ดนำเข้าของคอร์ด Am7 คอร์ดนำเข้าของคอร์ดนั้นมักปรากฏในจังหวะที่ 3 ของห้องเพลงเสมอ

บทเพลง แยกต่อยหม้อ(สองชั้น) จัดอยู่ในคีย์ซีเมเจอร์ (C Major) เมื่อนำมาเปลี่ยนแปลงเครื่องดนตรีประเภทเทนเนอร์แซ็กโซโฟน (Tenor Saxophone) ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีสากลจำพวกคีย์บีแฟล็ต (Bb Instrument) ต้องปฏิบัติในคีย์ ดีเมเจอร์ (D Major)

ตัวอย่างเทนเนอร์แซ็กโซโฟน

Tenor Saxophone

Swing $\text{♩} = \text{♩}$

1 D^{maj7} D^{#9} 2 E^{m7} G^{#7} C^{#m7(b5)} F^{#7} 4 B^{m7} D⁷ G^{maj7} F^{#7}

6 B^{m7} A⁷ D^{maj7} B⁷ 8 E^{m7} **B** 9 E^{m7} A⁷ D^{maj7} G^{maj7} A⁷

12 D^{maj7} A⁷ D^{maj7} G^{maj7} D^{maj7} B⁷ E^{m7} 16

อธิบายการจัดการจังหวะและแนวเครื่องดนตรี

การจัดการจังหวะในบทเพลง แยกต่อย่อหม้อ (สองชั้น) เป็นกระสวนจังหวะแบบ สวิงแจ๊ส โดย มีการกำหนดกลุ่มกระสวนจังหวะดังนี้

ตัวอย่างกระสวนจังหวะเปียโน

Piano

Swing $\text{♩} = \text{♩}$

1 C^{maj7} C^{#9} 2 D^{m7} F^{#7} B^{m7(b5)} E⁷ 4 A^{m7} C⁷ 5 F^{maj7} E⁷ 6 A^{m7} G⁷

7 C^{maj7} A⁷ D^{m7} **B** 9 D^{m7} G⁷ C^{maj7} 10

11 F^{maj7} G⁷ C^{maj7} G⁷ C^{maj7} F^{maj7} C^{maj7} A⁷ D^{m7} (G7) 16

การปฏิบัติเปียโนนั้นจะไม่จำกัดในการใช้โน้ต เพียงแต่จำกัดในสัดส่วนของกระสวนจังหวะเท่านั้น เพื่อการอิสระในการปฏิบัติ จะสังเกต

ได้ว่าในท่อน A นั้นจะมีสัดส่วนของกระสวนจังหวะอยู่ 2 ชุด โดยชุดแรกจะเป็นการปฏิบัติคอร์ดแบบค่าตัวโน้ต 2 จังหวะ (Haft note) ในห้องที่ 1 ถึงห้องที่ 3 ส่วนห้องที่ 4 จะเป็นการปฏิบัติคอร์ดแบบเน้นจังหวะยกที่จังหวะที่ 1 และ 3 และชุดที่สองจะเป็นการปฏิบัติคอร์ดแบบค่าตัวโน้ต 2 จังหวะ (Haft note) ในห้องที่ 5 ถึงห้องที่ 7 ส่วนห้องที่ 8 จะเป็นการปฏิบัติคอร์ดแบบเน้นจังหวะยกที่จังหวะที่ 1, 2, และ 4 เพื่อนำเข้าท่อน B ส่วนท่อน B จะมีสัดส่วนของกระสวนจังหวะอยู่ 2 ชุดเช่นกัน โดยชุดที่แรกจะเป็นการปฏิบัติคอร์ดแบบเน้นจังหวะยกที่จังหวะที่ 2, และ 4 ในห้องที่ 9 ถึง ห้องที่ 11 ส่วนห้องที่ 12 ถึงห้องที่ 16 จะเป็นการปฏิบัติคอร์ดแบบค่าตัวโน้ต 2 จังหวะ (Haft note) เพื่อต้องการให้อารมณ์ของเพลงนั้นเบาลง

ตัวอย่างการปฏิบัติแนวเบสส์

Bass Guitar

The image shows a musical score for Bass Guitar. It features three staves of music in 4/4 time. Above the first staff, the word "Swing" is written with a tempo marking of a quarter note equal to a half note. The first staff contains measures 1 through 6, with chord progressions: Cmaj7, C#m7, Dm7, F#7, Bm7(b5), E7, Am7, C7, Fmaj7, E7, Am7, G7. A box labeled 'A' is placed under the first measure. The second staff contains measures 7 through 11, with chord progressions: Cmaj7, A7, Dm7, Dm7, G7, Cmaj7, Fmaj7, G7. A box labeled 'B' is placed under measure 9. The third staff contains measures 12 through 16, with chord progressions: Cmaj7, G7, Cmaj7, Fmaj7, Cmaj7, A7, Dm7 (G7). The notation includes rhythmic patterns such as quarter notes, eighth notes, and rests.

การปฏิบัติแนวเบสส์เป็นการปฏิบัติตามกระสวนจังหวะของแนวเปียโนเพื่อให้บรรเลงเพลงสอดคล้องกัน ในท่อน A จะเป็นการปฏิบัติแบบเน้นโน้ตตัวที่หนึ่งของคอร์ด (Root Chord) และในท่อน B จะเป็นการปฏิบัติแบบกระจายคอร์ด (Arpeggio Walk Bass)

ตัวอย่างการปฏิบัติกลองชุด

Drum Set

Swing ♩ = ♩♩

การปฏิบัติกลองชุดนั้น ในท่อน A จะมีการปฏิบัติ Bass Drum ที่จังหวะ 1 ในแต่ละห้องตั้งแต่ ห้องที่ 1 ถึงห้องที่ 8 และใน ท่อน B จะมีการปฏิบัติ Bass Drum ที่จังหวะ 1 และ 3 เพื่อให้มีความแตกต่างระหว่างท่อน และสอดคล้องกับแนว Bass ถึงอย่างไรก็ตามเพื่อความอิสระในการปฏิบัติ กลองชุด ตัวอย่างการปฏิบัติกลองชุดนี้เป็นเพียงแค่วิธีการในการบรรเลง เท่านั้น ผู้ปฏิบัติสามารถเพิ่มเติมในการบรรเลงตามพื้นฐานของจังหวะ สวิงแจ๊ส

อธิบายคีตปฏิภาณบทเพลง แยกต่อย่อหม้อ(สองชั้น)

การปฏิบัติคีตปฏิภาณในบทเพลง แยกต่อย่อหม้อ(สองชั้น) มีลักษณะ และครุอยู่บนพื้นฐานของการปฏิบัติคีตปฏิภาณในรูปแบบคอร์ดโทน คือ โน้ตที่อยู่ในคอร์ดแต่ละห้องเพลงมาเรียงร้อยโดยฉับพลัน การปฏิบัติคีต ปฏิภาณในรูปแบบบันไดเสียงในบทเพลง คือโน้ตที่อยู่ในบันไดเสียงมาเรียง ร้อยโดยฉับพลัน การปฏิบัติคีตปฏิภาณในรูปแบบโหมตดอเลียน คือโน้ตที่อยู่ใน โหมตดอเลียนมาเรียงร้อยโดยฉับพลัน การปฏิบัติคีตปฏิภาณในรูปแบบ บันไดเสียงเพนาโทนิคในบทเพลง คือโน้ตที่อยู่ในบันไดเสียงเพนาโทนิคใน บทเพลงมาเรียงร้อยโดยฉับพลัน และสิ่งสำคัญที่สุดคือการผสมผสานระหว่าง บทเพลงไทยเดิมและดนตรีสวิงแจ๊ส

บทสรุป

การเรียบเรียงเพลงไทยเดิมในลักษณะสวิงแจ๊สนี้เป็นการสร้างสรรค์ผลงานด้านดนตรีที่ผสมผสานระหว่างดนตรีไทยเดิมและดนตรีแจ๊สในจังหวะสวิง มีวัตถุประสงค์เพื่อเรียบเรียงเพลงไทยเดิมในลักษณะสวิงแจ๊ส ซึ่งก่อให้เกิดดนตรีที่มีความเป็นดนตรีสมัยนิยม และความแปลกใหม่ จากบทเพลงแขกต๋อยหม้อ (สองชั้น) สรุปขั้นตอนการเรียบเรียงดังนี้

1. การเลือกเครื่องดนตรี ได้แก่ เครื่องดนตรีดำเนินทำนองหลัก โดย เทนเนอร์แซกโซโฟน (Tenor Saxophone) เครื่องดนตรีดำเนินคอร์ดคือเปียโน (Piano) และ เบสส์ (Bass) เครื่องดนตรีดำเนินจังหวะคือ กลองชุด (Drum set) ในกระสวนจังหวะ

2. การวางทำนองระหว่างโน้ตเพลงไทยเดิมกับโน้ตดนตรีสากล โดยจัดการแปลงโน้ตเป็นโน้ตดนตรีสากล ในลักษณะอัตราส่วน 4/4 (Swing jazz)

3. การเลือกใช้กลุ่มคอร์ดกับทำนอง ได้แก่ คอร์ดตามโครงสร้างไดอานิกเมเจอร์ และมีลักษณะคอร์ดนำเข้าคอร์ดต่อไป คือ คอร์ดลำดับที่ห้าของคอร์ดถัดไป

4. การจัดการลีลาจังหวะ ได้แก่ ดำเนินจังหวะด้วยจังหวะสวิง ในอัตราความเร็วปานกลาง (Medium Swing)

5. ลักษณะคีตลักษณ์ โดยแบบทวิบท (Binary Form) และมีลักษณะการปฏิภาณ (Improvisation) โดยการคำนึงถึงสำเนียงเสียงของความเป็นไทย

ทั้งนี้ในลำดับขั้นตอนต่าง ๆ ควรคำนึงถึง ความไพเราะ ความผสมผสาน ความเป็นเพลงไทยและเพลงแจ๊ส โดยยึดหลักการของดนตรีทั้งเพลงไทยและดนตรีแจ๊ส

บรรณานุกรม

- กมลธรรม เกื้อบุตร. (2559). ดนตรีแจ๊สในสังคมไทย ยุคเริ่มต้น. เอกสาร
ประกอบการประชุมวิจัยระดับชาติ “นเรศวรวิจัย” ครั้งที่ 12.
(หน้า 1,995-2,006). พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- บุษยา ชิตท้วม. (2561). ทฤษฎีดุริยางค์ไทย : องค์ประกอบเพลงไทย.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มนตรี ตราโมท. (2523). ฟังและเข้าใจเพลงไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
ไทยเชชม.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2548). ศัพท์ดนตรีสากล. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน.
- ศักดิ์ศรี วงศ์ธราดล. (2555). ทฤษฎีดนตรีแจ๊ส เล่ม 1. กรุงเทพฯ : วงศ์สว่าง
พับลิชชิงแอนด์พริ้นติ้ง.
- _____. (2558). ทฤษฎีดนตรีแจ๊ส เล่ม 2. กรุงเทพฯ : วงศ์สว่างพับลิชชิง
แอนด์ พริ้นติ้ง.
- สมชาย รัตมี. (2559). การเรียบเรียงเพลงสมัยนิยม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
บริษัทสหธรรมิก จำกัด
- สุชาติ แสงทอง. (2542). ทฤษฎีดนตรีแจ๊สกับการอิมโพรไวเซชันแนวปฏิบัติ.
กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- _____. (2553). อติรับใช้ปัจจุบัน : กรณีศึกษาการประดิษฐ์สร้างดนตรี
ร่วมสมัยเพลงรำโทน. นครสวรรค์ : หจก.ริมปิงการพิมพ์.

คำแนะนำการเขียนต้นฉบับเพื่อลงพิมพ์

วารสารวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ เป็นวารสารราย 6 เดือน (ปีละ 2 ฉบับ ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน และฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม) ตีพิมพ์บทความวิชาการ บทความวิจัย และบทปริทัศน์หนังสือ ที่มีเนื้อหาในกลุ่มมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ได้แก่ สาขาภาษาและภาษาศาสตร์ วรรณคดี ประวัติศาสตร์ นิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ มานุษยวิทยา สังคมวิทยา ศาสนา และปรัชญา ดนตรี นาฏศิลป์ ศิลปกรรม ศึกษาศาสตร์ และสาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

การเตรียมต้นฉบับ

- ต้นฉบับ เป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษ มีบทความย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
- ความยาวของต้นฉบับ ประมาณ 10-20 หน้า โดยจัดพิมพ์ด้วยกระดาษ A4 พิมพ์หน้าเดียว มีหมายเลขหน้าตัวเลขอารบิก ตรงกลางด้านบนของทุกหน้า
- ใช้ตัวอักษรรูปแบบ TH SarabunPSK

รูปแบบต้นฉบับ

- ชื่อเรื่อง ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ (ใช้ตัวอักษรขนาด 18 point แบบหนา)
- ชื่อผู้แต่ง ใช้ชื่อเต็มทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ (ใช้ตัวอักษรขนาด 16 point แบบหนา) พร้อมระบุสถาบันหรือหน่วยงานที่ผู้แต่งสังกัด

พร้อมกับที่อยู่ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ของผู้เขียนที่เชิงอรรถของหน้าแรก ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

3. บทคัดย่อ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เป็นความเรียงย่อหน้าเดียวที่สรุปสาระสำคัญของบทความไว้ครบถ้วน และควรมีความยาวประมาณ 200-300 คำ (ใช้ตัวอักษรขนาด 16 point)

4. คำสำคัญ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ จำนวนไม่เกิน 5 คำ และระบุไว้ท้ายบทคัดย่อ

5. เนื้อหา สำหรับบทความวิชาการ ควรประกอบด้วย บทนำ เนื้อหาในประเด็นต่าง ๆ และบทสรุป พร้อมการอ้างอิงแบบนามปีหรือแทรกในเนื้อหา (ใช้ตัวอักษรขนาด 16 point)

6. ภาพประกอบ จะต้องมีความชัดเจน แสดงเนื้อหาสำคัญของเรื่อง มีคำอธิบายประกอบภาพ และระบุแหล่งที่มา (ใช้ตัวอักษรขนาด 16 point แบบหนา)

7. บรรณานุกรม ใช้รูปแบบ APA (ดูรายละเอียดในหัวข้อรูปแบบบรรณานุกรม)

8. ข้อมูลผู้เขียน ประกอบด้วย ชื่อ-นามสกุล ตำแหน่งทางวิชาการ (ถ้ามี) ที่ทำงานปัจจุบัน หมายเลขโทรศัพท์ และไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (อีเมล)

การพิจารณาต้นฉบับ

ต้นฉบับงานวิชาการจะได้รับการตรวจประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชา จำนวน 2 ท่าน ในรูปแบบ double-blind peer review (ผู้ทรงคุณวุฒิที่พิจารณาไม่ทราบชื่อผู้แต่ง และผู้แต่งไม่ทราบชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ) โดยแบ่งผลการประเมินเป็น 3 ระดับ คือ

1. ผ่าน สามารถตีพิมพ์ได้

2. ผ่าน แต่ต้องปรับปรุงแก้ไขก่อนตีพิมพ์
3. ไม่ผ่าน ไม่สามารถตีพิมพ์ได้

ในกรณีที่ได้ในระดับที่ 2 คือ ผ่าน แต่ต้องปรับปรุงแก้ไขก่อนการตีพิมพ์ กองบรรณาธิการจะแจ้งให้ทราบเพื่อปรับปรุงแก้ไข ผู้เขียนจะต้องทำแก้ไขต้นฉบับตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิให้แล้วเสร็จ และส่งคืนให้กองบรรณาธิการฯ ภายในระยะเวลาที่กำหนด

รูปแบบบรรณานุกรม

1. รูปแบบการพิมพ์บรรณานุกรมจากหนังสือ
ผู้แต่ง. (ปีพิมพ์). **ชื่อเรื่อง**. ครั้งที่พิมพ์. สถานที่พิมพ์ : สำนักพิมพ์.
2. รูปแบบการพิมพ์บรรณานุกรมจากหนังสือแปล
ผู้แต่ง. (ปีพิมพ์). **ชื่อเรื่อง**. (ชื่อภาษาอังกฤษ). (ชื่อผู้แปล, ผู้แปล). ครั้งที่พิมพ์. สถานที่พิมพ์ : สำนักพิมพ์.
3. รูปแบบการพิมพ์บรรณานุกรมจากบทความในหนังสือหรือรายงานการประชุมวิชาการ
ผู้แต่ง. (ปีพิมพ์). **ชื่อบทความ**. ใน **ชื่อบรรณาธิการ**, (บรรณาธิการ). **ชื่อเรื่อง**. (เลขหน้า). สถานที่พิมพ์ : สำนักพิมพ์,
4. รูปแบบการพิมพ์บรรณานุกรมจากบทความในวารสาร
ผู้แต่ง. (ปีพิมพ์). **ชื่อบทความ**. **ชื่อวารสาร**. ปีที่ (ฉบับที่) : เลขหน้า.
5. รูปแบบการพิมพ์บรรณานุกรมจากบทความในหนังสือพิมพ์
ผู้แต่ง. (ปีพิมพ์, วันที่ เดือน). **ชื่อบทความ**. **ชื่อหนังสือพิมพ์**. เลขหน้า.

6. รูปแบบการพิมพ์บรรณานุกรมจากวิทยานิพนธ์

ผู้แต่ง. (ปีพิมพ์). **ชื่อวิทยานิพนธ์**. ระดับของวิทยานิพนธ์ สาขาวิชา
มหาวิทยาลัย.

7. รูปแบบการพิมพ์บรรณานุกรมจากการสัมภาษณ์

ผู้ให้สัมภาษณ์. ตำแหน่ง (ถ้ามี). วันที่ เดือน ปี. **สัมภาษณ์**.

8. รูปแบบการพิมพ์บรรณานุกรมจากข้อมูลสารสนเทศบนอินเทอร์เน็ต

ผู้แต่ง. (ปีพิมพ์). **ชื่อเรื่อง**. สืบค้นเมื่อ วัน เดือน ปีที่สืบค้น, จาก
ชื่อเว็บไซต์.